

МАРИО ПЬЮЗО

**ЧҮҚИНТИРГАН
ОТА ЁКИ МАФИЯ
САРДОРИ**

P o m a n

И ккинчи нашр

**«ШАРҚ» НАШРИЁТ-МАТБАА
АКЦИЯДОРЛИК КОМПАНИЯСИ
БОШ ТАХРИРИЯТИ
ТОШКЕНТ – 2006**

Р у с т и л и д а н Турсунбой АДАШБОЕВ
ва Мухаммаджон ЎРИНБОЕВ таржими

Пьюзо, Марио.

Чўқинтирган ота ёки мафия сардори: Роман // Рус тилидан Т. Адашбоев, М. Ўринбоев тарж./ — Т.: «Шарқ», 2006. — 416 б.

Америкалик машҳур адаб Марио Пьюзонинг «Чўқинтирган ота ёки мафия сардори» романси сиёсий асарларнинг классик намунаси сифатида мъалум ва машҳур. Муаллиф мазкур китобида америкалик хамда сицилиялик мафиячиларнинг кирдикорларини, уларнинг сиёсий арбоблар, конун химоячилари билан алоказаларини тўла-тўкис очиб берган. Шу боисдан хам бу асар жаҳон мингёсида оммалашшиб кеттан ва кино санъаткорлари томонидан экранлантирилга.

ББК.84.7(Амер)

I
К И С М

1-б о б

Америго Бонасера Нью-Йорк шаҳар жиной ишлар судининг учинчи бўлимида қизини ўласи қилиб калтаклаган ва бадном қилишга уринган кимсалар тегишли жазосини олиб адолат юзага чиқишини кутиб ўтиради.

Салобатли, жиддий судья столи олдида турган икки ўсмирни худди ўз кўли билан таъзирини бериб кўймокчидай қора мантияси енгларини шимарди. Унинг тунд қиёфасида такаббурона нафрат зоҳир бўлиб, айни пайтда бу такаббурлик замираша қандайдир сунъийлик ҳам бор эди. Америго Бонасера гарчи гап нимадалигини тушуна олмаса ҳам, бу сунъийликни ич-ичидан ҳис этиб турарди.

— Ўта палид жиноятга қўл ургансанлар, -- деди судья кескин.

Тўғри, ўлади Америго Бонасера. Ҳақиқатан ҳам шудай. Ҳайвонлар, маҳлуклар. Силлик соchlари чиройли қилиб тарошланган, йилтиллаб турган қиёфасида итоаткорлик ифодасій муҳрланган икки ўсмир тавба қилгандай бошларини эгиб туришарди.

Судья давом этди:

— Худди ўрмондаги хайвонлар сингари иш тутгансанлар, бечора қизни бадном эта олмаганларинг сенларнинг баҳтинг. Акс холда ҳар бирингнинг бўйнингта йигирма йилни илиб, тўппа-тўғри турмага жўнатардим. — У бир неча дақиқа жим қолди, сўнгра жиддий чимирилган қошлари остидан Америго Бонасеранинг консиз юзига караб кўйди. Кейин янада қаттикроқ ковоқ солди-да, қаҳр-ғазабини зўрға босиб турганда келка кисдию, хулоса чиқарди:

— Лекин ёшликларингни, ҳали номларингта ҳеч қандай доғ тушмаганини ва ота-оналаринг обру-эътиборини

хисобга олиб, шунингдек, қонунимизнинг адолатпарварлиги бизларни ўч олинига даъват этмаслигини хисобга олиб, ҳар бирингни уч йил муддатга қамоққа ҳукм қила-ман. Шартли равишда.

Ҳар қандай оғир валиятда ҳам ички кечинмаларини сиртга чиқармаслик бўйича ҳосил қилинган қирқ йиллик кўниkmагина мурдашўй Бонасеранинг кўйилиб келган норозилиги ва нафратини ичига ютишга мажбур қилди. Унинг ёшгина, хушрўйини кизи афт-ангари дабдала қилиниб, касалхонада ётпти, мана бу маҳлукларга эса бемалол озодликда юриши рухсат берилди. Демак, Америко Бонасеранинг устидан онкора масхарабозлик қилтади. Ана, чехраларидан нур ерилиб турган ота-оналари суюкли ўғилларини ўртага олиб туришинти. Албатта, улар ҳурсанд бўлишади-да! Ахир уларнинг кўнглидаги иш бўлди-да!

Бонасеранинг томоғига аччик бир нарса келиб туриб қолди, тишлигини маҳкам босиб олган, оғзи аччик тупуги билан тўлганди. Бонасера кўкрак чўнгтагидан оқ рўмолча олиб, лабларини артди. Анови икки ўсмир худди уни масхара қилгандай ҳаёсизларча, сурбетларча кулиб унинг ёнидан ўтиб кетди. У томонга ҳатто қараб ҳам қўйишмади. Бонасера крахмалланган рўмолласини лабига каттиқроқ босиб, лом-лим демасдан уларни ўтказиб юборди.

Ўсмирлар кетидан уларнинг ота-оналир – икки аёл ва Бонасера ёшидаги, факат туб америкаликларга хос кийинган икки эркак ўтиб кетди. Улар Бонасерага хижолат бўлиб, шу билан бирга қандайдир яширин такаббурлик ва тантана билан қараб қўйишиди.

Америкада кечган бутун умри мобайнида Бонасера қонун ва тартиб-интизомнинг кучига ишониб келарди. Шунинг учун ҳам кўп нарсага эришиди. Ҳозир ҳам, гарчи ваҳшиёна бир нафратдан ақли идроки хира тортиб колса ҳам, дарҳол курол сотиб олиб анови икки маҳлукни отиб ташлаш истаги ҳамма нарсадан устунлик қилаётганди. Бонасера ҳеч нарсага тушунолмай ҳайрон бўлиб қараб турган хотинига қаради ва:

– Бизни масхара килиб, устимииздан кулишиди, – деди.

У бир неча дақика жим қолди, сўнгра қанча харажат бўлиши хақида ўйлаб ўтирмасдан қатъий қарорга келиб қўшиб қўйди:

— Адолат излаб дон Корлеоне остонасига бош уриб бориш керак. Бошқа илож йўқ.

Лос-Анжелесдаги «люкс» меҳмонхоналардан бирида Жонни Фонтеин худди хотини кўзига чўп сукби кетган одамдай устма-уст виски ичиб ўтиради. У қизил диванда ағанаб ётиб, тўғридан-тўғри шишанинг оғзидан ичар, тез-тез юзини пақирдаги майдада муз парчалари солинган сувга чайқаб олар, вискининг тахир таъмини босиш учун симириб муздай сув хўпларди. Сахарги тўртлар чамаси эди. Унинг масти хаёлида суюғоқ хотини кириб келса, қандай қилиб боплаб таъзирини бериб қўйиш тўғрисидаги ўй-фикрлар кезарди. Хотини эса умуман қайтиб келармикин. Вакт ҳам эрта эди, бўлмаса биринчи хотинига қўнғироқ қилиб, қизчаларининг ҳол-аҳволини сўраб билб қўйса ёмон бўлмасди. Айниқса, ишлари чаппасидан кета бошлагандан кейин нима учундир ўртоқларига қўнғироқ қилгиси келмай қолди. Бир пайтлар ўртоқларига саҳар соат тўртда қўнғироқ килгудай бўлса, уларнинг боши осмонга етарди. Энди бўлса Жоннини хаёлларига ҳам келтиришмайди. Американинг энг машхур кино юлдузлари ҳам шон-шуҳрат чўқкиси томон дадил кўтарилаётган Жонни Фонтеиндан омад юз ўгирганлигини юракларига жуда яқин олишган эди. Кизик...

У яна шишига ёпишли ва ниҳоят эшик кулфи очилганини эшитди. Кўк бинафшаранг кўзлари порлаб турган, фаришталарга хос нозик киёфали, сарвқомат лобар хотини униш олдига келиб тўхтамагунча Жонни шишани оғзидан олмади. Дунёдаги миллионлаб эркаклар Марго Эштоннинг чехрасига ошиқ эдилар. Экранлардаги бу чехрани бир бора кўриш учун сон-саноқсиз нул сарф килишарди.

~~— Каёкларда санқиб юрибсан? — сўради Жонни Фонтеин.~~

— Э, шунчаки баъзи бирорларнинг кўйнида ётиб келдим, — деди Марго бепарволик билан.

Марго мўлжални нотўғри олган эди. Жонни у ўйланчалик масти эмасди. Жонни столча устидан сакраб ўтди-да, хотинининг ёқасидан олди. Лекин хотинининг сехрли чехраси унга яқинлашганда қаҳр-ғазабидан асар ҳам колмади, ҳаммаси бир зумда сўнди-қолди. Марго эркаланиб лабларини бурди ва бу гал ҳам янглишиди. Жонни мушт тортиб юборди.

— Фақат юзимга үрмә, Жонни, ахир кинога тушяпман! — дея чийилларди.

Мушт Маргенинни кишинарига бориб тегди. У йиқилди. Жонни уинни устида миниб олиб, елкаларига, биқинларига, қүёшда корайсан инақдай юмшок думбаларига дүппослайверди. Маргени бир пайтлар Нью-Йорк-нинг «Дўзах ошхонаси» деб аталган харобазорларида, хеч кими йўқ кечада хотин безори болаларни дүппослагандай дўниш зарди. Беюри болаларни анчагина қаттиқ, лекин тишлари тушиб, қашлари начақланмайдиган, яъни жиддий иш козматидиган килиб дўшиосларди.

Маргени ҳам аяди Бониқача йўл тутолмасди ҳам. Марго эса уинни устидан ошкора куларди. Чалқанча ётиб олган, шаклари белидан юқори кўтарилиган Марго Жонинни эрмаклаб хи-хилаб куларди.

Қани, келақол, Жонни, бўл тезроқ. Келақол энди. Ахир кўйглииг тима тусаётганини биламан-ку.

Жонни Фонтеин ўрнидан турди. Гўзаллигини ўқ ўтмас қалкон қилиб олган бу маҳлукни ўлдирса ҳам озлик килади. Марго юзтубан ўгирилиб, сакраб турди-да, худди ёш қизчалардай иргишиларкан:

— Ҳечам оғримади, ҳечам оғримади, — деди.

Сўнгра жозибали кўзларида мунг билан жиддий кўшимча қилди:

Шўрпениона тентак, худди ёни болага ўҳшайсан. Коринимни қаттиқ эдинг. Эҳ, Жонни, бир умр сўлаги оқиб юрган бузоқлигингча қоласан. Сен севги ҳакида болаларга ўҳшаб фикр юритасан. Одамлар ростдан ҳам бир пайтлар сен кўшикларингда куйлаганингдек ишлар билан шуғулланяптилар, деб ўйлайсанми? — У бошини чайқади. — Вой бечора-ей. Хўп, омон бўл.

Марго ётоқхонага кириб кетди. Кулфнинг чиқирлағани эшитилди.

Жонни ерга ўтириб олиб, қўллари билан юзини беркитди. Алам ва хўрликдан кўнгли бузилиб кетди. Лекин у бекорга Нью-Йорк харобазорларида балоғатга стмаганиди. Бир пайтлар Голливуднинг қалин чангальзорларидан соғ-омон чиқинига ёрдам берган эски кўнишка телефон дастасини кўтариб, аэропортга ётиб олиш учун такси чакирингча мажбур қилди. Факат бир одам уни кутқариб колинни мумкин эди. Ўчинни учун Нью-Йоркка, ўша одам олдига учини керак. Жонни хозир жуда-жуда муҳ-

тож бўлган куч-кудрат ва ақл-идрокни, хозирча ишонч илинжи милтиллаб турган меҳр-муҳаббатни яккаю ягона ўша одам тимсолида кўриб турарди. У Жоннининг чўкинтирган отаси дон Корлеоне эди.

Чеҳраси худди ўзи пиширган, бетига ун сепилған пўрсилдоқ итальян нонларида дум-думалоқ ва қип-қизил новвой Назорин хотинига, кизи – келинчак Катаринага ва новвойхона ишчиси Энцога қаҳр тўла нигоҳини қадади. Энцо ҳарбий асиirlар кийимини кийиб олишга улгурган, яшил рангдаги ХА ҳарфлари ёзилган бойлоғични боғлаб олишни ҳам унутмаган эди. Хозир Губернаторлар оролида бўладиган кечки текширувга кеч қолишдан кўрқиб, безиллаб турарди. Ҳар куни чин ваъда эвазига америкалик хўжайинлар кўлида ишлаш учун рухсат бериладиган минглаб италиялик асиirlарга ўхшаб у ҳам бу мурувватдан маҳрум бўлиб қолишдан кўрқиб яшарди. Шунинг учун ҳам хозирги оддийгина нарса унинг учун жайдий иш бўлиб туюлаётганди.

— Хали менинг оиласини бадном қилмоқчи бўлдингми? — бакирди Назорин. — Менинг кизимга эсадалик килиб совға тайёрлаб кўйдингми ҳали? Урушнинг охири кўриниб колди, бўёғини тасаввур қилиш қийин эмас, Америка кетимга бир тепади-ю, осонгина Сицилиядаги қишлоғимга жўнаб кетавераман думимни ушлатмай, деб ўйладингми?

Оёклари калта, фўлабирдан келган Энцо қўлини кўксига кўйиб, ийғламоқдан бери бўлиб, айни пайтда ўзини ҳам йўқотмасдан:

— Padrone, қизлар маъбудаси ҳакки, қасам ичиб айтаманки, сизнинг яхшиликларингизга заррача ҳам хиёнат қилганим йўқ. Қизингизни чин юракдан самимий хурмат-эҳтиром билан севаман. Худди шундай хурмат-эҳтиром билан уни менга қаллиқ килиб беришингизни ўтиниб сўрайман. Тўғри, бундай нозик нарсани илтимос қилишга менинг ҳаққим йўқ. Лекин Италияга жўнатиб юборишса, мен Америкага икки дунёда ҳам қайтиб келомаслигим мумкин. Катаринага хеч қачон уйланолмай қолишим мумкин.

Назориннинг хотини Филомена гапнинг лўндасини айтди-кўйди:

— Аҳмоклик килма, — деди у хўппасемиз эрига. — Нима қилиш кераклигини жуда яхши биласан. Энсони

ҳеч қаёққа кеткишмайсан. Лонг-Айленддаги қариндошли
римизниги жүннаб өткөр, хозирча яшириниб турсин.

Катарина ҳүннаб Нигларди. Тұладан келган лаби устиды түклари бураңын колғаи Катарина мақтанарлы дара-
жада гүзәл болып үшіндең. Үндөдек қулинг ўргилсін эрни
қаёқдан ҳам топташып. Бошқа ким унинг сийналарини
мехр-мухаббат білген өттіндей қилиб силаб-сийпалайды.

— Мана, деб! Негіншінде кетвараман, үшанды биласиз-
лар! — деб бакиреди үшіншина. Эңсони олиб қолма-
санглар, у битап өткінб өткеман!

Назорин унга күн көзінин қалды. Қизи шүх зеди.
Эңдо иссик ненделарини саваттарда жойлантириш учун қизи-
нинг орқасидан қисилице пештахта томон ұтмоқчи бўлган
пайтларда қизи унга суркаланганига кўн кўзи тушган
эди. Тезда чорасини кўриш керак, худо кўрсатмасин,
акс ҳолда, — Назориннинг хаёлига кўркинчли ўйлар
келди, — бу зумрашадан бошқа каттароқ ишларни ҳам
кутиш мумкин. Эңсони Америкада олиб бериш керак. Бу ишнинг
уддасидан чиқадиган фақат бир одам бор. Бу одам
«Чўқинтирган ота», дон Корлеонедир.

Бу уч кишининг ҳар бири ва бошқа жуда кўп киши-
лар мисс Констанция Корлеоненинг 1945 йил августи-
нинг сўнгти шанбасида бўладиган никоҳ тўйига олди-
харфлар била ёзилган таклифиомалар олдилар. Кейин-
нинг отиси дон Вито Корлеоне гарчи ўзи хозир Лонг-
Айленддаги катта алоҳида ҳовлида яшаса ҳам аввалиги
қўшилари ва дўстларини эсдан чиқармаганди. Мехмон-
лар ўша ерга тўпланишади ва албатта шоду хуррамлик
кун бўйи давом этади. Тўйда кейинчалик одамлар эслаб
юрадиган воқеалар кўп бўлади. Япония билан бўлаётган
уруш тугади, фронтдаги ўғиллар ташвиши ҳам энди бу
байрамга раҳна сололмайди. Тўй эса қувончу шоддик-
ларга эрк бериш учун зўр баҳона бўлади.

Шундай қилиб тўй бўладиган шанба куни эрталабда-
ноқ ўз иштироки билан оиласиб тантанага файз қўшиш
мақсадида Нью-Йорк шаҳридан дон Корлеоненинг дўстла-
ри тўп-тўп бўлиб кела бошладилар. Уларнинг ҳар бири
албатта тўйига совға билан, банкнот тўла қалин конверт
билан келди. Чек йўқ эди. Конвертга солинган таклиф-
нома совға қилган одамнинг кимлигидан ва унинг дон

Корлеонени қай даражада хурмат қилишидан далолат берарди.

Дон Вито Корлеоне ҳар қандай одам ёрдам сўраб дадил мурожаат қила оладиган киши эди, ҳалигача бирон одам унинг ҳузуридан куруқ қайтган ҳол бўлмаганди. У куруқ ваъда бермас, дунёда ундан қудратлирок, бойроқ одамлар ҳам борлиги, унинг қўли қисқалиги тўғрисидаги баҳоналарга йўл қўймасди. Бундай пайтларда у албатта сизнинг дўстингиз бўлиши шарт эмасди. Агар ёрдами учун миннатдорчилик билдиришингизнинг имконияти бўлмаса, бунинг ҳам аҳамияти йўқ эди. Факат бир нарса – Сиз ўзингизни унинг дўсти деб аташингиз талаб қилинарди, холос. Ана шундагина дон Корлеоне ёрдам сўраб келган одам қанчалик қашшоқ ва юпун бўлмасин, унинг фам-ташвишларини худди ўзининг фам-ташвишларидек қабул қиласди. Бу ташвишнинг олдини олиш учун унга ҳеч бир куч тўсқинлик қила олмасди. Хўш, бунинг эвазига нима талаб қилинарди? Дўстлик, «дон» фахрий унвони ва камдан-кам холларда «Чўқинтирган ота» дея қариндошларча самимий мурожаат талаб қилинарди, холос. Яна-чи? Бир шиша хонаки вино, унинг Рождество байрами дастурхонига маҳсус тайёрланган – лочира нон, бир сават мева каби арзимаган совфалар талаб қилинарди, холос. Буларнинг ҳаммаси моддий тўлов сифатида эмас, факат хурмат-эҳтиром маъносида тақдим этиларди. Табиийки, оддий инсонийлик талаб қилганидек, сиз ундан қарздор эканлигинизни ва вакти келганда унга қўлингиздан келганча хизмат қилишингиз кераклиги тўғрисидаги ваъдангизни оларди.

Хозир қизининг никоҳ тўйи ўтаётган ажойиб кунда дон Вито Корлеоне Лонг-Айлендда, денгиз соҳилида жойлашган кўргонининг дарвозаси олдида меҳмонларни кутиб олаётганди. Уларнинг кўпчилиги оиласининг тинчлиги, тўқлиги учун дондан миннатдор эдилар ва бугунги оилавий байрамда уни ҳеч тортишмасдан «Чўқинтирган ота» деб аташарди. Бу ердаги ҳамма одамлар, ҳатто бармен ва официантлар ҳам, донният ўз одамлари эдилар. Дўстлар таом тайёрлашар ва катта парк йўлакларига ёрқин безак занжирларини осишарди.

Мехмоннинг ким бўлишидан қатъий назар, бойми ёки камбағалми, дунёning устунларидан бирими ёки оддий-

ларнинг оддийсими, дон Корлеоне ҳар бир кишини мамнуният билан кучоқ очиб кутиб олар, ҳеч кимни эътибордан қолдирмас эди. Мехмонлар хам жўр овозда унинг фраки куйиб қўйгандай ўзига ярашгани, танимаган одам дон Корлеоненинг ўзини куёв деб ўйлаши мумкинлиги тўғрисида мулозамат қилиб гапиришарди.

Уч ўғлидан икки нафари эшик олдида у билан ёнмаён туриб меҳмон кутишарди. Улардан каттаси Сантино ни отасидан бошқа ҳамма «Сонни» — «Ўғилча» деб атарди. Ўрта ўшдаги итальянлар унга файирлиги келиб қарашар, ёшлар эса ҳавас қилишарди. У америкалик итальянларнинг биринчи авлодига хос бўлмаган даражада новча, хўқиздай кучли эди. Қалин, қўнғироқ соchlари уни янада новчароқ қилиб қўрсатарди. Қиёфаси ифодасиз эди. Юз тузилиши тўғри, лекин худди камон каби эгилган қалин лаблари шаҳватпастлигидан дарак бе-риб турар, чуқурчаси бор жағи нима учундир мавҳумлик, бадаҳлоқ туйгуларни қўзғатарди.

Эрлари билан тўйхонага келган сонлари семиз, оғизлари катта-катта итальян жувонлари ичida Сонни Корлеонега қарашма билан караб-қараб қўйишаётганлари ҳам оз эмасди. Лекин бугун бу жувонлар беҳуда хомтама бўлишаётганди. Чунки хотини ва уч фарзанди тўйхонада эканлигига қарамасдан бугун Сонни Корлеоненниг режаси бошқача эди. У келинчакнинг энг яхши кўргаз дугонаси Люси Манчинидан қўзини узмасди. Келинчакнинг дугонаси ҳам буни жуда яхши биларди. Гулдор кўйлак кийиб, қалин қора соchlарига янги очилган гуллардан гулчамбар тақиб олган Люси Манчини бодда стол ортида ўтиради. Тўйга тайёргарлик кўрилган бутун ҳафта мобайнида у оқибатини ўйламасдан Соннига шўхлик қилиб юрди. Бугун эрталаб эса черков ибодатхонасида унинг қўлини қаттиқ кисиб қўйди. Ҳали турмушга чикмаган киз бундан ортиқчасига юраги бетламасди.

Сонни Корлеоне ҳеч қаҷон отасига тенглаша олмаслигининг, отаси ғришгаи нарсаларга эриша олмаслигининг Люси Манчини учун сарик чакачалик аҳамияти йўқ эди. Аммо Сонни Корлеоне кучли ва жасур-ку! Сахий ва кўнгилчанлиги ҳам ҳаммага маълум-ку! Тўғри, отаси каби ғазмий, босиқ эмас, отасидан фарқли ўларок, қизиққон. Шунинг оқибатида ноўрин ишлар қилиб қўйиши мум-

кин. Гарчи у отасининг яхши ёрдамчиси бўлса ҳам, дон Корлеоне уни ворис килиб қолдиришига кўпчилик шубха билан каарди.

Ўртганча ўғли Фредерико — одатда уни Фред ёки Фредо деб аташарди — ҳар бир италиялик орзу қила-диган йигит эди. Иззат-икромли, садоқатли, отасининг чизган чизифидан чиқмайдиган Фредо ўттиз ёшга кирган бўлса ҳам ота-онаси билан бирга яшарди. Гарчи ота-онасига хос бўлган сифат белгилари — ўша қалин ва кўнғироқ соч, ўша қалин ва хиссиётли лабга эга бўлсада, ягриндор гавдаси тўлишиб кетганди. Доим қовофиди солиб юрадиган бу камгап йигит отасининг чинакам суячиги эди, ҳеч қачон унинг сўзини икки қилмасди, аёлларга айланishiб кўнгилсиз ҳодисаларга йўл кўймасди. Лекин ана шуларга қарамай, Фредо одамларни бош-кариш учун зарур куч-қудратдан, оҳанрабодек эргаштира билиш қобилиятидан маҳрум эди. Шунинг учун унинг ҳам дон Корлеоненинг вориси бўлишига одамлар ишончмасди.

Учинчи ўғил Майл Корлеоне шу дамда отаси ва акаларининг олдида йўқ эди. У боғнинг олис бурчагида-ги стол атрофида ўтирас, бироқ шу ерда ҳам ўзига қизи-кувчи нигоҳлардан яширина олмаган эди.

Майл Корлеоне дон ўғилларининг кенжаси ва қудратли отасининг хоҳиш-иродасини тан олмайдигани эди. Акаларидан фарқли ўлароқ, юз тузилишидаги салобатлилик белгилари насиб этмаганди. Мумдек қоп-қора сочлари акалариникига ўхшаб кўнғироқ бўлмай, тўғри ва силлик эди. Унинг тиник, зайдунранг баданига кўп қизлар ҳавас қилишар, умуман, унинг хушбичимлиги, назо-катлилиги ҳам қизларницидан қолишмасди. Дон кенжа ўғли ҳакикий эркак бўлиб вояга етишишига шубхаланиб, ташвишланган пайтлар ҳам бўлган эди. Лекин Майл Корлеоне ўн етти ёш бўлганда отасининг ташвишлари ўринсиз эканлигини исбот қилганди.

Бугун ана шу учинчи ўғил отаси ва қадрдон оиласи-дан узоқлигини атайин таъкидламоқчи бўлгандай, боғнинг олис бурчагида эди. Майлнинг ёнида унинг севиқлиси, гарчи ҳамма эшитган бўлса ҳам бугунга қадар ҳеч ким қўрмаган асл америкалик қиз ўтиарди. Майлга одоб ўргатишнинг зарурати йўқ эди. У севгилисини ҳамма билан, шу жумладан, қариндош-уруғлари билан ҳам та-

нишириб чиқди. Қиз уларда унчалик яхши таассурот қолдирмади. У озғин, оқ сариқдан келган, ёш бўлишига қарамасдан ўзини ўта эркин тутарди. Булардан ташқари аёл киши учун унинг киёфасидаги зийраклик, ўйникик ҳам ортиқча эди. Ислим ҳам қандайдир ғайритабиий, кулоққа ёқимсиз эштилади: Кей Адамс. Қиз унинг отабоболари Америкага бундан икки юз йил олдин келишиб, ўрнашиб қолганлиги ва Адамс бу жойдаги оддий фамилиялардан бири эканлигини айтиши мумкин эди. Бироқ бундан стол атрофида ўтирганларга нима фойда?

Дон учинчи ўғилга мутлақо эътибор бермаётганлигини ҳамма сезди. Урушгача Майл Доннинг суюкли ўғли эди ва вақти келганда оиласвий ишларни бошқариши ҳеч иккиланмасдан унга топширишни отаси ўйлаб юради. Майл худди отаси сингари куч-қудратга, ақл-идрокка, бир сўз билан айтганда, одамлар хурмат қила-диган туғма қобилиятга эга эди. Лекин иккинчи жаҳон уруши бошланиб қолди-ю, Майл Корлеоне отасининг хоҳиши-иродасига қарши қўнгилли бўлиб, денгиэзи пиёдалар қўшинлари сафига жўнаб кетди.

Дон Корлеоне кенжә ўғли унга бегона бўлган давлатга хизмат қилишини хоҳламас, ҳалок бўлишига эса мутлақо йўл қўймоқчи эмасди. Врачларнинг томогини мойлаб, ҳамма ишни ими-жимида тўғрилади. Эҳтиёткорлик чорасини кўриш учун кўп пул сарфлади. Бироқ Майл йигирма бир ёшга кириб қолган, ўз тақдирига ўзи хўжаини эди. У харбий хизматга чақирилиб, жанг қилиш учун океан ортига жўнаб кетди. Капитанлик лавозимигача кўтарилди, харбий медаллар билан мукофотланди. 1944 йили «Лайф» журнали саҳифаларида унинг сурати ва кўрсатган жасоратлари ҳақидаги фоторепортаж босилиб чиқди. Танишларидан бири журнални дон Корлеонега кўрсатганда (оила аъзоларидан ҳеч бири унга журнални кўрсатишга журъъат этолмаганди) дон менсимагандай қилиб:

— Бундай мўъжиза-ю кароматлар беғоналар учун кўрсатилади, — деди.

1945 йилнинг бошида оғир яралангандан кейин Майл Корлеонепи харбий хизматдан бутунлай бўшатнб юбо-ришди. Бу отасининг иши эквалиги етти ухлаб унинг тушига ҳам кирмаганди. Уч хафта уйда дам олиб ётгандан кейин ҳеч ким билан маслаҳатлашиб ўтирамади-да,

Ханновернинг Нью-Гемпшир шаҳарчасидаги Дортмунд дорилфунунига ўқишга кирди ва ота-онаси уйини тарк этди. Мана, энди эса синглиснинг тўйини ўтказиши, шу билан биргаликда бўлғуси хотинини — худди ювиласериб асл рангини билиб бўлмайдиган ҳолга келган латтага ўхшаш рангпар америкалик ёшгина аёлни кўрсатиш учун яна шу уйга келганди.

Майкл Корлеоне тўйга келган обрў-эътиборли меҳмонлар ҳакида қизикарли латифалар айтиб, Кей Адамсни зериктирмай ўтиради. Бу тўпори одамларни кўриш Майклнинг ўзи учун ҳам қизикарли эди. Кейнинг ҳар қандай янгиликка, ҳали ўзи билмаган нарсаларга ўчлиги Майклни доим мафтун этиб келарди. Хонаки вино қўйилган ёюч бочка ёнида турган бир тўп одамлар Кейнинг эътиборини тортди. Майкл Америго Бонасерани, новвой Назоринни, Люка Бразини таниди. Кей ўзига хос зийраклик билан уларнинг учаласи ҳам алланарсадан хафалигини сезди. Буни Майклга айтганда у кулимсиради:

— Бўлмасам-чи. Улар илтимосчилар. Отам билан ёлғиз гаплашиш учун қулай пайт пойлашиб туришилти.

Ҳақиқатан ҳам уларнинг ҳар учаласи дон Корлеонедан кўз узишмаётганини четдан туриб ҳам сезиш мумкин эди.

Хиёбон охиридаги тош тўшалган майдончанинг нариги томонига қора «Шевроле» машинаси келиб тўхтаганда хонадон сохиби дарвоза олдида ҳамон меҳмонларни кутиб олиш билан банд эди. Олдинги ўриндикда ўтирган икки киши дафтарчаларини олиб зудлик билан бошқа машиналарнинг номерларини ёза бошлади. Сонни отаси томон ўгирилиб:

— Полициядан келишган, — деди.

Дон Корлеоне елкасини қисди:

— У кўча менга қарамайди. Билганини килишсин.

Дон Корлеоне у одамларнинг кимлигини яхши биларди. Бекорга унинг энг яқин дўйстлари ва энг обрў-эътиборли меҳмонлар ўз машиналарида келмасликлари тўғрисида огоҳлантириб қўйилмаганди. Дон Корлеоне хафа бўлмади. Жамият сени ҳар қадамда ҳақорат қилишини билсанг, доим бунга тайёр турсанг, энг кичкина одам ҳам катта куч-кудратга эга бўлган одамдан қасос оладиган пайт албатта келади, деган ўй билан ўзини-ўзи

юпатиб, хақоратларга бардош бериши кераклигини у аллақачон тушуниб етганди. Ана шу оддий ҳақиқат ~~дөнни~~ ортиқча такаббурликдан сақлар, унга яқин кишилари беҳад қадрлайдиган камтарона хокисорлик хислатлари ни баҳш этарди.

Ана, уй ортидаги боғдан музика садолари эшитилди. Таклиф этилган меҳмонларнинг ҳаммаси тўпланди. Дон Корлеоне чақирилмаган меҳмонлар тўғрисидаги гапларга қўл силтади-да, икки ўғли ҳамроҳлигига тўй базмига йўл олди.

Катта боғ юзлаб одамлар билан гавжум эди: бирорлар гуллар билан безатилган тахта эстрадада ракс тушишар, бошқалар турли ширинликлар, хилма-хил таомлар, графинларга қўйилган хонаки винолар қўйилган узун столлар атрофида ўтиришарди. Келинчак Конни Корлеоне ёш куёв, энг яқин ўртоғи, куёвжўралар ва дугоналари билан тўкин-сочин безатилган маҳсус сўричада тантанавор кайфиятда ўтиради. Тўй қадим замонлардан бери Италияда давом этиб келаётган халқ удуми бўйича ўтаётганди. Гарчи бу келинчакка ёқмаса-да, ўён босишга мажбур бўлди, чунки у бунингсиз ҳам танлаган куёви туфайли отасини ранжитиб қўйган эди.

Куёв Карло Рицци фақат ота томонидан сицилийлик эди. Онаси Италиянинг шимолида тугилган эди. Унинг кулранг соchlари ҳамда қўм-қўк кўзлари ўғлида мужассам эди. Кўевнинг ота-оналари ҳозир Невадада яшашар, Карло эса қонунга зид арзимаган иш килиб қўйганлиги туфайли Нью-Йоркка келиб қолганди. Бу ерда у Сонни Корлеоне билан учрашиб қолди ва Сонни оркали унинг сиғлиси билан танишди. Табиийки, дон Корлеоне дарҳол Невадага ишончли одамларини жўнатди. Улар полиция билан келишмовчилик Карлонинг ёшлик килиб эҳтиёtsизлик билан қурол ишлатгани натижасида рўй берганини хабар қилишди. Ташибиш қиласидаги жиддий ҳеч нарса йўқ эди, коғозларни осонгина йўқ килиш мумкин, кейин куёвтўра сутдай оппоқ бўлади-қолади. Ишончли кишилар шу билан биргаликда донга Невададаги қонуний киморхоналар тўғрисида батафсил ахборотлар ҳам олиб келишди. Бу маълумотларни қизикиш билан тинглаган дон ҳамон ўша киморхоналар хақида ўйларди. Дон Корлеоне ютуклари-

нинг сири шунда эдики, у ҳар қандай арзимаган нарсадаң ўзига фойдали тегишли хулоса чиқара оларди.

Конни Корлеоне севги тўла кўзлари билан қуёвига тикилиб тўймасди. Карло Рицци ёшлигидан ёрдамчи ишларга Ѽлланиб, саҳроларда ишлаганди. Очик осмон остидаги оғир жисмоний меҳнатдан унинг мускуллари бўртиб чиққан, устидаги фрак чокларидан сўқилиб кетай дерди. У қаллиғига тинимсиз мулозамат қилас, тез-тез вино куйиб берар, худди театр томошаларида иштирок этишаётгандай қаллиғига намойишкорона хушомадгўйлик қиласади. Айни пайтда, тасодифан кўзи тушиб қолгандаи келинчакнинг ўнг елкасида осилиб турган қалин конвертлар солинган ҳамёнга қараб-қараб кўярди. Унда қанча пул борикин? Ўн мингми? Йигирма мингми! Карло Рицци беҳад хурсандлигини зўрға-эзўрга яшириб ўтиради. Булар бошланиши, холос. Кимга қуёв бўляпти денг — кирол насли-насабига мансуб бўлган одамларга. Энди улар хоҳлашса ҳам, хоҳлашмаса ҳам Карло ҳакида бош котиришга, унга ғамхўрлик қилишга мажбур.

Мехмонлар орасидаги қотмадан келган, соchlари силлиқ таралган олифта бир йигитнинг нигоҳи ҳам атлас ҳамёнда эди. Тарки одат амри маҳол деганларидаи, Поли Гатто бу ёғлиқ нимтани ўғирлашнинг осонроқ йўлини кидираётганди. Худди болалар душман танкларини пўқак тўппонча билан мажақлашни орзу қилганлари каби рўёбга чиқмас ҳомхаёл суроётгандигини яхши билган Поли қиладиган иши йўклигидан ўзини шу йўл билан овутарди. У рақс майдончаси томон қаради. Майдончада унинг устози бўлмиш, ёши анчага бориб қолган хўппасемиз Питер Клеменца ёш аёлларни гирдикапалак қилиб айлантиради. Кўринишидан баҳайбат ва қўпол бўлган Клеменца шундай енгил ва мохирона рақс тушардики, томошабинлар уни қарсаклар билан олқишилашарди. Ёши бирмунча улгайиб қолган аёллар унинг тирсагидан ушлаб рақс тушашга таклиф қилишарди. Ёшроклари эса ўзларини четта олиб, унга йўл беришар ва Клеменца рақс тушаётгандага мандолинанинг оҳангига жўр бўлишиб, қарсак чалишарди. Нихоят, Клеменца холдан тойиб, стулга ўтириб қолди. Поли Гатто дарҳол унга бир стакан муздай кип-кизил вино тутди, терлаб кетган суюклари бўртиб чиққан юзини янги рўмолча билан артди.

— Бўлди, иш ҳам эсингдан чиқмасин, — деди Клеменца фўлдираб. — Бор, бир айланиб кел-чи, ҳамма нарса жойидами?

Поли одамлар орасида кўздан фойиб бўлди.

Тўрт музикачи томогини хўллаб олишга кириб кетишиди. Ёш раққослардан бири Нино Валенти улар қолдирган мандолинани олди-да, чап ёғини стулга тираб, қочиримли сицилианча қўшиқлардан бирини бошлаб юборди. Нино Валентининг чиройли чехраси тинимсиз ичкиликбозликдан сал шиншинкираган эди, у хозир ҳам ичиб олганди. Нино Валенти кўзларини ўйнатиб қўшиқнинг кичиқли жойларини завқ-шавқ билан кўйлар, аёллар белларини ушлаб қийқиришар, эркаклар эса ҳар бир тўртликнинг охирига ахиллик билан жўр бўлишарди.

Одоб-ахлоқ чегарасидан чиқмаслиги билан одамлар орасида мақолга айланиб кетган дон Корлеоне (унинг семиз бақалоқ хотини бунга мутлақо парво қилмасдан бошқалар билан теппа-тeng қичкирарди) аста уйга кириб кетди. Кулай пайтдан фойдаланган Сонни Корлеоне дарҳол келин-куёвлар даврасидан Люси Манчини ёнига келиб ўтириди. У ташвишланмаса ҳам бўларди: хотини ошхонада тўй пирогига сўнгги пардоз бериш ишлари билан банд эди. Сонни қизнинг қулогига алланималар деб пи chirлади, қиз ўрнидан турди. Сонни бир оз кутиб турди-да, бъязи бир меҳмонлар билан бир-икки оғиз гаплашган бўлиб, одамлар орасидан ўтиб, қиз кетган томон юрди.

Уларни юзлаб кўзлар кузатиб турарди: келинчакнинг энг яқин дугонаси бўлган, гулдай очилган, коллежда ўтказган уч йил мобайнида бутунлай американкалашиб кетган Люси Манчини аллақаҷон «ўтмиши бор» қизга айланиб қолган эди. Узун пуштиранг қўйлагининг этакларини сал кўтариб олган Люси Манчини соҳта масъум табассум билан уйга кирди-да, ҳожатхонага олиб борадиган зинапоядан югуриб кетди. У эшик олдида қайта пайдо бўлгаңда юқоридаги майдончада Сонни Корлеоне ўзига имлаб турарди.

Томас Хейген дон Корлеоненинг бурчакдаги иш хонасининг ёпик деразасидан байрамона безатилган боғдаги ўйин-кулгини кузатиб турарди. Унинг орқасида дебор бўйлаб чўзилган токчалар қонуншуносликка оид

китоблар билан тўла эди. Хейген дон оиласида ишбоши бўлиб хизмат қилар, ҳозир эса унга вақтингча consigliori ёки маслаҳатчи вазифаси ҳам юкланган, шунинг учун у Корлеонелар оиласида мансаб масъулиятига кўра биринчи ўринда туради. Улар дон билан биргалиқда ушбу хонада жуда кўп чигал масалаларни ҳал этишганди. Мана ҳозир ҳам дон меҳмонларни ёлғиз қолдириб, шу хона томон юрди. Хейген тушунди, тўй ўз йўлига, бугун ҳам ҳал килинадиган анча-мунча ишлар бор. Дон ҳозир бу ерга киради. Сонни Люси Манчинининг қулоғига алланималар деб пичирлагандан кейин рўй берган воқеаларни Хейген кўриб турганди. Бу воқеани донга айтсаммайтмасами, деб пешанасини тириштириди. Йўқ, айтишга арзимайди. У ўгирилиб, дон билан танҳо сухбатлашиш учун руҳсат олганларнинг стол устида ётган рўйхатини кўлга олди. Хейген рўйхатни хонага кирган дон Корлеоненинг кўлига тутқазди.

Дон:

— Бонасерани кейинроққа қолдир, — деди.

Хейген ойнаванд эшикни очиб, тўғри боғдаги илтимосчилар ҳамон атрофида тўпланиб турган вино бочкаси томон юрди. Бақалоқ новвой Назоринни имлаб чакирди.

Дон Корлеоне новвойни қучоқ очиб, дўстона кутиб олди. Улар болалик йилларини Италияда бирга ўтказишган, бирга улгайишган эди. Ҳар йили Пасха байрамида дон Корлеоненинг уйида катталиги араванинг фиддирагидай келадиган янги пиширилган ватрушкалар, тухум сарифи суртилганидан олтиндай товланиб турадиган буғдой ноилар келтириларди. Рождество байрамида, дон Корлеоне туғилган кунларда дастурхонни безатадиган қатлама торталар ва кремли сомсалар ҳам Назориннинг садоқатидан гувоҳлик бериб туради. Камхосил ёки серхосил келишидан қатъий назар, ҳар йили Назорин узоқ ўшлиқ йилларида дон Корлеоне томонидан ташкил этилган новвойлар касаба уюшмасига аъзолик бадалларини кечикмасдан, ўз вақтида тўлаб келарди. Буларнинг эвазига ҳеч қачон ҳеч нарса сўрамаганди. Хуллас, садоқатли дўстлиги туфайли эришган ҳақ-хукукини талаб килалини билдириб, дон Корлеоне унинг илтимосини қондирадиган пайт келган эди.

Мезбон новвойни қимматбахо ~~негаретаси билдириб, садоқатлини билдириб~~ сийлади, қаҳрабодай тиник вино билан меҳмон юйларни билдириб, садоқатлини билдириб.

ди ва меҳрибонлик билан елкасига қўл ташлади. Бирорга илтимос билан мурожаат қилиш учун қанчалик дадиллик, қанчалик жасорат кераклигини у ўзининг аччик тажрибасидан яхши биларди.

Новвой дон Корлеонега қизи ва Энцо воқеасини сўзлаб берди. Тўғрисини айтганда, йигит Американинг ғалаба қозониши учун жанг қилди. Мана, уруш ҳам тугади. Энди толеи паст бу йигитни Италияга жўнатмоқчи бўлиш япти. Назориннинг қизи эса бу ерда куёвтўрани соғиниб, саргайиб ҳазон бўлади. Бахтиқаро севишгандарга фақат Чўқинтирган отагина ёрдам бериши мумкин. Ҳамма умид ўшандан.

Назорин гапини тугатгач, дон Корлеоне мийифида кулиб қўйди.

— Азиз дўстим, ташвиш қилма, бирор чорасини то-пармиз.

У қандай йўл тутиш кераклигини батафсил тушунтириди. Энг аввало уларнинг округидан сайланган конгрессменга ариза ёзиш керак. Конгрессмен Энцо Америка фуқаролигига эга бўлишини таъминлайдиган маҳсус қонун лойиҳасини конгрессга тавсия қиласди. Бундай қонун лойиҳаси албатта қабул қилинади. Дон Корлеоне бу ишларнинг ҳаммаси пул билан битишини, ҳозирги киймат билан икки минг доллар кетишини тушунтириди. Дон Корлеоне керакли одамларнинг томоғини мойлайди ва ишни хамирдан кил суғургандай битказади. Дўсти бунга рози бўлармикин?

Назорин мамнун бош қимиrlатиб рози эканлигини билдириди. Албата, у мушук бекорга офтобга чиқмаслигини, бундай ишлар бекорга килинмаслигини биларди. Конгресснинг маҳсус қарори — айтишга осон, холос! Бу ўз-ўзидан бўладиган иш эмас. Назорин кўзларига ёш олиб миннатдорчилик билдириди. Дон Корлеоне уни эшик-кача қузатиб қўйди ва тайёр бўлиб туриши кераклигини тайинлаб айтди. Керакли одамлар новвойхонага учрайди, ҳамма нарсани келишиб олишади, зарур қофзларни тўғрилашади. Улар оstonада қучоқлашиб хайрлашдилар. Назорин боғда кўздан фойиб бўлди.

Хейген кулимсираб донга қаради.

— Бу Назорин тушмагур девор бўлмаса қўчани кўрадиган одам тоифасидан экан-ку! Бор-йўғи икки минг долларга ҳам куёвлик, ҳам доимий ёрдамчилик бўлиб қол-

ди. Сув текинга-я! — у жим қолди. Сүнгра: — Бу ишни кимга топширамиз? — деб сўради.

Дон Корлеоне ўйланиб, қошларини чимириди.

— Бизнинг сицилиялик конгрессменимиз тўғри келмайди. Кўшни округдаги яхудий конгрессменни ишга сол. Назориннинг манзилгохини хам ўзгартирип. Урушдан кейин бунга ўхшаш воқеалар кўп бўлади, деб ўйлайман. Иш кўпайиб, баҳоси кўтарилиб кетмаслиги учун Вашингтонда бизга қарашли одамлар кўпроқ бўлишига эришиш керак. — Хейген ён дафтарчасига турли белгилар кўйди: «Конгрессмен Лютеко бўлмайди, Фишер билан гаплашиб керак».

Дон Корлеоне яна нима гап дегандай бошини кўтарди.

— Люка Брази ҳузурингизга кирмоқчи, лекин у рўйхатда йўқ. Сизни шахсан табрикламоқчи: одамлар олдида табриклиш мумкин эмаслигини билади, — деди Хейген.

Доннинг қиёфасида норозилик ифодаси пайдо бўлди.

— Уни албатта қабул қилиш керакми?

Хейген елка қисди.

— Сиз мендан яхшироқ биласиз. Тўйга таклиф қилганингиздан беҳад миннатдор эканлигини айта оламан, холос. Буни кутмаган экан. Кўринишидан мамнунлигини билдиримокчи бўлса керак.

Дон Корлеоне ҳаммаси тушунарли, Люка Бразини чақир, дегандай кафти очик қўлини кўтарди.

Боғда юрган меҳмонлар орасидан башарасига ўрнашиб қолган ва қон-қонига сингиб кетган баджаҳллик ифодаси билан бошқалардан ажralиб турган Люка Брази Кей Адамсинг дикқат-эътиборини тортиди. Унинг кимлигини сўради. Майл аста-секин ва имкони борича малол келмайдиган қилиб отаси ҳақиқати тушириш мақсадида Кейни тўйга бошлаб келганди. Кўринишидан Кей донни оддий, эҳтимол хеч нарсанинг фаркига бормайдиган, пала-партиш иш тутадиган савдогар деб ўйлади. Майл гапни узоқдан бошлаб, аста-секин унга бор гапни туширишга харакат қилди. У Шарқий соҳиљдаги жиноятлар дунёсида Люка Бразидан кўрқинчлироқ кимса йўқлигии айтди. Мишмишларга қаранганди унинг маҳоратининг ўзига хослиги шунда эдики, ҳар қандай қотилликка якка ўзи, шерикларсиз кўл уарп-

Ҳаммасига чидадим. Лом-мим демадим — менинг айбим шу. Икки ой илгари йигит қизимни сайр килиб келишга тақлиф этди. Яна бир ўртоғини ҳам етаклаб олибди. Қизимга виски ичиришиб, уни зўрламоқчи бўлишибди. Уддасидан чиқишолмалти. Қизим бунга йўл қўймапти. Шунда уни дўйпослаша бошлапти. Итдай калтаклашипти. Касалхонага бориб кўрдим, икки кўзи моматалоқ бўлиб кўкариб кетинти. Қаншарини уриб синдиришипти. Жағини пачаклашипти. Докторлар симли тахтакач қўйишиди. Қизим азоб-уқубатга бардош беролмай: «Ота, отажон, гулоҳим нима? Нега улар мени бу кўйга солишиди?» деб хўнграб йиғлади. Унга қўшилиб мен ҳам йиғладим.

Гарчи овоздидан ҳамон унинг ҳаяжонланәётганини сеziш мумкин бўлмаса-да, кўз ёшлари гапиришга халақит бера бошлади.

Дон Корлеоне беихтиёр ишора билан ҳамдардлик билдириди. Бонасера давом этди, энди унинг овозида чинакам инсоний изтироб бор эди.

— Кўзимнинг оқу қораси бўлган қизим жуда ёқимтой, чиройли эди. Одамларга ишонарди. Энди ҳеч қачон ҳеч кимга ишонмайди. Энди ҳеч қачон аввалгидай ёқимтой ҳам бўлмайди.— Бонасеранинг елкалари силкина бошлади. Унинг заҳил ёноқларида хунук қизил доғлар пайдо бўлди.— Мен интизомли америкалик сифатида полицияга мурожаат қилдим. Безориларни камоққа олишибди. Кейин суд қилишибди. Даилил-исботларни рад этиб бўлмасди. Ҳар икки йигит ҳам ўзини гуноҳкор деб тан олди. Судья уларни ҳар бирини уч йилдан муддатга шартли тарэда хукм қилди. Ўша куниёқ суд залининг ўзида уларни озодликка чиқариб юборишибди. Мен аҳмоқ бўлиб қолавердим. Анови маҳлуклар эса менинг устимдан кулишиб, ошкора масхара қилишибди. Ана шунда хотинимга: «Адолатни дон Корлеонедан излаш керак», дедим.

Дон Бонасеранинг гапларини бегона одамнинг фамашвишига ҳамдардлик белгиси сифатида бошини эгиб ўтириб тинглади. Бироқ Бонасера гапини тугатгач:

— Нега полицияга мурожаат қилдингиз? Нега бошидаёқ менинг олдимга келмадингиз?— деди. Бу сўзлардан унинг қадр-қиммати хақоратланганини сезишиб қийин эмасди.

Бонасера эшитилар-эшитилмас:

— Мен нима қилишим керак? Мендан нима талаб қилинади? Фақат мен илтимос қиласын зарур! — деди. Бу сафар унинг овоз совук, күрс эшилди.

— Хўш, сиз илтимос қилган нарса нима экан? — жиддий сўради дон Корлеоне.

Бонасера Хейген ва Сонни Корлеоне томон қаради ва бошини чайқади. Дон ўрнидан турмасдан бутун гавдаси билан олдинга эгилди. Бонасера бир оз жим туриб, ке-йин лабларини доннинг жуни кўриниб турган қулокла-рига теккудай якин келтирди. Дон Корлеоне Бонасеранинг гапларини нигохини олис бўшликларга тиккан холда, худти тавба-тазарру қилиб сифинаётган рухонийдек эҳти-ржси, бенарво тинглади. Анча вакт ўтди. Бонасера сўнгги сўзларини пичирлаб айтиб, қаддини ростлади. Дон унга ўткир нигохини қадади. Бонасера қизариб кетди, лекин кўзини олиб кочмади.

Нихоят дон:

— Бунинг иложи йўқ, — деди. — Ҳар қандай иш ҳам меъёрида бўлишини билиш керак.

Бонасера овозини кўтариб, лўнда қилиб:

— Буёғидан ташвиш қилманг. Қанча бўлади? — деди.

Бу сўзлардан Хейген сергакланди ва асабий холда бошини кўтарди. Сонни Корлеоне сухбат бошлангандан бўён биринчи марта ўғирилиб қаради ва истехзоли жилмайиб, кўлларини кўкраги устида чалкаштириди.

Дон ўрнидан турди. Унинг юзидан хеч нарсани англаб бўлмаса-да, овозидан томирдаги қон музлаб колгу-дай эди.

— Бир-биrimизни кўпдан бери биламиз, — деди у. — Лекин бошингизга ташвиш тушгунга қадар менинг олдимга бирор марта ёрдам ёки маслаҳат сўраб келмагандингиз. Сўнгги марта қачон мени бир пиёла чойга таклиф қилганингизни ҳам нима учундир эслай олмаяпман. Ахир ёлғиз қизингизни менинг хотиним чўқинтирганди-ку! Очиқасига айтганда, сиз дўстлигимизни писанд қилмадингиз. Менга боғланиб қолишдан кўрқдингиз.

— Бошимга кўнгилсизликлар орттириб олишни хох-ламагандим, — деди Бонасера бўғиқ овоз билан.

Дон кафти очик кўлини кўтарди.

— Йўқ, шошманг. Бирпас жим туринг. Американи сиз ўзингизча жаннат деб тасаввур қилгандингиз. Катта

ишлар қилдингиз, мүмай-мүмай пул топдингиз. Сиз бу дунёни хоҳлаганингизча ўйнаб-кулиб яшайдиган тинчсокин маскан, деб ўйладингиз. Ишончли дўстлар ортиришни хаёлингизга ҳам келтирмадингиз. Бунинг сизга кераги ҳам йўқ эди. Чунки сизни полиция қўриклар, қонун ҳимоя қилас экан, сиз ва ҳамтоворқларингиз нимадан ҳам ташвиш қиласдинглар. Дон Корлеоненинг сизга нима кераги бор эди! Нима ҳам қиласдик. Менга осон бўлгани йўқ. Лекин кадрламайдиганларни, писапд қилмайдиганларни мажбур қилиб дўст тутинишга ўрганмаганман. -- Дон бир дақиқа тўхтаб мурдашўйга мулоим ва истехзоли жилмайиш билан караб қўйди. -- Мана энди оstonамга келиб: «Дон Корлеоне, адолат юзага чиқишига ёрдам беринг», дейпсиз. Шунда ҳам ҳеч қандай хурмат-эҳтиромсиз сўраяпсиз. Дўстлигингизни таклиф этмаяпсиз. Қизимнинг никоҳ тўйи куни уйимга келиб, менга қотилликни таклиф қиляпсиз. Сўнгра эса: «Канча пул кетса тўлайман», дейсиз. Йўқ, мен хафа бўлаётганим йўқ, фақат мени бунчалик менсимаганлигингиzinинг сабаби нима эканлигини тушунолмаяпман.

Азоб-уқубат ва қўрқиб яшацдан зада бўлиб қолган мурдашўйнинг қалб тубидан бир нидо отилиб чиқди.

– Америка мени бағрига олди, бошпана берди. Мен бу юртнинг намупали фуқароси бўлмокчи эдим. Фарзандларим Америка фарзаңлари бўлиб қолишлиарини орзу қилгандим.

Дон маъқуллаш маъносида кафтларини икки марта бир-бирига уриб қўйди.

– Ажойиб сўзлар. Жуда зўр. Шундай экан, шикоят қилишингизга ҳеч қандай асос йўқ. Бориб касалхонадаги қизингиздан хабар олинг, гуллар, ширинликлар олиб боринг. Қизингиз ҳам хурсанд бўлади, сиз ҳам юпанасиз. Ростини айтгада, бу сиз ўйлагандай ташвишли нарса эмас. Йигитлар ёш, қизиккон пайти. Бунинг устига улардан бири катта амалдорнинг ўғли. Шунақа, азизим. Америго, сиз ҳамма вакт тўғрисоў одам бўлиб келгансиз. Гарчи мени назар-нисанд қилмай келган бўлсангиз ҳам Америго Бонасераниянг гапларига шак-шубҳасиз ишонишимни эътироф этишим керак. Шунинг учун ҳам бу ярамас ўйларни миянгиздан чиқариб ташлашга вაъда беринг. Бу америкаликларга хос нарса эмас.

Бу сўзларинг замирида аччиқ, заҳарханда киноя бор

әдики, доннинг овозидаги яширин қаҳр-ғазабдан ҳамма иш чаппасидан кетганини сезган бечора мурдашўй ўзини қўйгани жой тополмай қолди. Лекин бу гал ҳам бўш келмади:

— Мен адолат юзага чиқишини илтимос қиласман.

Дон Корлеоне бўлиб-бўлиб:

— Адолат судда юзага чиққан, — деди.

Бонасера ўжарлик билан бош чайқади.

— Йўқ. Судда анови маҳлуқлар учун адолат юзига чиқди. Менга нисбатан адолатсизлик бўлди.

Дон бу фарқнинг нозик жиҳатларига тўғри баҳо бергандай бошини эгди.

— Сизнингча, адолат юзага чиқиши учун нима қилиш керак? — сўради дон.

— Конга-қон, жонга-жон бўлиши керак, — деб жавоб берди Бонасера.

— Жуда ошириб юбордингиз, — деди дон. — Ахир кизингиз тирик қолипти-ку?

— Қизим тортган азоб-уқубатларни улар ҳам бошларидан ўтказишсин, — деди Бонасера истаб-истамай.

Дон унинг яна пима дейишини кутиб турди. Бонасерга сўнгги журъят билан:

— Бунинг учун қанча тўлашим керак? — деди.

Бу изтироб тўла қалб нидоси эди.

Дон Корлеоне ўғирилиб олди. Бу — гап тамом, дегани эди. Бонасера килт этмай тураверди.

Шунда дон дўсти янглишиб, хато қилганда ундан хафа бўлмайдиган кўнгилчан одамдай, бу дақиқада ранги ҳар қандай ўлик ранги билан рақобатлаша оладиган тусга кирган мурдашўйга қаради. Энди дон Корлеоне шошилмасдан, мулоимлик билан гапирди.

— Энг аввало менинг ҳомийлигим остида бўлишдан нега қўрқасиз? — деди у. — Адвокатларга пул сарфлайсиз: улар эса сизни хоҳлаганларича лакиллатишлари мумкинлигини яхши билишади. Сиз суд ҳукми ҳақида куйиниб гапиряпсиз, у судья эса исловотхоналардаги аёллар сингари сотқин бир нарса. Ким кўпроқ узатса, ўшанинг ишини тўғрилади. Шунча йилдан бери пул керак бўлса судхўрлик қилиб терингизни шилиб олаётган банкка бордингиз, олган қарзингизни қайтариш имкониятига эга эканлигингизни суриштириб билгунларига қадар, овқат ейдиган идишингизга бурунларини суккунларига қадар,

эшигингиздаги қулф тешигидан мүралашиб, сизнинг кимлигингизни билгунларига қадар садақа сўраган гадойдай кўл чўзиб жим тураверасиз.

Дои бир дақика жим қолди. Яна гапира бошлаганда эса унинг овозида қатъият, жиддийлик бор эди.

— Агар менинг олдимга келганингизда ҳамёнимни қўлингизга тутқазиб кўйган бўлардим. Агар менинг олдимга келганингизда, қизингизга озор берган анови маҳлуклар бугун аччик кўз ёшлиарини тўкиб ўтиришган бўларди. Агар, худо кўрсатмасин, бирор кор-ҳол бўлиб, душман орттириб олсангиз, у менинг ҳам душманинг айланарди. Унда, — дон қўлини қўтариб, бармоғи билан Бонасерани кўрсатиб, — душманларингиз сиздан кўрккан бўлишарди, — деди.

Бонасера бошини ҳам қилиб, эзилган овоз билан пи-чирилади:

— Ёрдам қилинг, ҳамма шартларингизга кўнаман.

Дон Корлеоне унинг елкасига қўлини қўйди.

— Яхши, — деди у. — Майли, адолат юзага чиқсин. Эҳтимол шундай кун келарки, гарчи шундай кун албатта келади, деб айта олмасам ҳам, менга ёрдамингиз керак бўлиб қолар, яхшилигимга яхшилик билан жавоб қайтарарсиз. Ҳозир эса бу келишувимизни менинг хотинимдан, қизингизнинг чўқинтириған онасидан совға сифатида қабул қилинг.

Бонасера алланималар деб миннатдорчилик билдириб ташкарига чиккач, дон Корлеоне Хейгенга:

— Бу ишни Клеменцага топшир. Қон хидини сезиб, ўзини йўқотиб қўймайдиган, оғир-босик йигитлардан танлаб олсин. Анови мурдалар ҳамтовори қовоқ калласини пуч хомхаёллар билан тўлдириб олганлигидан қатъий назар, биз котил эмасмиз.

Дон ота-онасининг умиди бўлган тўнғич ўғли боғда бўлаётган тўй томошаларини кўриш учун яна деразага қараб олганлигини кўрди. Бундан ҳеч бало чикмайди, ўйлади у. Сантино ўжарлик қилиб бу ишга мутлақо қизиқиши билдиримаётгаилигидан кейин ҳеч қачон оиластив ишни эплай олмайди, ундан ҳеч қачон дон чикмайди. Бошка одам излашга тўғри келади. Асло кечиктирмаслик керак. Ахир доннинг ўзини ҳам бу дунёга боғлаб кўйган эмас.

Боғдан бирдан кўтарилган шоду хуррамлик овозлари эшитилди. Ҳар учаласи ҳушёр тортди. Сонни Корлеоне деразага ёпиши. Ташқарига қараб олгач, чехраси ёришиб, тез эшик томон юрди.

— Айтмаганмидим, Жонни хар холда тўйга келипти.

Хейген дераза ёнига келди.

— Чиндан ҳам ўша, сиз чўқинтирган Жонни, — деди дон Корлеонега. — Шу ерга чақирайми?

— Йўқ, — деди дон. — Мехмонларни хурсанд қила-версин. Оддимга киришга улгуради, — у Хейгенга кулиб қаради. — Ҳали кўрасан. У яхши йигит.

Хейгеннинг қалбida рашкми, ҳасадми, шунга ўхшаш бир нарса найдо бўлди. Куруқкина қилиб:

— Икки йилдан бўён қорасини кўрсатмаганди. Яна бирор кўнгилсизлик юз берган бўлса керак. Ёрдам зарурдир, — деди.

— Бошига иш тушганда чўқинтирган отасининг олдига келмай, кимнинг олдига келади? — деди дон Корлеоне.

Боққа кириб келаётган Жонни Фонтеинни биринчи бўлиб келинчак Конни Корлеоне кўриб қолди. Шу дақи-кадаёқ унинг қалбаки жиддийлигидан асар ҳам қолмади.

— Жон-ни-и! — дея қичкириб, ўтирган жойидан отилиб турди-да, югуриб бориб, унинг бўйнига осилиб олди.

Жонни Фонтеин уни маҳкам бағрига босди, лабларидан ўпди, бир қўли билан келинчакни кучоқлаб олган холда бошқалар етиб келгунга қадар тураверди. Бу ердагиларнинг ҳаммаси Жоннининг қадрдон дўстлари эдилар. У Уэст-Сайд кўчаларида ана шу дўстлари билан бирга улғайган эди. Конни уни куёвтўра олдига судраб келди. Малла сочли куёв энди бугунги куннинг қаҳрамони бўлмай қолганлигидан хафа бўлаётганлиги яққол сезилиб турарди. Бундан Жоннининг кулгиси келди. У одатдаги одамшавандалигини кўрсатиб, куёвнинг қўллатини маҳкам қисди ва унинг шарафига бир қадаҳ винони шарт кўтариб юборди.

Мехмонлар ўтирган айвончадан таниш овоз эшитилди:

— Эй, Жонни, яххиси биронта қўшиқ айтиб берсанг-чи!

Жонни бошини кўтариб қаради: юқоридан Нино Валенти унга кулиб қараб турарди. Жонни сакраб айвонга

чиқди-да, Нинони кучоқлаб олди. Илгари уларнинг орасидан қил ҳам ўтмас, бир-биридан ажралишмас, бирга куйлашар, қизлар билан сайрга бирга боришарди. Кейин Жонни қўшиқчи бўлиб, радиога ўрнашиб олгач, довруғи кўтарилиб кетди. Кинога тушиш учун Голливудга жўнаб кетгач эса Нинога шунчаки ўёқ-буёқдан лақилаш учун бир-икки марта қўнғироқ қилди ва Нинонинг овозини маҳаллий клублардан бирида эшитиб кўришларига эришишга ваъда берди. Лекин сўзининг устидан чикишга уриниб ҳам кўрмади. Ҳозир Нинонинг овозини эшитиб, унинг жилмайиб турган чехрасида ўша бепарвоник, сархушлик, жиндеккина сурбетликни кўриб, Жоннининг дўстига нисбатан меҳри яна товланиб кетди.

Нино мандолина торларини чертди. Жонни Фонтейн унинг елқасига қўлини ташлади.

— Келинчак шарафига, — деди-да, ер тепиниб, сицилианча бехаё ишкий лапарлардан бирини куйлай бошлади. Жонни куйларкан, Нино чиройли хатти-ҳаракатлари билан гавдасини қимирлатиб, унга жўр бўлиб турди. Бундан боши осмонга етган келинчак очилиб-сочилиб ўтирад, меҳмонлар эса мамнун эканликларини қий-қириқлар билан ифода қилишарди. Охирига бориб ҳамма ер тепиб, лапарнинг ҳар бир тўртлиги охиридаги шўхлик ифодаланган сатрига жўр бўла бошлади. Сўнгра Жонни янги қўшиқ айтишга тайёрланиб, томогини хўллаб олгунга қадар тўхтамай қарсак чалиб туришди.

Ҳамма у билан фахрланарди. Жонни туриш-турмуши билан бу ердагиларнинг ўзлариники эди. У машхур қўшиқчи, кино юлдузи бўлиб етишди. Ер юзидаги энг жозибали, энг латофатли аёллар ҳам уни йўлдан уриб, ўзига оғдириб олиш дардида юришарди. Буни қаранг — у мағрурланиб кетмапти, чўқинтирган отасига ҳурмат-эҳтиром кўрсатиб, уч минг мил йўл босиб, тўйга етиб келипти. У Нино Валентига ўхшаган эски қадронларини ҳамон севарди. Ҳали она сути оғзидан кетмаган Жонни ва Нино биргаликда дўриллаб қўшиқ айтиб юрган пайтларда вақти келиб Жонни Фонтейн эллик миллион аёл қалбига ўт солиши ҳеч кимнинг хаёлига келмаган кунларни ким эсламайди дейсиз.

Жонни Фонтейн айвончадан чўзилиб, келинчакни кўтариб олди-да, ўзи билан Нинонинг ўртасига қўйди. Қўшиқчилар бир-бирларига қараб сал энгашдилар. Нино

мандолина торларини чертиб юборди, торлар бўғик овоз билан тиринглади. Бу хонандаларнинг эски одати, жасорат ва мухаббат биринчилиги учун хазил олишуви эди. Уларнинг овози худди шамшир каби бир-бири билан кесишиди, қўшиқ накаротини навбаৎ билан гоҳ униси, гоҳ буниси баланд овозда қуйлашарди. Жонни мамнуният билан Нинога ўз овози билан унинг ҳаммага маълум ва машхур овозини босиб кетишга, иккинчи қўли билан келинчакни ушлаб олиб, Нино қўшиқни ёлғиз ўзи фолибона тугаллашига имкон берди ва ўзи жим бўлди. Қийқириклар ва карсаклар остида учаласи бир-бирини кучоқлашди. Тўйга келган меҳмонлар янги-янги қўшиклар қуйлаб беришни талаб қилишарди.

Факат бир кишигина Жоннининг турмушида қандайдир қўнгилсизлик юз берганини сезиб турарди. Бу дон Корлеоне эди. У қўполроқ, лекин бегараз овоз билан меҳмонларни асло ранжитиб қўймаслик кераклигини айтди:

— Мен чўқинтирган одам бир тупканинг тагидан тўйимиизга ташриф буюриб, хурмат-иззат қўрсатса-ю, унинг томонини намлаб қўйиш ҳеч кимнинг хаёлига келмаса.

Жоннига дарҳол ўнлаб шароб тўла қадаҳлар узатилди. У ҳар бир қадаҳдан бир хўпламдан ичди-да, чўқинтирган отаси томон ташланди. Улар қучоқлашиб қўришидилар. Жонни доннинг қулогига бир нарсалар деб пи chirлади — дон уни уйга етаклаб кириб кетди.

Жонни хонага кирди. Том Хейген унга қўл узатди. Жонни унинг қўлини қисиб:

— Ишларинг қалай, Том? — деб сўради.

Бироқ бу мулозаматда Жоннининг одатдаги самимийлигидан асар ҳам йўқ эди. Унинг бегоналарча мулозаматидан Хейген бир оз хафа бўлди. Лекин у бунга кўни-киб кетганди. Том дон Корлеоненинг ўтқир шамшири эди. Баъзида ана шундай муомалаларга бардош беришга тўғри келарди.

— Тўйга таклифнома олганимда мен ўзимга ха, чўқинтирган отам мендан хафа эмаскан, дедим, — деб бошлиди гапини Жонни Фонтейн донга қараб. — Хотиним билан ажralишганимдан бўён сизга беш марта қўнғироқ қилишга уриниб кўрдим. Ҳар гал Том ё йўқ, ё банд деб жавоб беради. Бу бехуда гаплигини, мендан ранжиб колганлигинизни билардим.

Дон икки стаканга биллур шишадан шароб қўйди.

— Ўтмишни ковлаштиришнинг нима кераги бор. Хўш, қалай? Ҳали яна бирор кунингга ярайманми? Ёки шоиншухратинг, миллионларинг сени ёрдам қўли етмайдиган юксакликка кўтариб қўйдими?

Жонни оловранг шаробни бир кўтаришда сипкорди-ю, бўш стакани доннинг олдига қўйди. У ҳеч нарсадан тортинмай бепарво гапиради.

— Қайдаги миллионларни айтасиз, отахон. Ишим тобора чаппасидан кетяпти. Тўғри айтган экансиз. Хотиним ва болаларимни ташлаб, саёқ хотинга уйланмасам бўларкан. Мендан тўғри хафа бўлган экансиз.

Дон елкаларини қисди.

— Мен сенинг ташвишингни қилдим. Ҳар ҳолда чўқинтирган ўғлимсан. Бор гап шу.

Жонни хонада ўёқдан-буёққа юра бошлади.

— Ўша ахмокни деб ақлимни еб қўйган эканман. Голливуднинг биринчи юлдузи. Фариштадек гўзал. Кинони суратга олишлар тугагандан кейин нималар қилганини билсангиз эди! Агар ғримчи сал яхшироқ пардоз берса ўша билан тунайди. Агар оператор яхшироқ килиб суратга олса, ҳожатхонага чакиради-да, ихтиёрини унга топширади. Тўғри келган одам билан дон олишиб кетаверади. Худди чойчака бераётгандай, ҳар қадамда ўз танасини хадя қиласаверади. У жодугарнинг жойи шайтоннинг базмхонаси экан.

Дон Корлеоне унинг сўзини бўлди.

— Оилангнинг ахволи қалай?

Жонни чукур ҳўрсинди.

— Оиламни маблағ билан таъминлаб қўйганман. Ажралишганимиздан кейин Жинни ва қизларимга суд ҳукимида белгиланганидан кўпроқ пул тўлай бошладим. Ҳар хафтада хабар олиб турибман. Уларсиз зерикаман. Баъзида шуцдай сикилиб кетаманки, ақлдан озай дейман. — У яна бир стакани бўшатди. — Кейинги хотиним эса менинг устимдан қулгани қулган. Нега уни рашқ қилишимни тушунмайди. Ҳаётдан орқада колаётганимешман, итальянча эхтиросларни оммалаштираётганимешман, қўшиқларим эса бўлмафур, пуч нарсалар эмиш. Буёққа келаётib яхшигина дўппосладим. Фақат юзига урмадим, чунки ҳозир кинога тушяпти. Бикинлари, қўл-оёқлари ни кўкартириб ташладим. У бўлса, худди мени эрмакла-

гандай хиҳилаб кулади. — Жонни сигарета туташтириди.
— Шунақа гаплар, отахон, шунинг учун ҳам тўғрисини айтсам, бундай ҳаётдан тўйдим, яшагим келмай қолди.

Дон Корлеоне лўнда қилиб:

— Бу ишларда сенга ёрдам бериб бўлмайди, — дедида, жим қолди. Сўнгра: — Овозингга нима бўлди? — деб сўради. Такдир ҳазили туфайли кўз очиб юмгунча Жонни Фонтейннинг манманлигидан, димоғдорлигидан асар ҳам қолмади. У ели чиқиб кетган коптоқдай шалпайиб қолди.

— Отахон, энди мен қўшиқ айта олмайман, томоғим оғрияпти, нима бўлганлигини докторлар аниқлаша олмаяпти.

Хейген ва дон ҳайратланиб унга қарадилар. Жонни Фонтейндан ҳар нарсани кутиш мумкин эди, бироқ умидсизлик, қўрқоқлик унинг учун бутунлай бегона нарса эди. Жонни давом этди:

— Менинг икки фильмим катта даромад келтирди. Кино юлдузи эдим. Энди мени кинодан суріб чиқаришмокчи бўлишапти. Кўпдан бери студия хўжайинининг мени кўрарга кўзи йўқ. Мен билан орани очик қилиб олиши учун унга жуда қулай пайт келди.

Дон Корлеоне ўрнидан туриб дағдаға билан сўради:

— Нега у сени ёмон кўриб қолди?

— Мен сўлларнинг митингига сўзга чиқдим, қўшиқлар куйладим. Эсингиздами, бу ишим сизга ҳеч қачон ёқмасди. Жек Вольцга ҳам ёқмади. У менга коммунист деган лақабни ёпиштироқчи бўлди. Бироқ қанчалик уринмасин, бу лақабни менга ёпиштира олмади. Кейин у кўз остига олиб юрган қизни йўлдан урдим. Шундай бўлиб қолди. Фақат бир кечага, тўғрироғи, қиз мени йўлдан урди. Хўш, шундай вазиятда мен нима қилишим керак эди? Бу ҳам етмагандай энди анови фоҳиша ҳам мени уйидан ҳайдаяпти. Агар тиз чўкиб ялиниб бормасам, Жинни ва болалар ҳам мени уйга киритишмайди. Қўшиқ ҳам айта олмайман. Нима қилишим керак, отахон, нима қилишим керак?

Дон Корлеоненинг киёфасида совук нафрат ифодаси найдо бўлди. Унда ҳамдардликдан заррача ҳам асар йўқ эди.

— Энг аввало ўзингни эркак кишидек тутишинг керак, — деди у.

Кутилмаганда ғазабдан унинг юзлари тиришди.

— Ўзингни эркак кишидай тутишинг керак! — ўшқирди у.

Дон Корлеоне стол устидан чўзилиб, ғазаб ва айни пайтда меҳр билан Жоннининг соchlаридан тортди.

— Ё худо, менинг ёнимда шунча вақт бирга юргандан кейин хам амманинг бузоғидай ландавурлигича қолаверса-я! Сен, Голливуднинг хуисаса қўғирчоги, кўз ёшингни оқизиб, мендан ёрдам сўраб келдингми? Хотип кишиларга ўхшаб «Нима қиласан? Вой, энди нима қиласан?» деб нола қилгани келдингми?

Дон Корлеоненинг гаплари кутилмаганда Жоннининг гапларига шу даражада ўхшаб кетдики, Жонни ва Хейген кулиб котиб қолиши. Дон Корлеоне хурсанд эди. Жонни унинг қалбидан чуқур жой олганди. Қизик, пуштикамаридан бўлган ўғилларининг сочидан тортса, қандай жавоб беришаркин? Сантино узоқ хафа бўлиб, жирракилик қилиб юради. Фредо ўлакса қилиб калтакланган итдай бўлиб юради. Майкл совуққина кулиб қўяди-да, уйдан чикиб кетиб, бир неча ой қорасини кўрсатмасди. Жонни эса бутунлай бошқача, доннинг ҳамма сўзларини сабр-тоқат билан илжайиб ўтириб тинглади, ганнинг муқаддимасидаюқ отахоннинг мақсадини англаб олади.

Дон Корлеоне давом этди.

— Сенга қараганда ўн чандон обрўлироқ бўлган про-дюсерингнинг тумшуғи остидан у кўз остига олиб юрган аёлни илиб кетсангу, кейин ишдан ҳайдаяпти, деб шикоят қилиб юрсанг. Ўйлаб топган нарсасини қаранг! Бир фохишанинг орқасидан оиласангни ташлаб, фарзандларингни отасиз қолдириб кетасан-у, яна мени қучоқ очиб кутиб олишимаяпти, деб кўз ёши қиласан. Кинога тушаётганини учун аяб хотин кишининг баҳарасига мушт тушира олмайсан у, яна у сени масхара қилиб кулганидан таажжубланасан Ахмоқона яшадинг, ахмоқлигингча қолганингта таажжубланаса ҳам бўлади.

Дон Корлеоне нафасини ўқистлаб олди-да, шошмасдан сўради:

Эҳтимол бу сафар менини маслаҳатларимни кулонингга оларсан?

Жонни Фонтеин елка кисди:

— Жинни билан қайта яраша олмайман, чунки у күядиган шартларга риоя қилолмайман. Мен ўйнаб-куламан, ичаман, бўйдоқлар даврасида бўламан, буларсиз яшай олмайман. Латофатли, офатижон аёллар орқамдан соядек эргашиб юришади, уларни кувлаб юборишга журъат этолмайман. Шулардан кейин Жиннининг олдига борганимда ўзимни энг разил, энг жирканч одамдай хис киламан. Бу ола хуржунни қайтадан бўйинга илиш йўқ, мутлақо тўғри келмайди.

Дон Корлеоненинг сабр косаси тўлиб-тошаётганлиги кўриниб туради. Бундай ҳол камдан-кам рўй берарди.

— Хотининг билан яраш деб сени бирор мажбур қиляптими? Билганингни кил. Кизларингга оталик қилмоқчи экансан, жуда соз. Агар эркак киши фарзандларининг чинакам отаси бўлмас экан, у эркак эмас. Шундай экан, хотинингни шартларингга кўндири. Болаларинг билан бирга яшай олмайсан, деб қаерда айтилган? Факат шахсий орзу-истакларингни деб шахсий турмушингни йўлга солишига ҳақ-хукуқинг йўқлиги қаерда ёзилган?

Жонни Фонтеин кулимсиради.

— Йўқ, отахон, қадимги италиялик аёлларга ўхшаган сабр-тоқатли аёллар ҳозир кам. Жинни мутлақо кўнмайди.

Дон ачитиб:

— Сен ўзинг лапашангсан, — деди. — Бир аёлга белгиланганидан ортиқча пул тўлайсан, иккинчисининг эса кинога тушаётганлиги учун башарасига туширишдан қўркасан. Сен ўзи доим хотинларни ёқлаб иш тутасан. Гарчи у дунёда тўғри жанинг тушсалар ҳам хотинлар бу дунёда фақат ишга халал берадилар. Биз эркак бечоралар бўлса дўзах ўтида жизғанак бўламиз. Яна бир гап. Шу йиллар мобайнида сени зимдан кузатиб юрганимдан хабардорсан. — Энди дон жиддий гапира бошлиди. — Ха, сен мен чўкинтирган энг яхши одамлардансан. Шу пайтгача менга нисбатан бирор марта хурматсизлик қилганинг йўқ.. Хўш, эски дўстларинг билан муносабатларинг қандай? Сени бугун биттаси билан, эртасига иккинчиси билан кўришаётганмиш. Киноларда кулгили ролларда ўйнаган анови италиялик эсингдами? Нимадир бўлиб, иши юришмай қолди-ю, у билан учрашмай кўйдинг. Энди сен машхур одамсан-да, шунақами? Ёки мактабга бирга қатнаган, бирга қўшиқлар айтиб юрган болалик.

даги қадрдон дўстинг Нино. Иши юришмаганидан ҳаддан ташқари кўп ича бошлади, лекин турмушидан шикоят қилганини хали бирон одам эшитгани йўқ. Эшақдай ишлайди, юк машинасида шағал ташийди, шанба кунлари хонандалик килиб, чойчака топяпти. Хеч качон сен ҳақингда ёмон гап айтмайди. Унга ёр-дамлашворсанг бўларди. Нима қипти. Яхшигина овози бор.

Жонни оғир-босик, лекин хорғин овозда тушунтирид:

— Отахон, унда истеъдод йўқ. Тўғри, тузуккина қўшиқ айтади. Лекин зўр эмас.

Дон Корлеоне қовоқларини шундай уйдики, кўзлари ўрнида узун чизиқча пайдо бўлди.

— Хўш, сен ўзинг-чи, ахир сен ҳам осмондан юлдузни узиб олмагандинг-ку! Хоҳлайсанми, ишга жойлаштириб кўяман? Нино билан юк машинасида шағал ташийсан.

Жонни лом-мим демади, дон давом этди:

— Дўстлик ҳамма нарсадан улуғdir. Дўстлик истеъдоддан юқори туради. Дўстлик ҳар қандай ҳукуматдан кучлидир. Дўстлик оиласдан сал пастроқда туради, холос. Сен буни ҳеч қачон унутма. Агар дўст орттирганингда бугун менинг олдимга ёрдам сўраб келмаган бўлардинг. Энди айт-чи, нега қўшиқ айтолмайман, деяпсан? Боғда яхшигина куйладинг-ку? Нинодан колишганинг йўқ.

Хейген ва Жонни бу ўткир пичингга жавобан кулиб кўйишиди. Энди оғир-босик бўлиш, мурувват кўрсатиш навбати Жоннига келди.

— Томокни ишдан чиқариб олдим. Икки-учта қўшиқ айтганимдан кейин бир неча соат, баъзида бир неча кун овозим чикмай қоляпти. Репетиция, ёзув пайтида айтиётган қўшиғимни охиригача етказа олмай қоляпман. Томомим бўғиладиган бўлиб қолди.

— Шунақа дегин. Демак, аёллар масаласида ишинг чаппасига кетинти-да. Овозинг бўғилиб қопти. Энди айтчи, анови амалдор, голливудлик rezzonovante билан ораларингдан қандай қора мушук ўтди?

Шу вақтгача куруқ гап-сўз бўлаётганди. Энди амалий иш бошланди.

— У ҳакиқатан ҳам катта амалдор, — деди Жонни. — Киностудиянинг хўжайини, кино воситалари ёрдамида харбий ташвиқот бўйича президент маслаҳатчиси.

Бир ой олдин бу йил катта шов-шувга сабаб бўлган романни экранлаштириш ҳукуқини сотиб олди. Бу китобни дўконлардан топиб бўлмайди; уни қайта-қайта нашр этиб улгурышмаяпти. Асардаги бош қаҳрамон менга худди қуиб қўйгандай ўхшайди. Мен учун бу ролни ўйнашга зарурат ҳам йўқ — экранда шунчаки кўриниб қўйсан бўлади. Ҳатто қўшиқ айтишнинг ҳам ҳожати йўқ эди. Шу ролни ўйнасам, менга академиянинг мукофотларини беришлари ҳам эҳтимолдан узоқ эмасди. Мен худди шу роль учун яратилганимни, шу ролни ўйнасам бу сафар актёр сифатида яна шон-шуҳрат чўққисига кўтарилишими хамма билади. Итдан тарқаган Вольц эса ўча-кишиб, менга бу ролни бермаяпти. Бу ролни энг паст ставкада ҳақ тўлашса ҳам, амалда бекорга ўйнашга ҳам розиман. Бироқ у барибир мени яқинлаштирмаюпти. Агар студияга келиб ҳамманинг олдида кетимдан ўпса, ўшанда ҳам ўйлаб кўраман, деб гап тарқатганимиш.

Дон Корлеоне бетоқатлик билан бу лирик хотимани тўхтатди. Ақлли одамлар ҳамма вақт турмуш қийинчиликларидан чиқиш йўлини топишади. У Жоннининг елкасини силади.

— Ҳамма нарсадан кўнглинг совиб кетганини кўриб турибман. Энди мен ҳеч кимга керак эмасман, ҳамма мендан юз ўғирди, деб ўйлайсан. Топдимми? Бунинг устига озиб, қуруқ чўп бўлиб қолибсан. Кўринишингдан кўп ичасан, шундайми? Кечалари ухлай олмай, тугма дори ютасан, тўғрими? — У норози бўлиб бошини чайқади.

— Энди маслаҳатларимга қулоқ солиб, менинг айтишнларимни қиласан, — давом этди дон. — Марҳамат қилиб, менинида бир ой қоласан. Марҳамат қилиб, одамлардек овқатланасан, тўйиб-тўйиб ухлайсан, сал ўзингта келиб оласан. Бирга бўлсак, менга ҳам яхши, балки сен кўкларга кўтариб мақтаган Голливудда керак бўлиб қоладиган турмуш масалаларида Чўқинтирган отангдан анчамунча нарсаларни ўрганиб оларсан. Хонандаликни, ич-килибозликни, аёлларни хаёлингдан чиқариб ташлайсан. Бир ойдан кейин Голливудингга қайтиб боришинг мумкин. Ана шунда анови амалдор pezzonovante сен орзу қилаётган ишни беради. Келишдикми?

Жонни Фонтейн доннинг қўли узатган жойига ети-

шига ишонмасди. Тўғри, унинг Чўқинтирган отаси сўз бериб устидан чиқолмаган ҳол бўлган эмас.

— У ярамас Эдгар Гувернинг қадрдан дўсти, — деди Жонни. — У сизнинг гапингизга парво ҳам қилмайди.

— У ишбилармон одам, — деди дон зерикарли оҳангда. — Мен шундай бир нарсани таклиф қиласманки, у қандай қилиб кўниб қолганини ўзи ҳам сезмай қолади.

— Энди кеч қолдик, — деди Жонни. — Ҳамма шартномаларга қўл кўйиб бўлинди, бир хафтадан кейин суратга олиш бошланади. Сизнинг боришингиздан ҳеч бир фойда чиқмайди.

Дон Корлеоне унга:

— Бор, меҳмонларнинг олдига чиқ, — деди. — Дўстларинг сени кутиб қолишиди. Буёгини менга қўйиб бер.

Дон Жоннини эшик томога қараб елкасидан туртиб қўйди. Хейген столга ўтириб, ён дафтарчасига алланарсаларни ёзиб олди.

Дон чуқур хўрсинди.

— Яна одам қолдими?

— Солоцционинг ишини энди кечиктириб бўлмайди. шу хафтада уни қабул қилингиз керак. — Хейген қўлида қалам билан календарь ушлаб, тайёр бўлиб турарди.

Дон елкасини қисди.

— Тўй ўтди, майли, сен айтган кунинг қабул қилайлик.

Бу сўзлардан Хейген икки хил хулоса чиқарди. Энг муҳими Виргилий Солоццога рад жавоби берилади. Иккincinnisi, дон Корлеоне жавобни қизининг тўйи ўтгунга қадар кечиктирган экан, демак, унинг рад жавоби бирор-бир кўнгилсизлик билан боғлиқ бўлади.

Хейген эҳтиёткорлик билан сўради:

— Клеменцага одамларнинг бир қисмини уйга жойлаштиришини тайинлайми?

Дон афтини буриштирди.

— Нега? Тўйгача жавоб бермаганимнинг сабаби шундаки, бир умр эсдан чиқмайдиган бу кун ҳақида ҳатто келажакда ҳам заррача кўнгилсизлик бўлишини хохламадим. Бундан ташқари Солоцционинг ўй-фикрларини олдиндан билиб олишни хохлардим. Энди у бизга intamita

таклиф килмоқчи бўлаётганлиги маълум. Бу шармандалик ва разилликдан бошқа нарса эмас.

— Демак, рад жавоби бермоқчисиз? — деди Хейген.
Дон бош қимирлатди.

— Мен бу масалани оиласвий кенгашда муҳокама килиб, кейин жавоб бериш керак, деб ҳисоблайман, — қўшимча қилди Хейген.

Дон кулиб қўйди.

— Шунаقا дегин. Майли, муҳокама қилайлик. Калифорниядан қайтиб келганингдан кейин. Эртагаёқ Калифорнияга уч. Калаванинг учини топишга ҳаракат қил. Ўша кино корчалони билан учраш. Солоццога сен келганингдан кейин қабул қилишимни айтиб қўй. Яна нима гап?

Хейген эътиборсизлик билан аниқ ахборот берди:

— Касалхонадан қўнғироқ қилишди. Consigliori Аббандандонинг ион-насибаси битганмиш, эрталабгача ет-маслигини айтишди. Қариндош-уруғлари видолашиб колишин, дейиши.

— Мехмонларни кузатиб бўлайлик, — деди дон Корлеоне. — Женкога ҳеч нарса қилмайди, кутиб туради.

— Сенатор қўнғироқ қилди, — деди Хейген. — Тўйга келолмаганлиги учун уэр сўради. Сизни ўзи тушунади, деб қўшиб қўйди. Уйингиз рўпарасида машиналарнинг номерларини ёзив юрган ФБРнинг икки одамини кўзда тутган бўлса керак. Совғасини ишончли одамдан бериб юборипти.

Дон бошини қимирлатиб қўйди. Сенаторга тўйга келмасликни ўзи маслаҳат берганини айтиб ўтиришнинг фойдаси йўқ эди.

— Совғаси арзигуликми?

Хейгеннинг итальян-ирландча қиёфасида ғаройиб бир ифода пайдо бўлди. Бу юксак мақтов белгиси эди.

— Антика кумуш буюм, қимматбаҳо нарса. Агар сотмоқчи бўлишса, нак мингга пуллашади. Бу ноёб буюмни топгунча сенатор анча овора бўлган. Унинг даврасидаги одамларга буюмнинг қанча туриши эмас, ноёблиги мухим.

Дон Корлеоне Хейгеннинг гапларини хурсанд бўлиб тинглади. Бу сенатордек одам томонидан унга кўрсатилган катта хурмат-эхтиром эди. Люка Бразига ўхшаб сенатор ҳам дон Корлеоне қудратининг мустаҳкам таянч-

ларидан бири эди. Люка сингари у ҳам совфаси билан донга нисбатан сўнмас садоқатини яна бир карра исботлаганди.

Жонни боғда пайдо бўлиши билан Кей Адамс уни таниди. Таниди-ю, қаттиқ таажжубланди.

— Жонни Фонтейн билан танишмисизлар? Нега илгари айтмадинг? Энди албатта сенга тегаман, хотирингни жам қилавер.

— Хоҳласанг сени ҳам таништириб қўяман, — деди Майл.

— Энди кераги йўқ, — деди Кей хўрсиниб. — Учийил унинг ишқида қуиб-ёндим. Унинг концертига тушиш учун ҳар сафар Нью-Йоркка келардим. Ҳар бир концертидан хириллаб, овозим бўғилиб чиқардим. Жуда зўр қуиларди-да!

— Шошма, танишиб оласан ҳали, — деди Майл.

Жонни иккинчи қўшикни тугатиб, дон Корлеоненинг орқасидан уйга кириб кетганда Кей истеҳзо билан:

— Ҳар нарса десанг дегину, фақат Жонни Фонтейн каби сахна юлдузи ҳам отамдан ёрдам сўрайди дема, — деди.

— Жонни отамнинг чўқинтирган ўғли, — деди Майл. — Агар отам бўлмагандан у ҳеч қачон сахна юлдузи бўлмасди.

Кей Адамс қувонганидан:

— О, яна бир ажойиб воқеа эшлишига тўғри келади шекилли, — деди.

Майл бош чайкади.

— Бу воқеани сенга айтишга ҳаққим йўқ.

— Менга ишонишинг мумкин, — деди Кей.

Майл ҳазил-хузулни йиғишириб қўйиб, воқеани унга айтиб берди. Фақат саккиз йил олдин отаси ҳали қизикон одам бўлганлигини, у ўзи чўқинтирган одам манфатлари тўғрисида гап кетаётганлиги учун ишни ёпди-ёпди қилишни ор-номус иши деб билганлигини таъкидлаган ҳолда, ҳеч қанақа изоҳ келтирмасдан сўзлади.

Воқеанинг моҳиятини икки оғиз сўз билан баён этиш мумкин эди. Саккиз йил илгари Жонни машхур жаз ансамбли составида мислсиз муваффакиятларга эриша бошлади. У радиотингловчилар учун бериладиган концерtlарда лакқа хўракка айланиб қолди. Бахтга қарши

ансамблнинг раҳбари, эстрадачилар даврасида анча машхур бўлган Лесс Галли деган кимса оғир шартлар билан беш йил муддатга Жоннининг қўл-оёғини боғлаб олган эди. Бошловчи мусиқачилар билан ҳар қадамда шундай иш тутишарди. Жоннини Лесс Галлидан бошқалар ҳам ёллаб олишлари мумкин эди. Пулини эса Лесс Галли тую қилиб кетаверарди.

Дон Корлеоне шахсан ўзи у билан музокаралар олиб боришига киришиди. У Жонни билан бўлган шартномани бекор қилиш учун Галлига йигирма минг доллар таклиф килди. Галли Жонни келтирадиган даромаднинг ярмини олиш шарти билан рози бўлишини айтди. Бу доннинг нафсониятига тегди. У йигирма минги ярмигача камайтириди. Жон-дилидан севадиган эстрада билан боғлиқ бўлмаган ишларда хеч нарсанинг фаркига бормайдиган ансамбль раҳбари шу шартноманинг мағзини чақишига мутлақо яроқсиз бўлиб чиқди. У Доннинг таклифини рад килди.

Эртаси куни дон Корлеоне эстрада бошлиғи ҳузурига шахсан ўзи ташриф буюрди. У дўстлари — маслаҳатчиси Женко Аббандандо ва Люка Брази билан келди. Бошқа гурухлар йўқ эди. Дон Корлеоне Лесси Галлини ўн минг долларлик чек қофозини олгандан кейин, Жонни Фонтеин фаолияти билан боғлиқ бўлган ҳар қандай даъволардан воз кечиши ёзилган қофозга қўл қўйишга мажбур қилди. Мажбур қилганда, етарли даражада асосли далил билан мажбур қилди: чеккасига тўппончани тақади-да, бир минут ичидаги ё қофозда мистер Галлининг имзоси бўлишини, ё миасининг қатиги чиқишини кескин қилиб айтди. Табиийки, Лесс Галли қўл қўйди. Дон Корлеоне тўппончани чўнтағига яширди-да, Галлига имзоланган чекни узатди.

Бу воқеанинг давоми тарих саҳифаларида колиб кетди. Жонни Фонтеин ва унинг қўшиқлари Америкада шов-шув кўтарди. Жонни иштирок этган икки музикали кинокомедия Голливуд студиясига кўз кўриб, қулок эшитмаган даромад келтириди. Унинг пластинкаларини сотиш эвазига миллион-милион даромад олишиди. Кейин у каттиқ суюшига қарамасдан, болалик йилларидан бери яхши билган хотини билан ажралишиб, икки боласини ташлаб кетди ва Голливуднинг ақлни оладиган энг гўзал малласоч кино юлдузига уйланиб олди. Орадан кўп ўтмай

кейинги хотини унинг кўзига чўн санчиб, ҳаёсизларча фохишалик қилишини сезиб қолди. Шундан кейин ичкиликка берилиб кетди, қиморхоналардан келмай кўйди, хотинларнинг кетидан соядек эргашиб юрадиган бўлиб қолди. Овоздан маҳрум бўлди. Пластинкаларига бўлган талаб камайиб кетди. Киностудия у билан қайта шартнома тузишдан воз кечди. Унинг олдида фақат битта йўл қолган эди. У ҳам бўлса чўқинтирган отаси ҳузурига қайтиш. Мана, Жонни чўқинтирган отаси олдида ўтирипти.

Кей ўйчан деди:

— Отангта хасад қилмайсанми? Гапларингга қарандан отанг бошқаларга кўп яхшилик қиласкан. — У бурнини жийирди. — Гарчи қонун йўл қўймайдиган усуллардан фойдаланса ҳам, жуда қўнгилтган одам бўлса керак.

Майкл хўрсиниб кўйди.

— Сиртдан қараганда, ҳақикатан ҳам шундай. Лекин сенга бир нарсани айтиб кўяй. Биласанми, кутб тадқиқотчиларида шундай бир қоида бор — кутб томон кетишаётганда йўлнинг мальум бир қисмини босиб ўтишгач, ҳар эҳтимолга қарши бирор кори хол юз берса керак бўлиб колади, деб маҳсус жойларда озиқ-овқат қолдириб кетишади. Отамнинг одамларга қиладиган яхшиликлари ҳам шунга ўхшаган гап. Шундай кун келадики, отам яхшилик қилган ҳар бир одам марҳамат қилиб, жавоб қайтаришга мажбур бўлади.

Тўй пирогини келтиришгач, кий-чув қилиб мақтаб-мақтаб тановвул қилиб бўлгунларига қадар қош қорая бошлиди. Тўй муносабати билан Назорин бор маҳоратини ишга солиб тайёрлаган пирог томоша қилиб ўтирадиган даражада чиройли безатилган эди. Келинчак малласоч қаллиғи билан тўй сафарига жўнаб кетаётиб ҳам ундан бир бўлагини ушатиб олиб, шошилиб оғзига солди. Дон меҳмонларни хурмат-эҳтиром билан кузатди, айни пайтда ФБР айғоқчиларининг қора машинаси ҳам ғойиб бўлганлигига эътибор берди.

Нихоят уй олдида охирги автомобиль — узун кора «кадиллак» қолди: унинг рулида Фредди ўтиради. Дон ёши ва гавдасига нисбатан тез ва чақкон одимлаб келди

да, олдинги ўриндиққа ўтирди. Сонни, Майкл ва Жонни Фонтеин орқа ўриндиққа жойлашдилар. Дон елкаси оша қайрилиб Майклга:

— Жазманинг шаҳарга ўзи етиб оладиган бўлди-да, майлими? — деди.

Майкл бош қимирлатди.

— Том етказиб кўядиган бўлди.

Дон Корлеоне мамнун бўлди. — Хейген ҳеч бир нарсани кўздан қочирмас, хамма ишга улгуради.

Хали талонга бензин олиш бекор қилинмаган, шунинг учун ҳам Манхэттенга олиб борадиган айланма йўл бўйм-бўш эди. Орадан бир соат ҳам ўтмасдан машина француз касалхонаси жойлашган кўча томон бурилди. Йўл-йўлакай дон Корлеоне кенжা ўғлининг ўқишлари билан қизикиди. Майкл ҳаммаси кўнгилдагидай бўляпти, деди. Сонни олдинги ўриндиққа эгилиб:

— Том Жоннининг Голливуддаги кўнгилсизликлари ни бартараф этиб, ишларини битириб бермоқчи бўлганингизни айтди. Мен ҳам борсам бирор ёрдамим тегиб қолармиди!

Дон Корлеоне қисқа жавоб берди:

— Том бугун Калифорнияга учади. Иш мураккаб эмас, ёрдамчи керак бўлмайди.

Сонни хаҳолаб кулди.

— Жонни сизнинг уринишларингиздан ҳеч бир иш чиқмайди, деялти. Шунга ёрдамим тегмасмикин, деб ўйлагандим.

Дон Корлеоне Жонни Фонтеин томон бурилиб:

— Шубҳаланишга қандай асосларинг бор? Чўқинтирган отанг бирор марта ваъдасининг устидан чиқмаган вакт бўлганми? Қачондан бери мени қўлидан ҳеч қандай иш келмайдиган ваъдабоз деб ўйлайдиган бўлиб қолдиларинг? — деди.

Жонни нокулай ахволга тушиб қолди.

— Отахон, сиз тушунинг, студияга жуда катта одам, хақиқий rezzonovante хўжайинлик қиласди. Уни қўлга олиш осон эмас, бу борада ҳатто пул ҳам иш бермайди. Таниш-билишлари кўп. Бу ишни уддалай олишингизни ҳатто тасаввур ҳам килолмаяпман.

Дон аста жилмайиб:

— Мен айтдимми, тамом, ўша роль сенга тегади, — деди. У ҳазиллашиб тирсаги билан Майклни туртиб

кўйди. — Нима дейсан, Майкл, чўқинтирган ўғлимизни хижолат қилиб қўймаймизми?

Майкл бош чайқади: у отасиниг сўзларига заррача ҳам шубҳа қилмасди.

Ҳаммаси касалхона эшиги томон боришаётганда дон Корлеоне ўғлишининг қўлига туртиб қўйди ва улар бошка-лардан орқада қолишиди.

— Дорилфунунни битирганингдан кейин тўғри уйга кел, иш бор, — деди Дон. — Баъзи бир нарсаларни сенга мўлжаллаб қўйганман. Кейин афсусланмайсан, деб ўйлайман.

Майкл индамади. Дон норози бўлиб томогини кирди.

— Сени нималар қизиқтиришини мен билмайман, деб ўйлайсанми? Ёмон нарсанираво қўрмайман. Ҳозирча эса хоҳлаган ишингни қилавер — эрқаксан, ахир. Лекин ўқишингни битирганингдан кейин ўғилга ўхшаб олдимга кел.

Женко Аббандандо узок вақтгача ўлимга панд бериб келди. Лекин мана энди касалхона каравотида тинка-мадори куриб, ётган жойида ажал ҳар дақиқада бўғзидан олишини биларди. У озиб-тўзиб, чўп бўлиб қолган, қалин коп-кора соchlари ўрнида жонсиз толалар қолганди.

— Женко, дўстгинам, мана, ҳузурингга таъзимга ўғилларимни бошлаб келдим. Нақ Голливуднинг ўзидан қанақа меҳмон қадам ранжида қилганини ҳам кўриб қўй. Жоннини танияпсанми?

Ўлим тўшагида ётган Аббандандо миннатдорчилик билдириб, нурсиз қўзлари билан донга қаради. Семиз, бақувват қўллар қуруқ устихон бўлиб қолган қўлни секин силади. Хотини ва қизлари каравот олдида қатор ўтиришиб, Женконинг бетларидан ўпишар, нариги қўлини силашарди.

Дон қадрдан дўстининг бармоқларини кафтлари орасига олди.

— Тезроқ тузалиб чиқ. Иккимиз Италияга, ватанимизга, қишлоққа жўнаймиз, — деди мулойимлик билан. — Худди оталаримиз, боболаримиз сингари қовоқхона деразаси остида шар ташлашамиз.

Ҳаёт билан видолашаётган Женко бошини қимиirlатди. Сўнгра қўли билан имлаб, иккаласини ёлғиз қолдиришни сўради. Омбурдек қўллари билан доннинг била-

гидан махкам ушлади. У бир нарса демоқчи бўларди. Дон Корлеоне бошини эгиб, стулини сурди ва якинрок ўтириди. Женко Аббандандо болалик йиллари тўғрисида алланималар деб фўлдиради... Бирдан унинг кўмирдай кон-кора кўзлари йилтиллаб кетди. Энди у пичирлаб гапира бошлиди. Дон янада якинрок сурилди. У бошини чайқади, палатадагилар хайрон бўлиб қотиб қолдилар: дон Корлеоненинг кўзларидан тинимсиз ёш қуиларди. Узук-юлук пичирлаш овози аста-секин кучайиб бутун палатани тутди. Аббандандо жон талвасаси билан бошини ёстиқдан кўтарди ва хира кўзлари билан дон томонга қараб, қоқ қуруқ бармоқларини ниқтади.

— Отагинам, — деди изтироб тўла овоз билан. — Чўқинтирган отагинам, илтижо қиласман, мени қутқариб қол. Бутун жону таним оловда ёняпти, миямни қуртқумурскалар емираётганини аниқ эшишиб турибман. Мени қутқариб қол, отагинам, сенинг қўлингдан ҳамма нарса келади, бечора хотинимнинг кўз ёшларини даф қил. Ахир Корлеонеда талашиб-тортишиб, бирга улгайғанмиз-ку! Наҳотки сон-саноқсиз гуноҳларим учун тўппа-тўғри дўзахга тушишдан вахима босаётган шу дақиқаларда ўлиб кетишимга йўл қўйсанг?

Дон жим турарди. Аббандандо давом этди:

— Бугун қизингнинг никоҳ тўйи. Илтимосимни рад этишга ҳаққинг йўқ.

Дон ҳар бир сўзи куфронийлик ва алаҳсираш парда-си орқали нишонга аниқ етиб борсин, деган мақсадда оғир-вазминлик билан дона-дона қилиб шундай деди:

— Қадрли дўстим, бу менинг қўлимдан келадиган иш эмас. Агар куч-кудратим етганда, сенга парвардигори оламдан кўпроқ меҳр-шафқат кўрсатган бўлардим. Лекин сен ўлимдан кўркма. Ҳар куни эрталаб ҳам, кеч-курун ҳам черковда сенинг рухингга ибодат қилишади. Хотининг ва болаларинг сенинг арвоҳингга дуо қилишади. Ҳар томондан гуноҳларингни кечиришни сўраб, илтижолар ёғилиб турса, сени жазолашга парвардигори олам қандай журъят қиласди?

Женко Аббандандонинг суяклари туртиб чиққан юзи-даги яширин ифода тиниклашди, унинг лабларида ис-техзоли жилмайиш пайдо бўлди.

— Э-ха, демак, худо билан келишиб қўйган экансанда?

Жавоб кескин ва совук жаранглади.

— Худога шак келтирма. Тақдирга тан бер.

Аббандандо бошини ёстиққа күйди. Күзларидаги таласали умид учқунлари сүнди. Палатага ҳамшира кирди ва касал күргани келгандарни чикара бошлади. Дон ўтирган жойидан турди. Аббандандо унга күлларини чўзди.

— Кетма, отахон, — деди у, — мен билан бирга бўйл, ажалини кутиб олишимга ёрдамлаш. Балки Ажал бува ёнимда сен ўтирганингни кўриб қўрқар, мени ажал чангалидан кутқариб қолишини илтимос қиласан, а? — ўлим тўшагида ётган Женко энди ўзини жинниликка солиб, донни ошкора масхара қила бошлаганди. — Ахир сен ҳар ҳолда Ажал бува билан қариндошсан-ку! — Дон бу гаплардан хафа бўлишидан кўркиб, Женко унинг кўлидан маҳкам ушлаб олди. — Кетма, қўлингни менга бер. Биз қанчадан-қанча одамларни бирга лақиллатиб кетганимиз сингари, Ажал бувага хам чап бериб кетамиз. Отахон, мендан узоқлашма.

Дон икковларини ёлғиз қолдириш тўғрисида ишора қилди. Ҳамма чиқди. Дон Корлеоне Женко Аббандандонинг коқ қуруқ қўлини катта кафтлари орасига олди. Ажал писиб кириб келишини кутиб, қадрдон дўстини мулојим, ёқимли гаплар айтиб юпатди. Ҳақиқатан хам у Женко Аббандандо ҳаётини инсоннинг ҳамма душманлари орасида энг маккори ва разили бўлган ажал чангалидан кутқариб қолиш кудратига эгадек туюларди.

Конни Корлеоне учун тўй қўнгилдагидек ўтди. Карло Рицци куёвлик бурчини бинойидай адо этди. Бунга келиннинг ҳамёнидаги йигирма минг доллардан ортиқ тўёна пуллари кўпроқ туртки бўлди. Айни пайтда келинчак ҳамёндан ажралишдан кўра қизлик иффати билан видолашибша кўпроқ тайёр эканлигини кўрсатди. Куёв ҳамёна эга бўлиш учун Коннининг қош-қовоғини кўкартиришига тўғри келди.

Люси Манчини уйга келиб Соннининг қўнғироқ қилишини ва албатта, учрашувга таклиф этишини кутди. Охири сабр-бардоши чидамай, ўзи қўнғироқ қилди. Аёл киши жавоб берди. У телефон трубкасини илиб кўйди. Сонни билан ярим соат йўқ бўлиб кетган пайтда хотинлар унинг хатти-харакатини қийиб-бичишганидан, қадрдон синглисисининг энг яқин дугонаси Сонни хирс-эхтироси-

нинг янги қурбони бўлганлиги тўғрисида мишишлар найдо бўлганлигидан бехабар эди.

Кей Адамсни меҳмонхонага Клеменца ва Поли Гатто етказиб қўйиши. Нью-Йорк томон кетиб боришаркан, Кей goх униси билан, goх буниси билан шакаргуфторлик қилиб борди ва улар Майлкл ҳакида хурмат, самимий хайрихоҳлик билан гапиришганда жуда ажабланди. Ўз отаси хонадонида ёт ва бегона деган ўй-фикрни Кейга сингдириш Майлклга нима учун керак бўлиб қолдийкин. Клеменца эса ҳиркироқ овоз билан гўё доннинг ўзи Майлклини ўғиллари орасида энг қобили деб хисоблаганини ва фақат Майлклини ундан кейин дон Корлеоне оиласини бошқара олишини айтганлигини Кейга уқтирумокчи бўларди.

— У қанақа иш ўзи? — ҳеч нарсадан хабари йўқ одамдай сўради Кей.

Поли Гатто унга бирров қараб олди ва руль чамбарамига маҳкамрок ёпиши.

Орқа ўринидикда ўтирган Клеменца ҳам соддадиллик билан:

— Майлкл ҳали сизга айтгани йўқми? — деди. — Мистер Корлеоне Америкага Италиядан зайдун мойи келтириб сотадиган энг юрик савдогар-ку! Уруш тугади, энди ишлар юришиб кетади. Фақат дадил бўлиш керак. Майлклга ўхшаган мияси бутун йигитлар жуда керак бўлади.

Шахарга етиб келишганда Клеменца Кейни меҳмонхона навбатчиси столи олдигача кузатиб қўймокчи бўлди. Кей қаршилик қилишга уриниб кўрди.

— Хўжайнин хонангизнинг эшигигача соғ-саломат етказиб қўйишимни тайинлаган. Мен топширикни адо этишим керак, — деди жозибали соддалик билан.

Кей калитни олди. Клеменца уни лифтгача кузатиб қўйди ва лифтга чиққунча кутиб турди. Кей хайрлашаётуб унга жилмайиб кўл силкиди ва Клеменца унга самимий табассум билан жавоб қилганидан мамнун бўлди. Яхшики Кей Клеменца навбатчидан:

— У меҳмонхонага қандай фамилия билан жойлашган? — деб сўраганини кўрмади.

Навбатчи Клеменцанинг бошидан-оёғигача совук назар ташлади. Клеменца кафтлари орасида коптокча қилиб думалоқланган кўк қофозни стол устига ташлади. Нав-

батчи қоғозии чаққон илиб олди-да, дархол жавоб берди:

— Мистер Майл Корлеоне рафиқаси билан.

Машинада Поли Гатто:

— Дүңдік киз экан, — деди.

— Эрталаб әртароқ кел. Хейгеннинг бизга топшириғи бор экан. Дархол ишга киришиш керакмиш, — деб тұнғиллади Клеменца.

Шундай бўлдики, Хейген якшанба куни кечқурун хотини билан хайрлашиб, аэропортга жўнади.

Кун оғир бўлди, лекин Том Хейген учун омадли кун бўлди. Тунги соат учда Женко Аббандандо оламдан кўз юмди. Дон Корлеоне касалхонадан қайтаётиб, Хейгени расмий равишда ўзининг янги маслаҳатчиси — consigliori этиб тайинлаганлигини айтди. Бу ҳамма нарсадан ташқари Хейген бугундан бошлаб бой бўлиб қолганлигини билдиради. Бугундан бошлаб у қанчалик кудратли бўлиб қолганлиги тўғрисида гапирмаса ҳам бўлади.

Дон қадимий ва ҳамма вакт қадрлаб келинган анъанани бузди. Асрлардан буён фактат насл-насаби асл хақиқий сицилияликларгина consigliori бўла олиши одат тусига кириб қолганди. Хейгеннинг дон оиласида тарбияланиб, улғайланлиги хеч қандай аҳамиятга эга бўлолмасди. Бу борада отмerta талаблари-ю, ҳамма нарсада сукут саклаш, моҳиятан эса бир-бирини кўллаб-куватлаш конуниятлари она сути билан бирга қон-қонига сингиб кетган туб сицилияликкагина ҳар бир дон империясида мухим позиция бўлган маслаҳатчилик лавозимини ишониб топшириш мумкин эди.

Карлеоне хонадони уруғ-аймоғи бошида дон турар, у хонадоннинг бутун фаолиятини бошқариб бораради. Дон билан унинг хоҳиши-иродасини амалга оширадиганлар, буйруқларини бевосита ижро этадиганлар ўргасида учта тўсиқ, учта катлам бор эди. Жиноятчининг изига тушган биронта одам ҳам унинг охирига етиб боролмасди. Бунинг ёлғиз битта шарти бўлиб, consigliori хиёнат қиласлиги керак эди. Дон Корлеоне ўша якшанба куни эрталабоқ Америго Бонасеранинг қизини калтаклаган ўсмирларга нисбатан қандай йўл тутиш кераклиги тўғрисида батафсил кўрсатмалар берди. Лекин ҳамма гапни якка-ёлғиз қолишганда Том Хейгеннинг ўзига айтди. Хейген бўлса бу кўрсатмани кундуз куни гувохларсиз, ёлғиз

қолишганды Клеменцага етказди. Буйруқни ижро этишини, Клеменца ўз нағбатида Поли Гатто топшириди. Поли Гатто кераклы одамларни танлаши ва буйруқни аник аддо этиши керак эди. Лекин Поли Гатто ҳам, унинг одамлари ҳам бундай топшириқ нима сабабдан берилганигини, у дастлаб кимдан чиққанлигини билишмайди. Доннинг бу буйруққа дахлдорлигини исботлаш учун занжирнинг ҳамма бўғинлари нобоп бўлиши керак — аммо хеч қачон бундай бўлмаган. Лекин бундай ҳол юз бермайди, деб ким кафолат бера олади? Дарвоқе, шундай бўлиб қолганда қандай йўл тутиш кераклиги ҳам белгилаб қўйилган. Ҳалқалардан энг муҳим бўғини йўқ қилиб ташланади.

Маслаҳатчи дон номидан очик-ойдин иш тутадиган холлар ҳам бўларди. Бундай пайтарда ҳам дон бир четда қолиши учун ҳамма иш килинарди. Ҳозир худди ана шундай иш юзасидан Хейген Калифорнияга учеб кетаётганди. Хейген унинг *consiglior*и лавозимидаги бундан кейинги тақдири кўп жихатдан шу топшириқнинг қандай бажарилишига боғлиқ эканлигини яхши тушунарди. Иш нуқтаи назаридан караганда Жонни Фонтеин янги фильмдаги орзу қилган ролини олиш-олмаслигининг мутлақо аҳамияти йўқ эди. Хейген томонидан шу жумага белгиланган Виргилий Солоццо билан бўладиган учрашув масаласи муҳимроқ эди. Лекин дон нуқтаи назаридан қараганда, ҳар икки масала тенг қимматга эга эканлигини, ақлли *consiglior*и шунинг ўзидан ҳамма нарсани тушуниб, тегишли хулоса чиқариб олиши кераклигини Хейген яхши биларди.

Самолёт корпуси дирилларди. Бу дириллаш унингсиз ҳам безовталаниб келаётган Хейгенга таъсир қиласарди. Асабларини тинчтиш учун у стюардессадан мартини сўради. Бүёкка жўнашидан олдин у кино корчалони Жек Вольц ҳақида батафсил маълумот олганди. Унинг Жоннига айтган гапларига қараганда, Хейген ҳар қандай вазиятда ҳам Жек Вольц билан тил топиша олмаслигини тушунди. Айни пайтда дон албатта Жоннига берган вавъдасининг устидан чиқишига Хейген заррача шубҳаланмасди. Демак, унинг вазифаси Вольц билан боғланиш ва музокара бошлашдан иборат.

Хейген кресло суюнчиини орқага ётқизиб, фикрини бир жойга тўплашга уриниб кўрди. Шундай қилиб Жек

Вольц жакида күйидагиларни билиб олди. Бу одам Голливуддаги энг йирик уч кино корчалонидан бири, ўзининг студияси бор, ўнлаб етакчи киноартистлар у билан шартнома тузишган. У Кўшма Штатлар президенти кошидаги харбий ахборотлар бўйича маслаҳат кенгашининг аъзоси, киноматография бўлимига бошчилик қиласди, яъни лўйнда қилиб айтганда урушни улуғловчи картиналар яратади. Оқ уйга тушликка таклиф этилган. Голливуддаги ишхонасида Эдгар Гуверни қабул қилган. Бу гаплар албатта қулоққа дабдабали эшитилади, лекин аслида ҳам шундаймикин? Аслида бу гаплар расмий муносабатлардан бошқа нарса эмас. Вольц асосан ўта сўл реакцион эътиодни, қисман ўзини улуғлашга берилиш, кўп душман орттириб олиш билан ҳисоблашмасдан, салтанатидан хоҳлаган тарзда фойдаланиш туфайли сиёсий давраларда хеч қандай таъсирга эга эмасди.

Хейген чуқур хўрсинди. Йўқ, Жек Вольц билан тўкнашиш бўлмағур иш. У портфелини очди. Ҳозир айни ёзув ишлари билан шугулланадиган пайт эди, лекин чарчаганди. У стюардессадан яна битта мартини сўраб олдида, ўз ҳаётига оид хаёлларга берилиб кетди. У хеч нарсадан афсусланмас, аксинча, ўн йил илгари шу йўлни танлаб олишга нималар сабаб бўлганидан катъи назар, иши ўнгидан келганди. Мухими, унинг учун бу йўл тўғри бўлиб чиқди. У муваффакиятларга эришди. У катта кишилар мамнун бўладиган даражада баҳтли, турмушидан рози эди.

Том Хейген ўттиз беш ёшида новча, қотмадан келган, сочини калта қилиб олдирган, бир сўз билан айтганда, диккат-эътиборни тортмайдиган одам эди. У маълумотига кўра юрист бўлиб, дипломни кўлга олгандан кейин уч йил мутахассислиги бўйича ишлади. Лекин ҳозирги иши Корлеонелар хонадонининг ошкора иши — мамлакатга зайдун мойи келтириб сотиш билан унчалик боғлиқ эмасди...

Том ўн бир ёшида тенгдоши Сонни Корлеоне билан дўстлашиб қолди. Хейгеннинг онаси кўр бўлиб қолган, ичкиликни канда қилмайдиган отаси шундан кейин ароқхўрликка муккасидан берилиб кетганди. Унинг касби дурадгорлик бўлиб, ҳаётида бирон марта диёнатсизлик қилмаган, ҳалол одам эди. Лекин ичкилик туфайли у оиласини, хотини ўлгандан кейин кўп ўтмай эса ўзини

хам адойи тамом қилди. Етим қолган Том Хейген күчаларда тентираб, дарвозаларнинг тагларида тунаб юрди. Синглисими бегоналар тарбиясига беришди. 1920 йилда Америка жамияти қаровсиз қолган болаларни қарамоғига оладиган, меҳр-мурувватли хонимлар қўлидан қочиб кетадиган ўн бир ёшли кўрнамак безори болалар билан шуғулланмасди. Бунинг устига Хейгеннинг кўзи йирингашадиган бўлиб колди. Кўшнилар ўртасида: болага кўз оғриги онасидан юққан, ундан узоқроқ юрган маъқул, деган гап-сўз тарқалди. Одамлар уни четлаб ўтадиган бўлиб қолишиди. Ҳали бағритошлиқ, шафқатсизлик нималигини билмаган ўн бир ёшли Сонни Корлеоне дўстига ачиниб, уйига бошлаб келди ва уни қабул килишларини қатъий талаб қилди. Том Хейгеннинг қуюқ, ёғли томат қайла солинган спагетти билан меҳмон қилишиди — бу овқатнинг мазаси бир умр унинг оғзида қолди. Сўнгра ийфма каравотга жой қилиб беришди.

Дон Корлеоне сўраб-суриштириб, гап-сўз қилиб ўтирамасдан безори болани оиласида олиб қолди. Шахсан ўзи болани врачга олиб борди ва кўзини даволатди. Дон Томни коллежда, сўнгра дорилфунуннинг ҳуқуқшунослик бўлимида ўқитди. У асранди болага ота сифатида эмас, кўпроқ ҳомий сифатида ёрдам кўрсатди. У ҳеч қачон болага кўнгилчанлик қилмади, бироқ ажабланадиган жойи шундаки, пуштикамаридан бўлган ўғилларига нисбатан Хейген билан кўпроқ хисоблашарди ва ҳар қандай масалада хоҳиш-иродасини унга зўрлаб ўтказмади. Коллежни битиргандан кейин ҳуқуқшунослик ўқишига Хейген ўз хоҳишига кўра кирганди. Кунларнинг бирида у дон Корлеоненинг:

— Кўлида портфели бор бир қонуншунос, кўлида автомати бор юз нодонга нисбатан кўпроқ нарсани ўмарib кетади, -- деганини эшитиб қолганди.

Бу орада Сонни билан Фредди ўрта мактабни тамомлашганидан кейин дон Корлеоненинг норозилигига қарамасдан, қатъий туриб ота изидан бориши истагини билдирилар. Фақат Майкл дорилфунунга ўқишига кирди, лекин Япония уруши бошланган куннинг эртасига ёк кўнгилли бўлиб, пиёда денгизчилар сафига жўнаб кетди.

Адвокатлик дипломини олгандан кейин Хейген отонаси Нью-Жерсида ўтроқлашиб қолган ёш италиялик

қизга уйланди ва алохидя яшай бошлади. Хотини ҳам дорилғунунни тамомлаган бўлиб, бу ўша даврда унинг тоифасидаги кизлар учун камдан-кам учрайдиган хол эди. Тўйдан кейин (тўй эса, табиийки, дон Корлеоне ховлисида ўтди) дон Хейгенни у бошлайдиган хар қандай ишда: адвокатлар идораси ташкил этиб, мижозлар топища ё бўлмаса унинг учун ер-сув, уй-жой каби молмулк билан савдо қилишни йўлга қўйишда қўллаб-куватлашга тайёр эканлигини айтди.

Хейген бунга жавобан одоб билан бош эгиб:

— Сизнинг қўл остингизда ишламоқчи эдим, — деди.

Дон бундан ажабланди, лекин мамнун бўлганлиги ҳам кўриниб туради.

— Мен қанақа ишлар билан шуғулланишимдан хабардормисан? — сўради у.

Хейген тасдик ишорасини билдириди. Йўқ, у пайтларда Хейген доннинг қанчалик катта куч-қудратга эга эканлигини билмасди. У роса ўн йил, Женко Аббандандо ётиб қолиб, consigliοlik вазифаси зиммасига юклангунга қадар бундан бехабар юрди. Щунга қарамасдан Хейген ўша пайтда дон ишларидан хабардор эканлигини билдириб, бош қимирилатган ва дон Корлеоненинг кўзига дадил қараган эди.

— Худди ўғилларингиз каби мен сизнинг қўл остингизда ишлашни хоҳлайман, — деди Хейген.

Бошқача қилиб айтганда Хейген чексиз садоқат ва итоат била дон салтанатини сўзсиз тан олиш билан хизмат қилиш орзусида эди. Дон ҳам Хейген унинг уйига қадам босган дастлабки кундан бошлабоқ асрар олинган бу болага оталарча меҳрибонлик кўрсатганди — доннинг одамга бехато баҳо бериши тўғрисида бекорга латифалар тўқилмаганди. Дон Хейгеннинг дархол бағрига босди ва шундан кейин у билан деярли ўз ўғлидай муносабатда бўла бошлади. Лекин гоҳи-гоҳида унга ёки ўзигами:

— Том, ота-оналарингни унутма, — деб эслатиб қўярди.

Хейген ота-онасини унуга олармиди. Мана, бир неча йилдирки, тунлари уни даҳшатли бир туш таъкиб этиб келади. Тушида худди онасига ўхшаб кўр бўлиб қолганиш. Улғайиб қўлидаги ҳасса билан ерни дўқиллатиб, йўл босиб садака сўраб юрганиш, орқасидан болалари кичкина ҳассачаларини дўқиллатиб, садака сўрашармиш. Хейген ётган жойидан сакраб туриб кетар, унинг кўз

олдидаң мисоли туманли парда ортида күриниб турған дон Корлеоненинг қиёфаси сузиб ўтар, шундан кейин Хейген тинчланиб, күнгли ўрнига тушарди.

Дастлабки уч йил мобайнида дон ундан фактат Корлеоне хонадони ишлари билангина эмас, шунингдек, одатдаги хусусий амалий ишлар билан ҳам шуғулланишни талаб қилди. Бу йўл билан тўплланган тажриба кейинчалик унга беҳад катта фойда бўлди. Бундан ташқари ана шу йиллар мобайнида унинг кўнглидаги дон Корлеоне қўлида ишлайми ёки ишламайми, деган шубҳа ҳам бутунлай барҳам топди. Кейин доннинг аллақандай алокалари бўлган криминалист-адвокатларнинг машхур фирмасида яна икки йил ишлаб, йўл-йўриқ ўрганди. Жиноий хукуқшунослик билан шуғулланар экан, фавқулодда қобилиятга эга эканлигини намойиш қилди. Буни ҳамма эътироф этди. Шундан кейин бутунлай дон Корлеоне хизматига ўтгач, олти йил мобайнида дон унинг ишидан ҳеч қандай камчилик топа олмади.

Хейген зиммасига *consiglior* вазифаси юклангандан кейин сицилиялик бошка йирик оиласи концернлар Корлеоне оиласини камситиб «Ирландияликлар тўдаси» деб атайдиган бўлишиди. Бундан Хейген хурсанд бўларди. Бироқ бу айни пайтда у вақти келиб доннинг ўрнини эгаллаб олишига ва оиласи концернни бошқаришига умид қилолмаслигининг ҳам ифодаси эди. Дарвоҳе, бунинг қанақа фарки бор? У ҳеч қачон олдига бундай мақсад қўймаган. Бу валинеъматига ва у кўрсатган меҳр-оқибатига нисбатан хурматсизлик бўларди.

Самолёт Лос-Анжелесга кўнганда ҳали тонг отмаган эди. Хейген меҳмонхонадан калитни олиб хонасига кирди, соқолини олди, душда чўмилди, кейин шаҳар узра тонг отишини кузатиб, дераза ёнида узоқ турди. Сўнгра Жек Вольц билан соат ўнга белгиланган учрашувни кутиб, бир оз дам олди. Учрашувни келишиб олиш кутилганидан осон бўлди.

Учрашувдан олдин Хейген кино ходимлари касаба уюшмасининг ҳар қандай иш қўлидан келадиган ходими Билли Гоффга қўнғирок қилди. Дон Корлеоненинг кўрсатмаларини яна бир марта эсга олган Хейген Гоффдан эртага Жек Вольц билан учраштиришни, унга Хейген учрашув якунидан қоникмаса, киностудия ходимлари иш

ташлашлари мумкинлигини шама қилиб ўтишни илтимос қилди. Гофф бир соатдан кейин учрашув соат ўнда бўлишини, иш ташлаш ҳакидаги шамани Вольц тушунгандигини, лекин бу унга мутлақо таъсир қилмаганлигини айтди.

— Агар зарурат туғилиб қолгудай бўлса, дон билан шахсан ўзим гаплашишимга тўғри келади, — деб қўшимча қилди Гофф.

— Зарурат туғилиб қолгудай бўлса, сиз билан доннинг ўзи гаплашади, — деди Хейген.

Гофф доннинг орзу-истакларига қўшилаётганлигига Хейген асло таажжубланмади. Аслида-ку, Нью-Йорк Корлеоненинг отамерос мулки ҳисобланарди, лекин дон Корлеоне касаба уюшмаси раҳбарларига ёрдам берган кунлардан куч-кудратга эга бўла бошлагани ҳам тасодифий ҳол эмасди. Уларнинг кўпчилиги ҳамон дондан қарэдор эдилар.

Аммо учрашув эрталабки соат ўнга тайинланганлиги яхшилик аломати эмасди. Демак, у биринчи бўлиб қабул қилинади ва тушликка таклиф этилмайди. Демак, Вольц уни шунчаки кичкина югурдаклардан бири, деб ўйляяпти. Демак, Гофф унга дурустроқ дўй-пўписа қилмаган — эҳтимол Вольцдан Гоффнинг ўзи ҳам пора олар. Хар ҳолда доннинг панада туриш одати айрим пайтларда Корлеонелар оиласига зарар ҳам келтиради, ўйлади Хейген. — Унинг исми бегона одамлар учун таниш эмасди.

Хейгеннинг тахминлари тўғри чиқди. Вольц уни қабулхонада ярим соат кутишга мажбур қилди. Майли, ҳечкиси йўқ. Қабулхона жуда мухташам, кулагай эди. Хейгеннинг рўпарасидаги бинафшаранг диванда жуда чиройли бир қизча ўтиради. Хейген бунақасини умрида кўрмаганди. Ёши ўн иккиларда, бундан катта эмас. Гарчи кийимлари қимматбаҳо бўлса ҳам катталарга ўхшаб, оддигина кийинган. Қизнинг ақл бовар қилмайдиган олтинранг соchlари, чуқур, худди денгиз сингари кўмкўк, катта-катта кўзлари, янги пишган гилосдай алвонранг дудоклари нигони оҳанрабодай тортарди. Қизчанинг ёнига, онаси бўлса керак, бир аёл келиб ўтирди. Аёлнинг муз каби совуқ такаббурона қарашлари Хейгенин қиздан кўзини олиб кочишга мажбур қиларди. Хейген мамнуният билан унинг қулоги тагида шовла қайнатишига ҳам тайёр эди. Аждаҳо-она таъқибидаги фаришта

кинча, ўйлади ўзича Хейген кўзлари аёлнинг совуқ нигоҳи билан тўкнашаркан.

Нихоят тўладан келган ўрта ёшлардаги баоят башанг кийинган аёл чикиб, Хейгенни қатор хоналар оркали кино корчалони ўтирган катта хонага бошлаб кирди. Хонадаги ҳамма нарса: жихозлар ҳам, иш қилиб ўтирган одамларнинг ташки кўриниши ҳам кўзни ўйнатарди. Хейген истеҳзоли жилмайиб кўйди. Юлдузни бенарвон урадиган бу олғирларнинг ҳаммаси кинофильмларда ўйнаш илинжида хизматга киришган. Уларнинг кўпчилиги бир умр шу ерда қолиб кетишади, баъзи бирлари эса омадсизликка учрагач, қадрдан гўшасига қайтиб кетишади.

Жек Вольц қадди-комати келишган, семира бошлаган қорни костюми остида деярли билинмайдиган новча одам эди. Хейген унинг таржимаи ҳолини яхши биларди. Ўн етти ёшида Ист-Сайдда бўш пиво бочкаларини юмалатар, дўкондан майда-чуйда олиб чиқиб, кўчада савдо қиласиди. Йигирма ёшида тикувчилик устахонасидаги чеварларни сикиб сувини ичишда отасига ёрдамлашди. Ўттиз ёшида Нью-Йоркдан Фарбга кетиб, арzon кинотеатр очди ва суратга олинаётган фильмларни молиявий жиҳатдан таъминловчи бўлиб қолди. Қирқ саккиз ёшида Голливуд кироллари орасида биринчи бўлиб олди. Ёшлигидаги каби қўпол, дағал, ўтакетган хотинбоз, химоячиси йўқ асл кино юлдузлари орасида ёвуз қашқирга айланди. Эллик ёшга етганда бошқача йўл тутиб, қиёфасини ўзгартиришга киришди. Сухандонликдан сабоқ ола бошлади. Уйда майда-чуйда ишларни қилиб юрадиган англиялик одамдан кийинишини, яна бир англиялик бош хизматкордан жамоатчилик орасида ўзини тутишни ўрганди. Бева қолганидан кейин номи дунёга танилган, чирайли, лекин ишни ёқтиромайдиган актриса аёлга уйланди. Ҳозир у олтмишдан ошганди, Президентлик маслаҳати кенгашининг аъзоси эди, кино санъатини ривожлантиришга ёрдам кўрсатувчи ўз номидаги миллион-миллион пули бор фондга асос соглан эди. Қизи англиялик лордга турмушга чикиб кетган, ўғли эса италиялик маликага уйланганди.

Репортёrlар бутун Америкага жарсолганларидек, унинг энг сўнгти қизиққан нарсаси шахсий йилки заводи бўлиб, факат ўтган йилнинг ўзида заводга ўн миллион

доллар сарфлаганди. Хартум лақабли машхур инглиз айриини күз күриб, кулоқ эшитмаган баҳога — олти юз минг долларга сотиб олиб, яна бир катта шов-шувга сабаб бўлди. У мисли кўрилмаган бу йўрға бундан кейин мусобақа йўлакларига чиқарилмайди, факат насл олиш учун отхонада қолдирилади, деб эълон қилди.

У Хейгенни назокат билан, силлиқлаб киртишланган, офтобда бир текис қорайган юзида табассумга ўхаш бир ифода билан кутиб олди. Энг зўр пардозчилар бор маҳоратини ишга солганликларига, килинган ҳаракатларга қарамасдан, унинг қиёфасида йиллар қолдирган асорат яққол кўриниб тураг, юзи худди ошланган тери парчаларидан тикилган нарсага ўхшарди. Бироқ ҳаракатлари чаккон, дон Корлеоне каби у ҳам ўзи яшаётган дунёни бир ўзи идора этиб тургандай хис этиши яққол сезилиб турарди.

Хейген дарҳол мақсадга кўча қолди. У мижози, дўсти Жонни Фонтейннинг топшириғига биноан келганилигини, у нуфузли, обрў-эътиборли одамлиги, мистер Вольц арзимаган ёрдам туфайли унинг миннатдорчилигига ва бир умр ихлос кўйишига умид қилиши мумкинлиги тўғрисида гапирди. Арзимаган ёрдам эса киностудияда келгуси хафтада суратга олина бошлайдиган янги ҳарбий фильмга Жонни Фонтейнни таклиф қилишдан иборат эди.

Ошланган терини эслатадиган қиёфа совукконлигича, назокатлилигича қолди.

— Дўстингиз менга қанақа хизмат кўрсатмоқчи? — сўради Вольц. Унинг овозида сезилар-сезилмас такаббурлик ифодаси бор эди.

Хейген бунга эътибор бермади.

— Корхонангизда касаба уюшмаси томонидан кўнгилсизликлар бўлиши мумкинлиги кутиляпти, — деб тушунтириди у. — Дўстим сизни ана шу кўнгилсизликлардан ҳалос этаман, деб тўла кафолат беради. Сизда машхур бир актёр бор. Студиянгиз у туфайли катта пул топади. Лекин айни пайтда у учига чиккан гиёхванд ҳамдир. Ҳозир нашадан героинга ўтди. Дўстим шундай йўл тутиши мумкинки, у бундан кейин геройн тополмай қолади. Келгусида эса ҳар қанақа мушкуллик юз берганда менга кўнгирок қиласангиз ҳаммасини тўғрилаймиз.

Жек Вольц мақтанчоқ ёш боланинг гапларини эши-таётгандай бу гапларга сабр-токат билан кулоқ солди.

Кенини жүрттага Ист-Сайдча йўл тутиб, тиккасидан сўра-
ни?

Пима, ҳали менга дағдаға қилиб кўркитмоқчими-
си?

Хейген вазминлик билан жавоб берди:

Мутлақо ундан әмас. Мен дўстона ёрдам сўраб
кечдим. Сиз бундан ҳеч нарса ютқазмаслигингизни айт-
мокчи эдим, холос.

Шу дақиқада худди бирор буйруқ бергандай Вольц-
нинг юзи ўзгариб, баджаҳл киёфага айланди. Лаблари
буришди, бўялган қалин қошлари олов чакнаган кўзлари
устида кора тасмачага айланди. У стол устидан Хейген
томон энгашди.

— Гаи бундок, ўша хўжайнингизга қисқа ва лўнда
қилиб айтиб қўйишингиз мумкин, Жонни Фонтеин бу
картинада ҳеч қачон ўйнамайди. Майли, ўша мафияда-
ги ўғриваччалар корхона эшиклидан чигирткадай ёпи-
рилиб киришсин, уларнинг ҳаммасига тупурдим. — У
ўзини орқага ташлади. — Сизга эса, биродар, кичкина
маслаҳат. Жон Эдгар Гувер деган бир одам бор; балки
эшитгандирсиз! — Вольц такаббурона кулиб қўйди. —
У яқин дўстим бўлади. Менга тазийк ўтказмоқчи бўлаёт-
ганингизни сал шипшиб кўйсам, тамом, азизим, устихон-
ларингизни хам йиғишириб ололмай қоласизлар.

Хейген унинг гапларини тишини-тишига қўйиб эшит-
ди. У Вольцдай одамдан каттароқ нарсаларни кутган
эди. Наҳотки ўзини ахмокона тутадиган шундай бир ким-
са юз миллионлаб маблағи бор компанияни бошқарса!
Бу масалада бош қотирса бўлади. Бунинг устига дон
капиталини кўпайтирадиган ширкат кидираётган эди.
Агар кинога Вольцга ўхшаган тўнкалар хўжайнингиз
қилишаётган бўлса, балки донга энг керакли нарса хам
шудир. Ҳакоратлар Хейгенга мутлақо таъсир килмади.
Музокара олиб бориш санъатини у доннинг ўзидан ўрган-
ганди. Ҳеч қачон қўркитма, дағдаға килма, аксинча,
мухолиф томонни соғлом фикр юритишига мажбур қил.
«Фикр юритиши» сўзи сицилианча «гајипан», текшириб
кўрмоқ деган маънioni билдирав ва бирмунча жарангли-
рок эшитиларди. Музокара олиб бориш санъатидаги энг
мухим нарса ҳакоратларга, дағдағаларга эътибор бер-
масликдан, ўнг юзингга шапалоқ туширишса, чап юзинг-
ни тутиб беришдан иборат эди. Хейген дон катта шов-

шув күттарган йирик мафиянинг аъзоси бўлган ашаддий гангстерни гапга кўндириш учун саккиз соат ҳақоратларга бардош қилиб ўтирганинг гувохи бўлганди. Саккиз соат — кейин дон Корлеоне ноилож кафти очик қўлини юқори кўтариб, стол атрофида ўтирганларга мурожаат килар экан, шундай деган эди:

— Бу одам масалани у билан шошилмай, тинч ҳал килишимиз кераклигини тушумаяпти. — Сўнг бир-бир босиб хонадан чиққанди.

Вахимага тушган гангстер бўрдай оқариб кетганди ўшанда. Доннинг орқасидан югуриб бориб, чақириб келишганди. Ўшанда музокаралар битимга келишиш билан тугаганди, лекин икки ойдан кейин гангстерни сартарошхонада отиб кетишганди.

Хейген секин, мулоим овоз билан давом этди:

— Кўз югуртириб қўярсиз, мана бу менинг ташрифномам, — деди у. — Адвокатман. Наҳотки оғримаган бошимга бекордан-бекорга favfo орттириб олишни хохласам? Ақалласи бирон-бир сўз билан сизга дағдаға қилдимми? Мен шунчаки Жонни Фонтеин шу фильмда суратга тушиши учун ҳар қандай шартингизга қўнишга тайёрман, дедим. Менимча арзимаган илтифотингиз учун анча нарса таклиф қиляпман. Бунинг устига сиз кўрсатадиган илтифот манфаатларингизга ҳам мос келади. Жоннининг айтишига қараганда, бу ролга ундан бошқа ҳеч ким мос келмаслигини сиз лутфан эътироф этгансиз. Айтиб қўяй, акс ҳолда биз сизга ҳеч қачон мурожаат этмаган бўлардик. Бунинг устига агар пул масаласи ташвишлантираётган бўлса, фильмни суратга олишни молиялаштиришни дўстим зиммасига олади. Фақат илтимос, мени нотўғри тушуманг. Иложи бўлмаса, йўқ денг. Сизни ҳеч ким мажбур килаётгани йўқ, мажбур килолмайди ҳам. Дарвоқе, айтиб қўяй, хўжайнимиз мистер Гувер билан дўстлигингиздан хабардор ва бу дўстликни қадрлайди, беҳад хурмат қиласди.

Вольц ғоз патидан қилинган катта кизил ручкада алланарсаларни ёзиб ўтиради. Пул ҳакидаги гапни эшитгач, бошини кўтарди. Унда дастлабки қизиқиш пайдо бўлди.

— Ҳисоб-китобларга қараганда бу картина беш миллионга тушади, — деди такаббурлик билан.

Хейген бу рақам унга таъсир қилғанлигини билдириб, хуштак чалди. Кейин ўша бепарвоник билан:

Хўжайнинг у бошлайдиган ҳар бир ташаббусни кўплаб-кувватлайдиган дўстлари кўп, — деди.

Фақат ҳозиргина Вольц унга жиддий эътибор бера бошилади. У Хейгеннинг ташрифномасига кўз югуртириб чиқди.

Нима учундир сиз ҳақингизда эшитмаган эканман, — деди у. — Нью-Йоркдаги йирик адвокатларнинг кўпчилиги менга таниш. Сиз қаёқдан келиб қолдингиз?

— Мен катта бир фирманинг вакилиман, — деди Хейген қуруқкина қилиб. — Фақат шу фирма ишлари билан бандман. Бошқа ҳеч қанақа иш билан шуғулланмайман. — У ўрнидан турди. — Хўп майли, бошқа вақтнингизни олмайман.

У кўлини узатди. Вольц унинг кўлини қисди. Хейген эшик томон бир неча қадам ташлаб, кейин ўгирилиб қаради:

— Менинг билишимча ўзини катта одам қилиб кўрсатадиган кичик одамлар билан тез-тез учрашиб туришингизга тўғри келади шекилли. Мен билан бўлган бутунги учрашув бунинг акси. Ҳар иккимизни танийдиган одамлардан менинг кимлигимни батафсил сўраб-суринтиришингиз мумкин. Агар бирор янги фикр туғилиб қолса, менга, меҳмонхонага қўнғироқ қиласиз. — У жим қолди. — Эҳтимол, сизга ақл бовар қилмайдиган нарсадек кўринар, лекин мижозим қўлидан шундай ишлар келадики, унинг олдида ҳатто мистер Гувер ҳам ип эшолмайди. — У корчалоннинг кўзлари қисилганини кўрди. Вольц нихоят қаршисида қанақа одам турганлигини тушунди. — Ҳа, дарвоке, мен картиналарингизнинг ашаддий ишқибозиман, — кўшиб кўйди Хейген хушомад қилиб. — Эзгулик йўлида ижод килишингизга ҳеч нарса ҳалакит бермайди деб умид қиласман. Ватан сизга рахмат айтади.

Кечкуринга бориб, Хейгенга продюссернинг котибаси қўнғироқ қилиб, тахминан бир соатдан кейин машина боришини, тушлик қилгани шаҳардан ташқарига Вольц ҳузурига етказиб кўйишини, уч соат йўл юрилишини, лекин машинадаги холодильникда ичкилик ва егулик овқат борлигини айтди. Вольц уйига шахсий самолётида боришини Хейген биларди. Нега уни бирга учишга так-

лиф қилмадиікін? Котиба назокатли овоз билан давом этди:

— Мистер Вольц буюмларингизни олволишиңгиз ке- раклигини айтди. Эрталаб сизни аэропортта етказиб қўйи- шармиш.

— Яхши, — деди Хейген.

Буниси хам кизиқ тушдн. Эрталаб Нью-Йоркка учиб кетишими Вольц қаёдан билиб олақолдийкин? У бир дақиқа ўйланиб қолди. Вольц унинг изидаи айғоқчи қўйга- ни аник. Ундаи бўлса Вольц Хейген доннинг номидан иш кўраётганлигини хам билади, демак, дон хақида хам баъзи бир тасаввурга эга. Энди у ишга жиҳдий кириша- ди, қарабисизки, иш ўнгидан келиб турипти, ўйлади Хей- ген. Вольцнинг калласи у бугун эрталаб ўйлаганига қара- ганда тузукроқ ишлаши хам мумкин экан.

Жек Вольцнинг ер-мулки худди эртаклардаги, дабда- бали олди-қочди фильмлардаги ажойиб манзарани эслатарди. Уйи айнан заминдор қулдорнинг саройи, катта боғ, унинг орқасида бўрсиллаб турган қора тупрокли ер устига ётқизилган от миниб сайр киладиган йўлак, отхона, бутун бир умрга мўлжалланган ўтлок. Яшил тўсиқ- лар, гулзорлар, майсазорлар таникли киноюлдузлари- нинг сочи сингари текис қилиб қирқилгаи.

Вольц Хейгенини кондиционерли ойшаванд айвонида кутиб олди. Продюссер уйбон бўлиб, қайтарма ёқали қўй шойи кўйлак, хантал рангли шим, юмшоқ чарм сан- дад кийиб олганди. Ёрқин ранглар ва қимматбаҳо газла- малар Вольцнинг ошланган терига ўхшаган дағал баша- расини бўрттириб кўрсатарди. У патнисдаги мартини қу- ѹйилган икки новча стаканнинг бирини Хейгenga узатди. Вольц ўзини эрталабдагига қараганда анча мулозаматли тутарди. У Хейгеннинг елкасига қўл ташлаб:

— Тушликка бир оз вақт бор экан,— деди.— Юринг, отларимни кўрсатаман.

Отхонага йўл олишаркан:

— Сизнинг кимлигингизни суриштириб кўрдим, Том,— деди. — Корлеоне сизнинг хўжайнингиз экан- лигини дархол айтмасдан бекор қилипсиз. Сизни Жонни томонидан ёлланиб, сурбетлик билан мени қўлга ол- мокчи бўлаётган ўртамиёна фирибгарлардан бири деб ўйлабман. Мени сурбетлик билан қўлга олиб бўлмайди.

Бу билан душманларимни күпайтириб олмоқчи эмасман, йўқ, бунақа одатим йўк. Дарвое, келинг, кайфиятимизни бузмайлик. Иш ҳақида тушлиқдан кейин гаплашсак ҳам бўлади.

Ажабланадиган жойи шунда эдики, Вольц анча сертавозе мезбон экан. У Америкадаги ҳамма йилки заводларини синдиришига ёрдам берадиган янгиликларини жорий этаётганлиги тўғрисида батафсил сўзлаб берди. Отхона тўла ўтга чидамли материаллардан қурилган бўлиб, ёғ томса ялагудек тоза сақланар ва маҳсус хусусий хуфиялар гурухи томонидан қўрикланар экан. Охирида Вольц Хейгенни «Хартум» сўзи ёзилган оғир бронза тахтача михланган бўлма ёнига бошлаб келди.

Ҳатто бу соҳада мутлақо тажрибаси бўлмаган Хейген ҳам бўлмадаги айғирнинг бенихоя зўрлигини осонгина хис қилди. Бошидан ёғигача бир текисда қоп-кора айғирнинг фақат кенг пешонасида оппок юлдузчаси бор эди. Хартумнинг узун жигарранг қўзлари олтин олмалардай ялтиллар, таранг қора сағриси атласдай товланаарди. Вольц болаларча фурур билан:

— Бу дунёдаги энг зўр аргумок, — деди. — Ўтган йили Англияда нақ олти юмaloққа сотиб олганман. Ишонтириб айтаманки, ҳатто рус подшолари ҳам битта отни бунча пулга сотиб олишмаган. Лекин уни пойгага қўймайман, наслини кўпайтираман. Ҳали Америкада кулок эшитмаган тез чоладиган отлар етишираман. — У секин «Хартумжон, Хартум!» дея отнинг яғринини силаб қўйди. Вольцнинг овозида юрак тубидан чиккан бир меҳр бор эди. От ҳам буни сезди.

— Биласизми, отда жуда яхши юраман. Вахоланки, биринчи марта эгарга ўтирганимда эллик ёшда эдим. — У кулди. — Момом Россияда бирон казак билан пинхона дон олишиб қўйган бўлса керак, томиримда казак қони бор. — Вольц Хартумнинг корнини қитиклаб қўйди ва завқ ҳамда ҳасад билан қўшимча қилди: — Карап, табиат унга ато қилган кўрк-нафосатни кўринг. Агар шундай отлардан бир уюр бўлгандами...

Уйга қайтиб киришди. Дастурхон устида уларга бош хизматкор назорати остида уч қарол хизмат қилди. Дастурхон олтин попуклар билан безатилганди, овқатни кумуш идишларда келтиришди. Лекин таомнинг ўзи Хейгенга ўртамиёна кўринди. Вольц ёлғиз яшаб, овқатга

лоқайд қарайдиган бўлиб қолган бўлса керак. Хейген иш хақида оғиз очмасдан кутиб турди. Вольц билан йўғон Гавана сигараларини туташтиришгандагина сўради:

— Хўш, шундай килиб Жоннига роль берасизми?

— Иложи йўқ, — деди Вольц. — Ҳатто мен хоҳлаганимда ҳам Жоннининг бу фильмда катнашишининг иложи йўқ. Ҳамма билан шартнома тузиб кўйилган, келгуси хафтадан суратга олиш бошланади. Ҳозир бирон нарса ўйлаб топиш кўлимдан келмайди.

Хейген шошмасдан деди:

— Мистер Вольц, бирорвга бўйсунмайдиган одам билан иш олиб бораётганда катта битта устунлик бор — бу сиз айтиётган ўй-фикрлар билан хисоблашмаслик. Хоҳлагандай иш тутиш сизнинг ихтиёригизда. — У сигарасини буркситиб тортиди. — Менинг дўстим ваъдасининг устидан чиқа олишига ишонмаяпсизми?

Вольц куруккина килиб:

— Мени касаба уюшмалари билан қўнгилсизликлар кутаётганини биламан, — деди. — Гофф қўнғирок қилди. Шундай кўпол муомала қилдики, абрах, гўё ҳар йили мёндан конвертга солинган юзлаб пулни ўмарид кетаётганини эсидан чиқариб қўйгандай. Ҳақиқий эркаклар ролини ўйнайдиган анови актёрни гиёҳвандликдан халос этишга эришдингиз ҳам дейлик. Лекин буларнинг ҳаммаси мени унча қизиқтиримайди. Картиналарга ўзимнинг пулим етади. Ҳамма гап шундаки, ўша разил Фонтейнни кўргани кўзим йўқ. Ҳўжайнингизга айтиб қўйинг, бу мен рад қилишга мажбур бўлган унинг ягона илтимоси бўлади, бошқа ҳамма илтимосларини мамнуният билан қабул қиласман. Ҳар қандай илтимосларини. Фақат бир оғиз шама қилиб қўйса бас.

Үндай бўлса, абрах, нега мени бу ерга: тупканинг тагига етаклаб келдинг, ўйлади Хейген. Продюсер яна ниманидир айта олмаётгани кўриниб турарди.

Хейген совуккина килиб деди:

— Сиз ахволни нотўғри тасаввур килдингиз, деб кўрқаман. Мистер Корлеоне Жонни Фонтейнга Чўқинтирган ота бўлади. Улар ўртасидаги муносабат ўта яқин бўлиб, муқаддас черков билан боғлиқ. — Бу гаплар айтилаётганда Вольц одоб сақлаб бошини эгиб турди. Хейген давом этди. — Италияликларда шунақа ҳазил бир гап бор. Ҳаёт шунчалик шафқатсизки, яна бир ота-

сиз яшаб бўлмайди. Шунинг учун ҳам уларда Чўқинтирган оталар бўлади. Жоннининг отаси вафот этган. Шунинг учун ҳам мистер Корлеоне унинг олдида жавобгардир. Сизга бошқа бирон-бир масала билан илтимос килишга келсак, бундай илтимос бўлмайди. Мистер Корлеоне жуда инжиқ одам, у бир марта илтимосини рад этган одам билан бошқа гаплашмайди.

Вольц елкасини қисди.

— Афсус. Мен барибир рад жавоби беришга мажбурман. Лекин сиз шу ердалигингизда ҳал қилиб олайлик, айтингчи, касаба уюшмалари туфайли бўладиган кўнгилсизликларни бартараф этиш қанчага тушади? Накд тўлайман. Хозирнинг ўзида.

Баъзи бир нарсалар ойдинлаша бошлади. Жоннига роль бермасликка қатъий аҳд қилган экан, Вольц у билан нега овора бўлиб ўтирганини билиб олиш учун энди Хейген бош қотирмаса ҳам бўларди. Бу учрашув хеч нарсани ўзgartира олмайди. Вольц ўзини хавф-хатардан олис, деб ҳис қила бошлади. Унга дон Корлеоне салтнати қўрқинчли эмасди. Ҳакикатан ҳам Вольц дон Корлеоненинг нимасидан кўрқади? Олий сиёсий давралардаги алоқалари, ФБР бошлиги билан танишлиги, кинофильмлар ишлаб чиқариш саноатидаги сон-саноқсиз маблағи, чексиз ҳукмронлиги билан нимадан кўрқади. Соглом фикр юритадиган ҳар қандай одам, шу жумладан Хейген ҳам, Вольц ўз имкониятини тўғри баҳолайди, деб ҳисобларди. Агар продюссер иш ташлаш туфайли юз берадиган зааррга рози бўлса, дон хеч қандай йўл билан унга яқинлаша олмайди. Бу ҳисоб-китобларнинг ҳаммасида битта нозик жой бор эди. Дон Корлеоне Жоннига ўша ролни сен ўйнайсан, деб ваъда бериб қўйганди. Хейген эса бундай ҳолларда дон Корлеоне бирон марта ваъдасининг устидан чиқа олмаганини эслай олмайди.

Хейген оғир-босиқлик билан:

— Гапларимнинг мазмунини атайлаб бузяпсиз, — деди. — Сиз мени таъмагирликка шерик қилиб қўймокчисиз. Мистер Корлеоне касаба уюшмалари билан бўладиган жанжалда факат дўстлик туфайли, унинг ҳомийлиги остидаги одамга ёрдам берганингиз учун миннатдорчилик билдириш мақсадида сизнинг ёнингизни олишга ваъда беряпти. Сиз бир томондан, у бир томондан ҳаракат қилсангиzelар, бу бир-бирингизга ўзаро дўстона

илтифот кўрсатишдан бошқа нарса эмас. Лекин сиз бу ишга жиддий ёндашмоқчи эмаслигингизни кўриб турибман. Мен шахсан сиз хато қиляпсиз, деб ҳисоблайман.

Вольц худди қулай пайтни кутиб тургандай бирдан тутакиб кетди:

— Мен ҳаммасини жуда яхши тушундим, — деди у. — Бу ерда мафиянинг кўли борлигини кўриб турибман. Сиртдан қараганда ҳаммаси осонгина, силлиққина, аслида эса дағдаға, кўрқитиш. Очиқчасига гаплашайлик. Гарчи Жонни Фонтеин худди шу роль учун туғилган бўлса ҳам, у хеч қачон бу ролни ўйнай олмайди. Аммо буюк экран юлдузлари қаторидан ўрин олиш учун унга фақат шу ролни ўйнаш кифоя. Лекин у буни хеч қачон ўйнай олмайди. Чунки мен жирканч, ғаламислар доира-сига ўйнайдиган бу одамдан нафратланаман ва уни кино оламидан супуриб ташлайман. Бунинг сабаблари бор. У менинг ҳимоямдаги энг умидли шогирдларимдан бирини нобуд қилди. Бир қизчани беш йил ўқитдим — ашула дарси, ракс дарслари, актёрлик маҳорати дарслари учун ўқитувчилар ёлладим, юз минглаб доллар ҳарфладим. Уни кино юлдузи қилиб тарбияламоқчи эдим. Мен ҳам кўнгилхушлик қилишдан, завқланишдан холи колмаганигимни далиллаш учун сизга бор гапни айтаман. Гап долларда ҳам, центларда ҳам эмас. Қизча бенихоя гўзал эди, бундан ташқари жуда кўп аёллар билан кўнгилхушлик қилганимга қарамасдан, тўшакда ундан жозибалироғии, оғатижонроғини кўрмагандим. Ҳамма куйлайверадиган тенор овози ва итальянча енгил-елпи опера қўшиклири билан Жонни пайдо бўлди-ю, қиз ҳам дом-дараксиз ғойиб бўлди. Жоннини афзал кўриб, мени ҳаммага масхара қилиб ташлаб кетди. Менинг мартабамда, мистер Хейген, масхара бўлишга йўл кўйиб бўлмайди. Фонтеин билан ана шунақа ҳисоб-китобларим бор.

Хейген энди ҳақиқатан ҳам таажжубланди. Акли расо, нуфузли, бадавлат одам жиддий масала ҳал бўлаётганда арзимаган майда-чуйдалар ҳақида гапириб ўтиrsa-я! Ақл бовар қиладими? Хейгенлар, Корлеонелар даврасида аёллар гўзаллиги, уларнинг ишкий саргузаштларининг муҳим масалаларга мутлақо дахли бўлмасди. Гап никоҳ ва оила шарафи ҳақида борган ҳоллардан ташқари ҳамма ҳолларда бу ҳар кимнинг хусусий, шахсий иши ҳисобла-нарди. Хейген сўнгги марта уриниб кўрмоқчи бўлди.

— Сиз мутлақо ҳақсиз, мистер Вольц, — деди у. — Лекин сизнинг даъво-дастурларингиз шунчалик муҳимми? Амалда арзимаган нарса бўлган бу хизматингиз менинг мижозим учун қанчалик муҳим эканлигини сиз хисобга олмаяпсиз. Мистер Корлеоне Жоннини гўдаклигидан, чўқинтирган пайтидан бери билади. Жоннининг отаси вафот этганда оталик бурчини мистер Корлеоне ўз зиммасига олган. Шуни унутмангки, жуда кўп одамлар уни Чўқинтирган ота, деб аташади, яхшилиги учун миннатдорчилик билдирадиган, хурмат қиласидан одамлар жуда кўп. Мистер Корлеоне ҳеч қачон дўстлари бошига иш тушганда ташлаб кетмайди.

Вольц шитоб билан ўрнидан турди.

— Бўлди, етарли, гаплашиб бўлдик. Ҳар қанақа муттаҳамлар менга ўз шартларини тикиштиришлари етмай турганди. Улар менинг шартларимни бажаришсин. Шундай телефон трубкасини кўтарсам, азизим, сизнинг ҳам панжара орқасида тунашингизга тўғри келади. Агар ўша томтешар ошнангиз куч ишлатмоқчи бўлса, тездаёқ мен унга ўхшаш ношуд эстрадачи эмаслигимга ишонч ҳосил киласди. Ҳа, бунақа воқеаларни эшитганмиз. Тушунинг, ахир ўша мистер Корлеоненингизни ҳам исини чиқармасдан гумдон қилишади. Зарур бўлса бунинг учун хатто Оқ уйдаги ошна-օғайниларимни ҳам ишга соламан.

Тўнка,вой ярамас тўнка-ей! Қандай қилиб бу тўнка pezzoponante бўлиб колдийкин, деб ўйлади Хейген. Президентнинг маслаҳатчиси, дунёдаги энг йирик киностудиянинг хўжайини эмиш яна. Очифини айтганда дон бу ишга пул сарфласа бўларкан. Вольц ҳар бир сўзни айнан ўз маъносида тушунади. Унинг негизида қандай маъно борлигига ақли етмайди.

— Мехмондорчилик учун, кўнгилли оқшом учун миннатдорман, — деди Хейген. — Аэропортга етиб олишимга ёрдамлаша олмайсизми? Тунагани қолмаганим маъкул. — У Вольцга совуқ жилмайиш билан қараб кўйди. — Мистер Корлеоне нохуш хабарни дарҳол эшитишни афзал кўради.

Хейген проекторлар билан ёритилган устунлар орасида машина кутиб турганда йўлак олдида лимузинга икки аёл ўтираётганини кўриб қолди. Бу аёллар Хейген эрталаб Вольцнинг қабулхонасида кўрган ўн икки ёшли олтин сочли кичкина гўзал қизча ва унинг онаси эди.

Фақат ҳозир қизчанинг янги пишган гилосдай лаблари шишиб, қандайдир шакли йўқ, чаплашиб кетган қип-қизил лой парчасига айланганди. Кўм-кўк кўзлари хира-лашган, пиллапоядан лимузиннинг очиқ эшиги томон тушиб келаркан, узун оёқчалари яраланган тойчокнинг оёқларидаи букилиб, чалишиб кетарди. Онаси қизчани кўлтиқлаб ўриндикка ўтқазди-да, кулогига алланималар деб пиҷирлади. Сўнгра секин ўгирилиб, Хейгенга бош-дан-оёқ кўз югуртириб чиқди. Унинг ёвойи қушларни-кига ўхашаш кўзлари тантанавор ифода билан ёнарди. Бир дақиқадан кейин у ҳам машина ичидаги кўринмай қолди.

Шунинг учун Вольц Лос-Анжелесдан самолётда бир-га учишни таклиф қилмаган экан-да, ўйлади Хейген. Демак, тушликкача дам олиш ва ҳали она сути оғзидан кетмаган кичкина қизча билан кўнгилхушлик қилишга вақт қолиши учун қизча ва онаси билан бирга учган. Ҳали Жонни шунаقا даврада яшамоқчими? Начора, унга, дарвоқе Вольцга ҳам, омад тилашдан бошқа илож йўқ.

* * *

Поли Гатто ҳар қандай ишга, айниқса, муштлашишга шошилмай, ҳафсала билан тайёргарлик кўрарди. У ҳамма нарсани олдиндан, ҳар томонлама пухта режалашиб олишни яхши кўрарди. Чунончи, бугунгига ўхашаш, гарчи иккита мишикининг яхшигина таъзирини бериб қўйишни иш деб ҳисобламаса ҳам, вазифа аниқ бажарилмаса ишқал чикиши мумкин. У пиво симиаркан, мишики кучукваччаларнинг бар пештахтаси олдида турган қизлар билан нималар тўғрисида гаплашаётганлигини билиш мақсадида улар томонга қаради.

Исми-шарифлари Жерри Вагнер ва Кевин Мунан бўлган бу кучукваччаларнинг кимлигини Поли Гатто миридан сиригача ўрганиб чиққанди. Таътилдан коллежга қайтгунларига қадар зудлик билан яхшилаб таъзирини бериб қўйиш зарурлигини Полига Клеменца тайинлаганди. Қанақа фалокат босиб бу топширикни албатта Нью-Йоркда адо этиш керак бўлиб қолдийкин? Буйрукни бериб, хоҳлаган жойингда, хоҳлаганингдек бажар дейиш ўрнига бу ярамас Клеменца ҳам уни ундоқ, буни бундок қил, деб ҳар қадамда кўрсатма беради. Мана,

хозир ҳам анови жонончалар ўсмирларга эргашиб олиши-са, яна бир оқшом бекор ўтди, деявер.

У қизлардан бири хаҳолаб кулганини эшилти.

— Нима бало, ақлингни еб қўйганмисан? Машинага? Сен билан-а? Йўғ-а, зарур келгани йўқ. Анови бечора кизга ўхшаб касалхонага тушиш ниятим йўқ.

Кизнинг овозида фуур, айни пайтда бошқа бирорнинг баҳтсизлигидан севиниш бор эди.

Поли Гаттога шу керак эди. У кружкадаги пивони ичиб, кўчага чиқди. Тунги соат бир. Вазият кўнгилдагидай. Факат бардангина чирок кўриниб турибди. Бошқа ошхоналар ва дўконлар аллақачон ёпилган. Полициячиларнинг кўрикчи машинаси билан шуғулланишни Клеменца зиммасига олган. Машина радиосигнал олмагунча кўринмайди. Шунда ҳам воқеа содир бўлган жой томон шошилмасдан ўйл олади.

Поли машина эшигига суюнди. Новчалигига қарамасдан орка ўринидека икки одам деярли кўринмасдан ўтиради.

— Эшиқдан чиқиши билан дарҳол қўлга олинглар, — деди Поли.

Дарҳол қўлга олинглар эмиш. Полиция унга архивдан олинган икки суратни берган ва бу маҳлуқлар ҳар куни кечкурун қайси барда бўлишларини, пештахта олдиди туриб олиб қизларнижигига тегишлиарини айтган эди. Поли икки бақувват ёрдамчини танлаб олди-да, яхшилаб ақлини киритиб қўйиш керак бўлган ўсмирларни тасвирлаб берди. Қай даражада дўппослаш кераклигини айтди. Бир сўз билан айтганда бошга урмаслик керак, гарданига хоҳлаганча тушириш мумкин. Бошқасини ўзлари билишади.

— Лекин битта шарти бор, — деди Гатто. — Агар ўсмирлар касалхонада бир ойдан кам ётишса, яна ўша юқ машинасида ишлашларингга тўғри келади.

Икковлон машинадан тушишди. Униси ҳам, буниси ҳам оддий боксчи бўлишган, лекин иккаласи ҳам инқирозга учраган спорт клубидан нарига ўтишолмаган, шунда Сонни яхшигина пул ишлаб олишлари учун имконият яратиб, уларни қутқариб қолганди. Ҳозир уларнинг ҳаёти унчалик ёмон эмас. Табиийки, ҳар иккиси ҳам бу яхшиликни унумаганликларини кўрсатиб қўйиш имконияти туғилганидан хурсанд эдилар.

Жерри Вагнер ва Кевин Мунан бар эшигидан чи-кишганда ҳар иккиси ҳам Поли кутган даражада маст эди. Қыз уларни хохишига күнмади, максадларига эришолмаган йигитчаларнинг жаҳли чиқди. Эринчоқлик билан машина копотига суюниб турган Поли Гатто ҳахолаб кулди ва кесатиб:

— Бу дейман, қиз жуда чиройли қилиб боплаб кетди-ку. Икки қўлинг бурнингда колавердинг-ку, — деди.

Бу гап йигитларнинг жон-жонидан ўтиб кетди. Улар Поли томон югуришди. Шунақаларни дўппослаб хумордан чикасан-да. Пакана, нимжон, бунинг устига ўлгудай сурбет, биринчи бўлиб ўзлари ташланишиди. Йигитлар югуриб келиб Гаттога ташланишиди. Худди шу дақиқада Полининг шериллари орқадан келиб, йигитларнинг қўлларини қайришиди. Поли дарров буюртма билан маҳсус тайёрланган калта темир тиканаклар қадалган кастетни ўнг кўлига тақди. У ҳафтасига уч марта спорт машғулотларига қатнарди. Шунинг учун ҳам аниқ ишларди. Бир зарба билан Вагнер исмли кучукваччанинг қаншарини пачақлади. У шалпайиб тушиб, жим бўлди. Бунга беш секунд вакт кетди, холос.

Навбат Кевин Мунанга келди. Бунинг устига у дағдаға қила бошлади. Боксчилардан бири забардаст қўли билан секингина мушт туширганди, Мунан ҳам шилқ этиб тушди. Боксчи иккинчи қўли билан овоз чиқармайдиган қилиб Мунаннинг томогидан бўғди.

Поли Гатто машинага шўнғиди-да, моторни ўт олдирди. Бу пайтда икки шериги Мунаннинг дабдаласини чиқаришарди. Улар худди вакт зиқлигини унутиб кўйишгандай ҳафсала билан ишлашарди. Мунаннинг қорнига туширилган ҳар бир зарба шилқиллаганга ўхшаш кўнгил айнитадиган овоз чиқарарди. Гатто кўзи Мунаннинг юзига тушиб қолди. Уни таниб бўлмасди. Иккала боксчи Мунанни йўлақда қолдириб, энди Вагнерга ташланишиди. Бу пайт инқиллаб оёққа туриб олган Вагнер одамларни ёрдамга чакира бошлаган эди. Овозни эшитиб, бардан кимдир бошини чиқарди, энди шошилиш керак эди. Чалиб юборишганди, Вагнер тиззалаб қолди. Калтакловчилардан бири унинг қўлини қайирди-да, белига чунонам тепдики, нимадир қисирлагани аниқ эшитилди. Вагнернинг мудхиш чинқиригини эшитиб, ҳамма уйларнинг дезазалари очила бошлади. Энди анови иккови жуда тез

ишлий бошлашди. Бири Вагнернинг бошини худди тахтакачдай кафтлари орасига олиб, уни кўтариб турди. Иккинчиси бу жонсиз нишонга тинимсиз зарба туширди. Бардан одамлар югуриб чиқишидди, лекин бу жанжалга аралашишга хеч бири журъят этолмади. Шу пайт Поли Гатто бақирди:

— Тугатинглар, бу ердан фойиб бўлдик.

Икки забардаст кимса сакраб машинага чиқишидди. Поли тўла газ берди. Кейин кимдир машинанинг қандай рангда, қандай кўринишда эканлигини айтади, бошка бирор унинг номерини эслайди, шу билан ҳамма иш тугайди. Номер Калифорниядан келган машинадан ўғирлаб олинган эди. Қора «шевроле» каби машиналардан эса Нью-Йорқда камида юз мингта бор.

2-б о б

Хейген пайшанба куни эрталаб шаҳарга, ўзининг адвокатлик идорасига жўнаб кетди. У бехуда кетган вақт ўрнини қоплаши, қозуларни тартибга келтириши, Виргилий Солоццо билан жума куни бўладиган учрашувга тайёрланаркан, масалани тўла аниқлаштириб олишни режалаштирган эди. Бу учрашув шу даражада мухим эдики, улар олган маълумотларга караганда Солоццо Корлеонелар оиласига қиласидиган таклифни мухокама қилиш учун Хейген дондан уни бир оқшом бўшатиб кўйишни сўради. Ха, ҳар бир ишда аниклик бўлиши, энг кичкина майда-чуйдалар ҳам эътибордан четда қолмаслиги, бутун ўй-фикрини дон билан бўладиган кенгашшга қартиши учун хеч нарса халақит бермаслиги керак.

Сешанба куни кечкурун Калифорниядан қайтиб келган Хейген Вольц билан олиб борган музокаралари қандай тугаганлигини айтиб берганда дон таажжубланмади. У фактат хеч нарсани, хатто майда-чуйда нарсаларни ҳам қолдирмасдан тўла, батафсил айтиб беришни талаб килди. Чиройли қизча ва унинг онаси ҳакида галирганда нафрлатланиб пешонасини тириштирди. Сўнгра эшитилар-эшитилмас килиб «infamita» деб тўнгиллади. У бу сўзни бирор нарсадан ўта қаттиқ жиркангандагина тилга оларди. Сухбат охирида у Хейгенга шундай савол берди:

— Бу одамнинг ишонган қальласи ҳақиқатан ҳам шунчалик мустахкамми?

~

Хейген саволнинг маъносини илғаб олиш учун бир неча дақика жим қолди. Дон нуқтаи назари жиҳатидан бошқа одамлардан шу даражада фарқ қиласдики, хатто унинг сўзларидан ҳам бошқача маъно кутиш мумкин эди. Узок йиллар мобайнида Хейген бунга ишонч хосил қилганди. Вольца характер борми? Ирода кучи борми? Бор, албаттa, лекин дон буни сўраётгани йўқ. Бошқа бировлар дўқ-пўписа, дағдаға қилишларига йўл қўймасликка жасорати етадими? Студияда иш тўхтаб қолиши ва кўкларга кўтариб мактаган артисти нашавандликда фош этилгач юз берадиган жанжал туфайли бўладиган катта заарларга кўз юмишга қатъияти етадими? Кўринишидан етади. Лекин дон буни ҳам кўзда тутаётгани йўқ. Нихоят Хейген тўғри жавоб топгандай бўлди: Жек Вольц бор-буудидан воз кечиб, қадр-қимматини ҳимоя қилиш учун, қасос олиш юзасидан, принцип жиҳатидан таваккалига иш тута оладими?

Хейген жилмайиб қўйди. У ҳар доим ҳам доннинг саволига ҳазил билан жавоб беравермасди, аммо ҳозир ўзини тутолмади.

— Сицилиялик эмасми демоқчисиз, шундайми? — Дон мамнун бош иргади. Бу кинояни тўғри илғаб олганлигига берилган баҳо ва жавоб маъқул бўлганлиги белгиси эди.

— Йўқ, — деди Хейген.

Тамом. Дон кўп бош котириб ўтирумади. Чоршанба куни ланчдан кейинок Хейгенни чакириб, зарур кўрсатмалар берди. Куннинг қолган қисмини Хейген хурсандчиликка монанд бир кайфиятда ўтказди. Дон масалани ҳал қилганлигига, Вольц эртага эрталабоқ қўнғироқ қилиб, янги фильмдаги бош ролни Жонни Фонтейн ўйнайди, деб айтишига заррача шубҳа қилмади.

Телефон жиринглади — йўқ, у эмас. Америго Бонасеранинг овози. Миннатдорчилигининг чеки йўқ эди. У Хейгендан мурдашўй ўла-ўлгунча доннинг дўсти эканлигини, ҳар қандай топширикни бажаришга тайёрлигини унга бир оғиз айтиб қўйишни илтимос қилди. Америго Бонасера чўқинтирган ота учуп ҳаётини қурбон қилишга тайёр, Худо хайрини берсин. Хейген хаммасини донга айтиб қўйишга ваъда берди.

«Дейли ньюс» газетаси Жерри Вагнер ва Кевин Муннинг калтакланиб дабдаласи чиққан пайтдаги сурати-

ни ўртадаги қүш саҳифада босиб чиқарди. Тажрибали суратчи йўлакда бир халта гўшт бўлиб ётган йигитларда одам афти қолмаганлигини аник кўрсатганди. «Дейли пьюс» уларнинг ҳар иккаласи қандайдир баҳтли тасодиф туфайлигина тирик қолганлиги, лекин одам бўлиб кетишлари учун касалхонада неча ой ётишлари, неча марта пластик операция қилинишлари ноаниқлиги тўғрисида ёзганди. Хейген ён дафтарчасига «Клеменцага айтиш керак, йўлини қилиб Поли Гаттони тақдирлаб кўйсин» деб ёзib кўйди. Кўринишидан, вазифасини яхши биларди.

Иш кўпайгандан-кўпайди. Донга карашли қурилиш фирмаси, чет элдан зайдун мойи келтириб сотувчи компания, кўчмас мулк билан савдо килувчи компания келтирган фойда тўғрисидаги хисоботларни жамлаш учун Хейген уч соат қофоз титиб ўтиради. Ҳозиргача савдо ишлари бир нави бўлиб турганди. Лекин уруш тугади, энди ҳар уч корхонадан бири катта даромад келтирадиган бўлиши керак. Котиба қиз кириб Калифорниядан кўнфироқ қилишаётганини айтганда, Хейген Жонни Фонтейнни ҳам, унинг муҳлисларини ҳам эсдан чиқара бошлаган эди. Бутун вужуди жимирилаб кетган Хейген телефон трубкасини кўтарди.

— Хейген эшитяпти.

Телефондаги қаҳру ғазаб, чексиз нафрат тўла овозни таниб бўлмасди.

— Ярамас аблах, — деб бидирларди Вольц. — Ҳаммангни турмага тиқаман. Сўнгги тийинимгача сарфлаб бўлса ҳам ҳаммангни камоқхонада чиритаман. Ўша лаънати Жонни Фонтейнингни тукқан онаси ҳам танимайдиган тасқара қилиб кўяман. Эшитяпсанми, ўлаксахўр итальян?

Хейген юмшоққина қилиб:

— Мен ярим немис, ярим ирландияликман, — деди.

Узоқ жимлик чўқди, кейин телефондан «шилқ» этган овоз эшитилди — Вольц трубкани кўйганди. Вольц дон Корлеоненинг ўзи ҳақида бир оғиз ҳам ёмон гап айтмади. Бу Хейгеннинг истеъдоди эътироф этилганлигининг далили эди.

Жек Вольц доим ёлғиз тунарди. Унинг каравотига ўн киши bemalol сифиши, ётоқхонасида эса бутун бир бал саҳнасини суратга олиш мумкин эди. Шунга қарамасдан

биринчи хотини ўлгандан буён, мана ўн йил бўляптики, ёлғиз ётарди. Лекин бу аёллар билан унинг иши йўқ эди, деган гап эмасди. Ёши бир жойга бориб қолганига қарамай ҳали қўнгилхушликни яхши кўрарди. Бироқ энди ёш-ёш кизчаларгина унинг эҳтиросини уйғота олар, унинг куч-кувватию ҳафасаласи икки соатга етарди, холос.

Бу пайшанба куни у нима учундир эрта уйғонди. Ташқарида тонг ёришаётганди, лекин кенг ётоқхонада ҳали худди ўтлөк устидаги туман сингари хира парда сузиб юрарди. Пастда, кенг каравотнинг оёқ томонида қандайдир таниш бир нарса кўзга ташланди. Вольц унинг нималигини аникроқ кўриш учун тирсакларига суюниб гавдасини сал кўтарди. Кўзига кўринган нарса отнинг калласига ўхшарди. Вольц уйқусираб, стол устидаги чирокни ёқди.

Кўрган нарсаси тўсатдан хуруж қилган касаллик каби уни довдиратиб кўйди. Кимдир босқон билан калласига туширгандай бўлди. Юраги уришдан тўхтаб қолди, кейин бехад тез ура бошлади. Вольц гулдор гиламча устига йиқилди.

Ўша машхур Хартумнинг қонга беланган қоп-қора ипакдай калласи каравотнинг суюнчиғига боғлаб қўйилганди. Калланинг қон томирлари оппок ипдай диккайиб турарди. Отнинг тумшуғида кўпик қотиб, олтин олма сингари йилтиллаб турган кўзларига қон тўлиб қолганди. Вольц ҳайвонларга хос даҳшатга тушганидан ўзиникига ўхшамаган, бегона овоз билан хизматкорларини чақира бошлади. Ўша даҳшат талвасасида Хейгенга қўнғироқ килиб, уни бўралаб сўқди, дағдаға қилди. Вольц шундай талвасага тушдиди, ўзини йўқотиб қўйган бош хизматкор унинг шахсий врачини, киностудиядан ёрдамчисини чақирди. Улар етиб келишганда Вольц ўзини тутиб олганди.

У жуда каттиқ изтироб чекди. Баҳоси олти юз минг доллар бўлган отни сўйиб, калласини олиш учун қанчалик ваҳшний одам бўлиш керак? Бирор марта ҳам огохлантиришмаса-я! Бу ваҳшнийлик олдини олиш учун бирор марта келишув йўлни таклиф этишмаса-я! Бу ваҳшнийлик ҳар қандай одам ва ҳар қандай бойлик, қадр-қимматни мутлақо менсимаслик, ўзининг шахсий хоҳиш иродасидан бошқа қонун-қоидани, ўзидан бошқа ҳеч қанақа худони тан олмаслик эди. Бу ваҳшнийлик жиноят-

га кўл урган одамнинг ўта шафқатсизлигини кўрсатиб турарди. Бунинг устига у шу қадар кучли, шу қадар тадбиркорки, ҳеч қандай соқчилик унга тўсиқ бўлмайди. Чунки бу пайтга келиб, айғирга аввал ухлатадиган дори беришгани, кейин болта билан шошилмасдан калласини кесишгани аниқ бўлганди. Қоровуллар ҳеч нарсани сезмадик, ҳеч нарса эшитмадик деб қайта-қайта қасам ичишарди. Вольц бунга ишонмади. Бари бехуда гап, лекин уларни тилга киритиш мумкин. Қоровулларни сотиб олишган, улар билан ким ҳисоб-китоб қилганигини аниқлаш мумкин.

Вольц анчагина ақлли, бироқ ўзига бехад ишонадиган одам эди. Куч-қудратда дон Корлеонедан устун турман, деб ўйлаб хато қилганди. Бу ўй-фикри хато эканлигига ишонтириш учун далил-исбот керак эди. Бу гал унинг кўзи мошдай очилиб, ҳамма нарсани ақл тарозисидан бирма-бир ўтказди. Қанчалик бой-бадавлат, Кўшма Штатлар президенти олдига бемалол кира оладиган одам бўлмасин, ФБР директори билан ошна бўлмасин, касбикори Италиядан зайдун мойи келтириб сотищдан иборат бўлган, ҳеч ким танимайдиган бир кимса уни ўлдиртириб юбориши мумкин экан. Жонни Фонтейнга ўша ролни бермагани учун ҳам ўлдиртириб юбориши мумкин. Бу ақл бовар қилмайдиган нарса. Одамларнинг бундай йўл тутишга ҳакки йўқ. Агар одамлар шундай йўл тутишадиган бўлса, демак, бу дунёда нимадир издан чиқкан. Бу ақлсизлик, тентаклик. Бу сен ўз пулингдан, сенга қарашли бўлган корхоналардан, сенга бериб қўйилган ҳукмронликдан хоҳлаганингча фойдалана олмайсан, демакдир. Бу ҳар қандай коммунизмдан юз карра даҳшатлироқдир.

Врач унга тинчлантирадиган дори берди. Вольц асабларини тинчтишиб, ўй-фикрларини бир жойга тўплай бошлади. Ҳаммасидан кўра ўша Корлеоне деган кимса овоздаси дунёга кетган, баҳоси олти юз минг доллар бўлган отини осонгина ўлдириб кетгани қаттиқ эсанкиратиб қўйди. Олти юз минг-а! Ҳазилакам галими? Бу ҳали бошланиши, холос. Вольцни қалтироқ босди. У ҳаёти ҳакида ўйланиб қолди. Бой, бадавлат. Дунёдаги энг жозибали, дилбар аёллар ҳам у шундоқцина кўрсаткич бармоги билан имлаб чакириб, рози қилишга ваъда берса, хизматига тайёр туришади. Қироллар ва кироличалар унинг

шарафига қабул маросими ўтказишади. Шохона яшаш учун унда пул ҳам, бойлик ҳам бор. Арзимаган нарсани деб шундай ҳаётни қурбон қилиш ахмоқлик бўларди. Эҳ, ўша лаънати Корлеонега қўли етганда эди! Қизиқ. Конунда от ўлдирганга қанақа жазо бериларкин? У файритабий равишда ҳаҳолаб кулиб юборди, врач ва хизматкорлар чўчиб унга қарашди. Бирдан унинг калласига бошқа фикр келди. Ахир қандайдир бир сурбет журъат этиб, уни бадном қилғанлиги бутун Калифорнияга ёйи-либ, шарманда бўлиш хавфи туғилганди-да! Бу фикр, шунингдек, балки улар ҳали мени ўлдиришмас, балки уларнинг бундан ҳам қўрқинчлироқ, бундан ҳам даҳшатлироқ мақсадлари бордир, деган фикр ҳамма нарсани ҳал килди.

Вольц буйруқ бера бошлади. У ҳамма яқин танишибилишларини ишга солди. Доктор ва хизматчиларни агар оғзидан гуллаб кўйса, бир умр Вольцнинг қаҳр-ғазабига дучор бўлиши билан кўрқитиб, сир саклаш тўғрисида қасам ичирди. Матбуотга Хартум лақабли машҳур йўрға касаллик қурбони бўлғанлиги, Европадан олиб келинаётганда айғирни бу касалликдан саклаб қолиша олмаганилиги тўғрисида хабар берилди. Отнинг жасади Вольц мулкида кўмиб ташланди.

Орадан олти соат ўтгач, фильмни суратга оловчи режиссёр Жонни Фонтейнга кўнғирок килиб, душанбадан иш бошлиши кераклигини айтди.

Ўша куни кечқурун Хейгеннинг дон Корлеоне олди-га келишдан мақсади уни эртага Виргилий Солоццо билан бўладиган ўта муҳим учрашувга тайёрлаш эди. Дон Корлеоне катта ўғли Сонни Корлеонени ҳам чақиртирганди. У эринчоқлик билан виски хўплаб ўтиради. Хорфинликдан Соннининг юзлари сўлишиб, кўзлари киртабиб қолганди. Кечаларини келинчакнинг дугонаси билан ўтказса керак, ўлади Хейген. Энди шу етмай турганди.

— Керакли нарсаларнинг ҳаммасини пухта ўрганиб чиқдингми? — сўради дон Корлеоне.

Хейген турли ёзувлар билан тўла папкасини очди. Унда энг муҳим нарсаларни эсдан чиқармаслик учун фақат Хейгеннинг ўзигина тушунадиган килиб ёзилган ёзувлар бор эди. Бошка хеч нарса йўқ эди.

— Солоццо биздан ёрдам сўраб келади, — деди Хейген. — У конундан химояланиш учун Корлеонелар оила-

вий концернидан энг камида миллион доллар сўрайди. Бу бизни у режалаштираётган ишда иштирок этишимизни таъминлайди. Лекин қай даражада иштирок этамиз, буниси ҳали номаълум. Солоццо томонида Таттальялар оиласи турипти. Улар ҳам бу ишда ўз улушлари билан иштирок этишмоқчи. Кўзланаётган иш эса гиёхвандлик моддалари билан савдо қилишдан иборат. Солоццонинг Туркия билан алоқаси бор. Бу мамлакатда кўкнори етиширилади. Солоццо у ердан молни Сицилияга олиб ўтади. Бу осон иш. Сицилияда кўкноридан қорадори тайёрланади. Гарчи Сицилияда қорадори тайёрлаш мутлақо хавфсиз бўлса ҳам эҳтиёткорлик учун фақат морфий тайёрлаш ҳам мумкин. Яккаю ягона қийинчилик тайёр молни мамлакатга олиб келиш ва тарқатишдан иборат. Иш бошлаш учун Солоццонинг маблағи камлик қилади. Ахир миллион доллар кўчада ётмайди-да!

Хейген дон Корлеоненинг пешонаси тиришганини кўриб қолди. У иш юзасидан бўладиган сұхбатларда хиссиятга берилишини ёқтирасди. Том Хейген шошилиб гапира бошлади.

— Солоццога Турк деб лақаб кўйишган. Бунинг иккита сабаби бор. Биринчиси, у Туркияда узоқ яшаганлигиdir. Мишмишларга қараганда, у ерда хотини ва болалари ҳам бор эмиш. Иккинчи сабаби, айтишларига қараганда худа-бехудага пичокқа қўл югуртиармиш. Ҳар холда ёшлигида кўпроқ шундай киларкан. Ӯшанда ҳам фақат иш манфаатлари талаб қилганда ҳамда иззат-нафсига тегишганда пичокқа қўл югуртиаркан. Мияси яхши ишлайди, бирорга ялинмайди. Икки марта қамоқда ўтириб чикқан — бир марта Италияда, бир марта Штатларда қамалган. Наркотик моддалар билан савдо қилалигидан одам сифатида маъмурларга яхши таниш. Бирор кор-хол юз берадиган бўлса, бу томони бизга яхши. Чайковчилирнинг каттаси деб хисобланиши, бунинг устига қамалиб чикқанлиги туфайли судда гувоҳ сифатида қатнаша олмайди. Бу ерда, Америкада ҳам хотини ва уч боласи бор. Яхши оила бошлиғи хисобланади. Оила аъзолари ҳеч муҳтоҷлик сезмасдан яшаётганига ишончи комил бўлса, ҳар қанча муддат бўлса ҳам қамоқда ўтираверади, сотқинлик қilmайди.

Дон Корлеоне сигарасини бурқситиб тутатди-да, сўради:

— Сантино, сен нима дейсан?

Хейген Соннининг нима дейишини олдиндан биларди. Югурдак бола бўлиб юравериш унинг жонига текканди. Мустақил тарзда Солоццо таклиф килаётган ишга ўхшаш йирикроқ юмуш билан шуғулланишни хоҳларди.

Сонни вискидан бир ҳўплади.

— Оқ қуқун — кони фойда, — деди у. — Лекин хавфли томони ҳам бор. Йигирма йилни елкага олиб кетавериш ҳам мумкин. Мен бу ишда бевосита иштирок этишдан четда турадиган, факат маблағ билан таъминлаш ва ҳимоя қилиш вазифасини зиммамизга оладиган бўлсак, бу ёмон фоя эмас, деб ўйлайман.

Хейген унга маъқуллаб қараб кўйди. Яхши гапирди. Бу ишнинг яққол кўриниб турган фойдали томонини таъкидлади — унинг ҳолатида бу энг тўғри йўл эди.

Дон Корлеоне яна сигарасини буркситди.

— Сенинг фикринг қандай, Том?

Хейген ошкора гапиришга шайланди. У дон Корлеоне Солоццонинг таклифиға рад жавоби беришини тушунганди. Энг ёмони шундаки, ўйлади Хейген, унинг хотирасида сақланиб қолган дон Корлеоне ҳамма нарсани олдиндан кўра билмаган камдан-кам ҳоллардан бири эди. У ҳозир келажакни кўра олмаётганди.

— Қани, бошла, Том, — дон Корлеоне унга далда берди. — Ҳатто сицилиялик consiglieri ҳам ҳар доим хўжайнинг фикрига қўшилавермайди.

Учаласи кулишди.

— Сиз таклифни қабул қилишингиз керак, деб ўйлайман, — деди Хейген. — Бунинг сабаби аниқ. Энг муҳими наркотик моддалар ҳар қандай бошқа ишга қараганда кўпроқ фойда келтириши кўриниб турипти. Агар биз рад этсак, бу таклифни бошқалар, масалан, Таттальялар оиласи қабул қилишлари мумкин. Унда улар оладиган даромад туфайли сиёсатга ҳам, полиция аппаратига ҳам кучлироқ таъсир кўрсатадиган бўлишади. Кейинчалик бизга тенглаша бошлайдилар, биз ҳозир эга бўлиб турган ҳамма нарсаларни қўлга ола бошлайдилар. Ҳудди дунё сиёсатида бўлганидек, бир мамлакатда қурол-яроғ бўлса, демак, иккинчи бошқа мамлакат ҳам куроллана бошлайди. Агар Таттальяларнинг молиявий аҳволи мустаҳкамланиб борса, улар биз учун хавфли бўлиб қоладилар. Ҳозир киморхоналар ва касаба уюшмалари биз-

нинг кўлимиизда, бугунги кунда асосий куч-кудратимиз хам шунда. Лекин келажакда наркотиклар билан шуғулланганлар ютади. Мен таклифни қабул қилиш керак, деб хисоблайман, акс ҳолда қўлимиздаги ҳамма нарсани бой беришимиз мумкин. Ҳозир эмас, лекин ўн йилдан кейин сўзсиз бой берамиз.

Бу гаплар дон Корлеонега таъсир этгандай бўлди. У яна сигарасини буркситиб тортди ва секин:

— Бу, албатта, энг муҳим нарса, — деди.

У чукур хўрсинди ва ўрнидан турди.

— Хўп, эртага ўша ғайридин билан учрашувимиз соат нечада бўлади?

— Эрталаб соат ўнда, — жавоб берди Хейген. Унинг қалбида умид илинжи пайдо бўлди. Эҳтимол, дон бу ишга журъят этар.

— Сухбатда иккалангиз ҳам қатнашасизлар, — деди Дон.

У каддини ростлаб, ўғлининг қўлига туртди.

— Сантино, ҳеч бўлмаса бугун яхшилаб тўйиб ухлаб олгин. Қара, озиб нақ шайтоннинг ўзига ўхшаб қолибсан.

Отасининг бу гапидан руҳланган Сонни Хейген журъат этолмаган саволни берди:

— Падари бузруквор, таклифга нима деб жавоб берамиз?

Дон Корлеоне кулиб кўйди.

— Бу таклифнинг тафсилотларини, қанақа фойда-зарар келтиришини билмасдан туриб қандай жавоб бераман? Бундан ташқари, сизларнинг гапларингизнинг ҳам яхшилаб мағзини чакиб кўришим керак. Устига-устак мен шошилиб иш қиладиганлардан эмасман.

«Турк» Солоццо ўрта бўйли, бақувват, буғдойранг одам эди. Хунук қора кўзлари, узун кирра бурни билан хақиқатан ҳам туркларга ўхшаб кетарди, қадр-кимматини биларди.

Сонни Корлеоне уни эшик олдида кутиб олди-да, Хейген ва дон ўтирган хонага бошлаб кирди. Люка Бразини хисобламаганда кўриниши бундан қўрқинчлирок маҳлукни умримда учратмаганман, ўйлади Хейген.

Хаммаси самимий қўл олишиб кўришишди. Агар дон бу одамнинг ишонч қальласи мустаҳкамми, деб сўраса, ха, мустаҳкам, деб жавоб берардим, хаёлидан ўтказди Хейген. Бугун доннинг кайфияти жуда яхши бўлишига

қарамасдан, ҳатто у ҳам куч-кудратда ўзини Солоццодан ожизроқ сезарди. Дон ўта содда эди, у қишлоқиларча оддий саломлашди.

Солоццо дархол мақсадга кўчди. Гап наркотиклар хакида борди. Ҳамма иш кўнгилдагидай. Туркиядаги кўқнорифурушлар ҳар йили мунтазам тарзда маълум микдордаги хом ашё билан таъминлаб туришади. Францияда морфий, Сицилияда эса героин ишлаб чиқариш йўлга қўйилган. Франция ва Сицилияга мол олиб ўтиш анча осон. ФБРни сотиб олиш мумкин эмаслиги туфайли дон Корлеоне ҳам, Солоццо ҳам Кўшма Штатларга келтириладиган наркотик моддаларни сотишдан олинадиган даромаднинг беш фоизи йўқолишини яхши билишарди. Шунга қарамасдан катта даромад олиш имконияти бор, амалда эса деярли хавф-хатар йўқ.

— Нима учун энди хусусан менга мурожаат қиляпсиз? — сўради мулойимлик билан дон. — Бундай шрафга мұяскар бўлганлигимнинг сабаби нима?

Солоццонинг буғдойранг юзида ҳатто битта тук ҳам ўзгармади.

— Менга икки миллион доллар нақд пул керак, — деди у. — Яна бир мухим нарса, юкори лавозимларда обрў-эътиборли оғайнилари бор одам керак. Гоҳида менга қарашли одамларнинг баъзи бирлари қўлга тушиб қолади. Бу сўёзиз бўладиган воқеа. Уларнинг ўтмиши тозалигига мен кафолат бераман. Демак, мантиқан олиб қараганда, судда улар енгил жазо билан қутулиб кетишлиари мумкин. Менга қўлга тушганлар қамоқҳонада биринки йилдан ортиқ ўтирамайдиган бўлишлари керак. Ана шунда улар сир сақлашади. Агар улар ўн-йигирма йилга ҳукм қилинса, нима бўлишини ким билади? Ҳар хил одамлар бор. Оғиздан гуллаб қўйиши мумкин, уларга қараганда кераклироқ одамларнинг бошига бало-қазо ёғдириши мумкин. Биз учун қонун химоясида бўлиш биринчи даражали зарурат. Дон Корлеоне, мен сизнинг судьялардан жуда кўп ошна-оғайниларингиз бор, деб эшитдим.

Дон Корлеоне бу мақтовга эътибор бермади.

— Биз оладиган улуш қанча бўлади? — сўради у.

Солоццонинг кўзлари чакнаб кетди.

— Эллик фоиз, — деди у. Бир оз тургандан кейин секин қўшиб қўйди. — Биринчи йили уч ёки тўрт миллион бўлади. Кейин улушкингиз кўпайиб боради.

Дон Корлеоне дўстона деди:

— Сизни жиддий одам, деб эшитиб, учрашишга ро-зилик бергандим. Ҳозир эса таклифингизни рад этишга мажбурман, лекин сабабини тушунтириб бераман. Сизлар кўзлаган иш келтирадиган фойда катта, лекин хавф-хатари ҳам катта. Сиз билан ҳамкорлик қилгудек бўлсам, бошқа ишларимни зарба остига қўйган бўламан. Тўғри, муҳим сиёсий лавозимларда жуда кўп дўстларим бор, лекин улар қиморхоналар ўрнига наркотиклар билан шуғулланаётганимдан хабар топсалар, менга нисбатан муносабатларини кескин ўзгартирадилар. Қиморбозликни улар шунчаки ишқибоэликка ўхшаган заарсиз нарса деб ҳисоблайдилар. Наркотик моддалар савдоси эса уларнинг назарида жуда ифлос иш. Йўқ, йўқ, эътиroz билдириянг. Мен эмас, улар шундай деб ҳисоблашади. Қандай йўл билан пул топиш ҳар кимнинг ўз иши. Мен сизнинг таклифингизнинг ўта хавфлилигини айтмоқчи-ман, холос. Мана, ўн йилдирки, оила аъзоларим тинч, беташвиш яшашибмоқда. Очқўзлик қилиб уларнинг ҳаётини хавф остига қўёлмайман.

Солоццо Хейген ва Сонни томонга ёрдам умид қилиб, тез-тез қараб қўяётганлигидан у норози бўлаётганлигини сезиш мумкин эди.

— Сиз икки миллион пулингизнинг ташвишини қиляп-сиэм? — сўради у.

Дон Корлеоне қуруқкина кулиб қўйди.

— Йўқ, — деди у.

Солоццо яна бир уриниб кўрди.

— Капиталингизнинг тўла сақланишига Таттальялар оиласи ҳам кафолат беради.

Шу чоқ Сонни қўпол хатога йўл қўйди.

— Яъни Таттальялар капитализмизнинг сақланишини таъминлайди ва бунинг учун ҳақ талаб килмайди, демок-чисиз, шундайми? — қизиқиб сўради у.

Хейгеннинг вужуди музлаб кетди. У дон Корлеоне совуқ, ғазабли нигоҳини ўғлига қадаганини қўриб қолди. Сонни қўрққанидан бирданига талмовсираб қолди. Со-лоцционинг кўзлари яна чакнади, бу сафар унинг кўзла-рида мамнуният бор эди. У Корлеоне қалъасидаги нозик жойни топган эди. Дон Корлеоне яна гапира бошлади. Шунда қабул мағосими тугаганлиги аниқ бўлиб қолди.

— Ёшларга ҳамма нарса камлик қиласи. Устига-устак ҳозирги ёшлар яхши тарбия кўришмаган. Катталарнинг гапини бўладилар. Даҳли бўлмаган ишларга бурнини сукадилар. Мен фарзандларимни яхши кўраман. Уларни сал эркалатиб юборганимни кўриб турибсиз. Шундай қилиб, синъор Солоццо, менинг «йўқ» деганим охирги қатъий сўзимдир. Шунга қарамасдан ҳамма ишларингизда сизга шахсан омад тилайман. Мен бир-биримизга халақит бермаган ҳолда ўз ишимиз билан шуғулланаверимиз мумкин, деб ўйлайман. Илтимосингизни рад қилганимдан афсусдаман.

Солоццо таъзим қилиб, дон Корлеоненинг кўлини қисди. Хейген уни машинагача кузатиб кўйди. Солоццо Хейган билан хайрашганда унинг киёфасидан ҳеч қандай маънони уқиб бўлмасди.

Хейген хонага қайтиб кирди. Дон Корлеоне ундан сўради:

— Бу одам ҳақида қандай фикрдасан?

— У сицилиялик,— жавоб берди Хейген вазминлик билан.

Дон Корлеоне ўйчан бош силкиди. Кейин ўғли томон ўғирилиб, юшоқлик билан шундай деди:

— Сантино, режаларингни, ўй-фикрларингни ҳеч қачон нотаниш одамга айтма. Бегона одамларга сирингни берма. Анови қиз билан ҳаддан ортиқча ўралашиб қолганлигинг туфайли ҳам миянг яхши ишламаяпти. Бас қил, иш билан шуғуллан. Энди эса бор.

Отасининг таъна-дашномидан Соннининг аввал таажжубланганлигини, кейин нафратланганлигини Хейген кўриб турарди. Наҳотки, Сонни дон унинг янги саргузаштларидан бехабар деб ўйласа? Наҳотки, ҳозир қандай жиддий хатога йўл кўйганлигини тушунмаган бўлса.

Шундай бўлгани ҳолда Хейген дон Сантино Корлеоне оиласида consigliori бўлишни хоҳламасди.

Дон Корлеоне Соннининг чиқиб кетишини кутиб турди. Кейин чарм қопланган креслога чўқди. Хейген қадаҳга ичкилик қуиб узатди. Дон Корлеоне бошини кўтариб, нигохини унга қадади.

— Менга Люка Бразини чақириб бер, — деди у.

Орадан уч ой ўтди. Хотини ва болаларига рождество байрами совғалари харид қилиш учун Хейген шаҳардаги

иidorасида ишни эртароқ тугатишга шошилаётганди. Телефон қўифироғи унинг хаёлини бўлди. Жонни Фонтейн кувончнни ифодалашга сўз тополмасди. Фильмни суратга олиш тугалланипти. Кўрикдан ҳам ўтипти. Катта шовшув кўтарилибди. Рождество байрамига дон Корлеонега мисли кўрилмаган ажойиб совға тайёрлаб кўйганмиш. Шахсан ўзи олиб борармиш. Ҳали иш тўла тугамаганмиш, Голливуддан жилишнинг иложи йўқмиш. Хейген бу гапларни чала-чулпа эшилди. Жонни Фонтейннинг сехрли сўзлари хеч қачон унга таъсир этмаганди. Шунга қарамасдан у совғага қизиқиб қолди.

— Қанақа совға? — сўради.

Жонни Фонтейн қиқирлаб қулди.

— Айтмайман! Қанақа совғалигини олдиндан айтиб қўйсан, қизиги қолмайди.

Хейгеннинг диккати ошди ва мулоимлик билан гапни калта қилди.

Яна телефон жиринглади. Хейген қофозларни бир четга қўиди. Ҳаммасининг падарига лаънат. Бўлди, ишни тугатаман. Уйга кетаман. Лекин барибир трубкани олди. Кўнфироқ қилаётган Майл Корлеоне эди. Хейгеннинг ранжишидан асар ҳам қолмади. У Майлни яхши кўрарди.

— Том, — деди Майл Корлеоне, — эртага Кей билан бораман. Байрамгача отам билан гаплашиб оладиган муҳим гап бор. Эртага кечқурун отам уйда бўладими?

— Ташвишланмай келавер, уйда бўлади, — деб жавоб берди Хейген. — Рождество байрамида хеч ёққа бормайди. Яна нима гаплар бор?

Майлдан бирор нарсани сўраб билиш дон Корлеонедан сўраб билишдан осон эмасди.

— Бошқа гап йўқ, — деди у. — Байрамда кўришамиз, ҳамма тўпланадими?

— Ҳамма тўпланади, — жавоб берди Хейген. Майл трубкани илди. Қизиқ, бир оғиз ортиқча гап айтмайди-я!

Хейген бир оз кечикиб қолишини, лекин кечки овқат пайтида албатта уйда бўлишини хотинига айтиб қўйини котибага тайинлади. У кўчага чикиб, шошилиб магазин томон юрди. Шу пайт кимдир олдидан чикиб, йўлини тўсади. Хейген ҳайраттга тушди. Унинг олдида Солоццо туарди.

— Кўрқманг, сизга айтадиган икки оғиз гапим бор, холос, — деди Солоццо секин ва Хейгеннинг қўлтиғидан олди. Йўл четида турган машинанинг эшиги очилди. Солоццо кескин қилиб:

— Биз гаплашиб олишимиз керак, ўтириңг, — деди.

Хейген қўлини тортди. У хали ҳеч қандай хавфхатарни сезмаган, факат уни йўлдан қолдиришаётганидан ранжиганди.

— Шошиб турибман, — деди у.

Унинг орқасида шарпа пайдо бўлди. Бирдан Хейгеннинг тиззалари қалтираб кетди.

— Машинага ўтириш, — деди Солоццо мулойим овозда. — Агар сени ўлдириш ниятим бўлганда аллақачон нариги дунёда юрган бўлардинг. Ҳа, ишонавер.

Ишонавер? Солоццога-я?.. Хейген машинага кирди.

Майл Корлеоне Хейгенга ёлғон гапирганди. У Нью-Йорқдан, Хейген идорасидан тўрт қадам наридан, «Пенсильвания» меҳмонхонасидан кўнғироқ қилганди. Майл телефон трубкасини қўйганда Кей Адамс чекаётган сигаретасини ўчириди.

— Аммо ёлғонни ҳам қойиллатиб ташлайсан-да, Майл!

Майл каравотга, унинг ёнига ўтириди.

— Сени деб ёлғон гапиришга мажбурман, жонгинам. Агар бизникилар шу ердалигимизни билиб қолишиса, дарҳол уйга боришга тўғри келади. Унда ресторонда овқатланиш, театрга тушиш, бирга тунаш ҳакида гап-сўз ҳам бўлмайди. Тўйимиз бўлмагунча отамга кўринишни хаёлинингга ҳам келтирма.

У Кейни аста қучоқлади, нозик лабларидан ўпди. Кей кўзларини юмди. Баҳт дегани шу бўлса керак, ўйлади Майл. Тинч океандаги лаънати оролларда қон кечиб, лойга ботиб жанг қилганда, у Кей Адамсдек ажойиб гўзал, хипча бел, бадани сутдай оппоқ кизни учратишни орзу қилганди. Кей кўзларини очиб, унинг бошини бағрига босди.

Улар рождество байрамида шов-шувсиз, ими-жимида уйланишга, дўстларидан икки кишини гувоҳликка олиб никоҳдан ўтишга қарор қилишганди. Лекин Майл албатта, отасининг олдидан бир карра ўтиб қўйишни лозим деб топди. Отаси албатта қаршилик қilmайди. Факат ундан сир тутишмаса бўлгани. Кей ота-онаси қарши-

лик қиласлигига шубҳаланарди. Яххиси, тўйгача уларнинг билмай турганлари маъкул.

— Ота-онам, албатта, мени ҳомиладор бўлса керак, деб ўйлашади, — деди Кей.

— Бизниклар бундай деб ўйлашмайдими? — жилмайди Майл.

Майлнинг оиласидан бирмунгча узокрок туришга тўғри келишлари ҳақида иккалasi ҳам лом-мим дейишмади. Тўғри, Майл унингсиз ҳам қариндош-уруғларидан узоқлашиб кетганди. Лекин ҳар ҳолда айбордлик туйғуси ҳар иккисини ҳам бироз қийнарди. Ўкишлар тугагунга қадар шанба ва якшанба кунларигина учрашиб туришга, таътилни бирга ўтказишга тўғри келади. Бахтли оилавий турмушдан нимаси ёмон...

Театрга тушиб, «От ўйин» спектаклини томоша қилишди.

Спектакль тугагач, кўчага чикишди. Салқин тушиб совук бўлиб қолганди. Кей Майлнинг пинжига кирди.

— Уйланганимиздан кейин сен ҳам мени дўппослаб калтаклайсан, кейин анови қўшиқда куйланганидек, менга совға қилиб юлдузни ўғирлаб келасан, шундайми?

Майл кулиб юборди.

— Мен математикадан дарс бераман... — Кейин сўради: — Хоҳлайсанми, меҳмонхонага боришдан олдин та-мадди қилиб оламиш?

Кей рад қилди, лекин Майлнинг овқатлангиси бор эди. Бўлти, хонага бутерброд келтиришга буюртма беради.

Вестибюлда Майл Кейни туртиб, дўкон томонни кўрсатди.

— Мен хонанинг қалитини олгунча, сен газета сотиб ол.

Майл навбатга турди — урушдан кейин меҳмонхоналарда хизматкорлар етишмасди. Ниҳоят қалитни олиб, шошилиб ўёқ-буёққа қаради. Кей дўкон ёнида кўлида газета билан турарди. Майл унинг ёнига келди. Кей бошини кўтарди. Унинг кўзи тўла ёш эди, Кей йигларди.

— Майк, — деди у. — Ох, Майк!

Майл унинг қўлидан газетани юлиб олди. У отасининг кўприк устида конга ботиб ётган суратини кўрди. Укаси Фредди отасининг ёнида, йўлакда йиғлаб ўтиради. Майлнинг бутун вужуди музлаб кетди. Унинг қиёфасида фам-андух ҳам, даҳшат ҳам йўқ эди, факат чексиз қаҳр-ғазаб бор эди.

— Сен хонага чиқавер, — деди у Кейга.

Бирок лифтта қадар Кейни күлтиқлаб боришига түғри келди. Иккаласи биргаликда жим юқорига күтарилишиди. Хонага киргач, Майлар каравотта ўтириб газетаны ёзди ва сарлавҳага кўз югуртириди:

ВИТО КОРЛЕОНЕГА ЎҚ УЗИШДИ.

ГУМОН ҚИЛИНАЁТГАН РЭКЕТЧИЛАР САРДОРИ ҚАТТИҚ ЯРАЛАНГАН.

ВРАЧЛАР ПОЛИЦИЯНИНГ КУЧАЙТИРИЛГАН СОҚЧИЛИГИ ОСТИДА ОПЕРАЦИЯ ҚИЛМОҚДАЛАР.

ҚОНЛИ ХУНРЕЗЛИК БЎЛИШ ЭХТИМОЛИ БОР.

Бирдан Майлнинг тиззалари қалтираб кетди.

— Хайрият, тирик экан. Аблаҳлар отамни ўлдириша олмапти, — деди у.

Кейин хабарни қайта ўқиб чиқди. Соат бешда отишган. Демак, Кей иккаласи тўшакда кўнгилхушлик килиб ётишган пайтда, бирга овқатланишган, театрда ўтиришган пайтларда ажал отасининг орқасидан соядек эргашиб юрган. Майлнинг тишлари фижирлаб кетди.

— Касалхонага борамизми? — сўради Кей.

Майл бош чайқади.

— Аввал уйга қўнғироқ килиб кўрай. Отамга ҳеч нарсадан тап тортмайдиган абллаҳлар ўқ узишган. Агар улар отамнинг тирик қолганлигини билишса, ҳар қандай разилликка қўл уришлари мумкин. Улардан ҳар нарсани кутса бўлади.

Үйдаги ҳар икки телефон ҳам банд эди. Майл йигирма минутлардан кейин қўнғироқ қилолди, холос. Трубкани Сонни олди.

— Лаббай.

— Сонни, бу менман, — деди Майл.

Сонни енгил нафас олди.

— Ўҳ, лаънати, бу ерда биз сенинг ташвишингни килиб, кўркиб ўтирибмиз. Қаерларда юрибсан? Шахарчангга одам юбордик, хабар олиб кел, деб.

— Отамнииг ахволи қандай? — сўради Майл. — Қаттиқ жароҳатланганми?

— Жуда қаттиқ, беш марта ўқ теккан. Лекин бўш келмаяпти, — Соннинг овозида фурурланиш туйфуси пайдо бўлди. — Врачлар тузалиб кетади, дейишяпти. Менга қара, хозир бандман, сен билан гаплашолмайман. Хозир қаердасан?

— Нью-Йоркдаман, — жавоб берди Майл. — Менинг келишимни Том айтмадими?

Сонни тутилиб қолди.

— Томни ушлаб кетишипти. Сендан нега ташвишланғанимни энди тушунгандирсан? Хотини шу ерда ўтирибди. Ҳали ҳеч нарсадан хабари йўқ. Полиция ҳам билмайди. Ҳозирча шундай бўлгани маъқул. У абрахлар кандай ишга қўйл уришганини жуда яхши билишган. Дарҳол уйга етиб келиб, оғзингта талқон солиб ўтирасан, тушундингми?

— Тушундим! — деди Майл. — Бу кимларнинг иши эканлиги маълумми?

— Албатта-да, — жавоб берди Сонни. — Шошилмайтур, Люка Брази келсин, таъзирини беради уларнинг.

— Бир соатдан кейин такси билан етиб бораман, — деди Майл.

У телефон трубкасини илди. Мана уч соатдирки, газета сотиляпти. Балки радиодан ҳам эшиттиришгандир. Наҳотки, Люканинг ҳеч нарсадан хабари бўлмаса? Люка Брази қаёққа гумдон бўлдийкин? Хейген ҳозир шу хақда ўйлаётганди. Бу савол Сонни Корлеонени ҳам ташвишга solaётганди.

Дон Корлеоне соат ўн беш минут кам бешда зайдун мойи билан савдо қилувчи компания бошқарувчиси тақдим этган ҳисоб-китоб қофозларини кўздан кечириб бўлди. Пиджагини кийиб, газета ўқиб ўтирган Фреддининг босиға чертиб қўйди.

— Гаттога айт, машинани келтирсинг, — деди. — Ишни тугатдим. Уйга кетамиз.

Фредди норози оҳангда тўнгиллади.

— Машинани ўзим келтираман. Поли касал, қўнғирок қилди, шамоллаб қолганмиш.

Дон Корлеоне ўйчан деди:

— Шу ойнинг ўзида учинчи марта шундай бўляпти. Бакувватрок ҳайдовчи топишга тўғри келади, шекилли. Томга айтиб қўй.

Фред эътиroz билдириди.

— Йўқ, Поли ишга ярайди. Ахир ҳар бир одам ҳам касал бўлиши мумкин. Машинани келтириш ҳам иш бўйтими.

У чиқди. Дон Корлеоне деразадан ўғли тўққизинчи авенъюдан ўтиб, автомобиллар турадиган жой томон бо-

раётганини кўрди. Дон Хейгенга қўнфирик қилиш учун бир оз ушланиб қолди. Хейгеннинг идорасидан хеч ким жавоб бермади. Кейин уйига қўнфирик қилди. Уйда хам хеч ким телефонни кўтартмади. Қизик. Дон яна деразадан қаради. Машина йўлакда турарди. Фредди машина канотига суюнган холда кўл ковуштириб, магазинларга байрамолди савдосига келган одамларни томоша қиласди. Дон пиджагининг тугмасини қадади. Бошқарувчи унга пальтосини узатди, у раҳмат деб минфирилади ва зинапоядан пастга туша бошлади. Идора иккинчи қаватда эди.

Киш бўлганлиги сабабли тез кош корая бошлади. Йўлакдан отаси чикиб келаётганини кўрган Фредди машинани айланиб ўтиб, рулга ўтириди. Дон Корлеоне машина эшигини очмоқчи бўлди, лекин фикридан қайтиб, бурчакдаги мева-чева сотиладиган бозорча томон юрди. Якиндан бери бу унга одат бўлиб қолганди. Киш пайтида пештахталарда товланиб турган меваларни, сап-сариқ шафтолиларни, апельсинларни кўриб завқланарди. Мевафуруш уни хушмуомалик билан қарши олди. Дон Корлеоне меваага кўл тегизмас, бармоқлари билан кўрсатарди. Мевафуруш факат бир марта эътиroz билдириди: дон танлаган шафтolinинг бир ёни сал заҳаланган эди. Дон Корлеоне мева тўла қофоз халтани олди, пулини тўлади, қайтимини олди ва машина томон юрди. Бурчакда, унинг қаршисида икки кимса пайдо бўлди. Дон Корлеоне яшин тезлигига вазиятни тушунди.

Нотаниш кимсалар кора пальто кийишиб, кора шляппаларини кўзигача тушириб олишгани учун уларни таниб олиш кийин эди. Лекин улар хисобдан янгишган эдилар. Дон Корлеоне чақкон харакат қиласди. У қўлидаги қофоз халтани улоқтириди-да, ўзининг оғирлигига мос бўлмаган чақконлик билан машина томон югуаркан:

— Фредо! Фредо! — деб бақирди.

Факат шундагина нотаниш икки кимса унга қараб автоматдан ўқ узишди. Биринчи ўқ дон Корлеоненинг орқасига тегди. Икки кураги ўртасига кимдир болга билан қаттиқ ургандай бўлди, шунга қарамасдан бор куч-кувватини тўплаб, машина томон шошилди. Яна икки ўқ думбасига тегди. Дон йўл ўртасида йиқилди. Кувиб келаётган икки кимса оёқлари остида сочилиб ётган мевалар устидан сакраб ўтиб, тугатиб қўя қолиш учун Донга яқинлаша бошладилар. Лекин орадан беш секунд хам

тімаган әдіки, отасининг чинқириғини әшитган Фредерико машинадан отилиб чиқди. Нотаниш кимсалар йиқиліп ётган донга қараб яна шоша-пиша иккі марта ўқ узишиди. Бир ўқ Доннинг құлғига тегди, суяғига ўтмади, иккінчіси ўнг сонига тегди. Жароҳатлар енгил бўлишига қарамасдан кўп қон кетди, дон қонга беланиб ётарди. У хушидан кетди.

Фредди отаси уни болалиқдаги исмини айтиб чақирайтганини, дастлабки икки ўқ овозини әшитди. Машинадан сакраб тушди-ю, тахтадай қотиб қолди, ҳатто автоматини елкасидан олишни ҳам унуди. Қотиллар уни отиб ўлдиришлари мумкин эди. Лекин уларнинг асаблари дош бермади. Бурчакдан ўтиб фойиб бўлдилар. Фредди қонга беланиб ётган отаси билан бир ўзи қолди. Ўткинчилар йўлакларга яшириндилар, кимдир ерга ётди, бошқалар кўрқишиб бир жойга тўпланиб олдилар.

Фредди қўлига курол олмади. У караҳт бўлиб колганга ўхшарди. Фредди қон тўплангандан кўлмакчага мукка тушиб ётган отасига маъносиз тикилиб турарди. Кўлмакча унга худди қора кўлга ўхшаб кўринарди. У қоқшол теккан одамдай серрайиб туриб қолди. Аста-секин яширинган жойларидан одамлар чиқа бошладилар, шов-шув кўтарилиди. Фредди пастга сурилиб кетаётганилигини кўрган аллаким уни тортиб йўлак чеккасига ўтқазиб кўйди. Дон Корлеоне олдига оломон тўпланди. Одамлар тўпланиб турган жойга сиренасини чинқириртириб биринчи полиция машинаси келгандагина оломон тарқалди. Полиция кетидан «Дейли ньюс» газетасининг радио қурилмаси ўрнатилган машинаси етиб келди. Ундан суратчи сакраб тушди-да, қонга беланиб ётган дон Корлеонени суратга ола бошлади. «Тез ёрдам» машинаси пайдо бўлди. Суратчи ўтириб олиб, ҳўнграб йиғлаётган Фреддини суратга олишга киришди. У юзига, қалин лабларига, семиз бурнига қўзёшни суртаётганини кўриш ачинарли ва кулгили эди. Оломон ичига фуқаро кийимидағи хуфялар келиб кўшилди. Аллакандай бир хуфя Фреддининг олдига чўккалаб ўтириб олиб, унга саволлар берарди. Фредди ҳамон ўзига келомасди. Хуфя унинг чўнтагига кўл солиб, ҳамёнини олди. Ҳайдовчилик гувоҳномасига кўз югуртирди-ю, шеригига қараб хуштак чалди. Дарҳол фуқароча кийим кийган полициячилар Фреддини оломондан ажратиб кўйишиди. Биринчи хуфя

унинг елкасидан автоматни олди. Фреддини турғизишиб, хеч қанақа белгиси бўлмаган машинага туртиб киритишиди. Суратчи ҳамон ҳамма нарса ва ҳамма одамларнинг суратини оларди.

Суиқасд килингандан кейин ўтган ярим соат вақт мобайнида Сонни Корлеоненинг телефони тўрт марта жиринглади. Биринчи бўлиб кўнғироқ қилган одам хуфя Жон Филипс эди. У Корлеонелар хонадонидан мояна олиб турарди. Вокеа содир бўлган жойга биринчи бўлиб етиб келган машинадаги хуфялар орасида у ҳам бор эди.

- Мени танияпсизми? — сўради у.
- Албатта, — жавоб берди Сонни. Хотини телефона чакирган пайтда у мудраб ўтирганди.

Филипс бидирлаб шуларни айтди:

— Отангизни кимдир идораси ёнида отиб кетипти. Ўн беш минут бўлди. Отангиз тирик, лекин қаттиқ яраланган. Укангиз Фредди хозир Челсида, полиция бўлимида. Жавоб беришгач, унга врач чақиринг. Ҳар эҳтимолга қарши мистер Корлеоне маълумот бера олар, деб касалхонага кетяпман. Сизни хабардор қилиб турман.

Соннининг хотини Сандро эрининг юзи оқариб, кўзла-ри шишадек совук ялтираганини кўриб:

- Тинчликми, нима бўпти? — деб сўради пичирлаб.
- Сонни ундан нари сурилди ва телефонни тўсиб ўтириб олди.

- Тириклиги аниқми?
- Аниқ. Кўп қон йўқотган. Шунга қарамасдан тузук. Бундан ёмонроқ бўлиши ҳам мумкин эди.
- Раҳмат, — деди Сонни. — Эртага эрталаб соат саккизда уйда кутиб туринг, мендан минг доллар олиб бориб беришади.

У икки қўли билан столга таяниб туриб қолди. Хеч қаёққа чиқмасликка ўзини мажбур қилди. Соннининг энг нозик жойи жаҳли чиққанда ўзини тута билмаслиги эди. Буни ўзи ҳам яхши биларди. Хозир ўзини тута билмаслик ҳалокатга дучор бўлиш билан баробар эди. Энг аввал Том Хейген билан боғланиш керак. Трубкага қўл узатишга улгурмаганди, яна телефон жиринглади. Бу гал кўнғироқ қилган «Дейли ньюс» репортёри эди. У

исми-шарифини айтиб улгурмасданоқ Сонни трубкани улоктириб ташлади.

Кейин Хейгеннинг номерини терди. Трубкани хотини олди.

— Том уйдами? — сўради Сонни.

— Йўқ. Йигирма минутлардан кейин бўлади. Кечки овқатга келишини кутяпман.

— Менга қўнфироқ қилсан, — деди Сонни.

У вазиятга тўғри баҳо беришга, унинг ўрнида бўлганда отаси қандай йўл тутишини тасаввур этишга ҳаракат килди. Суиқасд Солоццонинг иши эканлигига заррача хам шубҳа йўқ эди, лекин бирор кимсанинг катта мададига таянмаса Солоццо ҳеч қачон дондек одамга қўл кўтаришга журъат этолмасди. У ўйининг охирига етмаганди ҳамки, телефон учинчи марта жириングлади. Трубкадан юмшок, нозик овоз сўради.

— Бу Сантино Корлеонеми?

— Ха, менман, — жавоб берди Сонни.

— Том Хейген бизнинг қўлимизда, — деди қўнфироқ қилган одам. — Уч соатдан кейин қўйиб юборамиз. У бизнинг таклифларимизни сенга етказади. Ҳозирча шошилма. Ортиқча қўнгилсизликнинг кераги йўқ. Бўлар иш бўлди. Ўйлаб иш кил. Кизикқон одамлигингни ҳамма билади. Ўзингни бос.

Телефондаги одамнинг овозида пичинг бор эди. Қўнфироқ қилган Солоццонинг ўзи бўлса керак, лекин аниқ айтиш қийин эди. Сонни атайнин қайгули овоз билан:

— Яхши, кутаман, — деди.

Солоццо телефон трубкасини кўйди. Сонни катта олтин соатига кўз ташлади-да, оқ клеёнкага телефонда гаплашган вақтини ёзиб кўйди:

У фамгин стол ёнидаги ўтиричга ўзини ташлади.

— Нима гап, Сонни? — сўради хотини.

— Отамни отиб қўйишипти, — жавоб берди у.

Хотинининг юзидағи ваҳимани кўриб дағалроқ овозда қўшиб кўйди.

— Йиғлама, отам тирик экан. Ташвиш қилма, бошқа ҳеч нарса бўлмайди.

У Хейген хакида гапириб ўтирмади. Телефон тўртинчи марта жириングлади. Бу Клеменца эди. Трубкадан бақалоқнинг хириллаган овози эшитилди.

— Отанг билан бўлган воқеани эшитдингми? — сўради у.

— Эшитдим, — деди Сонни. — Лекин отам тирик.

Узоқ жимликдан сўнг Клеменца энтикиб нафас олди.

— Хайрият-е, худога шукур, минг катла шукур.

Дарҳол шошиб сўради:

— Аниқ биласанми? Ўша ернинг ўзида, кўчада ўлипти, деб эшитдим.

— Аниқ, тирик, — деди Сонни. У Клеменцанинг ҳар бир сўзини бутун вужудини қулок қилиб тинглади. Клеменца хақиқатан ҳам ташвишлангандай туюларди, лекин айни пайтда хизмат тақозоси ундан яхшигина артист бўлишни ҳам талаб қиласади!

— Энди сен иш бошлишинг керак, Сонни, — деди Клеменца. — Менга қанака хизмат бор?

— Дарҳол буёқка кел, — буюрди Сонни. — Поли Гаттони ҳам олиб кел.

— Бошқа гап йўқми? — сўради Клеменца. — Балки йигитларни касалхонага ва сенинг олдингга жўнатиш керакдир?

— Йўқ, Поли Гатто билан етиб кел.

Орага жимлик чўқди. Клеменца баъзи бир нарсаларни тушуна бошлади. Сонни овозига табиий тус берди.

— Дарвоқе, Поли қаерларда юрипти? Лаънати нима иш қиляпти?

Трубкадаги бўғиқ овоз жим қолди. Клеменца анчадан кейин жавоб берди.

— Соғлигининг мазаси йўқ, шамоллаб қопти. Уйда ётити. Қишичи оғриб чиқди.

Сонни дарров хушёр тортди.

— Кейинги ойларда неча марта ишга чикмади?

— Уч-тўрт марта, — деди Клеменца. — Ҳар гал ўрнига бошқа одам юборишини Фреддига таклиф қилдим, у керакмас деди. Ташвишланишга ўрин йўқ эди, ўзинг биласан, ўн йилдан бери бинойидек ишлаб келаётганди.

— Тўғри, — деди Сонни. — Иккалангизни отамнинг уйида кутаман. Полисиз келма. Йўл-йўлакай учраб, олиб кел. Касалми, соғми, бунинг аҳамияти йўқ. Тушундингми?

Клеменцанинг жавобини кутмасданоқ трубкани қўйди.

Хотини унсиз йиғларди. Сонни у томонга қаради-да, бўғиқ овоз билан:

— Ўзимизникилар сўрашса, отамнинг уйига, унинг шахсий телефони орқали кўнғироқ қилишсин. Бегона одамлар сўрашса, билмайман, деб айт. Томнинг хотини

құнғироқ қылса, эринг ишда бир оз ушланиб қолармиш, деб қўй, — деди.

Бир оздан кейин:

— Бирор гап бўлса қўнғироқ қил, лекин худа-беху-дага қўнғироқ килма. Кейин йифини бас қил, — деб қўшиб қўйди.

У йайдан чикди.

Атрофга коронфилик чўккан, декабрь шамоли ачитиб эсарди. Сонни ўзини зулмат қўйнига урди. Хиёбон атрофига ярим ҳалқа шаклида қурилган саккиз уйнинг ҳаммаси дон Корлеонега қарашли эди. Кираверишдаги икки уйда доннинг ишончли одамлари оила аъзолари билап яшашарди, биринчи қаватдаги уйлар бўйдоқларга берилган бўлиб, улар ҳам донга қарашли одамлар эди. Қолган олти уйдан бирида Том Хейген, яна бирида Сонни, учинчи оддийгина чоғрок уйда дон Корлеоненинг ўзи яшарди. Қолган уч уй доннинг хизматни тугалланган, аммо зарурат туғилиб қолганда эшитган заҳотиёқ ёрдамга етиб келадиган дўстларига бепул берилганди. Бое ичидаги бир парчагина бу ер хақиқатан ҳам қалъа сингари мустаҳкам эди.

Саккиз уйнинг ҳар бири устидаги проҗекторлар атрофни кундузгидек ёритиб туар, бу ерда бирор кимсаннинг пусиб, яшириниб олиши мумкин эмасди. Сонни бошқа томондан кирди ва ўзининг қалити билан уйнинг эшигини очди.

— Ойи, қаердасиз? — чакирди у.

Онаси ошхонадан чикиб келди. Димокқа қовурилаётган қалампирнинг иштахани қитиқловчи хиди урилди. Сонни онасини қўлидан ушлаб, стулга ўтқазди.

— Менга ҳозир қўнғироқ қилишди, — деди у. — Сиз ташвишланманг. Отам касалхонага тушиб қопти. Яралланган. Кийининг, отамнинг олдига борасиз. Ҳозир машина келади. Ҳўпми, ойижон?

Онаси унинг юзига тик қаради.

— Отангни отиб қўйишилтими? — сўради ойиси итальян тилида.

Сонни «ҳа» дегандай бош қимирлатди. Онаси бир дақиқа тақвадорлик билан бош эгди-да, ошхонага қайтиб кириб кетди. У онаси газни ўчириб, овқат пишаётган товани плита устидан олиб қўйиб, ошхонадан чикиб, пиллапоядан отасининг ётоқхонасига кўтарилгунга қадар

қараб турди. Кейин бурчакдаги катта хонага — отаси-нинг иш хонасига ўтди, маҳсус тайёрганг стол тортмасини очиб, телефон аппаратини чиқарди. Бу дон Корлеоненинг номаълум адрес бўйича номаълум одам номига расмийлаштирилган маҳфий телефони эди. Сонни дастлаб Люка Бразига қўнғироқ қилди. Ҳеч ким жавоб бермади. Кейин Бруклинда яшайдиган, дон Корлеонега бенихоят содик бўлган иккинчи сарогегите Тессиога қўнғироқ қилди. Унга бўлган воқеани айтиб, ишончли одамлардан элликтасини танлаш тўғрисида кўрсатма берди. Бу одамларнинг бир қисмини бу ерга, Ланг-Бичга юбо-риш зарурлигини, иш борлигини айтди.

— Клеменциям ўйиндан чиқдими? — сўради Тессио.

— Ҳозирча Клеменцанинг одамларидан фойдаланмоқчи эмасман, — жавоб берди Сонни.

Тессио гап нимадалигини тушунди, бир оз жим тургандан кейин:

— Мени кечиргин-у, Сонни, аммо сенга отанг айтадиган гапни айтмоқчиман. Қизиқонлик қилма, оғир бўл. Мен Клеменцанинг сотқинлик килишига ишонмайман.

— Начора, раҳмат, — деди Сонни. — Бунга мен ҳам ишонмайман, аммо энг аввало ўзимизга ҳушёр бўлишимиз керак, тўғрими?

— Тўғри, — маъқуллади Тессио.

— Яна бир гап, — деди Сонни. — Хабаринг бор, Майкл Хановерда, дорилфунунда. Бостондаги одамларимиздан биронтасини жўнат. Уни бу ерга олиб келсин. Тўполонлар босилгунча биз билан бирга туради. Қўнғироқ килиб, огоҳлантириб қўяман. Ҳар эҳтимолга қарши. Ҳозирги шароитда ҳар ҳарсани кутиш мумкин.

— Маъқул, — деди Тессио. — Ҳозир топшириқларингни бажариб қўйиб, етиб бораман. Йигитларимни танийсанми?

— Таниб оламан.— Сонни шундай деб трубкани қўйди.

У девор ичига жойлаштирилган кичкина сейфни очди. Тери муқовали алфавитли кўк китобчани қўлига олди. Истаган нарсасини топгунча уни вараклади. «Рей Фаррел. Рождество байрамига 5000\$.» Бу сўзлар ёнида телефон рақамлари ёзилганди. Сонни рақамларни териб сўради:

— Бу Фаррелми?

— Ҳа, мен, — деган овоз эшитилди трубкадан.

— Мен Сантино Корлеонеман, — деди Сонни. — Сизга шошилинч бир илтимос бор. Иккита телефонни текшириб берсангиз. Кейинги уч ой мобайнида бу телефонлардан қайси телефонларга қўнғироқ бўлган ва бу телефонларга кимлар қўнғироқ қилган.

У Фаррелга Поли Гатто ва Клеменцанинг уй телефонларини айтди.

— Бу жуда муҳим. Агар бугун билиб берсангиз, Рождество байрамини яна ҳам қўнғиллироқ ўтказишингиз мумкин бўлади.

Энди бошни котириб ўйлаш керак, бироқ аввал Люка Бразига яна бир марта қўнғироқ қилиш лозим эди. Яна хеч ким жавоб бермади. Бу Соннининг шубҳасини ошириди. У шубҳали хаёлларни калласидан қувди. Люка бу хабарни эшитиши биланоқ етиб келади. Сонни креслога ўзини ташлади. Бир соатдан кейин уйга одам сифмай кетади. Уларнинг ҳар бирига топшириқ бериш керак. У хозир ниҳоят ўйлаб қўриш учун вакт топилгандагина даҳшатли воқеа юз берганини бутун вужуди билан хис этди. Бу ўн йил мобайнида дон Корлеоне оиласига ва унинг салтанатига нисбатан биринчи қарши чиқиши эди. Бу Солоцционинг иши эканлиги аниқ эди, лекин Нью-Йоркдаги энг йирик беш зодагонлар оиласидан хеч бўлмаганда биттасининг ёрдамига таянмаса, Солоццо бу ишга хеч қачон журъят этолмасди. Бу Таттальялар оиласи бўлса керак. Демак, ё уруш бўлади ёки Солоцционинг таклифларини қабул қилган ҳолда тўла таслим бўлиш керак. Сонни ғамгин кулиб қўйди. Турк ҳамма нарсани мукаммал ҳисобга олганди, бироқ омад ундан юз ўғирди. Дон тирик қолди, демак уруш бўлади. Корлеонелар оиласининг куч-кудрати ва алоқалари, бунинг устига уларнинг ихтиёрида Люка Бразидек хуфя борлиги ҳисобга олинса, уруш қандай тугашини аниқ тасаввур қилиш мумкин. Сонни яна шубҳага, ташвишга тушиб қолди. Люка Брази қаёққа фойиб бўлдийкин?

3-б о б

Хейгенни ҳам қўшиб ҳисоблаганда машинада беш киши бор эди. Уни орқага, кўчада тўсатдан орқасида пайдо бўлган икки киши ўртасига ўтказишиди. Солоццо олдинда ўтиради. Хейгеннинг ўнг томонида ўтирган ким-

са унга қараб шляпасини күзигача бостириб қўйди. Хейген хеч нарсани кўрмай қолди.

Анча узок, йигирма минутлар чамаси йўл юриши. Машинадан тушишганда Хейген қаерга келиб қолишганини аниқлай олмади — коронғи тушиб қолганди. Уни ярим ертўлага олиб киришиб, стулга ўтқазиб қўйиши. Солоццо рўпарасидаги стол орқасига ўтиради. Унинг бурдойранг юзида бургутга хос қандайдир ваҳшиёна ифода бор эди.

— Сен кўркмасанг ҳам бўлади, — деди у. — Сен Корлеонелар оиласининг мияси эканлигингни, ишни бошқалар қилишини биламан. Мен уларга ҳам, менга ҳам ёрдам беришингни истайман.

Хейген сигарета тутатди, унинг кўллари қалтиради. Кимдир бир шиша ароқ келтирди. Қахва ичиладиган финжонга ароқдан куйиб, унга узатди. Хейген ароқни ютоқиб ичиб юборди. Титроғи босилди, оёқларига ҳам мадор киргандай бўлди.

— Хўжайнинг нариги дунёга равона бўлди, — деди Солоццо ва жим бўлиб қолди. Хейгеннинг кўзлари ёшланганди. Солоццо давом этди: — Уни кўчада, шундоккина идорасининг олдида отиб ўлдириши. Менга хабар беришлари биланоқ сенинг олдингга жўнадим. Сонни билан битим тузишимизга ёрдам берсанг.

Хейген жим ўтиради. Доннинг ўлимини эшитиб, чукур қайғуга тушганидан ўзи ҳайратда эди. Ўлим ва кўркиш хис-туйфуси аралаш-қуралаш бўлиб кетди. Со-лоццо давом этди:

— Сонни менинг таклифимни қабул қилган бўларди. Тўғрими? Сен ҳам яхши биласан, бу — шуғулланса арзийдиган иш. Келажак наркотик моддалар билан савдо килувчиларники. Икки йилдан кейин ҳаммамиз бойиб кетамиз. Бу ишнинг таги олтин. Дон ҳаётдан орқада қолган одам эди, унинг даври ўтганди. Буни ўзи ҳам сезмай қолди. Куйиниб нима қиласан, фойдаси йўқ, ўлган одамни тирилтириб бўлмайди. Мен яна битим тузишга тайёрман, сен эса Соннини рози бўлишга кўндирасан.

— Бу беҳуда иш, — деди Хейген. — Сонни охириги қони қолгунча қасос олади.

Солоццо унинг галини бўлди:

— Дастлабки пайтларда қизиққонлик қилиб, шундай дейди. Ақлинни жойига келтириб қўйиш керак. Мени Тат-

тальялар ва улар тарафидаги ҳамма одамлар қўллаб-куватлайдилар. Нью-Йоркдаги бошқа корчалон оиласи-лар эса очик урушни бартараф этиш учун ҳамма ишни қиласидилар. Чунки уруш бўлса одамлар ўлади, иш ўлда-жўлда колиб кетади. Агар Сонни билан бир битимга келиша олсан, Америкада биронта оиласи синдикат, ҳатто доннинг энг қадрдан эски дўстлари ҳам бизга халақит беролмайди.

Хейген тирноқларига тикилиб жим ўтиради. Солоц-цо тилаёғламалик билан давом этди:

— Энди дон илгаригидек абжир, сезгир дон эмасди. Илгари уни ғафлатда қолдириб бўлмасди. Сени ўзига consigliori килиб тайинлагани учун ҳам бошқа оиласи-лар унга ишонмай қўйиши. Ахир сицилиялик эмассан-да, ҳатто италиялик ҳам эмассан. Агар иш урушга бориб тақаладиган бўлса, Корлеонелар оиласи тамом бўлди, дея-вер. Бундан ҳамма ютқазади, шу жумладан мен ҳам. Корлеонеларнинг сиёсатдонлар билан алоқаси мен учун пулдан кўра мухимроқ. Сонни билан, сарогегимес билан гаплашиб кўр, кон тўкилишининг олдини олишга ёрдам бер.

Хейген финжонни узатди, унга яна ароқ қўйиб беришиди.

— Уриниб кўраман, — деди Хейген. — Тўғри, Соннини кўндириш қийин. Люка Бразини эса Сонни ҳам тўхтатиб қололмайди. Сизлар Люкадан эҳтиёт бўлишинг-лар керак. Агар сизлардан воситачи бўлиб борадиган бўлсам, мен ҳам ундан эҳтиёт бўлишим керак.

— Люкани менга қўйиб бер, — деди Солоцко бепарво. — Сен Сонни ва доннинг колган ўғиллари билан шуғуллан. Менга қара, уларга айтиб қўй, бугун менинг йигитларим Фреддини ҳам отаси билан кўшмозор қилишлари мумкин эди, мен рухсат бермадим. Муносабатларни бехуда чигаллаштиришнинг нима кераги бор? Айтиб қўй, Фредди тирик қолганлиги учун мендан бир умр карздор.

Хейген нихоят ўзини тутиб олди. Фақат эндиғина Солоцко уни ўлдирмоқчи эмаслигини тушунди. Ўлим вахимаси чекинди. Хейген аллақандай енгиллик хис қилди ва уялганидан қизариб кетди. Солоцко масхаромуз илжайиш билан унга қараб туради.

Қандай йўл тутса тўғри бўларкин? Агар Солоцко-нинг воситачиси бўлишдан бош тортса ўлдириб юбориш

лари мумкин. Нега бош тортади? У Солоццонининг таклифини батафсил баён этади, холос. Бу ҳар қандай *consigliogîning* вазифасига киради. Агар жиддий ўйлаб кўриладиган бўлса, Солоццо унчалик ҳам ноҳаққа ўхшамайди. Таттальялар ва Корлеонелар ўртасида хунрезлик бўлишига ҳар қандай вазиятда ҳам йўл қўймаслик керак. Корлеонелар оиласи донни охирги йўлга кузатиб, ҳамма нарсани унутишса ва бир битимга келишса яхши бўларди. Вакти келиб Солоццо билан ҳисоб-китоб қилиб олиш мумкин.

Хейген бошини қўтарди — Солоццо унинг ўй-фикрларини ўқиб турганга ўхшарди. У кулиб қўйди. Шу пайт Хейгеннинг миясида чақмоқ чақилгандек бўлди. Люка Брази қаерда, нега Солоццо бепарво кулимсираб ўтирипти? Люка буларга сотилган бўлса-я! Хейген дон Корлеоне Солоццонинг таклифини рад этган куни Люка Бразини ҳузурига чакирганини эслади. Улар ўртасида қандай сухбат бўлиб ўтганини хеч ким билмади. Ҳозир ўша гапларни эслайдиган пайтми? Ҳозир факат бу қашкирлар қўлидан соғ-омон чиқиб, Корлеонелар оиласининг Ланг-Бичдаги мустаҳкам қўргонига кириб олиш тўғрисида ўйлаш керак.

— Кўлимдан келган ҳамма ишни киламан, — деди у Солоццога. — Гапларнинг тўғри деб ўйлайман. Бундай вазиятда дон Корлеоненинг ўзи бизга фотиха берган бўларди.

Солоццо мамнун бўлгандай бош қимирлатди.

— Жуда соз, — сухбатга якун ясади у. — Кон тўкилишини ёқтирумайман. Мен корчалон одамман, қон тўкилиши эса қимматга тушади.

Телефон жиринглади, Хейгеннинг орқасида ўтиргандардан бири трубкани олди. Бир оз жим тургач, қисқа килиб:

— Хўп, айтиб қўяман, — деди.

У Солоццонинг олдига келиб, унинг қулоғига алланималар деб пичирлади. Туркнинг юзи докадай оқариб, кўзлари чақнаб кетди. Хейгеннинг бутун танасида чумоли ўрмалаб юргандай бўлди. Солоццо бир нарсаларни ўйлагандай унга қаради. Бирдан Хейген кўйиб юбормасликларини тушуниб қолди. Нимадир юз берди, у билан ўлимнинг ораси яна икки қадам бўлиб қолди.

Чол ўлмапти. Бу сицилиялик түнгизнинг танаси бечита ўқ билан илма-тешик бўлса ҳам ўлмапти, тирик конти.

Солоцко тақдирга тан бергандай елкасини қисди.

Омадимиз келмади, — деди у Хейгенга. — Сенинг ҳам, менинг ҳам. Омад биздан юз ўғирди.

4-б о б

Майкл Корлеоне отасининг Лонг-Бичдаги уйига яқинлашаркан, бокқа кираверишдаги тор йўлакка кўндалангига оғир занжир тортиб қўйилганини кўрди. Саккиз прожектор ярим ҳалқа шаклидаги майдончани ёритиб турарди. Қайрилма йўл четида ўнга яқин машина қатор тизиб қўйилганди.

Занжирга ўтириб олган икки киши ўзаро сухбатлашаётганди. Майкл уларни танимади.

— Кимсан? — сўради улардан бири бруклинча талаффуз билан.

Майкл ўзини таништириди. Биринчи уйдан бир киши чиқиб, унга тикилиб қаради.

— Доннинг ўғли, — деди у. — Мен кузатиб қўяман.

Майкл унинг орқасидан юрди: уй эшиги олдида уларни яна икки киши тўхтатди. Текшириб кўргач, ўтказиб юборишиди.

Уй одамлар билан тўла эди. Майкл улардан биронтасини ҳам танимади. Мехмонхонада Том Хейгеннинг хотини Тереза диванда кимирламасдан сигара тортарди. Унинг олдида, столчанинг устида виски қуйилган стакан турарди. Диваннынг нариги чеккасида тунд Клеменца ястаниб ўтиради. Саротегитенинг юзидан ҳеч нарсани аниқлаб бўлмасди, лекин пешонасини майда тер қоплаган, бармоқлари орасидаги чайналган сигара тупукдан корайиб кетганди.

Клеменца Майклга ҳамдардлик билдириб, қўлини кисаркан:

— Онанг касалхонада, отангнинг ёнида. Отанг тузук, хаммаси ўтиб кетади, — деди.

Поли Гатто ҳам келиб ундан ҳол-аҳвол сўради. Майкл унга синчковлик билан тикилди. У Поли отасининг шахсий соқчиси эканлигини биларди, лекин унга ҳали ҳеч ким Поли бугун шамоллаб қолганлиги туфайли ишга

чиқмаганлигини айтмаганди. Полининг озғин буғдойранг юзидағи безовталик ифодаси Майклнинг эътиборини тортиди. У Гаттони ўз ишига пишиқ, ишончли, гапнинг магзини дархол илғаб оладиган одам деб эшитганди. Бугун эса лапашанглик қилипти... Майкл уйда яна қандайдир одамлар тимирскиланиб юришганини кўрди, лекин уларни танимади. Улар Клеменцанинг одамлари эмасди. Майкл ҳамма нарсани қиёслаб кўриб, Клеменца ва Гаттодан шубжаланишаётганини тушунди. Поли сунқасд юз берган жойда бўлган деб ўйлаган Майкл унинг юзидағи майда тиришларга синчиклаб тикилди.

— Фредди тузукми? — сўради у.

Клеменца жавоб берди:

— Укол қилишди, ҳозир ухлаяпти.

Майкл Хейгеннинг хотини олдига келиб эгилди-да, бетидан ўпиб қўйди. Азалдан уларнинг бир-бирига майлари бор эди.

— Томдан ташвишланма, — деб пичирлади Майкл Терезанинг қулоғига. — Ҳаммаси кўнгилдагидай бўлади. Сонни билан гаплашдингми?

Тереза бир дақиқа унинг пинжига кирди, кейин бош чайқади. Нозик, чиройли бу аёл италиялик эмас, кўпроқ америкаликларга ўхшарди. Ҳозир у жуда-жуда кўркиб кетганди. Майкл уни кўлларидан тортиб, дивандан турғазди-да, отасининг ишхонасиға етаклади.

Сонни ёзув столи орқасида бир қўлида сарик дафтарча, иккинчи қўлида қалам билан ўтиради. Унинг олдида факат сарогегиме Тессио бор эди, холос. Майкл уни таниди ва уйдагилар кимнинг одамлари эканлигини, ҳовлидаги янги соқчилар қаердан пайдо бўлиб қолишганини дархол тушунди. Тессио ҳам дафтарча ва қалам ушлаб олганди.

Хонага кирганларни кўриб, Сонни ўрнидан турди ва Хейгеннинг хотинини секин қучоклади.

— Кўркма, Тереза, — деди. — Том тинч. Улар шунчаки Том орқали ўз таклифларини жўнатишмоқчи, демак, уни қўйиб юборишади. Томнинг бу ишга дахли йўқ — у бизнинг адвокатимиз, холос. Уни хафа қилишнинг фойдаси йўқ.

У Терезани бўш қўйди-да, Майклни ўзига тортиб, юзидан ўпиб қўйди. Бундан ўта таажжубланган Майкл акасини итариб юборди-да, илжайди:

Бир умр дўппослаб келдинг, энди бўлса bemavrid эркалатасан.

Болалиқда улар доим бир-бири билан уришиб ўйнашарди.

Сонни елка қисди.

Биласанми, Хановерда йўқлигингни эшитиб беҳад ташвишландик. Сени ўлдириб кетишса, менинг парво-йимга ҳам келмайди-я, лекин ойимизга нима дейман. Отам тўғрисидаги гапни минг бир изтироб билан айтганим ҳам етар.

— Ойим тузукми?

— Жуда яхши, — деди Сонни. — Бундай воқеага биринчи марта дуч келаётгани йўқ. Мен ҳам. Сен ҳеч нарсага ақлинг етмайдиган кичкина бола пайтингда бундай воқеалар кўп бўлган. Кейин тинч яшай бошлаганмиз. — У жим қолди, кейин қўшиб қўйди: — Ойим касалхонада, отамнинг ёнида. Врачлар отамни тузалиб кетади дейишияпти.

— Балки биз ҳам бориб келармиз? — сўради Майл.

Сонни бош чайқади.

— Ҳамма иш бир ёқлик бўлмагунча уйдан чиқиш йўқ.

Телефон жиринглади. Сонни трубкани олиб, бутун вужудини қулоқ қилиб тинглади. Майл белхиёр столга якинлашиб, сариқ дафтарчага каради. Унга саккиз кишининг исм-шарифи ёзилганди. Солоццо, Филипп Татталья ва Жон Таттальялар биринчилар қаторида туришарди. Майлнинг устига қайноқ сув куйилгандай бўлди. Демак, у кирганда Сонни ва Тессио гумдан қилиниши керак бўлган одамларнинг рўйхатини тузишаётган эканда!

Сонни трубкани қўйди.

— Мехмонхонада кутиб туринглар, майлими? — деди Тереза билан Майлга. — Тессио иккаламиз баъзи бир нарсаларни ҳал қилиб олишимиз керак

Хейгеннинг хотини йиғламсираб сўради:

— Ҳозир Том тўғрисида қўнғироқ қилишмадими?

Тереза қўрққанидан қалтиради. Сонни унинг елкасига қўл ташлади-да, эшик томон етаклади.

— Унга ҳеч нарса бўлмайди, мен сўз бераман, — деди у. — Мехмонхонада кутиб тур. Бирор хабар бўлса, дарров чиқиб айтаман.

Сонни унинг орқасидан эшикни ёпди. Майкл энди тери қопланган катта креслога ўтириб олганди. Сонни унга тез ўткир қараш килди-да, столга келиб ўтирди.

— Менга қара, Майк,— деди у.— Бу ерда қолсанг шундай нарсаларни эшитасанки, кейин хафа бўлиб юрасан.

Майкл сигара тутатди.

— Балки керак бўлиб қоларман.

— Э, йўқ,— эътиroz билдири Сонни. — Сени бу ишларга аралаштирсам, отам мени бир умр кечирмайди.

Майкл сакраб ўрнидан туриб кетди.

— Менга қара, тўнка, у менинг ҳам отам бўлади. Ахир мен ҳам ёрдам бера оламан-ку! Бунинг учун албатта кимнидир отиш керакми? Мен бошқа йўл билан ёрдам бераман. Мен билан ёш боладек гаплашишни ҳам йиғишиштир. Мен уруш кўрганман. Яраланганиман. Эсингдан чикдими? Одамларни, японларни ўлдирганиман. Нимадан кўрқасан? Хушидан кетиб қолади, деб кўркяпсанми?

— Балки ҳозир «Кўлингни кўтар!» деб буйруқ ҳам берарсан? — кулди Сонни. — Бўлти, қолсанг, қол, телефонга қараб турасан. — У Тессиога ўгирилди. — Ҳозир бизга ўта зарур бўлган маълумотни айтишди. — Сонни Майклга қаради. — Кимдир отамни уларга рўпара килиб кўйган. Балки Клеменцадир, балки Поли Гаттодир. Нима учундир у худди шу бугун ўчакишгандай касал бўлиб қолди. Уларни отамга рўпара қилиб кўйган одамнинг кимлигини мен аллақачон билиб олдим. Қани, кўрайлик-чи, сенинг миянг қанақа ишларкин, ахир сен маълумотли одамсан. Айт-чи, бизни Солоццога сотган одам ким?

Майкл жойига ўтириди-да, кресло суянчигига ўзини ташлади. Шошилмасдан билган нарсаларининг ҳаммасини хаёлидан бирма-бир ўтказа бошлади. Корлеонелар салтанатида Клеменца *consiglior* лавозимида эди. Клеменцанинг миллионер бўлиб қолишига дон Корлеоне ёрдам берган, йигирма йилдан ортиқ вақтдан бери Клеменца доннинг яқин дўсти. Ташкилотдаги муҳим бўғинлардан бири унинг қўлида. Хўш, Клеменца донга сотқинлик қилиб нима ютиши мумкин? Пулми? У жуда бой, аммо очкўзлик, бойиган сари янада бойроқ бўлишга интилиш одамларга хос нарса-ку! Ҳокимиятми? Ёки эски

дилсіөхликлар учун, етарли қадрланмаганлыги учун ўч олмокчи бўлганми? Ёки лавозимига Хейген тайинлангани билан келиша олмадими? Ё иш нуктаи назаридан қараб, Солоццо устун чиқади, деб ўйладимикин? Йўқ, Клеменца сотқин бўлиши мумкин эмас эди. Шу пайт Майлкл Клеменца ўлишини истамаётганлиги учун ҳам шундай ўйларга бораётганлигини тушуниб қолди. Майлкл болалик пайтида бақалоқ Клеменца унга совғалар олиб келарди, отаси банд бўлса, у билан сайд қиласарди. Йўқ, Клеменца эмас.

Айни пайтда Солоццо Корлеонелар томонидан худди Клеменцага ўхшаган одамни оғдириб олишга уринган бўлиши ҳам мумкин.

Поли Гатто. У ҳали бойлик орттириб ултургани йўқ. Яхши ходимлар қаторида тез ўсяпти, лекин ҳамма нарсага эришгунча кўп йиллар ўтиши керак. Поли ёш, демак, хокимиятга интилади. Ҳа, Поли соткинлик қилгани ишончлироқ... Майлкл у билан бирга мактабга, олтинчи синфга борган чоғларини эслади-ю, кошкийди Поли бўлмаса, деб қолди.

У бошини чайқаб:

— Униси ҳам эмас, буниси ҳам, — деди.

Соннига соткиннинг кимлиги аниқлиги учун ҳам шундай деди. Агар Майлклга хукм чиқаришга тўғри келганда эди, у Поли Гаттони айбдор деб топарди. Сонни кулиб қўйди.

— Ўзингни бос, — деди у. — Клеменцанинг ҳамма иши жойида. Сотқин — Поли.

Майлкл Тессионинг енгил нафас олганини, кўнгли ўрнига тушганини сезиб қолди. У ўзи сарогегиме бўлганлиги учун ҳам қуролдош дўсти сифатида Клеменцанинг ташвишини қилаётганди. Бундан ташқари энг юкори поғонада хиёнат юз бермаган экан, демак, аҳвол унчалик жиддий эмас.

— Эртага йигитларга жавоб бўрворсан бўлаверадими? — сўради Тессио.

— Индинга жавоб берасан, — деди Сонни. — Унга-ча Поли хақида ҳеч ким ҳеч нарса билмаслиги керак. Ҳозир эса узр, мен укам билан шахсий ишларимиз хақида оға-иниларча гаплашиб олмоқчиман. Мехмонхонада кутуб тур, ҳўпми? Рўйхатни кейин тугатамиз. Камчилигини Клеменца билан тўлғазасизлар.

— Тушунарли, — деди Тессио.

У хонадан чиқди.

— Сотқин Поли эканлигини қаёқдан билдинг? — сүради Майл.

— Телефон компанияс�다 одамларимиз бор, — түшүнтириди Сонни. — Полининг кимлар билан гаплашганини текширтиридик. Клеменцанинг телефонини ҳам текширтиридик. Шу ойнинг ўзида Поли уч марта касал бўлиб ишга чиқмади. Шу кунлари унга отамнинг идораси қаршисидаги автомат-телефондан кўнфироқ қилишган. Бугун ҳам кўнфироқ қилишибти. Поли ишдами ёки унинг ўрнига бошқа одам ишлайтими, деб текширишган. Эҳтимол бошқа бирор сабаблар билан кўнфироқ қилишгандир. Энди бунинг аҳамияти йўқ, — Сонни жунжикиб кетди. — Худога шукурки, сотқин Поли бўлиб чиқди. Клеменцасиз ахволимиз мушкул бўларди.

— Демак, уруш бўлади, шунаками? — сүради Майл ишонқирамай.

— Аввал Том қайтиб келсин, — деди Сонни унга қарапкан фазаб билан. — Ҳа, агар отам қаршилик қилмаса уруш бўлади.

— Нега энди отам фикрини айтишини кутмаслигимиз керак? — сүради Майл.

Сонни унга шубҳа билан қараб қўйди.

— Медалларни қанақа хизматларинг учун олгансан? Ахир биз душманларимизга нишон бўлиб турибмиз-ку! Жанг қилиш керак. Фақат Томни қўйиб юборишмайди, деб қўрқаман.

— Нега? — таажжубланди Майл.

Сонни шошмасдан түшунтириди:

— Улар отамни ўлган деб ўйлашганди. Томни ушлаб кетищдан мақсадлари эса энди улар мен билан битим тузиш учун Томни воситачи қилиб, ундан менга битим шартларини бериб юборищдан иборат эди. Отам тирик бўлгандан кейин, мен уларнинг шартларига кўнмаслигимни тушунишади. Демак, Том ҳам уларга керак эмас. Уни қўйиб юборишилари ҳам, ўлдиришлари ҳам мумкин — буни Солоццо ҳал қиласди. Агар ўлдиришса, қўрқитиш учун, биз билан ҳазиллашмаётганлигини кўрсатиш учун ўлдиришади.

— Нега энди сен билан шартнома тузиш мумкинлигига Солоцционинг ишончи комил?

Бирдан Соннининг жаҳли чиқди, аммо дарров жавоб бермади.

Бир неча ой илгари Солоццо уйимиизга келиб, наркотик моддалар билан савдо қилишни йўлга қўйишга қўшилишимизни таклиф килди. Отам унинг таклифини рад этди. Сухбат пайтида мен бир ножўя гап айтиб қўйдим. У мени битим тузишга қарши эмаскан, деб ўйлади. Мен ана шу тарзда хатога йўл қўйдим. Ахир отам менга оила ичидаги қарама-қаршиликларни дунёда ҳеч бир одам билмаслиги керак, деб қайта-қайта тушунтирғанди-да! Солоццо ўйлаганки, агар оила бошлигини ўртадан олиб ташласа, мен унинг компаниясига қўшиламан. Отамиз бўлмаса оиласиз ҳозиргидан энг камида икки марта кучсиз бўлиб қолади. Мен унингсиз ҳам оиласивий ишни қўлда саклаб қолиш мақсадида ҳаёт учун эмас, ўлим учун кураш олиб боришга мажбур бўлардим. Келажак наркотиклар билан савдо қилувчилар қўлида. Биз бир битимга келишган бўлардик. Солоццо шахсий манфаатларини ўйлаб отамни ўлдиришни буюргмаган, у бунга ишнинг кўзини биладиган одам сифатида қўл урган. Мен ҳам иш манфаатлари юзасидан у билан ҳамкорлик килган бўлардим. Албатта, у мени ишга яқинлаштирамасди, ҳар эҳтимолга қарши четроқда ушлаб турарди. Агар мен унинг шартларини қабул қиласам, икки йилдан кейин фақат ўч олиш мақсадида у билан уруш қилишимга бошқа оиласар йўл қўймасликларини яхши биларди. Устига устак Таттальялар оиласи у томонда.

— Агар улар отамни отиб ўлдириб қўйишганда нима бўларди? — сўради Майл.

— Солоцсони барибир ўлдираман, — лўнда килиб жавоб берди Сонни. — Ҳеч нарса мени бу йўлдан қайтара олмайди. Майли, Нью-Йоркдаги беш улкан оиласининг ҳаммаси менга қарши чиқишсин. Ҳамма Таттальяларни битта қолдирмасдан тиғдан ўтказаман. Ҳаммамиз бирга курсон бўлсак ҳам майлига.

— Отам бошқача йўл тутган бўларди, — деди секин Майл.

Сонни жаҳли чиқиб бақирди:

— Биламан, лекин отамдек бўлишимга ҳали узок. Фақат сенга шуни айтиб қўяйки, яқин масофада жант қилишда мендан зўрини топиш қийин. Буни отам ҳам билади. Тессио ва Клеменца ҳам билади. Солоццо ҳам

билиди. Биринчи марта одам ўлдирганимда ўн түккиз ёшда эдим. Оиламиз уруш олиб бораётганда, мен отамнинг ёрдамчиси эдим. Бунақа ишларга кўнишиб кетганиман. Шундай бўлгач, ҳеч нарсадан кўрқмайман. Бунинг устига ҳамма кучлар бизнинг кўлимизда. Эҳ, агар Люка билан алоқа боғлай олганимизда эди!

— У ҳакиқатан ҳам кучлими? — қизикиб сўради Майл. — Унга шунчалик кўп нарса боғлиқми?

Сонни бош қимирлатди.

— Ёлғиз унинг ўзи бутун бир армияга teng. Уни учала Таттальяларга карши қўймоқчиман. Виргилий Солоццо билан ўзим шуғулланаман.

Мехмонхонадан аёл кишининг чинқиргани эшилди. Жин урсин, ўйлади Майл, ахир бу Томнинг хотини-ку! У эшикка отилди. Диван олдида одамлар тўпланиб турарди. Том Хейген хижолат тортиб, Терезани кучоқлаб олганди. Тереза хўнграб йиғларди. Эрини кўриб, кувонганидан чинқирганини Майл тушунди. Том Хейген хотинининг кўлини олиб, уни диванга ўтқазди. Майлга хўмрайганча кулимсиради:

— Сени кўрганимдан хурсандман, Майл, жуда хурсандман, — деди-да, йиғлаб ўтирган хотинига қарамасдан, иш хонага кириб кетди. У шунча йил Корлеонелар оиласида бекорга яшамаган, ўйлади Майл ажойиб бир фурур билан. Қанчалик таажжубланарли бўлмасин, дон унга ҳам, шунингдек, Соннига ҳам ўз таъсирини ўтказипти.

5-б о б

Саҳар соат тўртга яқин Сонни, Майл, Том Хейген, Клеменца ва Тессио дон Корлеоненинг хонасига тўпландилар. Тереза Хейгенни уйига чиқиб кетишга кўндиридилар. Тессио одамларига Поли Гаттодан кўз узмасдан кузатиб туришни топшириди. Буни хаёлига ҳам келтирмаган Поли Гатто ҳамон меҳмонхонада кутиб ўтиради.

Том Хейген тўплангандарга Солоцционинг шартларини айтди. Доннинг ўлмай қолганлигини эшилгандан кейин Солоццо Томни ўлдирмоқчи бўлганлигини айтиб берди. Хейген кулимсиради.

— Ҳатто Олий суд олдида ҳам бугун бу лаънати Турк олдидагидек ўлиб-тирилиб сайрамаган бўлардим.

Дон тирик қолганлигига қарамасдан, оиланинг у билан шартиома тузишига кўндиришга ваъда бердим. Мен сени, Сонни, бу масалада бемалол кўғирчоқ қилиб ўйнатаман, дедим. Болалиқдан бери дўстлигимизни айтиб бердим. Кўнглингга келмасину, сен оила бошлиғи ўрнини эгалланшига қарши эмаслигингни ҳам шама қилиб ўтдим. Парвардигори олам, ўзинг кечир, осий бандангни.

У айбордерек Соннига караб кулиб қўиди. Сонни ҳам масини тушунаман, деган маънода кафти очик кўлини юкори кўтарди.

Телефон олдидаги креслога ястаниб ўтириб олган Майкл уларнинг ҳар иккисини ҳам кузатиб турарди. Хейген хонага кирганда Сонни дархол ўрнидан турдида, уни қучоклаб қарши олди. Кўп жихатдан унга нисбатан Том Хейген акасига қадрдонроқ эканлигига файрлиги келди.

— Энди ишга киришайлик, — деди буйруқ оҳангида Сонни. — Ҳаракат режасини ишлаб чиқишимиз керак. Тессио билан биргаликда баъзи бир нарсаларни белгилаб қўйдик. Тессио, рўйхатни Клеменцага узатвор.

— Агар биз қарор қабул қиласиган бўлсак, Фреддини ҳам йиғилишга чакириш керак, — деди Майкл.

— Фреддисиз иш қилишга тўғри келади, — фамгин жавоб берди Сонни. — Врач унинг қаттиқ ҳаяжонланганини ва унга тингчлик, осудалик кераклигини айтди. Отамнинг жароҳатланганини кўриб, кўркиб кетган бўлса керак. Отам унинг учун доим худо билан тенг эди-да. Биз Майкл иккимиз бошқачароқмиз.

— Бўлди, Фреддини кўйинглар, — деди Хейген шошиб. — Унга тегманлар, умуман, бу ишнинг унга дахли бўлмаслиги керак. Қулоқ сол, Сонни, ҳамма ишимиш кўнгилдагидек тугамагунча кўча-кўйда корангни кўрсатмайсан. Бу ер мутлақо хавф-хатарсиз жой. Шу ердан ҳеч қаёққа жилмайсан. Солоццога кўз-кулоқ бўлиб туриш керак, уни эътиборсиз колдириб бўлмайди. Ўз ишида у устаси фаранглардан. Касалхонада соқчилар борми?

Сонни бош иргади.

— Полиция дарвоза олдига сокчилар кўиди. Менинг йигитларим эса отамдан кўз узмай ўтиришипти. Хўш, Том, рўйхатга нима дейсан?

Хейген рўйхатни ўқиркан, қовогини солди.

— Сонни, сен әхтиросга берилиб кетяпсан. Аттанг, дон бошқача йўл тутган бўларди. Ахир тушунсанг-чи, хозир энг мухими Солоццо. Ўшани гумдон қилсанг, колган ишлар ўрнига тушиб кетади. Анови Таттальяларнинг сенга нима кераги бор?

Сонни хар икки сарогегимега қаради. Тессио елка кисди:

— Тўғри, бу осон иш эмас.

Клеменца сукут сақлади. Бу Тессио фикрини маъкуллаш ифодаси эди.

Сонни Клеменцага:

— Бир нарса аник. Полини гумдон қилиш керак, — деди. — Бу борада баҳслашиб ўтиришнинг зарурати бўлмаса керак. Майли, биринчиси Поли бўлсин.

Бақалоқ сарогегиме бош қимирлатди.

— Люкага нима бўлди? — сўради Хейген. — Менимча, Солоццо ундан мутлақо хавфсирамаяпти. Шунинг учун мен Люкадан ташвишланяпман. Агар Люка бизни сотиб қўйган бўлса, ишимиз пачава. Энг аввало шуни аниқлашимиз керак. Ким у билан боғлана олди?

— Хеч ким, — жавоб берди Сонни. — Кечкурун жуда кўп марта кўнфироқ килдим.

— Майк, жавоб беришгунча кўнфироқ қил. Хар ўн беш минутда кўнфироқ қиласер, — деди Хейген.

— Менга қара, Том, — деди шошиб Сонни. — Ахир сен маслаҳатчисан. Шундай бўлгач, маслаҳат бер. Биз нима килайлик? Сенингча қандай йўл тутсак, тўғри бўлади?

Хейген ўзига виски куйди.

— Отанг тузалиб чиқиб, ҳамма ишни қўлга олгунга кадар Солоццо билан музокара олиб борамиз. Иложи колмаган тақдирда, хатто битим тузишимиз ҳам мумкин. Дон тузалиб чиққандан кейин ҳамма нарсани ўзи ҳал қилиб, жой-жойига қўйиб олади. Биз оила аъзолари эса у тутган йўлни маъкуллаймиз.

Соннининг жаҳли чиқди.

— Демак, сенингча мен Солоццога бас келолмайман, шунақами?

Том Хейген унинг кўзларига тик қаради.

— Бас келасан. Корлеонелар оиласи кучли. Клеменца ва Тессио сингари кучли одамларнинг бор. Бироқ, агар масала урушга бориб тақалгудек бўлса, уларнинг

хар бири минглаб одам түплай олади. Унда бутун Шаркни сохиlda хунрэзлик бошланади. Қолган оиласларнинг ҳаммаси айбни Корлеонеларга түнкайди. Ўзимизга душман ортириб оламиз. Отанг бундай пайтларда бошқача иўл тутишни ўргатган.

Агар отам тирик қолмаса-чи, унда қандай маслаҳат берасан, маслаҳатчи? — деди Сонни.

Хейген оғир-босиқлик билан жавоб берди:

— Биламан, сен менинг фикримга кўшилмайсан. У холда Солоцционинг таклифини қабул қилиб, наркотиклар билан савдо қилишни бошлаб юборганинг маъқул. Отангнинг алоқаларисиз, унинг шахсий таъсирисиз Корлеонелар оиласининг куч-кудрати икки баравар камаяди. Ақалли узок давом этадиган кирғинбаротлик урушишинг олдини олиш учун ҳам Нью-Йоркнинг бошқа оиласий синдикатлари Солоццо ва Таттальяни қўллаб-кувватлайдилар. Агар отанг ўлиб қолгудек бўлса, сен Солоцционинг шартларига рози бўл. Кейин бир гап бўлар.

Фазабдан Соннининг юзи докадай оқариб кетди.

— Сенга айтишга осон-да, а? Сенинг отангни отишмаган-да!

Хейген шошиб, фуур билин деди:

— Мен ҳам унга худди сенга ёки Майклга ўхшаган ўғилман, балки ўғилдан ҳам якинроқдирман. Сен билан мен ҳозир маслаҳатчи сифатида гаплашдим. Агар сени шахсий фикрим кизиктираётган бўлса, билиб кўй: уларнинг ҳаммасини бирма-бир шу қўлларим билан бўғиб ўлдирган бўлардим.

Сонни хижолат бўлиб:

— Кечир, Том, ўзимни тутолмай қолдим, — деди.

Аслида у ўзини тутолмай қолмагандир. Қариндош қариндош экан-да, начора, нима ҳам қила олардинг.

Сонни ғамгин ўлланиб қолди. Ҳамма нокулай вазиятда, унинг нима дейишини кутарди. Мана, ниҳоят Сонни оғир хўрсинди-да, секин гапира бошлади.

— Майли, отам тузалиб чикқунча кутиб турамиз. Лекин сен ҳам, Том, шу ерда ўтирасан, беҳуда таваккалчиликнинг кераги йўқ. Сен ҳам Майк, гарчи Солоццо бутун оила аъзоларимизни пичоқлаб ўлдиришга аҳд қилмаган бўлса-да, эҳтиёт бўл. Тессио, одамларинг тайёр бўлиб туришсин. Шаҳарда бўлаётган воқеалардан ўз вақтида хабардор бўлишсин. Клеменца, Гаттони гумдон қил-

ганингдан кейин одамларингнинг бир кисмини касалхонага, Тессио йигитларининг ўрнига жўнатасан. Тессио, хар эҳтимолга қарши сенинг йигитларинг ҳам ҳозирча касалхонада туратуришсин. Том, эртага эрталабданоқ телефон ёки воситачи орқали Солоццо ва Таттальялар билан музокарани бошлайвер. Майк, эртага Клеменца йигитларидан икки нафарини олиб, Люканикига бор, уни кут ёки қаерга ғойиб бўлганлигини билиб кел. Агар юз берган воқеадан хабардор бўлса, эҳтимол Солоццонинг бўғизидан олгандир. Турк унга қанчалик катта бойлик ваъда қилмасин, Люка доннинг юзига оёқ босишига ишонмайман.

— Бу ишга Майлни аралаштириш зарурмикин? — сўради шубха билан Хейген.

— Сен ҳақсан, — деди Сонни. — Майк, ҳамма топшириқ бекор қилинади. Телефон олдида ўтиришарди. Майл труккани қўлига олиб, Люка Брази телефони ракамларини терди. Труккани қулогига босиб, узун-узун ту-тулаган овозини эшита бошлади.

6-б о б

Питер Клеменца тун бўйи босинқираб чиқди, яхши ухлай олмади. Эрта туриб ўзи нонушта тайёрлади. Чўмилганда кийиладиган эски ҳалат ва кигиз шиппакда хона бўйлаб ўёқ-бўёққа юраркан, олдинда турган иш режала-рини пишилди. Кеча Сонни аниқ кўрсатма берди. Поли Гатто зудлик билан гумдон қилиниши керак. Демак, бугун топшириқ адо этилиши зарур.

Клеменца ташвишда эди. У ўзи тавсия қилган Поли соткин чиқиб қолганидан хижолат бўлаётганди. Полининг соткинлик қилиши Клеменцага зарар етказмасди. Устига-устак Полининг ҳаёти ҳаммага маълум бўлиб, бу унинг фойдасига хизмат қиласарди. У сицилияниклар оиласида туғилган, Корлеонелар билан қўшни яшаган, унинг болалари билан бирга ўсган, доннинг ўғилларидан бири билан мактабда бирга ўқиган эди. Синовдан ўтказиши — у ишга яроқли эканлигини исботлади. Поли котил-

тар каторига қўшилди. Корлеонелар оиласи унга яхшигина маош белгилади. У Ист-Сайддаги тотализатордан ҳамда касаба уюшмасидан тушадиган даромаддан улуш олиб турадиган бўлди. Клеменца Поли Гатто Корлеонелар оиласида ўрнатилган қаттиқ тартиб-интизомга қарши бориб, ҳаётини хавф-хатар остига қўйган ҳолда ўғирлик килиб, қўшимча даромад топади, деб шубҳаланарди. Айни пайтда бу Клеменцанинг кўз олдида унинг қадркимматини оширади ҳам. Буйрукни менсимаслик — дадиллик ва жасурлик далили ҳисобланарди. Албатта, ёшларнинг чойчақасига кўп пул керак. Бунинг ҳаммаси табиий ҳол. Лекин Поли Гатто сотқинлик қиласи, деб ким ўйлади дейсиз.

Йўқ, бугун эрталабданоқ Клеменцани ташвишлантирган нарса бошқа эди. Поли Гаттони гумдан қилиш кунда-кунорада бўлиб турган одатдаги ишлардан бири, холос. Лекин ўрнига ким шахсий соқчи бўлади? Оддий югурдак учун бу лавозим мансаб пиллапоясидан катта кўтарилиш бўлади. Бу ишга жиддий ўйлаб ёндашиб керак. Лапашанг ва ношуд одам бўлмаслиги керак. Ишончли, кўлга тушиб қолса тилини тия оладиган, бир сўз билан айтганда, Сицилиянинг отегта конун-коидасига қаттиқ амал киласидан одам керак. Яна бир масала. Янги лавозим учун қанча пул тўласа тўғри бўларкин? Тўстўполон бошланганда олов чизифида энг аввало шахсий соқчи бўлади. Клеменца яхши ишлаётган оддий югурдакларга кўпроқ ҳақ тўлаш кераклиги тўғрисида донга бир неча марта гапириди, лекин дон лом-мим демади. Поли пулдан қийналмаганда маккор Туркнинг тузогига илинмаган бўларди.

Нихоят, Клеменца Рокко Лампонега тўхталди. Корлеонелар оиласида Рокко яқиндан бери хизмат қиласидан. Шунга қарамасдан бирмунча кўтарилишга эришганди. У Африкада жанг килган, жароҳатланиб, 1943 йилда қайтиб келганди. Лампоне ўшанда қаттиқ оқсокланиб юрарди. Бирок Клеменца барибир уни қабул қиласиди. Клеменца унинг соғлом фикрлашини қадрларди. Лампоне унча катта бўлмаган муддат ёки йирик жарима билан кутулиб кетиш имкони бўлган жойда ўзини ўтга уришнинг, жиддий кўнгилсизликларга дучор бўлишнинг кераги йўқлигини яхши тушунарди. Тўланадиган жарима эса кўлга киритиладиган бойликка киёслаганда, ден-

гиздан томчи, холос. Керагидан ошириб юбо-риш ўрнига сал-пал қўркитиб қўйиш яхшироқ натижада беришини у яхши биларди. Рокко шов-шувсиз иш қиларди. Аслида айни шу нарса талаб қилинарди.

Худди ходим танлашда мураккаб вазифани ҳал қилган ҳалол маъмурият бошлиғидай, Клеменцанинг кўнгли ўрнига тушди. Шундай қилиб, у ёрдамчиликка Рокко Лампонени олади. Клеменца топшириқни адо этишда фақат ёш, тажрибаси йўқ Роккога унинг биринчи жиной ишида ёрдамлашиб учунгина эмас, шунингдек, Поли Гаттодан қасд олиш максадида қатнашмоқчи эди. Поли унинг васийлигига эди. Клеменца муносиброқ ва ишончлироқ одамларни қолдириб, Полини шахсий соқчиликка кўтарди. Унинг биринчи қотиллик қилишига ёрдамлашиб, мансаб пофонасидан кўтарилишида ҳар томонлама қўллаб-куватлади. Поли фақат Корлеонелар оиласигагина эмас, шунингдек, ўзининг хомийси Питер Клеменцага ҳам хиёнат қилганди. Нонқўрлик қилганилиги учун у жазоланиши керак.

Бошқа ишлар пухта режалаштириб қўйилганди. Соат учда Поли Гатто одатдагидай ўз машинасида Клеменцага учрайди. Клеменца телефонга келиб, Рокко Лампонега кўнфироқ қилди. Кимлигини айтмади. Қисқа қилиб:

— Бугун соат иккидан кеч қолмай меникига кел. Иш бор, — деди.

Жавоб ҳам қисқа бўлди:

— Хўп.

Клеменца трубкани қўйди. У сарогеѓите Тессионинг дон Корлеоненинг уйидаги йигитларини алмаштириш тўғрисида ўз одамларини хабардор қилиб қўйганди. Битта ташвиш камроқ бўлгани яхши. Унинг йигитлари чакқон, ҳамма ишни ўзлари уддалашади.

Хозирча машинасини ювиг турсамикин. Машина юваётганингда каллангга ажойиб фикрлар келади. У отаси Италиядадоим хўтикларини чўтка билан ювиг, тозалашдан завқланганлигини эслади.

Клеменца машинасини иссиқ гаражда ювди. У совукни жинидан ёмон қўрарди. Поли билан эҳтиёт бўлиб муомала қилиш керак. У каламуш сингари хушёр, хавфхатарни дархол сезади. Биринчидан, ҳима учун Рокко бирга кетаётганингини у ишонадиган қилиб тушунтириш керак. Иккинчидан, қаерга, нима учун борищ керакли-

тими шундай пухта режалаштириш керакки, Поли заррача шубхаланмасин.

Дарыкке, тұғрисини айтганды, бунинг зарурати ҳам ишк Полига ортиқча мулозамат қилиб ўтирасдан, осонгина саранжом қилиш ҳам мүмкін. Лекин Клеменца имижимида иш битиришни ёқтиради, бу борада хеч қачон әринчоқлик қылмаганды. Устига-устак, агар хавф-хатар мавжуд бўлса ҳам, уни бартараф этиш керак. Ҳар нарса бўлиши мүмкін. Чунки ҳаёт ва ўлим тұғрисида гал кетяпти.

Питер Клеменца мовийранг машинасини юваркан, хатти-харакатларини, имо-ишораларини ўзича пишиштарди. У Поли билан ҳудди бирор гуноҳ қилиб кўйган одамдай дағал муомала қиласди. Бу ҳайвонларга хос сезигига эга бўлган, ҳар нарсага шубҳа билан қарайдиган Поли Гаттони чалғитади ёки хеч бўлмаганда ўзига бўлган ишончдан маҳрум қиласди. Ортиқча хушмуомалаликдан ҳам у шубхаланади. Албатта, меъёридан ошириб юбормаслик керак. Ҳаёли паришон, бир оз асабийлашган, ташвишли хўжайн ролини ҳам ўйнаш мүмкін... Энди Лампонега келсак, у Полини шубҳага солса-чи? Бунинг устига Рокко орқага ўтиrsa. Сен руль бошқариб борсанг, орқангда Лампоне ўтирган бўлса, демак, қаршилик кўрсатиш имкониятидан маҳрум бўласан. Клеменца машинасини кўзни оладиган қилиб ялтиллатиб тозалади. Мураккаб масала. Жуда мураккаб. Яна бирор кимсани жалб этсамикин? Йўқ, жалб этмагани маъкул. Клеменца лўнда фикрларди. Иштирокчилардан бири Клеменцага қарши кўрсатма берадиган вазият юз бериб колиши ҳам мүмкін. Агар гувоҳ битта бўлса, кўрсатмалар тенглашади. Агар яна бир одам бўлса, икки кишининг гувоҳлиги босиб кетади. Йўқ, яххиси режалаштирилгандаи бўлавергани маъкул.

Афсусланадиган жойи шундаки, жиноятнинг изини ўқотиш мүмкін эмас. Ўликни топишади. Агар у бутунлай йўқотиб юборилганда яхши бўларди. Одатда, ўликлар океанга ёки оила дўстларига қарашли бўлган Нью-Жерси боткоқликларига чўқтириб юбориларди, баъзида эса янада мураккаброқ йўллар билан йўқ қилиб ташланади. Лекин бу сафар бошқа сотқинларга ибрат қилиб кўрсатиш, айни пайтда душманга Корлеонелар оиласида аҳмоклар ва лапашантлар улар ўйлаган даражада кўп эмаслигини яна бир марта исботлаш мақсадида очиқ дарс

ўтказишига қарор қилишди. Айғоқчиси бунчалик тез фош этилганини кўрган Солоццо, аламдан куйикиб ўлади. Корлеонелар оиласи қисман бўлса ҳам бой берилган обрў-эътиборини тиклаб олиши керак. Донга ўқ узишига журъат этишиб, уларни масхара қилишди.

Клеменца нафасини ростлади. Машина худди катта пўлат тухумга ўхшаб ялтилларди. У бўлса ҳалигача ишончли сабаб ўйлаб тополмади. Ниҳоят калласига бир фикр келиб қолди. Рокко Лампоненинг иштирокини, нима учун унинг Поли билан бирга боришини, ими-жимида, шов-шувсиз ҳаракат қилиш кераклигининг сабабини содда ва лўнда қилиб тушуниради.

У Полига агар бирор кор-хол рўй берадиган бўлса, оила аъзолари яширинадиган жой – «тўшакхона» излашга боришлиарини айтади.

Оилавий синдикатлар ўртасидаги урушлар кескинлашиб кетган пайтларда қарши томонлар биноларни ижарага олиб, «солдатлар» ерга тўшалган тўшаклар устида думалаб ётадиган штаб қароргоҳини ташкил этишарди. Бу қариндош-уруғларни омон сақлаб қолиш учун қилинмасди, хеч ким ҳеч қачон олишувга дахли бўлмаган аёллар ва болаларга қўл кўтаришига журъат этолмаган. Бундай қилиш ҳар икки томон учун ҳам хавфли эди. Шунчаки соғлом фикр душман кўзидан ёки урушга аралашиб қолгудек бўлса, полициядан узоқрок бўлиш учун яширинишни тақозо этарди.

Одатда, бундай жойни ишончли сарогегите излаб то-пар, тўшакларни ҳам у келтиради. Ҳужумга ўтилганда эса ана шу ердан шахарга жўналарди. Бундай топшириқни адо этиш учун биринчи бўлиб Клеменцани юборишаради. Бу табиий ҳол ҳисобланарди. Бундай жойни жиҳозлаш, кўчиб боришига ёрдамлашиш учун Гатто ва Лампонени жалб этиши ҳам табиий ҳол ҳисобланарди. Бундан ташкари – Клеменца кулиб қўйди – нафси наҳанг Поли дархол бундай қимматли маълумотлар учун Со-лоццо қанча пул тўлашини ҳисоблай бошлайди.

Рокко Лампоне барвактрок келди. Клеменца вазифани яхшилаб тушуниради. Лампоне ҳайрон бўлиб, айни пайтда миннатдорчилик билдириб, унга қаради – бу мансаб поғонасида сезиларли кўтарилиш эди, унга оила-га хизмат қилиш имконияти берилганди. Рокко эҳтиром билан Клеменцага миннатдорчилик билдириди. Клеменца

сралмачини түғри танлаганлиги учун ўзидан яна бир бор мамины бўлди. Лампоненинг елкасига уриб қўйди.

Эртадан факат нон пулигина эмас, балки мой пули хам ола бошлайсан. Бу ҳақда кейин бафуржга гаплашмиз. Хабаринг бор, хозир донникида бундан муҳимрок ташвишлар бор.

Лампоне, тушунаман, деган маънода қўлини кўтарди албатта, кутиб туради, ишга яраша ҳақ олишига шубҳа қилмайди.

Клеменца устахонасига кириб, сейфни очди. Ундан тўпконча олиб, Лампонега берди.

— Ма, ол, — деди. — Ҳеч ким танимайди. Кейин машинага, Полининг ёнига ташлаб қўясан. Ишни тугатганимиздан кейин хотининг ва бола-чақаларингни олиб, Флоридага жўна. Ёнингдан пул сарфлаб турасан. Кейин тўлаб беришади. Қуёшда қорайиб, дам ол. Керак бўлиб қолсанг, қаердан топишни билишим учун Корлеонеларинг Майами-Бичдаги меҳмонхонасига туш.

Клеменцанинг хотини эшикни чертиб кириб, Поли Гатто келганини айтди. Уй олдида унинг машинаси турарди. Гараждан олдин Клеменца, унинг кетидан Лампоне чиқди. Сарогегиме олдинги ўриндикка, Гаттонинг ёнига ястаниб ўтириди-да, Полининг саломига бир нималар деб фулдираб жавоб берди. Тирноқ остидан кир қидиргандай, Гатто кечикиб келмадими, деб соатига қаради.

Полининг чўзинчоқ юзи хушёр тортиб, қотиб қолди. Нима гаплигини англаб олишга уринди. Лампоне орқа ўриндикка ўтирганди, Полининг пешонаси тиришди.

— Четроқка ўтир, Рокко. Шунчалик баҳайбатсанки, ойнада сендан бошқа нарса кўринмай қолди.

Лампоне бу илтимосда ғайритабий ҳеч нарса йўқдай, дархол сурилиб, Клеменцанинг орқасидаги ўриндикка ўтириди.

Клеменца норози оҳангда Гаттога шундай деди:

— Сонни тентак кўркиб, талвасага тушиб қолди. «Тўшакхона» ташвишини қиляпти. Уэст-сайддан жой тошишни буюрди. Поли, у кўрсатма бергандан кейин Рокко билан бирга кўрпа-тўшак ва озиқ-овқатларни ташиб келтириб, ҳамма нарсани тахт қилиб қўясиزلар. Кўз ос廷гта олиб юрган бирор жой йўқми?

Клеменцанинг ўйлагани түғри чиқди — очқўзлик устун келди. Поли қармоққа илинди — у бу маълумотлар-

ни Солоццога қанчага пуллаш ҳакида бош қотира бошлади, ўзининг хавфсизлиги тўғрисида ўйлашни хаёлига ҳам келтирмади. Дарвоҷе, Лампоне ўзига ажратилган ролни аъло даражада ўйнамоқда. У пинагини бузмасдан ойнадан ташқарини томоша килиб келяпти. Клеменца уни танлагани учун яна ўзидан мамнун бўлди.

Гатто елкасини қисди.

— Ўйлаб кўриш керак.

— Ўйла, лекин машинани ҳам тезлат, — деб тўнгиллади Клеменца. — Мен Нью-Йоркка эртага эмас, бугун етиб боришим керак.

Шахарга эрта тушадиган қиши оқшоми чўкканда кириб келишди. Ҳаммаси жим бўлиб қолишди. Клеменца машинани Вашингтон-Хайтс райони томон буришни буюрди. Бир неча квартирани кўрган бўлишди. Кейин Полига машинани Артур-авенюга қўйиб, уни ўша жойда кутиб туришни тайинлади. Рокко Ламоненни ҳам машинада колдирди, ўзи эса Вера Марио ресторанига кириб кетди. Енгилроқ овқат — сўқим гўшт ва салат буюрди, таниш-билишлар билан бир-икки оғзи гаплашди. Бир соатдан кейин қайтиб келиб, машинага ўтирди. Гатто ва Лампоне кутиб ўтиришганди.

— Иблислар, — тўнгиллади Клеменца. — Ланг-Бичга қайтиб кел, деб чакиришапти. Шошилинч иш чиқиб қолганмиш. Сонни «тўшакхона»ларинг туриб турар, деяпти. Рокко, сен шаҳарда яшайсан-ку, етказиб қўяйликми?

Рокко хотиржам жавоб берди:

— Машинани сизнинг уйингиз олдида колдириб келганман. Эртага эрталаб хотинимга машина керак бўлади.

— Ундей бўлса бирга қайтамиз, бошқа иложимиз йўқ.

Жим кетишидди. Шахардан чиқишидан кейин Клеменца тўсатдан:

— Поли, тўхтайлик. Иш чиқиб колди, — деди.

Гатто таажжубланмади: у бақалоқ сарогегиме билан биринчи марта йўлга чиқаётгани йўқ. Шунинг учун ҳам унинг нозик жойларини яхши билади. Машина тош йўлдан чиқиб, ботқоқликка олиб борадиган тупроқ йўлга кириб тўхтади. Клеменца машинадан тушиб, чакалакзорга кирди. Захартангдан бўшаниб қайтиб келди. Машина эшигини очаркан, тош йўл томон қаради. Йўлда биронта чироқ кўринмасди. Ҳаммаёқ қоп-коронги эди.

Бошила, — деди Клеменца.

Машинна ичида ўқ овози янгради. Поли Гатто худди оцинига сакрагандек, кўкраги билан рулга суюниб қолди. кейин аста ўтиричга сирғалиб тушди. Кон сачрамасини учун Клеменца шошилиб ўзини орқага олди.

Рокко Лампоне машинадан тушди ва тўппончани бот-кокликка улоқтириди. Сўнгра шошиб шу атрофда яшириб қўйилган машина томон юришиди. Унга ўтиришиди. Лампоне ўтирич остини тимирскилаб, калитни топди ва машиини ўт олдирди. Клеменцани уйига етказиб қўйгач, бошқа йўл билан Нью-Йорк орқали Манхэттенга, сўнг уйинга жўнаб кетди.

7-б о б

Дон Корлеонега ўқ узилган кун арафасида кечкурун унинг энг кучли, энг садоқатли ва энг кўркинчли мухлисларидан бири душман билан юзма-юз чиқишига тайёрланаётганди. Бу Люка Брази эди. Бир неча ой муқаддам Люка Брази Солоццо одамлари билан алоқа ўрнатди. Дон Корлеоненинг шахсан ўзи шу ҳақда буйруқ берганди. Таттальяларга қарашли тунги клублардан бирини канда килмайдиган бўлиб қолган Люка у ерда дўндиқ аёллардан бири билан танишиб қолди. У билан бирга ётаркан, Корлеонелар оиласида қадрлашмаётгани, суреб чиқаришмоқчи бўлишаётгани ҳақида гап учириб қўйди. Бир хафтадан кейин тунги клубнинг эгаси Бруно Татталья Люка билан гаплашиб қолди. Бруно Таттальянинг кенжা ўғли бўлиб, маълум бўлишича, оиласининг энг сердаромад машғулоти бўлган фохишабозликка алоқаси йўқ экан. Шунга қарамасдан Нью-Йоркдаги сон-саноксиз фохишалар Брунонинг тунги клубидаги машхур «мактаб»да сабок олишганди.

Биринчи учрашув самарали бўлди — Татталья Люка-га назоратчи-эўпидин ўрнини тавсия қилди. Бир ойга якин унинг атрофида гирдикапалак бўлишибди. Люка Брази эхтирослардан довдираб қолган, ёши қайтган содда одам ролини ўйнади. Бруно Татталья эса ракибининг яхши ходимини оғдириб олишга уриниб юрган корчалон киёфасига кирди. Сухбатлардан бирида Люка ўзини ён босаётгандай қилиб кўрсатди.

— Фақат битта шартим бор, — деди у. — Ҳеч қачон Чўқинтирган отага қарши бормайман. Мен дон Корлеонени хурмат қиласман. Иш юзасидан менга эмас, ўзининг пуштикамаридан бўлган фарзандларига қўпроқ ишонишни табийи хол, деб тушунаман.

Бруно Татталья ёш эди, щунинг учун хам Люка Брази, дон Корлеоне, ҳатто ўзининг отаси каби эски тартиб тарафдорларини назар-писанд қилас, ортиқча иззат-икромни эса никобга ўралган менсимаслик деб ўйларди.

Хозир у:

— Менинг отам хозир сиздан Корлеонега қарши боришини кутаётгани йўқ. Бунинг аслида нима кераги бор? Хозир ҳамма тинч-тотув яшаш тарафдори, эски замонлар ўтди. Агар сизга иш керак бўлса, мен отамга айтай. Сизга ўхшаган одамлар бизга доим керак. Хизматингиз оғир, кўнгилдагидай иш олиб бориш учун жиддий одамлар керак бўлади. Ўйлаб кўринг, агар рози бўлсангиз, айтарсиз, — деди.

Люка елка қисди.

— Аслида хозирги ишим ҳам ёмон эмас.

Шундан сўнг хайрлашиди.

Люка Брази хатти-харакатининг можияти Таттальядада гўё наркотиклар билан савдо қилишдек серфойда ишдан хабардордек, бу ишда мустакил иштирок этиш нияти бордек таассурот қолдиришдан иборат эди. Агар иши ўнгидан келиб, бу нияти амалга ошиб қолса, эҳтимол у Солоцционинг режаларини, хусусан, Турк дон Корлеонени таъкиб этиш-этмаслиги тўғрисидаги режаларини билиб олиш баҳтига мұяссар бўларди. Орадан икки ой ўтди. Дон Корлеоне худди шу руҳда давом эттиришни, чизикдан чикмасликни топшириди.

Дон Корлеонега сукласд қилинган кун арафасида Люка тунги клубга кирди. Бруно Татталья дарров унинг ёнига келиб ўтириди.

— Танишларимдан бири Сиз билан гаплашмоқчи, — деди у.

— Бошлаб кел, — деди Люка. — Сенинг танишинг бўлса гаплашаверамиш.

— Йўқ, — деди Бруно. — У гувоҳларсиз, ёлғиз гаплашмоқчи.

— Ким у? — сўради Люка.

Шунчаки таниш, — чайналди Бруно Татталья. — Сизга баязи бир нарсаларни таклиф қилмокчи. Балки бугун кечроқ гаплашарсизлар?

— Майли, — розилик берди Люка. — Қачон, қаерда?

Татталья овозини пасайтири.

— Клуб эрталаб соат түртдә ёпилади. Хохласангиз зални тозалаб бўлишгунча шу ерда гаплашиб олишингиз ҳам мумкин.

Менинг қачон ётиб, қачон туришимни ҳам билишаркан, ўйлади Люка. У ҳеч қачон тонг отмасдан ухламасди. Шунинг учун ҳам учрашувни шу вақтга белгилашяпти.

— Бўлди-бўлди, — деди у. — Соат түртда кираман.

У клубдан чиқиб, такси ушлади-да, учинчи авенюга, уйига жўнади.

Шундай килиб маккор тулки инидан думини чиқармоқчи. Агар сұхбат кўнгилдагидай ўтиб, Солоццо режаларини очиб ташласа, бу дон Корлеонега яхшигина рождество совфаси бўлади.

Люка хонасига кириб, каравот тагидаги сандиқчани тортиб чиқарди-да, уни очиб оғир камэул-совут олди. Ечиниб, ички жун кийими устидан совутни, унинг устидан кўйлак ва пиджагини кийди. Донга қўнғироқ қилиб, янгиликни айтами, деб ҳам ўйлади. Лекин дон Корлеоне ҳеч қачон бундай пайтларда телефонда гаплашмаслигини яхши биларди. Топшириқ шахсан Люканинг ўзига берилганди. Хейген ҳам, Сонни ҳам ҳеч нарса билмасди. Демак, топширикни сир сақлаш дон учун ўта муҳим.

Люка ҳар доим ёнида курол олиб юрарди. Унинг курол олиб юришга гувохномаси бор эди. Бу гувохнома жуда катта пул эвазига кўлга киритилганди. Унга ўн минг доллар тўланганди. Лекин тинтуб пайтида кўлга тушиб қолса, бу гувохнома Люкани қамоққа тушишдан сақлаб қоларди. Корлеонелар салтанатидаги жуда кўп нарсалар Люка каби хуфяларнинг фаолиятига боғлиқ эди. Бирок бугун агар Солоццони саранжом қилиш имконияти туғилиб қолгудек бўлса, бундай имкониятдан фойдаланиш учун кимга тегишли эканлигини аниқлаш кийин бўлган автомат олишни лозим топди. Лекин фойдаси ва зарарига хизмат қиласидиган ҳамма нарсаларни

таққослаб кўриб, бугун фақат Татталъялар таклифини эшитаман ва бу ҳақда Чўқинтирган отага — дон Корлеонега ахборот бераман, деган фикрга келди.

Тун аллақачон ярмидан ўтганди. Люка клуб томон борарди. Йўлда хеч ерда ичмади. Кирк саккизинчи кўчадаги ўзи яхши кўрадиган мўъжазгина итальян ресторани Патсида бемалол ўтириб овқатланди. Кейин шошилмасдан клуб томон борди. Эшик оғаси йўқ, кийимхонадаги хотин ҳам кетганди. Уни Бруно Татталъя кутиб олди ва залнинг ичкарисидаги бўшаб қолган бар олдига бошлаб борди. Ўнг томонда зал бўйлаб столчалар сочилиб ётар, ўргада худди қимматбаҳо тошга ўхшаб, мумланган яшил паркет тўшалган ракс майдончаси ялтилларди. Нарида фира-шира коронгиликда оркестр супачалари кўзга ташланар, нозик оёқча учидаги микрофон худди гулга ўхшаб кўринарди.

Люка барга якин жойга ўтирди. Татталъя тўсик ортига ўтди. Люка ичкиликин рад этди ва сигарета туташтириди. Турк кўринмасди, балки унинг ўрнига бошқа бирор келар. Шу пайт Люканинг кўзи залнинг фира-шира ичкарисида пайдо бўлган Солоццога тушди.

Солоццо унинг кўлини сикиб, ёнига ўтирди. Татталъя уларнинг олдига стакан келтириб кўйди. Солоццо ишора билан миннатдорчилик билдириди.

— Менинг кимлигимни биласизми? — сўради Солоццо.

Люка бош силкиб, ваҳимали кулиб кўйди. Чўчитиб юборилган ваҳший ҳайвон инидан чиқканди. Қўланса хид келиб турган Турк никобидаги сицилиялик бу иблизни саранжом килса, беҳад зўр иш бўларди-да!

— Сиздан нимани илтимос қилишимни ҳам биласизми? — бошлади Солоццо.

Люка бош ирради.

— Биз жиддий иш бошлайпмиз, — деди Солоццо. — Бу ишнинг тепасида турганлар миллионлаб пул ишлаб олишлари мумкин. Биринчи партиядан сизга эллик минг ваъда қиласман. Мен наркотиклар хакида гапиряпман. Келажак наркотиклар билан савдо қилувчиларнинг кўлида бўлади.

— Нега бу ҳақда мен билан сухбатлашяпсиз? — деди Люка. — Бу гапларни донга етказишмни истайсизми?

Солоццо пешонасини тириштириди.

Дон билан гаплашиб кўрдим, у бу ишга қўл уриши хоҳламаяпти. Майли, ўзимиз ҳам уddyалаймиз. Бироқ сокчилик учун бакувват одам керак. Эшитишмча, Корлеонслар хонадонидаги турмушингиз ночорроқмиш. Агар хақикатан ҳам шундай бўлса хўжайнини алмаштириш керак.

Люка елка қисди.

— Агар шартлари менга тўғри келса...

Дастлабки дақиқаларданоқ Солоццо уни дикқат билан кузатди — мана энди бир қарорга келди шекилли.

— Икки кун муҳлат бераман. Ўйлаб кўринг. Кейин бу сұхбатга қайтамиз, — деди у.

Солоццо хайрлашиб қўлинни узатди, бироқ Люка атанин кўрмаганга олиб, сигарета олиш учун чўнтағига қўл солди. Бруно Таттальянинг қўлида зажигалка пайдо бўлди. Уни ёндириб Люкага тутди. Шу пайт зажигалкани тушириб юборди-ди, Люканинг ўнг қўли тирсагидан худди омбир билан қисгандай маҳкам ушлади.

Люка тез ҳаракат қилиб, ўтиргичдан сирғалиб тушди-да, қўлинни тортиб олди. Солоццо унинг иккинчи тирсагидан ушлади. Ҳатто шунда ҳам Люка уларнинг қўлидан чикиб олиши мумкин эди. У Солоццо ва Бруононинг иккаласидан ҳам кучлироқ эди. Лекин орқадаги қоронфилийдан кўзга кўринмас қўллар унинг бўйнига ингичка ипак чилвир солищи. Чилвир тортилди — Люканинг нафаси бўғилди. Юзларига қип-қизил қон тепиб чиқди, қўллари шалвираб осилиб қолди.

Қотил қурбонининг ҳаракатини такрорлаб, тиззалаф ўтириди-да, чилвирни тобора қаттиқроқ торта бошлади. Чилвир Люканинг семиз томоги орасида кўринмай қолди. Люканинг косачасидан чикиб кетган кўзлари худди шу ишларга таажжубланиб қараб турганга ўхшарди. Ана шу хайратланишгина ундаги одамга ўхшашликни сақлаб қолганди, холос. У ўлган эди.

— Уни тополмасликлари керак, — деди Солоццо. — Вакти-соати келгунга қадар топа олмасликлари жуда мұхим.

У товоңлари учидаги оқиста ўгирилди-да, сал олдинроқ чикиб келган қоронфилик қўйнига сингиб, кўздан фойиб бўлди.

Суиқасд қилингандык күннинг эртасига иш жуда күпайиб кетди. Майлар телефон олдида ўтириб, олинган маълумотларни Соннига етказарди. Том Хейген Солоццо билан музокаралар олиб бориш учун ҳар икки томонга манзур бўладиган воситачи изларди. Клеменца ва Тессионинг одамлари унинг изини кидириб, шаҳарнинг ҳар бир кўчасида изғиб юришганидан хабар топган бўлса керак, Турк инидан чиқмай кўйди. Солоццо ҳам, Татальялар оиласининг юқори табақаси ҳам пусиб кетди. Ана шундай эҳтиёткорлик чораси кўрилишини Сонни олдиндан биларди.

Клеменца Поли Гаттони саранжом қиладиган бўлди. Тессиога Люка Бразининг қаердалигини аниқлаш юзасидан топшириқ берилди. Икки кундирки, у уйида йўқ — бу яхшилик нишонаси эмас. Тўғри, Брази сотқинлик килганига ёки фафлатда қўлга тушиб қолганлигига Сонни ишонмасди.

Корлеонеларнинг онаси шаҳардаги дўстлариникида, касалхонага якинроқ жойда тунаб қолди. Куёв Карло Рици хизматини таклиф қилди, лекин унга ўзининг иши билан шуғулланишни тавсия қилдилар. У Манхэттеннинг итальянлар яшайдиган районида пойгада отларга пул тикиб ўйналадиган томошани ташкил этувчи бюroда ишлар, яъни тотализаторлик қиларди. Онаси билан бирга отасини кўриб келган Конни ҳам танишлариникида эди.

Кўпроқ уйқу дори берилган Фредди ҳали уйғонмаганди. Хабар олгани кирган Сонни ва Майлар у ўзини олдириб қўйганлигини кўришиб, ҳайрон бўлишиди. Дон Корлеоне вакт-соати келиб, ўртанча ўғлиниң ташкилотда ўзига лойиқ ўрин эгаллай олармикин, деб бекорга ташвишланмаган экан. Фредди калтафаҳмроқ эди, бунинг устига унда қатъият, ирова кучи, ўзига нисбатан ишонч етишмасди...

Кечкурун Голливуддан Жонни Фонтеин қўнғироқ қилди. Трубканни Сонни олди.

— Йўқ, Жонни, келишнинг фойдаси йўқ. Биринчидан, отамнинг ахволи оғир, олдига киритишмайди, иккинчидан, газеталарда шов-шув кўтарилади. Буни дон маъкулламайди. Сабр қил, сал ўзига келсин, уйга олиб

түшілік, ўшанды келсанг бўлади. Айтиб қўяман, албатта айтиб қўяман, раҳмат.

Сонни трубкани илиб, Майлглга ўтирилди.

— Калифорниядан Жонни йўқлаб учеб келмоқчи бўлганлигини эшитса, чол бехад хурсанд бўларди.

Кейинроқ Клеменцанинг йигитларидан бири Майлни ошхонадаги шаҳар телефонига чақиришаётганини айтиди. Кўнғироқ қилган Кей эди.

— Отанг яхшими? — сўради у. Кейнинг овозида безовталиқ, файритабийлик бор эди. Хали ҳам ишонмаяпти, ўйлади Майл. Унинг отаси газеталар тили билан айтганда ҳақиқатан ҳам гангстер эканлигига ишонмаяпти.

— Тузук, — деди Майл.

Орага нокулай жимлик чўқди. Кейин Кей сўради:

— Ўзинг-чи, Майл, ўзинг ҳам тузукмисан? Соғ-саломатмисан?

— Ўзинг биласан-ку, мен нозикниҳол одамман, ёпишмаган чипта ямоқман. Мендан ким ҳам қўрқарди? Ўз навбатида мен кимга ҳам керак бўлардим? Ҳаммаси ўтди. Кей, ҳаммаси тугади. Умуман олганда, бу бир тасодиф бўлди. Учрашганимизда ҳаммасини айтиб бераман.

— Қачон учрашамиз ахир? — сўради Кей.

Майл ўйланиб қолди.

— Балки бугун кечқурун учрашармиз. Мехмонхонада, сенинг хонангда оақатланамиз, қиттак-қиттак оламиз. Кейин мен касалхонага, отамнинг олдига ўтаман. Телефон олдида ўтиравериш жонга тегиб кетди. Келишдикми?

— Келишдик, — деди Кей. Майл трубкани илиб қўйди.

Ниҳоят топшириқ билан кеттан Клеменца қайтиб келди. Бир неча минутдан кейин ҳаммаси хонага тўпланишиди. Сонни қисқагина қилиб Клеменцадан сўради.

— Қалай, иш жойидами?

Клеменца маъқуллаш маъносида бош ирвади.

— Энди у билан ҳеч қачон қўришмайсизлар.

Майлгл бу жумбокни дарҳол тушунди: ахир улар Поли Гатто ҳақида гаплашишяпти-ку — кичкина Поли ўлдиррилган, уни мана шу Клеменца, синглисининг тўйида очилиб-сочилиб ўйинга тушган Клеменца ўлдиррилган.

Сонни Хейгендан сўради:

— Хали Солоццо билан боғлана олганинг йўқми?
Хейген бosh чайқади.

— Нима учундир музокара бошлашга шошилмаяпти.
Барibir мажбур бўлади. Бошка иложи йўқ. Учрашиш
ҳакида эртага шартлашиб оламиз. Бу аниқ.

Эшикни Клеменцанинг одамларидан бири чертди. У
кириб:

— Ҳозиргина радиодан эшилтиришди, полиция Поли
Гаттонинг жасадини машинасидан топибди, — деди.

Клеменца бошини иргади:

— Бор, сен бунинг ташвишини килмай қўя кол, —
деди.

Йигит ўзининг сарогегітесига таажжубланиб қараб
кўйди, унинг гапини тушунди ва хонадан чиқди.

Сонни Хейгендан сўради:

— Доннинг соғлиги қандай, тузукми?

Хейген боз кимирлатди.

— Сал тузук, лекин ҳозирча гапира олмайди. Онанг
кун бўйи ёнида ўтирди. Конни хам ўша ерда. Касалхона
тўла полициячи. Ҳар эҳтимолга қарши Тессионинг йин-
гитлари хам яқин атрофда юришипти. Икки кундан ке-
йин анча ўзига келиб колади. Ўшанда қўрамиз, нима
деркин. Ҳозирча Солоцционинг хаддидан ошишига йўл
кўймаслик керак. Шунинг учун хам у билан музокара
бошлашни сендан талаб қиляпман.

— Клеменца билан Тессио уни излаб топишлари ке-
рак, ахир, — фўлдиради Сонни. — Балки ўшанда бир
зарба билан бу тугунни ечиб ташлашга муваффак бўлар-
миз.

— Бунга умид қилма, — деди Хейген. — Солоццо
ахмоқ эмас. — У жим қолди. — Агар музокара бошлан-
са, кўп жихатдан ён босишга мажбур бўлишини у яхши
билади. Шунинг учун хам шошилмаяпти. Кўринишидан
дон розилик бергач, уни йўқ қилиб ташлашимизнинг
олдини олишга, Нью-Йоркдаги бошка оиласарнинг
кўллаб-куватлашларига ишонч хосил қилмокчи бўлса
керак.

Сонни қовоғини солди:

— Нима учун кўллаб-куватлашади?

Хейген шошилмасдан тушунтириди:

— Хунрезлик бўлмаслиги учун. Хунрезликдан ҳамма
зарар кўради, газеталар кўшиб-чатиб ёзади, хукумат ара-

ишиди. Бунинг устига Солоццо уларнинг наркотиклар биттани савдо қилишда пайчи сифатида иштирок этишига кильда берган. Ўзинг биласан, бу тубсиз олтин булоқ. Корлеонелар оиласи бунингсиз ҳам иложини қилади – билинг киморхоналаримиз бор. Бу энг кулай усул. Бирюқ бошқалар пулга ўч. Солоццо пиҳини ёрган одам, у ишни ривожлантириб юборишига шубҳа қилмаса ҳам бўлади. Корчалонлар учун тирик Солоццо – капитал, ўлик Солоццо кўнгилсизликдан бошқа нарса эмас.

Сонни Тессиога ўгирилиб қаради.

– Люка қаердалигини аниқладингми?

Тессио бошини чайқади.

– Йўқ. Туркнинг кўлига тушиб қолган бўлса керак.

Хейген секин деди:

– Солоццонинг Люкани менсимаслиги менга ёқмаганди. У жуда аклли одам. Люкадай одамни менсимаслиги учун бирор асоси бўлиши керак. Балки Солоццо уни саранжомлаб бўлгандир?

– Фақат Люка бизга қарши чиқмаса бўлгани. Мен кўрқаётган яккаю ягона нарса шу. Клеменца, Тессио, сизлар қандай фикрдасизлар? – деб тўнғиллади Сонни.

Клеменца шошилмай гапирди:

– Ҳар бир одам панд бериши мумкин. Ана, Полини олиб кўринг. Лекин Люка панд бермайди. Унинг битта худоси бор – у ҳам бўлса Чўқинтирган ота. У фақат ўшандан кўрқади. Фақат кўрқибина қолмасдан, сенинг отангни ҳаммадан кўра кўпроқ ҳурмат қилади. Биласанми, Чўқинтирган отани ҳамма ҳурмат қилади. У бундай ҳурматга лойиқ. Йўқ, Люка ҳеч қачон сотқинлик қилмайди. Ҳатто маккор Солоццо ҳам уни ғафлатда қолдириб, кўлга туширолмайди, деб ўйлайман. Люка ҳаммадан ва ҳар бир одамдан шубҳаланаарди, энг муҳим воқеаларга ҳам доим тайёр турарди. Бир-икки кунга бирор ёқка кетворган бўлса керак. Тез орадаёқ пайдо бўлиб қолади.

Сонни Тессиога қаради. Бруклинлик сарогегите елкасини қисди.

– Ҳамма сотқинлик қилиши мумкин. Люка кўнгилчан одам. Балки дон уни бирор нарсада хафа қилгандир. Ҳамма нарса бўлиши мумкин. Лекин мен ҳархолда уни Солоццо қўлга туширган деб ўйлайман. Consigliori ҳаққа ўхшайди. Нохуш хабар кутишга тўғри келади.

— Тез орада Поли Гатто тўғрисидаги хабарни эшитади. Бу хабарни қандай қабул қиласкин? — деди Сонни.

Клеменца хўмрайиб жавоб берди:

— Яхшилаб ўйланади. Корлеонелар оиласидагиларнинг ҳаммаси ҳам лапашанг эмаслигини тушунади. Куникеча осон кутилгани, иш ўнгидан келганлиги ҳакида ўйланади.

Сонни кескин деди:

— Иши ўнгидан келганлиги нимаси? Солоццо бу суиқасд тўғрисида кўпдан бери бош қотириб юрган. Аксинча, унинг иши ўнгидан келмади. Ишни лапашангларга топширган. Отамиз эса ернинг тагида илон қимирласа сезади. Агар отамни ўлдиришганда, менинг Солоццо билан музокара тузишдан бошқа иложим қолмасди. Бундан эса у ютган бўларди. Тўғри, факат ҳозир ютган бўларди. Лекин беш ёки ўн йилдан кейин мен уни албатта ўлдирган бўлардим. Ҳа, иши ўнгидан келди. Унинг сиз ҳам кейинги йилларда Солоццога ўхшаб бизга тишини қайраганлар кўпайиб кетди.

Кимдир ошхонадан товоқда спагетти, ликопча, санчки, вино келтириб қўйди. Ҳаммаси овқатланишга киришишиди.

— Албатта, мен бу ишларга яхши тушунмайман, — деди босиқлик билан Майл. — Лекин сизларнинг Солоццо ҳақидаги гапларингизга, шунингдек, Том билан музокара олиб боришдан қочиб юрганига қараганди, менинча, унинг қандайдир қаттиқ ишонаётган бир нарсаси бор. Эҳтимол устунликка эга бўлиш учун яна бирор нарсани режалаштириб юргандир. Агар унинг мақсадиди аниқ билганимизда, биз ютиб чиққан бўлардик.

— Мен ҳам бу ҳақда кўп ўйландим, — деди Сонни истар-истамас. — Унинг ишонган нарсаси Люка бўлиб чиқмасайди, деб кўрқаман. Ҳозирча шубҳа остида экан, Люка пайдо бўлиши биланоқ бу ерга олиб келишларини тайинладим. Яна бир фикр бор. Солоццо Нью-Йоркдаги бешта синдикат билан битим тузган ва агар Туркнинг шартларига кўймасак, эртага улар бизга қарши уруш эълон қилганини эшитамиз. Тўғрими, Том?

Хейген бош иргади:

— Ҳа, шунақага ўхшайди. Отангсиз бунака душманларга бас келолмаймиз. Факат дон беш оиласи қарши турла олади. Доннинг сиёсий алокалари бор. Душманлар-

да эса худди шундай алоқа йўқ. Музокаралар давомида агар зарурат туғилса, дон худди шу алоқаларни ишга солади.

Сонни Тессиодан сўради:

— Касалхонада нима гап? У ерда одамларинг борми?

Сұхбат бошланғандан бери Тессио биринчи марта дадил ва ишонч билан жавоб берди.

— Ичкарида ҳам, ташқарида ҳам одамларим бор, — деди у. — Куну тун соқчилик қилишяпти. Полициячилар ҳам етарли. Палатанинг эшиги олдида кўрсатма олиш мумкин бўлган вақтни кутиб, айғоқчилар ўтиришипти. Кулгили... Ошхонадан ташвишланмаса ҳам бўлади. Донни ҳозирча найча орқали овқатлантиришяпти. Акс ҳолда Турк заҳарлашдан ҳам тоймайди. Йўқ, донга етишга уларнинг кўли калталик қиласи. Мутлақо унга етиша олмайди.

Сонни ўзини орқага ташлади.

— Менинг пайимга тушишмайди. Чунки улар мен билан музокара олиб боришидади. Уларга бизнинг ташкилотимиз керак. — У кулиб Майлга қаради. — Балки сенинг пайингта тушиб юришгандир? Балки Солоццо сени тузокқа илинтириб, биз унинг шартларини қабул қилмагунимизча гаров сифатида ушлаб турмоқчидир?

Кей билан бўладиган учрашувга ҳам чечак чиқди, ўйлади Майл ранжиб, Сонни энди мени уйдан бир қадам ҳам ташқарига чиқармайди. Лекин Хейген шошилиб шундай деди:

— Йўқ, агар Солоццо эҳтиёткорлик чорасини кўрмокчи бўлганда, Майлни хоҳлаган пайтида қопқонга тушириши мумкин эди. Майл бизнинг ишларимиздан олислигини ҳамма билади. У пашшага ҳам озор бермайдиган одам. Агар Солоццо Майлни ушлаб олгудек бўлса, Нью-Йоркдаги ҳеч ким уни қўллаб-қувватламайди. Ҳатто Таттальялар ҳам унга қарши чикишади. Менимча бу иш жуда ўнғай. Эртага хузурумизга беш оила вакили келади ва Турк тақлиф қиласиётган ишга қўшилиш керак дейди.

— Жуда соз, — деди Майл енгил нафас олиб. — Бугун эса мен шаҳарга чиқаман.

— Нимага? — сўради кескин Сонни.

Майл кулиб кўйди.

— Касалхонага бориб отамга учрайман, ойимни ва Конини кўриб келаман. Бошқа баъзи бир ишлар ҳам бор.

Худди донга ўхшаб Майкл ҳам ишларини сир тутарди. Зарурат бўлмаса индамай қўя қоларди. Одати шунақа. Ҳозир ҳам Кей Адамс олдига кетаётганини айтмади.

Ошхонадан ҳар хил овозлар эшитилиб қолди. Клеменца нима гаплигини билиш учун чиқди. У Люка Брази-нинг камзул-совутини қўтариб кирди. Совутга катта ўлик балик ўраб қўйилганди.

Клеменца қуруққина қилиб:

— Мана, Турк Поли Гатто ўлимидан хабар топибди, — деди.

Тессио ҳам қуруқкина:

— Энди биз ҳам Люка Бразимизнинг қаердалигидан хабардор бўлдик, — деди.

Сонни сигара туташтириди, кейин вискидан ҳўплади. Ҳеч нарсага тушунмаган Майкл сўради:

— Нега совутга балик ўралган? Бу нимани билдиради?

Унга *consigliori*, ирландиялик Хейген жавоб берди:

— Бу Люка Брази океан тубида тинч ухляяпти, деган маънони англатади. Қадим замонлардан бери Сицилияда бундай воқеа ҳақида шундай йўл билан хабар килишади.

9-б о б

Ўша куни оқшомда Майкл Корлеоне шаҳарга жўнаркан, кўнгли фаш эди. Уни оиласи ишларга қўшилишга мажбур қилишаётганди — Майкл хатто Сонни уни телефондаги қўнғироқларга жавоб бериб ўтиришга мажбур қилганидан аччикланди. Оиласи кенгашларда сукут саклашиб, қотилларнинг тафсилоти билан bemalol таниширишганда у фалати бўлиб кетарди. Мана ҳозир ҳам Кейнинг олдига йўл оларкан, унинг олдида ўзини айбдордек хис киласди. Ҳеч качон унга оиласи ҳақида бор ҳақиқатни гапириб бермаганди. Ҳазил ва қизиқарли воқеалар айтиб бериш билан унинг қариндош-уругларини асл қиёфасида эмас, балки саргузашт фильмларнинг қаҳрамонлари сифатида тасвирларди. Мана, отасини кўчада отиб кетишди, акаси эса бунга қотиллик билан жавоб беришни ўйлаб юрипти. Майкл бу воқеаларни ҳозир ўзи эътироф этганидек, Кейга ошкора, очик-ойдин айтиб беролмайди. У Кейга бу воқеалар ҳақида гапирапкан, та-

содиф юз берган, ҳамма ташвишлар орқада қолди, деди. Аслида эса, э-ҳа, ҳаммаси энди бошланаётганга ўхшарди. Сонни ва Том Солоццонинг имкониятларини баҳолашда хато килишиди. Сонни етарли даражада тажрибали бўлишига ва хавф-хатарни олдиндан кўра билишига қарамасдан, ҳатто ҳозир ҳам Солоццо имкониятларига тўғри баҳо беришолмаяпти. Туркнинг кучи нимада эканлигини қандай билса бўларкин-а? Кўринишидан у жасур, ақлли, ҳаддан ташкари ирома кучига эга одам бўлса керак. Демак, у ҳар қадамда кутилмаган қабиҳликлар килиши мумкин. Сонни, Том, Тессио ҳаммаси бир оғиздан ҳамма чора-тадбирлар кўриб қўйилган дейишяпти. Ахир Майклга қараганда уларнинг тажрибаси кўп-да! Майкл ўзини бу урушда «беозор бир одам» деб ўйларди. Майклни бу қирғинда қатнашишга мажбур қилиш учун унга жанговар мукофотлардан беҳад устун турадиган мукофотлар ваъда қилиш керак эди.

Бу фавғолардан четда туришни, ўз ташвишлари билан яшашни Майкл ҳаммадан кўра кўпроқ хоҳларди. Лекин вазият изга тушмагунча оила билан алоқани узолмасди. Бирдан Майкл унга инида пусиб ётган каламуш, ҳарбий хизматдан озод қилинган имтиёзли кузатувчи роли зўрлаб тикиштирилаётганидан жахли чиқаётганинги аниқ се-зиб қолди. «Беозор одам» сўзи унинг миясини эговлаётгани ҳам шундан эди.

У меҳмонхонага кириб борди. Кей вестибюлда кутиб туради.

Бирга овқатланишиди, қиттак-қиттак ичишиди.

— Касалхонага қачон борасан? — сўради Кей.

Майкл соатига қаради.

— Касалхонага саккиз яримгача қўйишади. Ҳамма кетгандан кейин борганим маъқулроқ. Мени қўйишади. Отам алоҳида палатада, унинг олдида хусусий ҳамширлар бор. Шунчаки бир оз ўтириб қайтаман. Отам ҳозирча гапира олмайди. Балки мени танимас ҳам. Лекин барibir боришим керак.

Кей оҳиста деди:

— Отангга жуда-жуда ачиняпман. У тўйда менга жуда ёқкан эди. Газеталар у ҳақда ёзаётган гапларга хеч-хеч ишонгим келмаяпти. Бу гапларнинг кўпи ёлғон бўлса керак.

— Мен хам шундай бўлса керак, деб ўйлайман, — деди Майл.

Кей олдида очилмаган сирли сандик эканлигидан Майл ўзи хам таажжубланарди. У Кейни севади, унга ишонади, лекин хеч қачон отаси ҳакида ҳақиқатни очикойдин айтиб беролмайди. Шу маънода Кей унга бегона бўлиб колаверади.

— Хўш, сен-чи? — сўради Кей. — Газеталар вахимиали қилиб ёзётган гангстерлар урушида сен хам қатнашасанми?

Майл кулимсираб пиджагининг тугмаларини ечдида этакларини икки томонга очди.

— Кўряпсанми, куролим йўк.

Кей қулди.

Улар хонага қайтиб киришганда Майл ташвишланиб соатига қаради.

— Эҳ, жин урсин, — деди у, — ўн бўляпти. Касалхонага жўнаш керак.

У ваннахонага кириб ювинди, тараанди. Кей орқасидан келиб уни кучоқлаб олди.

— Қачон никоҳдан ўтамиз? — сўради у.

— Хоҳлаган пайтингда, — деди Майл. — Оиласиз атрофида бўлаётган тўс-тўполонлар сал тинчид, отам сал тузалсин. Лекин сен ота-отангта баъзи бир нарсаларни яхшилаб тушунириб қўйишингга тўғри келади.

— Нимани тушуниришим керак экан? — секин сўради Кей.

Майк сочини таарarkan:

— Уларга чиқиб келиши итальян бўлган бир йигит билан танишиб қолдим, ёмон йигит эмас, дейсан. Дортмунд дорилфунунида ўқиётганимни айтасан. «Жанговар хизматлари учун» крести, «Қирмизи юрак» медали бор. Ҳалол, меҳнаткаш йигит, дейсан. Лекин отаси жиноятчиларнинг бошлифи, ёмон одамларни ўлдиради, баъзан юкори лавозимдагиларга пора ҳам бериб туради, шундай ҳоллар ҳам бўладики, иш юзасидан унга гоҳи-гоҳида ўқ узиб туришади, дейсан. Аммо буларнинг ҳаммаси унинг ҳалол ва меҳнаткаш ўғлига мутлако дахлдор эмас, дейсан. Эслаб қоласанми ҳаммасини?

Кей ундан нари тисарилиб эшикка суюниб қолди.

— Шуларнинг ҳаммаси ростми? — сўради у. — Отанг ҳақиқатан ҳам шунақа одамми? — Кей жим қолди. — У одам ўлдирадими?

Майкл тароқни жойига қўйди.

Аниқ билмайман, — деди у. — Ҳеч ким аниқ билмайди. Лекин шундай бўлиши ҳам мумкин.

Майкл эшикдан чиқаётганда Кей ундан сўради:

— Яқин орада учрашамизми?

Майкл уни ўпди.

— Уйингга жўна, сокин, тинч шахарчангда яхшилаб ўйлаб кўр. Сен ҳархолда бу ишлардан четроқда бўлишинг керак. Рождество байрамидан кейин дорилфунунга қайтаман. Хановерда учрашамиз. Келишдикми?

— Келишдик, — деди Кей.

У Майкл хонадан чикиб, унга қўл силтаб хайрлашиб, лифтга ўтиргунча орқасидан қараб турди. Майкл унга ҳеч қачон бунчалик яқин, бунчалик суюкли бўлмаганди. Агар ҳозир кимдир унга энди Майкл билан роппа-роса уч йил учрашмайсан, деса Кей ақлдан озиши мумкин эди.

Майкл Французлар касалхонаси олдида таксидан тушаркан, кўчада мутлақо одам йўқлигини кўриб таажжубланди. Касалхона ичкарисига кирди. Вестибюль бўмбўшлигини кўриб, яна таажжубланди. Лаънати Клеменца билан Тессио нима қилиб юришипти, ўйлади у. Улар ҳарбий таълимни ўқишимагани ростдир, лекин сокчи қўйиш учун албатта, Уэст-Пойнтни тамомлаш шартми? Вестибюлда энг камида икки киши навбатчилик қилиши керак.

Беморлар олдига кеч қолиб келган одамлар ҳам кетиб бўлишганди. Соат ўн яримга яқинлашиб колганди. Майкл хушёр тортди, бутун ақлу ҳушини йиғди. Маълумотнома ёнида тўхтамади. У отаси бешинчи қаватда ётишини, қайси палатадалигини биларди. Шошиб лифтда юқорига кўтарилиди. Қизифи шундаки, бешинчи қаватдаги навбатчи столи олдига бориб қолгунга қадар уни ҳеч ким тўхтатмади. Навбатчи ҳамшира уни чақирди, лекин Майкл қайрилиб қараб ҳам қўймади, йўлида давом этди. Палата эшиги олдида ҳам ҳеч ким йўқ эди. Дондан маълумот олишни кутиб ўтирган икки хуфя қаерда қолди? Клеменца ва Тессионинг одамлари қани? Лаънатилар! Балки палатада бирон одам навбатчилик қилаётгандир. Эшик очик эди. Майкл палатага кирди. Каравотда бир одам ётарди — Майкл отасини совуқ ой нури тушиб турган юзидан таниди. Ҳатто ҳозир ҳам отаси-

нинг юзида совуқконлик намоён эди, нотекис нафас олишидан кўкраги билинар-билинмас кўтарилиб турарди. Каравот ёнидаги капельница-томизғичдан унинг бурун катакчаларига иккита ингичка найча тортилган эди. Полга кўйилган шиша идишга ҳам найчалар уланган эди. Майкл бир оз қараб турди-да, кейин секин тисарилиб, палатадан чикди.

— Мен Майкл Корлеонеман, отамнинг олдида бир оз ўтироқчи эдим, — деди навбатчи ҳамширага. — Уни қўриқлаётган полициячилар қаёққа даф бўлишиди?

Ёшгина, кўхликкина ҳамшира кўринишидан оқ халатининг кучига қаттиқ ишонарди.

— Отангизнинг олдига жуда кўп одам келди. Улар врачга халақит беришди, — деди у. — Бундан ўн минут олдин полициядан одамлар келиб, ҳаммани тарқатвoriшиди. Соқчиларни эса яна беш минутдан кейин телефонда чакириб олишди. Сиз ташвишланманг, мен отангиздан доим хабар олиб турибман. Ҳамма гапини эшитаман. Эшикни шунинг учун очиб кўйганмиз.

— Раҳмат, — деди Майкл. — Бир оз отам ёнида ўтироқчиман, майлими?

Ҳамшира Майклга кулиб қаради.

— Фақат узоқ ўтиромайсиз, тезроқ чикишингизга тўғри келади. Иложим йўқ. Тартиб шунаقا.

Майкл палатага қайтиб кирди. Ички телефонда, касалхона коммутатори орқали Ланг-Бичга, отасининг хонасига қўнғироқ килди. Трубкани Сонни олди.

— Сонни, — пицирлади Майкл. — Мен касалхонадаман, хозир келдим. Сонни, бу ерда ҳеч ким йўқ. Тессионинг одамлари йўқ. Палата эшиги олдидаги хуфялар ҳам йўқ. Отамнинг олдида бирон тирик жон йўқ.

Унинг лаблари қалтиради.

Сонни анчагача жим турди. Кейин бўғиқ, бошқача овоз билан:

— Шунаقا дегин, демак, лаънати Солоцzonинг нияти бошқача экан-да...

— Мен ҳам шундай деб ўйлаяпман, — деди Майкл. — Лекин полиция касалхонадаги ҳамма қўриқчини тарқатиб юборишга қандай эришди, хуфялар кайга гумдон бўлишиди? Тессионинг одамларига нима бўлган? Наҳотки бу иблис итвачча Солоццо Нью-Йорк шаҳар полиция бошқармасини сотиб олган бўлса?

Сал секинроқ, қария, — Соннининг овози хотиржам эшилди. — Яна ишимиз ўнгидан келди. Сенинг қасатхонага кеч борганинг фойда қилди. Палатадан чикмай ўтириб ол. Ўн беш минут бардош бериб ўтириб тур. Мен бир жойга кўнғироқ қиламан, холос. Ақл-хүшингни йўқотма, бўптими?

Ташвишланма, йўқотмайман, — деди Майкл.

У трубкани илиб қўйди-да, кўнғироқ тугмачасини босди. Соннига қараб ўтирмасдан, ўзи ҳаракат қилгани, ўзича иш тутгани яхши. Ҳамшира кирди.

— Қулок солинг, фақат ваҳима қилманг, — деди Майкл. — Гап бундай. Отамни дарҳол бу ердан бошқа палата ёки бошқа қаватга кўчириш керак. Каравотни гилдиратиб чиқиш учун найчаларни қандай қилиб узса бўлади?

Ҳамшира эътиroz билдириди:

— Нималар деяпсиз? Врачнинг рухсатисиз...

Майкл унинг сўзини бўлди.

— Отам ҳақида газеталар нималар деб ёзганини ўқидингизми? Ўзингиз кўриб турибсиз — соқчиларсиз копти. Ҳозир мени огоҳлантириб айтишдик, бу ерга отамни ўлдиргани келишаётганмиш. Ҳа, шунақа. Яхшиси менга ёрдамлашворинг.

Зарур пайтда Майкл ҳар қандай одамни ҳам ишонтира оларди.

— Найчаларни узмаса ҳам бўлади. Бу кўчма қурилма, — деди ҳамшира.

— Бўш палата борми? — пицирлаб сўради Майкл.

— Бор, ўйлакнинг охирида, — жавоб берди ҳамшира.

Ҳамма иш бир зумда, жуда чаққонлик билан қилинди.

— Одамлар ёрдамга етиб келишгунча отамнинг олдидаги ўтириб туринг, — деди Майкл ҳамширага. — Йўлакда ўтиришингиз хавфли.

Каравотдан хириллаган, лекин аниқ овоз эшилди:

— Сенмисан, Майкл? Нима гап, нима бўлди?

Майкл каравот устига энгашди. Отасининг қўлини қўлига олди.

— Ҳа, бу мен, Майклман, — деди. — Кўркманг, жим ётаверинг. Агар бирор сизни отингизни айтиб чакирса жавоб берманг. Сизни ўлдиришмоқчи, тушундин-

гизми? Лекин мен шу ерда эканман, бунга йўл қўймайман. Кўркманг.

Дон Корлеоне қандай ҳодиса юз берганини ҳали тўла хис этмаган, оғриқ азобидан караҳт ётган ҳолда, худди кенжা ўғлига галираётгандай пичирлади.

— Э, нимадан кўрқаман? Мени кўпдан буён ўлдирмоқчи бўлишади. Биринчи марта ўн икки ёшлик пайтимда уриниб кўришган...

Бу гапларни овоз чиқариб айтишга кучи етмади.

10-б о б

Касалхона кичкина бўлиб, чоғроқ алоҳида бинога жойлашган, ягона кириш йўлагига эга эди. Майкл деразадан қаради. Касалхонанинг ярим ҳалқа шаклидаги ҳовлисидан пиллапоя орқали кўчага чиқиларди. Факат ана шу йўлак орқалигина касалхонага кириш мумкин эди. Машина кўринмасди. Лекин бирон дақиқани ҳам бехуда йўқотмаслик кераклигини Майкл яхши тушунарди. У палатадан югуриб чиқди, бешинчи қаватдан югуриб пастга тушди ва кенг эшиқдан ҳовлига чиқди. Ҳовлида касалхона машиналари турадиган жой бор эди. Ҳозир бу жой ҳам бўм-бўш эди.

Майкл тротуарга тушиб, сигарет туташтирги. У пальтоси тугмаларини очиб, чироқ остига келиб турди. Ёруғлик унинг юзига тушиб турарди. Учинчи авенюдан тугунча қўлтиқлаб олган бир йигит касалхона томон тезтез кела бошлади. У ҳарбий куртка кийиб олган, қалин қора соchlари жингалак эди. Йигит чироқ ёруғига кирганда унинг юзи Майклга таниш кўринди. Йигит унинг олдига келиб тўхтади, қўлини узатаркан, кучли итальянча талаффуз билан:

— Дон Майкл, мени эслайсизми, — деди. — Мен новвой Назориннинг күёви Энцо бўламан. Илгари унинг ёрдамчиси эдим. Отангиз елиб-югуриб, Америкада қолишимга рухсатнома олиб берган. Шу йўл билан менинг хаётимни кутқариб қолган.

Майкл йигитнинг қўлини кисди. У эсига тушганди.

— Отангизни йўқлаб келгандим. Киритишармикин ёки кеч қолдимми?

Майкл кулиб бошини чайқади.

— Киритишмайди, лекин барибир раҳмат. Келганингни Донга айтиб қўяман.

Кўчадан катта тезликда гуриллаб машина ўтди. Майкл дархол сергакланди.

Тезорқ бу ердан кет, — деди у Энцога. — Бу ер шотигч бўлиб турипти. Сен полициянинг қўлига тушмаслигинг керак.

У италиялик йигитнинг юзида ташвиш ифодасини кўрди. Агар полициянинг кўзи тушадиган бўлса, уни ватанига жўнатиб юборишлари, Америка фуқаролигидан маҳрум қилишлари мумкин. Лекин барибир Энцо кетмади. Итальян тилида шивирлади:

— Агар нотинчлик бўлса, ёрдамлашгани қоламан. Мен Чўқинтирган ота олдида қарздорман.

Бу гапдан Майкл тўлқинланиб кетди. У Энциони қувиб юбормоқчи эди, лекин кейин ўйланиб қолди. Колаверсин. Касалхона эшиги олдида икки киши турганлиги балки Солоцзонинг одамларини чўчитар. Бир одамдан мутлақо чўчимасликлари хам мумкин.

У Энцога сигарета тутиб, зажигалкасини ёқди. Улар кўчадаги чирок остида декабрь туни совуғида жунжикиб туришарди. Тўққизинчи авенюдан чиқиб, Ўттизинчи кўчага бурилган узун, қора машина шундоққина тортуар чеккасидан улар томонга кела бошлагандага сигареталари ни чекиб бўлишаёзганди. Аста секинлаган машина бирдан тезликни ошириб, кўздан ғойиб бўлди. Машинадагилар Майклни таниб қолишганди. У Энцога яна битта сигарета тутди. Шу чоқ новвойнинг қўллари қалтираётганига кўзи тушиб қолди. Ўзининг қўлига қаради. Қизик, мутлақо қалтирамаётганди.

Яна сигарета чекиб туришди. Орадан ўн минутча вақт ўтди. Тун сукунатини полиция машинасининг сиренаси бузди. Тўққизинчи авенюдан чиқсан машина касалхона олдига учеб келиб тўхтади. Унинг кетидан яна икки полиция машинаси келиб тўхтади. Касалхона олдидаги кўча бир зумда полиция формасидаги ва фуқаро кийимидағи одамларга тўлиб кетди. Майкл енгил нафас олди. Офарин, Сонни, тез фармойиш бериб улгурипти... Майкл улар томон юрди.

Барзангидай икки нафар полициячи унинг қўлларидан ушлаб олди. Учинчиси тинтиб чиқди. Фуражкасида олтин укаси бор, полиция капитани формасидаги семиз киши пиллапоядан кўтарила бошлади. Унга тобе одамлар дархол четга чиқишиди. Анчагина қорин солган, чак-

калари оқарған бўлишига қарамасдан капитан дадил, шахдам қадам ташларди. Чорпахил юзи ловулларди. У Майклнинг олдига келиб бақира бошлади:

— Италиялик безориларнинг тухумини қуритиб бўлдик, деб ўйлагандим! Кимсан, бу ерда нима қилиб санкиб юрибсан?

Полициячилардан бири Майклнинг ёнига келиб турди.

— Бу топ-тоза, капитан, — деди Майклни тинтиб чиққан полициячи.

Майкл жим эди. У капитаннинг юзига, металлдай йилтиллаб турган совуқ кўк кўзларига тикилиб турарди. Фуқаро кийимидағи агент тушунтириди:

— Бу доннинг ўғли Майкл Корлеоне.

Майкл хотиржам сўради:

— Соқчилар қаёқقا ғойиб бўлди? Уларни ким бу ердан олиб ташлади?

Капитаннинг чорпахил юзига бирдан қон тепиб чиқди.

— Ҳали сен безори, менга кўрсатма ҳам бермоқчи бўлдингми? Ҳўш, нима дейсан, мен уларни олиб ташладим. Сенлар, ифлос гангстерлар, менга деса бир-бирларнгни уруғ-чуруғингача қириб ташламайсанларми. Ҳаммасига тупурдим. Сенинг отангга қўриқчилик қилишга келсак, мен шахсан қўлимни совуқ сувга ҳам урмаган бўлардим. Энди туёғингни шиқиллатиб қол бу ердан. Қабул йўқ соатларда бу ерда сенинг қорангни кўрмай, итвачча!

Майкл ҳамон унинг юзига дикқат билан тикилганича турарди. Капитаннинг гаплари унга заррача ҳам таъсир қилмади. У жуда тез фикрларди. Наҳотки, бояги биринчи машинада Солоццонинг ўзи ўтирган бўлиб, унинг қасалхона эшиги ёнида турганини кўрган бўлса? Наҳотки, Солоццо полиция капитанига қўнғироқ қилиб: «Касалхона эшиги олдида Корлеонеларнинг одамлари нима қилиб ўралашиб юришибди? Касалхонада уларнинг изи ҳам қолмаслиги учун сизга пул тўламаганимидим?» деган бўлса? Наҳотки, Сонни ҳақ бўлиб, буларнинг ҳаммаси пухта ўйланган режанинг бир қисми бўлса? Шунақага ўхшайди.

Майкл пинагини бузмасдан:

— Отамнинг палатасига соқчи қўйилмагунча ҳеч қаёқقا кетмайман, — деди капитанга.

Капитан хатто унга жавоб ҳам бермади. Майклнинг синда турган полициячига буюрди:

Фил, бу итваччани олиб бориб қамаб қўй.

Полициячи иккиланиб, эътиroz билдириди.

Бу йигит топ-тоза, капитан. Устига-устак уруш қаҳрамони, хеч қачон жиноий ишларга аралашмаган. Газеталар айюҳанос солишади.

Ғазабдан қип-қизариб кетган капитан у томон қадам ташлади.

— Олиб бориб қамаб қўй, деб айтдимми, вассалом!

Майклнинг мияси ҳамон соат сингари аниқ ишларди — ғазаб, нафрат унинг ақлини хиралаштирганди. У пухта ўйлаб, аник-лўнда қилиб:

— Капитан, отамнинг кўл-оёғини боғлаб берганингиз учун Турк кўп пул тўладими? — деди.

Капитан қайрилиб қаради. У икки бақувват полициячига буюрди.

— Қани, ушланглар уни!

Майклни ушлаб, кўлларини ёнига маҳкам босиб туришди. У капитаннинг оғир мушти ҳавода учиб, унинг башараасига яқинлашаётганини кўрди ва чап беришга ҳаракат килди. Мушт тумшуғига келиб тушди. Майклнинг миясида граната портлагандай бўлди. Оғзи кон ва майда суякларга тўлди. У тишлари тўкилганини тушунди. Бети худди дам берилган коптоказдай шишиб кетди. Тиззалари букилди, агар ёнидаги полициячилар ушлаб туришманда, йиқилиб тушарди. Лекин у ҳушини йўқотмади. Фуқаро кийимидағи агент олдинга ташланиб, Майклни иккинчи зарбадан тўсиб қолди.

— Ё раббий, ахир сиз уни майиб қилиб қўйдингиз-ку!

Капитан дона-дона қилиб:

— Мен унга қўлимнинг учини ҳам текказганим йўқ, — деди. — Ўзи менга ташланмоқчи бўлиб, коқилиб кетди. Тушунарлим? Қамоққа олинаётганда қаршилик кўрсатди.

Майкл хира парда орасидан касалхона олдига биринкетин икки машина келиб тўхтаганини кўрди. Машиналардан одамлар тушишди. Майкл Клеменцанинг адвокатини таниди — у капитанга илтифот билан, кескин гапирди:

— Корлеонелар оиласи хусусий жиноий қидирув компаниясига мурожаат қилиб, мистер Корлеонени қўриқ-

лаш ҳақида битим түзищди. Соқчиларнинг курол олиб юришга ҳуқуқи бор. Агар сиз уларни қамоққа олсангиз, эртага эрталаб судда тушунтириш беришингизга тўғри келади.

Адвокат Майклга қаради.

— Сизга нима бўлди? Ким калтаклади? — сўради у. — Жиной иш очайликми?

Майклнинг пастки жағи зўрға-зўрға қимирлар, у гапирганда қийналарди.

— Қоқилиб кетдим, — деди бир амаллаб. — Қоқилиб кетиб, йикилиб тушдим.

Майкл капитаннинг юзидағи тантана ифодасини сешиб қолди ва унга жавобан масхаромуз жилмайишга ҳарарат қилди. Ҳар қандай йўл билан бўлса ҳам у миясида чарх ураётган аниқ совуқ фикрларни, танасидаги ҳар бир катақчани тўлдириб турган қаттиқ нафратни бошқалар кўэиздан яшириши керак эди. Бу қандайдир ажойиб бир истак эди. У ҳозир нималарни ўйлаётганини бирон бир тирик жон сезмаслигини хоҳларди. Унинг ўрнида отаси ҳам шундай қилган бўларди. Кейин у ўзини касалхонага олиб кетишаётганини тушунди ва хушидан кетди.

Эрталаб уйғонганда Майклнинг жағи тахтакачлаб кўйилган, чап томонидаги тўртта тишининг ўрни бўш эди. Ёнида Хейген ўтиради.

— Менга наркоз беришдими? — сўради Майкл.

— Ҳа, — жавоб берди Хейген. — Қаттиқ азоб беради деб, милкларингдан суюк парчаларини олиб ташлашди. Сен барибир хушсиз эдинг.

— Бошқа жойларим бутунми? — сўради Майкл.

— Бус-бутун, — деди Хейген. — Қулоқ сол. Сонни сени уйда даволангани яхши деяпти. Йўлга бардош бероласанми?

— Албатта, — деди Майкл. — Доннинг ахволи қандай?

Хейген қизарип кетди.

— Менимча, биз бу муаммони ҳал қилдик. Махфий айғоқчиларни ёллаб, ҳар бир маҳаллага қўйиб чиқдик. Яхшиси, қолган гапни машинада гаплашайлик, хўпми?

Машинани Клеменца хайдаб борар, Майкл билан Хейген орқада ўтиришарди. Майклнинг чаккаси лўқилларди.

— Хўш, кеча қанақа ишлар бўлди?

Хейген хотиржам гап бошлади:

Полицияда Соннининг Филипс деган одами бор. Кечи сепи химоя қилган одам. У бизга муҳим ахборотлар берди. Маълум бўлишича, касалхонада қабул соати тутгани биланоқ капитан Макклоски Тессионинг касалхона ва ҳовлини кўриклаб турган йигитларини тарқатиб юбориши. Йигитларнинг баъзи бирлари қуролланган экан, шуни баҳона қилипти. Кейин Макклоски ўрнига бошқа одамлар жўнатсан, деб палата эшиги олдидаги агентларни олиб ташлабди. Уни сотиб олишипти. Филипснинг айтишича, у энди тиниб-тинчимас эмиш. Союзцо унга катта пул берганлигига, кейин янада кўпроқ беришга ваъда қилганлигига шубҳа йўқ.

— Ҳалиги йигитча, Энцомиди, яширинишга улгурдими?

— Албатта-да, — деди Хейген. — Сенга қараганда чакконроқ экан. Полиция кўриниши биланоқ кўздан ғойиб бўпти. Солоццо машинада ўтиб кетганда сен билан бирга турган эканми? Шу тўғрими?

— Тўғри, — тасдиқлади Майкл. — Зўр йигит экан.

— Яхши, биз ҳам қарздор бўлиб қолмасмиз, — деди Хейген. — Сен хурсанд бўладиган янгилик бор. Корлеонелар оиласи хисобни тенглаштира бошлади. Бруно Татталья гумдон қилинди. Бугун эрталаб соат тўртда.

Майкл қаддини ростлади.

— Бу қанақаси бўлди? Отамнинг тузалиб чиқишини кутамиз, деб ўйлагандим.

Хейген елка қисди.

— Касалхонадаги воқеалардан кейин Соннини тўхтаби бўлмай қолди. Ақл-хушини йиғиб олишга кўндиришга уриниб кўрдим. Бўлмади. Балки сен ҳам ҳаракат қилиб кўрарсан, Майкл? Хунрезликнинг олдини олишга хали вакт бор.

— Уриниб кўраман, — деди Майкл. — Эрталаб тўпланизми?

— Тўпланишга тўғри келади, — жавоб берди Хейген. — Солоццо ниҳоят хабар берди. Музокара олиб боришига тайёрмиш. Дарвоҷе, Люка ҳақиқадаги гапларнинг ҳаммаси тўғри чиқди. Уни донга суиқасд қилинган куни тунда Бруно Таттальянинг клубида ўлдиришипти. Тасаввур қиласанми?

— Унда Люканинг фафлатда қолганини тушунса бўлади, — деди Майкл.

Боғ йўлагини тўсиб турган узун қора машинага икки киши суюниб турарди. Хиёбоннинг ўнг ва чап томонидаги уйларнинг юкори қаватларидағи деразалар ланг очик эди.

Клеменца машинани боғ эшиги ёнида тўхтатди. Уёғига пиёда кетишди. Машинага суюниб турган икки киши Клеменца отрядидан бўлса керак, саломлашиш ўрнига уларга хўмрайиб қараб кўйди.

Эшикдаги кўнфироқ тугмасини босишга ҳожат қолмади. Чамаси деразадан кўриб туришган бўлсалар керак, эшикни очишди. Сонни ва Тессио уларни бурчакдаги хонада кутиб ўтиришарди. Сонни укасига яқинлашди, бошини кафтлари орасига олиб, унга тикилиб қаради-да, пичинг аラлаш:

— Жуда чиройли бўлиб кетипсан-ку! — деди.

Майкл унинг кўлларига уриб кўйди.

Улар худди ўтган галгидек шу хонада тўпланишди. Фақат бу сафар мухит бошқача эди. Сонни жонланиб қолган, қувноқ эди. Майкл бу қувноқликнинг сабабини тушунди. Акаси энди иккиланмас, қатъий қарорга келган эди. Энди уни тўхтатиб бўлмасди. Солоццонинг кейинги хамласи сабр косасини тоширган томчи бўлди. Сулҳа хакида энди сўз хам бўлиши мумкин эмасди.

— Сен йўқ пайтингда воситачи кўнфироқ қилди, — деди Сонни Хейгенга. — Турк музокара бошламоқчи эмиш. — Сонни кулди. — Бу ит эмган отдан тушса хам узангидан тушмайди. — Қойил қолгандай бошини қимирлатиб кўйди. — Кеча кутурган итдай хуруж қилган одам, бугун битим тузишга рози эмиш. Биз эса кейинги оёқларимизда тик туриб, унинг қўлидан овқат ермишмиз. Вой сурбет-её!

Том эҳтиёт бўлиб сўради:

— Сен нима деб жавоб бердинг?

— Худо ҳаққи, хоҳлаган пайтида битим тузишга розимиз, дедим, — Сонни кулди. — Менинг шошилаётган жойим йўқ. Юзлаб одамларим шахарда туну кун навбатчилик қилишмоқда. Солоццо инидан чиқиб, корасини кўрсатиши биланоқ тамом бўлади. Кўнглига сикқанича ўйлаб кўрсин. Мен шошилаётганим йўқ.

— Аниқроқ бирор таклиф айтдингми? — сўради Хейген.

Бўлмасам-чи, — жавоб берди Сонни. — Биз унинг олдига Майклни юборамиз. Солоццо унга таклифларини айтади. Воситачи Майклнинг дахлсизлигини таъминлайди. У ўзининг дахлсизлигини таъминлашни сўрамаяпти — бефойдалигини билади. Хўп, майли, бу майда-чўйда гап. Демак, бундай учрашув Солоццо худудида бўлади. Майкл келиб Солоццо ҳузурига олиб кетишади. Майкл Солоццонинг гапларини эшигади, кейин уни кўйиб юборишади. Учрашувнинг аник каерда бўлиши номаълум. Биз учун шундай қулай шартларни ваъда қилишяптики, рал этишнинг иложи йўқ.

Хейген сўради:

— Таттальялар жим қараб ўтиришаверади, деб ўйлайсанми? Бруно учун қасос олишмайдими?

— Буни ҳам гаплашдик. Воситачининг айтишига қарандага Таттальялар оиласи Солоццонинг режаларига рози эмиш. Бруно Таттальянинг ўлими хисобдан чиқариб ташланганмиш. У отамизга килинган сукасднинг хуни эмиш. Бошга — бош. — Сонни яна кулди. — Шунака, безбетликнинг чегараси бўлмас экан.

Хейген яна эҳтиёткорлик билан сўради:

— Уларнинг таклифларини эшитсак бўлармиди?

Сонни бошини чайқади:

— Йўқ, consigliori, йўқ, етарли бўлди! — энди сезилар-сезилмас итальянча талаффуз билан гапира бошлади. — Ё менга Солоццони ушлаб келтиришади ёки Корлеонелар оиласи уруш эълон килади. — Сонни жим бўлиб қолди. — Том, масалани тинч йўл билан ҳал қилиш тўғрисидаги гаплар тугади. Ҳамма нарса ҳал этилган. Энди сенинг вазифанг менга ғолиб чикишда ёрдамлашиш. Тушундингми?

Хейген аста бош иргади. Бир оз жимликдан кейин:

— Мен полициядаги одаминг билан гаплашиб кўрдим, — деди. — У капитан Макклоски маълум микдорда маош олиб, Солоццога хизмат қиласди, деб айтди. Маоши шоҳона эмиш. Макклоскисиз Турк ҳеч жойда корасини кўрсатмасмиш. У Майкл билан учрашган пайтда ҳам олдида фуқаро кийимида ёнида қурол билан Макклоски ўтирган бўлади. Сен оддий нарсага тушунмаяпсан. Сонни, бунақа шахсий қўриқчи билан Солоццо бехато йўл тутади. Нью-Йоркда полиция капитанини ўлди-

риб, сувдан қурук чиққан ҳол ҳали бўлган эмас. Буни эсда тутсанг бўларди.

Сонни елка қисди.

— Макклоски бир умр Солоццонинг орқасидан соядек эргашиб юрмас, ахир. Кутамиз.

Майкл бутун сухбат давомида биринчи марта гапга аралашди. У Хейгендан сўради:

— Отамни уйга олиб тушса бўладими?

Хейген бош чайқади:

— Сўраб-суриштириб кўрдим. Ҳозирча мумкин эмас. Ахволи оғир. У тузалиб кетади, лекин бунинг учун парвариш керак, даволаниш тартибига риоя қилиш керак. Балки яна операция қилишга тўғри келар.

— Унда Солоццони дарҳол саранжом қилиш керак, — деди Майкл. — Энди кутиб бўлмайди. Бу жуда хавфли. Балки яна бирор разилликни ўйлаб топар. Эсингиздами, унинг асосий мақсади отамни ўлдириш эди. Агар Солоццо уни гумдон қилмоқчи эканлигимизни сезиб қолгудек бўлса, яна суникад уюштиради. Унга полиция капитани ёрдам берадиган экан, бу сафар ҳам хатога йўл қўяди, деб бўлмайди. Хавф-хатар катта, бу ишда таваккал қилиш ярамайди.

Сонни ўйчан томоғини қашлади.

— Гапларинг тўғри, — деди у. — Солоццо яна отамизга қарши кўл кўтартунча кутиб туришга ҳаққимиз йўқ.

Хейген хотиржам сўради:

— Капитан Макклоскини нима қиласми?

Сонни ғалати бир табассум билан Майклга қаради.

— Ҳа-я, полиция капитанини нима қилсанк бўларкин?

Майкл секин деди:

— Албатта, бу сўнгги чора. Лекин сўнгги чоралар ҳам ўзини оқладиган вазиятлар бўлади. Айтайлик, биз Макклоскини саранжом қилмоқчимиз. Бундай холда унинг кирдикорини очиб ташлашимиз, у ўз бурчини ҳалол бажаётган полиция капитани эмас, балки ифлос, фириб-гарлик ишларида аралашиб юрган қаллоблигини, шубҳали шахс эканлигини, ҳар қандай муттаҳам сингари у ҳам жазоланиши кераклигини фош этиб, шармандаи шармисор қилишимиз керак. Биздан маош олиб ишлаётган газетачилар бор. Исбот қилинган шундай ҳужжатлар берамизки, уларни ҳеч ким рад этолмайди.

У бу гапларни маъкуллашларини кутиб, атрофга қарди. Тессио ва Клеменца қовокларини солиб, жим ўтиришарди. Сонни боягидек истехзо билан деди:

— Қани, гапиравер, қария, оғзингта шакар, жуда зўр гаплар бўляпти, деган бўларди бу гапларни эшишиб дон.

Хейген четта қараб пиқиллаб кулиб қўйди. Майкл кизариб кетди.

— Нима бўпти? Солоццо мени учрашувга таклиф қиляпти. Учрашувда факат уч киши — мен, Солоццо ва Макклоски бўламиз, бошқа хеч ким бўлмайди. Учрашувни индинга белгилангар. Айғоқчиларимиз учрашув каерда бўлишини билиб беришсин. Одамлар бўладиган жойда учрашишга уларни мажбур қилиш керак. Квартира ёки шахсий уйга мен бормайман. Майли, ресторон ёки бар бўлсин. Мен бемалол ҳаракат қила олишим учун тушлик вакти бўлиши керак. Бу уларга ҳам маъкул тушади. Полиция капитанини отиб ўлдиришимиз мумкинлиги, ҳатто Солоцционинг хаёлига ҳам келмайди. Албатта, энг аввало мени бошдан-оёқ тинтиб чиқишиади, демак, мен учрашувга куролсиз бораман. Улар билан сухбатлашаётган пайтимда менга қурол етказиб бериш йўлини излашга сизлар бош котиринглар. Иккаласини ҳам отиб ўлдираман.

Тўрт калла бирданига у томон ўтилди. Клеменца ва Тессио жиддий, айни пайтда ҳайратланиб қарашди. Хейгенинг қиёфасида ташвиш ифодаси бор эди, лекин у мутлако таажжубланмади. Бироқ Соннининг бесўнақай қиёфаси сўлқиллай бошлади — тўсатдан у бор овози билан кулиб юборди. Овози томоғига тикилиб, у кўрсаткич бармоғи билан Майклни кўрсатаркан, кулги орасида шундай деди:

— Вой зиёли, олий маълумотли студент-эй, ахир сен бурнишни жийириб, оиласиб бизнесдан нарида юардинг-ку! Энди бўлса факат Макклоски башарангга боллаб туширганлиги учун полиция капитанини ва Туркни ўлдиримоқчи бўляпсанми, а? Сени ҳақорат қилишдими? Ахир бу бизнес, иш юзасидан бўлиб турадиган воқеа, холос. Буни қаранглар, хафа бўлганмиш. Факат уриб тишини синдиргани учун иккаласини ҳам ўлдиримоқчи эмиш. Демак, майда-чуйда топшириқлардан кўнглинг тўлмай юрган экан-да! Қаранглар, шунча йилдан бери билмабмиз-а!

Хеч нарсага тушуммаган Клеменца ва Тессио Сонни укаси бўйига қараб тўн бичмаётганигидан куляпти, деб ўйлашди. Улар ҳам такаббурлик қилиб кулишди. Факат Хейген хушёр тортиб, жиддийлигича қолди.

Майкл ҳаммага бир-бир қараб чикди, кейин ҳамон кулишда давом этаётган Соннига кўзларини қадади.

— Демак, сен иккаласини гумдон қиласан. Сен-а? Полициячи башарангга боплаб туширгани учун уни ўлдиришга тайёрсан, шунақами? — У яна қиқирлаб кулди.

Майкл ўрнидан турди.

— Бас қил! — деди у. Ундаги ўзгариш шунчалик кескин эдики, Тессио ва Клеменцанинг юзидағи табасумдан из ҳам қолмади. Акаси катта ва кучлироқ бўлишига қарамасдан Майкл унга ташланишга ҳам тайёр эди. Агар Майклнинг кўлида курол бўлганда Соннининг ҳаёти қил устида турган бўларди. Соннининг томографига бир нарса тиқилиб қолгандай бўлди. Майкл совук, бегона овоз билан:

— Сен, абрах, бу иш менинг кўлимдан келишига ишонмаяпсанми ҳали? — деди.

Сонни кулишдан ўзини тўхтатиб олганди.

— Ишонаман, албатта, ишонаман, — деди у. — Мен гапингга кулаётганим йўқ. Кулгилиси шундаки, ҳаётда бундай ҳоллар бўлиб туради. Мен сени доим кучли йигит, ҳатто доннинг ўзидан ҳам кучлироқ деб ўйлаб юрадим. Солоцционинг кўзи олдида сен нимжон, мишики бир одамсан. Чунки Макклоски тишларингни тўкиб ташлаганда ҳам лом-мим демадинг, ҳар доим оиласвий жанжаллардан четда юрасан. У сен билан учрашганда, заррача кўркмаса ҳам бўлади, деб ишонади.

Сонни жим бўлди, кейин секин кулиб қўйди.

— Жин урсин, ниҳоят сен ҳам Корлеонелардан эканлигинни кўрсатдинг. Шундай бўлишини фақат мен билардим. Отамизнинг жароҳатланганига уч кун бўлди. Уч кундан бери уруш қаҳрамони, футбол юлдузи ва яна алламбало никобларингни қачон ечиб ташларкинсан, деб кутаман. Мен ўнг кўлим бўлишингни, биргаликда отамизни ва оиласизнинг ҳамма аъзоларини қириб ташламокчи бўлган абраҳларнинг тавбасига таянтириб қўйишимизни кутаман. Бунинг учун бор-йўғи уни башарангга яхшилаб бир тушириши кифоя қилди, холос. Хўш, нима дейсан?..

Сонни қулгили қилиб афтини бужмайтириди ва тиззасында уриб күйди.

Йўқ, ростдан ҳам нима деса бўлади, а?

Вазият юмшади. Майлар бошини чайқади.

Сонни, бошка илож йўқ, бундай карорга келганиминг сабаби шу. Яна суюқасд килишларини кутиб ўтиrolмайман. Солоццо фақат мени ёнига яқинлаштиришини яхши биласан. Ҳаммасини ўйлаб кўрдим. Полиция капитанини мендан бошка ҳеч ким ўлдиrolмайди. Тўғри, Сонни, бу иш сенинг ҳам қўлингдан келарди, лекин сенинг хотининг, болаларинг бор. Устига-устак, отамиз соғайиб чиккунга қадар сен оила бошлиғисан. Демак, Фредди иккимиз қоляпмиз. Фредди эса ўйиндан чиқди. Демак, мен. Бор гап шу. Шапалоқнинг бу ишга ҳеч қанақа дахли йўқ.

Сонни Майларни қучоқлади.

— Ҳамма далилу рўкачларингта тупурдим. Энг муҳими, сен ўзимизникисан. Яна бир нарса: гапларингнинг ҳаммаси бошидан охиригача тўғри. Сен нима дейсан, Том?

Хейген елка қисди.

— Гаплари жуда тўғри. Бунинг устига Солоццо биз билан ҳақиқатан ҳам битим тузмоқчи бўлаётганлигига мен ишонмайман. Қисқаси, Солоццони гумдон қилишимиз керак. Бунинг учун ҳатто полиция капитанини гумдон қилишга тўғри келса ҳам, ягона йўл шу. Фақат бир нарсани унутмаслик керак — бу ишни қиладиган одамнинг бошида чақмоқ чақиб, момоқалдироқ гулдирайди. Наҳотки, Майлардан бошка одам бўлмаса?

Хейген Клеменца ва Тессиога қаради:

— Йигитларингиз орасида бу топшириқни бажара оладиган тажрибали, ақлли одам йўқми? Кейин бир умр бизнинг таъминотимизда бўлади.

Аввал Клеменца гапирди.

— Йўқ, Солоццо ҳамма йигитларни танийди. Дастробки дақиқадаёқ у ҳамма режаларимизни пучга чиқарди. Мен ёки Тессио борса ҳам худди шундай бўлади.

— Янги келганлардан ҳеч ким танимайдигани йўқми? — сўради Хейген.

Ҳар икки сарорегиме бош чайқади.

Сонни қатый хулоса чиқарди:

— Бу ишга Майлардан бошка ҳеч ким бормайди. Сабаби — минг битта. Энг муҳими, Майларни менсиш-

майды. Кейин у бу топширикни уддалашига ишонаман. Яна бир мұхым нарса – бу ибليس Туркка яқиналашишнинг бошқа иложи йўқ. Демак, вазифамиз ҳар томонлама мукаммал тайёргарлик кўриш. Унутма, Майк, ўқ узининг биланоқ тўпнончани ерга ташла. Эсингда тут, ҳамма нарсани – гувоҳларни ҳам, бошқаларини ҳам иложини қилиб, тўғрилаш мумкин, лекин агар қўлингда курол билан ушлаб олишса, тамом бўлдим деявер. Транспортни ҳам, яширинадиган жойни ҳам тахт қилиб қўямиз, кейин ғойиб бўласан, қор ёғиб излар босилгунча таътилда юргандек юраверасан. Майк, узоқ муддат бу жойларда бўлмайсан, севгилинг билан ҳатто телефон орқали ҳам хайрлашма. Ҳамма ишни тугатиб, сени соғ-омон чет элга ўтказиб юборганимиздан кейин мен ўзим қўнфироқ қилиб, соғ-омонлигингни унга айтиб қўяман.

Майкл Корлеоне яна худди бошидан муздай сув қуйилаётгандай таниш ажойиб туйфуни хис қилди. У акасига:

— Менга Кейга нимани айтиш керагу, нимани айтмаслик кераклигини ўргатиб, бекорга овора бўляпсан. Сен ахир ҳозир қўнфироқ қилиб, Кей билан хайрлашибини эмас, худди шу нарсани қўэда тутдинг. Тўғрими?

Сонни шошиб:

— Жаҳлинг чиқмасин, сен янги одамсан, ҳозирча мен қўрсатма беряпман. Бу гапни унутайлик, — деди.

Хейген ҳаммага виски қуиди ва фамгин:

— Бўпти, ҳарҳолда энди нима қилишимизни аник биламиз-ку! — деди.

11-б о б

Полиция бўлими хонасида капитан Марк Макклоски девордаги осма соатга қараб қўиди. Солоцциони олиб келадиган, бетини ювмаган бу Туркни Корлеонелар оиласи вакили билан учрашувга кузатиб борадиган вақт бўлганди. Макклоски шкафни очиб, фуқароча кийимини кия бошлади. Кейин хотинига қўнфироқ қилиб, кечки овқатга боролмаслигини, топшириқ билан кетаётганлигини айтди. У хеч қачон хотинига қўнглидагини очик айтмасди. Тентак, ҳамон эри олаётган биргина маошнинг ўзиға ҳозиргидек яшашлари мумкин деб ўйлайди. Макклоски кинояли кулиб қўиди. Онаси ҳам шунақа эди.

Лекин Макклоскининг кўзи эрта очилди — отаси унга пул топишнинг яширин йўлларини кўрсатиб берди.

Отаси полицияда сержант лавозимида хизмат қиласди. У ҳар ҳафтанинг охирида ўғлини етаклаб олиб, участкасини айланниб чиқарди. Катта Макклоски олти ёшли ўғилчасини дўкондорларга кўрсатаркан:

— Бу бизнинг кичкинтайимиз, — дерди.

Дўкондорлар сержантнинг қўлини қисишиб, болани мақташар, кассаларини жиринглатиб очишиб, боланинг киссасига эллик доллар пул солиб кўйишарди. Куннинг охирига бориб, кичкина Марк Макклоскининг чўнтаклари пулга тўлар, ўзи эса отасининг ўртокларига ёққанидан, уни кўришлари биланоқ пул берганликларидан фахрланиб кувонарди. Табиийки, отаси бу пулларни ўғлини коллекга жойлаштиришга керак бўлади, деб банкка қўяр, Маркнинг қўлига беш-ўн цент берарди, холос.

Кейин улар уйга қараб йўл олишарди. Полициячи амакилар ундан катта бўлсанг ким бўласан, деб сўрашар, у эса «Поишиячи» деб жавоб берар, амакилар қоринларини ушлаб, ҳаҳолаб кулишарди. Мактабни битиргандан кейин у отаси ўйлагандек коллежга эмас, полициячилар курсига ўқишга киргани тушунарли ҳол эди.

У ҳалол, тиришқоқ, жасур полициячи эди. Текканга тегиб, тегмаганга кесак отадиган безорилар уни кўришлари билан жуфтакни ростлаб қолишарди. Кейинчалик эса унинг участкасида мутлако безорилар қолмади. У отасига ўхшаб, ўғилларини дўконларда етаклаб юрмас, тўлиб-тошиб ётган ювинди идишларга ва рухсат берилмаган жойга кўйилган машиналарга панжа орасидан қаранглиги учун дўкондорлардан хайр-садақа тамагирлик қилмасди. У очиқчасига пул оларди, чунки уни ҳалол ишлаб топилган пул деб хисобларди. Бошқа полициячиларга ўхшаб у навбатчилик пайтида кино-театрларга кирмас, совук қиши кечаларида ресторонларда ўтиrmасди. Участкасини айланниб юради. Дўкондорлар у туфайли ўзларини худди тош девор ичидаги каби бехатар хис қилишар, ундан миннатдор бўлишар ва бу миннатдорчиликни амалда исбот қилишарди.

У айёрлик қилмас, шубҳали ишларга аралашмас, факат пора оларди. Гарчи сакрашлар бўлмаса-да, у хизмат поронасидан тинмай кўтарилиб борди.

Тўрт ўғил тарбиялаб ўстириди, лекин улардан биронгаси ҳам полицияда хизмат қилишга кирмади. Ҳаммаси дорилфунунга ўқишига кирди. Бу йиллар давомида Макклюски сержантликдан лейтенантликкача, лейтенантликдан капитанликкача кўтарилиди. Шунинг учун ҳам ўғиллари хеч нарсадан камчилик сезмадилар. Ҳудди шу пайтга келиб учига чиққан муттаҳам, фиригар сифатида Макклоскининг номи чиқа бошлади. Унинг участкасида ги букмекерлар конундан ҳимоя қилганлиги учун унга Нью-Йоркдаги бошқа участкалардагига нисбатан кўп ҳақ тўлайдиган бўлишди. Ахир тўрт ўғилни дорилфунунда ўқитиш осон эмасди-да!

Макклоски бегоналар ишини тушунмасликка олишни ўзи учун қонун қилиб олди. Солоццо Корлеоне ётган палатадан соқчиларни олиб ташлаш тўғрисидаги таклиф билан мурожаат қилганда Макклоски «Нима учун?» деб сўрамади, «Қанча бўлади?» деб сўради. Солоццо ўн минг беришини айтганда Макклоски нима учунлигини дарҳол тушунди. У ўйлаб ўтиrmади. Корлеоне Америка мафиясининг йирик бошлиқларидан бири эди. Ҳукумат аппаратида унинг таниш-билишлари шунчалик кўп эдики, ҳатто Аль Капоненинг ўзи ҳам бу борада унинг олдига тушолмасди. Корлеонени ўлдирган ҳар қандай одам Макклоскига яхшилик қилган бўларди. Макклоски ваъда қилинган пулни олдиндан олди ва Солоццо илтимосини адо этишга киришди. Солоццо қўнфироқ қилиб, касалхона олдидা Корлеонеларнинг икки одами турганлигини айтганда у ғазаб отига минди. Бу канакаси бўлди? Ахир у Тессионинг ҳамма одамларини тарқатиб юборганди-ку! Корлеоне палатаси олдидағи полициячилар постини олиб ташлаганди-ку! Энди ваъдасининг устидан чиқолмаган одам сифатида ўнг мингни Солоццога қайтариб беришга тўғри келади. Вахоланки, бу пулни у невараларини ўқитишга ажратиб қўйганди. Касалхонага кутурган ҳолда ушиб келганлигининг, Майл Корлеоненинг тумшуғига туширганининг сабаби ҳам ана шунда эди.

Хайриятки, иши ўнгидан келди. Таттальянинг тунги клубида Солоццони учратиб қолди ва унга янада мўмайрок даромад келтирадиган ишни таклиф қилишди. Макклоски савол бериб ўтиrmади, чунки жавобини олдиндан биларди. Факат хизмат ҳаки тўғрисида қатъий келишиб олди. Ҳаётини хавф остига қўяётгани унинг ҳаёлига ҳам

көлгани йўқ. Бирор кимсанинг калласига Нью-Йорк полицияси капитанини ўлдириш тўғрисидаги кулгили фикр келишини тасаввур килиб бўлмасди. Энг кичик полиция хизматчиси мушт туширганда ҳам ҳатто энг учига чиккан каззоб-ўғри ҳам унга қарши қўл кўтаришга журъат полмасди. Полициячини ўлдириш фойдасиз иш. Чунки қамоққа олишда қаршилик кўрсатди ёки қочишига уринди, деган баҳона билан бирин-кетин ҳамма ўғриларни отиб ташлашади. Бунга ким тўсқинлик кила олади?

Макклоски чукур хўрсинди-да, хонадан чиқишига тайёрланди. Ташвишлар, бир умр тугамайдиган ташвишлар. Ана, хотинининг Ирландиядаги опаси ракдан ўлди. Бир неча йил касал бўлиб ётди, врачларга қанчадан-канча пул кетди. Энди дафн этишга ҳам пул керак. Картотшка экилган далаларда тонг отмасдан кун ботгунга қадар тер тўкиб, аранг тирикчилик қилаётган қариндош-уруғлари — хола ва тоғаларига ҳам баъзи-баъзида бўлса-да, ёрдамлашиб туриши керак. Йўқ, у хасислик қилаётгани ёки нолиётгани йўқ. Лекин хотини билан юртига боргандা уларни шохона кутиб олишарди. Бу йил ёзда бориб келишса яхши бўларди — уруш тугади, қўлига пулнинг ўзи сувдай оқиб келиб турипти. Макклоски навбатчига агар керак бўлиб қолса, қаердан топишни айтди. Унга эҳтиёткорликнинг зарурати йўқ эди. Ҳар доим айғоқчи билан учрашдим, дейиши мумкин. У полиция бўлимидан чиқиб, икки квартал пиёда юрди, кейин таксига ўтириб, Солоццо кутаётган уй томон жўнади.

Майклни мамлакатдан қочириб юбориш учун зарур бўлган сохта паспорт, денгизчилар гувоҳномаси, Сицилия портларидан бирига борадиган Италия савдо кемасидан бўш каравот тайёрлаш каби ишлар Том Хейген зиммасига юкланди. Шу куннинг ўзида Сицилия тоғларида иш кўраётган мафия бошлиғи хузурида Майклни яширинадиган жой билан таъминлаш мақсадида самолёт билан Сицилияга элчилар жўнатилди.

Сонни Майклни Солоццо билан учрашадиган ресторандан чикқанда уни машина билан ишончли одам кутиб туриши хақида огоҳлантирди. Бу сафар ана шундай ишончли одам Тессио бўлади — устига устак кўнгилли тарзда унинг ўзи бу вазифани адо этиш истаги билан чиқди. У кўринишидан пачоги чиққан аравага ўхшаш,

лекин бакувват мотор билан жиҳозланган машина миниб келади. Машинаға қалбаки номер илингани бўлади. Унинг сиз ҳам бу машина қаердан келганлигини, кимга қарашли эканлигини аниқлаб бўлмайди. Бу машина юз бериши мумкин бўлган худди мана шундай ҳаддан ташқари алоҳида ҳолатлар учун атайнин сақлаб кўйилган эди.

Майл кун бўйи Клеменца билан унга етказиб бериладиган митти тўппончадан отишни ўрганди. Тўппончанинг овозни сўндирадиган мосламасини кийдирмайдиган бўлишиди. Чунки бирон-бир жанжалкаш ёки бекорчи нималар юз бераётганини суриштирмасдан тўполонга аралашиб, бекордан-бекорга ўлиб кетиши мумкин. Ўқ овозини эшигтанда эса тумшуғини сукмайди.

Майл тўппонча отишни ўрганар, Клеменца эса унга тинимсиз кўрсатма берарди:

— Ўқ узид бўлишинг билан тўппончани секин ерга ташла. Ҳеч ким сезмайди. Ҳамма сени аввалгидек қуроли бор, деб ўйлайди. Ҳеч ким кўлингга қарамайди, ҳамма юзингта қарайди. Шу пайт сен дарҳол жуфтакни ростлаб қоласан, лекин югурма, юриб чиқавер. Ҳеч кимнинг кўзига тик қарама, аммо одамлардан кўзингни ҳам олиб қочма. Шуни унутмаки, сен атрофдагиларнинг ҳаммасини даҳшатга солиб кўясан. Ҳа, шундай бўлади, бунга ишончинг комил бўлаверсин. Ресторандан чикишинг билан сени Тессио кутиб олади. Дарҳол машинага ўтирасан. Қолганини Тессиога кўйиб берасан. Қани, энди шляпани кийиб кўр-чи.

У Майлнинг бошига похол шляпани кийдирди. Умрида шляпа киймаган Майл афтини буриштириди, лекин Клеменца қаттиқ турди.

— Кийиб олавер, зарар қилмайди, сени таниш қийин бўлади. Энг муҳими бу гувоҳларга адашганликларини тушунтирганимизда улар берган кўрсатмаларидан тонишлирига туртки бўлади. Эсингда тут, Майл, бармоқ излари бошингни оғритмасин. Тўппончанинг дастаси ва тепкисига маҳсус юпқа парда қопланган бўлади. Бошқа қисмларига кўл теккизма.

— Солоццо мени авраб, қаёққа олиб бормоқчи бўлаётганини Сонни аниқладими? — сўради Майл.

Клеменца елка қисди.

— Хозирча аниқлай олгани йўқ. Солоццо жуда эҳтиёткорлик қилмоқда. Лекин ташвиш қиласанг ҳам бўлади,

у сенга тегмайди. Сен соғ-саломат қайтиб келгүнингча унинг воситачисини гаровга ушлаб туралыз. У Солоццо одамлари орасида «олтилик» эмас, энг камида кирол кузир. Солоццо уни сенга алмаштирмайди. Бу ерда бошқача хисоб-китоб бор. Сенга ҳеч нарса қилмайди. Азобинни кейин биз тортамиз.

— Сизларга қийин бўладими?

— Эҳ-хе, нимасини айтасан, жуда қийин бўлади, — деди Клеменца. — Ошкора уруш бўлади. Таттальялар оиласи Корлеонелар оиласига қарши урушади. Бу йил кинша кўча тозаловчилар кўплаб ўликларни йифиштириб олишади. — У бошини чайқади. — Начора, сал ён берсанг, улар беш панжасини тенг оғзига солишади, бошингга чиқиб олишади. Яхиси, вактида таъзирини бериб қўйиш керак, Гитлернинг ҳам Мюнхенда таъзирини бериб қўйишганда зап иш бўларди. Бунинг ўрнига оппосонгина қўйиб юборишиб, бошларига ташвиш орттириб олишди.

Шунга ўхшаган гапни Майкл 1939 йилда, ҳали уруш бошланмасдан олдин отасидан ҳам эшитганди. Оилавий мафиячиларга давлат департаментида иш олиб бориш имкониятини беришганда борми, қарабисизки, иккинчи жаҳон уруши ҳам бўлмасди, ўлади Майкл кулиб.

Улар доннинг Сонни штаб-квартирага айлантириб олган қароргоҳига қайтиб келишди. Сонни диванда мудраб ўтиради. Дон пайтида одатда саранжом-саришта турадиган хона арzon меҳмонхонанинг ташландик хонасига ўхшаб қолганди. Майкл акасининг елкасидан туртди:

— Менга қара, хонани тозалаб қўйсанг бўлмайдими? Туриш-турмушинг худди дарбадар одамларнинг турмушига ўхшайди.

Сонни эснаб қўзини очди.

— Хўш, казармани текшираётган қайси командир экан? Бемаъни гапларни қўй, Майк, ҳалигача бу иблис Солоццо билан Макклоски сени қаерга олиб боришларини билолганимиз йўқ. Ким билсин, сенга қандай қилиб курол етказиб берамиш?

— Балки ўзим билан бирга олволарман? — сўради Майкл. — Топиб олишган тақдирда ҳам нима қипти, куролни тортиб олишади, холос.

— Йўқ, бунақаси кетмайди, — деди у. — Бу Солоцциони гумдон қилишнинг ягона йўли, уни барбод қилиб

бўлмайди. Клеменца тўппончани ерга ташлаб юбор, деб айтдими?

— Юз марта айтди, — деди Майкл.

Сонни дивандан туриб, Майклга яқинлашди.

— Жағинг тузукми, қария?

— Расво, — деди Майкл. Чап томони тинимсиз қаттиқ азоб бераётганди. У стол устида турган вискини олди-да, шиша оғзидан ича бошлади. Оғриқ бир оз бо силгандай бўлди.

— Эй, Майк, ҳозир виски ичадиган пайт эмас, учеб қолмагин тағин.

Майкл жеркиб ташлади.

— Бор-е, фашимга тегмаган сен қолгандинг... Агар билсанг, фронтда Солоццингдан бақувватроқ йигитлар билан солишганман. Шароит хам бундан бешбаттар оғир эди. Ҳамма гап қасд қилишда. Ўлдириш хеч гап эмас. Энг кийини қасд қилиш. Қасд килдингми — тамом.

Хонага Том Хейген кирди. Соннининг сўзсиз саволига у бош чайқаш билан жавоб берди.

— Миқ этган овоз ўйқ, — деди у. — Кўринишидан Солоццо охирги дақиқагача миқ этмайди.

Телефон жиринглади. Гарчи ҳамма жим бўлиб қолган бўлса хам, шовкин килмасликлари учун Сонни трубкани баланд кўтарди. У дафтарчага алланарсаларни ёзаркан, «Жуда соз, ўша жойда бўлади» деб трубкани илиб қўйди.

— Вой аблах,вой сурбет-ей. Демак, гап бундай. Кечкурун соат саккизда Солоццо капитан Макклоски билан бирга Майклни олиб кетгани Бродвейдаги Жек Жемпси барига машинада келади. Шу ердан учаласи музокара олиб бориладиган жойга жўнашади. Қайси томонга жўнашлари номаълум. Яна бир гап — анови ирландиялик искович ҳам балони тушунмаслиги учун Майкл Солоццо билан итальянча гаплашишади. Макклоски итальянча «сальдо»¹ сўзидан бошқасини тушунмайди. Сен хусусингда эса, Майкл, улар сицилияча талаффузни тушунишингни суриштириб билишилти.

Майк қуруққина килиб:

— Анча-мунча эсимдан чиққан, лекин сухбатимиз узок чўзилмайди-ку, — деди.

¹ С а л ь д о — чақа пул, лиранинг йигирмадан бирига тенг.

Воситачи келмагунча Майк бу ердан чиқмайди, —
— Том Хейген. — Бу ҳақда аниқ келишиб олганмиз.

Клеменца бош қимирлатди.

Воситачи шу ерда, менинг уч йигитим билан кар-
та уйнашти. Улар менинг қўнғирофимни кутишади. Ме-
нини рухсатимсиз унга жавоб беришмайди.

Сонни чарм қопланган креслога ўтириди.

Ух-х, ахвол роса мушкуллашди. Музокарани қаерда
олиб боришлирини қаердан билсак бўларкин?

Хейген оғир нафас олди.

Уларнинг орқасидан айғоқчи қўйишдан ва тақдир-
та умид боғлашдан бошқа чорамиз йўқ.

Сонни бош чайқади.

— Э, йўқ, айғоқчими осонгина лақиллатиб кетишли-
ри мумкин. Улар энг аввало шунинг ташвишини қили-
шади.

Бу пайтда соат кечки бешга яқинлашиб қолган эди.

Хейген ўрта ва бош бармоқларини бир-бирига уриб
шиқирлатди.

— Анови полициядаги йигит Филипс бор-ку? Сонни,
ўшангага қўнғироқ қилиб кўрмайсанми? Агар зарур бўлиб
колса капитан Макклоскини қаердан излаш кераклигини
бўлимдан билиб берсин. Капитаннинг қаерга кетгандиги
билан ким нима учун қизиққанлигига у сариқ чақачалик
хам эътибор бермайди.

Сонни телефон рақамларини терди, паст овозда ни-
малардир деди, кейин трубкани илиб қўйди.

— Билиб, кейин қўнғироқ қиласди.

Орадан ярим соат ўтгач, телефон жиринглади. Фи-
липс қўнғироқ қилганди. Сонни яна дафтарчасига нима-
ларнидир ёзib олди-да, трубкани илиб қўйди. Ёноқла-
рини шиширди.

— Менимчча, баъзи бир нарсалар ойдинлашяпти. Ка-
питан Макклоски у билан боғлана олишлари учун қаерга
боришини иш жойига айтиб кетишга мажбур экан. Шун-
дай қилиб бугун у соат саккиздан ўнгача Бронскдаги
«Мовий камар»да бўларкан. Бу жойни ким билади?

— Мен биламан, — деди дадил Тессио. — Айни
бизбоп жой. Кичкина, тинч оиласији ресторон. Мехмон-
лар бегона кўздан пана бўлишлари учун столлар ораси-
га тўсиқчалар қўйилган. Яхши таом тайёрлашади. Би-
ров билан бирорвнинг иши йўқ. Жуда соз жой. — У

столга яқинроқ сурилди. — Клеменца, вакт зик. Дархол түппончани яшириб күядиган одамни жүнат. Ресторандаги ҳожатхона эскича жиҳозланган, бак идиши билан девор оралиғида бүш жой бор. Куролни бак идишнинг оркасига ёпишкөк мато билан ёпишириб күйсин. Майк, сени машинада тинтиб күришади, ҳеч нарса йўқлигига ишонишгач, тинчланишади. Ресторанда бошқаларнинг кўзини чалфитиш учун аввал бир оз ўтири, кейин узр сўраб ҳожатхонага ўт. Лекин қайтиб кирганингда асло вактни бой берма. Қайта ўтирма, тиккасидан от. Мўлжални аник ол. Ҳар бирининг калласига каратиб, биттадан ўқ уз, кейин дархол жуфтакни ростлаб кол.

Клеменца ишончли килиб, қўшиб кўйди:

— Тўппонча жойида бўлади, мен бунга кафолат бераман.

— Вазифа аник, — деди Сонни. — Демак, ишга киришдик.

Тессио билан Клеменца ташқарига чиқишид. Том Хейген сўради:

— Сонни, Майклни Нью-Йоркка етказиб кўяйми?

— Йўқ, — деди Сонни. — Сен бу ердан жилмайсан.

Майк топшириқни бажаргандан кейин бу ерда шундай ишлар бошланадики, эҳ-хе, ўшаңда сен менга керак бўласан. Газетачилар билан келишиб кўйдингми?

Хейген бош қимирлатди.

— Тўс-тўполон бошлангандан кейин уларга ахборот бера бошлайсан.

Сонни ўрнидан туриб, Майклнинг олдига келди ва унинг юзига тикилиб қаради. Укасига кўлинни узатиб:

— Мана, қария, сенга ҳам навбат келди, ўзингни кўрсат, — деди. — Ойим билан хайрлаша олмайсан, унга ўзим тушунтириб қўяман. Севгилингта ҳам айтиб қўяман. Фақат кейинроқ, маъқулми?

— Начора, маъқул, — деди Майкл. — Қандай деб ўйлайсан, неча йил узокларда юришимга тўғри келади?

— Энг камида бир йил, — деди Сонни.

— Илгарироқ қайтиб келишинг ҳам эҳтимолдан холи эмас, — гапга аралашибди Том Хейген. — Лекин, Майк, сен умидсизланма. Қачон қайтиб келишинг жуда кўп нарсаларга боғлиқ. Газетачилар биз ташлаган хўракка илинишадими, йўқми? Полиция бошқармасидагилар ходимини ҳимоя қилишадими, йўқми? Бошқа оиласалар биз-

— Карши туришадими, йўқми? Лекин шу нарса аниқки, бени олдида жуда қаттиқ таъкиблар, қийинчиликлар кечитти. Олишув кизгин бўлади.

Майк Хейгеннинг қўлини қисди.

Харҳолда сен харакат қил, узок санқиб юрмай, —
— Уч йил бегона юртларда юрдим, яна узоклашиб кетгани тоқатим йўқ.

Майк, ҳали ҳам кеч эмас, ўрнингга бошқа бирорвни
— муринимиз мумкин, — деди Хейген мулоимлик билан.

Агар уриб жағингни пачоқлагани учун шу ишга бораёт-
ган бўлсанг, чакки қиласан. Биринчидан, Макклоски аблах
бир тўника, кейин бу шахсий ўч олиш эмас, корчалонлар
уртасида тез-тез бўлиб турадиган воқеа, холос.

Бугунги кунда у иккинчи марта Майкл Корлеоненинг
юли котиб қолганлигини кўрди, бу юзда доннинг қиёфа-
сидагига ўхшаш аллақандай белгилар пайдо бўлди.

Том, бу масалада сен ўзингни ўзинг алдама. Корча-
лонлар ўртасида бўладиган ҳар қандай иш кимгадир
нишбатан шахсий ўч олиш бўлади. Ҳар бир одам кунда-
лик иш туфайли ичига ютишга мажбур бўладиган ифлос-
лик ҳам шахсий ўч олиш бўлади. Биласанми, буни мен
кимдан ўргангман? Дондан. Ўз отамдан. Чўқинтирган
отадан. Агар ўртоғини яшин урса, отам буни ҳам шахсий
 ўч олиш деб хисобларди. Яна бошқа баъзи бир нарсалар-
ни ҳам айтиб берайми? Бахтсиз ҳодисаларни шахсий
хақорат сифатида қабул қиласиганлар билан ҳеч бир
бахтсиз ҳодиса юз бермайди. Ҳа, жағимни пачоқлашгани-
ни мен шахсий адоват деб ҳисоблайман. Ҳа, жин урсин,
Солоцко отамни ўлдиришни ўйлаганини ҳам мен шахсий
адоват деб биламан. — Майкл кулиб кўйди. — Донга
айтиб кўй, буларнинг ҳаммасини мен ундан ўргангман.
У менга қилган ҳамма яхшиликлари учун яхшилик билан
жавоб қайтариш имконияти туғилганидан хурсандман. У
менга ҳақиқий оталик қилди.

Майкл бир оз жим тургач, кўшиб кўйди:

— Ишонасанми, у бирон марта менга, ё Соннига, ёки
Фреддига кўл текизганини эслай олмайман. Конни ҳакида
гапирмаса ҳам бўлади. Унга ҳатто бирон марта пўписа
ҳам қилмаган. Энди Том, менга тўғрисини айт, сенингча
дон ўз кўли билан ёки бошқалар кўли билан нечта одам
ўлдирган?

Том Хейген кўзини олиб қочди.

— Мен сен отангдан ўрганиб улгурмаган нарсаларинг хақида гапирай, — деди у. — Шундай холлар бўладики, бирон иш амалга оширилади-ю, кейин бу хақида қайта оғиз очилмайди. Бундай ишларни оқлашга ҳам уринмайсан. Уларни оқлаб ҳам бўлмайди. Бундай ишларни бажарасан, тамом. Кейин унутасан.

Майл Корлеоне қовоғини уйди. У хотиржам сўради:

- Сен consigliori сифатида Солоццонинг тирик қолиши дон ва оиласиз учун ҳавфли эканлигига қўшиласанми?
- Қўшиламан, — деди Хейген.
- Тушунарли, — деди Майл. — Демак, мен уни ўлдиришим керак.

Майл Корлеоне Бродвейда Жек Жемпси ресторани ёнида Солоццони кутиб турарди. У соатига қаради. Беш минути кам саккиз. Солоццо роса белгиланган вактда келса керак. У эса илгарироқ келишга шошилди. Мана, ўн беш минутдирки, Солоццони кутяпти.

Бродвейда одам унча кўп эмасди. Совук, гарчи кечки спектаклларнинг бошлинишига оз қолган бўлса-да, вакт анча нокулай эди. Майл чўчиб тушди: тротуар чеккасига катта қора машина келиб тўхтади, ҳайдовчи ўринидик устидан чўзилиб, олдинги эшикни очди.

— Ўтириш, Майл.

Коп-кора текис соchlари бир томонга таралган, қайтарма ёқали кўйлак кийган бу болани Майл биринчи марта кўриши эди. Щунга қарамай, унинг гапига кўнди. Орқада капитан Макклоски ва Солоццо ўтирарди.

Ўтирич суюнчиғи орасидан Солоццо қўлини узатди. Майл унинг қўлини қисди. Солоццонинг қўли қаттиқ, иссик, қурук эди.

— Келганинг яхши бўлди, Майл, — деди Солоццо. — Сен билан бирга бу кўнгилсизликларга нукта кўямиз, деб умид қиласман. Бу даҳшатли иш мутлақо мен ўйламаган томонга оғиб кетди. Яхши бўлмади, бу хеч кимга керак эмас.

Майл Корлеоне бепарволик билан:

- Тўғри, сиз билан тил топишимизга умид қиласман, — деди. — Мен отамга энди бошқа тегишмаса, дейман.
- Тегишмайди, — деди Солоццо ишонадиган қилиб. — Болаларимнинг соғлиги ҳаққи қасам ичаман, энди хеч ким тегмайди. Фақат сен масалага ақл-идрок билан ёндашишга ҳаракат қил. Сен акангга ўхшамайсан, деб умид

ни ташан. Сонни худди қуруқ пайраҳага ўхшайди. У битан иш түғрисида гаплашиб бўлмайди.

Калинган Макклоски мингирилади:

— Бу йигит билан тил топишса бўлади, ажойиб йишини У олдинга энгашиб, Майклнинг елкасига уриб қўйди. Кечаги ишга хафа бўлма, Майк, кечир. Қарияпман, үнинни тутолмай қоляпман, тушунасанми? Дам олгани чиқасиган накт бўлди шекилли. Асаблар панд беряпти — ахир кун бўйи асаблар тарафт тортилган бўлади. Баъзида ўзингинни тутолмай қоладиган вақтлар бўлиб қолади... — Макклоски ғамгин хўрсинди ва гап жараёнида Майклнинг қурорни бор-йўклигини усталик билан текширди.

Уи минутдан кейин машина кичикроқ итальянлар маҳалласига кирди ва ресторанча олдига келиб тўхтади. Кўчада ҳеч ким кўринмасди. Ресторанда уч-тўртта кеч қолган мижозлар овқатланиб бўлишаётганди, Майкл ҳайдовчи ҳам бирга кирмасайди, деб ташвишланганди, йўқ, яхши, у машинада қолди. Воситачи ҳайдовчи ҳакида лом-мим демаганди, умуман у ҳеч кимнинг хаёлига келмаганди. Тўғрисини айтганда, Солоццо ҳайдовчи билан келиб, шартномани бузганди. Гарчи олдиндан унинг сукут саклашини ирҳодасизлик белгиси, музокаралар муваффақиятсиз туташидаи қўркиш далили, деб тушунишларини билса ҳам Майкл бу ҳақда оғиз очмасликка қарор килди.

Улар доира шаклидаги ягона бўш столга ўтиришди. Тўсиқчалар билан ажратилган столчалардан бирига ўтиришини Солоццо рад килди. Энди улардан ташқари ресторанда бор-йўғи икки киши қолганди. Туркнинг одамлари эмасмикин, деган фикр ўтди Майклнинг миясидан. Даравоқе, бунинг аҳамияти йўқ эди.

Макклоски қизиқиб сўради:

— Бу ерда итальянча овқатларни яхши тайёрлашадими?

Солоццо уни тинчлантириди:

— Биргина сўқим гўштини олиб кўринг, бунақасини Нью-Йоркдан бошқа жойда тополмайсиз.

Кўлида бир шиша вино билан официант пайдо бўлди. У шишанинг оғзини очди. Қизифи шундаки, Макклоски ичмайдиганлардан чикиб қолди.

— Ҳамма ирландияликлар орасида ичмайдигани битта мен бўлсан керак, — деди у. — Бу заҳар кўп яхши одамларнинг ёстигини куритди. Мен уларнинг жуда кўпини кўрдим.

Солоццо капитанга хотиржам деди:

— Мен Майкл билан итальянча гаплашаман. Кўнглингизга менга ишонмаяпти деган шубҳа келмасин. Шунчаки, фикримни инглиз тилида ифодалашга қийналяпман. Майкни эса мен бу ишга яхши ният билан кўл ураётганимга, агар бугун битимга кела олсак, бундан ҳамма ютишига ишонтиришим керак. Айбга буюрмайсиз, бу мутлако сизга ишонмаганлигимдан эмас.

Капитан Макклоски унисига ҳам, бунисига ҳам қулимсираб қараб қўйди.

— Тушунарли, гаплашаверинглар, — деди у. — Мен эса сўқим гўшти ва спагетти билан машғул бўламан.

Солоццо Майклга қараб сицилианча лаҳждада гап бошлиди:

— Энг аввало, отанг иккимизнинг ўртамиизда бўлган ҳамма воқеанинг илдизи фақат ишга бориб тақалишини тушунишинг керак. Мен дон Корлеонени чукур хурмат қиласман, жон-жон деб унинг кўлида хизмат килган бўлардим. Лекин айни пайтда отанг масалага эскича қарайдиган одам эканлигини тушунсанг керак, деб ўйлайман. Ҳамма олға қараб ҳаракат қиляпти, отанг эса йўлга кўндаланг бўлиб турипти. Мен бошлаган иш эртанги куннинг иши, келажак даъвати, бу иш замирида сон-саноқсиз миллионлар ётипти. Отанг эса умрини яшаб бўлган аллақандай инжиқлиги туфайли оқимга қарши боряпти. Шу йўл билан менга ўшаганларга ўз ҳукмини ўтказяпти. Тўғри, у билганингизни қилинг, бу сизнинг ишингиз, деяпти, лекин бу қуруқ гапдан бошқа нарса эмаслигини иккаламиз ҳам якқол кўриб, билиб турипмиз. Амалда эса иккаламиз ҳам бир-биримизнинг бўғзимиздан олишга пайт пойлаб турипмиз. Аслида у мен бошқа нарсани, бу фойдали бизнесдан воз кечишмни айтияпти. Мен ўзимни хурмат қила билганлигим ва ҳеч қачон бошқалар менга ҳукмини ўтказишларига йўл кўймаслигим учун кутилаётган воқеа юз берди. Қўшимча қилиб шуни айтишим керакки, мен Нью-Йоркдаги беш оиласинг, гарчи улар сукут сақлашган бўлсалар ҳам, маъқуллашлари асосида бу ишга кўл урдим. Таттальялар оиласи пайчи бўлиб бу ишга қўшилишди. Агар бу жанжал давом этадиган бўлса, Корлеонелар оиласи ҳаммага қарши бир ўзи ёлгиз қолади. Албатта, агар отанг соғ бўлганда сизлар матонат билан қарши туришинглар мумкин эди. Лекин сен

түннинг олмагину, аканг ҳали Чўқинтирган ота бўлишга сонглиғінгиз ирландиялик Хейгеннинг, жойи жангнида булсин, Женко Аббандандога тенглашишига ҳали ким Шунинг учун ҳам мен тинчлик, тўғрироғи сулҳа тақиғ килянман. Келинглар, сенинг отанг тузалиб чи-сиб мулокараларда шахсан иштирок эта олгунга қадар тиимлиқ харакатларини тўхтатиб турайлик. Татталъя менини маслаҳатим ва кафолатим билан ўғли Бруно ўлими учун қасд олиш фикридан воз кечишга рози. Тинчликди яшайлик. Ҳозирча эса барибир тирикчилик қилиш керак бўлади. Шундай экан, мен аста-секин ўзимнинг сандо ишларим билан шуғулланаман. Мен сизларни шерикликка чақираётганим йўқ. Мен факат Корлеонелар оиласидан ҳалакит бермасликни илтимос қиляпман. Менинг ўй-мулоҳазаларим шундай. Агар янгишмасам сенга бу ўй-фикрларим сизларга тўғри келиш-келмаслигини ҳал этиш хукуки берилган.

Майкл ҳам сицилияча лаҳжада сўзлади:

Тушунарлироқ қилиб айтинг-чи, сиз ишни қандай олиб бормоқчисиз, бу ишда бизнинг оиласизга қандай нахифа берилади, биз ундан қанақа фойда кўрамиз?

Сен таклифларимнинг моҳиятини батафсил баён қилиб беришимни хоҳлаяпсанми? – сўради Солоццо.

Майкл жиддий жавоб берди:

– Энг аввало менга отамнинг ҳаётига яна суқасд бўлмаслиги учун кафолат керак.

Солоццо маъноли қилиб қўлини кўтарди.

– Мен қанақа кафолат беришим мумкин? Ҳозир ўзим ўрга жон саклаб юрибман. Имконият берилгади, мен уни бой бердим. Оғайни, сен мен ҳакимда жуда юкори фикрда экансан. Мен, агар билсанг, сехргар эмасман.

Бу учрашувдан максад вақтдан ютиш, бир неча кунлик муддатга эга бўлишдан иборат эканлигига Майклда шубҳа қолмади. Дон Корлеонени орадан олиб ташлашга Солоццо албатта яна уриниб қўради. Турк уни менси-маёстганлиги, лапашанг, она сути оғзидан кетмаган гўдак деб ўйлаётганлиги Майклга жуда қаттиқ таъсир қилди. Учинчи марта унинг танаси бўйлаб ёқимли ва игна сингари совуқ бир ҳис-туйғу тараалди. У бир нарсадан озор тортгандай қошлиарини чимириди.

– Нима бўлди? – деб сўради кисқа қилиб Солоццо.

– Вино... Кўпроқ ичиб қўйибман шекилли. Бир да-

киқага чиқиб келсам майлими? — сўради инглиз тилида
Майлар хижолат бўлиб.

Солоцционинг кора кўзлари синовчан нигоҳ билан
унинг юзига қадалди. Майлар лабларини қисди.

— Мен уни тинтиб чиқдим, топ-тоза, — деди Мак-
клоски.

Солоццо ноиложликдан:

— Бўпти, факат тезрок бўл, — деди. Бу одамда
хайвонларга хос сезги бор эди. Унда хозир ҳам шубҳа
туғилганди.

Майлар ўрнидан туриб, ҳожатхона томон юрди. У сув
тўла эмалланган бак идиш орқасига кўлини тиқиб, ёпиш-
қоқ мато билан идиш орқасига ёпиштириб қўйилган мит-
тигина тўмтоқ тўппончани пайпаслаб кўрди. Клеменца
ёпишқоқ матода қоладиган бармоқ изларидан ташвиш-
ланма, деб айтганди. Майлар ёпишқоқ тасмачани юлиб
ташлади-да, тўппончани белига кистириб, устидан пид-
жак тугмаларини қадаб олди. Кўлини ювига, сочини хўлла-
ди. Рўмолчаси билан бармоқ излари қолган кранни арт-
ди. Кейин секин чиқди.

Солоццо хушёр тортиб, коп-кора кўзлари йилтиллаб,
шундоққина ҳожатхона эшиги рўпарасида ўтиради.
Майлар унга қараб кулиб қўйди.

— Энди бемалол гаплашсак бўлаверади, — деди ен-
гил нафас олиб.

Капитан Макклоски бу вакт ичидаги келтириб қўйил-
ган сўким гўшти ва спагеттини тушириш билан овора
эди. Нариги чеккадаги девор ёнига қўйилган столда ўтира-
ган мижоз ҳам Майларни кузатаркан, аста бўшацди.

Майлар аввалги жойига ўтирамади. Клеменцанинг жо-
йингга қайтиб ўтирма, ҳожатхонадан чиқишинг билан
тиккасидан отиб ташла дегани эсида эди. Бирор файри-
ихтиёрий бир истак устун келдими ёки кўрққаниданми,
у бошқача йўл тутди. Агар шошилиб харакат қилгудек
бўлса, дастлабки уринишдаёқ отиб ташлашларини яхши
биларди. Энди у ўзини дадилроқ тута бошлади. Ҳа, оёқла-
ри қалтираб, тиззалари букилиб, тик туришга мадори
қолмаган экан, демак, кўрққанлиги рост.

Солоццо бутун гавдаси билан у томон энгашди. Майлар
Солоцционинг гапларига асаблари таранг ҳолда кулок со-
ларкан, сал энгашган ҳолда стол устини пана қилиб,
пиджагининг тугмаларини ечди. У Солоцционинг сўзла-
рини тушунмасди. Қон босимидан чакка томирлари лўқил-

лар, тинглаётган овозининг маъноси миясига етиб бормасди. Ўнг қўли стол остида пайпаслаб тўппончани топди ва белидан сууриб олди. Шу пайт буюртма қабул қилиш учун официант келиб қолди. Солоццо официант томон ўгирилди. Майлкл чап қўли билан столни итариб юборди-да, ўнг қўлидаги тўппончани худди Солоццонинг пешонасига олиб борди. Турк жуда чаққон харакат қилиш қобилиятига эга эди. Майлкл қимирлашга улгурмасданок у орқага ташланди. Лекин Майлкл ёш эди, унинг мияси тезроқ ишлади ва у тепкини босишга улгурди. Қаердан-дир унда Солоццога битта ўқ етарли, деган ишонч пайдо бўлди. Сўнгги дақиқада Солоццо ўгирилиб қаради ва Майлкл худди ўчиб бораётган шам каби унинг кўзларида сўнаётган ҳаётини яққол кўрди.

Орадан бир дақиқа ўтгач, у тўппончанинг оғзини Макклоскига тўғрилади. Худди юз берган воҳеанинг унга мутлақо дахли йўқдай полиция капитани Солоццога ҳайрон бўлиб, кўзлари бакрайиб қараб қолди. Капитан Майлклга қараганда унинг қиёфасида шунчалик ўзига хаддан ортиқча ишонч ва нафрат бор эдикি, она сути оғзидаи кетмаган бу гўдак ҳозир ё унга таслим бўлади, ёки жуфтакни ростлаб қолади, деб ўйлаш мумкин эди. Майлкл унинг истеҳзоли жилмайшига бардош беролмай тепкини босди. Мўлжални аниқ ололмади. Ўқ Макклоскининг ҳўқиз бўйнидай йўғон бўйнини ялаб ўтди. Майлкл совук-қонлик билан капитаннинг оқ оралай бошлаган калласининг тепасини мўлжаллаб, иккинчи ўқни узди.

Ресторан ичини пуштиранг тутун қоплагандай бўлди. Майлкл шошиб девор ёнидаги столга қаради. У ерда ўтирган одам жойидан қимирламаган эди. У очик кўлларини стол устига қўйиб, кўзини олиб қочди. Майлкл бармоқларини ёзди, тўппонча унинг ёнидан сирғалиб, ерга тушди. Девор ёнидаги столчада ўтирган одам ҳам, официант ҳам у қўлидаги қуролни қандай қилиб ташлаганини сезмай қолишиди. Майлкл бир неча қадам ташлаб, эшик ёнида пайдо бўлди, эшикни очди. Солоццонинг машинаси ҳамон йўлак чеккасида турар, лекин ҳайдовчиси қўринмасди. Майлкл чап томон юриб, бурчакдан ўтиб бурилди. Олдинда чироқ қўринди ва унинг олдига пачаги чиқкан усти ёпик эски машина келиб тўхтади. Машина эшиги очилди. Майлкл ўзини ичкарига урди ва машина бўкириб, олдинга ўқдай учиб кетди. Рулда Тес-

сио ўтиради. Унинг бўртиб чиқсан қиёфаси худди мармардан ясалгандай қотиб қолганди.

- Солоццони гумдон килдингми? — сўради у.
- Иккаласини ҳам саранжомладим, — деди Майл.
- Бунга ишончинг комилми?
- Иккаласининг миясининг қатиги сочилиб ётганини ўз кўзим билан кўрдим.

Майл алмаштириб кийиб оладиган кийимлар машинада эди. Йигирма минутдан кейин у Сицилия қирғокларига жўнаб кетаётган Италия савдо кемаси бортида эди. Икки соатдан кейин эса кема денгизга чиқди ва Майлга иллюминатор ортида худди дўзах алангасига ўхшаб шуълаланаётган Нью-Йорк чироқлари кўринди. У ўзини жуда енгил ҳис қилди. У ўт ичидан қутилиб чиқди, энди у ҳеч нарсага даҳлдор эмас. Бу таниш ҳис-туйғу эди. У денгизчи пиёдалар отряди билан бирга тушган оролдан ўзини қандай олиб кетишганини эслади. Ҳали жанг давом этарди, лекин енгил яраланган Майлни сузиб юрувчи госпитал бортига жўнатишганди. Ўшанда ҳам уни худди ҳозиргидек қувонч, шодлик туйғуси қамраб олганди. Ҳа, энди бу ерда жаҳаннамнинг эшиги очилади, лекин Майл узокларда бўлади.

Солоццо ва Макклоски ўлимининг эртаси куни Нью-Йорк полициясининг ҳар бир бўлими участка инспекторлари орқали шундай кўрсатма берди: кадитан Макклоскининг қотили топилмагунча киморхоналар, фохишахоналар, тотализаторлар ёпилади. Шаҳар бўйлаб ёппасига курсаб олишлар бошланди. Қонунни бузиб даромад келтирувчи ҳар қандай иш тақиқлаб кўйилди.

Кечга яқин Нью-Йоркдаги беш оиласи синдикат воситачи орқали Корлеонелар оиласи қотилни беришга рози ёки рози эмаслигини сўради. Воситачига бу воқеанинг бу оиласа даҳли йўқ, деб жавоб беришди. Коронғи тушганда Корлеонеларга қарашли уйлар яқинида портлаш юз берди — паркка кираверишда занжир билан тўсиб кўйилган жойга яқин келган машина секинлади, ундан бомба ташланди, кейин машина ўкириб кўздан фойиб бўлди. Орадан яна озгина вақт ўтгач эса Корлеонеларнинг оддий хизматчиларидан икки кишини Гринич Виллиждаги италян ресторонларидан бирида тушлик килиб ўтирган жойида отиб кетишли. 1946 йилдаги ўзаро уруш ана шундай бошланганди.

12-б о б

Жонни Фонтейн эринчоқлик билан имо қилиб, хизматкорига жавоб беріб юборди.

Эрталабгача хайр, Билли, — деди у.

Кора танли бош хизматкор Тинч океанга қаратиб солинган ярми ишхона, ярми меҳмонхонадан иборат катта хоиадан таъзим қилиб, орқаси билан юриб чикиб кетди.

Жоннини олдинда танҳоликда ўтказадиган узок оқшом кутарди. Жек Вольц бошловчи ва хамманинг қўли етадиган кино юлдузчалар гурухини. «гўшт комбинати» деб атарди. Оқшомни кўнгилли ўтказишнинг зинг қулай ва осон йўли ана шу «гўшт комбинати» хизматидан фойдаланиш эди. Лекин Жонни бундака хизматлардан зериккан, одамларча мулоқотни қўмсаётганди. Бирон-бир кимса билан шунчаки ўёқ-буёқдан гаплашиб ўтириш истаги бор эди унда. Эсига биринчи хотини Виржиния тушди. Жонни телефон трубкасини кўтарди.

У Виржиниянинг овозини дархол таниди. Бунинг таажжуланадиган жойи йўқ эди. У бу овозни биринчи марта ўн ёшлигида, Виржиния билан бирга тўртинчи синфга борганида эшигтанди.

— Салом, Жинни, — деди у. — Бугун нима иш қилмоқчисан? Бирров кириб ўтсан майлими?

— Майли. Лекин қизлар ухлашяпти. Билмадим, уларни уйғотишнинг зарурати бормикин?

— Кўявер, ухлашаверсин, — деди у. — Мен сен билан гаплашмоқчи эдим.

Жинни бир дақиқа тутилиб қолди, кейин ўзини босиб, безовта бўлаётгандигини сездирмасликка уринди:

— Шунчалик мухим гапми? Жиддийроқ бирор нарса бўлдими?

— Эй ўқ, — деди Жонни. — Бугун суратга олинаётган кинодаги ишимни тугатдим. Шунчаки учрашиб, уёкбүёқдан гаплашиб ўтирамиз, деб ўйлагандим. Каттик ухлашаётган бўлсалар ҳам қизларимни кўрардим.

— Бўпти, майли, — деди Жинни. — Бу роль сенга текканидан бехад хурсандман.

— Раҳмат, — деди Жонни. — Ярим соатда етиб бораман.

Беверли-Хилзда Жонни Фонтейн машинадан тушишга шошилмади. Бир оз илгари ўзи яшаган уйга ўйчан қараб турди. Чўқинтирган отанинг шахсий турмушингни ўзинг хохлаганингдай қуришинг мумкин, деган сўзлари хаёлидан ўтди. Қандай истакларинг борлигини аниқ билсанг яхши. Лекин у билармикин?

Биринчи хотини уни эшик олдида кутиб олди. Жинни уларнинг кўчасида яшайдиган қора соч, кичкина шўх қизча эди. Кейин итальян оиласидан чиккан андишали, номусли, бегонани яқинлаштиrmайдиган қиз бўлиб вояга етди. Ўз вақтида Жонни ҳам унинг ана шу хислатларини яхши кўрганди. Балки мен истаётган нарса Жиннидир, сўради у хаёлан ўзидан ва ўқ, деб жавоб берди. Биринчидан, у Жиннига кўп талпинмай қўйди, йиллар уларнинг эҳтиросини сўндиреди. Кейин Жинни бир умр кечирмайдиган бошқа ишлар ҳам бўлиб ўтди. Лекин ҳархолда улар бир-бирларига душман бўлиб қолмадилар.

Жинни меҳмонхонага, унинг олдига қаҳва қайнатиб олиб кирди.

— Хоҳласанг, диванга чўзилиб дам ол, — деди у. — Чарчаганга ўхшайсан.

Жонни пиджагини, туфлисини ечди, бўйинбоғини бўшатди. Жинни қаршисида ўтириб, уни жиддий, айни пайтда жиндай истеҳзо билан кузатиб турарди.

— Қизик, — деди у.

— Нимаси қизик? — Жоннини йўтал тутди, кўйлагига қаҳва тўкилиб кетди.

— Аёллар атрофида гирдикапалак бўлиб юрадиган Жонни Фонтейн оқшомни кўнгилли ўтказадиган одам тополмаса.

Жонни зўрма-зўраки кулиб қўйди.

— Аёллар атрофида гирдикапалак бўлиб юрадиган Жонни Фонтейннинг бугун ҳам учрашуви бор эди. Ле-

кии уни лақиллатиб кетиши. Ишонсанг, бундан у елка-
сидан тоғ қулагандай хурсанд бўлди.

Жонни Жиннининг юзига қандайдир ғазаб, нафрат
соғ ташлаб ўтганини сезиб қолди.

Хар қандай манжалакилардан хафа бўлаверма, —
деди Жинни. — Шу йўл билан улар ўз қадрини оши-
ришмоқчи бўлишади-да!

Жонини лақиллатиб кетганликлари учун у чиндан
ҳам ачинаётганлиги кулгили ҳол эди.

Э, нимасини айтасан, — деди Жонни Фонтеин. —
Билсанг, ҳаммаси жонга тегди. Ахир қачонлардир ақл
ҳам кириши керак-да! Бунинг устига хозир мен қўшиқ
айтмаяпман, демак, энди аёллар масаласи ҳам қийин-
лашса керак. Чиройга умид қилмасам ҳам бўлади, ўзинг
биласан.

Жинни эътиroz билдириди:

— Сен ҳаётда доим суратлардагидан, экрандагидан
чиройли бўлгансан.

Жонни бошини чайқади:

— Семириб кетяпман, соч ҳам тўкиляпти... Умуман
агар шу картина обрў-эътиборимни кўтармаса фақат битта
иши — бориб пицца пишириш қолади. Кел, сени студияга
оламиз, кинода суратга тушасан, кўринишинг халиям
жозибадор.

Тўгри, ўттиз беш ёшда эканлиги ҳисобга олинса, чи-
ройли эди. Лекин ҳархолда ўттиз беш ёш ўттиз беш-да!
Голливудда эса ўттиз беш ёшдаги чирой юзга кирган
кампирнинг шафтоликоқига ўхшаган башараси билан тенг
баҳоланади. Шахарга лемминг* тўдалари сингари бости-
риб кириб келган ёш, чиройли қизлар бир йил, узоғи
билап икки йил даврон суришарди. Бир қиё боқиши билан
эркакларнинг юрагига ларза соладиган, бу борада
эришган ютуқларидан қўзини ёғ босиб, мағурланиб кет-
маган хурлиқолар ҳам бор эди. Оддий аёллар жисмо-
ний гўзалликда улар билан ракобатлашишни хаёлларига
келтиришмаса ҳам бўларди. Ақл-идрок, орасталик, назо-
кат ҳақида қанча гапирманг, ҳар нарсадан устун туради-
ган навқирон гўзаллик билан ҳеч нарса ракобатлаша
олмас эди. Агар бундай гўзаллар кўп бўлмаганда, балки
оддий, кўхликкина жувон бирор нарсага умид боғлаши

* Лемминг — кемириувчиларга хос хайвон.

мумкин эди. Уларнинг деярли ҳар бири Жонни Фонтейннинг имосига жон-жон деб югуриб келишини Жинни яхши биларди. Жоннининг гаплари шунчаки уни хурсанд қилиш учун айтилган гаплар эканлигини ҳам тушунарди.

Жинни дўстона кулиб:

— Сен мени бир марта кўндиргандинг, — деди. — Эсингдами, Жонни. Роппа-роса ўн икки йил илгари. Энди овора бўлмай қўяқол.

Жонни хўрсинди ва диванга чўзилди.

— Мен ҳазиллашаётганим йўқ, Жинни, тўғрисини айтяпман. Кўз тегмасин, кўринишинг чиройли. Қанийди, менда шунаقا кўриниш бўлса.

Жинни жавоб бермади. Жонни нимадандир руҳий эзилтганлиги яққол кўзга ташланиб туради.

— Картина қалай, зўр чиқдими? Ундан сенга бирор фойда тегишига умидинг борми?

Жонни бош қимиirlатди.

— Картина жуда зўр. Яна шухрат чўққисига кўтарилишим эҳтимолдан узоқ эмас. Агар Академия мукофотига сазовор бўлиб, бунинг устига сал ақлимни йиғиб олганимда борми, кўшиқ айтмасам ҳам бўлаверарди. Унда сен билан болаларимга ҳам кўпроқ пул теккан бўларди.

— Каёкда бизга кўпроқ тегади, — деди Жинни. — Унингсиз ҳам...

— Кейин мен қизчаларим билан тез-тез кўришиб турмоқчиман, — деди Жонни. — Сал ўзимни ҳам тийиб олсан дегандим. Ҳар жума куни тушликка келиб турсам, нима дейсан? Қасам ичиб айтаманки, бирор марта ҳам кеч қолдирмайман, қанчалик узоқда бўлмайин, қанчалик банд бўлмайин, ҳар сафар келаман. Имконият бўлганда шанба ва якшанба кунларини қизчаларим билан ўтказишга ҳаракат қиласман ёки таътилга чиқишгандага ўзим билан олиб кетаман.

Жинни унинг кўкрагига кулдонни кўйди.

— Мен қарши эмасман, — деди Жинни. — Сен қизларимнинг отаси бўлиб қолишинг учун ҳам турмушга чиқмадим. Дарвоқе, биласанми, ким кўнфироқ қилди?

Жонни бунаقا топишмок ўйинни жинидан ҳам ёмон кўтарди.

— Ким? — сўради у.

Хеч бўлмаса одоб юзасидан ҳам ким кўнғироқ килганини ўйлаб топишга уриниб кўрсанг бўларди, — деди Жинни... У эса жим туради. — Сенинг чўқинтирган отанг кўнғироқ килди.

Жонни астойдил хайратланди.

Ана, холос! Ахир у хеч ким билан телефонда гаплашмасди-ку. Хўш, нима деди?

Сенга ёрдам беришимни, қўллаб-қувватлашимни илтимос қилди. Сен бундан ҳам каттароқ ютуқларга эришишинг мумкинлигини, омадинг юриша бошлаганини, факат яқинларингдан бирор киши сенга ишониши зарурлигини айтди. Бу гапларга менинг қанақа дахлим бор, дедим. Даҳлинг борлиги шундаки, у икки боланганинг отаси, деди у. Жудаям ажойиб отахон экан. Нега миди у хақда ҳар хил бўлмағур нарсаларни ёзишяпти?

Ошхонада телефон жиринглади. Жинни чиқди. У меҳмонхонага ажабланиб қайтиб кирди.

— Жонни, сени сўрашяпти, — деди. — Том Хейген. Зарур иши бормиши.

Жонни ошхонага кириб, трубкани олди.

— Кулогим сенда, Том.

Том Хейген оғир-босиқ овоз билан гапира бошлиди:

— Жонни, чўқинтирган ота сен билан учрашишим кераклигини айтди. Фильмни суратга олиш тугади, энди келажак ҳақида ҳам ўйлаб кўрсак ёмон бўлмасди, деди. Эрталабки рейс билан учишмни айтди. Мени Лос-Анжелесда кутиб ололасанми? Нью-Йоркдан соат ўн биру ўттизда учаман.

— Албатта кутиб оламан, — деди Жонни.

— Ўзинг машинадан чиқма, — деди Хейген. — Мени кутиб олиб, олдингга олиб бориши учун биронтасини жўнат.

— Нима десанг — шу.

Жонни меҳмонхонага қайтиб кириб, яна диванга чўзилди. Қаттиқ чарчаганидан кўзлари юмила бошлиди.

— Балки ётиб қоларсан? Ҳозир кеч бўлиб қолди. Қаёқقا ҳам борасан? Эрталаб қизлар билан нонушта киласан... Бутун бир уйда бир ўзинг ёлғиз қандай яшяпсан, умуман тасаввур килолмайман. Наҳотки зерикмасанг?

— Уйда деярли бўлмайман-да, — деди Жонни. Жинни кулди.

— Демак, мутлақо ўзгармабсан, — у бир дақиқа ўйланиб қолди... — Нима килай, бүш хонага жой солиб берайми?

— Сенинг хонангда ётсам бўлмайдими? — сўради Жонни.

Жиннининг бирдан жаҳли чиқди.

— Йўқ!

Эрталаб Жонни кеч уйғонди. Тортиб қўйилган пардага куёш нури тушиб турарди. Бу хонага соат ўн иккидан олдин нур тушмасди.

— Хой, Жинни, менга нонушта берасанми? — бақирди у.

— Ҳозир, бир минут сабр қил, — узокдан Жиннининг овози эшилтилди.

Хақиқатан ҳам у бир минут ичидаги нонушта олиб келди. Ҳамма нарсани олдиндан тайёрлаб қўйган бўлса керак. Жонни биринчи сигаретани чекиб тутатмаган ҳам эдики, эшик очилиб, қизчалари филдиракли аравачани суриб киришди.

Қизчалар шу қадар кўхлик эдики, Жоннининг юраги жигиллаб кетди. Уларнинг тоза қилиб ювилган юзлари ловуллаб урага, чакноқ қўзларида кизиқиш ва токатсизлик бор эди — қизчаларга отаси билан учрашишдан олдин яхшилаб оро берилган эди, узун соchlари майда қилиб ўрилган, чиройли кўйлакларининг тутмалари қадалган, оёқларига локланган оқ туфли кийишган эди. Жонни сигарета қолдигини ўчиришини кузатишаркан, кучоғини кенг очиб, уларни чақиришини кутиб, нонуштали столча ёнида туриб қолдилар. Иккаласи ҳам отаси бағрига тенг ташланишди. Қизчалар муаттар хид таралиб турган нозик юзларини отасининг юзига босишиди. У эркалаб соқолини қизчаларининг бетига суртди, қизчалар чинкириб юборишиди. Эшик олдида Виржиния кўринди ва Жонни бемалол ўтириб нонушта қила олиши учун столчани диван ёнига суриб келди. Ўзи каравот чеккасига ўтириб, Жоннига қаҳва куйиб, қовурилган нонга ёғ суркаб берди. Қизчалар отасининг рўпаратасидаги күшеткага ўтириб олишиб, пахмайиб кетган соchlарини текислашар, ўзларига оро беришарди. Қизлар катта бўлиб қолишганди. Улар билан энди ёстиқ отишиб ёки гиламда юмалаб ўйнаш мумкин эмасди. Эҳ, жин урсин, ўйлади Жонни, эртагаёқ улгайишиб, орқа-

жидан Голливуд безорилари соядек эргашиб юрадиган бу тиб колишади.

Жонни қизларини қанчалик яхши кўришини фақат хотини ва баъзи бир яқин дўстларигина билишарди. У хотини билан ажрашиб, уйдан чиқиб кетаётганда шу гендерларини деб хаддан ортиқча қийналган, юраги эзизиб, коп бўлганди. Ўшанда Жонни фақат бир нарсанни ўзининг оталик ҳукуқини қаттиқ туриб ҳимоя қилганди. Ҳар томонлама пухта ўйлаб, ҳамма нарсани таронига солиб кўриб, у Жиннига эрга тегса, қаттиқ норози бўлинини айтди. У хотинини бўлғуси эридан эмас, аксинча, қизчаларини ўгай отасидан рашк қиласарди. Жиннига нафака ажратаркан, унинг эрга тегмасликдан манфаатдор бўлиши учун ҳаракат қилди. Албатта, Жинни жазмашлар топиб олиши мумкин, фақат уларни уйига олиб келмаса бўлгани. Дарвоке, бу борада ҳам Жонни унга тўла ишонарди. Ишкий масалаларда у ўта тортиничок на мутаассиб эди. Жиннининг машхур эридан кела-диган цул ва бойликларга кўз тикиб, унинг орқасидан соядек юргурган голливудлик ошиқлар бармоқларини тишлаб қолавердилар.

— Тезроқ кийин, — деди Жинни. — Том етиб келадигай пайт бўлиб қолди.

Жонни қизчаларини хонадан чиқариб юборди.

— Ҳозир кийинаман, — деди Жонни. — Дарвоке, эшитдингми, Жинни, мен хотиним билан ажрашяпман. Яна эркин қуш бўлиб қоламан.

Жинни кийинаётган Жоннига қарапкан:

— Рождествога бор-йўғи икки ҳафта қолди, — деди. — Тайёргарлик кўраётганда сени ҳисобга олайми-йўқми?

— Албатта ҳисобга оласан-да, — деди Жонни. — Арафани ҳам, Рождествони ҳам сизлар билан бирга байрам қиласман. — Унинг янги йилни бирга кутиб олиш тўғрисида оғиз очмагани тасодифий эмасди. Янги йил арафасида Жонни тун бўйи улфатлари билан бирга бўлар, вакти-вакти билан у ана шундай зиёфатларни соғиниб қолар, бундай жойларга хотинини олиб бормас эди. Бундан унинг виждони ҳам азобланмасди.

Жинни унга пиджагини узатди, пиджакка ёпишиб қолган парни олиб ташлади.

Уни бутун оила аъзолари дарвоза олдида турган машинагача кузатиб чиқишиди. Қизчалар икки ёнида қўлла-

ридан ушлаб олишди. Онаси эса сал олдинрокда борарди. Жонни жуда хурсанд эди, уни ҳозир кўрган одамнинг баҳри-дили очиларди. Машина олдида у қизчаларини навбат билан қўлтиғидан олиб, ирғитиб ерга туши-раркан, ўпид қўйди. Кейин собик хотини билан ҳам ўпид хайрлащи-да, машинага ўтирди.

У хайрлашиш онларининг узокқа чўзилишини ёқти-расмасди.

Жоннининг ёрдамчиси ва реклама бўйича агент ҳамма топшириқларни у айтгандан ҳам зиёда қилиб бажаришганди. Жонни уйга яқинлашиб келганда, уни прокатга олинган машина шофери кутиб турарди. Машинада реклама бўйича агент ва яқин кишилардан бири ўтиради. Жонни машинасини бир четга қўйди-да, чаққонлик билан уларнинг машинасига ўтирди. Бир дақиқадан кейин улар аэропорт йўлида учиб боришарди. Хейгенни ёрдамчи кутиб оладиган, Жонни машинада кутиб турадиган бўлди. Бир неча минутдан кейин Том унинг ёнига ўтириб, қўлини қисди ва ҳаммаси Жоннининг уйи томон йўл олишди...

Ниҳоят Жонни Том билан меҳмонхонада ёлғиз қолиши-ди. Улар ўлганининг кунидан ноилож бирга ўтиришарди. Жонни Томни дон Корлеоненинг тўйи арафасида бўлиб ўтган қора кунлардан бери кечирмас эди. Ӯшанда Жонни доннинг ғазабига гирифтор бўлиб, қанча урин-масин, унинг олдига киролмаган, Том Хейген ўртада пахса девор бўлиб туриб олган эди. Хейген эса ўзини оқлашга уриниб ҳам кўрмади. Бунинг уддасидан чиқол-масди ҳам. Одамлар бирор иш билан доннинг олдига киришмоқчи бўлишса, у яшин қайтаргич вазифасини ўташи керак эди. Лекин дондан хафа бўлишга журъят килолмаган одамлар consigliorидан хафа бўлишарди.

— Чўқинтирган ота мени баъзи бир нарсаларда сенга ёрдам бергани жўнатди, — деди Хейген. — Бу ишни Рождествогача тугатишни хоҳлардим.

Жонни Фонтейн елкасини қисди.

— Нима десамикин. Картина суратга олиниб бўлди. Режиссёр яхши одам экан, ҳархолда мен билан яхши муомалада бўлди. Мен суратга тушган лавҳалар шу дарражада мухимки, ҳатто Вольц бу лавҳаларни, демак, уларга кўшиб мени ҳам дафн этмоқчи бўлса-да, уддаси-

сан чиқолмайды. Ўн миллион долларга тушган фильмни ким хам чиқтага чиқарып ташларди... Демак, энді хамма наука фильм экранларга чиққанда танқидчилар қандай фикр билдиришларига боғлиқ.

Хейген эхтиёткорлик билан сүради:

Хо анови Академия берадиган мұкофот ҳақиқатан хам актёрлар тақдиріда катта ақамият касб этадиган мұкофотми ёки амалда ҳеч қандай ақамиятта эга бўлмаган олдий реклама ўйинчоғими? — У хато килганини сениб қолди ва дарров уни тузатишга киришди. — Ал-Батта, шуҳратни ҳисобга олмаганда — хамма шуҳрат коюнгиси келади.

Жонни Фонтеин кулимсираб қўйди.

Чўқинтирган отадан ва сендан ташқари... Йўқ, Том, у шунчаки ўйинчоқ эмас. Академия мұкофотига саловор бўлган артист камида ўн йиллик мұваффақият билан олдиндан таъмин этилган деявер. У энг яхши ролларни танлаб олиш имкониятига эга бўлади. У иштироқ отган картиналарга томошабин тўп-тўп бўлиб келаши Албатта, мұкофотнинг ўзи ҳеч нарса эмас, лекин киноактёр ҳаётида энг мухим воқеа. Умуман бу мұкофотни меига беришади, деб ўйлайман. Машхур артист бўшаным учун эмас, биринчидан, мени қўшиқчи сифатиди хамма танийди, иккинчидан, ролнинг ўзи жуда зўр. Бунинг устига мен хам ёмон ўйнамадим шекилли.

Том Хейген бош чайқади.

Чўқинтирган ота эса бугунги кунда сенинг мұкофот олишинингга умид йўқ деяпти.

Жонни Фонтеин бирдан қизишиб кетди.

Нималар деб валдираётганингни биласанми ўзинг? Ҳали лента монтаж қилингани йўқ. Бунинг устига донини кинобизнесга алоқаси йўқ. Уч минг мил масофадан жаҳотки мана шу аҳмокона гапни айтиш учун келган бўлсанми? У жаҳли чиққанидан ва алам қилганидан инга бўл юборай деди.

Жонни, сенинг кинога оид ишларинг мен учун горючи ўрмондай бир гап, — деди Хейген уни юпаттичи бўлиб. — Мен бор-йўғи доннинг чопари эканлигини уиутма. Лекин сенинг ҳозирги ахволингни дон оғизимиз бир неча марта ҳар томонлама мұхокама қилиб оқидик. Дон сендан, сенинг келажагингдан ташвишлантири. У ҳозирча сенга ёрдам бериб туриш зарур, деб

хисоблаб, бу борадаги муаммоларни бир йўла ҳал қилмокчи. Менинг бу ерга келишимдан мақсад сенинг ишларинг бундан кейин силлик бориши учун чора-тадбирлар кўришдан иборат. Лекин бунинг учун сен акл-хушингни йигиб олишинг керак, Жонни. Ўзингга фақат кўшиқчи ва актёр сифатида қараашни бас кил энди. Каттароқ ишлар билан шугулланадиган вакт келди.

Жонни Фонтейн кулиб, ўзига виски қуиди.

— Агар «Оскар» мукофотини беришмаса, менинг кучим тахминан қизчаларимнинг билак кучи билан тенг бўлиб қолаверади. Овозимни йўқотдим. Агар овозим тикланганда эди, бирон нарсага уриниб кўриш мумкин эди. Бу ахволда эса... Лъянати! «Оскар» менга тегмаслигини Чўқинтирган ота қаёқдан била қолдийкин? Йўқ, билса керак. У ҳали бирон марта хато қилмаган.

Хейген сигарета туташтириди.

— Бизда сенинг номзодингни қўллаш учун Жек Вольц киностудия фондидан сариқ чака ҳам ажратмаслиги тўғрисида маълумотлар бор. Бу ҳам етмагандек, у овоз беришда қатнашадиган ҳар бир одамни сени мукофотланганлар орасида кўришга кўзи йўқлиги тўғрисида огохлантириб қўйипти. Реклама ва бошқа мақсадлар учун ажратиладиган маблагни қисиб кўйганлиги туфайли ҳам сен бир чеккада қолиб кетишинг мумкин. Айни пайтда у ҳамма воситалар билан рақибларингдан бири имкони борича кўпроқ овоз олишига харакат килади. У ўйлаб ўтирумасдан керакли одамларни ҳаммасини, бирини амал билан, иккинчисини пул билан, бошқасили қизлар билан сотиб олади. Жек Вольц ҳамма воситаларни ишга соглан. Айни пайтда у акл-идрок билан, имкони борича картинага зарар етмайдиган килиб иш тутади.

Жонни Фонтейн елкаларини кўтарди. У яна стаканга виски қуиди-да, шарт кўтариб юборди.

— Шу гаплар рост бўлса, мени куним битди, деявер, — деди Жонни. У ўрнидан туриб, хонада ўёқдан бүёқка юрди. Кейин Хейгеннинг рўпарасига келиб ўтириди... — Биласанми, такдир такозоси билан кўп вактгача омадим юришиб ишим ўнгидан келиб юрдим. Лекин Жинни билан ажралишганимдан кейин ишим бирин-кетин чаппасидан кетаверди. Аввал овоздан айрилдим. Пластинкаларимга бўлган талаб камайиб кетди. Кинога так-

тиф килишмай қўйди. Чўқинтирган ота ҳам мендан юз чириши, қўнироқ қилсам, трубкани олмайди. Нью-Йоркка учиб борсам, қабул қилмайди. Ҳар сафар ўртамиизда сен пайдо бўласан. Гарчи сен унинг кўрсатмаларига биноли иши тутаётганинг билсам ҳам қаттиқ жаҳлим чиқарди. Ахир унинг ўзига аччиқ қила олмайсан-да!..

Бу дақиқада Хейген ўртадаги совукликни унудти.

Бекорга подадан олдин чанг чиқаряпсан, — деди
у Дон Вольцнинг ҳийла-найрангларини фош қила
олишини айтди. Мукофотни сен олишинг ҳам деярли
лини. Лекин бу сенинг муаммоларингни тўла ҳал этол-
майди, дейди дон. У сенда продюссер бўлиш, картина-
лар ишлаб чиқаришни йўлга қўйиш, бу ишни бошидан
охиригача қўлга олиш учун ақл-идрок, маҳорат етиша-
дими шуни билмоқчи.

Кизик, қандай қилиб дон менга «Оскар» мукофотни олиб бермоқчи? — ишонкирамай сўради Жонни.

Нега энди сен бу Вольцнинг қўлидан келишига осонгина ишона қолдингу, Чўқинтирган отангта ишонмайсан? — деди кескин Хейген. — Ҳар иккимизнинг олднмиизда бу масалани ҳал этиш вазифаси тураркан, бунинг учун сенинг ишончинг зарур экан, сенга бир танин айтиб бера қолай. Гап шундаки, Чўқинтирган отанг Жек Вольца қараганда мухим соҳаларда беҳад катта имкониятларга эга. У сенга мукофот берилишига қандай ғришмоқчи эканлигини билмоқчимисан? Кино саноати қасаба уюшмаларининг ҳаммаси, демак, мукофот берадиганларнинг ҳаммаси ёки деярли ҳаммаси унинг, тўғрироғи, уига боғлиқ бўлган кишиларнинг қўлида. Албатта, сен ўзинг ҳам мукофотга лойик бўлишинг, бошқалар билан рақобатлаша олишинг керак. Лекин менга ишонашер. Чўқинтирган отанг сенга мукофотни олиб беришга куидрати етди. Агар у бу ишга қўл урмаса, мукофотни етти ухлаб, тушингда ҳам кўролмайсан.

Мен ишондим ҳам дейлик, — деди Жонни. — Продюссер бўлиш учун ишончим, қобилиятим етади ҳам дейлик. Лекин барибир бу ишларга менда пул йўқ. Биронта ҳам банк менга пул бермайди. Фильм яратиш учун миллионлаб пул керак бўлади.

«Оскар»ни олишинг билан ишга кириш. Дастлабига учта картина чиқарасан. Учтадан бештагача картина яратишни мўлжаллаб, энг яхши операторларни, энг

яхши актёрларни, умуман, шу соҳадаги энг яхши кишиларни ёлла, — деди Хейген қуруққина қилиб.

— Ақлинг жойидами? — деди Жонни. — Бунга қанча пул кетишини биласанми? Йигирма миллион...

— Пул керак бўлганда, — деди Хейген, — менга кўнғироқ кил. Шу ерда, Калифорнияда қайси банк сени маблағ билан таъминлашини айтаман. Мутлақо ташвишланма, кино ишлаб чиқардиган корхоналарга ҳамма банклар пул беради. Қабул қилинган умумий тартибга кўра қарз беришларини илтимос қиласан, ишончли далиллар тавсия қиласан, кисқаси, одатдагидек иш юзасидан бўладиган битим тузасан. Сенинг таклифларингни албатта, қабул қилишади. Фақат олдин мен билан учрашиб, хисобкитобларингни кўрсатасан, режаларингни баён қиласан. Қалай, маъкулми?

Жонни анча жим турди. Нихоят, секин сўради:

— Шартлари қанақа бўлади?

Хейген кулиб кўйди.

— Сенга бериладиган йигирма миллион қарз эвазига бирор хизмат қилиш керак бўладими деган маънода сўраяпсанда-а? Бўлмасам-чи! — У бир оз жим қолди, лекин Жонни бу сукутга ҳеч қандай муносабат билдирамди. — Бу хизмат доннинг илтимосига кўра сен унга кўрсатишинг мумкин бўлган хизматлардан оғир эмас.

— Лекин сен айтаётган хизмат жиддийроқ бўлса, шахсан доннинг ўзи илтимос қилиши керак. Яъни сенинг ёки Соннининг кўрсатмалари ўринга ўтмайди.

Хейген ундан бундай фикр чиқишини кутмаганди. Ҳар ҳолда Фонтейннинг анча-мунча нарсаларга ақли етаркан, елкасида калласи бор экан. Эҳтиёткорлик билан иш тутиш ва чўқинтирилган ўғилга мухаббати туфайли ҳам дон унга ҳеч қачон хавфли ишларни буюрмаслигини, Сонни эса талаб қилиши мумкинлигини тушунди.

— Бу масалада ташвишланмасанг ҳам бўлади, — деди Хейген. — Сонни иккаламиз агар ошкор бўлиб қолса, шубҳага қўядиган ишларга сени жалб этмаслик юзасидан қаттиқ кўрсатма олганмиз. Дон ўзи эса ҳеч қачон бундай ишга йўл қўймайди. Бу ерда гап у илтимос қилиб улгурмасданоқ сен ўзинг ихтиёрий тарзда адо этадиган хизматлар тўғрисида бормоқда. Хўш, қалай, маъкулми?

Жонни кулди.

— Маъкул.

Яна бир гап, дон сенга ишонади, — деди Хейген. Сени улдабурон, кўлидан иш келадиган одам деб хисоблайди. Сен туфайли банк ҳам анча-мунча фойда кўришига ишонади. Демак, доннинг ўзи ҳам анча-мунча пул ишлаб олади. Бу борада доннинг ўз хисоб-китоблари бор, буни унутма. Пулни бехуда сарф қилма. Гарчи сен унинг суюкли чўқинтирган ўғли бўлсанг-да, йигирма миллион ҳазилакам пул эмас. Бунча пулни топиш учун дон анча бош қотиришга мажбур бўлади.

У ташвишланмаса ҳам бўлади, — деди Жонни. — Жек Вольцга ўхшаган кимсалар кино олами даҳолари каторида юрганда биз ҳам донни жижолат қилиб қўймасиз.

— Чўқинтирган отанг ҳам шундай деб ўйлаяпти, — деди Хейген. — Энди одамларингга айтсанг, мени аэропортга етказиб қўйиши. Айтадиган гапларнинг ҳаммасини айтдим. Шартнома тузадиган пайт келганда мен иштирок этмайман, юристлар ёлла. Агар эътиroz билдиришсанг, хужжатларни имзолашдан олдин менга бир кўрсатиб қўй. Дарвоке, касаба уюшмалари билан ҳеч қанақа аниглашилмовчиликка дуч келмайсан. Бу ҳар бир каргинага сарфланадиган маблағни бирмунча камайтиради. Ізу моддани харажатлар пайтида ҳисобга олмасанг ҳам бўлади.

Тушундим, — деди Жонни. — Аэропортта сени ёним етказиб қўяман. Чўқинтирган отага раҳмат айтиб кўй. Ўзим қўнғироқ килиб, миннатдорчилик билдиришим мумкин эди, бирок у трубканни олмаяпти. Дарвоке, бунинг сабабини сен билмайсанми?

Хейген елка қисди.

У деярли телефондан фойдаланмайди. Овозини сиб олишларидан чўчийди. Шунчаки гап бўлса ҳам телефонда бутунлай бошқача маъно берадиган қилиб ўзгартириб юборишлари мумкин. Телефонни олмаслигининг сабаби шу бўлса керак, деб ўйлайман. Дон ҳар доим чиққаю ягона бир нарсадан, маъмурлар эртами, кечми чиққаю қарши бирор бир жиноий иш тўқиб чиқаришларидан хайфсирайди. Шунинг учун ҳам эҳтиёт бўлишга харакат килади.

Улар машинага ўтириб, аэропортга жўнашди. Хейген шу пайтгача Фонтейнни менсимасдан келганлиги, у наътиборга лойик одам эканлиги тўғрисида ўйлаб бор-

ди. Ҳар қандай нарсани дарров илғаб олади, масалан, мана, Хейгенни аэропортга ўзи олиб кетаётганинги олиб кўрайлик. Арзимаган илтифот. Кўзга кўринмайдиган бундай майда-чуйдаларга дон бекорга алоҳида эътибор бермасди. Энди Жоннининг олдида яна бир имтиҳондан — фаросат имтиҳонидан ўтиш вазифаси турарди. У доннинг хизматини қилиши керак. Лекин у бугунги шартноманинг муҳим шартларидан бири тўғрисида оғиз очмаганидай, қанақа хизмат эканлиги тўғрисида дон ҳам оғиз очмайди. Қизик, бу шарт нимадан иборат эканлигини бошқа бирорвнинг ёрдамисиз англаб олишга Жонни Фон-тейннинг фаросати етармикин.

Аэропортга киравериша Хейгенни тушириб қўйган Жонни (самолётта йўловчилар чиқарилгунга қадар бирга бўлиш тўғрисидаги таклифни Хейген қатъий рад этди) орқага, Жиннининг уйига қайтди.

Икки хафта, имкони бўлса бир ой унинг уйида қолса ёмон бўлмасди. Ҳар куни қизечалари билан сайд қилиб келарди, дўстларидан баъзи бирларини меҳмонга чақиради. Сал ўзига ҳам қараган, спиртли ичимликлар ичмаган, чекмаган бўларди. Шунда эҳтимол овози ҳам ўрнига тушиб қолармиди. Овози чиқиб қолса, бунинг устига дон Корлеоне молиявий жихатдан қўллаб турса, у оёққа туриб олган бўларди. Бу куч-кудрат унинг товуш найчаларини соғломлигига ва қўшиқ шинавандаларининг унга нисбатан хайриҳоҳлигига боғлиқ бўлмайди. Пул ва хукмронлик — орзиқиб кутилган, ўзига хос бўлган хукмронлик — унинг куч-кудрати ана шунга асосланган бўлади.

Унинг келишига меҳмонхонани супуриб-сидириб, тартибга келтириб қўйишганди. Бу ҳатто бир том остида бўлишса ҳам Жинни билан алоҳида-алоҳида яшашга тўғри келишининг ифодаси эди.

Жинни қаҳва ва печенье келтириб, хонанинг меҳмонхона вазифасини ўтайдиган қисмидаги узун столга қўйди. Жонни унга тафсилотларга берилмасдан бир неча картина яратиш учун қарз олишга Хейген ёрдам бермокчи бўлаётганинги айтди. Бу янгилик Жиннини хаяжонга солди. Демак, у яна катта одам бўлиб кетади. Жинни дон Корлеоненинг ҳамма нарсага кўли етишига шубҳа кильмасди. Лекин Хейгеннинг Нью-Йоркка сафар қилишидан воқеанинг бунчалик аҳамиятга эга эканлигини хаё-

шша ҳам келтирмаганди. Хейген бундан ташқари унга аддиний жихатдан бир қатор маслаҳатлар ҳам берган-
нини қўшиб қўйди.

Каҳиадан кейин у бутун оқшом ишлашини, керакли одамларга қўнғироқ қилишини, ҳаракат режалари тузи-
шини айтди.

Ишлаб топадиган маблағимнинг ярмини қизчала-
римга бераман, — деди у.

Жинни бу меҳрибончиликка нисбатан миннатдор бўлиб қулди ва хонадан чиқаркан, уни ўпиди қўйди. Ёзув столи устидаги шиша кутичага у яхши кўрадиган ҳарф-
лар ёзилган сигареталар, намлагичли портсигар, йўғон
на худи қалам сингари ингичка куба сигаралари солиб
қўйилганди. Жонни стулга қулайроқ ўтириб олди-да,
қўнғироқ қилишга киришди. Миясида фикрлар гужғон
Ҳинарди. Дастваб у янги ёзган романи шов-шувга сабаб
бўлган ва эндигина суратга олиб бўлинган фильмга асос
бўлган ёзувчига қўнғироқ қилди. Ёзувчи у билан тенг-
дош, шухрат қозонгунча оғир, мураккаб йўлни босиб
чигани, лекин ҳозир адабий давраларда донг таратган
одам эди. У Голливудга ҳам ана шундай шон-шуҳрат
қозониш мақсадида келганди, лекин кўп муаллифларга
ўхшаб, бу ерда оёқ остида қолган ахлатдан бошқа нарса
жаслигига тез орадаёқ ишонч ҳосил қилди. Кунларнинг
бирида шаҳар маъмурлари томонидан уюштирилган зиё-
фагда Жонни унинг ҳақоратланганлигининг гувоҳи бўлган
эди. Аничагина машҳур, сийнаси баланд кино гўзаллари-
дан бири ўша оқшом, ўша тунда ҳам ёзувчининг кўнгли-
ни олишга вайда берганди. Бироқ чақчаклашиб ўтириш-
ган иайтда комик роллар ижро этадиган қамишдай озғин
артист бармоғи билан имлаб чақиргач, бу гўзал машҳур
жинни ташлаб кетворганди. Ана шунда Голливуддаги
маргабалар жадвалида ким қандай ўринда туриши ҳақида
сўнчи аник тасаввурга эга бўлганди. У бутун дунёда
шон-шувга сабаб бўлган китоб ёзса нима бўпти. Кино
жонни эса ҳеч иккиланиб ўтирмасдан кино олами билан
аюқаси бўлган хунук, бадбашара бир маҳлукни ундан
чечтун қўйди.

Жонни Фонтейн ҳозир Нью-Йоркка ана шу ёзувчи-
га, тўё худди унга мўлжаллаб ёзилган ажойиб роль учун
миннатдорчилик билдиримоқчи бўлиб қўнғироқ қилганди.
Жонни уни кўкларга кўтариб мақтаркан, булбулигёё

бўлиб кетди. Кейин у гўё тасодифан эсига тушиб қолгандай ёзувчининг янги ёзаётган романи кай ҳолатдалиги ва нима ҳакида эканлигини сўраб қолди. Ёзувчи романнинг энг қизиқарли бобларидан бирини батафсил ҳикоя қилиб бергунча сигара туташтириди ва кулай пайт пойлаб:

— Яхши нарсага ўхшайди, тугатганингизда ўқиб кўрсам бўларкан. Балки бирор нусха жўнаторсиз? Агар маъкул бўлса Вольц таклиф қилган шартлардан яхшироқ шарт билан қабул қилишим мумкин, — деди.

Ёзувчи бу таклифни даржол қабул кила қолганидан Жонни нишонга аниқ урганини тушунди. Жек Вольц бу одамни алдаб, китоблари учун арзимаган ҳақ тўлаб келарди. У байрамлар ўтиши биланоқ Нью-Йоркда бўлишини айтди. Улар бирга овқатланишга келишиб олдилар.

Кейин Жонни Фонтейн куни кеча суратга олиб тутгалланган фильмни экранлаштирган режиссёрга ва операторга қўнфироқ қилди. Бошқаларга айтмаслик шарти билан ҳар иккаласига бир нарсани — Вольц унинг кинода суратга тушишига карши бўлганлигини билишини, бу борада унга ёрдам берганликлари ва яхши муносабатлари учун бехад миннатдор эканлигини, бугундан бошлиб улардан қарздорлигини, хоҳлаган пайтларида мурожаат қилишлари мумкинлигини айтди.

Сўнгра Жек Вольцга қўнфироқ қилди, фильмдаги ажойиб ролни ўйнашга имконият яратиб берганлиги учун миннатдорчилик билдириди, яна бирга ишлашса мамнун бўлишини айтди. Вольцни ташвишга солиш, Вольцнинг юрагига фулгула солиш мақсадида атайн шундай қилди. Шу кунгача у мунофиклик, иккюзламачилик қилмаганди. Бир неча кундан кейин Вольц Жонни амалга ошираётган ишлардан хабардор бўлади ва бундай маккорликдан кейин довдираб қолади. Жонни Фонтейн эса худди шунга эришмоқчи.

Энди собиқ хотини, нуридийдаси бўлган қизчалар ухлаб, хонага сукунат чўккач, Жонни ниҳоят орқага, хотини ва қизчаларини ташлаб кетган кунларига қайрилиб қарашга журъат этди.

У ансамбль билан мамлакат бўйлаб қўшигини айтиб юрганди. Сўнгра радио ва кейинроқ киноконцертларда чиқадиган бўлди ва ниҳоят экран юлдузига айланди. Ана шу йиллар мобайнида хоҳлаганидек яшади, кўнглига сиққан ишни қилди, хотинлар билан осон тил топишарди.

Іскни уйи, оиласи Жонни учун мустаҳкам таянч бўлиб келди. Бироқ актриса Марго Эштонга дуч келди-ю, ақлихинин йўқотиб кўйди. Жонни унга уйланиб одди. Кенинчалик иши-ю мартабаси ҳам, овози-ю оиласи ҳам унтиди. Бу ҳол бор нарсасидан маҳрум бўлиб, икки кўли бир тена бўлиб қолгунча давом этди.

Ниҳоят боши бориб тақ этиб деворга теккандан кейин, кинодан иш беришмай, қўшиқ айттолмай қолиб, кейинги хотини хиёнат қилиб кеттач, кунлардан бирида кечкурун яккаю ёлгиз қолиб, зерикканидан кейин бир неча кунга Жинни ва қизчаларининг олдига келди. Аслида у биринчи хотинига бош эгиб келганди. Ўша куни у пластинкага ёзиб олинган қўшиқларидан бирини қўйиб эшилди — овози жуда ёмои эди. Жонни ёзув пайтида атай қилган деб ўржиссёрии айблади. Аста-секин у ўзининг асл овозини иштаётганилигига ишонч ҳосил қилгач, пластинкани ерга үриб синидирди ва концертларини бекор қилди. Конни Корлғоненинг тўйида Нино билан бирга қўшиқ айтганини хисобга олмаса, ўшандан бўён бирон марта ҳам нотага тушполмаганидан қаттиқ хижолат бўлди.

Жинни унинг бошига тушган бало-қазолар тўғрисида и хабарни қандай қиёфада кутиб олганлигини хали шунгани йўқ. Жиннининг юзидаги бу ифода бир дақиқанин кўринди, лекин уни бир умр эслаб қолиш учун ана шу дақиқа етарли эди. Бу фолибона ва қаҳрли тантана ифодаси эди. Бу ифода факат бир нарсани — ўтган ишлар мобайнида Жиннининг қалбида унга нисбатан нафрат ва адован яшириниб келганлигининг белгиси эди. У дарҳол ўзини қўлга олди ва хушмуомалалик билан ҳамдардлик билдириди. Жонни унинг сўзларини юракдан кабул қилаётгандай бўлиб кўринди. Орадан икки-уч кун шунчак, узоқ йиллар бошқаларга нисбатан қадрдонроқ бутиб қолган уч аёл билан учрашди. У бу аёллар билан алоқаларини саклаб қолганди, гоҳи-гоҳида уларга бириникида тунаб қолар, бу уларнинг яхши дўст бу тиб қолганларига ҳалақит бермасди. Жонни уларга тутидан келган ёрдамини берар, совғалар ҳадя этар, шунга жойлаштириб қўярди. Агар Жонни уларга қилган ахнилликларни пулга чакадиган бўлса, юзлаб минг дол зарни ташкил этган бўларди. У бу аёлларнинг юзида самайди ана шундай оний қаҳрли тантана ифодасини курди.

Жонни уларни кечирди: буларнинг ҳаммаси гулдан гулга учиб юрган капалак сингари аёллар ўртасида қўлма-кўл бўлиб юрган ўша эркин кунлар учун олинаётган интиком эканлигини у яхши биларди. Ўшандан бери бекарорлиги учун ўзини гуноҳкор деб хисобламасди. Жинни ни noctor ахволда ташлаб кетганини, оталик хукукини каттик туриб ҳимоя қилгани ҳолда Жинни билан ярашишини хаёлига ҳам келтирмаганлиги ва буни ундан яширмаганлиги учун ўзини мутлақо гуноҳкор деб хис этмаганди. У бошига тушган бало-қазолардан факат шу хистайғунигина — хотинларга етказган озор учун бепарвонкинигина ўзи билан олиб қолди.

У чарчади, ётадиган вакт бўлганди. Лекин унинг миясига ўрнашиб қолган бир лавҳа — Нино Валенти билан бирга куйлагани хаёлидан нарига кетмади. Тўсатдан у дон Корлеонега ёқадиган бир нарсани топгандай бўлди. Трубкани олиб Нью-Йорк билан боғлашни илтимос қилди. Аввал Сонни Корлеонега қўнғироқ қилди. Нино Валентининг телефонини ёзиб олди. Сўнгра Нинога қўнғироқ қилди. Овозига караганда Нино ҳар доимгидек ширакайф эди.

— Кулок сол, Нино, Лос-Анжелесга кўчиб кел, десам, бу таклифга нима деб жавоб берган бўлардинг? — сўради Жонни. — Мен билан бирга ишлайсан. Сенга ўхшаган ишончли одам жуда керак бўляпти.

Нино одатига кўра ҳазилкашлиқ қилди:

— Нима десамикин, Жонни, юқ машинасидаги ишим тол-тоза, йўл-йўлакай машинамга лобар аёллар тез-тез чикиб туришади. Йўлдан четга чикиб улар билан хохланча қўнгилхушлик қилишим мумкин. Бунинг устига хафтасига юз эллик чўнтағимга тушиб турипти. Хўш, сен нималар билан мени оғдириб олмоқчисан?

— Дастреб хафтасига беш юз ва қўнгилхушлик қилиш учун икки кино юлдузини бера оламан, — деди Жонни. — Қалай? Баъзида уйга меҳмонлар келганда қўшик айтишга ҳам рухсат бераман.

— Майли, ўйлаб кўрай, — деди Нино. — Бир оз муддат берсанг, юристим билан, бирга ишлайдиган шеригим билан маслаҳатлашиб кўрардим.

— Жиннилик қилма, Нино, — деди Жонни. — Сен менга кераксан, тушундингми? Эртагаёқ самолётга ўтириб, ҳафтасига беш юз олиш шарти билан бир йил муддатга шартнома тузиш учун етиб кел. Ана шунда менга

карапши севикли жононлардан бирини йўлдан урганинг учун сени ковушингни тўғрилаб қўйганимда ҳам чўнта-гинда бир йилга етадиган пулинг бўлади. Келишдикми?

Орага жимлик чўкди. Бу гал Нино жиддий овоз билан сўради:

Хой, Жонни, ҳазиллашаётганинг йўқми?

Йўқ, оғайни, мен жиддий гапиряпман, — деди Жонни. Менинг Нью-Йорқдаги гумаштамга учра. Унинг идорасида сенга самолётга билет ва пул тайёрлаб қўйишиади. Мен кўнғироқ қилиб, тайнинлаб қўяман. Идорага кундузи учра. Хўпми? Мен бирон кишини аэропортга жўнатаман, сени кутиб олиб, менинг олдимга олиб келади.

Орага яна жимлик чўкди, кейин Нинонинг бўғик, иккилангани овози эшигилди:

Хўн, Жонни. — Унда ширакайфликдан асар ҳам колмаганди.

Жонни трубкани қўйиб, ётишга тайёрлана бошлади. Унда лаънати пластинкаларни уриб синдириганидан бўён унинг бугунгичалик кайфияти аъло бўлмаганди...

13-6 о б

Жонни Фонтейн овоз ёзиг олинадиган студия жойингани катта залда ўтириб, сарик дафтарча варагида ҳаражатларни ҳисоблаётганди. Эшик олдида бирин-кечин музикачилар пайдо бўлишди. Уларнинг ҳаммаси Жоннининг танишлари бўлиб, ҳар бирини ёшлигидан, жаз оркестрли эстрадада кўшиқ айта бошлаган пайтидан бўри биларди. Енгил музика дунёсида анча таникли бўлган дирижёр оркестр музикачиларига ноталар тарқатиб, оғзаки тошириклар берди. Дирижёрнинг исм-шарифи Эдди Нилс эди. У жуда банд одам бўлиб, бу галги овоз ёзиг олишига илтифот кўрсатиб, Жонни билан эски дўстлиги хурмати рози бўлганди.

Нило Валенти рояль ёнида асабий холда клавишларни босиб-босиб ўтиради. Вакти-вакти билан у узун стакандаги муз солинган вискидан хўплаб қўярди. Бироқ бу Жоннини ташвишлантирмасди. У Нино ширакайфлигиди хуашерлигига қараганда ёмон куйламаслигини биларди. Устига-устак бугун ундан юксак ижрочилик маҳораги ҳам талаб қилинмасди.

Дўзи Нилс бу галги ёзув учун бир неча қадимиий

итальян ва сицилианча халқ қўшиқларига куй мослаган ва Конни Корлеоненинг тўйида Жонни Нино билан бирга куйлаган ҳазил лапарни қайта ишлаган эди. Дон халқ қўшиқларини яхши кўришини ва Рождество байрамида унинг учун ана шундай қўшиқлар ёэилган пластинкадан яхширок совға бўлмаслигини Жонни биларди. Бу ёзувни у асосан ана шу мақсадда ташкил этган эди. Бундан ташқари ички бир сезги унга пластинкалар тез ва албатта миллионга етиб эмас, лекин ҳар ҳолда кўп тарқалишини айтиб турарди. Яна Жонни дон Корлеоне ундан нима кутаётганлигини, у Нинога ёрдам бериш кераклигини, шу билан Жоннининг ўзига кўрсатилган ёрдам учун орани очик қилиб олмоқчи бўлганлигини сезиб колди. Ахир Нино ҳам охир-окибатда донга чўқинтирилган ўғил-да...

Жонни сариқ дафтарчани ёнида турган йиғма стол устига кўйди-да, ўрнидан шахд туриб рояль ёнига келди.

— Хўш, қалай, ҳамشاҳар? — деди у.

Нино бошини кўтариб, унга қаради ва ноилож жилмайди. Унинг кайфияти яхши эмаслиги кўриниб турарди. Жонни энгашиб унинг елкасига уриб кўйди.

— Ўзингни эркин тут, ҳеч нарсани ўйлама, — деди у. — Агар бугун бор маҳоратингни намойиш қиласанг, Голливуднинг энг машхур, ҳамма ҳавас қиласидиган юлдузларидан бири билан таништириб кўяман.

Нино стакандаги вискидан бир хўплади.

— Ким у? — дея тўнфиллади. — «Лэсси» лақаблиси эмасми?

Оркестр бир текисда попуррига киришни бошлади. Жонни Фонтейн дикқат билан тинглади. Эдди Нилс музика жўрлигини маҳсус аранжировкада ижро этди. Кейин синов ёзуви бўлди. Музикани тингларкан, Жонни ҳар бир сўзни қандай қилиб бир қўшиқдан иккинчисига ўтиш зарурлигини хаёлида белгилаб бораради. У овози кўпга етмаслигини биларди, лекин хечқиси йўқ, қўшиқни асосан Нино айтди, у эса факат баъзи-баъзида қўшилиб турарди. Албатта, лапар-дуэтни истисно этганда. Дуэт учун овозни эҳтиёт қилиб сақлаши керак.

У Нинони кўлидан тортиб стулдан турғизди ва бирга микрофонга яқин келишибди. Нинонинг гали ичига тушиб кетди. Саросимага тушиб қолган Нинонинг афти бужмайиб кетди. Жонни ҳазиллашиб сўради:

Вақтни чўзяпсанми, а? Ортиқча вақт учун қўшимчи ҳақ олмоқчимисан?

Ўрганиб қолганман, — деди Нино. — Кўлимда манидонаша бўлмаса, қўшиқ айттолмайман.

Жонни бир дақика ўйланиб қолди.

Кани, мана бу стаканни ушла-чи.

Гарчи гоҳи-гоҳида Нино стаканни лабига тегизиб олганилигини ҳисобга олмаса, бу ёрдам берди. Бундан кўшиқка зарар етмади. Жонни ярим овоз билан, зўрик-магдан куйлади. Нино бошлар, у эса қўшилар, асосии кўнни енгил безаклар билан безарди. Бунақа қўшиқ айтиб қоникмайсан, лекин Жонни ўзининг овоз бошқариш санъатидан ўта мамнун бўлди. Ҳа, қўшиқ айтиб ўтказган ўзи Қили бекорга кетмаганди.

Навбат пластинкага ёзиладиган охирги қўшиқ дуэт-танарга келганда Жонни бор овози билан куйлади. Ке-йин томони қичишиб қолди. Бу ҳатто кўпни кўрган тажрибали оркестр музикачиларни ҳам ҳайрон қилди. Бу нақси камдан-кам бўлади. Машшоқлар камонча ва бар-мок сұяклари билан асбобларни чертишди, қарсак чалиш үринига ер тепишиди. Ударник* мамнуният билдириш маъносида асбобини дириллатиб чалиб қўйди.

Дам олишлар, танаффуслар бўлиб, тўрт соат ишланиб Кетишдан олдин Эдди Нилс Жоннининг олдига келиб секин:

Азизим, овозинг жуда яхши, — деди. — Яна янги пластинкага қўшиқ ёзиш учун овозинг етилипти. Дармоқ, худди сенга аталгандай янги қўшиқ ҳам бор.

Жонни бош чайкади.

Кўй, Эдди, кераги йўқ. Икки соатдан кейин овоним шундай бўғилиб қоладики, ҳатто гапира олмай қоламан... Нима деб ўйлайсан, сенингча ёзган қўшикларими шиниг куйларини қайта ёзишга тўғри келса керак, а?

Одди ўйчан деди:

Эртага Нино студияга борсин. Гарчи мен ўйлаганни анча яхши қуйлаган бўлсанг ҳам, қўшикнинг баъзи шир жойларида камчиликлар бор. Агар сенинг қўшиктаринида маъқул бўлмайдиган жойлари чиқиб қолса техника ёрдамида тўғрилаймиз. Эътиroz билдиrmайсанми?

О, йўқ, — деди Жонни. — Қачон эшитса бўлади?

* У'дарник — уриб чалинадиган асбоб чолғучиси.

— Эртага, кечга якин, — деди Эдди. — Хоҳласанг сеникида эшитишимиш ҳам мумкин.

— Майли, — деди Жонни. — Раҳмат, Эдди. Демак, эртагача хайр.

У Нинонинг тирсагидан олди ва иккаласи студиядан чиқишиди.

Дон Корлеонега суиқасд қилинганилиги тўғрисидаги хабарни эшитганда Жонни Фонтейннинг хаёлида дастлабки дақиқадан бошлабоқ Чўқинтирган отанинг ҳаётидан ташвишланиш туйгуси эндиликда ўзи мустакил тарзда фильмлар чиқариш учун пул олиш-ололмаслиги тўғрисидаги шубҳа билан аралаш-куралаш бўлиб кетди. У донни касалхонага бориб кўриб келиш учун Нью-Йоркка отланганда матбуотда сўёзиз салбий мақолалар пайдо бўлишига олиб келадиган бундай хатти-ҳаракатни энг аввало дон Корлеоне маъкулламаган бўларди, деб айтишиди. Жонни кута бошлади. Бир хафтадан кейин Том Хейгендан вакил келди. Фильм қўйишга қарэ бериш тўғрисидаги битим ўз кучида қолганди. Факат бешта фильм бирданига эмас, балки бирин-кетин навбат билан суратга олинадиган бўлди.

Шу аснода Голливуд билан ўзи хоҳлаганича танишиш ихтиёрини Нинонинг ўзига қўйиб берди. Вакти-вакти билан у кадрдан дўстини чақириб турар ва оқшомларни бирга ўтказиш учун бирор жойга олиб борар, лекин ҳеч бир масалада унга таъсир ўтказишга уринмасди. Кунлардан бирида дон Корлеонега қилинганди суиқасд ҳақида гап борганди Нино шундай деди:

— Биласанми, бир пайтлар мен ташкилотга ишга кирмокчи бўлгандим, мени дон қабул қилмаганди. У пайтда юқ машинасида ишлаш жонимга текканди, ташкилотда ишлаб яхшироқ пул топмоқчи бўлгандим. Биласанми, дон нима деганди ўшанда: «Ҳар бир одамнинг тақдири олдиндан белгилаб қўйилган бўлади, сенинг пешонангга артист бўлиш ёзилган. Бизнинг ишимизда сендан ҳеч қанақа фойда чиқмайди».

Унинг гаплари Жоннини ўйлантириб қўйди. У ташкилот ишида Нинога ўхшаган одамлардан фойда чиқмаслигини, бундай одамлар панд бериши ёки уларни ўлдириб кетишларини дарҳол билган Чўқинтирган отанинг зийраклиги ва заковатилиги ҳақида ўйларди. Салгина бежо қадам ташладими — бўлди, ўлдириб кетишади.

Іекин Нинонинг пешонасига артист бўлиш ёзилганини юн каёқдан билади? Э, жин урсин, ахир доннинг хисоб-китобларига қараганда Нинонинг артист бўлишига эртаки кечми Жонни Фонтеин ёрдам бериши керак-да! Шундан билади. Хўш, хисоб-китобларида нимага асосланган? Буниси жуда осон, ўйлади Жонни, сухбат пайтида Нинонинг оғзидан гўёки тасодифан шу сўз чиқиб кетади, мени донга миннатдорчилик билдириш йўлини тополмай юрганим учун бу сўзга маҳкам ёпишақоламан. Йўқ, буни тўғридан-тўғри илтимос қилишни у ўзига муносаб леб билмайди. Фақат шу йўл билан уни хурсанд қилишим мумкинлигини шама қилган, холос... Жонни хўрсинди: Энди бўлса Чўқинтирган отанинг ўзи фалокатга душор бўлиб туритти. Вольц бўлса унинг чўқинтирган ўғлига тўр қазияпти, ёрдам кутадиган жой йўқ – шундай бўнгач, алвидо ширин орзу бўлган «Оскар». Бу борада факат дон таниш-билишлари орқали ёрдам бериши мумкин эди. Лекин ҳозир Корлеоне оиласининг бошида бошқа ташвишлар тўлиб-тошиб ётилти. Жонни уларга ёрдам бермоқчи бўлганди, Хейген гапни калта қилиб рад этди.

Хозирча Жоннининг биринчи картинасини суратга олингина қизғин тайёргарлик борарди. Жонни Фонтеин иштирок этган сўнгти фильм сценарийсининг муаллифи бу иш ёзувчи янги романини ёзиб тугатди ва унинг таклифига кўра, шахсан, воситачиларсиз музокара олиб бориш учун Калифорнияга келди. Ёзувчининг иккинчи китоби Жоннининг режаларига жуда мос эди. Энг муҳими фильтмининг бош қаҳрамони кўшиқ айтмайди, устига устак фожиа саргузаштларга тўла сюжет, аёллар, фаҳш ва сўси Нинога мўлжаллаб ёзилган роль. Персонаж худди Нинога ўхшаб гапирав, ҳаракат қиласар, ҳатто ташки кўринишни хам куйиб кўйгандай Нинога ўхшарди. Нинодан камера олдида туриб бериш талаб қилинарди, холос.

Иш юришиб кетди. Жонни кино ишлаб чиқариш сонасида ўзи ўйлаганидан кўпроқ нарсадан хабардорлигини сезиб қолди. Лекин корхонани бошқариш учун ҳар сона да бир найтлар қора рўйхатга тушиб, ишдан ҳайдалади, шидилиқда иш излаб юрган билимдон, ўз ишининг осласи бўлган одамни таклиф қилди. Жонни унинг ноҳияхинолдалигидан фойдаланиб қолишини хаёлига ҳам еттиримади, балки ҳар икки томон учун адолатли бўлган шартлар асосида битим тузди ва:

— Сизнинг даромадингиз билан кўпроқ даромад оламан, — деб чин кўнгилдан тан олди.

Кейин бу одам Жоннинг олдига келиб касаба уюшмаси корхоналари кўлига эллик минг доллар атрофида пул тутқазиш кераклигини айтганда у анча довдираб қолди. Ортиқча ишлар ва битимлар билан боғлиқ бўлган бир қатор мушкулликлар пайдо бўлди. Шундай экан, бу харакат ўзини оқлади. Лекин Жоннида бу одам қаллоблик қилмоқчи эмасмикин, деган шубҳа пайдо бўлди.

— Менинг олдимга ўша касаба уюшмасининг вакилини жўнатинг, — деди.

Касаба уюшмасининг вакили Билли Гофф экан. Жонни унга:

— Мен касаба уюшмасининг ҳамма парракчалари мойлаб қўйилган, деб ўйлагандим, — деди. — Дўстларим бу масалада мутлақо ташвишланмаслигим тўғрисида огохлантиришганди.

— Ким огохлантирганди? — сўради Гофф.

— Ким огохлантирганини сиз мендан яхшироқ биласиз. Мен унинг кимлигини айтишим шарт эмас. Лекин у огохлантирган экан, демак, шундай бўлиши керак.

— Вазият ўзгарди, — деди Гофф. — Танишингиз ҳаётида кўнгилсизликлар юз берди. Энди унинг гали Фарбий соҳилда бутунлай кучини йўқотди.

Жонни елкасини қисди.

— Икки кундан кейин менга учрашинг, хўпми?

Гофф илжайди.

— Худо ярлақасин, Жонни. Бироқ Нью-Йоркка қилалигиган кўнғироғингизнинг фойдаси кам бўлади, деб ўйлайман.

Лекин Нью-Йоркка қилинган телефон кўнғироғи ёрдам берди. Жонни Хейгеннинг идорасига кўнғироқ қилди. Хейген сарик чака ҳам тўлама, деб аниқ кўрсатма берди.

— Агар сен ўша муттаҳамга ақалиси ўн цент берадиган бўлсанг, яххиси кейин Чўқинтирган отанинг кўзига кўринма. Бу доннинг обрў-эътиборига путур етказади. Ҳозирги вазиятда у бундай килишингта мутлақо йўл кўймайди.

— Мен ўзим дон билан гаплашиб кўрсам бўлмайдими? Ё сен гаплашиб кўрсанг ҳам бўлармиди? Ахир картинани давом эттириш керак...

— Ҳозир ҳеч кимга дон билан гаплашиш мумкин эмас, — деди Хейген. — Унинг ахволи ўта оғир. Сенинг

ининг юзасидан Сонни билан маслаҳатлашаман. Лекин меннинг қарорим қатъий — у муттаҳамга сариқ чақа ҳам бирма. Бирор янгилик бўлса хабар киламан.

Жонни жаҳли чиқиб, трубкани кўйди. Касаба уюшмани билан бўладиган чалкашликлар фильмнинг характеристикини хаддан ташқари кўпайтириб юбориши ёки умуман студияни бутунлай синдириши мумкин. У бир дақиқа иккиланиб қолди — шов-шувсиз ўша эллик мингни Гоффга биргани маъкул эмасмикин? Ниҳоят дон, Чўқинтиргани ота, ўзи гапиргани бошқа-ю, Хейген гапириб кўрсатна биргани бошқа-да! Лекин ҳар ҳолда бир неча кун кутишига қарор қилди.

Ана шу қарори эллик минг долларни тежаб қолишга табиб бўлди. Орадан икки кун ўтгач, Гоффни Глендейлга уни ўйни ёткоҳонасида отиб ўлдирилган ҳолатда топиши Шундан кейин касаба уюшмалари бошликларининг оғими мойлаш зарурлиги тўғрисида ҳеч ким оғиз очмани бу воқеалар Жоннини бирмунча гангитиб кўйди. Жоннинг узун кўли биринчи марта шундоққина унинг яхинидаги одамга ҳалокатли зарба урган эди.

Хафта ўтган сайнин Жонни Фонтейн ишга тобора чукуррюк шўнғиб кетди: ҳали сценарий устида ишлар, ҳали актёrlар танлар, юзлаб майда-чуйда ишларга берилиб кетарди. У овоздан маҳрум бўлғанлигини, энди куйлай симаслигини унуганди. Шунга қарамасдан Академия мукофотигига номзодларнинг исми-шарифлари тилга олинганди, улар орасида Жонни ҳам бор эди. Мукофотлаш гантаналари пайтида телевидение орқали бутун мамлакатга намойиш қилинадиган «Оскар»га тавсия қилинган бирорта қўшиғи билан қатнашишга таклиф килмаганликтари учун хафа бўлди. Бироқ у мунгли ўй-фикрларини бир четга йиғишириб кўйди-да, яна мукласидан ишга киришиб кетди. Ҳозир Чўқинтирган ота ишни бошқаришдан четга чиқиб қолган бир пайтда, у мукофотдан сийданинни узиб қўйганди. Номзод қилиб кўрсатишганлиги учун раҳмат. Бу ҳам ҳар ҳолда ҳазилакам гап эмас...

Италиян ҳалқ қўшиклари ёзилган сўнгти пластинка-ни қўнишк шинавандалари тез орада талаб кетишиди. Яқин ҷаҳон бундай ҳол бўлмаганди. Бу кўпроқ Нинонинг муваффақияти эканлигини Жонни яхши биларди. У ташинчилик фаолияти тугаганлигини ноилож тан олиш-

га мажбур бўлди. Аммо картина устида иш олиб боришига муккасидан киришиб кетди. У уйга кеч келарди, кўпинча ёлғиз ўзи қиттак-қиттак ичиб, эски пластинкалардан бирини кўйиб эшитар, айрим жойларида секин жўр ҳам бўларди. Ҳа, бир пайтлар яхши кўшиқ айтарди. Яхши кўшиқчи эканлигига ўзи ҳам шубҳаланмасди. Ҳатто камдан-кам учрайдиган овозининг ўзига хослигини хисобга олмаганды ҳам барибир ажойиб кўшиқчи эди. Овозининг ноёблиги эса унинг хизмати эмас, балки табиатнинг унга берган инъоми эди. У хақиқий артист эди – лекин буни ўзи сезмасди. Бундан ташқари кўшиқлари унинг учун канчалик кадрли эканлигини ҳам тушунмасди. Ичкилик ичди, тамаки чекди, аёллар билан кўнгилхушлик қилди ва айнан баъзи бир нарсаларни тушуна бошлаган пайтида овозини ишдан чиқарди.

Қиттак-қиттак қилгани гоҳо Нино кириб келар, у ҳам кўшиқ эшитарди. Бундай пайтларда Жонни кесатиб:

— Эшитяпсанми, тарбия кўрмаган қовоқ? Сен икки дунёда ҳам бундай кўшиқ айта олмайсан, — деб қоларди.

Нино фақат унинг ўзигагина хос бўлган мулоим жилмайиш билан Жоннига боқаркан, бошини чайқаб:

— Тўғри, сен каби кўшиқ айтолмаслигим аниқ, — деди. Унинг овозида ҳамдардлик бўларди. У Жоннининг қалбида туғён ураётган хис-туйғулардан хабардор эди.

Нихоят кинони суратга олиш бошланишига бир ҳафта қолганда мукофотлар топшириладиган кун етиб келди. Жонни Нинодан бирга боришини сўраганда у ўжарлик қилди.

— Дўстим, сендан ҳеч қачон ҳеч нарса илтимос қилган эмасман, тўғрими? Бугун бир марта илтифот кўрсатиб, мен билан бирга боргин. Агар менга бериладиган мукофотни бошқа бировга инъом қилиб юборишиша, факат сен менга чин юракдан ҳамдард бўла оласан.

Нино бир дақиқа саросимага тушиб қолди, лекин дархол жавоб берди.

— Албатта бораман, ҳеч қанака гап-сўз бўлиши мумкин эмас, — деди. У индамай қолди. Кейин: — Агар мукофотни бошқа бировга инъом қилиб юборишиша парво қилма. Ҳаммасига тунур. Бошингни баланд кўтар, ўзингни дадил тут, сир берма. Мен ёнингда бўламан. Бир култум ҳам ичмайман. Таваккал, нима бўлса бўлди. Хўш? Бундай дўст ҳакида нима дейсан?

Түгри, оғайни, — деди Жонни Фонтейн. — Буни ишалам дүстлик деб биламан.

Мукофотлар тантанасида эркаклар ижро этган энг сабак рөсүнү учун «Оскар» мукофоти кимга берилиши эълон жөнүүнүң қадар Нино ўлгудай зерикеб ўтиради. «Жонни Фонтейн» сүзларини эшитганда қандайдир куч уни түркел жойндаш турғазыб юборди. У сакраб турди-да, әсекке лүр берди. Жонни унга күлини узатди. Нино түннин махкам кисди. Нино унинг дүсти хозирги дақылда мөхр мухаббатга, ҳамдард одамга ўта мухтожлигиге болтар на унни тантанали дақықаларда Жоннининг ўзиңи майнараст дүстидан бошқа суюнадиган одами йўклидан кагтиқ афсусланди.

Кейин эса кўз кўриб, қулоқ эшитмаган воқеалар бошмади. Ҳамма бош мукофотлар Жек Вольцнинг картинасы берилди. Ғалаба тантаналари нишонланыётган студенттер галетачилар, кино оламида сал бўлса-да кўтаришни инжиди ҳамма нарсага тайёр турган йигитлар, шоттар тўсиқларни ағдариб, ёпирилиб киришди. Ваъданда солик қолтап Нино оғзига бир қултум ҳам ичкилик эмади Жоннини кузатиб юрди. Лекин аёллар бирорига тал бермай Жонни Фонтейнни икки оғиз сўз айланы учун бўш хоналарга тортиша бошлади. Борган сари Жоннининг кайфи оша бошлади.

Аслар ролини энг яхши ижро этганлиги учун «Оскар» мукофотига сазовор бўлган актриса ҳам шу киссаны дучор бўлди. Лекин бу актрисага хуш ёқар ва у сенини қутиларди. Бу ерга тўпланганлардан факат Нинонини у билан ёлғиз бирга бўлиш истагини билдирамди.

Сантана охирида кимнингдир миясига ажойиб бир зор келди. Ҳамма жой-жойига ўтирадиган ва «Оскар» мукофотига сазовор бўлганлар томошибинларнинг кўз чинида ишқий иш билан шуғулланадиган бўлишди.

Актрисани бирнасда кип-яланғоч қилиб ечинтириши. Йиғ түн аёллар Жонни Фонтейннинг кийим-кечагига синшишиди. Бу маросимда якка-ёлғиз хушёр одам Нино оғизи. Шу нийт у ярим яланғоч Жоннини шарт елкасига стариди да, одамлар орасидан ўтиб, ташқарига чиқди ва то малининага ёткизди.

Амар шон-шуҳрат дегани шунаقا бўладиган бўлса, оғзиги Нино Валенти, унга текинга ҳам керак эмас.

14-б о б

Дон ўн икки ёшга тўлгандаёқ катта киши бўлиб қолганди. Ўрта бўйли, буғдойранг, қадди-қомати келишган бу йигитча Сицилияning кўринишидан Мавритания қишлокларини эслатувчи ўзига хос қишлоғи Корлеонеда яшарди. Унинг исм-шарифи Вито Андолини эди. Кунларнинг бирида қишлоққа бегона одамлар бостириб киришиб, отасини ўлдириб кетишиди. Кейин ўғлини ҳам ўлдирмокчи бўлишганда онаси уни Америкага, дўстлари олдига қочириб юборди. Шундай қилиб янги ерда она қишлоғи билан борглаб турувчи ришта узилмасин, деган мақсадда Вито ўзига бошқа, Корлеоне деган исм-шариф олди. Бу унинг бутун умри мобайнода килган камдан-кам кўнгилчанликларидан бири эди.

Аср бошида мафия Сицилияда ўзига хос иккинчи ҳукумат бўлиб, ҳукмронлик қилиш жиҳатидан қонуний Рим ҳукуматига нисбатан бир неча баравар устун турарди. Витонинг отаси ҳамқишлоғи билан бўлган қаттик низога аралашиб қолди. Ҳамқишлоғи кўзи олдида бўлган муштлашувда махаллий мафия бошлигини ўлдириб қўйди. Бир ҳафтадан кейин унинг калта милтиқдан отиб, илматешик қилиб ташланган жасадини топишиди. Отасини дағн этишиб, орадан бир ой ўтгач, мафияning қуролланган одамлари ўн икки ёшли Витони излаб келишиди. Унинг ўсиб улрайиб, худо кўрсатмасин, отиб ўлдирилган отасининг қасдини оладиган куни яқинлашаётганидан ташвишга тушиб колишган бўлсалар керак. Вито қариндошуруғлариникига яширинди, кейин Америкага жўнатиб юборишиди. Америкада Витони эр-хотин Аббандандолар қарамоғига олишиди. Йиллар ўтиб, уларнинг ўғли Женко дон Корлеоненинг маслаҳатчиси — consigliorisi бўлиб хизмат қилди.

Вито Аббандандонинг Тўққизинчи авенюда, Нью-иши қашшоклар яшайдиган кисми — «жаҳаннама» сингинасида жойлашган бакъоллик дўконида бошлади. Вито ўн саккиз ёшга кирганда, эндигици ниядан келган итальян қизга уйланди. Қиз борли оли ёшга кирганди, лекин супуриб-сириш, иккни бошқаришни яхшигина ўрганиб олганди. Ёш күсилар Ўнинчи авенюдан, Вито ишлайдиган баксадўконидан бор-йўги бир неча маҳалла наридаги йенинчи кўчадан ижарага уй олишди. Учинчи йили мигори олам уларга тўнғич фарзандлари Сантило этиди. Отасига маҳкам боғланиб олганлиги учун тоқслари ҳаммаси «Сонни» — эркатой деб аташади

арининг якинида гавдали, йўғон, ташки кўриниши чили, доим қимматбаҳо оч ранг костюм ва оч шинниа қийиб, пўрим бўлиб юрадиган Фануччи итальян яшарди. Уни мафия шохобчаларидан бири конли ўч олиш билан кўркитиб дўкондорлар ва ҳолидан пул таъма қиладиган «Қора кўл» гурӯшчаликни дейишарди. Тўғри, шаҳарнинг бу кисмидан хам ҳеч нарсадан тап тортмайдиган, бурни хам ўч оладиган одамлар эди. Шунинг учун ҳам Фануччининг дағдалари кўпроқ ёнини оладиган при йўқ кексаларга ва болалари йўқларга таъсирни холос. Дўконлардан баъзи бирлари беғалвароқ шитик килишлари мақсадида Фануччига арзимаган а бериб кутилишарди. Бироқ бундан қоникмаган чи худди ўлаксахўр ёввойи қушдек ўз оғайнилашиниринча Италия лотерея билетларини сотадиган гарлар, майда қиморбозлар уйига тўпланадиган тажасининг бир кисмини тортиб оларди. Ҳали би сабаб урмаган Женко отасига Фануччини остоқладам босмайдиган килиб кўшишга кучи етишиб. қанчалик қаршилик кўрсатмасин, Аббандан-бакъолчилик дўкони ҳам унга озрок тўлов тўлаби

то атрофидаги воқеаларни бепарво, гўё унга дахли кувватарди.

Ишардан бирида ёш агентлардан уч нафари Фана ҳужум килиб, томоғини қулоғидан қулоғигача сиғани тилиб ташлашди. Жароҳати енгилроқ экан,

ўлмай қолди. Кўп қон йўқотди. Йигитлар Фануччини роса кўрқитиши. Орадан икки хафта ўтгач, кимдир Фануччини пичоқлаганлардан бирини отиб ўлдириди. Колган икки йигитнинг ота-онасидан маълум микдорда пул олгач, уларга тегмасликка сўз берди. Бу воқеадан кейин Фанучига тўланадиган солик микдори кўпайди, яширин қиморхоналарнинг эгалари эса унга улуш тўлаб туришга мажбур бўлдилар. Вито Корлеоне ҳамон бу воқеалардан ўзини четда тутарди. Эшитган гапини дархол калласидан чиқариб ташларди.

Зайтун мойи келтириш қийинлашган биринчи жаҳон уруши йилларида Фануччи Аббандандонинг баққоллик ишига шерик бўлиб кирди ва дўконни фақат зайтун мойи билангина эмас, шунингдек, Италиянинг думба ёғлари, турли навлардаги пишлок, дудланган чўчқа гўшти билан таъминлай бошлади. Тез орада у жиянини дўконга ишга жойлаштириди. Шундай килиб, Вито Корлеоне ишсиз қолди.

Бу пайтга келиб Витонинг иккинчи ўғли Фредерико туғилганди, энди у тўрт кишини боқиши керак эди. Шу пайтгача у вазмин, жиддий, ўй-фикрларини сир тутадиган одам эди. Дўкондорнинг ўғли Женко Аббандандо унинг қадрдон дўсти эди. Вито кутилмаганда отаси тутган иш учун дўстига таъна қилди. Қаттиқ номус қилган Женко Вито ҳар ҳолда ҳеч бўлмаганда озиқ-овқатдан қийналмаслиги учун онт ичди. У дўкондан маҳсулот ташиб, дўстини зарур ҳамма нарсалар билан таъминлаб турди. Вито уни қаттиқ койиб, бундай қилмасликка ундини – бола отасининг ўғирласа уят бўлади.

Лекин энди манфур Фанучига нисбатан унда совуқ бир нафрат уйғонди. Вито буни ҳеч кимга сездирмасдан қулай пайт пойлади. У бир неча ой темир йўлда ишлади. Кейин уруш тўхтаб, ишчиларга бўлган талаб камайди. Кунбай ишлашга тўғри келди. Ўнбошиларнинг кўпчилиги ё туб маҳаллий аҳоли вакиллари ёки ирландияликлар бўлиб, кора ишчиларни оғзига келганини қайтармасдан ҳақорат қилишарди. Вито гўё ҳеч нарсани тушумагандай бу ҳақоратларга тишини тишига кўйиб, бардош берарди. Холбуки, гарчи сўзларни ғализ айтса хам инглизчани жуда яхши тушунарди.

Бир куни кечқурун Вито оила аъзолари билан кечки

дастурхон устида ўтирганди, уларнинг уйи билан қўшни ўргасидаги чукур қудуққа ўхшаган ҳовлига қараган дeraзаси ойиасини кимдир чертди. Вито пардани тортиб, рўнарадаги деразадан уларнинг кўчасида яшайдиган йигит Питер Клеменца бошини чиқариб турганлигини кўриб таажжубланди. У оқ латтага ўроғлик қандайдир бир нарсани узатди.

Қулоқ сол, ҳаморт, — деди Клеменца. — Мана бу нарса сеникида тура турсин, кейин қайтиб оламан. Ма, олиб қўй.

Вито беихтиёр тубсиз бўшлик устига энгашиб, тугунчани олди. Клеменцанинг қиёфаси асабий, ташвишли эди. Жиҳдийроқ бир нарса бўлганлиги аниқ эди. Витони қандайдир ички бир куч унга ёрдам беришга ундаdi. Ошхонага кириб, Вито тугунчани очиб кўрди — ёғ доғлари теккани оқ латта ичида ҳеч қандай белгиси йўқ тўппонча бор эди. Вито тугунчани кийимхонадаги шкафга яшириди ва кейин иима бўлишини кутди. У Клеменцани полицияга олиб кетишганини эшитди. Балки қуролларни Витога умаратдан пайтда полициячилар эшигининг олдида бостириб киришга тайёр туришгандир.

Бу воқеа ҳакида Вито бирор тирик жонга оғиз очмали. Унинг хотини эса эрини қамаб қўйишиларидан қўрқиб, ҳатто қўшни аёллар билан фийбатлашгани чиққанда ҳам инг демади. Орадан икки кун ўтгач, Питер Клеменца кўчада Витони учратиб қолиб, гўё ҳеч нарса бўлмагандай сўради:

Мен берган нарса уйингдами?

Вито тасдиқ маъносида бошини қимирлатди. У ҳар доим камган эди. Клеменца унинг уйига кирди. Вито уни вино билан меҳмон килди. Кейин шкафдан тугунни олиб берди.

Клеменца вино ичаркан, унинг семиз юзидан хушмуомалалиги кўриниб турар, айни пайтда у уй эгасининг ҳар бир харакатини хушёр бўлиб кузатиб турарди.

Очиб кўрдингми?

Вито лоқайд бош чайқади.

Бирорларнинг ишига бурнимни сукадиган одатим
иуқ

Ўша оқшом иккаласи алламаҳалгача майхўрлик килиб утиришиди.

Улар бир-бирига ёқиб қолишиди. Клеменца латифа айтишга, Вито эса миқ этмасдан тинглашга уста эди. Ана шу тарзда улар биродарлашиб қолдилар.

Орадан бир-икки кун ўтгач, Клеменца Вито Корлеоненинг хотинидан, уйидаги катта хонага чиройли гилам керак эмасми, деб сўраб қолди. У Витони совғани олиб келишга ёрдамга чақириди.

Улар оқ мармар устунли пешайвони бор катта уй олдига келишиди. Клеменца ўзининг қалити билан эшикни очди ва Витони чиройли хонага киритди.

— Нариги томонга ўтиб, ўрашга ёрдамлашвор, — деди Клеменца.

Гилам соф жундан тўқилган бўлиб, чиройли, қизил гуллари бор эди. Вито Корлеоне Клеменца бундай катта совға тақдим этишини мутлақо хаёлига ҳам келтирмаган эди. Улар гиламни ўраб олишиди. Клеменца бир бошидан, Вито иккинчи бошидан елкаларига қўйишди-да, эшик томон юришиди.

Шу пайт пастда кимdir қўнғироқ тугмасини босди. Клеменца дарҳол елкасидан гиламни ташлаб, дераза ёнига келди. У пардани сал суриб, эшик тирқишидан қаради ва дарҳол ўзини оркага олди-да, қаердандир пиджаги остидан тўппонча чиқарди. Факат шундагина довдираб қолган Вито бегона уйга кириб, ўғирлик қилишаётганини тушунди.

Яна қўнғироқ жиринглади. Вито Клеменцанинг ёнига келиб, ташқарига қаради. Катта эшик олдида полициячи кийимидағи одам туарди. У кейин яна бир марта қўнғироқ тугмасини босиб, елкасини қисиб, бинонинг мармар қанотидан тушганлиги ва нари кетганлигини Вито ва Клеменца кўриб туришиди.

Клеменца хурсанд бўлиб, енгил нафас олди.

— Кани кетдик, — дея тўнғиллади у ўрамнинг бир бошини кўтараркан, Вито гиламнинг иккинчи бошини кўтарди. Полициячи бурчакдан ўтиб, кўздан ғойиб бўлиши биланоқ елкаларига гиламни кўтариб, оғир эман эшикдан ўтишди-да, кўчага чиқиб олишиди. Ярим соатдан кейин улар уйда гиламини ёзиб ўлчаб кўришиди, у Вито Корлеоненинг катта хонасига катталик килди. Ошган кисми ётохонага жуда бон келди. Клеменцанинг қўлидан ҳар қандай иш келарди. Ҳали қорин солиб улгурмаган бўлса ҳам устидаги кенг, тахи бузилиб, этаги осилиб

оңдай пайджагининг кенг чўнтағидан гилам кирқадиган
бўлди.

Кунтар ўтиб борар, лекин Вито оиласининг турмушга
хеч қандай енгиллик йўқ эди. Чиройли гилам би-
шак оиласини азоларининг қорнини тўйғазиб бўлмасди-да!
Шеър ўти, демак, Вито Корлеоненинг хотини ва бола-
хари оғиздан шишиб ўлишидан бошқа иложи йўқ эди.
Шона кисинини билмай Вито Корлеоненинг боши қотди.
Хонра унинг кадрдан дўсти Женко бир-икки марта
сөнгга оник-онқат келтириб берди. Ана шундай кунлар-
дан бирорда Клеменца ва ундан колишмайдиган шу кўча-
ни кимадиган Тессио Вито билан сұхбатлашиб қолишиди.
Ноиласин Витоини, уни сир саклай билиш одатини мақ-
табди. Улар Витонинг ночор ахволда эканлигини били-
шарди. Клеменца ва Тессио унга ўттиз биринчи кўчадаги
кимадиган кўйлаклар тикиладиган фабрикадан юқ ташийди-
сан машинани талаш билан шуғулланадиган гурухга қўши-
шини таклиф қилишиди.

Вито Корлеоне ўлганининг кунидан — ноиложлик-
чилик актидикига қарши бориб, рози бўлди. Босқинчи-
чидан кейин унинг улуши энг камида минг доллар
бўлиши тўғрисидаги гап ҳал қилувчи туртки бўлди. Ви-
тоини фикрича, унинг ёш шериклари пухта тайёргарлик
қарашмас, шошилиб иш қилишар, қўлга тушган ўлжани
орка олдига қарамасдан шошиб-пишиб пуллашар, ишга
хам синилтаклик билан киришишарди. Шунга қарамасдан
Вито уларни ишончли, мақтовга лойик йигитлар деб тан-
гаради. Басавлат, норгул Питер Клеменца ўз ишига пи-
шик эди, одамови, қотма Тессиога ҳам ишонса бўларди.

Ихтималик хамирдан кил суургандай ўтди. Ше-
риклари қўлда курол билан шойи кўйлаклар юкланган
машини хайдовчисини кабинадан тушишга мажбур қилиш-
санда Вито мутлақо қўркмади. Бундан ўзи ҳам жуда
хайратланди. У Клеменца ва Тессионинг совукконлигига
ҳам койил қолди. Улар агар жим турса, хотинига икки-
чи кўйлаклик бўлиб қолиши мумкин, деб ҳайдовчига
тотажоқлик қилишарди... Вито улушига теккан кўйлак-
ларни ўзи сотишини лозим топмади, ўғирлик моллар би-
лан сайдо қиласидан савдогарга олиб бориб, ҳаммасини
у шуржисига бор-йўғи етти юз долларга сотди. 1919 йил-
да бу ҳам катта пул эди.

Эртаси куни уни күчада сарғиши рангли костюм ва сафсар ранг шляпа кийиб олган Фануччи тұхтатди.

— Бу дейман, оғайни, — деди у Витога сицилианча сүзларни бузиб, — одамлар сени бойиб кетди, дейишияпти. Сен ҳам, шерикларинг ҳам бойиб кетганмишислар. Мени эсдан чиқариб күйәттанинг йўқми, а? Ўзинг ўйлаб кўр, ахир, бу менга қарашли кўча бўлса, демак, сен салпал менинг томоғимни мойлаб туришинг керакдир, а? Нима дейсан?

У Сицилия мафиясида кўп кўлланиладиган «Fari vagnari a pizzi» иборасини ишлатди. «Pizzu» — ҳар қандай кичкина, масалан, канарейканинг тумшуғи, дегани. Ибора эса ўлжанинг бир қисмини тўкиб кўй, деган маънони билдиради.

Вито одатига кўра индамади. Фануччи нимага ишора қилаёттанилигини у дарҳол тушунганди, лекин Фануччининг имо-ишорасиз дангал гапиришини кутди. Фануччи оғир тин олди.

— Беш юз доллар берасан, факат шундагина сени кечиришим мумкин. Ахир ёшлар мендек одамга иззатхурмат билан муомала қилишни қаёқдан ҳам билишарди...

Вито Корлеоне кулимсираб қўйди. Ҳали ёшгина, қўлини хеч кимнинг қонига бўямаган бу одамнинг кулимсирашида шундай совук бир ифода бор эдики, ҳатто Фануччи ҳам бир дам довдираб қолди, лекин ҳарҳолда ўзини тутиб олиб қўшиб қўйди:

— Акс ҳолда, уйингга полиция бостириб келади, хотининг ва болаларинг бошига оғир кунлар тушади. Албатта, агар ўлжани ошириб-тошириб гапиришган бўлса, мен камроғига ҳам розиман. Яххиси, мени лақиллатаман, деб овора бўлма.

Энди Вито Корлеоне биринчи марта гапирди. У мулоҳаза билан, аччик-тизиқсиз гапирди. Унинг овозида ёши катта билан, бунинг устига Фануччига ўхаш нуғузли одамлар билан сухбатда бўладиган хурмат-эътибор бор эди.

— Менга тегадиган улуш хозирча шерикларимда, — деди у хушмуомалалик билан. — Улар билан гаплашиб кўришим керак.

Фануччининг кўнгли ўрнига тушди.

Шерикларингга айтиб қўйишинг мумкин, улар ҳам шунчадаи тўлашлари керак. Мен улар томоғимни мойтаб қўйинши эсдан чиқаришмайди, деб умид қиласман. Айтиб қўй, ха, айтиб қўявер, кўрқма, — деди кескин Фануччи. Клеменца билан эски қадрдонмиз, у ўзи тушунади. У қандай йўл тутишини сен кузатиб юр. Бу соҳада уининг катта тажрибаси бор.

Вито Корлеоне оғирлигини бир оёғидан иккинчи оғига олди. Уининг юзида хиёл саросималик пайдо бўлди.

Албатта, — деди у. — Бу ишларнинг ҳаммаси менга қандайдир ғайритабийдек туюляпти. Худди чўқинтирган отадек қилган панд-насиҳатларингиз учун рахмат!

Уининг сўзларидан Фануччи таъсирланиб кетди.

Сен яхши йигитга ўхшайсан, — деди у Витонинг кўлини жундор қўллари орасига олиб қисаркан. — Катистарни хурмат қиласкансан. Ёшлиқда бу жуда яхши нарса. Эсингда тут, ишингда бирор кор-хол юз берса, даррои менинг олдимга кел. Агар бирор ишни режалаштириб юрган бўлсанг, балки ёрдамим тегиб қолар.

Орадан йиллар ўтгач, Вито Корлеоне ўшанда Фануччининг феъл-авторидаги нозик нуктани қандай қилиб бехато тона олганини тушунди. Сицилия мафияси томонидан ўлдириб кетилган ўжар отасининг тақдирни уни ўтисткор бўлишга ўргатганди. Лекин ўша даққаларда ҳастини, эркини тикиб, қўлга кирилган пулинин тортиб оғимокни бўлишаётгани учун жуда қаттиқ нафратланганни Вито кўркмади. Устига-устак Фануччи билан бўлган сувбадаи кейин у учига чиққан ахмок экан, деган хуласага келди. Сицилиялик бақалоқ Клеменца ўлимига рози буниши, лекин қўлга кирилган ўлжасидан ақалли бир щитини бермаслигини Вито яхши биларди. Ахир гилам ўтираб чиқишаётганда полицияни ўлдиришга шайланган ушина омасмиди! Қотма, тадбиркор Тессио ҳам бекорса ҳар даққакада захрини сочишга тайёр турган илонга ухшамасди.

Бирор кечқурун Питер Клеменцанинг қудук-ховлини париги томонидаги уйида Вито яна бир сабоқ олди. Қисмисица болаҳонадор қилиб сўқинди, Тессионинг киёфа-ни кора булут тусига кирди, лекин шундан кейин ҳар иккиси Фануччи икки юз долларга рози бўладими-йўқми, юз мухокама қила бошлиди. Тессио у рози бўлиши

мумкин, деб хисобларди. Клеменца бўлса аксинча бўлишига ишонарди.

— Ўўқ, бу битлиқи, биз мол сотган одамдан қанча пул олганимизни исқаб билган. Фануччи уч юздан сарик чақа ҳам камайтирмайди. Уч юз беришга тўғри келади.

Вито гарчи таажжубланаётганлигини яширишга уринса-да, қулоқларига ишонмасди.

— Умуман, нега энди унга пул беришимиз керак? Бир ўзи учаламизга қарши нима кила олади? Биз ундан кучлироқмиз. Бизда ҳам қурол бор. Нега энди пешона тери билан топган пулимизни бировга беришимиз керак?

Клеменца шошилмасдан тушунтириди.

— Фануччининг ваҳший ҳайвондан ҳам баттар дўстлари бор. Полиция билан ҳам алоқаси бор. Кўрдингми, бизни лақиллатиб, ўйлаб юрган режаларимизни билиб олишга ҳаракат қиляпти. Биласанми, нега шундай қиляпти? Изимиизга айғоқчиларни солади. Шу йўл билан полицияни қарздор килиб кўяди. Бу унинг синовдан ўтган усули. Бундан ташқари Маранцелла ўзи унга тўлов ундириб олиш учун маҳалламизни ажратиб берган.

Исми ва қилган ишлари ҳақида газеталарнинг саҳифаларида тез-тез маколалар босиладиган гангстер Маранцелла миш-мишларга қараганда тамагирлик, қиморбозлик, қуролли босқинчилик билан шуғулланадиган тўданнинг бошлиғи эди.

Клеменца ўзи тайёрлаган хонаки вино келтириди. Уй бекаси ёғ, зайдун меваси ва итальянча нон солинган ли-копча келтириб кўйди ва ўзи стул кўтариб дугоналари билан фийбатлашиш учун пастга, эшик олдига тушиб кетди. Клеменцанинг хотини ёш бўлиб, Америкага яқинда келган, инглизчани тушунмасди.

Вито Корлеоне оғайнилари билан вино ичиб ўтира-кан, ўйларди. У ҳеч қачон ҳозиргидагидек қаттиқ берилиб ўйламаганди. Мияси аниқ ишлаётганидан, фикрлар куйилиб келаётганидан ўзи ҳам ҳайрон эди. У Фануччи ҳақида билган ҳамма нарсаларни бирма-бир ҳаёлидан ўтказди. Фануччини пичоқлаган болани қандай килиб ўлдиришганини, унинг икки шериги Фануччига пул тўлаб, жазодан кутилиб қолишганини эслади. Бирдан унда Фануччининг ҳеч қанақа муҳим алоқалари йўқ ва бўлган ҳам эмас, деган қатъий ишонч пайдо бўлди. Полицияда

айюқчилик қилишдан орланмайдиган, пул эвазига ўч олишдан воз кечадиган одамнинг қанақа алоқаси бўлиши мумкин? Ҳеч қанақа! Ўзининг қадр-кимматини биладиган ҳар қандай мафия бошлиги ўзига ҳужум қилган одамларнинг ҳаммасини гумдон қилмагунча тинчимайди. Фануччи биттасини гумдон қилди, лекин қолган иккита-синн сал-пал қўрқитиб қўйди. Фануччи энди уларни гум-лон қиломаслигини тушунарди. Шунинг учун ҳам уларнинг тўлов тўлашларига рози бўлди. Ҳудди шундай. Ҷондорлар ва кичик қиморхоналар эгаларини унга тўлов тўлашга мажбур қилган нарса Фануччининг сурбетлиги-ю, забардаст муштлари эди. Шуни ҳам айтиш керакки, Вито Корлеоне Фануччига ҳарҳолда сариқ чақа ҳам тўламайдиган бир уйни биларди. Лекин бу уй эгасининг халигача биронта одам мушугини пишт деб ҳам қўйгани йўқ.

Демак, Фануччи ёлғиз. Ёки у зарур пайтларда арzon баҳога ёллаши мумкин бўлган қандайдир куролли ўсмирилар бор. Энди Вито Корлеоненинг олдида сўнгти масалани ҳал этиш вазифаси туради. Бундан бўёғи унинг ҳасти қайси йўналишда давом этади...

Ана шу иккиланишдан кейин у кейинчалик доим такирлаб юрадиган тақдир ҳар бир одамнинг йўлини белгилаб берган, деган холосани чиқарди. Ахир у ўша оқшом Фануччига тўлови тўлаши, кейин яна дўконга ишга жойташиб олиши ва қарабисизки, бир неча йил ўтгач, ўзининг шахсий баққоллик дўконига эга бўлиши мумкин эди да! Бироқ тақдир унинг пешонасига дон бўлишини глиб қўйганди ва Витони аввалдан тайёрлаб қўйган сўкмоқ ичка солиб юбориш учун Фануччи билан тўқнаштирди.

Шишадаги винони тутатишгач, Вито эҳтиёткорлик билан Клеменца ва Тессиога ўз таклифини айтди.

Агар хоҳласангиз, менга икки юздан беринглар — Фануччига ўзим олиб бориб бераман. Ишонтириб айтишманки, у олади. Уёғини менга қўйиб беринглар. Бу ишни ўзим тўғрилайман, иккалангиз ҳам хурсанд бўласиз.

Клеменца унга шубҳали назар ташлади. Вито совуккина килиб:

Мен дўст деб билган одамларимга ҳеч қачон ёлғон танирмаймаи, — деди. — Сен эртага Фануччи билан ташниб кўр. Майли, у сендан пул талаб қиласверсин — ни мұхими сен унга сариқ чақа ҳам берма. Лекин унга

гал қайтарма. Бориб пул олиб келишингни, бу пулни мен орқали олишини айт. Қанча хоҳласа, шунча беришга тайёр тургандай кўрсат ўзингни. Камайтириши илтимос килма. У билан мен ўзим савдолашаман. Агар у ҳақиқатан ҳам сизлар айтаётгандай хавфли одам бўлса, жаҳлини чиқаришнинг кераги йўқ.

Шунга келишишди. Эртаси куни Клеменца Фануччи билан гаплашиб кўриб, Вито уларни алдамаганлигига ишонч ҳосил қилди. Шундан кейин Витонинг уйига кириб, унга икки юз доллар берди.

— Фануччи уч юз энг сўнгги марра эканлигини, ундан камига мутлақо кўнмаслигини айтди, — деди ва қизикиб Витонинг юзига қаради. — Сен қандай қилиб уни қамроққа кўндирамоқчисан?

— Буёғи билан ишинг бўлмасин, — деди Вито ишончли қилиб. — Сенинг ишинг мен қилган яхшиликни унумасликдан иборат.

Кейинроқ Тессио келди. Тессио Клеменцага нисбатан одамови, жисмоний жиҳатдан Клеменцадан кучлироқ бўлса ҳам, лекин заҳарроқ ва айёрроқ эди. У бу ишда қандайдир сир, қандайдир фирибгарлик борлигини сезиб, бирмунча ташвишга тушиб колганди.

— У аблах билан ўта хушёр бўлиб гаплашиш кепрак, — дея огохлантириди у Витони. — У маккорликда шайтонга ҳам дарс беради. Агар хоҳласанг, пулни бераётганингда бирга бўлишим мумкин. Гувоҳ бўламан.

Вито Корлеоне бош чайқади. У хатто жавоб беришни ҳам лозим топмади. Фақат:

— Фануччига айтиб қўй, пулни бугун кечқурун соат тўққизда шу ерда — менинг уйимда олади, — деди. — Вино билан меҳмон қиласанг, кейин балки гаплашиб ўтириб, қамроққа кўндираман.

Тессио бошини қимирлатди.

— Бунга умид қилмай қўяқол! Фануччи айтган гапидан хеч қачон қайтган эмас.

— Ҳечкиси йўқ, — деди Вито Корлеоне, — у билан тил топишиб оламиз.

Кейинчалик унинг бу гапида даҳшатли маъно яширинганлигини ҳамма тушуниб қолди. Бу сўнгти огохлантириш — илоннинг ўлжасига заҳар солишга ташланишидан олдинги ҳолати эди. Вито Корлеоне дон бўлганидан кейин ҳам бирор масалада унга қўшилмаган одам-

тарни ўтириб, гаплашиб олишга таклиф этар экан, улар бу ишни коп тўқмасдан тугаллаш ва омон қолишнинг сунити имконияти эканлигини тушунардилар.

Кечки овқатдан кейин Вито Корлеоне хотинига болалари Сонни ва Фредони кўчага олиб чикиб кетишини ва у рухсат бермагунча уйга киритмасликни, катта эшик олдида уларга қараб ўтиришни тайинлади. Унинг Фануччи билан гаплашиб оладиган иши бор. Болалар хатакит бермасликлари керак. Кўрқиб кетган хотинининг тоини кўрган Вито қўйилиб келган нафратини зўрға бекади.

Эҳтимол сен ахмок одамга эрга теккан эканман, деб ўйлаётгандирсан? — деб сўради бепарволик билан.

Хотини жавоб бермади. У Фанучидан кўрққанидан инлас, зридан кўрққанидан индамади. Эри соат сайин үнариб борар, унинг кўз олдида бутун вужудидан қандайдир ёвуз, даҳшатли куч ёғилаётган бегона одам туриди. Вито илгари ҳам одамови эди, кам гапирарди, исекин ҳар доим мулойим, оғир-босик эди, ўйлаб иш китарди. Бу, айниқса, ёш сицилияликларда камдан-кам учрайдиган хислат эди. Ҳозир тақдир даъватига жавоб бернишга тайёрланар экан, итоаткор, кўзга ташланмайтишни фақир одам никобини, яъни ҳимоя воситасини ўюқтирган эди — хотини ана шуни кўрганди. У ўз фасолиятини кеч, йигирма беш ёшга кирганда бошлади. Иsekин катта шов-шув билан бошлаш баҳтига муяссар буади.

Вито Корлеоне Фануччини ўлдириб, етти юз долларни киссага уриш фикрига тушиб қолганди. Унинг Фануччи билан хеч қанака олди-бердиси йўқ эди. Шундай экан, нима учун Фанучига етти юз долларни ўз кўли билан бериши керак? Дунё Фануччисиз остин-устун бўлиб кетмайди.

Бундай қарорга келишининг албатта жиддий сабаби боради. Ҳакиқатан ҳам Фануччининг қулай пайт келсанда қасос оладиган шафқатсиз тарафдорлари бўлиши исекин эди. Бунинг устига Фануччининг ўзи ҳам хавфли одам эди, уни гумдан қилиш осон эмасди. Лекин Вито Корлеоне отасини ўлдириб кетишгандан бери бир энноми зинмасига олиб яшаб келарди. Жаллодлар таъсибидан кочиб, ўн икки ёшлик бола пайтида океандан ўтиб, бетона юртга оёқ босди, бошқа ном билан яшай

бошлади. Атрофида бўлаётган воқеаларни жим кузатиб юрди ва ўтган йиллар мобайнида бошқаларга нисбатан ақллирок ва дадилроқ эканлигига ишонч ҳосил қилди. Шу пайтгача ақли ва дадиллигини амалда синааб кўриш имконияти бўлмаганди. Шунга қарамасдан тақдирида ёзилган дастлабки қадамни ташлашдан олдин у хархолда бирмунча иккиланди. Ҳатто бир пачкада етти юз доллар пулни тайёрлаб, шимининг олиш осон бўлган ён чўнтағига солиб ҳам кўйди. Ўнг чўнтағига эса шойи юкланганди юк машинага ҳужум қилишдан олдин Клеменцидан олган тўппончани солди...

Фануччи кечикмади, роппа-роса соат тўққизда келди. Вито Корлеоне стол устига кўзада хонаки вино кўйди. Винони ҳам Клеменца берган эди.

Фануччи ҳар хил шубҳаларга бормаслиги учун Вито дарҳол унга пулни берди ва Фануччи пулни санаб, каттагина ҳамёнига жойлаб, чўнтағига солиб кўйгунча дикқат билан кузатиб турди. Кейин Фануччи винодан ҳўпла-ди-да:

— Сендан яна икки юз доллар, — деди.

Унинг тунд, жун билан қопланган юзи қилт этмади.

Вито одатига кўра, совуқёнлик билан мулоҳазали жавоб берди:

— Ҳозирча ишсиз юрганлигим учун қўлим бир оз калталиқ қилиб турипти. Агар йўқ демасангиз, қолган пулингизни икки ҳафтадан кейин берсам.

Бу маълум ва синовдан ўтган найранг эди. Фануччи пулнинг асосий қисмини олганди, қолганини кейинроқ олишга рози бўларди. Яхшилаб илтимос қилинса, у олган пули билан чекланиши ёки муддатни бир оз узайтириши эҳтимолдан холи эмасди. Фануччи «хм-м, шунаقا-ми» деди-да, яна вино ҳўплаб, давом этди:

— Ўз ишинингга пишиқ йигит экансан! Нега сенга илгари кўзим тушмаган экан, а? Ўта одамовисан, бундан кўп нарса ютқазасан. Сенга пул чиқадиган яхшигина иш топиб беришим мумкин.

Вито Корлеоне унинг гапларига дикқат билан кулок согландай бўлиб, тавозе билан бош эгди ва кўзачадан Фануччига тўқ кизил рангдаги винодан қуиди. Лекин Фануччи винони ичмади, ўрнидан туриб, хайрлашиш учун Витога кўлини узатди.

Хўн, йигитча, омон бўл, — деди у. — Мендан сифа бўлма, хўпми? Агар керак бўлиб қолсам, хабар бўйридан. Бўгуни эсдан чикмайдиган яхшилик қилдинг.

Вито Фануччи зинапоядан тушиб, уйга кириладиган шу тақдан кўчага чиққунча кутиб турди. Кўча тўла одам гани ўйлаб гувоҳлар унинг бу уйдан соғ-омон чиққанлигини тасдиқлашлари мумкин эди. Вито деразадан қарашни Фануччи Ўн биринчи авеню томони юрди, демак, унинг кириб, ўлжани маҳкамроқ жойга яширади. Балки кўрсалини ҳам яширади. Вито Корлеоне хонадан чикди-да, шотидан кўтарилиб, томга чиқди.

Вито Корлеоне чорси шаклидаги томлардан юриб, квартилиниң қарама-карши томонига ўтди, бўш ётган омборхонанинг ўт ўчирувчилар нарвонидан орқадаги ҳовзига тушибди. Орқа эшикни тепиб очди-да, катта эшик орқали кўчага чиқди. Фануччининг уйи кўчанинг нариги бетиди эди.

Бу маънiedаги уйлар Ўнинчи авенюгача тоғарб томони чиқишиб кетган эди. Ўн биринчи авенюда асосан катта-кичик юклар вақтинча сақланадиган омборхоналар жойланган бўлиб, улар юкларни Марказий темир йўл орқали ташиудиган ва Ўн биринчи авенюдан тортиб Гудзон тарсигача бир-бирига туташиб кетган юк станцияларига осон чиқадиган йўлга муҳтож бўлган компаниялар томонидан ижарага олинган эди. Фануччининг квартираси ана шу станциялар орасидаги уйлардан бирида эди. Бу уй тарда бева юкчилар, тормоз кондукторлари, омборхона корюуллари ва арzon фохишалар яшашарди. Бу маънiedаги одамлари ҳақиқий италияликларга ўхшаб, кечи-турнлари қўшилари билан ҳасратлашгани кўчага чиқиним, ўшилаб топган пулени ичиб тугатиш учун пиво-сона тарғалиб кетишарди. Вито Корлеоне кимсасиз Ўн биринчи авенюнинг иккинчи томонига осонгина ўтиб ўтиб ва Фануччи яшайдиган уйнинг подъездидан кўздан осониб бўлди. Эшик орқасига ўтиб, ҳалигача бирон марта сиёмаган тўйинончани кўлига олди-да, кута бошлади.

Кўчанинг нариги бетидан уй томон келаётган оқ нуқта кўринни йўлакдан аниқ кўриниб турарди. У Фануччи ўтиб Вито кураклари нарвонга олиб чиқадиган ички эшикни тисқунича тисарилиб борди. У тўйпонча ушлаган кўлини олдинга чўэди. Унинг кўли билан ташқи эшик орасидан уй фунит масофа қолди. Эшик очилди. Кенг оқ кийим

кииib олган, вино ва тер ҳиди анқиб турган Фануччи ёруғ тушиб турган йўлакдан ичкарига кириб кела бошлади. Вито Корлеоне ўқ узди.

Фануччи ярим очик эшик остонасига чўккалаб қолди. У чидаб бўлмайдиган оғриқдан шикоят қилгандай аламли ингради. Бу инграшда айни пайтда қандайдир кулгили холат ҳам мавжуд эди. Фануччи инграшда давом этди. Вито тўппончанинг оғзини Фануччининг тер босган семиз чаккасига тақаб туриб бошига ўқ узгунга қадар камида уч марта инграгани эсида. Орадан узок давом этган беш секундча вақт ўтди. Шундан кейин Фануччининг жонсиз танаси бир қоп юқдай чўзилиб тушди, очик эшикни тўсиб қолди.

Вито Корлеоне эҳтиёткорлик билан Фануччининг пиджаги чўнтағидан семизгина ҳамённи олди ва кўйнига яширди. Кейин кўччанинг иккинчи томонидаги бўш ётган омборхона томон ўтди, орқа эшикдан ҳовлига чиқди ва ўт ўчирувчилар нарвонидан томга кўтарилди. Томдан пастга қаради. Фануччининг танаси бир қоп юқдай подъезд эшиги остонасида ётар, кўча эса ҳамон кимсасиз эди. Деразалардан бири, кейин иккинчиси очилди. Улардан пастга бўй чўзиб қараган одамларнинг каллалари худди қора нуқталарга ўхшарди, лекин уларнинг юзини кўриб бўлмасди. Демак, Витонинг юзини ҳам ҳеч ким кўрмаган. Бунинг устига бу ердагиларнинг ҳеч бири полицияга хабар бермайди. Агар полициячи тунда участкасини айланиб юриб, Фануччининг жасадига дуч келиб қолмаса, у эрталабгача шу ерда ётавериши мумкин. Бу ерда яшайдиган одамлардан эса ҳеч бири ўз ихтиёри билан шубха остида қолишни ва кетма-кет сўроқ бергани полицияга қатнашни хоҳламайди. Эшикларини беркитиб олиб, ҳеч нарса эшитмагандай, кўрмагандай ўтиришаверади.

Энди Вито шошилмаса ҳам бўларди. У томлардан ўтиб, уйининг чордоғига чиқадиган тешик оғзига келди ва нарвондан пастга тушди. Хонасининг эшигини очиб кириб, ичидан қулфлаб олди. Кўйнидан ҳамённи чиқариб, ағдарди. Стол устига ўзи берган етти юз доллардан ташқари бир нечта бир долларлик ва битта беш долларлик қофоз пул тушди.

Ҳамённинг майда пуллар сақланадиган чўнтакчасида, эҳтимол тумор бўлса керак, беш долларлик эски

тинг танга бор эди. Агар Фануччи ҳақиқатан ҳам бой санчестер бўлганда эди, бойликларини ёнида олиб юрмас-ти Ҳемак, Витонинг шубхалари хозирча тўғри чикяпти.

Вито ҳамёи ва тўппончани йўқотиш кераклигини билди. Ўшандай тилла тангага тегмаслик кераклигини сираб қўйгайди. У яна томга чиқди, уч-тўртта томдан утиб, ҳамённи қудук-ховлилардан бирига улоқтириди. Кеини тўнионча ўқдонида қолган ўқларни тўқди ва тўппончанинг стволини томнинг харисига урди. Ствол синмади. Кейин тўнионча стволидан ушлаб, тутқичини мўри чек-санга урди. Тутқич қирсиллаб ёрилди. Яна бир марта зрианди, тутқич иккига бўлинди. У стволни бир томонга тутқични иккинчи томонга улоқтириди. Тўппончанинг мистари беш қаватли бино томидан ташланганлигига сармасдан, ерга тарақлаб тушмади, балки сассиз-овозсан қалши ахлат устига тушди. Эрталаб деразалардан уни ахлат ташлашади, қарабсизки, худо хоҳласа тўппончанинг мистари ахлат остида қолиб кетади... Вито орқага қайтди.

У билинар-билинмас қалтирап, лекин ўзини босиб олди. Қоп сачраган бўлиши мумкинлигидан хавфсираб, кийимларини алмаштириди. Ечган кийимларининг ҳаммасини хотини кир ювадиган рух тоғорага ташлади. Ишкор, бир парча кир совун топиб, кийимларининг ҳар бирини алоҳида-алоҳида темир тахтага ишқаб, узок юди. Кейин тоғорани ишкор ва совун билан тозалади. Ёткхона бурчагида турган ювилган кирлар тугунини топиб, усти-бошини ундаги кирлар билан аралаштириб ёткорди. Сўнгра тоза кўйлак-иштон кийиб, пастга тушди ва энгик олдида болаларига қараб ва қўшни хотинлар бисми ташлашиб ўтирган хотинининг ёнига бориб ўтириди.

Кейиничалик бу эҳтиёткорликларнинг ҳаммаси беҳуда чиқди. Фануччининг жасадини эрталаб топишиди, яна Витони полицияга чақириш ҳеч кимнинг хаёлига сизмади. Бундан ташқари ўлимидан бир кун олдин кечирини Фануччи Витонинг уйига келганини билган полиция ҳатто қизиқиб ҳам қўймади. Вито бўлса, Фануччи яни уйидан чиқиб кетаётганлигини кўрсинг, деб ўзига сизи тайёрлаб қўйиш устида ҳам бош котирганди... Кевончилик полициядагилар Фануччидан кутилганликларни курсанд бўлишгани, уни ким отиб ўлдирганлигини

ни аниқлашга унчалик ҳаракат қилмаётганлиги маълум бўлди. Улар буни шунчаки, бир тўданинг аъзолари ўтасидаги ўзаро ҳисоб-китоб, деб илгари майда фирибгарлик, ўғрилик, зўрлик туфайли полицияга тушган безориларни сўрок қилдилар, Вито бундай ишларга аралашмаганди, уни хатто эсларига ҳам олишмади.

Ха, Вито полицияни лақиллатди, лекин бу шериклари ҳам лақиллаб қолаверишди, деган сўз эмасди. Пит Клеменца билан Тессио бир ҳафта, икки ҳафта, уч ҳафта ундан олисрокда юришди. Ниҳоят бир куни кечкурун иккаласи уникига кириб келишди. Ҳар иккаласи Витога очиқдан-очиқ хурмат-эътибор кўрсатишди. Вито Корлеоне уларни пинагини бузмасдан, хушмуомалалик билан кутиб олди, вино билан меҳмон қилди.

Биринчи бўлиб Клеменца сўз бошлади.

— Тўққизинчи авенюдаги дўйондорларни соғадиган одам колмади, — деди тилёғламалик қилиб. — Кварталимиздаги киморхоналар ва яширин тотализаторлар ҳам ҳеч кимга тўлов тўламаяпти.

Вито ўтқир нигохини уларнинг биридан иккинчисига қадади. Тессио гапга аралашди.

— Фануччининг мижозларини қўлга олса бўлади, — деди у. — Тўлов беришади.

Вито Корлеоне елка кисди.

— Бунга менинг нима дахлим бор? Бу менинг вазифамга кирмайди.

Клеменца ҳаҳолаб кулди. Ҳали корин қўйиб улгурмаган ёшлик йилларида ҳам у семиз одамларга ўхшаб ҳаҳолаб куларди.

— Мен берган тўппонча туриптими? Эсингдами, юқ машинасини тозалашга отланганимизда бергандим? — деди у. — Агар сенга бошқа керак бўлмаса, балки қайтариб берарсан?

Вито Корлеоне ўйланиб турди-да, шошилмасдан ён чўнтағидан бир даста пул чиқариб, бешта ўнталикни ажратди.

— Мана, ўша тўппончангнинг пули. Уни ўша босқинчилиқдан кейин ташлаб юборганман, — деди ва кулиб қўйди.

Бу жилмайиш одамларга қанақа таъсир қилишини у вақтда Вито Корлеоне ҳали билмасди. Бу жилмайиш унинг юзида факат кимнингдир ажали сояси сифатида

шайло бўларди. Сиртдан ҳар доим вазмин, мулоҳазали кернинган бу одам ҳақиқий башарасини кўрсатганда, жуда-
куда кўркінчли эди...

Клеменца бош чайқади.

Менга пул керак эмас.

Вито пулни чўнтағига солиб кўйди. У сабр қилиб турди. Вито ва бу иккаласи бир-бирларини жуда яхши тушунишарди.

Фануччини Вито ўлдирганини Клеменца ва Тессио билашарди. Гарчи униси ҳам, буниси ҳам бу ҳақда ҳеч кимга оғиз очмаган бўлишса-да, тез орада бутун мавзе бундан хабардор бўлди. Вито Корлеоне билан ҳурматга юниқ одам сифатида муюмала қила бошладилар. У бўлса ҳамон Фанучидан қолган текин даромад манбаи бўлган дўконидорлар ва қиморхоналарни кўлга олишга шошилмасди.

Шундан кейин юз бериши мукаррар бўлган воқеа юз бўрди. Куиларнинг бирида кечқурун Витонинг хотини кунни бева аёлни бошлаб кирди. Бева италиялик бўлиб, андиншли, ҳалол аёл эди. Етим қолган болалари ташвишида, орталабдан кечгача хўжайин ишларидан бош кўтармасди. Унинг ўн олти ёшли ўғли маошини, Италиядаги бўлганидек, ёпиштирилган конвертда ойисига келтириб берарди. Ўн етти ёшли чевар кизи ҳам шундай китарди. Кечқурунлари ҳаммаси тўпланишиб картон котолларга тутма қадашарди. Бу арзимайдиган пул тўлашдиган оғир меҳнат эди. Кўшни аёлнинг исми синьора Коломбо эди.

Вито Корлеоненинг хотини:

Синьора сендан ёрдам сўраб чиқипти. Оиласида чичкина кўнгилсиэлик юз берипти, — деди.

Вито пул сўраса керак, деб кутганди ва пул беришга тайёр эди. Лекин кўшнининг илтимоси бошқача бўлиб чиқди Синьора Коломбо ит боқарди. Кенжা ўғилчаси бу итни шунчалик яхши кўрардики, ундан жонини ҳам аямасди. Кўниниларидан кимдир уй эгасига ит кечаси билан сурб чиқади, деб шикоят килипти. Уй эгаси синьорага итни йўқотишни тайинлабди. Синьора Коломбо уй эгасига итни, итни яшириб олиб қолибди. Бундан хабардор тутиб қолган уй эгаси синьоранинг дарҳол кўчиб кетишни буюрибди. Синьора бу сафар унинг буйругини таъкид бажаришини айтиб, худонинг зорини қилиб ёлво-

рипти, итни ҳам берипти. Лекин ғазаб отига миниб олган уй әгаси күнмапти. Ё уйни ўзи бўшатиб қўйишини, ёки бўлмаса полиция ёрдамида кўрпа-тўшагини кўчага чиқариб ташлашини айтипти. Кенжা ўғли эса итни Лонг-Айленддаги қариндошлариникига олиб кетишганда юмюм ийфлаганмиш. Нега итни олиб кетишади? Ахир уларни барабир уйдан ҳайдаб чиқаришади-ку!..

Вито Корлеоне мулоимлик билан сўради:

— Нега энди мендан ёрдам сўраяпсиз?

Синьора имлаб Витонинг хотинини кўрсатди.

— Хотинингиз айтди.

У таажжубланмади. Хотини ундан ўша оқшомда нега кийимларини ўзи ювганини сўрамаганди. Ишламаётган бўлсанг, пулни қаёдан топяпсан, деб бирон марта сўрамади. Мана, ҳозир ҳам унинг қиёфасида совуқконлик мавжуд эди.

— Кўчиб кетишингиз учун кетадиган харажатлар пулни бераман, маъқулми? — деди Вито қўшни аёлга.

Қўшни аёл бош чайқади, унинг кўзларига ёш тўлди.

— Италияда бирга ўсган дугоналарим, дўстларим шу ерда яшашади. Ҳеч кимни танимайдиган бегона жойга кандай килиб кўчиб кетаман? Хўжайнин шу ерда қолишимга рухсат берсин, мен учун илтимос қилиб кўринг.

Вито бош эгди:

— Хўп, майли. Эртага у билан гаплашиб кўраман. Кўчиб кетишингизга зарурат қолмайди.

Вито хотинининг чехрасига табассум югурди. Гарчи сезидирмаса ҳам Вито Корлеоне бундан хурсанд бўлди. Синьора Коломбо эса ҳамон шубҳада эди.

— Хўжайнин илтимосингизни рад этмаслигига ишонасизми?

— Синьор Робертоми? — таажжубланиб сўради Вито. — Албатта ишонаман. Унга яхшилаб тушунтириш керак, холос. Ахволингизни билгач, албатта сизга яхшилик килади. Сиз ташвишланманг. Ташвишланишнинг кераги йўқ. Ўзингизни эҳтиёт қилинг, ахир болаларингиз бор.

Уй соҳиби мистер Роберто унга қарашли бешта уй катор турган кўчага ҳар куни келарди. Вито Корлеоне икки оғиз гапи борлигини айтиб, уни тўхтатганда мистер Роберто кескинроқ муомала қилди. Жанубликларнинг, гарчи буниси ювошроқ кўринса-да, сал нарсага

житоқка күл югуртирадиган одати борлигини билғанлыги
бен хам құрслық қилмади.

Синьор Роберто, — деди Вито Корлеоне. — Холонимнинг таниши бўлган бир бевадан нима учундир
синни идан кўчиб кетишини талаб қилганингизни эши-
шиб қолдим. Жуда қаттик хафа бўляпти. У аёлнинг эри,
сизчаниси йўқ. Пули ҳам, шу кўчада яшаётган дўстлар-
дан бошқа танишлари ҳам йўқ. Мен сиз билан гаплашиб
хоринимни, сиз ақлли одам эканлигингизни, фақат анг-
лий тимовчилик туфайли шундай қилганингизни айтдим.
Хонгилезликтининг бошланишига сабаб бўлган итни бе-
риб юборибди-ку, энди ўзи яшайверса бўлмайдими?
Италияни итальяндан илтимос қилганидек сўранаман, бир
«иалийлик» қилинг.

Синьор Роберто рўпарасида турган одамнинг боши-
дан обигача кўз югуртириди. Ёш, ўрта бўй, кўриниши-
дан бақувват. Лекин қишлоқи. Яна «италийлик» миш.
Роберто елка қисди.

Мен у квартирани бошқа оиласа қимматроқ ижа-
рага бериб юбордим, — деди у. — Сизнинг танишингиз-
ни деб одамларни қувиб чиқара олмайман.

Вито Корлеоне хафа бўлмади, тушунгандай бош
кимирлатди.

Қанча қимматга бердингиз? — сўради у.

Беш доллар, — деди мистер Роберто.

Бу гирт ёлғон эди. Биридан бирига ўтадиган тўртта
сонадан иборат бўлган қоронги, зах уйни бева аёлга
оғизга ўн икки доллардан тўлаш шарти билан ижарага
берганди. Янги келганларнинг ҳеч бири бунчалик кўп
иши бермасди.

Вито Корлеоне чўнтағидан бир даста пул чиқариб,
чига ўн долларликни ажратди.

Мана, ўша қўшимчаси, ярим йил муддатга олдин-
дан олиб қўйинг. Ижаракига айтиб ўтиришнинг кераги
иук, у мағрур аёл. Ярим йилдан кейин менга мурожаат
кининг. Албатта, итни ҳам қолдиришга рухсат берасиз,
раб ўйтайман.

Рухсат бериб бўлман, ҳеч нарсага рухсат бермай-
ман, — деди мистер Роберто. — Менга қара, умуман
сен ўзинг кимсан, менга кўрсатма берасан? Оғзингга
караб танир, сицилиялик таскара. Яна ўзинг кўчада қол-
магани!

Вито Корлеоне ҳайрон бўлиб, кафти очиқ қўлини кўтарди.

— Мен сиздан факат илтимос қилдим, холос, бошқа ҳеч нарса деганим йўқ. Ким билади дейсиз, балки вақти келиб, менинг ҳам сизга ёрдамим керак бўлиб қолар, тўгрими? Бу пулларни яхши ниятим далили сифатида қабул қилинг, қолганини ўзингиз биласиз. Ахир мен сизнинг гапингизни қайтара олармидим, — у мистер Робертонинг қўлига учта қофозни мажбур қилиб қистирди. — Илтимос, илтифот қилиб пулни олинг, кейин ўйлаб кўринг. Бор гап шу, холос. Агар хоҳласангиз эртага эрталаб қайтариб беришингиз мумкин. Агар сиз барibir ўша аёлни ҳайдаб чиқармоқчи бўлсангиз, мен қандай қилиб қаршилик қўрсатаман? Ахир уй сизникида! Уйда ит бўлмаслигини хоҳларкансиз — буни ҳам тушунаман. — У мистер Робертонинг елкасига уриб қўйди. — Шу кичкинагина илтимосимни рад этманг, хўпми? Мен буни ҳеч қачон унутмайман. Мавзедаги танишларингизнинг ҳаммасидан сўраб кўринг, мен қарз бўлиб қоладиган одамлардан эмаслигимни хар бири айтишади.

Бироқ мистер Робертонинг ўзи ҳам баъзи бир нарсаларни тушуна бошлаганди. Кечкурунга бориб, у Вито Корлеоненинг кимлигини сўраб, суриштириб билди. Тонг отишими кутиб ўтиради. Коронғи тушганда Корлеоненинг эшигини тақиллатди, бемахалда безовта қилганлиги учун уэр сўради, синьора Корлеоненинг қўлидан бир стакан вино ичди. У Вито Корлеонега танимасни сийламас, деганларидек қиттак англашилмовчилик юз берганлиги, синьора Коломбо албатта квартирасида қолавериши, итни ҳам бокавериши мумкинлигини айтди. Қўшнилари ким бўпти? Арзимаган пул тўлашади-ю, бирон ҳайвон сал овоз чиқарса дархол шикоят қилишади... Гап охирида у Вито Корлеоне кундузи қўлига қистириб қўйган долларни стол устига қўйди ва самимият билан таъкидлаб шундай деди:

— Сиз олийхимматлилигингиз, бечора бева аёлга ёрдамга тайёр турганлигингиз билан мени қаттиқ уялтиридингиз. Христианларга хос бўлган меҳр-шафқат туйғусидан мен ҳам маҳрум эмаслигимни исботлаш мақсадида, ижара ҳақи аввалги миқдорда қолади.

Гомона маҳорат билан ўйналганди. Вито стаканларга шино қўиди, хотинини чақириб печене олиб келишни сукорди, мистер Робертонинг кўлини силтар экан, яқин ғашмаларнинг дардига ҳамдард бўлганлиги учун мақтади. Мистер Роберто хўрсинар, Вито Корлеонедек одам билан учрашигани унда инсоний саховатга ишонч туйфусини салта уйнотгани ҳақида такрор-такрор гапиради. Улар сир бирлари билан зўрга ажрашдилар. Мистер Роберто сасодиф туфайли бир ўлимдан қолганлиги тўғрисидаги фикрдан тиззалиридаги қалтироқни базур енгиб, трамвайга ўтириди ва Бронксдаги уйига келиб, ўзини кўрпага савитади. Кейин у уч кунгача қорасини кўрсатмади.

Шу куидан бошлаб Вито Корлеоне кварталда ҳамма курмай қиласидиган одам бўлиб қолди. Унинг Сицилиядаги мафия билан алоқаси бормиш, деган гаплар ҳам тарказди. Куилардан бирида қиморбозлар тўпланиб карта унтайдиган мебеллар билан жиҳозланган уй эгаси кепиб, ўз хоҳиши билан шунчаки, «дўстлик учун» унга сар ҳафтада йигирма доллардан тўлаб туришини айтди. Бунинг овазига қиморбозлар унинг ҳомийлигига эканлигини исботи сифатида Вито ҳафтада икки марта у ерга сарбиб туриши керак эди.

Она сути оғзидан кетмаган безориваччалар тинкасими куритаётган дўкондорлар ёрдам беришини сўраб, унга муружаат қилишди. Вито уларга ёрдам берди ва албатта, сарук қолмади, тегишлича мукофот олди. Тез орада унинг сафтилик даромади юз долларга етди. Бу ўша вакъларда сўзи катта пул эди. Клеменца ва Тессио унинг ўртоқларини дўстлари эдилар, демак, пулнинг бир қисмини уларга бериб туриш керак эди. Вито бу борада ўзи ташаббус саранди, уларнинг пул сўрашларини кутиб ўтирмади. Нихон у болаликдан қадрдон дўсти Женко Аббандандо болани шерик бўлиб, зайдун мойи келтириб сотадиган сандо ўйи очишга қарор килди. Женко Италиядаги арzon соҳада мой сотиб олиш, келтириш ва отасининг омборхонада саридага сақлаш ишларига бошчилик қиласиди. Бу соҳада сонин тажрибаси бор эди. Клеменца ва Тессио маҳсулотни сотиш билан шуғулланишиди. Улар Манхэттендаги, сенин Бруклиндаги, сўнгра эса Бронксдаги итальян дўконларини айланиб чиқишиди, дўкондорлар ўртасида «Женко нура» (ўта камтарлиги туфайли Вито Корлеоне янги

маркадаги ёғни ўз номи билан аталишидан воз кечди) тоза зайдун мойини сотиб олиш ва ғамлаб қўйиш юзасидан ташвиқот олиб боришиди. Сармоянинг асосий қисми Вито зиммасига тушганлиги учун, табиийки, фирмага у раҳбарлик қиласи. Бундан ташқари баъзи бир дўкондорлар Клеменца ва Тессио билан тузган шартномаларига риоя қиласи қўйган алоҳида вазиятларда Витонинг аралашуви талаб қилинарди. Бундай пайтларда Вито Корлеоне ўзининг рад қилиб бўлмайдиган ишонтириш воситатини ишга соларди.

Вито Корлеоне ёшлигидан вазмин ва мулоҳазали одам сифатида танилганди, ҳеч қачон дафдаға қиласи, кўркитмасди. У мантиқ кучига таянарди ва ҳеч қачон бундан панд емаган эди. Ҳар доим шартномадан қарши томон ҳам фойда олиши, ҳеч ким зарар кўрмаслигини ўйларди. Албатта, у ўз мақсадларига аниқ воситалар билан эришарди. Кўплаб иқтидорли корчалонларга ўхшаб, эркин рақобат эмас, балки фойда берадиган монополия мақсадага мувофиқлигини у ёшлигидан ўзлаштириб олганди. Ўйлаб ўтирасдан ана шундай монополия тузишга киришди. Бруклинда зайдун мойи билан чакана савдо килувчи сержахл, қайсар, ақл-идрок овозига қулоғини кар, кўзини кўр қилиб оладиган, ҳатто шошмасдан ҳар томонлама мукаммал тушунтиргандан кейин ҳам Вито Корлеоненинг таклифларига кўнмайдиган одамлар чикиб қолди. Вито Корлеоне кафти очик қўлини кўтариб, ноилож бундай ўжар дўкондорлар билан алоқани узар ва уларни тартибга чакириб қўйиш учун Бруклинга Тессиони юборарди. Шундан кейин омборхоналар ловуллаб ёнар, зайдун мойи юкланган машиналар ағдарилар, тош йўллар четларида ёқимли яшил ранг зайдун мойи кўлмакчалари пайдо бўларди. Диндор одам худога ишонганига нисбатан полицияга кўпроқ ишонадиган, ўзига бино қўйган қайсар, шошқалок миланлик бир дўкондор ўзининг итальян биродарлари устидан, қулоқ эшитмаган иш — маъмурларга шикоят қилди ва минг йиллардан бўён давом этиб келаётган сукут сақлаш қонуни — отмертани бузди. Аммо маъмурлар хали жиноий иш қўзғашга улгургандарни ҳам йўқ эдики, у ном-нишонсиз бойиб бўлди. Содик хотини, худога шукурлар бўлсинки, балоғатга етган, демак, отасининг ишини давом эттира оладиган ва бош уриб келиб «Женко пур» компанияси

шарларини кабул қиладиган уч боласи билан қолавер-
ди.

Малъумки, одамлар буюк бўлиб туғилмайдилар –
буюк бўлиб балоғатга етадилар. Спиртли ичимликлар
сотинни ва истеъмол қилишни ман этувчи қонун чиққан
шунда Вито Корлеоне гарчи ўз иш услубларига кўра
куч проқ бўлса-да, ўртacha корчалон билан қудратли дон,
жинотгичилар дунёси қиролларидан бири даражасига кўта-
риладиган сўнгги қадамни кўйди. Албатта, бунга бир
шунда ёки бир ҳафтада эришгани йўқ, бироқ спиртли
ичимликлар ичишни ва истеъмол қилишни ман этувчи
шар тутаб, «буюк турғунлик» даври бошланганда Вито
Корлеоне йўқолди, унинг ўрнига Чўқинтирган ота, дон
Корлеоне иайдо бўлди.

Хаммаси тасодифий бир воқеадан бошланди. Бу пайтга
кешиб, «Женко пура» савдо компанияси олти юк маши-
насидан иборат кичкинагина автомобиль парки ташкил
шанди. Контрабанда ўёли билан Канададан виски ва
шонка спиртли ичимликлар келтириб сотадиган бутла-
гер – итальянлар «артели» Клеменца орқали Вито Кор-
леонидан ёрдам сўраб мурожаат қилди. Уларга яширин
мени Нью-Йорк бўйлаб тарқатиш учун машина ва куз-
гунилар керак эди. Бундан ташқари кузатувчилар пи-
шин, сир сақлайдиган, агар вазият талаб қилса, ҳеч
шаки ташмасдан қатъият кўрсата оладиган, аниқроқ айт-
шида, куч ишлата оладиган одамлар бўлиши керак эди.
Машиналар ва одамларга яхши хақ тўлашга ваъда бер-
дишар. Тилга олипган ракамлар қулоқ эшитмаган дара-
шада катта эдикি, Вито Корлеоне савдогарлик ишларини
тархол тўхтатиб, машиналарнинг хаммасини факат яши-
рин молларни ташишга сафарбар этди.

Бу гал ҳам унинг режалари тўғри чиқди. Энг муҳими
шун урганди, тажриба тўплади, таниш-билишлар орттири-
ши. Худди банк эгаси пулни тўплаб, эҳтиётлаб сақлагани
таби у ҳам одамларга кўпроқ яхшилик қилиб қўяверди.
Орадан бир-икки йил ўтгач, Вито Корлеоне шунчаки
соби ниятли одам эмас, балки ўзига хос ноёб истеъодод
маси ҳам эканлиги яққол кўзга кўриниб қолди.

У уйида бўйдоқ йигитча ўн беш цент тўлаб, бир
таки виски ичиб кетадиган кичкина майхоналар таш-
кини ичиб олган итальян оиласаларини ҳомийликка олди.

Синьора Коломбонинг кенжә ўгли конфирмация* қилинганда, Вито Корлеоне унинг чўқинтирувчи отаси сифатида иштирок этди ва болага ажойиб совфа — йигирма долларлик тилла пул ҳадя этди. Бу пайтга келиб, машиналардан биронтасини полиция албатта тўхтатишини хисобга олган ҳолда Женко Аббандандо полиция бошқармаси ва суд маҳкамалари билан яхши алоқаси бор малакали юристни ишга ёллади. Катталарни пора билан оғдириб олиш системаси ишлаб чиқилди ва йўлга қўйилди. Тез орада Корлеоне ташкилотида салмоқдорлар «рўйхатномаси», бошқача айтганда, ой сайин маълум миқдорда пул узатиб турадиган амалдорларнинг исм-шарифлари ёзилган дафтар пайдо бўлди. Харажатлар миқдорининг катталигидан хижолатда қолган юрист рўйхатини қисқартиromoқчи бўлганди, Вито Корлеоне уни тўхтатди.

— Йўқ, йўқ, қисқартиришнинг кераги йўқ, — деди у. — Ҳаммасини қолдираверинг, бугунги кунда бизга бирор-бир ёрдами тегмайдиганлар ҳам, майли, қолаверсин. Мен дўстликка ишонаман ва дўстона ҳис-туйгулаrimни аванс орқали изҳор қилишга тайёрман.

Вакт ўтиб борди. Корлеоненинг мол-мулки кўпайди. Парк янги автомашиналар билан, «рўйхатнома» эса янги номлар билан тўлиб борди. Клеменца ва Тессио кўлида ишлайдиган одамлар сони ҳам кўпайиб борди. Бу катта хўжаликни бошқариш қийин бўлиб қолди. Охири Вито Корлеоне ўз ташкилотининг аниқ тузилмасини ишлаб чиқди. У Клеменца ва Тессиога капитан ёки бошлиқ маъносини билдирувчи «сароғегіме» унвонини берди, уларнинг кўл остидагилар эса оддий хизматчилар бўлиб қолавердилар. Женко Аббандандо маслаҳатчи ёки «consiglieri» дараҷасига кўтарилди. Вито ва унинг буйругини ижро этувчилар ўртасида оралиқ тўсиклар пайдо бўлди. Бирор топширикни бажариш лозим бўлса, Вито ё Женкога, ёки сароғегітелардан бирига якка ҳолда буйруқ берарди. Уларга буйруқ берилаётганда жуда камдан-кам холлардагина ўртада бошқа бирор бўларди. Кейин у Тессионинг одамларини алоҳида отрядга бирлаштириди ва унга Бруклинда иш олиб боришни топшир-

* Конфирмация — болаларни черков ахли қаторига кўшиш ёки диндор килиш маросими.

и У Тессио ва Клеменцанинг вазифаларини ҳам бўлиштириб қўйди ва йил сайин аста-секин бир-биридан ихлошини колдира бошлади. Улар ўта зарур ҳолларни истисно штандада, ҳатто шунчаки дўстона тарзда ҳам учраша олмайдиган бўлиб қолдилар. Бундай чора-тадбир нима унун зарур бўлиб қолганлигини Вито ер остида илон көмириласа сезадиган Тессиога тушунтириб берди. Гарчи Вито буни факат қонун олдида эҳтиёткорлик, деб изоҳласа ҳам, оғиз очиши биланоқ Тессио унинг мақсадини тушуниб олганди. Вито сарорегимеларини унга қарши сиз бириктириш имкониятидан маҳрум қилмоқчи бўлаётганини Тессио тушунди. Шунингдек, Тессио бу уларга сонгликни раво кўриш эмас, балки шунчаки эҳтиёткорлик чораси эканлигини ҳам тушунди.

«Буюк турғунлик» факат Вито Корлеоне обрў-эътиқарининг ошишига хизмат қилди. Бу йиллар ҳурмат-этиром билан унинг исмига «дон» сўзи қўшилиб айтила бўнлаган йиллар бўлди. Бутун шахар бўйлаб ҳалол оламлар иш ҳақида илтижо қиласардилар. Мағрур кишилар жирканч чиновниклардан ёрдам сўраб, ўзларини ҳам оила аъзоларини ҳам таҳқирлашга мажбур бўларистар. Вито Корлеоненинг одамлари эса чўнтакларини қаштайтириб олиб, кўчалардан қоматларини фоз тутиб ташшарди. Ишсиз қолиш ҳақида мутлақо ташвишланишмасди. Шундай экан, нега энг оддий, энг камтар дон Корлеоне ўзини-ўзи мақтамасин! У мол-мулкини кўпайтиши ҳақида ташвиш қиласарди. Унга ишонганлар, теракиб унга меҳнат қилганлар, ҳаёти ва эркини хавф остида колдириб, унга хизматга ёлланганлардан биронтанини у алдагани йўқ. Тақдир тақозоси билан доннинг ғизи тидагилардан биронтаси кўлга тушиб, қамалиб қолли пайтларда ҳам унинг оиласи ёрдам олиб турди. Шунчаки хайр-садака эмас, тиланчи пули эмас, одатда, оиласини божувчиси ўзи қанча олиб келган бўлса, шунчаки киндерда ёрдам бериб турилди.

А багта, булар шунчаки олижаноблик, раҳмдиллик нуқтаси назаридан қилингани йўқ. Энг яқин дўсти ҳам ўзи Корлеонени олижаноб одам деб айта олмасди. Бундай хотамтойликнинг ўзига хос ҳисоб-китоблари бор эди. Ҳамоқхонага тушган одам факат сир сақлаши кераклийни, унинг хотини ва бола-чақаларини ўз ҳолига ташшаб кўймасликларини биларди. Агар у полицияга ҳеч

нарса айтмаса, қутилиб чикқанда анча-мунча нарсалык бўлиб қолишини ҳам биларди.

Ўша йилларда дон Корлеоне ўзининг кичкинагина хўжалигини ҳар доим йўлига турли тўсиқлар қўйиб келаётган катта душманларига нисбатан муваффақиятлироқ бошқараётганига ишонч ҳосил қилди. Бундай фикрнинг туғилишига кварталнинг ҳамма томонидан нафақа олишга, ўсмир йигитларни қамоқдан қутқаришга ёки ишга жойлаштиришга ёрдамлашиши, арзимаган, лекин ўта зарур микдорда пул қарз бериб туришни, ҳеч қанақа далил-дастурларга қулоқ солмасдан ишсизлардан ижара ҳаки талаб қилаётган уй эгасини инсофга чакириб қўйишни илтимос қилиб, кун сайин унинг олдига најот излаб келаётган камбағал одамлар сабаб бўлишди.

Дон Вито Корлеоне ҳаммага ва ҳар бир одамга ёрдам қўлини чўзарди. Устига-устак у сидқидилдан, хушмуомалалик билан зориккан одам хижолат бўлмайдиган қилиб ёрдам берарди. Шундан кейин Штатларнинг қонунчилик органларига, муниципалитет органларига, конгрессга вакиллар сайлаш пайти келганда кимга овоз беришни билмай иккиланиб қолган итальянлар маслаҳат сўраб ҳомийлари Чўқинтирган отага – дон Корлеонега мурожаат килганларига таажжубланиб бўладими? Шундай қилиб, аста-секин у сиёсий майдонда ҳам партияларнинг соғлом фикр юритадиган етакчилари хисобга ола бошлиган кучга айланди. Камбағал итальян оиласларидағи қобилиятли болаларни дорилғунунда билим олишига ёрдамлашиб, у узоқни кўра билиш сиёсати билан тутган йўлини мустахкамлаб борди. Йиллар ўтиб у ўқишига киришига ёрдамлашган ўсмирлардан адвокатлар, округ прокурорининг ёрдамчилари, ҳатто судьялар етишиб чиқди.

Спиртли ичимликлар тайёрлаш ва истеъмол қилишни ман этувчи қонуннинг бекор қилиниши Корлеоне империясига катта зарба бўлиб тушди. Лекин дон бу борада ҳам баъзи бир нарсаларни кўзда тутиб қўйанди. 1933 йилда у Манхэттенда соҳиlldаги жин кўчаларда қимор ўйнайдиган ва судхўрлик қиладиган, худди бейсбол ўйини пайтидагидек булочка ва сосиска сотиш билан шуғулланадиган ёки югуриш, чавандозлик, спорт мусобакаларини ташкил этадиган, карта ёки яширин лотерея ўйнайдиган норасмий қиморхоналарни бошқарадиган одамга ишончли кишиларини вакил қилиб юборди. Бу одам-

шони исм-шарифи Сальваторе Маранцано бўлиб, у Нью-Йоркинг жиноятчилар даврасида pezzonovante, яъни нуфузни корчалонлардан бири ҳисобланарди. Корлеоненинг бакиатлари Маранцанога тенг, ўзаро манфаатли шартлар яхшида бирга иш олиб боришини таклиф килдилар. Вито Корлеоне ишни яхши йўлга қўйиш, полициядаги ва давлат аниаратидаги алоқалари ёрдамида Маранцано ҳомийини остида олиб бориладиган ишларнинг муваффакиятни таъминлаш, оёққа туриб, бироз мустаҳкамланиб олди. Бруклин ва Бронксда унинг таъсир доирасини кенгайтиришини ўз зиммасига олди. Лекин Маранцано узоқчи кўра билмайдиган одам эди. У Корлеоненинг таклифини меисимасдан рад этди. У Аль Капоненинг ўзи билан дўст эди, ўзининг ташкилотига ва одамларига эга эди, устига-устак ҳарбий харажатлар учун чегараланмаган маблағга эга эди. У ёнида ҳамма ишга бурнини сукучи, парламентни рўйач қилиб иш кўрувчи, мишиштарга караганда ҳақиқий мафиячига ўхшамайдиган сафатабюз одам ҳамкорлик қилишини ёқтирамади. Маранцанонинг рад жавоби 1933 йилдаги қонли урушнинг бошланушига туртки бўлди. Бу уруш Нью-Йоркдаги ишноятчилар дунёсининг бутун укладини тубдан қайта тозди.

Дастлаб караганда кучлар тенг эмасди. Сальваторе Маранцано унинг манфаатлари йўлида ҳеч нарсадан той-наидиган бакувват босқинчилари бўлган курдатли ташкилотга эга эди. У Капоне билан дўст эди ва зарур либо колса, ёрдам сўраб Чикагога мурожаат қилиши мумкин эди. У ҳамма моллар билан, шунингдек, гарчи у тонгтарда эндиғина бошланган бўлса-да, наркотик моделлар билан савдо қилишни ҳам кўлга олган Таттальяшар оиласи билан ҳам яхши муносабатда эди. Маранцанонинг тикувчилар касаба уюшмасидаги яхудий арбобтарга ҳамда курилиш ишчилари уюшмасидаги итальян эмигрантлари ёрдамига муҳтож бўлган катта бизнес корчалонлари билан ҳам алоқаси бор эди.

Лонг Корлеоне буларнинг ҳаммасига иккита кам сончи ишқин интизомга каттиқ риоя қиласидиган отрядни ёки қасидача ва Тессио бошлиқ ғегітеларини қарши қўйиши мумкин эди. Маранцанони йирик корчалонлар қўллаб-тозалашлари туфайли сиёсий доиралардаги ва поли-

циядаги алоқалари унга ҳеч қандай устунлик бермасди. Лекин дон Корлеоненинг бошқа устунлиги бўлиб, бу душманнинг унинг ташкилоти тўғрисида етарли маълумотта эга эмаслигида эди. Унинг кўшинларининг ҳақиқий жанговарлиги жиноятчилар дунёси учун сирлигича қолганди, ҳатто Тессио ҳам Бруклинда ўзича мустакил иш олиб боради, деб ҳисобланарди.

Шунга қарамасдан Вито Корлеоне жуда пухта ўйланган кучли бир зарба билан ҳисобни тенглаштириб олгунга қадар жангда душман устунлик қилаётганди.

Тухумдан янги чиккан сурбетни жўжалигидаёқ гумдон килишга аҳд қилган Маранцано Капонега мурожаат этиб, Нью-Йоркка энг яхши мерганлардан икки кишини жўнатишини илтимос қилди. Корлеонелар оиласининг Чикагодаги хайриҳоҳ дўстлари икки босқинчининг поездда йўлга чикканлиги тўғрисида хабар беришди. Вито Корлеоне тегишли кўрсатмалар бериб, Люка Бразини уларни кутиб олишга жўнатди.

Брази тўртта ёрдамчи билан чикаголик олчокларни вокзалда кутиб олди. Ёрдамчилардан бири такси топиб, вокзалдаги такси тўхтайдиган жойда ушлаб турди. Юкчилар меҳмонларнинг жомадонларини машинага жойлаштиридилар. Меҳмонлар таксига ўтиришлари биланоқ Брази ҳам ёрдамчиларидан бири билан сикилиб машинага чиқди ва қурол билан дўқ-пўписа қилиб, ҳар икки меҳмонни пастга ётишга мажбур қилди. Такси Люка Брази олдиндан белгилаб қўйган пристан яқинидаги бўш ётган омборхоналардан бири томон йўл олди.

Бу ерда асиirlарнинг кўл-обёқларини боғлашди, додвой қилмасликлари учун ҳар бирининг оғзига паҳмоқ сочиқ парчасини тикишиди.

Шундан кейин Брази девордаги михда осиғлик турган болтани олдида, Капоне элчиларидан бирини шошилмасдан нимталашга киришди. Бутун вужудидан куч ёғилиб туришига қарамай, ишни тугатгунча анча тер тўқди. Иккинчи вакилга қараркан, ҳеч қандай куч ишлатиш зарурияти қолмаганлигини кўрди. Аль Капоненинг иккинчи мергани ўлим даҳшатидан ақлга сифмайдиган иш қилганди — у латтани ютиб юбориб, тикилиб ўлганди.

Бир неча кундан кейин Чикагодаги Капонелар оиласи Вито Корлеонедан мактуб олди. Унда шундай деб

тундиди: «Мен душманларимга нисбатан қандай иш
тапшыпши энди сиз билиб олгандирсиз. Икки сицилия-
ка жанжаллашиб қолганда неаполликнинг бу жанжалга
хисобланни шартмикин? Агар хоҳласангиз, сизни дўстим
хисобланни мумкин. Шунга рози бўлсангиз, мен
зомни сиздан қарздор деб хисоблайман ва хоҳлаган
жонинида қарзимни бир йўла тўлайман. Сиздек ақлли
боника бирорлардан ялинин ёрдам сўрамайдиган,
хоки якка-ёлиз ишини улдалай оладиган ва аксинча,
коракиқаларда ҳам доим ёрдамлашишга тайёр турган
бизан дўстлашиш қанчалик фойдали эканлигини
хаббасиз тушунади, деб ўйлайман. Агар менинг дўстли-
чинини сизга зарурати бўлмаса, майли, шундай бўла-
санни Лекин агар шундай бўлса, шахримиз ҳавоси
хаббаси, неаюлитанликлар учун тўғри келмаслиги тўғри-
ни сизни огоҳлантириб кўйишим ва бу ёқларга келмас-
линини маслаҳат беришни бурчим деб хисоблайман».

Бу йўл фактат ўта шафқатсиэлик билан иш тутилган-
ни билангина эмас, шунингдек, довдиратиб қўядиган
таражида тез амалга оширилганлиги, доннинг воқеага
хизни билан муюсабат билдирганлиги туфайли ҳам му-
хифракиятли бўлиб чиқди. Агар унинг хуфялари шу
таражида мукаммал ишлайдиган бўлсалар, бундан кейин
хизни тадиган хар қандай қадам ўта хавфлидир. Яхшиси,
хизни килинаётган дўстликни, вақти келиб эса мактуб-
ни олиб ўтилган қарзни қабул қилган маъқул...
Капонелар оиласи Вито Корлеонени бундан кейин унинг
хизни тарига аралашмасликлари тўғрисида хабардор қилди.

Шундай қилиб хисоб тенглашди. Бундан ташқари Вито
Корлеоне Капонени шармандаи шармисор қилиб, бутун
Американинг жиноятчилар оламида катта ҳурмат қозо-
ниб олди. Ярим йилгача Маранцанонинг изидан қолмас-
сан таъкиб қилиб юрди. У Маранцано ҳомийлигига ошик
сона тадиган жии кўчаларга босқинлар уюштирди. Унинг
хизни Гарлемдаги карта ўйинида энг йирик банк кўювчи-
ни стиб борди ва бир кунлик қимордан топган дарома-
нини фактат ютган пулларинигина эмас, балки ундан
корректор бўлгаилар рўйхатини ҳам тортиб олди. Тикув-
чилик корхоналарининг хўжайинлари томонидан ёллан-
ди. Маранцанонинг бақувват йигитлари томонидан қўрки-
ниб кўнилди касаба уюшмаси арбобларини қўллаб-қув-

ватлаш учун Клеменцани йигитлари билан жўнатиб, ҳатто тикувчилар кварталларига ҳам кириб борди. У бир йўла ҳамма соҳада душманларига қарши жанг олиб борди ҳамда ҳамма нарсадан хабардорлиги, стратегик истеъоди ва ташкилотчилиги жихатидан устунлиги туфайли ҳамма соҳада ғолиб чиқди. Кейин эса дон Корлеоне охирида фойдаланиш учун асраб қўйган резервини ишга соладиган пайт келди ва региме Тессио Маранцанонинг изидан тушди.

Бу пайтга келиб, Маранцано сулҳ тузиш таклифи билан Корлеонега элчилар юборганди. Вито Корлеоне уларни қабул килмади ва турли-туман баҳоналар билан учрашувни орқага сураверди. Маранцанонинг бой берганлиги аник кўриниб турганлиги туфайли бехуда ўлиб кетишини истамаган одамлар аста-секин бирин-кетин ўз бошликларини ташлаб кета бошладилар. Букмекерлар ва дўкондорлар ҳомийлик қилгани учун Корлеоне одамларига ҳак тўлайдиган бўлишиди. Уруш амалда тугаган эди.

Кейин янги 1934 йил арафасида Тессио Маранцанонинг шахсий мудофаасидаги нозик жойни аниқлаб, унинг ўзи билан юзма-юз келди. Шиддатли ва қисқа олишувдан кейин Маранцано гумдон килинди. Уруш тугади.

Маранцано фаолият кўрсатган худуд Корлеоне мулкига кўшилди. Дон Корлеоне ўзи томонга ўтган ҳар бир одамни хизматига яраша тақдирлади, даромад манбай бўлган аввалги жойини — тотализатор ёки яширин лоторея ўйинхонасини улар ихтиёрида қолдирди. Буларнинг ҳаммасидан ташқари дон Корлеоне тикувчилар қасаба уюшмаси раҳбарлигига тасдиқланиб олди. Бу кейинчалик унга катта ёрдам берди. Ҳамма иш тартибга келтирилган ана шундай бир пайтда доннинг уйига фалокат бостириб кирди.

Сантино Корлеоне, Сонни ўн олти ёшга кирганди. У бўйи олти фут, елкаси барваста, бақувват, ҳиссиётли йигит бўлиб етишди. Фредо ювош, беозор, Майкл эса ҳали кичкина дўмбоқ бола эди. Сантино билан албатта бирор кор-хол юз берарди. Гоҳ кўчада болалар билан муштлашиб, гоҳ мактабдан ёмон баҳо олиб келарди. Буларнинг ҳаммаси шу билан тугадики, кунларнинг бирида чўқинтирган отаси сифатида Сантино учун масъул бўлган ва сабр косаси тўлган Клеменца ортиқча жим юришни

шөнүм топмай, бир куни оқшомда дон Корлеоне олдига
төмөнкүү үёли хунук оқибатларга олиб келиши мум-
башы бөлгөн ахмоқона ишда, куролли талончилликда қат-
санын тигини айтиб берди. Бу ишни Сонни бошлаган,
бий түшит унга шерик бўлган эди.

Ноңдо Корлеоне ўзини тутолмай қоладиган камдан-кам
жетанини бири ана шунда рўй берди. Уч йилдирки,
жаринни уйида асранди ўғил Том Хейген яшаб келарди.
Ноңдо Клеменцадан Том бу ишга аралашганми-йўқми, деб
жарди Клеменца бош чайқади. Шундан кейин ўғлини
бий келининг машина юборди. Уни «Женко пур» савдо
Фирмаси жойлашган идорага олиб келишиди.

Дон умрида биринчи марта мағлубиятга учради. Ўғли
бий тағиа слеза қолгач, жаҳлига эрк берди. Бошқа бирон
бир таҳма юрагини тўла бўшатишга ёрдам беролмасли-
чини билдиб, ковоқ солиб, ер остидан хурпайиб қараб
журтни Сонинини сицилиянча лаҳжада роса таъзирини бе-
риб сўқди. Кейин ундан сўради:

Талончиллик қилишга сенга ким ҳуқук берди? Бу-
шака ишни қаёқдан ўргандинг?

Гумтабиб олга Сонни миқ этмасдан тураверди. Дон
иифракланиб давом этди:

Шунака ҳам учига чикқан ахмоқлик бўладими?
Хамма үша оқшомда талончиллик қилиб, қанча пул топ-
сан? Киши бошига эллик долларми? Йигирма доллар-
ми? Шу аранимаган йигирма долларни деб ҳаётинг учун
сифти ишга кўл урдингми?

Сонни худди кейинги гапларни эшитмагандай, том-
они тараша тушгандай қилиб:

Фануччини қандай қилиб ўлдирганингизни мен
олмайман, деди.

Дон чуқур «О-оҳ» деди-да креслога чўкиб, ўтириб
чекди. У бу ёги нима бўлишини кутди.

Фануччи бизникидан чиқиб кетгач, ойим уйга ки-
риши мумкинилигини айтди. Мен уйга кириб, томга
хамма-хаммасини — ҳамённи ва тўпкончани ирғи-
шиб, киборганингизни ҳам кўриб турдим. Мен томда эдим.

Дон чуқур хўрсинди.

Шунаками ҳали? Ундан бўлса, сенга ҳеч нарса
оржата олмайман, йўл кўрсата олмайман. Лекин нахотки
жарди ифнуини битиришни хоҳламасанг? Ахир қўлида

портфели бор битта қонуншунос ниқобланиб олган мингта куролли босқинчидан кўп пул топади.

Сонни тишларининг оқини кўрсатиб тиржайди ва айёрлик билан:

— Мен оиласвий ишимиизда иштирок этишни хоҳлайман, — деди. Доннинг юзидағи бирорта тук ҳам қилт этмади. Буни кўриб, Сонни ҳазили ёқмаганлигини тушунди-да, шошиб: — Зайтун мойи билан савдо қилишини ўрганишим мумкин, — деда қўшимча қилди.

Дон яна индамади. Нихоят у елкасини қисиб:

— Начора, ҳар кимнинг тақдири пешонасига ёзиб кўйилган, — деди. У ўғлининг тақдири Фануччи ўлимнинг гувоҳи бўлган ўша кундан аниқ бўлиб қолганлиги хақида лом-мим демади. Сўнгра ўғирилиб олди-да, қисқа қилиб: — Эртага эрталаб соат тўққизда келасан. Нима иш қилишингни Женко айтади, — деди.

Лекин Женко Аббандандо яхши consigliorига хос бўлган сезгирик билан доннинг мақсадини тушуниб олди ва Соннини асосан отаси ҳузурида шахсий соқчи қилиб, дон бўлишдек мураккаб санъат сирларини ўрганиш имкониятини берадиган лавозимда ишлатадиган бўлди. Доннинг ўзида ҳам педагоглик қобилияти пайдо бўлди. У албатта, фойдаси тегишига умид боғлаб, тўнғич ўғлига тез-тез ҳар бир ишда ютуққа эришиш йўлларидан сабоқ берарди.

Отаси яхши кўрган «ҳар кимнинг тақдири пешонасига ёзиб кўйилган» деган панд-насиҳатдан ташқари жаҳли тезлиги ва ўзини тута билмаслиги учун Сонни доим гап эшитарди. Дон дўқ уриш, дағдаға қилишни ўз сирини фош қилиб кўйишининг энг аҳмокона кўпол усули, тийиб бўлмайдиган кўр-кўронга баджаҳлликни эса энг хавфли тентаклик деб хисобларди. Ҳеч ким ҳеч қачон доннинг ошкора дағдаға қилиб, дўқ урганини эшитмаган, ҳеч ким унинг жаҳлини тия олмасдан жазавага тушганини кўрмаганди. Бунака нарсани тасавур ҳам қилиб бўлмасди. Дон ўзига хос бўлған вазминлик, сабр-тоқатлилик, ўзини тута билиш ҳисларини Соннига ҳам сингдиришга ҳаракат қилди. Душманинг камчилигингни ошириб кўрсатгани, дўстинг фазилатларингга етарли баҳо бера олмаганлиги сен учун вазиятларнинг энг қулайидир, деб уқтипарди у.

Клеменца Сонни билан жиддий иш бошчыла мильтик отишни, гарротадан фойдаланишини ис Сицилиянча сиртмок Соннига маъқул бўлмади, америкаланширилиб юборилган эди. У англосаксон тарафидан, жўн, бошқалардан фарқ қилмайдиган ишни тўшиопчани афзал кўрар, бу эса Клеменранжитарди. Аммо Сонни отасининг доимий ва иш замроҳи бўлиб қолди, унинг машинасини бошмайди чўйда ишларда ёрдамлашарди. Ана шу тарзни иштади; сиртдан қараганда ҳар куни учраб оли маиззара — ўғил отаси корхонаси ишини асташиншириб бораётгандай, осмондаги юлдузни бекористгани йўқ, ўртacha ишлаб, алохида саъй-харам курслатгани йўқ.

Ишни келиб болалигидаги дўсти ва тутинган бином Том Хейген коллежга ўқишига кирди, Фредо макбетиди, укаси Майл иккинчи босқичга ўтди, шундай Конни эса ҳали кичкина, эндигина тўрт ёшга тарзни Уларининг оиласи аллақачон Бронксга кўчиб хамма қулайликларга эга бўлган уйда яшашарди. Корлеоне Лонг-Айленддан уй сотиб олишни ўйлаб ишни шошилмас, уни режалаштириб қўйган бином билан бирга амалга ошириш истагида эди.

Бир Корлеоне атрофида рўй берадиган воқеаларнинг тарзи синчковлик билан англаб олар, улар қандай тарзи олиб келишини олдиндан кўра биларди. Америкийи шахарларини жиноятчилик оламидаги қиожаллар ларзага солаётганди. Тез-тез қонли нирӯй бериб турарди. Шуҳратпаст босқинчилар тарзи мол-мулкининг бир қисмига эга бўлиш мақсадоминиятга интилишар, бошқалари эса Корлеонега

мол-мулки чегаралари ва даромад келтирадиган тарзи тажовузлардан ҳимоя килиш харакатида юридики

Кутай найтдан фойдаланиб, янада шафқатсизроқ тарзи ишга солиш, яна кескинроқ полиция чорасини қўллаш мақсадида газеталар ва давлат тарзи бу котилликлар атрофида эҳтиросларни авжадлантигини дон Корлеоне кўриб, сезиб турарди. Тарзининг оммавий нафрати ҳозирги муросасозлик тарзи тартиб-иитизомни бекор қилишга олиб келиши мөмкини, агар шундай ҳол юз берса у ва у билан бу иш одамларнинг ҳаммаси тамом бўлишини

хам олдиндан кўра билганди. Унинг салтанати ички томондан пишиқ ва мустахкам эди. Шунинг учун хам у Нью-Йоркдаги бир-бирига үшман гурухлар ўртасида, сўнгра эса бутун мамлакатда тинчлик ўрнатишга аҳд килди.

Вито Корлеоне янгишмаганди, у бу вазифани зимасига олиш нақадар хавфли эканлигини яхши биларди. Биринчи йили Нью-Йоркдаги турли гурухларнинг раҳбарлари билан учрашиш, замин тайёrlаш билан шугулланди. У хар бир раҳбарнинг кўйнига кўл солиб кўрди, хар бир гурухни ихтиёрий тарэда ташкил этиладиган бирлашган кенгашиб назорат қилиб турадиган чегаралари бўлишини таклиф этди. Бирок гурухларнинг тарқоқлиги жуда катта, тор манфаатлар тўқнашган жойлар эса жуда кўп бўлиб чиқди. Бир битимга келишиш мумкинлигини тасаввур қилиб бўлмасди. Бошқа кўплаб хукмдорларга ўхшаб, дон Корлеоне хам бошқармага бўйсунадиган мустақил гурухлар сонини энг кам даражага келтирмагунча тинчлик ва тартиб ўрнатиб бўлмайди, деган қарорга келди.

Шаҳарда беш-олтига энг кудратли оиласлар бўлиб, уларни йўқ қилиб ташлашни ўйлашнинг ўзи фирт ахмоқлик эди. Лекин бошқалар – «Қора қўл»нинг маҳаллаларда кутуриб юрган йигитлари, ҳеч қандай лавозимга эга бўлмаган, ўзига бино кўйган судхўрлар, бошқача қилиб айтганда, қонуний маъмурлар ҳимоясини сотиб олганларнинг ҳаммаси йўқ қилиниши керак. Дон Корлеоне ташкилоти ихтиёрида бўлган ҳамма кучларни ана шу қаланғи-қасанғиларга қарши ташлаб, амалда мустамлакачилик уруши эълон қилди.

Нью-Йорк зонасини кўлга олишга уч йил вақт кетди. Бу пайтга келиб Сонни Корлеонега хам ўзини кўрсатиш имконияти туғилди. У сарогеме унвонига эга бўлди ва алоҳида отрядга бошчилик қилиб, шаҳар шароитидаги жанговар харакатларда ажойиб қобилиятга эга эканлигини кўрсатди. У шунингдек истилочи сифатида дон Корлеоненинг якка-ю ягона камчилиги бўлган ашаддий шафқатсизликни хам тўла намоён қилди.

1935 – 1937 йиллар мобайнида Сонни Корлеоне жиноятчилар оламида мисли кўрилмаган маккор ва шафқатсиз қотил сифатида ном қозонди. Лекин Люка Брази исмли мудхиш одамнинг қалбларни ларзага соладиган

шахарларын олдида ҳатто у ҳам ип эшолмай доғда

жеткіз

шартаса одиғий мұваффакиятсизликлар, бәзіде оғир
шахарларда олиб келган майда-чүйда жанжаллар истис-
санда. 1937 йилга келиб, Нью-Йорк шаҳрида тинч-
лаштырылған.

Одисса шаҳар хокимлари шаҳар девори атрофидан
шыныннан ишеб юрган бадавийлар қабилаларини мунта-
затынан түргашылары каби дон Корлеоне ҳам бу олам-
шынын карамогидаги ерлардан ташқарыда бўлаётган
шарни синчковлик билан кузатиб борди. Гитлер-
халимият тенасига келиши ҳам, Испаниянинг тас-
санни ҳам, Германия Англияни келишувга маж-
гилини Мюнхен шартномаси ҳам унинг эътиборидан
тасланади. У бир четда туриб, жаҳон уруши якин-
дан таслананини ва бу урушнинг оқибатларини аниқ
жека килиб турарди. Унинг шахсий мол-мулкига кўз
шарнига ҳеч ким журъат этолмасди. Яна: олма пиш,
о а туни деб ётмайдиган, ақл билан иш тутадиган
шарни найтида осон бойлик тўплайди. Бунинг учун
тасланни ташқарыда кизғин уруш кетаётган ҳозир-
данда ичкарида фақат тинчлик, осудалик бўлиши

тасланни дон Корлеоне бутун мамлакат бўйлаб

— Лос Анжелесда, Сан-Францискода ва Кливленд-
Чикаго, Филадельфия, Майами ва Бостонда ватан-
шары билан кепгашди. У жиноятлар оламида тинч-
лаштырылышында айланди ва 1939 йилга келиб, душ-
таниллар учун ҳатто Рим папаси ҳам уддалай ол-
шашынни таскилотлари ўзаро шартнома тузди-
вса бир битимга келдилар. Кўшма Штатлар Консти-
туция ўхшаб, бу битим шартномага имзо чеккан то-
ронини ҳар бирига ўз штати ёки шаҳри доирасида
масалаларни ўзи ҳал қилиш ҳуқуқини берарди.
Онда таъсир кўрсатиш чегарасини белгилаб қўйиш
шактаки сақлашда иштирок этиш кўзда тутилган

жеткіз

шартаси шунинг учун ҳам 1939 йилда Иккинчи жаҳон
шарни ташанди ва 1941 йилда Кўшма Штатлар уруш-
шактаки найтида ҳам дон Корлеоненинг салтанатида
шартаси шудасига Америка иқтисодиётида рўй берган

юксалишнинг олтин меваларидаň ҳамма билан тенг баҳам кўриш учун тўла тайёргарлик ҳукмрон эди. Корлеонелар оиласи чайков бозорида озиқ-овқат карточкалари, бензин талонлари ва ҳатто темир йўл билетлари чиқаришда иштирок этди. Бу оила бир томондан кимнингдир ҳарбий буюртмаларини бажааради, иккинчи томондан ҳарбий буюртмалари бўлмаганлиги сабабли хом ашё таъминотида узилишларга дуч келиб, қийинчиликларни бошидан кечираётган тикувчилик фирмаларига чайков бозоридан газлама топиб бериш билан шуғулланарди. Доннинг қўлидан бундан каттароқ ишлар ҳам келарди: унинг елиб-югуришлари туфайли доннинг хизматида бўлган чақириқ ёшидаги йигитчалар ҳарбий хизматга чакирилиш ва бутунлай бегона жамият манфаатларини ҳимоя қилиш йўлида курбон бўлишдан озод қилинарди. Бунга у ҳарбий қўриқдан ўтиш олдидан қандай дорилар ичиш кераклигини айтиб берадиган врачлар ёрдамида эришар ёки йигитларни ҳарбий хизматдан озод қилинадиган ҳарбий саноат корхоналарига ишга жойлаштириб қўйиш билан эришарди.

Шундай экан, дон нега қўлга киритаётган муваффакиятлари билан фахрланмасин? Хўжайинига садоқатли бўлишга қасам ичганлар унинг қўл остида тинч, осуда яшашарди. Айни пайтда эса конун ва тартиб-интизомга ишонган бошқа одамлар минглаб, миллионлаб ўлиб кетишарди. Факат битта зирағча унинг юрагига найза бўлиб санчилди: пуштикамаридан бўлган ўғли Майл Корлеоне отасининг гапларига қулоқ солмасдан кўнгилли бўлиб жангга жўнаб кетди. Донни ҳайратлантирган нарса шу бўлдики, унинг ташкилотида ўғлининг изидан борадиган ёш йигитлар чиқиб колди. Улардан бири ақл бовар қилмайдиган бу ҳатти-ҳаракатини сарогегипесига тушунтиаркан, шундай деди:

— Бу мамлакат менга жуда кўп яхши нарсалар берди.

Бу гапни донга етказишганда у жаҳли чиқиб:

— Жуда кўп яхши нарсаларни унга мамлакат эмас, мен бердим, — деди.

Кўнгилли йигитлар билан кўнгилсизликлар юз бериши мумкин эди. Лекин Корлеоне ўғлини кечиргандан кейин ўз донига ва ўзларига нисбатан бурчи нимадан

жакни түшүнгүн иштүрүр түшүнгән, она сути оғзидан салып анын йүнгитчаларни хам кечириши керак эди.

Назорин жаҳон уруши охирига келиб, дон Корлеоне бүлгүн бүлгүн олам талаблари ўзгараётганлигини, салынганда ишенин түшүниб қолди. У ҳеч қандай зарап кўрмай кечириша олишига ишонч хосил қилди.

Боштада ишенин у хаётнинг ўзидан олди. Ўзи бошига салынган икки нокеа ана шундай хулосага келишига

биз берди.

Ишенин тарп олдин, у бу соҳада энди иш бошлаётган кечиришини пикдаги дўсти, новвойхонада ёрдамчи бўлиб келиб, оларни уйланишга тайёргарлик кўраётган Назорин тарп олди. У яхши итальян оиласидан кечиришга халот қиз — қаллиғи билан бирга маошидан кечиришиниадан пул жамғарив қўярди. Улар уч юз милион иккакаси пулни ҳамёнга солишиб, одамлар тавсифига мебеллар билан савдо қилувчи кўтарафурушни беришди.

Кўтарафуруш уларга одмитина уйчаларини жихозлантириб мебеллар танлашга рухсат берди. Назорин тарп олди битан ортадан-кечгача мебеллар қалаштириб ташлантириб омборхонада юриб, мебель танлади. Кейин кўтаришни тардан нешона тери қилиб топилган она сутини ташлантириб уч юз доллар пулни олди-да, киссасига солишиб кечиришни бир хафта мобайнида мебелни Назорин изжарасига етказишади, деб ваъда берди.

Тарп олди уна ҳафтгадаæk мебелчининг фирмаси синди. Синди маанда қарз берган одамларнинг бир қисми ишнинг китоб қилиш мақсадида мебеллар қалаштириб ташлантириб олган улкан омборхона мухрлаб қўйилди ва ишнинг мунит дўлайтириб, дағдаға қилиш, нафрати-хонага тўкиб сочиш эркини бериб, фойиб бўлди. Биринчи бўлган Назорин юристга мурожаат қилди. Етказиши туади хамма қарз берганларнинг даъволарини канчалик ташкин тўғрисида қарор чиқармагунча ҳеч бир тарбия бўтмаслигини айтди. Бунинг учун, эҳтимол, оларни кетар. Ўшанда ҳам Назорин кўтарафурушга салынганда ишенин долларнинг ҳар бир доллари ҳисобига ўн тарбияни сак олишига эришса, яхши иш бўлади.

Вито Корлеоне бу воқеани ишонмасдан, илжайиб ўтириб эшилди. Конунни оёкости қилиб, бундай талончикка йўл кўйилиши мумкин эмас. Кўтарафуруш салобати жихатидан баъзи бир саройлардан қолишмайдиган шахсий уйда яшар, меҳмонларни Лонг-Айленддаги мулкида қабул қилар, ҳашаматли машинада сайр қилиб юрар, болалари коллежда ўқишиар эди. Шундай одам бечора Назориннинг уч юз долларини осонгина чўнтакка уриб, гарчи пули тўлаб қўйилган бўлса ҳам унга мебель бермаётган бўлиши мумкини? Ҳар эҳтимолга қарши Вито Женко Аббандандога «Женко пура» компанияси ишлари билан шуғулланувчи юристлар ёрдамида ахволни текшириб кўриш тўғрисида топшириқ берди.

Хўш, нима бўлди денг? Юристлар Назориннинг гаплари тўғри эканлигини тасдиқладилар. Кўтарафурушнинг ҳамма мол-мулки хотини номига расмийлаштирилган экан. Мебель сотувчи фирма корпорацияга қарашли бўлиб, кўтарафуруш шахсан жавобгар эмаскан. Тўғри, у синишини била туриб, Назориндан пул олиб пасткашлик қилипти, лекин ҳамма ҳар қадамда шундай килади. Қонун жихатидан қараганда бу борада хеч қандай ёрдам бериб бўлмайди.

Албатта, бу кўнгилсизлик осонгина бартараф этилди. Дон Корлеоне consigliori Аббандандони кўтарафуруш билан гаплашиб келишга жўнатди. Зийрак савдогар худди кутилганидек қайси томондан шамол эсаётганини дархол илғаб олди-да, мебелни эгасига етказиб бериш ташвишига тушиб қолди. Лекин ёш Вито Корлеоне учун бу жуда катта сабок бўлди.

Иккинчи воқеа унинг онгида янада чукурроқ из колдириди. 1939 йилда дон Корлеоне оиласини шаҳар ташқарисига кўчиришга карор қилди. Ҳар қандай ота сингари у ҳам фарзандлари яхшироқ мактабларда ўқишини, ўзларига муносиб ўртоқлар топишини орзу қиласди. Бундан ташқари уни шахардан ташқаридаги уйларнинг тарқоқлиги, қўшнинг кимлигини, нима иш қилишини билишинг шарт эмаслиги қизиқтиради. У Лонг-Бич шахрининг парклар жойлашган минтақасидан ер участкаси сотиб олди. Ҳозирча бу ерда тўртта янги қурилган алоҳида-алоҳида уй бор эди. Лекин яна янги уйлар қуриш учун ер тўлиб-тошиб ётганди. Сонни Сандрога никоҳлаб кўйилганди, тўй яқин эди. Уйлардан бири унга берилди.

Жоннининг ўзига ажратилди. Учинчисини Женко
оиласи билан эгаллади. Тўртингчи уй ҳозир:
—

— Маркни жойга кўчиб келишгандан кейин бир хафта
мураси оларк хиёбонининг ҳалқа йўлига юк машинаси ке-
риб кетди. Ундан ишчи жомакор кийиб олган уч киши
бўлди. Марк ўзларини Лонг-Бич шахри ҳудудида иси-
нинг сарноги ҳолати учун жавобгар бўлган техниклар
хизматиришиди. Доннинг шахсий муҳофазасидаги ёш
шахри биркенинг ҳалқа юнани на Сонни билан бирга денгизнинг шўр ҳаво-
ни олди, сайди олиб, сайди қилиб юради. Шахсий соқчи
хизматириб кеттинидан дон Корлеоне қаттиқ норози бўлди.
Биркенинг ҳудуди саралаб олинган семиз айғирларга
хизматириб кетти. Ҳар учала аъзоси буг-қозон олдида куймалани-
диган. Ўзига курилма кисмларга ажратилиб, майдаланиб таш-
ланадиган деталлар ерда сочилиб ётарди. Ишчиларнинг
сизни олган гирдай бақувват йигит эътироозга ўрин қол-
керадиган қилиб:

— Қолонингиз ҳеч балога ярамайди, — деди. —
Марк соҳиасигиз йигиб, созлаб берамиз. Хизматига юз
беришга тарзлар тўлайсиз. Янги деталлар қўямиз — бу
хизматириб кетсан хисобланади. Унга алоҳида тўлайсиз. — У
хизматириб кетсан қалин қоғозга ёзилган ёрлик олди. — Мана
хизматириб кетсан мухр босилади. Шундан кейин инспекцияда сиз-
ни олсан ким безонта қилмайди.

Он ишни ташлаб, оиласини кўчириб келтиргани
жонни жойда ўринашиб олиш тараддуидиа юрганидан
бир хафта ўтгач, бунинг устига ишни бирмунча
котиб колган пайтда бундай воқеанинг юз бериши
хизматириб кетсан Сўзларни қўпол тарзда бузиб, — одатда, у
хизматириб кетсан фарқ килувчи талаффуз билан гапиради, —

—

Мар тўламасам, иситиш масаласи нима бўлади?

Ишни тарзини каттаси елка қисди.

Ишни шу ҳолда ташлаймиз-да, яхши қолинг, деб
хизматириб кетаверамиз. — У қозонхонада сочилиб ётган
хизматириб кетсан кўрсатди.

Ишни отозкорона овоз билан:

— Шонманнлар, мен бориб пул олиб келай, — деди.

Ишни чиқиб Соннига:

— Менга қара, қозонхонада монтажчилар ишлашяпти. Уларга нима кераклигини тушунмадим. Бориб, гаплашиб күр, — деди.

Хазил-ку ўз йўлига-я! Лекин у ўғлини ўзига ўринбосар килиб тарбиялаш ниятида эди. Бирор одамни рахбарлик лавозимига кўтармокчи бўлганда уни қайта-қайта синааб кўриш керак.

Сонни танлаган усул отасига унча маъқул бўлмади. У ўта кўпол, дангалчи эди, унда сицилианча назокат етишмасди. Сонни қилич тарафдори эмас, тўқмоқ тарафдори чиқиб қолди. Сонни бригадирнинг талабини эшигиб, дархол ҳар учаласига тўппонча ўқталди ва шахсий сокчига уларни қаттиқ калтаклашни буюрди. Кейин ишчиларни қозонни йифнаб, бинони тозалаб кўйишга мажбур қилди. У ишчиларни тинтиб чиқди. Улар ҳақиқатан ҳам Суффолк округида жойлашган уй-жойларнинг инженерлик жиҳозларини такомиллаштириш бўйича компаниясида хизмат килишаркан. Сонни компаниянинг эгаси кимлигини сўраб билиб олди-да, кейин учаласини ташкарига, юк машинаси турган жойга ҳайдаб чиқарди.

— Қайтиб бу ерда қораларингни кўрмайин, — деди уларга. — Учалангнинг каллангни олиб, итларга ташлайман.

Бундай товламачилик ҳам қонун доирасида юз берадётганди, — дон Корлеонеда чукур таассурот қолдирган нарса шу эди. Ҳар бир одамнинг қобилияти, лаёқатига караб, унинг жамиятдаги ўрни белгиланади. Баққоллик дўконидан чиққан ҳалол йигитчанинг йўли ҳам ана шундай бошланганди. У жамиятдан ўз ўрнини топиб олиш ва мустаҳкам ўрнашиб қолиш сари қадам қўйганди.

Иккинчи жаҳон уруши тугаб, Турк Солоццо битимни бузиб, дон Корлеоне давлатини урушга гирифтор қилиб, унинг ўзини касалхона каравотига михлаб қўйгунга қадар у Лонг-Бич шаҳарчаси яқинида ана шу тарзда яшаб, давлатини мустаҳкамлаш, унинг чегараларини кенгайтириб бориши билан машгул эди.

15-б о б

Марказдан узок овлоқ жойдаги Нью-Гемпшир шаҳарасыда энг кичкина воқеа ҳам одамлар эътиборидан чеда қолмайди. Бирор воқеа юз бергудай бўлса, уй бекалари дархол деразадан бошларини чиқариб, бир-бир тарига хабар берадилар, мудраб ўтирган дўкондорларини дарров кўзи очилади. Адамслар уйи олдига Нью-Йорк номерига эга бўлган қора машина келиб тўхтаганидан саноқли дақиқаларда ҳамма хабар топди.

Аислод-ажоди шу овлоқда яшаб келәётган, бекорга лорилфунунда ўқимаётган Кей Адамс ҳам ётоқхонаси дераисидан бошини чиқариб ташкарига қаради. У имтиҳонтарига тайёрланаётганди, овқатланиб олиш учун пастга туммоқчи бўлиб турганда, бегона машина эътиборини ҳалб ғиди ва машина уларнинг уйи олдига келиб тўхтасди, шима учундир таажжубланмади ҳам. Машинадан почта, тўладан келган икки йигит тушди. Одатда, кинофи нималарда гангстерларни ана шундай қиёфада тасвирланарди. Кей ана шундай ўй билан уларни эшик олдида ҳаммадан илгари кутиб олиш мақсадида, зинапоядан ризилаб пастга тушди. Кей улар Майк ёки унинг қариндошларин олдидан келганига шубҳа қилмаганди. Шунинг учун меҳмонларни ота-оналари билан ўзи таништироқчи бу наиди. Йўқ, у Майнинг дўстларидан уялишни хаёлиса ҳам келтирмаганди. Шунчаки унинг ота-оналари эскича одамлар, Янги Англияда туғилиб ўсган туб янкилар бу наинлиги учун бундай шубҳали одамлар билан қанақа танишлаги борлигини тушунмасликлари мумкин.

У айни қўнгироқ чалинган пайтда эшик олдига етиб ётди ва онасига: «Ўтираверинг, ўзим очаман», деди-да, энгийи очди. Остонада икки меҳмон турарди. Улардан

бири худди гангстерлар тўппончасини олаётгандагига ўхшаб, кўқрак чўнтағига қўл солди. Кей буни кутмаганидан секин войлаб юборди. Лекин эркак чўнтағидан чарм муқовали дафтарча чикарди ва уни қўл учидагилаб очди-да, Кейга гувоҳномасини кўрсатди.

— Жон Филипс, Нью-Йорк шахар полиция бошқармасидан, кидириув агентиман, — деди у.

Сўнг буғдойранг, этик мойи каби қоп-кора қошли ҳамроҳи томон бош силтаб:

— Менинг ходимим, агент Сириани, — деди. — Сиз эса мисс Кей Адамсиз, тўғрими?

Кей индамасдан бошини эгди.

— Майлор Корлеоне тўғрисида икки оғиз гаплашиб олиш учун киришга рухсат берсангиз, — деди Филипс.

Кей ўзини четта олиб, уларни уйга киритди. Шу пайт ён томондаги хонага олиб кирувчи йўлакда отаси кўринди.

— Нима гап, Кей? — сўради отаси.

Сочлари оппоқ, котмадан келган салобатли бу одам маҳаллий баптистлар жамоасининг пастиригини эмас, шунингдек, рухонийлар даврасида билимдонлиги билан ҳам машҳур эди. Кей отасининг кимлигини тўлиқ англаб етганман, дейишга журъят этолмасди, кўпинча уни тушунолмасдан ҳайрон бўлиб қоларди. Лекин отаси унчалик қизиқарли одам бўлмаса ҳам уни яхши кўришини биларди. Ота-бала ҳеч қачон сирлашган эмасди, бироқ Кей отасига ишонарди. Шунинг учун қувлик билан:

— Нью-Йорқдан, полициядан келишипти. Таниш бир студент ҳакида мендан баъзи бир нарсаларни сўрашмоқчи, — деб жавоб берди.

Мистер Адамс таажжубланмасди.

— Шундайми, балки менинг хонамга киарасизлар? — деди у.

Агент Филипс эҳтиёткорлик билан:

— Биз қизингиз билан ёлғиз гаплашмоқчи эдик, — деди.

Мистер Адамс хушмуомалалик билан эътиroz билдириди:

— Буни Кей ўзи ҳал қиласди, деб ўйлайман. Қайси ниси сенга кўпроқ маъқул, қизим? Бу жаноблар билан ёлғиз ўзинг гаплашасанми ёки менинг олдимда гаплашганинг яхшими? Балки ойингнинг олдида гаплашарсан?

Кей бош чайқади:

Яхшиси бир ўзим гаплашаман.

Менинг хонам сизларнинг ихтиёргизда, — деди мистер Адамс Филипсга. — Кейин биз билан ионушта отаси спарми?

Мехмонлар миннатдорчилик билдиришиб, таклифни таъниди. Кей уларни отасининг хонасига бошлаб кирди.

Иккала месхмон күшетканинг бир четига омонаттинг анишади. Кей отасининг кенг чарм креслосига бемалол етказишиб олди. Суҳбатни Филипс бошлади.

Мисс Адамс, сиз тасодифан кейинги уч ҳафта оғанинда Майкл Корлеоне билан учрашганингиз йўқмисиз? Геки, охтимол ундан мактуб олгандирсиз?

Саводдан у дарҳол хушёр тортди. У уч ҳафта олдин Нью-Йорк полициясининг капитани ва наркотик моддалар билан савдо қилувчи Виргилий Солоццо исмли контрабандист ўлдириб кетилганлиги ҳакида Бостон газетасари катта умумий сарлавҳалар остида хабарлар босиб очкаранини кўрганди. Газеталарда бу Корлеонелар оиласи ҳам аралашишиб қолган яширин уруш операцияларидан бори очалиги ҳакида ёзилганди.

Кей бош чайқади.

Нўқ, биз охирги марта у касалхонага, отасининг сиздан шунидан кейин учрашмадингизми, деб сўрайпмиз.

Иккичи агент чўрт кесди:

У учрашувдан бизнинг жуда яхши хабаримиз бор. Сиздан шунидан кейин учрашмадингизми, деб сўрайпмиз.

Нўқ, деди Кей.

Филипс вазмин оҳангда хушмуомалик билан:

Агар ҳархолда қандайдир йўл билан алоқа боғлаб берсангиз бизни хабардор қилганингиз маъқул. Майкл Корлеоне билан суҳбатлашиб олсанк, жуда яхши барори Бирок, сизни огоҳлантириб қўйишим керак — сиз билаи алоқа қилсангиз, ўта оғир вазиятга тушиб олинингиз мумкин. Сиз унга кўрсатадиган ҳар қандай жиҳдий кўнгилсизликларга сабаб бўлади.

Кей уларга жим қараб ўтириб олди.

Нега унга ёрдам бермаслигим керак? Биз турмуш оғироқчимиз. Турмуш қурадиган одамлар бир-бирига ёрдам бинишлари керак.

— Агар ёрдам берсангиз жиноятнинг иштирокчиси бўлиб қоласиз. Сизнинг қаллифингизни полиция излайти. Чунки у қотиллик килган. Нью-Йоркда полиция капитанини, шунингдек, капитан билан учрашувга келган айғоқчини отиб ўлдириган, — деб жавоб берди Сириани. — Биз уларни Майкл Корлеоне отганлиги тўғрисида аниқ маълумотларга эгамиз.

Кей бу гапларга ишонмасдан меҳмонларни масхара килгандай пикиллаб кулди. Бу полиция айғоқчиларига таъсир килганлигини сезиб қолди.

— Нималар деяпсиз, наҳотки Майклнинг қўлидан одам ўлдириш келса? У ҳеч қачон одам ўлдиримайди! У оиласи аъзолари ўртасида ҳам ола қарфага ўхшаб, ажраби туради. Биз Майклнинг синглисининг тўйига борганимизда қариндош-уруглари у билан худди менга, яъни бегона одамга муомала килгандай муомала килишди. Бу яққол кўриниб турди. Агар у ҳозир ҳакиқатан ҳам яшириниб юрган бўлса, бехуда шов-шувдан, унинг номи газеталарда босилишидан қочиб, яшириниб юрипти. Майкл жиноятчи эмас. Мен уни яхши биламан. Уни ҳеч ким менчалик билмайди. У жуда ҳалол одам, ҳеч қачон қотилликдай пасткашликка бормайди. Майкл Корлеоне ҳар қандай майда-чуйда ишларда ҳам қонунга риоя килади. Мен бирор марта унинг фон гапирганини эслай олмайман.

Филипс мулоиймлик билан сўради:

— Уни кўпдан бери биласизми?

— Бир йилдан кўпроқ бўлди танишганимизга, — деди Кей. У полициячилар бир-бирига қараб кулимсираб кўйишганининг сабабини тушунмади.

— Кўринишидан сизни баъзи бир нарсалардан ҳабардор қилиб қўйсак зарар қилмайдиганга ўхшайди, — деди Филипс. — Ўша куни кечқурун у сизнинг олдингиздан чиқиб, касалхонага борган. У ердан кетаётib, касалхонага хизмат бурчи такозоси билан келган полиция капитани билан айтишиб қолган. Капитан билан муштлашмоқчи бўлган, лекин яхшигина таъзирини еган. Аниқроқ қилиб айтганда, унинг уриб жағини синдиришган, бешта тишини тўкиб ташлашган. Оғайнилари уни Лонг-Бичга, Корлеоненинг уйига олиб кетишган. Эртаси куни кечқурун у билан муштлашган капитанни отиб кетишган, Майкл Корлеоне эса ғойиб бўлган. Яширинган.

Бисита узимизининг ахборот манбаларимиз, айғокчилари билор. Уларнинг ҳаммаси бир оғиздан бу Майкл Корлеоне инни дейишияпти. Бироқ, суд учун бу далилга тоғтайди. Котилликнинг гувоҳи бўлган официант Майк инни суратидан танимади, балки ўзи билан учрашса гапириди. Солоццонинг ҳайдовчиси қўлга олинди, бироқ у гапиринидан бош тортияпти. Агар Майкл Корлеоне инни тунганини кўрса, эҳтимол, ҳаммасини гапириб берсан бўлармиди. Бизнинг одамларимиз ҳам, ФБРнинг замъари ҳам — ҳамма уни шунинг учун қидиряпти. Йекин хозирча бирор натижга йўқ. Балки бирор хабар гапириди, деб ўйлаб бу ерга келгандик.

Кейи совуқнина қилиб:

Бу гапларнинг биронтасига ҳам ишонмайман, — деди.

Ҳинининг эса юраги орқасига тортиб кетди. Чунки поціициячилар Майклнинг уриб синдирилган жағи тўғрисидан гапни мукаммал тафсилотини тўқиб чиқаришлари мумкин эмасди. Майк жағини синдириган одамни ўлдириши яса бошқа масала эди.

Хўш, агар Майкл қаердалигини билсангиз, бизга сабар берасизми? — сўради Филипс.

Кейи бош чайқади.

Иккинчи айғокчи Сириани бачканалик билан:

У билан яшаганингиз бизга сир эмас, — деди. — Мехмонхоналарда рўйхат китоблари бор, гувоҳлар бор. Агар бу ҳақда биз беихтиёр газетачиларга шипшишиб тушсан, отажонингиз, ойижонингиз қандай ахволга тушиштарини биласизми? Хурматли, иззатли, эътиборли замъарининг қизи гангстерлар билан ўралашиб юрса. Ганшу ё билган ҳамма нарсангизни тўкиб соласиз, си холир отангизни чақириб, бор ҳақиқатни юзига айланаш.

Кейи хайрон бўлиб унга қараб турарди. Кейин ўрнига туриб эшик олдига келди ва уни очди. Отаси трубка тутиб, меҳмонхона деразаси олдида турарди. У отасини чакирди:

Дада, бүёкқа қараб қўйинг!

Мистер Адамс қизига кулиб қаради-да, у томон юрди. Муҳимнига киаркан, қизининг белидан ушлаб, полициячи тар олдига келди.

Қулогим сизда, жаноблар.

Уларнинг иккаласи ҳам жим бўлиб қолишиди. Шунда Кей уларниңг иккинчисига:

— Қани, бошланг, бор ҳақиқатни дадамнинг юзига айтинг, — деди.

Сириани қип-қизил бўлиб кетди.

— Мистер Адамс, мен ҳозир сизга айтадиган гап қизингизнинг фойдасига бўладиган гап. Қизингиз қотиллик қилган, полиция офицерини отиб ўлдирган бир безори билан ўралашиб юрипти. Мен агар у бизга ёрдам бермаса, катта қўнгилсизликларга дучор бўлиши тўғрисида огоҳлантиридим, холос. Лекин қизингиз бу иш қанчалик жиддий эканлигини тушунмаяпти, шекилли. Балки у сизга кулоқсолар?

— Бу гапларга ишониб бўлмайди, — деди мистер Адамс бамайлихотир.

Сириани тумшугуни олдинга чиқарди.

— Қизингиз Майл Корлеоне билан бир йилдан ортикроқ вактдан бери учрашиб юрипти. Улар меҳмонхоналарда жуда кўп марта бирга тунаб қолишган. Рўйхатномаларда эр-хотин сифатида қайд этилган. Ҳозир Майл Корлеонени қидирув эълон қилинган, — у полиция офицерининг ўлдирилганлиги тўғрисидаги иш юзасидан кўрсатма бериши керак. Сизнинг қизингиз эса бу вазифани енгиллатиши мумкин бўлган маълумотлар беришдан бош тортаяпти. Бор гап шу. Сизнингча, бу гапларга ишониб бўлмайди, лекин мен ҳар бир сўзимни исботлаб беришим мумкин.

— Мен, сэр, сизнинг гапларингизнинг тўғрилигига шубҳа қилаётганим йўқ, — деди мулоиймлик билан мистер Адамс. — Бошқа нарсага — қизимни катта қўнгилсизликлар кутаётганиллига ишониш кийин. Факат, агар сиз унинг... — отанинг юзида шубҳаланиш ифодаси пайдо бўлди — нима эди, ҳа, гумонаси бор, деб айтмаётган бўлсангиз.

Кей отасига қаарарқан, кўзлари косасидан чиқиб кетай деди. У отаси ҳазиллашаётганини тушунди. Лекин наҳотки отаси ҳозир эшитган гапларига шунчалик бепарво бўлса?

Мистер Адамс кескин давом этди:

— Шунга қарамасдан ишончингиз комил бўлсинки, сизни қизиктираётган йигит келди дегунча мен дарҳол

матчурларга хабар бераман. Қизим ҳам шундай қиласади.
Жиди маъзур тутасиз, биз нонушта қилишимиз керак.

У мулозимат билан айғоқчиларни кўчагача кузатиб
жиди ва уларнинг орқасидан эшикни назокат билан,
текин қаттиқ ёди. Сўнгра Кейнинг кўлидан ушлаб,
унинг ичкарисига, ошхона жойлашган қисмига етак-
чалин.

Кўр, нонушта қилайлик, ойинг бизни кутиб қолди.

Кей ошхона томон юаркан, ҳозиргина бўлиб ўтган
жекалардан, отаси бу воқеаларни сўраб-суриштириб ўтира-
нидан тўлқинланиб, кўзларига ёш тўлди. Келган
жамларнинг кимлиги тўғрисида отаси огоҳлантириб
хўяни бўлса керак, ойиси оғиз очмади. Кей столга ке-
тиб ўтириди, ойиси индамасдан унинг олдига овқат қўйди.
Кейни ўзи ҳам ўтириди. Отаси бошини эгиб ибодат қил-
ди.

Ўрга бўйли, тўладан келган миссис Адамс ҳар доим
хўяни кийиниб, тараниб, ясаниб, ораста бўлиб юарди.
Кей онасшининг бирон марта ҳам пала-партиш бўлиб юр-
ганини кўрмаганди. Эрига ўхшаб, у ҳам қизини ортиқча
орнатаб-нўналамасди, унча якин тутмасди. Ҳозир ҳам
шундай қиласди.

Кей, кел, қўй энди, бехуда қайғураверма. Булар-
ни ҳаммаси сенинг хафа бўлишингга арзимайдиган нар-
салар Нима бўлгандаям, ҳарҳолда ёш йигит — Дорт-
мунд галабаси. Шундай йигитнинг жирканч ишларга ара-
нишиб юрганига ақл бовар қилмайди.

Кей хайрон бўлиб бошини кўтарди.

Майкининг Дортмундда ўқишини сизлар қаёқдан
билисалар?

Миссис Адамс туурур билан деди:

Сиз ўшлар, ҳамма нарсани сир тутишни яхши
корасизлар. Бироқ кимни алдамоқчи бўласизлар, ҳай-
роиман! Унинг кимлигини, қаерда ўқишини бошидаёқ
билишимиз, аммо ўзинг гап очармикансан, деб бу мавзуда
миз очишни лозим топмадик.

Ахир қаёқдан биласизлар? — Отаси унинг Майкл
нинг бирга тунаб юрганини эшиштгандан кейин Кей ота-
сини юзинга қарашга уяларди.

Хатларини очиб ўқиганмиз, албатта, — деди отаси
жиди. Бироқ Кей боши куйи солингани учун кулиб га-
тирганини кўрмади.

Қаттиқ хафа бўлганидан, жаҳли чиққанидан Кей бўғи-
либ қолди. Энди у отасининг юзига тик қаради. Отаси-
нинг қилмиши у килгаи гуноҳдан уятлироқ эди. Кей
отасининг шундай қилишига бир умр ишонмаган бўлар-
ди.

— Ёлғон, сиз ҳазиллашяпсиз. Бу ишга қандай қилиб
кўлингиз борди?

Мистер Адамс мулойим табассум билан деди:

— Икки гуноҳдан қайси бири оғирроқ эканлигини —
сенга келган хатларни ўқиши ёки менинг якка ягона
қизим оғир ахволга тушиб қолаётган бир пайтда бундан
бехабар қолиши? Шундан енгилини танлаб олдим.

Миссис Адамс қайнатиб пиширилган товуқ гўштини
чайнаркан:

— Сен, қизим, ёшингга қараганда хали ҳам ўта сод-
дасан, — деди. — Биз буни хисобга олишимиз, ишла-
рингдан хабардор бўлиб туришимиз керак эди. Сен эса
лом-мим демадинг.

Яхшиямки, Майклнинг ўлдим-куйдим, деб хис-туйгу-
ларини очик-ошкора ёзадиган одати йўқ, деб ўйлади би-
ринчи марта Кей. Яхшиямки, Кей ёзган хатлар ота-
онасининг қўлига тушмаган.

— Унинг қандай оиласдан эканлигини эшитиб, талва-
сага тушиб қоласизлар, деб кўрқиб айтмагандим.

— Биз ростдан ҳам эс-хушимиизни йўқотаёздик, —
деди мистер Адамс. — Дарвоқе, Майкл қаерда эканли-
гидан хабар бергани йўқми?

Кей бош чайқади.

— Унинг айбордлигига ишонмайман.

У ота-онаси бир-бири билан кўз уриштириб олганини
сезиб қолди.

— Агар у айборд бўлмаса, шунга қарамасдан фойиб
бўлган бўлса, демак, буни сал бошқачароқ тушуниш ке-
ракмикин?

Аввал Ҷей ҳеч нарсага тушунмади. Кейин ўтирган
жойидан сакраб турди-да, хонасига югуриб чиқиб кет-
ди...

Уч қундан кейин Кей Адамс Корлеоненинг Лонг-
Бич шахри яқинидаги боф ховлиси ёнида таксидан туш-
ди. Олдиндан қўнғироқ қилиб қўйганлиги туфайли уни
кутишаётганди. Эшик олдида Том Хейген кутиб олди.

Кейнинг юраги шув этиб кетди. У Хейгеннинг ҳеч нарса айтмаслигини биларди.

Мехмонхонада унга чой тутишди. Кей уйда қандай-тир бетона одамлар юрганини кўрди, бироқ Сонни кўринмасди. У Том Хейгендан шартта сўради:

Майкнинг қаердалигини билмайсизми? У билан қандай боғлансан бўлади, айтиб бера олмайсизми?

Хейген ўйланиб ўтирасдан дарҳол шундай деди:

Биз Майлкнинг соғ-саломатлигини биламиз, бироқ соғир қаердалиги номаълум. Анови капитанни отиб кўйиншанини эшитгандан кейин айбни менга тўнкашади, деб кўрккан. Шундан овлоクロқ жойда яшириниб, ўтириб туришга қарор қилган бўлса керак. Менга икки чийтардан кейин қаерда эканлиги тўғрисида хабар беришими айтишди.

Хейген Кейга илгаридан пухта ўйлаб тайёрлаб қўйилди, қалбакилиги очик-ойдин кўриниб турган жавобни айтди. Начора, шунисига хам раҳмат.

Нима, анови капитан унинг жағини уриб синдириштириш ростми?

Роҳт бўлса керак, деб кўрқаман, — деди Том. — Ёкки Майлк бунинг учун ўч оладиганлардан эмас. Ишончим комилки, бунинг қотилликка ҳеч қанақа даҳни нуқ.

Кей сумкачасини олиб, ундан конверт чиқарди.

У сиз билан алоқа боғлаганда шу хатни бериб қўяшмайсизми?

Хейген бош чайқади.

Агар бу хатни унга етказиб бераман, деб қўлинидан олсан, ва агар сиз бу ҳақда судга кўрсатма берсанги, суд мен хат етказиб бермоқчи бўлган одамнинг қаердалигини билишим тўғрисида хulosса чиқаради. Кубоғи туришг, шошилишнинг нима кераги бор? Тез орада қаердалиги тўғрисида хабар беришига шубҳам йўқ.

Кей стакандаги чойни ичиб тутатди-да, ўрнидан турди. Хейген уни даҳлизга кузатиб чиқди, бироқ у эшикни олан хам эдики, кўчадан қора кийинган, бўйи пастроқ, гузадан келган аёл кирди. Кей аёлни таниди — у Майлкнинг онаси эди. Кей унга қўлини узатди:

Кунингиз хайрли бўлсин, миссис Корлеоне, тинч спирбисизми?

У кичкина кора күзларини дарров Кейнинг бошидан-оёғигача югуртириб чикди, буғдойранг, ажин босган чехрасига самимий табассум юргуди.

— Э-э, Майлнинг қаллиғи-ку, — миссис Корлеоне кучли итальянча таллаффуз билан гапирад, Кей унинг гапларига зўрға тушунарди. — Овқатландингми?

Кей овқатланмоқчи эмаслигини айтмоқчи бўлиб, «Йўқ» деди, лекин миссис Корлеоне Том Хейгенга гина қилиб, итальянчалаб қаттиқ койиди.

— Бечора кизни бир пиёла қаҳва билан меҳмон қилишга ярамадингми, ноинсоф, уятсиз! — деди ва иссиқ, анча кекса аёл учун таажжубланадиган даражада кучли қўллари билан Кейни қўлидан тортиб, ошхонага етаклади. — Қаҳва ичасан, овқатланасан, кейин уйингга етказиб қўйишади. Кўхликкина қиз экансан, поездларда санқиб юрсанг, яхши бўлмайди.

У Кейни ўтқазди-да, йўл-йўлакай пальто ва шляпасини ечиб, стулга ташлади ва плита олдида куймалана бошлади. Орадан икки минут ҳам ўтгани йўқ, стол устига нон, пишлок келтириб қўйди, плитада бикирлаб қаҳва кайнай бошлади.

Кей уялиб:

— Майк ҳакида бирор хабар эшитармикинман, деб келгандим, — деди. — Ҳеч нарсадан хабарим йўқ. Мистер Хейген унинг қаердалигини ҳеч ким билмайди, ўзи хабар бергунча кутиш керак, деяпти.

Хейген шошилиб:

— Ойи, ҳозирча факат шуларни айтиш мумкин, холос, — деди.

Миссис Корлеоне унга норози бўлгандай қараб қўйди.

— Ҳали менга ақл ўргатмоқчи бўляпсанми? Худо ўзи кечирсин, менга ҳатто эрим ҳам ақл ўргатмаган, — деди. Кейин чўкиниб олди.

— Мистер Корлеоненинг соғлиги яхшими? — сўради Кей.

— Тузук. Аста-секин соғайяпти. Шу ҳолнинг юз беришигаки йўл қўйибдими, бу чол қариб, ақли камайибди, деявер. — У бармоқларини букиб, аста бошига уриб қўйди.

Кейин у косачага қаҳва кўйди. Кейин нон ва пишлок билан меҳмон қилди.

Калхна ичиб бўлингач, миссис Корлеоне Кейнинг кўли-
и Кафлари орасига олиб, мулоимлик билан:

Майк сенга хат ҳам ёзмайди, хабар ҳам бермайди деди. — Сен уйингга, ота-онангнинг олдига бо-
раб яхни йигит топиб, куёвга чик.

Хен сумкаласидан хат чиқарди:

Шу хатни менинг номимдан унга жўнатиб юборол-
саним?

Асл ҳатни олиб, Кейнинг бетларини силади.

Албатта жўнатаман, ташвишланма.

Хейген эътиroz билдиrmоқчи бўлганди, у итальян ти-
шига қаттиқ бир нарса деди. Кейин Кейни эшиккача
жўнатиб чиқди. Остонада Кейнинг ёноғидан тезгина ўпди-
да.

Майкин унут, у энди сенга муносиб эмас, — деди.

Уй олдида машина тураг, унда икки киши кутиб
тиради. Улар Кейни Нью-Йоркка, меҳмонхонанинг
шини олдигача етказиб кўйиши. Бутун йўл давомида
турк аниимади. Кей ҳам жим келди. Кей ўзи севган
шам охиёткор, бешафқат котил деган фикрга кўниши-
га уриди. Буни энг пишиқ ва ишончли манбадан —
шини опасидан сўраб билиб олганди.

16-б о б

Карло Риццининг ҳамма нарсадан кўнгли совиди. Ши-
роти орзулад билан Корлеонелар оиласига куёв бўлса-ю,
ами Машхэттеидек расво жойнинг расво бир бурчагига
оукмекер килиб кўйишса. Бу итга суяқ ташлаган билан
сирбар эди. Карло эса ахмок бўлиб, Лонг-Бич яқини-
дан алоҳида уйлардан бирига умидвор бўлганди, дон
соҳиаган вақтида у ерда яшаётганларни ҳайдаб чиқара-
ни деб ўлаганди, уни ҳам ўзиникилар қатори ёнига
чиб, тор доирадаги ишларидан хабардор қиласди, одам-
лари билан таништиради, деб ишонганди. Дон эса унга
ошибатан адолатсизлик қилди. «Буюк донмиш!» Карло
Рицци лабини буриб, масхара қилди. Ёшини яшаб, оши-
ни ошиб бўлган бу ярамас чол уни иши юришмаган безо-
рини кўчага ташлаб кетгандай, тумонат одам ичига таш-
лаб кўйди. Мияси ачиган чол оёқ-кўлини узатиб юборса
кандай соз бўларди. Бир пайтлар Сонни Карлонинг оғай-
шини эди. Агар у оила бошлиғи бўлиб қолса, унга ҳам

ёғлироқ жойлардан бири тегиб қолишига умид құлса бўлади.

Карло қаҳва қуяёттан хотинига қараб турарди. Шу пайт хотини кўзига жуда ҳам хунук, бесўнақай кўриниб кетди. Ё алҳазар, келиб-келиб ҳәтини шу тасқара билан боғладими? Уйланганига ярим йил бўлгани йўғу, тарвақайлаб семириб кетди. Ўзи Шарқий штатдан чик-қан хотинлар хеч қачон италиялик аёллардай қаддабости чиройли бўлмайди.

У қўлини чўзиб, Коннининг тоғорадан кўпчиб чик-қан хамирдай думбасини шапатилаб қўйди. Конни кулди. Карло ундан жиркангандай:

— Сўқимга боқилган чўчқадан ҳам баттар семириб кетдинг, — деди.

У хотини хафа бўлиб, афти буришганини, кўзи ёшланганини кўриб хурсанд бўлди. Буюк доннинг қизи бўлса нима кипти? Ҳозир унинг хотини, шахсий мулки, холагандай муомала қиласди. Корлеоненинг қизини масхара килаётганидан у шу дақиқада ўзига дондан ҳам зўррок кўриниб кетди.

Карло Рицци эринчоқлик билан қахвани секин ичди. Бу каталак унинг жонига теккан эди. У бундай каталакда яшашга ўрганмаганди. Невадада уйларни кенг килиб қуришади. Бундан ташқари, бутун шаҳар оралаб ишхонага бориши керак, соат ўн иккига улгурни лозим. Бугун якшанба, иш бошидан ошиб-тошиб ётипти, устигаустак бейсбол мавсуми авжи қизиган пайт, баскетбол мавсуми ниҳоясига етмоқда, кечки чавандозлик пойгаси ҳам бошланди. Орка томондан келаётган куймаланиш овози хаёлларини чалғитди. Ўгирилиб қаради. Конни у жинидан ҳам ёмон кўрадиган, лекин Нью-Йорк шаҳридаги итальян хотинлари ўртасида расм бўлган модада ясаниб олган эди. Коннининг устидаги белбоғи бор гулли, енглари бурмали шойи кўйлак уни йигирма ёш катта килиб қўйганди.

— Ха, йўл бўлсин? — сўради Карло.

— Лонг-Бичга, отамникага, — деди Конни бепарвонлик билан. — Отам ҳали ҳам касалхонадан тушмапти, мен ҳам олдида бир-икки кун қараб ўтиришим керак.

Карло пайраҳадай ловуллаб кетди.

— Э-ха, демак, оркестрга Сонни бошчилик қиляпти экан-да!

Конни ҳайрон бўлиб унга қаради.

Қанақа оркестр?

Карло тутокиб кетди.

Сен, қўтири қанжик, мен билан яна шунака гаплашадиган бўлсанг, қорнингни ёриб ташлайман.

Конни кўрқанидан орқасига тисарилди, бундан Коннининг баттарроқ ўти чиқди. Ўтирган жойидан шартта турди-ю, Коннининг юзига шапалоқ тортиб юборди. Коннининг юзи шу онда лоладай қизариб кетди. Карло яна учи марта мушт туширди. Коннининг юқори лаби ёришиб, конаб кетганини кўрганидан кейингина ўзига келди. Таби ёрилгани яхши бўлмади, из қолмаслиги керак эди. Конни отилиб ётоқхонага кирди-ю, эшикни ёпиб оғди. Карло кулфнинг шиқирлаганини эшитди. У мазахни пандай хахолаб кулди ва ўтириб, қолган каҳвасини ича бошлиди.

Карло кўчага чиқди. Машинасининг ойнатозалигичи остида қистирилган қофоз турарди. Бу рухсат этилмаган жойда тўхтаганлиги учун тўланадиган жарима қофози эди. Яинил қофоз, демак ўн беш доллар. У қофозни машинасининг кабинасидаги сандикчасига ташлаб қўйди. Санникчада бунақа қофоздан бир тўпи қалашиб ётарди. Энди шининг кайфияти аъло даражада эди. Доим шунака бўлаши талтайиб кетган ярамас хотинни хумордан чиқиб каласанса, дарҳол кайфиятинг қўтарилади. Бундай пантарда Корлеонелар уни камситишашётгани ҳам унучи пандай бўлади.

Биринчи марта уриб Коннининг кўзини кўкартирганида анчагача ачиниб юрганди. Конни эса дарҳол кўзини кўрсатиб, ота-онасига шикоят қилгани Лонг-Бичга кетвонилди. Тўғрисини айтганда у қайтиб келгунча Карло бу тарича бўлганди. Лекин ажабланарлиси шундаки, у анишиб, итоаткор, меҳрибон итальян хотини бўлиб қайтиб келди. Икки ҳафта чамаси сир бой бермай юрди. Нихоят энди бундай хол такрорланмаслигига ишонч ҳосил ги, ди шекилли, бўлган воқеани бошдан-оёқ айтиб берди.

Ота-онаси уни бепарволик, лоқайдлик билан кутиб ошишти, ҳатто ундан кулгандай ҳам бўлишишти. Тўғри, маси қизига сал ачинибди. Ҳатто отасидан Карло Рицчи билан гаплашиб кўйишни ҳам сўрапти. Лекин отаси рабт этинти.

— Гарчи Конни менинг қизим бўлса ҳам, — деди отаси, — энди у эрининг хотини. Мен уларнинг ўртасига туша олмайман. Ҳатто Италия қироли ҳам эр хотининг ишига аралашмаган. Уйига қайтиб борсин ва ўзини шундай тутсинки, эри урмасин.

— Сиз ўзингиз ҳаётингизда бирор марта ойимга қўл кўтарганимисиз? — деди Конни алам қилиб.

Конни отасининг эрка қизи эди. Шунинг учун ҳам унинг бундай чўрткесарлиги узрли эди.

— Ойинг бирон марта ҳам урадиган иш қилган эмас, — деб жавоб берди отаси.

Онаси бош кимирлатиб маъқуллаб, кулиб қўйди.

Конни ота-онасига тўйида совға қилинган пулни эри тортиб олганлигини, нимага сарфлаганлиги тўғрисида оғиз очмаганлигини айтиб берди. Отаси елка қисди.

— Агар менинг хотиним ҳаддан ортиқча ишларни ўзига раво кўрадиган бўлса, мен ҳам худди шундай қилган бўлардим.

Шуңдан кейин Конни попуги пасайиб, уйига қайтиб келди. Отаси уни жуда яхши кўрарди, бу совуққонлик отасида қаердан пайдо бўлганлигини у тушунириб беролмади.

Бироқ дон у ўйлагандай бағритош одам эмасди. У сўраб-суриштириб, деярли ўн беш минг доллардан иборат тўй совғасини Карло тунги барлардаги хотинларга сарфлаб юборганини аниқлади. У Риццининг тотализаторига махсус одамлар қўйди, улар Карлонинг букмекерлик лавозимидаги ҳар бир қадамидан Хейгенни ҳардор қилиб туришарди. Бироқ дон унинг ишига аралашмади. Хотинининг ака-укалари, қариндош ургуларидан кўрқадиган эрдан нимани ҳам кутиб бўларди — у эр оиласвий бурчни қандай адо этади? Бу ўта мураккаб вазият — шунинг учун ҳам қизининг ёнини олишга журъат этолмасди.

Лекин синглисингининг калтакланганини эшитиб, Сонни Корлеоне қаттиқ ғазабланганини, фақат шахсан донининг ўзи томонидан жорий қилинган, ҳатто Сонни ҳам инкор қилолмайдиган қатағонгина уни қасос олишдан тўхтатиб қолганлигини эшитганида эди, Карло Рицци ҳам сал ховуридан тушган бўлармиди. Айнан шунинг учун Сонни Рицци билан учрашиб қолищдан қочиб юрди, у ўзига ишонмас, ўзини тутолмай қолищдан кўркарди.

Мана, бугун ҳам ўзига ҳеч қандай хавф-хатар йўқлинига ишончи комил бўлган Карло Рицци шундай ажойиб юниб кун тонгига Тўқсон олтингчи кўча бўйлаб машинасида Ист-Сайд томон учуб борарди. У иккинчи томондан уйининг олдига Сонни Корлеоненинг машинаси кебиб тўхтаганини кўрмади.

Оила мулкидаги қароргоҳини тарк этган Сонни тунни шахарда, Люси Манчининида ўтказди. Ҳозир уйга етасига ўйлда уни тўрт шахсий соқчи — иккитаси олдида, иккитаси орқада кузатиб борарди. Унинг миясига шахарга келгандан кейин синглисига учраб ўтиш ва уни бирга Лонг-Бичга олиб кетиш тўғрисидаги фикр келиб қолди. Карло ҳозир Ист-Сайдда мазза қилиб юрипти, хотинини машинада етказиб қўйишга эса пулни аяди, масис. Шундай бўлгач, синглисини бирга олиб кетади.

Сонни ҳеч қачон лифтдан фойдаланмасди. У лифтни конкон деб биларди. Шунинг учун зинапоянинг иккисини бир ҳатлаб, саккиз марш^{*}ни тез босиб чиқдила Конининг квартираси эшиги олдида тўхтади. Эшикни чертди. У Карло жўнаб кетганини кўрганди. Демак, синглиси уйда. Ҳеч ким жавоб бермади. У яна эшикни чертди. Синглисининг ҳадиксираган овози эшитилди.

Ким у?

Чўчиб айтилган бу гал Соннини довдиратиб қўйди. Синглиси болалигиданоқ ерга урса кўкка сапчидиган, ғолов қиз бўлиб ўстанди. Оиланинг бошқа аъзолари габи ўзини дадил ҳимоя қила оларди. Нима бўлдийкин?

Бу мен, Сонниман, — деди у.

Қўлғ шиқирлаб эшик очилди ва Конни хўнграб ақанининг бўйнига осилди. Сонни шу даражада ўзини йўқиб кўйдики, дастлабки дақиқаларда қаққайиб туриб қолди. Кейин синглисини ўзидан сал нари итариб, шишиб юзини кўрдию, нима бўлганлигини тушунди.

У настга отилиб тушиб, синглисининг эри орқасидан ғимокчи бўлди. Қаттиқ ғазабланганидан Соннининг афти ўринишиб кетди. Конни акаси ўзини тутолмаётганини туриб, маҳкам ёпишиб олди, қўйиб юбормасдан, уй ичила тортиди. Энди у қаттиқ кўрққанидан хўнграб йиғларди.

* *Марш* — зинапоянинг иккиси супа ёки қават ўртасидаги қисми.

— Бўлти, — деди Сонни. — Бас қил. — У ошхонага кириб, телефон рақамларини тера бошлади. — Ҳозир врач чақираман, текшириб кўрсин. Ҳозирги ахволингда эҳтиёт бўлишинг керак. Қанча қолди ўзи?

— Икки ой, — деди Конни. — Сонни, илтимос қиламан, унга тегма, ёлвораман.

Сонни кулди. Унинг қиёфасида шафқатсизлик намоён эди.

— Ташвиш қилма, — деди. — Боланг отасиз туғилмаслигига ҳаракат қиласман.

У синглисинген соғ ёноғидан ўпиди кўйди-да, ташқарига чиқди.

Ист-Сайддаги Бир юз ўн иккинчи кўчада, қандолатхона олдида, Карло Риццининг тотализатори жойлашган жойда машиналар икки қатор бўлиб, қатор тизилиб турарди. Тотализаторга кириш йўллагида оталари якшанба куни эрталаб машинада сайр килдириб келиш учун бирга олиб келган болалари билан қувлашмачоқ ўйнашарди. Бу ерга тўплангандар бейсбол ўйинида у ёки бу команданинг тарафини олиб, ўртага пул кўйиб қимор ўйнашарди. Болалар эса команда танлашда оталарига ёрдам беришарди. Карло Рицци келганини кўриб, унинг мижозлари болаларни ҷалғитиш учун музқаймоқ олиб беришди, ўзлари эса бейсболчиларнинг кайси бири уларга ютуқ келтириши мумкинлигини аниқлашга ҳаракат қилиб, биринчи бўлиб тўп узатувчи бейсболчиларнинг исм-фамилиялари ёзилган газетани ўқишга киришдилар.

Карло савдо зали орқасидаги катта хонага ўтди. Унинг икки «мирза»си — кўринишидан орик, лекин чайир Салли Рэгс ва «Тренер» лақабли ўта бесўнақай яна биттаси кўйиладиган довни ёзид бориш учун чизикли дафтарчани олиб, тайёр бўлиб туришарди.

Орадан ярим соат ўтгач, омадини синааб кўрмоқчи бўлганлар тарқалиб кетишли. Карло Салли Рэгс билан салқинлаб ўтириш учун айвонга чиқишиди. Болалар асфальт йўлда шайба ўйнашарди. Полиция машинаси йўлдан катта тезликда ўтиб кетди. Карло билан Салли Рэгс бунга парво ҳам килишмади. Корхонанинг полиция участкасида кучли ҳомийлари бор эди, шунинг учун ҳам маҳаллий маъмурларнинг кўли калталик киласади. Қиморбозларни курсаб олиш учун энг юқоридан кўрсатма бўлиши керак. Бундай кўрсатма бўлган тақдирда ҳам

тенишлі одамлар Карло Риццининг одамларини олдин-
сан огохлантириб күядилар.

Кандолатхонадан чиққан Тренер уларнинг ёнига ке-
тиб ўтирди. Бейсбол хақида лақиллаб ўтиришди, кейин
хўбиг мавзуси аёлларга кўчди. Карло хурсанд бўлиб
кутиб:

Уйда ким бошлиқ эканлигини кўрсатиб қўйиш
учун бугуп яна хотинимни дўппослашга тўғри келди, —
теди.

Тренер эҳтиёткорлик билан:

Яхши қилмабсан, эрта-индин кўз ёрадиган одам, —
теди.

Э, қаёқдаги гапларни айтасан, башарасига икки
марта яхшилаб туширдим, холос, — деди Карло. —
Чўтмайди. — У қовоғини солиб жим бўлди. — Ўзинг
ўйнаб кўр, уйда хўжайинчилик қилмоқчи. Йўқ, бунақа-
ни кетмайди.

Кандолатхонанинг олдида бекорчи ўйинчилар анча
тўпланиб қолишиганди. Улар ўзларича бейсбол ўйини
хақида баҳслashiшарди. Баъзи бирлари «мирза»лар ва
Карло орқасидаги зинапояга келиб ўтиришди. Тўсатдан
уада шайба ўйнаётган болалар қиргий човут солган
чумчук галасидай ҳар томонга қочиши. Бир машина
кандолатхона олдига ўқдай учиб келди ва шундай қаттиқ
тўхтадики, кулоқларни тешиб юборадиган даражада чи-
ниллаган овоз чиқди. Машина тўхтаб улгурмасданоқ ол-
минги эшиқдан бир одам шундай шошилиб тушдики,
кутилмаган бу воқеадан ҳамма қотиб қолди. У Сонни
Карлсоне эди.

Қаттиқ ғазабланганидан унинг чорпаҳил юзи оппоқ
булиб кетган, дўрдок лаблари дир-дир титрарди. Кўз
отиб юмгунча у зинапояга кўтарилиди-да, Карло Рицци-
нинг ёқасидан олди. Бошқалардан ажратиб олиш ва
иутакка судраб чиқиш учун Карлони бор кучи билан
порти. Лекин Карло чайир қўллари билан эшик олди-
ни темир панжарарага мажкам ёпишиб олганди. У юзи
ва бошини оёқлари орасига яширишга уриниб, қунишиб
олди. Сонни ёқасидан олгач, устидаги кўйлаги кийма-
ни ма бўлиб йиртилиб кетди.

Шундан кейин бўлган воқеани кўрган одам албатта
иширобга тушарди. Сонни ғужанак бўлиб олган Карло-
ни тинимсиз дўппослар, мушт туширас, ғазабидан хи-

риллаб қолган овози билан аямай ҳақорат қиласы. Хүкиздай кучи бўла туриб, Карло тирнокча қаршилик кўрсатмасди, шафқат қилиш, узр сўраш ҳакида оғиз ҳам очмасди, хатто инграб ҳам кўймади. Тренер ва Салли Рэгс мик этмасдан ўтиришди. Улар Сонни куёв боласини ўлакса килиб калтаклади, деб ўйлашганди ва унинг ҳолига тушишни хохлашмади. Ўйинга халакит берган давангирни боплаб сўкиб, хумордан чиқишига тўплланган чурвакалар ҳам бу томошани кузатиб туришди. Улар уришқоқ, жангари кўча болалари бўлишларига қарамай, ваҳшийлашган Соннини кўришиб, жим бўлиб қолишди. Бу орада иккинчи машина етиб келди, ундан Соннининг икки шахсий соқчиси отилиб тушди. Бўлаётган воқеани кўриб, улар ҳам аралашишга журъат этишмади. Улар агар четдаги одамлардан биронтаси аҳмоқлик килиб, Карлонинг тарафини олишмокчи бўлса, дархол хўжайинини қутқаришга тайёр бўлиб турдилар.

Калтакланяётган одам бутунлай итоаткорлик килиб турганлиги учун ҳам бу жуда мудхиш томоша эди. Ким билади, дейсиз, балки унинг ҳаётини ана шу итоаткорлик қутқариб қолгандир. Темир панжарага маҳкам ёпишиб олиб, Сонни уни кўчанинг ўртасига судраб чиқишига йўл кўймади. Гарчи Сонни билан муштлашишга етгудай кучи бўлса ҳам, ҳамон қаршилик кўрсатмасди. Бошига, бўйнига, елкаларига тинимсиз мушт ёғиларди. Бироқ Карло Сонни ҳолдан тойиб, жаҳлидан тушгунча ломмим демай, бош эгиб тураверди. Сонни ҳансираф унга қаради-да:

— Итвачча, агар синглимга яна бир марта қўл кўтаратидиган бўлсанг, каллангни оламан, — деди.

Бу гап вазиятни юмшатди. Чунки агар Сонни ҳақиқатан ҳам Карлони ўлдирмоқчи бўлганда, дағдага килиб, кўрқитиб ўтирасди. У аламидан, ноиложликдан дағдага киласы, чунки Карлони ўлдириш мумкин эмасди. Карло ундан кўзини олиб кочди. У бошини кўтармасдан панжаранинг темир тўсиқларини қўлида эгиб-букишда давом этди ва Соннининг машинаси моторини гуриллатиб олислаб кетгунча, Тренернинг файритабиий, деярли оталарча фамхўрлик билан айтилган: «Бўлди, Карло, юр, дўконга кирайлик. Ҳаммага томоша бўлишнинг нима кераги бор», — деган овози эшитилгунга қадар ана шу ҳолатда тураверди.

Шундан кейингина Карло зинапоянинг тош босқич аридан шигоҳини узишга, белини кўтариб, панжара сикларидан кўлини олишга журъат этди. Қаддини тикаб тик тураркан, бир одам иккинчисини ҳақорат қилғанинг гувоҳи бўлган болалар кўзи косасидан чираб. ишончлари тиришиб, унга қараб туришганини сарди. Карло Рицци дўлдай ёғилган қаттиқ зарбалардан шикастланмагди. Кўпроқ руҳий изтиробдан, қаттиқ кўрқсандан бўлса керак, кўнгли айний бошлади. Тренер кўлини стаклаб, қандолатхона орқасидаги хонага олиб кирди. Шикастланмаган, конамаган, лекин ҳаяжон зарбидан сакари кетган, фурра билан тўла юзига муз малҳам шиганида қаршилик қилмади. Ваҳима чекиниб, энди қаттиқ ҳақоратланганини ўйлаганда, Карло кўнгли айниб, салт қилди. Тренер унинг бошини чаноқ — сирланган су с ювгич устида ушлаб турди, кейин худди маст одамни стаклагандай уни қўлтиқлаб, нарвондан дўкон устигани хонага қўтарилишга ёрдам берди ва ёткозоналардан биринга ётқизиб қўйди. Салли Рэгс сездирмасдан қайгашиб койиб бўлганига Карло эътибор ҳам бермади.

Салли Рэгс эса пиёда юриб Учинчи авенюгача бордила. Рокко Лампонега кўнфироқ килиб, бўлган воқеа ҳақида батайфисил ахборот берди. Рокко бу хабарни хотиржамлик билан қабул қилди ва ўз навбатида телефон орқали сирорегиме Пит Клеменцага етказди. Клеменца норози бу инб томонини қирди ва тўнфиллади:

Э, қуриб кетсин, бу Сонни дегани қутурган бука булини. Бироқ аввал кнопкани босиб, кейин гапиргани учун бу гапларни Рокко Лампоне эшитмади.

Сўнгра Клеменца Лонг-Бичга, Том Хейгенга кўнфироқ қилди. Хейген бир неча дақиқа жим тургач:

Ҳар эҳтимолга қарши имкони борича тезроқ йўлга бир неча машина жўнатинг, — деди. — Машиналар тарбияид бўлиб, ё йўл ҳодисаси юз бериб ёки бошқа бирор сабаб билан Сонни ушланиб қолиши мумкин. Бундан шайтларда у нима қиласётганини билмай қолади. Бизнини дўстларимиз унинг шаҳарда эканлигини эҳтимол шинтинган бўлсалар керак. Лекин ҳархолда...

Мен йигитларни йўлга чиқариб улгургунимча Сонни уйда бўлади, — деди Клеменца шубҳаланиб. — Агар неи улгура олмасам, демак, Таттальялар ҳам улгура олмаймайди.

— Түфри, биламан, — деди шошилмай Хейген. — Аммо күзда тутилмаган бирор воқеа юз бериб, Сонни ушланиб қолиши мумкин. Ҳаракат қил, Пит.

Клеменца ичидә сүкениб, Рокко Лампонега құнғироқ қилди ва Лонг-Бич йүлиға бир неча машинада одамлар чиқаришни буюрди. Үзи ҳам құримсиз машинасини олиб чиқди-да, әндилікда унинг үйини құриқлаёттан коровулар отрядидан уч кишини олиб, Атлантик-Бич орқали күпrikдан ўтиб, Нью-Йорк томон йўлга чиқди.

Қандолатхона олдида ўралашиб юрган ўртача үйинчи, лекин яхшигина айғоқчи бўлган, Таттальялар оиласидан мояна олиб турадиган бекорчилардан бири алоқачига құнғироқ қилиб, у орқали маълумотни хўжайнинг етказди. Лекин Таттальялар оиласи ҳали ҳарбий давр талабларига мослашиб улгуришмаганди. Шунинг учун ҳам маълумот оралиқ тўсиклардан ўтиб, оила бошлифи билан боғлайдиган сарогегимега етиб келгунча вакт бой берилди. Бу пайтга келиб, Сонни Корлеоне отасининг Лонг-Бич шахри яқинидаги үйига соғ-саломат етиб келган ва унинг қилмишларидан бехад жаҳли чиққан дон олдида жавоб беришга тайёр турарди.

17-б о б

Корлеонелар оиласи ва уларга қарши бирлашган беш оила ўртасида 1947 йилда бўлиб ўтган уруш ҳар икки томонга қимматга тушди. Капитан Макклоскининг ўлими учун қасд олиш мақсадида полиция уришаётган томонларга қаттиқ тазийқ қўрсағтаглиги вазиятни янада мураккаблаштирганди. Ҳозиргача полиция бошқармаси-нинг оператив раҳбарлари бойлик орттириш мақсадида турли киморхоналар, ўғрихоналар ва фоҳишахоналарни ҳомийликка олган ҳокимиятга дахлдор бўлган амалдорларниң сиқуви билан ҳисоблашмаган холлар камдан-кам бўларди. Бироқ жанговар зобитлар юқоридан берилган буйруққа бўйсунмай қўйиб, армияда қўзғолон ва ғалаён рўй берганда штаб генераллари ожиз бўлиб қолганлари каби, бу амалдорлар ҳам ожиз әдилар.

Корлеонелар оиласи бундай хужумлардан душманларига нисбатан камроқ зарар кўрди. Бу оила бойлигининг асосий қисми киморхоналардан келарди. Шунинг учун у яширин лотерея қиморхоналари таъқиб остига

чинчанидан кейин заар қўрди. Ташкилотчилар ва патла сотуничиларни жиноят устида қўлга тушириб, аввал қўмок билан роса савалашди, кейин қамоққа ташлашди. Бир неча яширин «банк»ларни ва қиморхоналар жойланган уйларни топиб олишиб, куршаб олишлар натисида уларнинг эгалари, «банкчи»лар жиддий заар ғурнишлар. «Банкчи»ларнинг кўпчилиги катта тузлар бу тиб, сарогегителарга шикоят қилишиб, улар эса бу шикоятларни оила кенгаси мұхокамасига қўйишибди. Лекин хеч қандай чора-тадбир ўйлаб топишнинг иложи нук эди. «Банкчи»ларга вактинча қиморхоналарни ёпиб туриш тўғрисида кўрсатма берилди. Энг даромадли жой бу иш Гарлемда «банкчи»лар маҳаллий негрлар билан атмаштирилди. Улар таваккал қилиб, полициячилар тоғомайдигап жойларда қиморхоналар очдилар.

Капитан Макклоски ўлимидан кейин гоҳ у, гоҳ бу матбуотда унинг исми Солоццо исми билан бирга тилга олингани хабарлар пайдо бўла бошлади. Уларда Макклоски ўлимидан сал олдин қаердандир катта микдорда нут олганлиги айтиларди. Хейген ўйлаб топган бу маътумотлар, унинг елиб-югуриши билан матбуот сахифаларни пайдо бўларди. Полиция идораси матбуот хабарларини ё тасдиқламас, ё рад этмасди. Бу пайтда эса бу хабарлар таъсир кучини кўрсата бошлаган эди. Сотиб олингани айғоқчилар, Корлеонелар оиласидан мояна олиб турадиган полициячилар орқали полицияга Макклоски сенин чиққан товламачи бўлганлиги тўғрисида тинимсиз ахборотлар тушарди. Агар у шунчаки пул, оддий пора олинга майли эди, бу полициянинг оддий хизматчиси олин табиий ҳол эди. Лекин у олган пуллар энг жирганич пуллар — қотиллик, наркотик моддалар сотиш орқали топилган пуллар эди. Бу эса полициядаги ахлоқий талабларга кўра кечириб бўлмайдиган гуноҳ эди.

Конунчилик ва интизомга кўр-кўрона ишониш ва унга риоя килиш полициячига хос хусусият эканлигини Хейген тушунарди. Бу у хизматини қилаётган тирикчиликни бошқа нарсани ўйламайдиган оддий одамлар ишончни қараганда табиийроқ, ҳалолроқ ишонч эди. Ахир сарниб-интизом, конунчилик полиция ва унинг ҳар бир дарюси роҳат-фароғатда яшашини таъминлайдиган, деярли унинг ҳар бир аъзосини ҳукмрон қиласидиган сехрли кечида! Иккинчи томондан у зарур бўлган одамдан но-

рози бўлиб юради. Оддий одам айни пайтда ҳам унинг васийлиги остидаги одам, ҳам ўлимга хукм қилиб қўйилган одамдир. Васийлиги остидаги одам сифатида у қўрномак, қўпол, инжик, ўлимга хукм қилиб қўйилган одам сифатида эса кув, ҳавфли, ўта маккор. Агар тартиб соқчилари қўлига тушиб қолгудай бўлса, полициянинг ҳамма хатти-харакатларини ҳар қандай йўллар билан барбод қилиш учун полиция қўриқлаётган жамият тўла харакатга келади. Юкори амалдаги бошликларни сотиб олишга киришилади. Кўнгилчан суд учига чиқсан муттаҳам ўғриларга нисбатан шартли хукм чиқаради. Агар оқловчилар жиноятчиларни оқлашга ожизлик қилиб қолишиша, штатларнинг губернаторлари, ҳатто президентнинг ўзи уларни афв этишларини сўраб, бу ишга аралашишдан тортинмайдилар. Вақт ўтиши билан полициячи-нинг ҳам калласи ишлай бошлайди. Нега энди оми ҳалқ қонуний жазодан қутилиш учун сарфлаётган пулларни полициячи ўз қўлига олиши мумкин эмас. Ахир бу пул унга бошқаларга қараганда кўпроқ керак-ку! Унинг фарзандлари ҳам коллежларда ўқисин. Уларнинг бошқалар фарзандларидан кам жойи борми? Унинг хотини ҳам қимматбаҳо моллар сотиладиган магазинга бориб савдо қилсин. Қишида отпускага чиқиб, Флоридага бориб пляжда қорайиб келса, ўзига ҳам зарар қилмасди. Ахир ҳар ҳолда у ҳавф-хатар остида ишлайди, бу ҳазилакам гап эмас-да!

Лекин шунга қарамасдан у ҳатлаб ўтолмайдиган чегара ҳам мавжуд. Тўғри, у букмекердан пора олади, эвазига унинг фирибгарлик ишларига аралашмайди. У машинасини мумкин бўлмаган жойга қўйган ёки тезликни оширган ҳайдовчидан пул олади. Маълум микдорда пул эвазига у таклифнома билан уйларга келадиган қизларни ҳам қўрмаганликка олади. Бундай қизлар кечкурунлари кўча-кўйга тўлиб кетади. Инсон табиатига хос бўлган бундай ишлар қадимдан мавжуд. Лекин полициячига одатда куролли талончиликка, наркотик моддалар билан савдо қилишга, зўрлашта, қотилликка ва бошқа ёвузликларга бепарво қараганлиги учун зўрлаб пора берилмайди. Унинг тушунчасига кўра бундай жиноятлар унинг шахсий қудрати асосини емиради ва бунга бефарқ қараб бўлмайди.

Полиция капитанининг ўлдирилиши, полиция хизматчилари нуқтаи назаридан қараганда, подшонинг ўлдирилиши билан тенг эди. Аммо Макклоски наркотик моддалар билан савдо қилувчи учига чиқсан контрабандачи билан бирга отиб ўлдирилганлиги маълум бўлгач, инсон ҳастига суйкасд қилишда иштирок этганликда ундан шубҳаланишаётганлиги ҳам маълум бўлиб қолди ва полициячилар даврасида ўч олишга бўлган эҳтирос аста-секин сўна бошлади. Бунинг устига қанчалик чирсансанг ҳам барибир турмуш ўз йўлига соларкан. Насияга олган молларнинг пулини бериш керак, узоқ муддатга карзга олган машинасининг пулини тўлаш керак, болаларни оёққа турғазиш керак... «Рўйхатнома»дагилардан чўтал олмаса, полициячи маошини учма-уч етказиш учун бўэчининг мокисидай тинимсиз югуриши керак эди. Масалан, дейлик, нонуштага расмий рухсатсиз савдо килаётган лўкоидордан чойчака ундиради. Масалан, дейлик, машинасини тўғри келган жойда қолдирган биронта ҳайдовчи наидо бўлиб қолади. Хўш, нима қилиши керак? Баъзи бирорлар баччабозлик, ҳақорат ёки зўрлашда шубҳа қилиниб, участкага келтирилганларнинг чўнтакларини шу ернинг ўзидаёқ тозалаб қўйишарди. Буларнинг ҳаммаси юқоридаги полициячиларнинг ён босиши билан тугарди. Улар шу йўл билан қадр-қимматини ошириб олганларидан кейин оиласвий синдикатларга тирикчилик қилишга рухсат беришди. Яна машиналар ишга тушди, яна маҳаллий маъмурларнинг тизмаси ва ой сайин ким қанча чой пули тўлаб туриши юзасидан кўрсатмалар, «рўйхатнома»лар ёзилди. Яна ижтимоий тартиб мавжудлигига ухшаш жимлик вужудга келди.

Хатарли дақиқаларда дон Корлеоне ётган касалхонага ҳусусий айғоқчилардан сокчилар қўйиш фикри Хейтсидан чиқсан эди. Кейин бу сокчилар Тессио отрядидаги кучлироқ сокчилар билан алмаштирилди. Аммо бундан ҳам Соннининг кўнгли тўлмади. Февралнинг ўртасига келиб, дон анча тузалиб, жойидан жилдириш чумкин бўлиб қолганда, уни санитария машинасида уйга, парк ичидаги қароргохига кўчириб келишди. Уйда унинг келишига пухта тайёргарлик кўрилди – ҳар эҳтимолга қарши кўзда тутилмаган қийинчиликларнинг олдини олиш масасида ётоқхона энг замонавий медицина асбоб-уску-

налари билан жиҳозланиб, касалхона палатасига айлантирилди. Синчковлик билан саралаб олинган, синалган ҳамширалар туну кун беморнинг каравоти олдида навбатчилик қилдилар. Кулок эшитмаган миқдордаги хизмат ҳаки эвазига дўхтир Кеннедини доимий врач сифатида ёки ҳеч бўлмаганда донни медицина ҳамширалари қарамоғида қолдириш мумкин бўлгунга қадар бу уйсанаторийга кўчиб келишга кўндирилдилар.

Боғ теграсига қадам кўйиш мумкин бўлмай қолди. Бу ердаги уйларда истиқомат қилаётган, лекин оила иши билан банд бўлмаганлар дон Корлеоне маблағи хисобига она юртига – Италия қишлоқларига дам олишга жўнаб кетишиди. Уларнинг ўрнига Сонни ва Клеменцанинг мерганлари жойлаштирилди.

Сал ўзига келиб олиши, шу билан бирга янги қурилаётган ҳашаматли меҳмонхона ва қиморхоналар комплекси оила учун қандай имкониятларга эга эканлигини чамалаб кўрсин деган мақсадда Фредди Корлеонени Лас-Вегасга жўнатиб юборишиди. Лас-Вегас Фарбий соҳил империясига қарашли бўлиб, ҳозирча бетараф эди. Бу империяни бошқараётган дон ўз теграсида Фреддининг хавфхатарсиз яшашини таъминлашни зиммасига олган эди. Нью-Йоркдаги беш оила Фреддини Лас-Вегасда таъкиб этиб, янги душман ортириб олишни хаёлларига ҳам келтиришмасди. Нью-Йоркда ҳам уларнинг иши бошидан ошиб-тошиб ётганди.

Дўхтир Кеннеди бемор олдида иш ҳақида сухбатлашишини ман қилди. Бироқ бу ман этиш билан хисоблашишини ҳеч ким ўйламасди. Дон уйга келган биринчи куниёқ ҳарбий кенгаш ўтказишни талаб қилди. Кечга бориб унинг хонасига Сонни, Том Хейген, Пит Клеменца ва Тессио тўпланишиди.

Дон Корлеоне камқувватлилигидан ҳали гапиришга қийналар, бироқ у ҳамма гапни тинглашни, зарур ҳолларда тақиқлаш ҳуқуқидан фойдаланишни хоҳларди. Фредди Лас-Вегасга қиморхонадаги ишни йўлга солиши учун жўнатилганини эшитиб, бош эгиб маъкуллади. Оила аъзоларининг Бруно Таттальядан қасд олганлиги тўғрисидаги хабарни эшитганда оғир хўрсениб, норози бўлгандай бош чайқади. Лекин ҳаммасидан ҳам Майкл Солоццо ва Макклоскини отиб ўлдириб, Сицилияга қочиб кетишига мажбур бўлганлиги тўғрисидаги хабардан қат-

түкрөк хафа бўлди. Бу хабарни эшитган дон қўли бишни хамма хонадан чиқсин, дегандай ишора қилди. Кенганини донсиз, бурчакдаги қонунишуносликка оид аданётлар териб қўйилган хонада давом эттиришга тўғри келди.

Сопни Корлеоне ёзув столи орқасидаги катта креслотга чўқди.

Мен икки ҳафта, врач оиласвий ишлар билан шутгулланса бўлади, деб рухсат бермагунча чолни безовта килмаслик керак, деб ўйлайман. — У жимиб қолди. — У гузалиб, ўрнидан тургунча ишларни тўғрилаб қўйсак, сонг бўлмасди. Полиция рухсат берди. Демак, машинани шинга солишимиз керак. Энг аввало Гарлемдаги яширин югеряни қайтариб олиш зарур. Кора чурвақалар учтург кун шўхлик қилишди, бўлди, энди иззатини ҳам билинисин. Ҳаддидан ошиб кетишиди, бас энди. Ҳар қадамда ютуқдан қисиб қолишаپти. Ўзлари машиналарда савлат тикиб, сайд килиб юришади. Тўловларни эса ё муддатини чутиб юборишади, ё ўйинчига у ютиб олган ютуқнинг ярмини беришади, вассадом. «Банкчи»нинг мижозлар олдида ўз бойлигини кўз-кўз қилиши, башанг кийиниб олиб, чиройли машинада гердайиб юриши менга керак эмас. Ўйинчиларнинг ютуғидан уриб қолиш ҳам мутлақо керак эмас. Бўлди, якка хунармандчиликнинг кераги йўқ, унга номимизга доғ туширишади. Том, бу масалани зудлик билан ҳал этиш керак. Одамларга тўсиқ олиб ташлансаннингни айтиб қўйсанг бас, ўёғи ўзи юришиб кетаверади.

Гарлемда ҳеч кимдан тап тортмайдиган йигитлар бор. деди Хейген. — Улар катта пулга мазахўрак бутиб қолишиди. Яна ташкилотчи ва банкчи бўлиш уларга скармикин.

Сопни елкасини қисди.

Ёқмаса номма-ном Клеменцага айтиб қўясан, васалоти Уларнинг ақлини киритиб қўйиш Клеменцанинг бағифаси.

Тўғрилаймиз, ҳеч қанақа гап бўлиши мумкин эмас, деди Клеменца.

Тессно ёнг оғир мавзуда гап бошлади.

Иш бошлишимиз биланоқ Беш оила бизга қарши олди. Гарлемдаги «банкчи»ларимизга, Ист-Сайдда-и-Букмекерларимизга ҳужумлар бошланади. Балки биз-

шинг хомийлигимиздаги тиқувчилар ҳам таъқиб қилинар. Бу уруш бизга кимматта тушади.

— Балки бош күтариша олмас, — деди Сонни. — Ахир ҳужум бошлашса, тегишли жавоб бўлишини улар ҳам билишса керак. Мен тинчлик музокаралари олиб бориш юзасидан қармоқ ташлаб кўрдим, кенжА Таттальяга хун тўлашда бир оз ён боссак, балки тил топишиб кетармиз.

— Бизнинг тинчлик тўғрисидаги таклифларимизни қабул қилишмайди деб ўйлайман, — деди Хейген. — Кейинги ойлар мобайнида улар жуда катта зарар кўришиди. Сўзсиз бунга бизни айбор деб ўйлашади. Бунга уларда асос ҳам бор. Менимча уларнинг максади бизни наркотик моддалар билан савдо қилишда иштирок этишга мажбур қилиш, оиланинг давлат аппаратидаги алоқаларидан фойдаланишдан иборат. Бошқача қилиб айтганда Солоццо гояларини Солоццосиз амалга оширишмокчи. Лекин дастлабида кучларимизни пароканда қилиш учун бизга қандайдир зарба беришади. Уларнинг ҳисобкитобларига кўра шундан кейин биз уларнинг наркотик моддалар тўғрисидаги таклифини қабул қилишга мажбур бўламиш.

Сонни чеरтиб-чертгиб деди:

— Наркотик моддалар истисно қилинади. Бу таклифга дон «йўқ» деган, демак йўқ. Бу масалани унинг ўзи ҳал қилса, билмадим.

— Демак, олдимиизда тактик муаммо турипти, — деди Хейген ишбилармонлик билан. — Биз ошкора, ҳамманинг кўз олдида иш олиб боряпмиз. Тотализатор, лотерея, тўғри келиб савалайвер. Бу — заиф позиция. Таттальялар оиласи эса фохишибозлик, шу жумладан, уйга бориб хизмат қиласидиган фохишибозлик билан шугулланади. Докерлар касаба уюшмаси устидан назорат ўрнатган. Қайси томондан ёндашишни билмайсан. Колган оилалар қиморхоналар ишида пайчи сифатида қатнашадилар, бирок бу энг муҳими эмас. Энг муҳими курилиш ташкилотлари пудрати, судхўрлик, касаба уюшмаларини тинчилиш, хукумат буюртмаларини олишга ёрдамлашишда. Яъни, асосан куч ишлатиш йўли билан, бегуноҳ одамларни кўрқитиш йўли билан пул топишибади. Албатта, кўчаларда эмас. Таттальяларнинг тунги клуби жуда ҳам машхур. Сал турткилайдиган бўлсак, шов-шув, тўпо-

лон күтарилади. Сиёсий доиралардаги алоқаларга келсак, хозирча дон иш бошида эмас экан, улар билан бир хил шароитдамиз. Ҳархолда бу жиддий муаммо.

— Бу муаммони менга қўйиб бер, Том,— деди Сонни.— Уни мен ҳал қиласман. Сен музокараларни тўхтатиб қўйма, мен айтган нарсалар билан жиддий шуғуллан. Ишга киришаверайлик, қўрамиз қанақа йўл тутишларини, бирор чорасини топармиз. Клеменца ва Тессионинг аскарлари кўп. Гарчи улар беш оила, биз бир оила бўлсак ҳам улар билан теппа-тeng микдорда аскар ажратамиз. Жуда ноилож қолсак, яширинамиз. Бошқа илож йўқ.

«Якка ҳунармандлар», яъни ракиб негрларни суреби чиқариш ҳақиқатан ҳам қийин бўлмади. Полицияга ҳабар берилганди, қора танлилар тўғрисида гап кетаётганини учун ҳам уларни зудлик билан суреби чиқаришиди. У пайтларда ноқонуний ишларга аралашиб қолган негр и полициячиларнинг энг каттасига ёки амалдор раҳбарига иора бериб кутилиб кетиши қийин эди. Бунинг бошқа сабаблари йўқ эди, асосан, ирқий хурофот, ирқий нотўғри тушиунча туфайли шундай килинарди. Гарлемда жиддий қийинчилик бўлади, деб ҳеч ким ўйламаганди, у сенда ҳамма нарса осонгина ҳал бўлиши олдиндан маътум эди.

Бени оила биргалашиб, улар кутмаган томондан зарба беришди. Тикувчилар касаба уюшмасининг кўзга кўринган икки ходимини отиб ўлдиришиди, уларнинг ҳар иккиси ҳам Корлеонелар оиласига хизмат киларди. Ундан кейин соҳилицаги кўчалардан Корлеонеларнинг пайчиларини хайдаб чиқаришиди, бу томонларга букмекерларни киритмай кўйинди. Порт ишчиларининг маҳаллий касаба уюшмалири душман томонга ўтиб кетишиди. Хўжайнинг садоқатини булиб, унга хиёнат қилишларига эришиш мақсадида бутун шахар бўйлаб Корлеоне букмекерларини қўркита бошланди. Гарлемда Корлеонелар оиласининг қадрдон дўсти на итифоқчиси бўлган йирик «банкчи», яширин лотереяхона хўжайини ваҳшийларча ўлдириб кетилди. Илож соғмаганди. Сонни сарорегимеларга пистирмага ўтишга буирук берди.

Шахардаги икки уйга жойлашишиди. Одамлар учун санактар, озиқ-овқат учун музлатгич, куроллар, ўқ-дори-ор кеттиришиди. Бир уйга Клеменца, иккincinnисига Тессионишиниб олди. Оиланинг букмекерларига шахсий

соқчилар бириктирилиб қўйилди. Лекин Гарлемдаги «банки»лар Беш оила томонга ўтиб кетиши: хозирча бунга карши бирон-бир иш қилишнинг иложи йўқ эди. Кучкудрат қўлдан чикиб кета бошлади. Кирим ўта паст эди. Ана шу тарзда бир неча ой ўтди ва баъзи бир нарсалар, энг аввало Корлеонелар оиласи ўз қуч-кудратига ортиқча баҳо берганлиги аниқланиб қолди.

Бунинг қатор сабаблари бор эди. Дон соғайиб, бошқарув тизгинини қўлга олгунга қадар оиланинг сиёсий кудратига жиддий зарар етган эди. Бундан ташқари тинчликда ўтган кейинги ўн йиллик ҳар икки сарогегиме Клеменца ва Тессионинг жанговарлик сифатларига салбий таъсир кўрсатганди. Ҳамон олдига ҳеч ким тушолмайдиган ижрочи ва ишбилармон бошқарувчи Клеменца ҳарбий етакчи учун хос бўлган ёшлик шижаоти ва чарчоқ билмаслик хислатларини йўқотди. Тессио ҳам ёши ўтиб, аввалги шафқатсизлигини йўқотди. Том Хейген уруш даврида consigliori ролига тўғри келмасди. Унинг энг асосий камчилиги — сицилиялик эмаслиги эди.

Оила ҳарбий ҳолатга ўтиши биланоқ бу камчиликлар яққол сезилиб қолди, лекин Сонни уларни бартараф этишга ожизлигини биларди. У дон эмасди, сарогегиме ва consigliorilарни факат дон алмаштира оларди. Уларни алмаштириш вазиятнинг ҳавфлилигини янада чукурлашибди, хиёнатга туртки бўлиб хизмат қилиши мумкинлиги тўғрисида эса гапирмаса ҳам бўларди. Дастрраб, Сонни оилани мудофаа қилмоқчи ва дон тузалиб, раҳбарликни қўлига олгунга қадар шу билан чекланмоқчи бўлди, бироқ «банки»ларнинг хиёнати ва букмекерларга нисбатан килинган террор оиланинг ахволини бутунлай ноҷорлаштириб қўйди. Сонни қарши зарба беришга қарор қилди.

У душманнинг қок юрагига зарба бермоқчи бўлди. Тўғрироғи бир зарба билан Беш оила раҳбарларини йўқ қилиб, душманни бошсиз колдирмоқчи бўлди. Режалаштириб қўйилган бу операцияга тайёргарлик кўраркан, Сонни ҳар бир раҳбар изидан айғоқчи қўйди ва уларни таъкибга олди. Лекин орадан бир ҳафта ўтмасданоқ душман бошликлари ҳам бирин-кетин яшириндилар ва бошка қорасини кўрсатмадилар.

Шундай қилиб Беш оила ва Корлеонелар империяси ўртасидаги уруш боши берк кўчага кириб қолди.

Америго Бонасера дафн этиш бюроси жойлашган Монбери стритдан бор-йўғи бир неча квартал нарида ҳарарди Шунинг учун ҳам одатда кечки овқатга уйига келарди. Абадий уйкуда ётган марҳум олдидаги сўнгти буренин адо этининг келган одамлар билан бирга бўлиши буруни деб билиб, кеч оқшомда яна ишхонасига қайтарди.

Овқат устида хотини ундан сўради:

Бу уни яна ишлайсанми?

Америго Бонасера бош силкиди. Хотини унинг ишини ҳармат киларди, бироқ кўп нарсага ақли етмасди. Троисон ишида техник жиҳат унчалик мухим эмаслигини тушунмасди. Кўиларга ўхшаб у ҳам марҳумни тобутсан тутиши тирик ётгандек қилиб безата олиш қобилияти сизни анишни олдига туша оладиган одам йўқ эди. Бироқ унинг шахсан ўлим тўшаги олдида бўлиши заруртли ва мухимроқ эди. Туиги бедорлик пайтида яқин саводарини жудо бўлиган оила қариндош-уругларини, яқин саводарини кабул қилгандга уларнинг олдидаги Америго Бонасера турини керак эди.

Кечки овқатдан кейин бир оз мизғиб олиш унга одат бўлиб копанди. Сўнгра душ кабул қиласар, қалин кўқим-тиркора соколига тальк упадан мўл сепиб, қиртишларди. Айбатга тини эликсири билан оғиз чайқарди. Вазифасида ҳармат билан қарагани учун тоза ич кийим, кўзни сенасирадиган оиноқ кўйлак, қора ботинка киярди. Бу сифтиларининг ҳаммаси бирга мунгли эмас, аксинча, юпатчи гассурот колдиарди. Бундан ташқари итальянча сарбиги олган кишига хос бўлмаса-да, сочини ҳам бўярди. Буни олифтагарчилик учун қилмасди. Шунчаки, унинг Фигрича, оқ оралаган қора соч унинг касбидаги одам инсанига ярашимаган доғ бўлиб тушарди.

Америго овқатини ичиб бўлди, хотини унинг косасига кичкини биғштекс, сап-сариқ зайдун мойи оқиб турган бир неча кошиқ исмалоқ солди. У тўйиб овқатланишини скормасди. Овқатдан кейин қаҳва ичиб ўтириб, «Кэисте» сигаретасини туташтириди. Қаҳва хўпларкан, бечо-

ра кизини ўйлади. Энди у ҳеч қачон аввалги ҳолига қайтмайди, қизининг чиройини ўрнига келтиришди, лекин унинг кўзидағи ит билан овланган ёввойи ҳайвон боласи кўзидағига ўхшаш хуркак нигоҳга қараш ўта оғир эди. Уч-тўрт кун меҳмон бўлиб келсин, деб уни Бостондаги ҳоласиникига жўнатиб юбориши. Ҳар қандай дардни вакт даволайди. Буни ҳаммадан кўра Бонасера яхшироқ билади: дард-алам ҳам, қўрқув-ваҳима ҳам унутилали, лекин ўлимнинг иши қийин. Fassollik ҳунари уни умид-ишонч билан яшашга ўргатиб кўйганди.

Меҳмонхонада телефон жиринглаганда, у қаҳвани ичиб бўлай деганди. Ўзи уйда бўлганда хотини телефон трубкасини олмасди. Шунинг учун ўзи ўрнидан турди, сўнгги култум қаҳвани ичди, сигарета қолдигини ўчирди. Меҳмонхона томон юаркан, ётишга тайёrlаниб, бўйинбоғини бўшатиб, кўйлаги тугмаларини ечди. Трубкани олиб, таскин берувчи овоз билан:

— Қулорим сизда, — деди.

Нариги томондаги одам хириллаган овоз билан чўрт кесиб:

— Мен Том Хейгенман. Дон Корлеоненинг топшириғига кўра қўнфироқ киляпман, — деди.

Бонасеранинг томоғига бир нарса тиқилиб қолгандай, қаҳванинг таъми кўнглини айнитгандай бўлди. Қизининг қасдини олиш мақсадида фам-андухда ёниб, дон Корлеонедан қарздор бўлиб қолганидан бўён бир йилдан кўпроқ вакт ўтди. Ана шу муддат мобайнида эртами-кечми қарзни қайтариш керак, деган фикр анча эскириб ултурганди. Ўшанда газетада қонга бўялиб ётган икки аблахнинг суратини кўриб, бехад хурсанд бўлганидан, дон учун дунёдаги ҳамма яхшиликни килишга тайёр эди. Лекин вакт миннатдорчилик туйғусини тез, ҳатто гўзалликдан ҳам тезорқ олиб кетаркан. Энди Бонасерани худди унинг елкасига тоғ ағдарилгандай бир туйғу қамраб олди. У зўрға-зўрға фўлдиради:

— Ҳа, тушунаман. Эшитаман.

Хейгеннинг овозидаги совуққонлик уни ҳайрон қолдирди. Гарчи келиб чиқиши итальян бўлмаса ҳам consigliorи ҳар доим хушмуомала эди. Ҳозир эса бўлиб бўлиб, деярли дағал гапираварди:

— Дон бир пайтлар сизга яхшилик қилган эди. Сиз ундан қарздорсиз. Карзингизни узишингизга у шубҳа

килмайди. Бундан ўзингиз ҳам хурсанд бўласиз, деб ўйлади. Бир соатдан кейин, ундан олдин эмас, эҳтимол кечроқ, дон дафн этиш бюросида, сизнинг олдингизда бўлади. Унинг сизга бир илтимоси бор. Кутинг. У борганда хизматчиларингиздан хеч ким бўлмаслигига ҳаракат қилинг. Уларнинг ҳаммасига жавоб бериб юборинг. Агар бирор сабабга кўра бу сизга маъқул бўлмаса, хозирниңг ўзидаёқ айтинг, мен дон Корлеонега айтиб қўяман. Унинг сиздан бошқа ҳам хизмат қилишга тайёр турган дўстлари кўп.

Америго Бонасера қўркканидан бақириб юборай деди:

— Мен Чўқинтирган отанинг илтимосини рад этамани! Шундай деб ўйлашга қандай ҳаддингиз сифди? Қандай бўлишидан қатъий назар, албатта унинг илтимосини бажараман. Қарзимни унутганим йўқ. Ҳозироқ мен идорага бораман.

Хейгеннинг овози сал илиқлашгандай бўлди, лекин барибир унинг овозида қандайдир ғалати бир нарса бор эди.

— Раҳмат сизга, — деди у. — Дон сиздан мутлақо шубҳа қилмаганди. Бугун кўнгилдагидай қилиб унинг хожатини чиқаришга ҳаракат қилинг. Кейин мен билан доимий дўст бўлиб қолишга умид қилишингиз мумкин. Ҷошинингга ҳар қандай ташвиш тушганда ҳам дадил менга келаверасиз.

Бу гаплардан Америго Бонасера янада қаттиқроқ ташвишга тушиб қолди. У дудукланиб зўрға сўради:

— Менинг олдимга доннинг ўзи келадими?

— Ҳа, — деди Хейген.

— Демак, худога шукур, бутунлай соғайиб, тузалиб кетибди-да? — Унинг бу гапи кутилмаганда худди сўроқдай янгради.

Нариги томонда жимлик чўқди, кейин Хейген эшитилар-эшитилмас овоз билан:

— Ҳа, — деди, кейин шилқ этган овоз эшитилди, у трубкани илиб қўйди.

Бонасерани совуқ тер босди. У ётокхонага кириб, қўйлагини алмаштириди, оғзини чайқади. Лекин соқолини олмади. Бўйинбогини ҳам алмаштиrmади. Кун бўйи тақиб юрган бўйинбогини тақди. Кейин дафн этиш бюросига қўнғироқ қилиб, ёрдамчисига бу тун ўзининг ўрнига залга қўйилган мархумнинг қариндош-уруғлари тўпла-

надиган тобут олдида қолишини тайинлади. Ёрдамчиси нимага деб сўрамоқчи бўлганди, Бонасера кескин унинг сўзини бўлиб, кўрсатмани такрорлади.

У пиджагини кийди, қаҳва ичиб ўтирган хотини ҳайрон бўлиб унга қаради.

— Бирор иш чиқиб қолдими? — деди хотини.

Унинг киёфасини кўрган хотини бошқа гап сўрашга журъят этолмади.

Бонасера уйдан чиқди, бир неча квартал пиёда юрди ва дафн этиш бюроси олдидан чиқди.

Бинонинг зал ва қабулхонадан товуш ўтказмайдиган оғир эшик билан бўлиб қўйилган орқа қисмида идора, мурда мўмиёланадиган ўликхона, тобутлар сақланадиган омборхона ва Бонасеранинг вахимали хунарига зарур бўлган кимёвий моддалар ва асбоб-ускуналар сақланадиган кичкина омборхона бор эди. У идорага кириб, стол орқасига ўтиб ўтириди, одатда, бу ерда чекмасди. Ҳозир «Кэмел» сигаретасини туташтириди ва дон Корлеонени кута бошлади.

У ночор-ноиложликдан мажбур бўлиб кутди. Чунки ундан қанақа хизмат талаб килинишини жуда яхши тасаввур қиласарди. Йил бошидан Корлеонелар оиласи Нью-Йорк мафиясининг беш йирик оиласи синдикатига қарши уруш олиб борди. Бу урушнинг акс-садоси газеталар сахифаларида тўла акс этиб турди. У томондан ҳам, бу томондан ҳам кўп одам ҳалок бўлди. Энди эса қўринишидан Корлеонелар оиласидан бирон-бир каттароқ одам қурбон бўлган, унинг мурдасини беиз йўқотишмоқчи бўлишяпти. Мурдани расмий дафн этиш бюросининг эгаси ҳамма расм-русумлари билан жойига кўйса, пишик-пухта бўлади-да. Америғо Бонасера бундай ишга қандай баҳо берилишини аниқлашда янгилишмаганди. У қотилликнинг иштирокчиси бўлиб қолади. Агар бу қотиллик фош бўлиб қолгудай бўлса, узок муддатга қамокка тушиши аниқ. Унинг қизи ва хотини ҳақоратланади, унинг — хурматли Бонасеранинг исми жиной қирғиннинг қонли ботқоғига топталиб кетади.

Нима бўлса бўлди, у иккинчи сигаретани туташтириди. Шу чоқ янада даҳшатлироқ фикрдан бутун вужуди титраб кетди. Корлеонелар оиласининг ёрдамчиси эканлиги бошқа жамоалардаги мафиянинг кулогига етиб боргудай бўлса, ундан душман қаторида қасос олишади.

Беш оила уни йўқ қилиб ташлайди. Энди Бонасера қизи учун қасос олишни илтимос қилиб Чўқинтирган ота олдига борган кунинг лаънатлар ўқиди. У хотини дон Корлеоненинг хотини билан ўртоқ бўлиб қолган кунга ҳам лаънатлар ўқиди. Ҳаммаси — қизи ҳам, Америкаси ҳам, севган иши ҳам қуриб кетсин.. Шошма, нега энди? Бунчалик тушкунликка тушишнинг нима кераги бор? Дон Корлеоне ақлли одам. Балки сир ҳеч қачон фош бўлмайди, деб у мени танлагандир. Ақлхушни йўқотмаслик керак. Чунки ҳамма нарса ундан бўлиши ҳам, бундай бўлиши ҳам мумкин. Агар доннинг қаҳрига дучор бўлсанг, ҳар қандай ҳолатда ҳам тамом бўлдим, деявер.

Шағал йўлда фиддиракларнинг шириллаган овози эшилди. Бонасеранинг сезир кулоги тор йўлакдан машина юриб келиб, орқа ҳовлида тўхтаганини эшилди. У ўрнидан туриб, ёрдамчи эшикни очди. Йўғон Клеменца, унинг оркасидан нақ босқинчилар қиёфасидаги икки йигит кирди. Улар ҳеч нарса дейишмасдан бинони тинтиб чиқишли. Кейин Клеменца хонадан чиқди. Икки йигит колди.

Орадан бир неча дақиқа ўтгач, Бонасера ҳовлига •Тез ёрдам» машинаси секин кириб келганини эшилди. Эшик олдида яна Клеменца пайдо бўлди. Унинг оркасидан икки киши замбил кўтариб кирди. Америго Бонасеранинг тахминлари тўғри чиқди. Замбilda кўқимтири адёлга ўралган жасад ётарди, сарғайиб кетган яланг оёқлари адёлдан чиқиб турарди.

Клеменца ишора килди, мурдани ўлихонага олиб киришилди. Шу пайт қоронги ҳовлидан ёруғ хонага яна бир одам кириб келди. Бу дон Корлеоне эди.

Дон касал ётган даврида озиб, ўзини олдириб қўйгани, қандайдир қийшайиб юарди. Шляпасини кўлига чиплаб олган, катта бошида соchlари ҳам сийраклашиб кодигандай эди. Бонасера билан тўйда учрашгандан бўён ҳам қариган, ҳам озган эди, бироқ ҳамон ундан ҳукмрон куч ёғилиб турарди. У шляпасини кўксига босиб, Бонасерага қараб деди:

Хўш, қадрдон дўстим, хизматимда бўласизми?

Бонасера бош иргади. Дон замбилни олиб кириб кетишган ўлихона томон юрди. Бонасера унинг оркасидан кирди. Мурдани четида тарновчалари бор столлар-

дан бирига ётқизиб қўйиши. Дон Корлеоне шляпасини сезилар-сезилмас силкитганди, хонадагиларнинг ҳаммаси чиқиб кетди.

— Менга қандай хизмат бор? — деди Бонасера дудукланиб.

Дон Корлеоне кўз узмасдан столга қаради.

— Сиздан бутун маҳоратингизни, бутун санъатингизни ишга солишни илтимос киласман, — деди у. — Онаси уни шундай холда кўришини истамайман.

У стол олдига келиб, адёлнинг бир четини тортди. Бутун ирода кучига, кўп йиллик тажрибасига қарамасдан Америко Бонасера файриихтиёрий тарэда чинкириб юборди. Мурдалар мумиёлаштирадиган столда Сонни Корлеоненинг ўқдан илма-тешик бўлиб кетган танаси ётарди. Ўнг кўзи ўрнида қон тўлган тешик кўриниб турарди. Қаншари ва чап ёноғида гўшт ва суяқ парчалари қолганди.

Дон кўлинини узатиб, бир неча дақика Бонасерага суюниб қолди.

— Кўрдингизми, лаънатилар ўғлимни қандай ахволга солишганини? — деди у.

19-б о б

Эҳтимол Сонни Корлеоне рақобатлашаётган томонлар кириб колган боши берк кўчадан чиқиш йўлини излаб, қонли ва ҳалокатли йўлга киргандир. Эҳтимол уни тизгинда ушлаб турадиган ҳеч ким йўқлигидан, қизиқконлигидан ўзининг майл-истакларига йўл бериб, душманларнинг тинкасини қуритмоқчи бўлгандир. Қандай бўлишидан қатъи назар, шу йилнинг баҳор ва ёзида у душманнинг турли тоифадаги майда одамлари устига сон-саноқсиз ва фойдасиз юришлар килди. Гарлемда Таттальялар оиласининг штатли сутенёрлари* отишма остида қолиб ўлдилар, соҳил кўчаларида ёлланган босқинчилар ҳалок бўлдилар. Беш оила билан алоқада бўлган касаба уюшмаларининг бошликлари холис туриш юзасидан огоҳлантирилди, Корлеоненинг букмекер ва судхўрлари соҳилга ўтказилмай қўйганди Сонни Клеменцани порт маҳаллаларини вайрон қилишга жўнатди.

* С у т е н ё р — даюс, фохиша ўйнаши, маъшуқаси ҳисобига яшайдиган эркак киши.

Бу ўч олишларнинг ҳеч қандай маъноси йўқ эди, чунки у уруш натижасига таъсир этмасди. Сонни ажойиб тактик эди, у бир қатор ёрқин фалабаларни кўлга киритди. Лекин хозир бошқа, дон Корлеонедек заковатли стратег керак эди. Уруш фақат вайронагарчиликлар келтирадиган, фойдасиз партизанлик урушига айланди — ҳар икки томон ҳам одамларини йўқотар, бойлигини бой берар, иш эса олдинга жилмас эди. Корлеонелар оиласи кўп фойда берадиган бир неча букмекерлик дўконларини, шу жумладан, доннинг куёви Карло Рицци тирикчилигини ўтказиб турган дўконни ҳам ёпишга мажбур бўлди. Карло кайф-сафога берилиб кетди, тинимсиз ичар, тунги клублардаги қўшиқчи аёллар билан айш-ишрат қилас ва хотини Коннини қон қақшатарди.

Том Хейген *consigliori* сифатида Сонни тутган йўлни маъкулламасди, шунга қарамасдан маълум даражада бу йўл ўзини оқлаганлиги учун ҳам у эътиrozларини донга айтишни лозим топмасди. Тинка қуритиш урушида Беш оила бир мунча ақлини йиғиб олгандай бўлди — уларнинг қарши зарбалари тобора камайиб борди ва охирида бутунлай тўхтади. Хейген дастлабки пайтларда бу душманнинг таслим бўлганлиги белгиси эканлигига ишонмали, бироқ Сонни хурсанд эди.

— Яна бир исканжага олсам, бу абраҳлар олдимга сулҳ тузайлик, деб эмаклаб келишади.

Дон соғайиб борар, у ҳокимиятни кўлига оладиган қуилар яқинлашаётган эди. Ана шунда уруш натижаси аниқ Корлеонелар оиласи фойдасига ҳал бўлади, деб ишонарди Сонни. Унгача Сонни оила мулки чегараларини химоя қиласди. Шу йўл билан отасининг ишончини, меҳр-муҳаббатини қозонади ва — дон унвони авлоддан автодга ўтиши шарт бўлмаганлиги туфайли — Корлеоне иммиерияси ворислигига даъвогарлиги асосли эканлигини далиллайди.

Бироқ бу пайтда душман ҳам бекор ўтирасдан, режа тузаетганди. Вазиятни мукаммал ўрганиб чикқан душман, тўла мағлубиятга учрамасликнинг бирдан-бир йўли Сонни Корлеонени орадан олиб ташлашдан иборат, деған хulosага келди. Энди ракиб томон ахволни тўғри гаҳтил қилас ва соғлом фикр юритиши, мулоҳазалилиги билан ном чиқарган дон билан музокара олиб бориш осон бўлишини яхши тушунарди. Сонни конхўрлик би-

лан душман қароргоҳида нафрат уйғотганди. Унинг қонхўрлиги жоҳиллик ва учиға чиккан думбулбойваччалик ҳисобланарди. Ҳеч кимнинг аввалги ташвиш ва низоли кунларга қайтиш истаги йўқ эди...

Кунларнинг бирида кечқурун Конни Корлеоненинг уйида телефон жиринглади. Ёш аёл кишининг овози, кимлигини айтмасдан Карлони чақириб беришни илтимос килди.

— Гапираётган ким? — сўради Конни.

Аёл хихилаб кулди.

— Ҳа, энди шунчаки танишларидан бириман. Фақат бугун меникига келмасин, деб огоҳлантириб қўймоқчи эдим. Шаҳардан ташқарига борадиган бўлиб колдим.

— Ў, лаънати, беҳаё фоҳиша! — қичқирди Конни.

Трубкадан шилқ этган овоз эшитилди.

Тушдан бўён пойгада юрган Карло уйга кеч келди. У омади юришмаганидан жаҳзли чикқан ва ширакайф эди — энди у доим ўзи билан бирга бир шиша виски олиб юрарди. Карло оstonадан ҳатлаб ўтишга ултурмаган ҳам эдики, Конни таъна-маломатлар билан унга ташланди. Карло гўё унинг гапларини эшиитмагандай душхонага кириб кетди. Кейин душхонадан яланғоч чиқди-да, Коннининг кўз олдида артинди ва қаёққадир отланиб ясана бошлади. Қаттиқ ғазабланганидан докадай оқариб кетган Конни икки қўлини белига тираб, ундан кўзини узмай қараб турарди.

— Бекорга овора бўляпсан, — деди у. — Ўйнашинг кўнғироқ килди, бугун сен билан кўнгилхушлик қиломасмиш. Ҳайвон, ўйнашларингга менинг телефонимни беришга қандай ҳаддинг сиғди? Аблаҳ, итвачча, сени ўлдириб ташласа ҳам оз.

У эрига ташланиб, юз-кўзига чанг солди.

Карло чайир қўллари билан уни нари сурди. Конни эса эри унинг хомиладорлигини ҳисобга олиб, эҳтиётлаб нари сурғанлигини сезиб қолди ва бундан янада баттарроқ ўжиқди. Карло эса нима учундир ўзини тортиброк турди. Буни кўрган Конни худди ғолиб чиққандай, яна авжланди.

— Кимиirlамай уйда ўтирасан, — деди. — Ҳеч қаёққа бормайсан.

— Бўлти, бўлти, ўзингни бос, — деди Карло. У сунъий кулди. — Лоақал менга овқат-повқат берарсан?

Үй бекаси эканлиги эсига тушгач, Конни сал ўзини босди. У мазали овқат пиширади, пазандадык маҳоратини онасидан ўрганганди. Сүким гүштига қалампир қўшиб қўғирди, димланиб тобига етиши учун оловни пасайтириди-да, ўзи салат тайёрлашга киришди. Карло каравотга чўзилиб, эртага бўладиган пойга программасини кўздан кечирабкан, стакандаги вискидан хўплаб-хўплаб қўярди.

Конни ётоқхонага кирди, эри чақирмагунча каравот ёнига бормасликка аҳд қилгандай эшик олдида тураверди.

— Овқатни столга келтириб қўйдим, — деди у нихоят.

— Ҳозирча овқатлангим йўқ, — жавоб берди Карло программадан кўзини узмасдан.

— Ахир овқат келтириб қўйдим, — такрорлади Конни ўжарлик қилиб.

— Бор, ўзинг овқатланавер, менга деса тиқилиб ўл! — Карло стаканда қолган вискини ичиб тугатди-да, шишини қийшайтириб, яна қўиди. Хотинига бошқа эътибор бермади.

Конни ошхонага кириб, овқат тўла ликопчаларни зарб билан чаноққа улоқтириди. Тарак-туруқ овозни эшитган Карло ётоқхонадан югуриб чиқди. Ошхона деворига ёпишиб қолган гўшт ва қалампир парчаларини кўриб, кўнгли айниб ўқиди.

— Ҳозир тозалаб қўй, манжалаки, — деди у ғазаби қайнаб. — Бўлмаса ақл-хушингни киритиб қўяман.

— Бекорларни бештасини айтибсан, тозаламайман. — Конни эрининг ялангоч кўкракларини тирноқлари билан тирнаб ташлашга тайёрлангандай кўлини чўзди.

Карло ётоқхонага кириб кетди-да, икки буқланган чарм камарни кўтариб чиқди.

— Тозалайсанми, йўқми? — Унинг овозида ошкора дағдаға бор эди. Конни миқ этмай туравердй. Карло хотинининг бикинига, гарчи унчалик қаттиқ бўлмаса ҳам, ҳарҳолда жони ачийдиган қилиб, икки марта камар билан тушириди. Конни тисарилиб, девор ёнида турган ошхона столи олдига яқинлашди-да, кутидан узун пичоқни олди.

Карло тиржайди.

— Корлеонелар оиласининг ҳатто аёллари ҳам қотил.

У камарни стол устига ташлаб, хотинига якнилашди. Конни унга ташланмоқчи бўлди, лекин оғироёқлиги сабабли чайқалиб кетди ва Карло ашаддий ғазаб билан киндигидан пастрокқа мўлжалланган зарбага чап бериб қолди. Хотинининг кўлидан пичокни осонгина тортиб олди-да, юзи ёрилиб, қонаб кетмаслиги учун аяброк, шошилмасдан шапалок тушира бошлади. Хотини шапалокка чап беришга уриниб, чекина бошлади ва Карло аста-секин уни ётоқхонага суриб кирди. Оғрик ва ҳакоратдан ёш кизчалардай уввос солиб йифламагунча шапалок тушираверди. Шундан кейингина у хотинини менсимасдан каравотга итариб юборди-да, ўзи тумбочка устида турган шишага ёпишди. Қаттиқ маст бўлиб қолганлиги кўриниб турарди — унинг мовий кўзларида кўрқинчли йилтираш пайдо бўлди. Конни ҳақиқатан ҳам ваҳимага тушиб қолди.

Карло хонадан чиқди. Кўрқкан, ээилган Конни ҳатто кўшни хонада эри нима қилаётганлигига қарашга ҳам журъат этолмасдан каравотда ётарди. Ниҳоят у ўрнидан туриб, оёқ учида эшик олдига келди-да, яширинча меҳмонхонага мўралади. Карло янги виски шишининг оғзи-ни очиб, диванда ағанаб ётарди. Тез орада у ўлиқдай ухлаб қолади, ана шунда секин ошхонага кириб, Лонг-Бичга, отасиникига кўнгироқ қилиши мумкин.

Дон Корлеоненинг ошхонасидаги телефон жирингланганда соат деярли кечкурун ўн эди. Телефонни шахсий соқчилардан бири олиб Соннини чакириди.

— Ҳа, Конни, мен эшитяпман.

Эри уйғониб қолиб, яна жанжал бошлишидан кўрқкан Конни деярли пичирлаб гапириди.

— Сонни, менга машина жўнат, — унинг шишиб кетган лаблари зўрга қимирларди. — Айтарли ҳеч нарса бўлгани йўқ, борганимдан кейин хаммасини айтиб бераман. Фақат ўзинг келма. Томни жўнат, илтимос қиламан, Сонни. Айтарли ҳеч гап бўлгани йўқ. Шунчаки сизлар билан бирга бўлгим келяпти.

Бу орада ошхонага Хейген кириб келди. Уйку дори ичиб олган дон тепадаги хонада ухлаб ётар, Хейген эса кутилмаган бирор ҳодиса юз берган пайтларда Соннини эътибордан қочирмасликни лозим кўрарди. Шу ерда ошхонанинг ўзида уйда навбатчилик қилаётган яна икки

шахсий соқчи ҳам бор эди. Ҳаммасининг кўзи телефонда гаплашаётган Соннида эди. Уларнинг кўз олдида Соннинг бўйин томирлари бўртиб чиқиб, кўзлари хирадашиб, кўллари қалтирай бошлади. Аммо у гаплашаётганда овози босик эди.

— Бўпти, яхши, кут. Жим ўтириб кут. — У трубкани илиб қўйди ва тўсатдан ёпирилиб келган қаттиқ ғазабдан довдираб колгандай, бир зум туриб қолди. Сўнгра зўрға: «Палид... мараз...» — деди ва ташқарига отилди.

Соннинг киёфасидаги бундай ифода Хейгенга таниш эди — бу ифода ҳар қандай ақл-идрок, фикрлаш туйғуси Соннини тарк этганини билдиради. Бундай пайтларда ундан ҳар нарсани кутиш мумкин эди. Хейген ташқарида мотор гуриллаганини эшилди.

— Дарров изидан боринглар, — деб буюрди у шахсий соқчиларга.

Кейин Хейген шахарга қўнғироқ килди. Сонни regimесидан Нью-Йорқда яшайдиган бир неча киши Карло Рицциникига бориб, уни уйдан олиб кетишлари тўғрисида кўрсатма берди. Улардан бири онаси боргунча Конни билан бирга бўлиши кераклигини айтди. Хейген Соннинг йўлига қўндаланг бўлиб, катта масъулиятни зиммасига олаётганини биларди, аммо бирор кор-хол юз берса, дон уни кўллаб-куватлашига шубҳа қилмасди. У Сонни Карлони гувоҳлар олдида ўлдириб қўймасайди, деб қўркарди. Хейген ракиблар панд беришини кутмаганди. Беш оила аллақачон тинчиб кетган — улар сулх тузиш йўлини излашаётганини аниқ эди.

...Бу пайтга келиб, ўқдай учиб бораётган машина боғ зонасидан чиқкан, Сонни жаҳлидан тушиб, ўзини анча тўхтатиб олганди. У орқасидан бориш учун бошқа машинага икки шахсий соқчи шошилиб ўтирганини кўриб, мамнун бўлди. У даҳлиздан югуриб чиқаркан, йўл-йўлакай пиджагини олди, тўппонча эса асбоб-ускуналар турадиган тахта остидаги яширин кутичада эди. Машина одамларидан бирининг номига расмийлаштирилганди, шахсан унинг ўзи учун бирор кўнгилсизлик бўлиши хавфи йўқ эди. Дарвоқе, у қурол керак бўлади, деб ўйламаганди ҳам. Умуман Карло Риццига нисбатан қандай йўл тутипини хали билмасди.

Мана, энди ўлланишга вақти борлигидан Сонни ҳали түғилмаган боланинг отасини ўлдиришга кодир эмасли-

гини тушунди. Устига устак, у бир туғишган синглисинг эри. Бундан ташқари оилавий жанжал туфайли одам ўлдириш бўлмаган гап. Лекин ҳамма гап шунда эдики, бу шунчаки оилавий жанжал эмасди. Карло ярамас күёвчики. Сонни синглисини ана шу аблах билан танишириб қўйғанидан хижолат эди.

Майли, мана энди у аблахнинг қўзини бир умр эсидан чикмайдиган қилиб, мoshдай очиб қўяман, деб ўйлади Сонни тўғон устидаги унча кенг бўлмаган бўғознинг нариги томонига, Жоунз-Бичга, боғ автомобиль йўлига ўтиб бораркан. У ҳар доим Нью-Йоркка шу йўлдан борарди. Бу йўлда машиналар кам бўлар, тез юриш мумкин эди. Юқори тезликда юриш турли хаёллардан chalғитиб, таранг асабларни бўшаштиришини у тажрибасидан биларди. Шахсий соқчилар тушган машина орқада, узоқда қолиб кетди.

Тўғон устидан ўтадиган йўл яхши ёритилмаганди. Бу ерда ҳаёт нишонаси йўқ эди, биронта ҳам машина кўринмасди. Олисда солиқчининг конус шаклидаги дўкончаси оқарип кўринарди. Дўкончалар бир нечта эди, аммо бошқалари фақат машиналар серқатнов бўладиган кундузи ишларди. Сонни машинани секинлатиб, чўнтакларини кавлаштириб, майдада пул излай бошлади. Бироқ майда тополмади. Ҳамёнини олиб, очиш учун қаттиқ силтади ва икки панжаси билан ҳамёндан битта қофоз чиқарди. «Бьюик» чироқлар арки остига кириб борди. Сонни икки дўкон орасида тор йўлни тўсиб турган машинани кўриб, мутлақо таажжубланмади — эҳтимол ҳайдовчи солиқчидан йўлни сўраётгандир, деб ўйлади. Сонни сигнал chalди, машина итоаткорона унга жой бўшатиб, олдинга юрди.

Сонни солиқчига бир долларлик қофозни узатиб, қайтимини кута бошлади. У машина ойнасини кўтартмади, океандан эсаётган шамол машина ичини совитиб юборганди. Дўкондаги солиқчи худди атай килаётгандай танга санаб тимирскиланарди... Энди бу ношуд, анқов сўлидаги тангалар ерга тўкилиб кетди. Анқов солиқчи энгашиб, тангаларни тера бошлади, унинг боши ва елкаси кўринмай қолди.

Шу пайт Сонни олдиндаги машина жўнаб кетмаганингига, сал нарида ҳамон унинг йўлини тўсиб турганлигига эътибор берди. Айни пайтнинг ўзида кўз кири би-

лан ўнг томондаги қоронғи дўконда ҳам одам борлигини сезиб қолди. У ҳар икки ҳолатни таққослаб кўришга улгурмаган ҳам эдики, олдиндаги машинадан икки киши тушиб, у томон юра бошлади. Солиқчи ҳамон кўринмасди. Шу чоқ бир неча сония ичиди ҳали ҳеч қандай воеа юз бермасдан туриб, Сонни Корлеоне бу дунёдаги нон-насибаси тугаганлигини тушуниб етди.

Яшашга бўлган файриихтиёрий бир куч таъсирида Соннининг семиз гавдаси қулфни синдириб, машина эшигига ташланди. Қоронғи дўкондаги одам ўқ отди. Ўқ текканда Сонни Корлеоненинг жуссадор танаси машинага осилиб қолганди. Ўқларнинг бири бошига, иккинчиси елкасига тегди. Олдиндан келган икки киши куролини кўтарди, дўкондаги одам ўқ узишни тўхтатди. Соннининг танаси асфальт устида чўзилиб ётар, факат оёклари машинага илашиб қолганди. Олдиндаги машинадан келган кишилар Соннининг жонсиз жасадини ўқ ёғдириб, илма-тешик килиб ташлашли, калласига тепиб, айти-ангорини таниб бўлмайдиган ҳолга келтиришди.

Орадан саноқли дақиқалар ўтгандан кейин тўртовлон – уч қотил ва сохта солиқчи ўзларининг машинасида Жоунэ-Бичдан кейин бошланадиган Медоубрук автомобиль йўлида учиб боришарди. Уларни таъқиб этмоқчи бўлгандарнинг йўлини «бъюик» ва Соннининг дўконлар орасида чўзилиб ётган жасади тўсиб қоларди. Дарвоқе, бир неча минутдан кейин етиб келган Соннининг шахсий соқчилари уни кўришиб, душманни таъқиб этишини хаёлларига ҳам келтиришмади. Дарҳол машинани оркага буришди-да, Лонг-Бич йўналишида жўнаб кетишиди. Йўл бўйидаги дастлабки телефон-автоматга етишганда, улардан бири машинадан сакраб тушди-да, Том Хейгенга кўнғирок қилди. У қисқагина килиб шундай деди:

— Соннини ўлдириб кетишибди. Жоунэ-Бичда пистирмага дуч келипти.

— Тушунарли, — Хейгеннинг овози мутлако хотиржам эди. — Клеменцага бориб айтинглар, дарҳол менинг олдимга етиб келсин. Нима қилиш кераклигини у сизларга айтади.

Хейген ошхонада осиғлик турган телефонда гаплашди. Корлеоне ойи ҳам шу ерда қизининг келишини кутиб, куймаланиб юради. Хейген ўзини тута билди —

аёл ҳеч нарсадан шубхаланмади. Дон билан узок бирга турмуш кечирган йиллари мобайнида у ҳамма нарсани билавериш шарт эмаслигига күнишиб қолғанди. Агар ёмон хабарни эшитиш шарт бўлса, унингиз хам дархол етказишиади.

Шунинг учун хам у Том Хейгенни одатда кенгашлар ўтадиган бурчакдаги хонага бемалол кириб олишига тўсқинлик килмади. Хейген хонага кириб, эшикни ёпиши биланоқ, уни шундай қалтироқ босдики, стулга чўкиб, калласини титраб-қақшаётган елкаси ичига тортиб, кафтларини бир-бирига босган ҳолда тиззалари орасига олиб, худди илоҳий кучларга илтижо қилиб, дуо ўқиётгандай ўтириб қолди.

У уруш бораётган хозирги пайтда consigliorilikка ярамаслигини биларди. У сохта тинчлик билан беш оила ўзини алдаб, лақиллатиб кетишига йўл қўйди. Душманлар писиб олишди, жимиб кетишли, айни пайтда эса аста-секин тузоқ тайёрлашипти. Пухта тайёрланиб олишгач, қон қўлларини яширишиб, душманнинг ҳаддан ортиқча ҳужумларига парво қилмай, қулай пайтни кутишиди. Кутганига эришиши ҳам... Кекса Женко Аббандондо ҳеч қачон бунақа қармоққа илинмаган бўларди. У хавф-хатарни дархол сезарди, тутун ҳайдаб, душманни инидан ҳайдаб чиқаради. Муқаммал эҳтиёткорлик чораларини кўрарди. Хейген ана шу ҳақиқат аламини аччик айрилик алами билан бирга тортарди. Сонни ҳақиқатан ҳам унинг биродари, халоскори, ўсмирилик йилларининг қаҳрамони эди. Вақти келиб бу қаҳрамондан беражм, шафқатсиз, қайсар босқинчи етишиб чиққанининг Том Хейгенга аҳамияти йўқ эди.

Соннининг ўлими ҳақидаги хабарни Корлеоне ойига айтишга иродаси етишмаслигини билиб, ошхонадан қочиб чиқиб кетди. Бир неча ой мобайнида бу аёл ҳамма ўғилларидан жудо бўлди — Фредди Невадага жўнатилди, Майкл Сицилияда яшириниб юрипти, мана энди Сантино ўлдирилди. У ўғилларидан қайси бирини кўпроқ яхши кўрарди? Буни ҳеч қачон сездирмаганди...

Саросима дақиқалари узокка чўзилмади. Хейген ўзини кўлга олди, телефонга келиб, Коннининг рақамларини терди. Узок ту-тулаган овоз эшитилиб турди, кейин трубкані Коннининг пичирлаган овози эшитилди.

— Конни, бу мен Томман, — деди Хейген мулойимлик билан. — Эрингни уйғот, мен у билан гаплашиб олишим керак. Ўта муҳим гал бор экан, деб айт унга, ўта муҳим. Албатта трубкани олсин, хўпми?

Трубкада уйқусираган, ширақайф Карлонинг овози эшитилгунга қадар беш минутча вакт ўтди. Уни ўзига келтириш учун Хейген чўрт гапириди:

— Кулок сол, Карло. Ҳозир мен сенга жуда ваҳимали хабар айтаман. Сен ўзингни бу хабарни эшитишга тайёrlа. Ўзингни тут. Чунки бу хабарни эшиитганингда ўзингни одатдагидай, гўё ғайритабиий ҳеч нарса бўлмагандай тутишинг, мен билан оғир-босиқ гаплашишинг керак. Коннини ўзимизнинг муҳим гапимиз бор, деб огохлантириб кўйдим. Ўзинг унга бирор нарса деб кўярсан. Масалан, оиласавий кенгашда сизларни бу ердаги уйлардан бирига кўчириб келишга ва сени расмана ишга кўйишга қарор қилишганмиш, дейишинг мумкин... Оиласавий турмушингизни ўнглаб олишингиз учун дон сенга лаёқатингни намойиш қилиш имкониятини берганмиш, дейишинг ҳам мумкин. Тушундингми?

Карлонинг овозида умид пайдо бўлди.

— Ҳа-ҳа, тушундим.

Хейген давом этди:

— Бир неча дақиқадан сўнг менинг одамларим етиб боради. Улар сени олиб кетишлари керак. Уларга айтиб қўй, аввал менга қўнғироқ қилишсин. Шу гапдан бошқасини айтма. Мен кўрсатмани бекор қиласман. Сен Конни билан қолишинг керак. Ҳаммасини тушундингми?

— Ҳа-ҳа, ҳаммасини тушундим, — шошилиб жавоб берди Карло.

Ниҳоят Хейген уни бекорга бунчалик зўр бериб этиши ўлдирмаётгандигини сезиб қолди.

Энди Хейген гапни чўрт кесди:

— Бундан бир неча дақика олдин Соннини ўлдириб кетишиди. Ўзингни тут, овозингни чиқарма. Сен ухлаётганда Конни унга қўнғироқ қилганди, у сизларникига кетаётганди. Мен Конни бу воқеани эшитишини истамайман, майли, миясини ишлатиб кўрсин, лекин аник билмасин. Акс ҳолда у ўзини айбдор, деб билади. Шунака. Бугун сен уйда у билан бирга қоласан, лекин унга ҳеч гапни айтмайсан. У билан ярашиб оласан. Ўзингни

хотинини севадиган эр сифатида тутасан. Эртага эрталаб ё сен, ё дон, ё онаси Коннига акасини ўлдириб кетишганини айтади. Шунда ҳам сен унинг ёнида бўласан. Сендан илтимосим шу. Бир яхшилик килиб юборсан энди. Менда ҳам қолиб кетмайди. Фикрларимни аниқ тушунтира олдимми?

Карло майнин овоз билан жавоб берди:

— Албатта, Том, албатта. Менга қара, Том, биз иккимиз доим бир-бirimiz билан тил топишиб келгандик. Миннатдорман. Мени тушундингми?

— Хўп, бўлти, — деди Хейген. — Конни билан жанжаллашиб қолганинг бу ишга сабаб бўлди, деб сени хеч ким кораламайди. Бунинг ташвишини қилма. Буёғини менга кўйиб бер... — У бир оз жим турди-да, кейин кўшимча қилди. — Бўлти, сен Коннининг фамини е. — Хейген трубкани кўйди.

У хеч қачон дағдага қилмасликни Дондан пухта ўрганиб олганди. Карло ҳам, ажал ундан бир баҳя наридан ўтиб кетганлигини жуда яхши тушунди.

Кейин Хейген Тессиога кўнфироқ килиб, уни шошилинч Лонг-Бичга чакирди. Сабабини айтмади, Тессио ҳам сўраб ўтирмади. Хейген нафасини ростлаб олди. Энди у олдида доим қалтираб турадиган одамга навбат келганди.

Үйқудори ичиб ухлаб ётган донни бориб уйғотиш керак эди. Дунёда ҳаммадан ортиқ яхши кўрадиган одамингта вазифани уddyalай олмаганлигингни, унинг мулкини, ҳатто ўғлининг ҳаётини сақлай олмаганлигингни айтиш керак эди. Донга касал бўлишига қарамасдан ўзи жангга кирмаса, ҳамма нарса бой берилганини айтиш керак эди. Чунки ўзини ўзи алдашнинг мутлақо кераги йўқ эди — бундай қақшатгич зарбадан соғ-омон қолишга фақат буюк доннингнина кўзи етарди. Хейген ҳатто дон Корлеоне врачанинг фикрини сўраб ўтиришни ҳам лозим топмади. Бунинг қанақа фойдаси бор? Врачлар нима дейишидан қатъий назар, ўлим билан қўрқитиб, ўрнидан туришини ман этишган тақдирда ҳам у Чўқинтирган отасига бўлган воқеа ҳакида ахборот беришга, кейин унинг кўрсатмалари асосида иш тутишга мажбур. Доннинг қандай йўл тутишига шубҳаланмаса ҳам бўлади. Мутахассисларнинг хулосаси хеч қандай аҳамиятга

эга бўлмай колди, энди ҳамма нарса ахамиятини йўкотди. Дон ҳамма нарсани билиши керак. Кейин ё қўмоидонликни ўз қўлига олиши ёки Хейген Корлеонелар империясини Беш оиласа топшириш тўғрисида буйруқ бериши керак.

Хейген consigliogидан талаб қилинадиган нарсаларни биларди: у бўлган воқеа ҳакида ахборот бериши, ахволни ўнглаш юзасидан фикр-мулоҳазаларини билдириши ва шу билан оғзига талқон солиши керак. Шахсий кечинмаларга келсак, уларни дон лозим тонган даражада баён этади. Агар дон унинг афсусланётганини, тавбатазарру қилаётганини кўришни истаётганини хис этса, айбининг оғирлигини сир саклаб ўтирмайди. Агар қайфаламиини изҳор этиши мумкинлигини тушунса, уни изҳор қилишга эрк беради.

Моторлар овози уни бошини қўтаришга мажбур қилди. Бое зонасининг уй-жойлар жойлашган кафтдеккина майдонига машиналар келиб тўхтади. Сарогегимелар кеплишган эди. Хейген уларни вазият билан қисқача таништиради, кейин юкорига чиқиб донни уйғотади. У ўрнидан туриб, ёзув столи олдига бориб, жавончадан стакан, шиша олди. Кейин шунчалик бўшашибди, стаканни тўлдириш ҳам унга ўта қийин бўлди. Бирдан у орқадаги эшик секин очилганини эшилди ва кайрилиб қаради — хонада узоқ вақтлардан бўён биринчи марта кийиниб олган дон Корлеоне турарди.

Дон хонадан ўтиб бориб, ўзининг катта чарм креслосига ўтирди. У сал қийшайиб юрарди, устидаги пиджак кенгроқ келиб қолганга ўхшарди, лекин Хейгеннинг кўзига у аввалги дондай бўлиб кўринди. Бу хатти-харакати, ирова кучи билан у ҳали таслим бўлмаган, камқувватлигининг сирткисизларини сидириб ташлаган, деб ўйлаш мумкин. Унинг тунд қиёфасида аввалги салобат ва ирова намоён эди. Креслода ҳам савлат тўкиб ўтиради.

Қани, аргингдан куй-чи, — деди у.

Хейген ўзига ҳам, донга ҳам қизилмия ўсимлиги таъми келиб турган ичкиликдан кўйди. Бу хонаки ичкилик кинилокда тайёрланган бўлиб, магазинларда сотиладиган таридан анча кучли эди. Доннинг қадрдан дўстларидан бирни ҳар йили кичкина автофургонга сифадиган миқдорда яшикларда арок совға қиласиди.

— Хотиним йиғлаб-йиғлаб ухлаб қолди, — деди дон Корлеоне. — Вакт ярим тун бўлишига қарамасдан уй олдига сарогегітеларнинг келишганини деразадан кўрдим. Шундай экан, муҳтарам consigliori, ҳамма ҳарбдор бўлган воқеадан мен — донни ҳам огоҳ қиласиди ган вакт келмадимикин?

Хейген секин гапириди:

— Ойимга ҳеч нарса демадик. Ҳозир сизнинг олдингизга чиқиб, юз берган воқеа ҳақида гапириб беришга тайёрланиб тургандим. Бир минутдан кейин олдингизда бўлардим.

— Лекин олдин қиттак отиб олмоқчи бўлдинг, — деди дон бепарво.

— Тўғри, — деди Хейген.

— Хўш, отиб ҳам олдинг. Демак, энди гапириб беришинг мумкин. — Унинг сўзларида Хейгеннинг бу ожизлигидан жиддий норозилик ифодаси бор эди.

— Соннини Жоунэ-Бич йўлида отиб кетишпти, — деди Хейген. — Ўлган.

Дон Корлеоне кўзларини қисди. Бир неча дақиқага ирода зирхи чилпарчин бўлди, у мадорсизланиб бораётганлиги кўриниб турарди. Лекин дарҳол ўзини қўлга олди.

У кўлларини стол устига кўйиб қовуштириди ва Хейгеннинг кўзларига тик қаради.

— Нима бўлганлигининг ҳаммасини менга ипидан игнасигача батафсил айтиб бер, — деди. — Йўқ, — у кафти очиқ кўлини кўтарди. — Шошма, Клеменца билан Тессио келишсин. Акс ҳолда бошқатдан такрорлашингга тўғри келади.

Орадан бир дақиқа ҳам ўтмаганди, шахсий соқчилардан бири хонага иккала сарогегітени киритди. Дон уларга пешвоз турди — бу унинг ўғли ўлимидан ҳабардор эканлигини ифодаларди. Улар қадрдон ўртоқлар сингари дон билан кучоқлашдилар. Хейген стаканларга ичимлик қўйди. Ҳаммаси ичишди. Шундан кейин у бугун кечқурун бўлган воқеаларни батафсил сўзлаб берди. Гапини тутатгандан кейин дон Корлеоне фақат биттасавол берди.

— Ўлдирилган одам аниқ менинг ўғлимми?

Унга Клеменца жавоб берди.

— Ҳа, аниқ. Нотўғри маълумот учун шахсий сокчилар боши билан жавоб беришларини яхши билишади.

Қисқа жимликни ҳисобга олмагандан, ўзининг хистайғуларини сездирмаган дон қатъий фикрга келганди.

— Ҳеч бирингиз ҳозир бу иш билан шуғулланмайсиз, — деди у. — Ҳеч ким менинг маҳсус буйруғимсиз қасос олишга уринмайди. Ҳеч ким ўғлимнинг қотилини таъкиб этиш ва жазолашга ҳеч қандай хатти-харакат қилмасин. Мендан бевосита ва тўппадан-тўғри кўрсатма бўлмагунча, ҳозирча Беш оиласа қарши ҳамма душманлик харакатлари тўхтатилади. Ҳозирдан бошлаб, ўғлим дафн этилгунга қадар оила иш юзасидан ҳар қандай операцияларни тўхтатади ва ҳомийлиги остидагиларнинг иш юзасидан операцияларига ҳомийлик қилмайди. Кеийин ҳамамиз яна шу ерда тўпланиб, қандай йўл тутишимизни келишиб оламиз. Бугун эса Сантино учун ҳали килишимиз мумкин бўлган ишлар билан шуғулланамиз — уни христианча расм-руссумлар билан дафн этишимиз керак. Полиция ва тегишли маъмурлар билан бўладиган расмиятчиликларни тўғрилашни дўстларимга топшираман. Сен, Клеменца ва сенинг regiteingдаги одамлар шахсий сокчиларим сифатида ҳар доим менинг ёнимда бўласизлар. Сенга, Тессио, оиласининг ҳамма бошқа аъзоларини муҳофаза килишни топшираман. Том, Америго Бонасерага қўнғироқ қилиб, тунда, қачонлигини ҳали аниқ билмайман, у менга керак бўлишини айтиб қўясан. Ишхонасида кутиб турсин. Эҳтимол, бир соатдан кейин борарман. Лекин вазият шундай бўлиб қолиши мумкинки, икки соатдан кейин боришим ҳам мумкин. Ҳаммаси тушунарлими?

Ҳамма жим бош силкитди. Дон Корлеоне давом этди:

— Клеменца, одамларни ол-да, машиналарга ўтириб, мени кутиб туринглар. Бир неча минутдан кейин тайёр бўламан. Том, сен ҳамма ишни қўнгилдагидай адо этдинг. Эрталаб Констанция онасининг ёнида бўлсин. Энди у эри билан шу ерда яшайди. Ҳамма ишни ташкил эт. Аёллар, Сандронинг дугоналари унинг уйида тўпланишсин. Сандрони ёлғиз қолдиришмасин. Хотиним билан ташлашиб олганимдан кейин, у ҳам ўша ерга боради. У юз берган баҳтсизликни Сандрога ётифи билан айтади.

Аёллар эса дафн маросимига тайёрланишсин, жанозага месса* буюртиришсін.

Дон чарм креслодан турди. Бошқалар хам ўрнидан туришди. Клеменца ва Тессио яна бир марта дон билан күчоқлашишди. Хейген эшикни очди — дон чикаётиб, бир дақықа түхтаб қолди-да, Хейгеннинг юзига тикилди. У кафти билан Хейгеннинг бетини силади-да, тезда уни күчоқлади ва итальян тилида:

— Сен яхши ўғил чикдинг. Бу менга далда бўлади, — деди. Шу билан у Хейген ҳозирги вахимали пайтда тўғри йўл тутганини тасдиқлади.

Шундан кейин Дон хотини билан гаплашгани юқорига, ётоқхонага кўтарилиди. Ана шунда Хейген Америго Бонасерага қўнғироқ килиб, бир пайтлар дон Корлеоне килган яхшиликка жавоб қайтариш вақти келганлигини айтганди.

---

* *Mесса* — католикларда ибодат вақтида айтиладиган қуй.

20-б о б

Сантино Корлеоненинг ўлими худди осуда ҳовуз бетига ташланган тош сингари Америка жиноятчилар дунёсини остин-устун қилиб юборди. Бошқарув тизгинини қўлига олиш мақсадида дон Корлеоне касал ётган жойидан турганлиги тўғрисида хабар келганда, дафн маросимидан қайтган айғоқчилар кўринишидан дон бутунлай соғайиб кетганлигини айтишганда, Беш оила раҳбарлари душман бу зарбага қарши албатта қонли уруш бошлайди, деган шубҳага борди-да, мудофаага тайёргарликни авж олдириб юборишиди. Ҳеч ким бундай муваффакиятсизликдан кейин дон Корлеоне билан хисоблашмаса ҳам бўлаверади, деган фикрга бормади. Дон Корлеоне ҳаётида камдан-кам хато қилганди, лекин ҳар бир хатодан тегишли хулоса чиқариб оларди.

Доннинг ҳақиқий режаларини фақат Хейген пайқай оларди, шунинг учун ҳам сулх тузишни таклиф этиб, Беш оила бошлиқларига вакиллар жўнатилганда у таажжулланмади. Дон шунчаки сулх тузишнигина эмас, балки Нью-Йорк шаҳридаги ҳамма оиласларни кенгашга чақириш, шунингдек, унга бутун мамлакатдаги оиласвий синдикатларни таклиф этишни тавсия килганди. Нью-Йоркда Америка-нинг энг қудратли уруғ жамоалари тўпланишганди. Бошқаларининг тинчлиги кўп жиҳатдан уларнинг ишига, турмуш кечиришига боғлиқ эканлигини ҳамма тушунарди.

Доннинг таклифини ишонқирамай қарши олишиди. Бу нима — тузоқми? Душманнинг дикқат-эътиборини чалнишиб, фафлатда колдиришга уринишми? Бирданига ҳамманинг калласини танасидан жудо қилиб, ўғли учун қонли қасос олишми? Бирок дон Корлеоне ниятларининг самимий эканлиги тездаёқ далилланди. Биринчидан, у

бу учрашувга мамлакатнинг ҳамма бурчакларидан синдикатларни чакирди. Бундан ташқари унинг ўз фуқароларини ҳарбий ҳолатга ўтказишга ёки иттифокчилар излашга уринаётганлиги сезилмади. Кейин у ниятларининг самимийлигини бирйўла ва сўёзиз далилловчи йўл тутди — олий даражадаги анжуман иштирокчиларининг дахлизилигини таъминлади. Бунинг учун у Боккикъо оиласи хизматидан фойдаланадиган бўлди.

Боккикъолар оиласи бир замонлар Сицилия мафиясидан ажралиб чиқсан, мисли кўрилмаган ёвузлиги билан донг таратган бўлиб, Америка қитъасида ўзига хос тинчлик қуролига айланиб қолган эди. Бир замонлар ашаддий ёвузлиги билан тирикчилик қилган бу уруғ эндиликда ҳалол, пок йўл билан турмуш кечирарди. Боккикъолар бебаҳо бойликка — улар уруғининг негизини ташкил этувчи мустаҳкам қондошлиқ алоқаларига, ҳатто қариндош-уруғлик садоқатини эр-хотинлик садоқатидан ҳам юкорирок хисоблайдиган тоифасида ҳам камдан-кам учрайдиган қабилавий аҳилликка эга эдилар. Мафиянинг ракобатлашувчи томонлари ярашиш йўлини излашаётган, тинч музокаралар олиб бориладиган пайтда Боккикъолар оиласини воситачи ва гаров сифатида кўйганлигининг асосий сабаби худди мана шунда эди.

Бу жамоа аъзоларини ўзига хос бўлган битта хусусияти — ақл-идрекнинг чекланганлиги ёки янада тўғрироғи норасолик бирлаштириб турарди. Буни уларнинг ўзлари ҳам тан олишар ва корчалонликнинг фоҳишибозлиқ, киморбозлиқ, қорадори билан савдо килиш ва йирик товламачилик каби мураккаб соҳаларини ташкил этиш ва бўйсундириш учун курашда мафиянинг бошқа оиласлари билан ракобатлашишга уринишмасди. Оддий полициячининг томонини мойлашга уларнинг фаҳми етарди, лекин содда ва соғдил бу одамларнинг каттароқ хизматдаги амалдорга пора бериши қийин иш эди. Уларни бошқалардан кескин ажратиб турадиган иккита устун томони бор эди. Бу улар тилида ор-номус деб аталган нарсага садоқат ва аввал таъкидлаб ўтганимиз ваҳшнийлик эди.

Боккикъолардан бирон киши ҳеч қачон ёлғон гапирмаган, сотқинлик қилмаган эди. Бу жумбок ўта ақли таранглик билан боғлиқ эди. Боккикъолардан бирон киши озор берган одамни кечирмас ва ҳар қандай вазиятда

хам жазоламасдан қўймасди. Ана шу хислатлари ва та-
содифий бир ҳол уларни сердаромад хунар бўлиб қол-
ган машғулотга дучор қилди.

Рақобатлашувчи оиласаларда сулҳ тузиш ва музокара
олиб бориш истаги туғилганда, уларнинг Боккикъолар
жамоаси билан боғланиши кифоя қилди. Жамоа бош-
лиги учрашувнинг дастлабки шартларини олдиндан ке-
лишиб олди ва талаб қилинган микдордаги одамларни
жўнатди. Майкл Солоццо билан учрашувга борадиган
бўлганда ҳам Корлеоне қароргоҳида Боккикъоларнинг
Солоццо томонидан ёлланган вакили Майклнинг дахл-
сизлиги учун гаров сифатида қолган эди. Агар Солоццо
Майклни ўлдиришга журъат этганда эди, Корлеонелар
қўлида гаров сифатида сақланётган одам ҳам худди
шундай қисматга дучор бўларди. Бунда Боккикъолар
оиласи аъзолари улар уруғининг ўлимига сабаб бўлган
Солоццодан қасос олардилар. Ҳеч нарса, ҳеч қандай
жазо бу борада Боккикъолар йўлига тўсиқ бўлолмасди.
Агар ўлиш керак бўлса, улар ҳеч иккисига мунофиклик
кургон қилардилар. Соткинлик қилганлиги учун жа-
зодан қочиб кутилишнинг йўли йўқ эди. Боккикъолар
оиласидан гаровга олинган одам тўла хавфсизлик кафо-
лати бўлиб хизмат қиларди.

Шунинг учун ҳам дон Корлеоне воситачилик қилиши
ни сўраб Боккикъога мурожаат этганида ва сулҳ қенга-
шида иштирок этишини лозим топган ҳар бир оиласа
тегишли микдорда гаровга қўйиладиган одамлар бўли-
шига кафолат беришади, деб келишилганда, ҳеч қандай
шубҳага ўрин қолмади. Иккисига мунофиклик, мунофиклик
тўғрисида гап ҳам бўлиши мумкин эмасди. Қенгашга мут-
лақо шубҳаланмасдан, худди тўйга келгандай келиш мум-
кин эди.

Гаровга олинганлар ўз вақтида келишди: учрашув
ўтадиган жой ҳам аниқланди. Учрашув унча катта бўлма-
ган тижорат банки биносининг директорлар мажлис ўтка-
зидиган залида ўтадиган бўлди. Дон Корлеоне банк ак-
циячиларидан бири хисобланарди, бироқ унинг акцияла-
ри президент номида эди. Дон Корлеоне банк президен-
тига жуда кўп яхшиликлар қилганди. Чўқинтирган ота-
нинг илтимоси банк президенти учун буйруқ билан teng
эди. Шунинг учун ҳам белгиланган шанба куни идора-
нини ҳамма бўлимлари бутунлай ажратилган, чарм қоп-

ланган чуқур креслолар билан жиҳозланган зали билан бирга оиласын синдикаттар ихтиёрига берилди.

Банк соқчилари маҳсус кийимидағи сарапланган барваста йигитлар легиони соқчиликка қўйилди. Эрталаб соат ўнга яқин залга бирин-кетин учрашув қатнашчилари тўплана бошладилар. Кенгашда Нью-Йоркдаги беш оиласдан ташқари яна ўн жойдан, подадаги тирроқи бузоқ — Чикагодаги Капоне вотчина^{*}сини истисно этганда, ҳамма жойдан вакиллар қатнашиши кўзда тутилганди. Чикаголик ёввойиларни ривожланган жамият талабларига мувофик мумомала килишга ўргатишга уринишлардан аллақачон воз кечишган, учига чикқан жохилларни кенгашга таклиф этишни эса ортиқча ташвиш деб хисоблашар эди.

Кенгаш қатнашчилари олдиндан белгилаб қўйилган тартиб навбати билан соат тўққиз яримдан ўнгача тўплашиши. Биринчи бўлиб сулҳ музокараларининг ташаббускори, демак, маълум маънода бу учрашувнинг эгаси бўлган дон Корлеоне келди. Аниклик донга хос бўлган кўплаб хислатлар орасида алоҳида ўрин тутарди. Иккинчи бўлиб Жанубий штатлардаги бепоён мулк эгаси бўлган Карло Трамонти келди. Ўрта ёш, басавлат, сицилияликларга хос бўлмаган новча, чиройли юзи бир текис корайган, сочини текис қилиб тараган, башанг кийинган Трамонти италияликка ўҳшамасди. Бўш вақтида ўзининг қайифида балиқ овлашга чикқан америкалик миллионерларни журнал саҳифаларида шундай тасвирлашарди. Трамонтилар оиласининг бойлиги қиморбозликдан келарди. Бу оила дони билан учрашган ҳеч бир одам у бир пайтлар хозирги империясини ўта шафқатсизлик билан кўлга киритган, деб ўйламасди.

Сицилиядан Флоридага болалигига келган Карло Трамонти шу ерда ўсиб улғайди. Жанубий шаҳарчаларда тарқоқ ҳолда жойлашган қиморхоналарга эга бўлган синдикатда ишлай бошлади. Синдикат хўжайнлари маҳаллий маъмурӣ органлардаги америкаликлар бўлиб, жиддий йигитлар эдилар — қайдаги дайдиб юрган сицилиялик бир кучуквачча уларни ортда қолдириб кетади, деган ўй ҳеч кимнинг хәлига келмаганди. Карлонинг ҳайвонларга хос ваҳшийлиги уларни эсанкиратиб қўйди. Кар-

* В о т ч и н а — отамерос мулк.

лога худди ана шундай ёмонлик билан жавоб қайтаришга эса журъат этишолмасди. Уларнинг фикрича, Трамонти бунга арзимасди. Трамонти оладиган фойдадан полицияга берадиган хиссани кўпайтириб, уни оғдириб олди ва овлок жойларда нўноқлик билан иш олиб бораётганларнинг йўлини кесиб кўйди. Трамонти Куба диктатори Батиста билан алоқа ўрнатди ва аста-секин Америка китъасидаги майшатпарастларни жалб этиш мақсадида Гавананинг қиморхона, фохишахона каби кўнгил очиш уйларига катта маблағ сарфлай бошлади. Эндиликда Майами-Бичдаги энг ҳашаматли меҳмонхоналардан бири Трамонтига қарашли бўлиб, унинг бойлиги миллионлар билан ўлчанаарди.

Худди ўзига ўхшаб қуёшда қорайган *consigliori* ҳамроҳлигига Трамонти залга кириб келди ва ўғлидан жудо бўлган отага ҳамдардлик ифодаси билан дон Корлеонени кучоқлади.

Учинчи бўлиб Детройтдан келган дон Жозеф Залукки ташриф буюрди. Залуккилар оиласи Детройт яқинида норасмий отчопарлардан бирига эга эди. Бундан ташқари маҳаллий қиморхоналардан анчагина қисми ҳам шу оиласа қарашли эди. Залуккининг тўла юзидан кўнгилчанлик, мулойимлик ёғилиб турар, унинг юз минглик дангиллама ховлиси шаҳарнинг энг дабдабали мавзеларидан бири бўлган Гросс-Пойнтда жойлашган эди. Унинг ўғли уйланиб, Америкадаги қадимий ва нуфузли фамилияга эга бўлган одамлар билан қариндош бўлиб қолган эди. Дон Корлеонега ўхшаб, Залукки ҳам эҳтиёткорлиги ва бошидан кўп иссик-совук ўтганлиги билан машхур эди. Мафия таъсири остидаги шаҳарлар ичida Детройт зўравонлик йўли билан қилинган жиноятлар микдорига кўра охирги ўринда турарди. Сўнгги уч йил мобайнида шаҳарда факат икки марта ўлим чораси қўлланганди. Детройт дони корадори билан савдо қилишни маъқуллаганди.

Залукки ҳам *consigliori* билан бирга келганди. Хар иккиси дон Корлеоне билан кучоқлашиб, унга ҳамдардлик билдиридилар. Агар енгил талафзузи бўлмаганда, Залуккининг йўғон овозини туб америкаликтининг овозига ўхшатиш мумкин эди. У ҳакикатан ҳам америкалик бизнесменга ўхшарди — башанг кийинган, ишчан, муомалада ўта самимий эди.

— Сизнинг даъватингиздан бошқа ҳеч қандай илтимос мени бу ерга келтиролмасди, — деди у дон Корлеонега.

Дон Корлеоне миннатдорчилик билдириб, бош эгди. У Залуккининг мададига ҳеч шубхасиз умид қилиши мумкин эди.

Гарбий соҳилдан икки дон Нью-Йоркка бир машинада келди. Улар бирга иш олиб боришар ва доим бирга юришни маъқул кўришар эди. Улар Фрэнк Фалконе ва Энтони Молинари бўлиб, иккаласи ҳам кирк ёшда, яъни учрашувнинг бошқа хамма қатнашчиларидан ёш эдилар. Уларни, шунингдек, Голливуд таъсири остида кийинишидаги баъзи бир ўзига хослиги, биродарларча қиликлар ажратиб турарди. Кино ходимлари касаба уюшмаси ва киностудиялардаги қиморхоналар Фрэнк Фалконе қарамоғида эди. Бундан ташқари у узоқ Фарб штатларидаги фоҳишаҳоналар учун қизлар ёллаш ва мунтазам етказиб бериб туришни авж олдириб юборган эди. Сиртқи кўринишидан эстрада артистига ўхшаб юриш ўзини хурмат қиласиган дон учун кулок эшитмаган ҳол эди. Фалконе эстрада артистига ўхшаб кетарди. Шунинг учун ҳам дон биродарлари унга ишончсизлик билан қарашарди.

Энтони Молинари Сан-Францисконинг порт кварталарида ҳукмронлик қиласиди, бундан ташқари спорт тоғализатори соҳасида ҳам унга тенг келадиган одам йўқ эди. Аждодлари итальян балиқчилари бўлган Энтони Молинари Сан-Францискода «Денгиз тухфалари» деб аталган энг яхши ресторон очди. У бу ресторон билан фаҳрланар ва одамларнинг гапларига қараганда, таомлар нархи арzonлигидан зарар кўрса ҳам ресторонни ёпмасди. Профессионал ўйинчи қиёфасидаги бу одам Мексика чегараси ёки шарқий денгизлар орқали мамлакатга яширин йўл билан қорадори келтирилишига алоқадор, деган гаплар ҳам юрарди. Бу икки донни маслаҳатчи эмас, шахсий соқчилар эканлиги яққол кўриниб турган, лекин бу ерга қурол билан келишга журъат этишгани шубҳали бўлган икки бақувват йигит кузатиб келди. Бу йигитлар каратэ усулларини пухта билиши ҳеч кимга сир эмасди. Вазият тўпланганларнинг кўпчилигини хурсанд қиласиган, лекин айни пайтда ташвишлантирадиган ҳам эмасди. Калифорниялик донлар бу учрашувга Рим папаси

томонидан илохийлаштирилган тумор тақиб келишлари хам мумкин эди. Шуниси қизиқарлики, кенгашга келгандар орасида диндор, художўй одамлар хам бор эди.

Кейин бошқаларнинг ҳурматидан маҳрум бўлган Бостон оиласарининг вакили келди. Бу одам қўл остидагиларга нисбатан ножўя ишлар қилишини, уларни шафқатсизлик билан алдашини ҳамма биларди. Буниси ҳали ҳолва эди — одам очкўз бўлганидан кейин начора. Лекин кечириб бўлмайдиган нарса, унинг ўз мулкида тартиб-интизом ўрната олмаганида эди. Унинг худудида жуда кўп қотилликлар, хокимият учун майда-чуйда жанжаллар бўлиб турарди, ёлғиз иш кўрадиган ўғрилар хам, «эркин рассомлар» хам ўта кўп эди, бир сўз билан айтганда Бостонда конунчиликка ҳаддан ташқари ортиқча риоя қилинmasлиги одамларнинг фашига тегарди. Агар Чикагода ваҳшийлар ўрнашиб олишган бўлишса, Бостонда эса gavones — майда ўғрилар, қаланғи-қасангилар ҳукмронлик қилишарди. Бостонлик доннинг исми-шарифи Доменик Панца эди. Пакана, суюклари бўртиб чиқкан бу одам донлардан бирининг таърифи билан айтганда кўринишидан куйиб кўйган ўғрининг ўзи эди.

Америкадаги қиморхона монополиялари ўртасида энг қудратлиси бўлган Кливленд синдикатидан озғин, юзи сўлғин, соchlари оппок, ёши анчага бориб қолган доннакил бўлиб келганди. У бошчилик қилаётган синдикат мукаммал созланган машина сингари бехато ишларди. Киёфаси нозиклигига қарамасдан дон Винсент Форленцанинг бирон марта жаҳли чиққанини ҳеч ким кўрмаган эди. Хушмуомала, ширин сўз Винсент Форленца мулкини бошқаришда каттиқўл эди. Кулиб туриб жонингни отади, деган гап ҳудди шундай одамлар ҳақида айтилган.

Охирида Нью-Йоркнинг Беш оиласиий синдикати бошчиклари бирин-кетин кириб келдилар ва Том Хейген бу беш бошлик уларни ўраб турган провинциялардан келганитарга нисбатан салобатлироқ, ишончлироқ эканлигини дархол хис этди. Тўладан келган, боши катта, барваста бу одамлар юз тузилишининг кенглиги — семизлиги, бурининг катталиги, лабининг дўрдоклиги, юзидағи чиққарининг узунлиги билан бошқалардан ажralиб турарилар. Уларнинг эгниларида на янги тикилган космотр бор эди, на соchlари текис килиб таралганди. Улар-

нинг сиртқи кўринишлари доим иш билан банд бўлган бу жиддий одамларнинг ясан-тусан каби майда-чўйда нарсалар билан шуғуланишга вактлари йўқлигини кўрсатарди.

Бу ерда Нью-Жерси штатида ва Манхэттеннинг Уэст-Сайд бўғозларида хукмронлик қиласидан Энтони Страччи ҳам бор эди. У Нью-Жерсидаги қиморхоналарни бошқаар ва Демократлар партияси аппаратида катта таъсир кучига эга эди. Страччи юк автомашиналари паркига эга бўлиб, ҳар бир ҳайдовчи белгиланганидан ортикча юк билан йўлга чикиши, йўлда уларни автоинспекция ходимлари тўхтатмаганлиги ва қоидани бузгандилиги учун жарима солмаганлиги сабабли катта пул топарди. Тош йўллар оғир машиналарнинг фиддираклари остида эзилар, бу йўлларни эса ўша Страччига қарашли йўл ремонти компанияси штатдан кулай пудрат асосида ихтиёрига олиб таъмирларди. Шундай килиб, бир фойда келтирадиган иш ўз-ўзидан иккинчи фойдали ишни келтириб чиқарарди. Бу осон ва кулай эди. Бунинг устига Страччи эскича қоидага риоя қиласар ва гарчи порт қироли сифатида ноконунний тарзда қорадори келтиришга хохласа ҳам, хоҳламаса ҳам аралашмасдан туролмаса-да, тирик мол савдоси билан ҳеч қачон шуғулланмаганди.

Нью-Йорк штатидан шимолда Оттилио Кунео хукмронлик қиласиди. Унинг оиласи яширин тарзда Канададан чегара орқали итальян мұхожирларини олиб ўтар, штатнинг шимолий қисмидаги ҳамма қиморхоналар унинг кўлида эди. Бундан ташқари Кунеонинг ёрдамисиз штат маъмурларидан отчопар ташкил этишга рухсат олишга уриниш бефойда эди. Сиртдан қишлоқ новвойига ўхшаган кулча юзли мулоим бу одам (асл машғулоти йирик сутчилик компаниясининг эгаси эди) кўзлаган мақсадидан кайтмас эди. У болаларни жуда яхши кўрар, невараларидан биронтаси ёки хизматкорларининг болалари учраб қолишиша, эркалатиб хурсанд қилиш мақсадида доим чўнтаклари тўла конфет олиб юрарди. Кунео худди хотинларнинг панамасига ўхшаган, гардишлари пастга қараб букилган юмшоқ шляпа кийиб юрар, бу шляпа остидан унинг чехраси худди күёшга ўхшаб кулиб турарди. Бошка донлардан фарқли ўлароқ у бирон марта ҳам қамалмаганди, унинг ҳақиқий фаолияти ҳақида ҳеч қачон ҳатто

шубха ҳам қилинмаганди. Бундан ташқари, унинг ҳалоллиги шу даражада шак-шубҳасиз эди, у доим турли жамоатчилик ташкилотлари мажлисларида қатнашар, бир сафар ҳатто савдо палатасининг йил сайин бериладиган «Нью-Йорк штатининг энг яхши бизнесмени» унвонига ҳам сазовор бўлган эди.

Бу ерда Таттальялар оиласининг энг яқин иттифоқчиларидан бири дон Эмилио Барзини ҳам бор эди. Шаҳарнинг Бруклин ва Куинс каби мавзеларидағи қиморхоналар ва кўплаб фоҳишахоналар шу одамга қаради. У четга қуролланган ёлланма одамлар етказиб берарди. Статен-Айленд устидан чекланмаган ҳокимиятга эга эди. Бронкс ва Уэстчестердаги спорт тотализаторларида иштироки бор, қорадори савдоси билан шугулланарди. Кливленд ва Фарбий соҳил синдикатлари билан мустаҳкам алоқа боғлаган эди. Неваданинг Лас-Вегас ва Рино каби очик шаҳарларидағи ишратхоналардан олинадиган фойدادан келадиган улуш, Майами-Бич ва Куба курортларидағи кўнгил очадиган бизнесларда иштирок этиш унинг зийраклиги, фахм-фаросатидан далолат берарди. «Барзини оиласи» деган тушунча остида ана шулар яширган эди. Корлеонелар оиласидан кейин уни Нью-Йоркдаги, демак, бутун Америкадаги жамоаларнинг энг кучлиси деб аташ мумкин эди. Барзинининг қўли Сицилиягача етарди. Йирик фойда келтирадиган ноқонуний соҳанинг бирор қисми унинг иштирокисиз иш кўрмасди. Мишмишларга қараганда, у ҳатто Уолл-Стритга ҳам сукилиб кириб олишга муваффақ бўлганмис. Яширин уруш бошланган дастлабки кунларданоқ у Таттальялар оиласини қўллаб-қувватлаш учун маблағи ва таъсир кучини ишга солди. Барзинининг эзгу орзуси дон Корлеонени майдондан суриб чиқариш ва Америкада мафиянинг энг қудратли ва ҳамма хурмат қиласидиган бошлиғи мартабасини эгаллаш, шу билан бирга Корлеоне империясини қўлга киритишдан иборат эди. Дарвоқе, у кўп жиҳатдан дон Корлеонени эслатар, замон талабларига мослаша олиш маҳорати, масалага кенг миқёсда қарап, ишибилармонлик, чаққонлик каби масалаларда эса дондан устунлик киларди. Эмилио Барзинини ёшини ёшаб, ошини ошаб бўлган чол, деб аташ ҳеч кимнинг хаёлига келмаган. Унда айни кучга тўлаётган, ҳеч нарсадан тап тортмайдиган, дадил, ўзига ишонадиган ёш етакчи сиймоси мавжуд

эди. Унда кучли, лекин совуқ, дон Корлеонега хос самимиятдан асар ҳам бўлмаган шахс тимсоли қўзга ташлаарди. Эҳтимол, хозирги пайтда у Бешликда энг «хурматли» одамдир.

Энг охирида Солоццони қўллаб-қувватлаб, Корлеоне хокимиятини ағдариб ташлаш учун очикдан-очик курашга чиққан ва бу мақсадга деярли эришган оила бошлиғи Филипп Татталья келди. Шуниси қизиқки, Бешликнинг бошка аъзолари уни назар-писанд килишмасди. Биринчидан, маълумки, у эҳтиётсизлик қилиб, Солоццонинг гапига лакқа тушган, маккор Туркнинг измида иш кўрган эди. Ишнинг пачавасини чиқариб, Нью-Йорк оиласлари катта зарар кўришига сабаб бўлган хозирги фала-ғовур ҳам унинг касофати туфайли юз берган эди. Иккинчидан, у олтмиш ёшдан ошган бўлишига қарамасдан, ўта олифта ва хотинбоз эди. Бунинг устига шаҳвоний ҳисларни қондирмоқ учун тўла эркинликка эга эди.

Ҳамма гап шундаки, Таттальяларнинг оиласи касбкори аёллар савдоси эди. Улар даромадининг асосий қисми фохишабозлиқдан келар эди. Бундан ташқари Америкадаги тунги клубларнинг деярли ҳаммаси Таттальялар назорати остида эди. Қайси шаҳарда яшашидан қатъий назар, келажаги бор истеъоддилорк одамни оғдириб олиш оиласа кийин эмасди. Филипп Татталья қобилиятли қўшиқчи ёки қизиқчини ўзига қарам қилиб олиш, пластинкалар чиқарадиган фирмаларга шартини зўрлаб ўтказиш учун куч ишлатишдан тоймасди. Лекин шунга қарамасдан оила даромадининг асосий манбаси фохишабозлиқ эди.

Филипп Таттальяни одам сифатида иттифокчилари хуш кўришмасди. У доим иши юришмәётганлигидан зорланар, шикоят қиласарди. Аёллар ишёқмас, тантик, бири қочиб кетади, бошқаси ўзини ўзи ўлдирмоқчи бўлади. Сутенёрларнинг ҳаммаси фирибгар ва муттаҳам, арзимаган чақага хўжайинини ҳам сотиб юборишади. Бамаъни ходимни кундузи чирок ёқиб излаб ҳам тополмайсан. Ўзимизнинг сицилиялик ёш йигитлар эса бундай иш билан шуғуланишдан бош тортишади, қиз олиб қочиши ва сотиш уят деб хисоблашади, ўзлари эса, итваччалар, сени сўйиб ташлашдан ҳам қайтишмайди. Филипп Таттальянинг сал жирканчроқ, сал телбароқ одамлар даврасида ана шундай деб гап сотадиган одати бор эди. Тат-

талья унинг тунги клубларида ва кабаре^{*}сида спиртли ичимликлар билан савдо қилишни ман этиш ёки рухсат бериш хукуқига эга бўлган чиновниклардан ҳаммадан кўпроқ шикоят қиласди. Ҳатто Уолл-Стрит ҳам у бир ўзи давлатга қарашли матбуот воситаларини назорат қилиш учун қўйилган сотқинларга пора бериб кўпайтирган даражада миллионерларни кўпайтира олган эмас, деб худо номи билан қасам ичади у.

Шуниси қизиқки, ҳатто Корлеоне жамоаси устидан ғалаба қозонишига сал қолганилигига қарамасдан, у хурмат-эътибор қозонолмаганди. Татталъянинг у пайтдаги кучи кимлардан иборат эканлигини ҳамма биларди. Бу куч биринчи навбатда Солоццо, сўнгра Барзинилар оиласи эди. У тўсатдан хужум қилишнинг устунлигидан ва тўла ғалаба қозониш имкониятидан фойдалана олмаган эди, бу ҳам унга фойда келтирмади. Агар у сал чакконрок бўлганида эди, ҳеч ким шунчалик нокулайликларга дуч келмаган бўларди. Дон Корлеоненинг ўлими урушга бутунлай чек қўйган бўларди...

Дон Корлеоне ва Филипп Татталъя уруш жараёнида ўғилларидан жудо бўлган душманларга хос тарзда учрашув пайтида расмий бош кимирлатиш билан саломлашиб қўяқолдилар. Беш оила етакчилари учун дон Корлеоне алохиди диккат-эътибор талаб қиласидиган шахс эди. Ундан ожизлик белгиларини, жудолик ва заифлик оқибатларини излаб, орқасидан ўта синчковлик билан кузатардилар. Севикили ўғлидан қасос олишганидан кейин дон Корлеоне сулҳ йўлларини излаётгани шубҳа уйғотарди. Бу мағлубиятга учраганлигини тан олиб берилган тилхатга ўхшарди. Агар ҳақиқатан ҳам шундай бўлса, Корлеоненинг куч-кудрати бугундан бошлаб аста-секин сўна бошлиди. Дарвоқе, буларнинг ҳаммаси тез орада маълум бўлиши керак.

Кутлов овзлари тўхтади. Тўпланганларга тутилган қадаҳлар бўшади. Нихоят дон Корлеоне ёнғоқ дарахтидан тайёрланган ойнадай силлиқ стол орқасидаги ўринига бориб ўтиргунча ярим соатча вакт ўтди. Унинг орқасига, сал чапроққа худди соя сингари сездирмасдан Хейген бориб ўтирди. Бу бошқалар учун ишора эди: донлар стол атрофига ўтира бошлашди, ҳар бир дон орқасидан

* Кабаре – эстрадали қаҳвахона ёки кичик ресторон.

керак бўлса маслаҳат бериш мақсадида уларга энг яқин жойдан кузатувчи consigliorilар жой олдилар.

Биринчи бўлиб дон Корлеоне сўз олди — у гўё ҳеч нарса бўлмагандай гап бошлади. Гўё у оғир жароҳатланмагандай, катта ўғли ўлдирилмагандай, унинг империясини қонли қирғин вайрон қилмагандай, болаларини турли томонларга: Фреддини Фарбга, Молинари оиласи ҳимоясига, Майклни эса бошпана излаб узоқ Сицилиянинг овлок бир бурчагига улоқтириб ташламагандай сокин, вазмин гапирди. Табийки, у сицилианча шевада гапирди:

— Энг аввало сизларга бу ерга келганларингиз учун миннатдорчилик билдираман, — деди у. — Буни шахсан менга кўрсатилган хурмат деб биламан ва ўзимни шу ерда ўтирган ҳар бир одам олдида қарздорман деб хисоблайман. Гапни бу ерга жанжаллашгани ёки ўзимнинг ҳақ эканлигимни исботлаш учун келмаганлигимдан бошламоқчиман. Менинг яккаю ягона мақсадим вужудга келган аҳволни муҳокама қилиш, тушуниб олиш, соғлом фикр юритиб, бу ердан дўстлар сифатида тарқалиб кетишимиз учун ҳамма ишни қилишдан иборат. Менинг сўзим бунга кафил бўла олади. Мени яхши танийдиганлар бехуда гапирмаслигимни, айтган гапимнинг устидан чиқишимни тасдиқлашади. Бўлди, бу борада етарли. Энди ишга ўтайлик. Бу ерга бир-бирига муҳрланган ва имзолangan кафолатномалар топширадиган юристлар тўплангани йўқ. Биз — ор-номусли одамлармиз.

У жим бўлиб колди. Бу жимликни ҳеч ким бузмади. Кимdir сигарета тутатар, кимdir виски ҳўпларди. Тўпланганларнинг ҳар бири бошқаларнинг гапини тинглашни, сабр-тоқат билан кутишни билишарди. Уларни яна бир нарса бирлаштириб турарди. Улар ўзига ўхшаганлар ўртасида инсоний қиёфасини йўқотган, уюшган жамият ҳокимлигини тан олмайдиган — бошқа бировларнинг ҳукмронлик қилишини рад этадиган ғалати одамлар эдилар. Ер юзида уларни ўз истакларига қарши боришга кўндира оладиган куч ҳам, инсон ҳам йўқ эди. Бу одамлар хийла-найранг, қотиллик билан ўз эркинлигини ҳимоя қилишган эди. Уларнинг иродасини фақат ўлим ёки ўта соғлом тафаккургина шубҳага солиши мумкин эди.

Дон Корлеоне нафасини ростлаб олди.

— Қандай бўлиб бу иш шунчалик чукур илдиз отиб кетди? — Бу саволнинг жавоби ичида эди. — Дарвоқе, нимасини ҳам айтамиз. Ҳеч кимга кераги йўқ, ачинарли кўп аҳмоқликлар қилинди. Агар ижозат берсангизлар, бу воқеаларни мен қандай тасаввур этишимни баён қилсам.

Воқеаларнинг бир томонлама баён қилинишига бирон қимса қаршилик кўрсатмасмикин, деган ўйда у яна бир оз жим қолди.

— Худога шукурки, мен яна соппа-соғман ва эҳтимол, вазиятдан чикишнинг бирон-бир тўғри йўлини то-парман. Балки менинг ўғлим шошма-шошарлик билан, ўнг-терсига қарамай иш қилгандир. Шундай бўлиши мумкин. Қандай бўлганда ҳам сизларга шуни айтишим керакки, маблағларим ва алоқаларимга умид боғлаб, Солоццо менга бир таклиф билан мурожаат қилганди. У Таттальялар оиласидан ёрдам беришга кафолат олганигини айтганди. Гап қорадори ҳакида эди. Мени эса қорадори қизиқтирмайди. Мен оғир-босик, ювош-мўмин одамман. Менинг ёшимда қорадори билан шуғулланиш хаётимни ўта жонлантириб юборади. Солоццога унинг ўзига, Таттальялар оиласига чукур ҳурматимни изҳор қилган холда шуларнинг ҳаммасини айтдим. Ҳурмат-эҳтиром билан унинг таклифини қабул қилолмаслигимни айтдим. Унинг бу иши менга заррача тўскинлик қиласлигини, унинг шу йўл билан пул топишига мутлақо эътироуз билдирамаслигимни айтдим. Лекин Солоццо менинг рад жавобимни нотўғри тушунди ва бошимизга балоқазолар ёғдириди. Начора, буни ҳаёт дейдилар. Бу ерда ўтирганларнинг ҳар бири бошига тушган кулфатлар ҳакида ҳар қанча гапириши мумкин. Мен бундай қилмоқчи эмасман.

Дон Корлеоне Хейгенга минерал сувдан қуй, деб ишора қилди. Дарҳол стаканга тўлдириб сув қуйилди. У томогини хўллаб олди.

— Бу баҳсни мен тинч йўл билан ҳал этишни хоҳлайман, — деди у. — Татталья ҳам ўғлидан жудо бўлди, мен ҳам ўғлимдан жудо бўлдим. Демак, орамиз очик. Агар одамлар ақл-идрок овозига қулоқ солмасдан, факат бир-бирларидан қасос олиш билан шуғулланишса, ср юзида қандай воқеалар рўй бериши мумкин? Ахир ёркаклар жон-жаҳди билан қонли қасос олишга киришиб кетиб, оиласига нон топиб беришга вақт тополмаёт-

ган Сицилияning офати ҳам шунда эмасми? Ахир бу учига чиқсан телбалик-ку! Шунинг учун ҳам мен ҳозир ҳаммамиз аввалги ҳолатимизга қайтайлик, демоқчиман. Мен ўғлимга ким хиёнат қилганини, уни ким ўлдирганини аниқлашга киришганим йўқ. Агар бу ишни тинч йўл билан ҳал кила олсак, киришмайман ҳам. Ҳозир уйга қайтиб келолмаётган бошқа ўғлим бор — менга ўғлим ҳеч қандай каршиликсиз, бемалол уйга қайтиб келишига эриша олганимда маъмурлар томонидан унга нисбатан тўскинлик, дўйк-пўписа қилинmasлигига кафолат керак. Агар бу масалани ҳал эта олсак, ушбу учрашивимиз ҳар биримиз учун фойдали якунлашини таъминлайдиган бошқа масалаларни ҳам мухокама қилиш мумкин. — У ҳаммага маънодор тавозе билан қараб олиб, кафтларини стол устига қўйди. — Мен айтмоқчи бўлган гаплар шулар.

Дон Корлеоненинг нутқи таъсирили чиқди. Унинг қиёфасида яна аввалги, ҳамма биладиган дон Корлеоне мужассам эди. Мулоҳазали. Холис. Ширин сўз. Бироқ бу ердагиларнинг ҳар бири дарҳол доннинг соппа-соғлиги, бу эса дон Корлеоне оиласи бошига тушган ташвишларга қарамасдан, у ўзи билан ҳазиллашибга йўл қўймаслиги тўғрисидаги фикр келди. Шунингдек, у илтимос қилган нарсага эришмагунча, яъни сулҳ тузилмагунча, бошқа нарсалар ҳакида гап юритиш бефойда эканлиги ҳам эътибордан четда қолмади. Кейинги йилларда ҳаммадан кўпроқ зарар кўрганига қарамасдан, мавжуд ҳолатни саклаб қолишини таклиф этатгандиги, демак, ҳеч нарсадан воз кечмаслиги — ён босмоқчи эмаслиги ҳам эътибордан четда қолмади.

Лекин дон Корлеонега жавобан Татталъя эмас, Эмилио Барзини сўз олди. Гарчи унинг нутқини ҳеч ким қўпол ва нафсониятига тегадиган деб айтмаса-да, қурук, лўнда гапирди.

— Айтилган гапларнинг ҳаммаси тўғри, — деб бошлиди Барзини. — Лекин бор гапнинг ҳаммаси айтилмади. Дон Корлеоне камтарлик килди. Гап шундаки, дон Корлеоненинг ёрдамисиз Солоццо ва Татталъялар оиласи янги бошлаётган ишпи уddyалай олмасди. Дон Корлеоне таклифни рад этиб, амалда уларга катта зарар етказди. Албатта бу у ўйламаган холда юз берди. Аммо аслида шундай. Ҳатто қорадори ҳакида гап борганда ҳам дон Корлеонега

кулоқ соладиган судьялар ва сиёсатдонлар бу масалада бошқа хеч кимни яқинлаштиримайдилар. Солоццо унинг одамларига муруват кўрсатишлари юзасидан бъэзи бир кафолатларга эга бўлмас экан, оёқ-кўли боғлик эканлигини яхши биларди. Бу ҳаммамизга тушунарли. Бунингиз ҳаммамиз қашшоқлашиб кетган бўлардик. Жазо чоралари кучайган ҳозирги замонда агар одамларимиз қорадори билан кўлга тушиб колсалар, ҳаддан ташқари кўп пул талаб қиляптилар. Йигирма йил муддат елкасига илиб қўйилгандан кейин, ҳатто сицилиялик ҳам отирига коидасини бузиб, оғиздан гуллаб қўйиши мумкин. Адолат ташкилотлари тўла дон Корлеоненинг қўлида. Бизни у ташкилотлардан фойдаланиш имкониятидан маҳрум этиш дўстона иш эмас. Бу хотинларимиз, бола-чақаларимиз қўлидаги сўнгги бурда нонни тортиб олиш билан баробар. Энди ҳар ким ўзи хоҳлагандек иш тутадиган замон эмас. Нью-Йорк шаҳрининг ҳамма судьялари Корлеонега қарам экан, демак, уларнинг хизматидан биз ҳам фойдаланишимиз ёки Корлеоне улар хузурига тўппадан-тўғри кира олишимиз учун йўл очиб бериши керак. Албатта, у бундай хизмат учун пул талаб қилиши турган гап — ахир биз охирокибатда коммунистлар эмасмиз-ку! Лекин у имкониятлардан фақат бир ўзи фойдаланишга ҳаққи йўқ. Мутлақо ҳаққи йўқ.

Барзини нутқини тугатди. Ҳамма жим бўлиб қолди. Ҳамма нарса очик-ойдин бўлган эди. Аввалги ҳолатга кайтиш тўғрисида сўз ҳам бўлиши мумкин эмас. Энг муҳими, Барзини агар сулҳ тузишга эришилмаса, Таттальялар томонида туриб Корлеонега очик-ойдин қарши чиқишини шაъма қилиб ўтди. Бунинг устига муҳим бир масалада устунликка эришди. Уларнинг ҳаётни ва фаровонлиги ҳақиқатан ҳам бир-бирини кўллаб-қувватлашга асосланганди. Бирор хизмат юзасидан бир-бирининг илтимосини рад этиш аслида ҳақиқатан ҳам душманлик иши эди. Бундай хизматлар ҳақида бехуда илтимос ҳам қилинмас, бехуда рад ҳам этилмас эди.

Ниҳоят яна Дон Корлеоненинг овози япгради.

Дўстларим, мен ёмон мақсадни кўзлаб рад жавоби бермагандим, — деди у. — Ҳаммангиз мени яхши биласиз. Кимга қачон ёрдамлашишдан бош тортганман? Бу нақа одатим йўқ. Лекин бу сафар рад этишга тўғри

келди. Нима сабабдан? Чунки биз учун қорадори билан шуғулланиш, менимча, яқын келажакда ҳалокатга дучор бўлиш деган гап. Бу мамлакатда қорадорига нисбатан ўта шафқатсизлик билан кураш олиб борилади, шунинг учун ҳам бизни кечиришмайди. Виски, киморхона, хатто аёллар ҳам бошқа масала — булар кўпларнинг кўнгил хуши, лекин черков отахонлари ва давлат ман этадиган ишлар. Қорадори эса мутлақо бошқа иш. У қорадорини тарқатиш билан банд бўладиган ҳар бир одам учун хавфлидир. У бизнинг бошқа ҳамма ишларимизни хавф остида қолдиради. Хўш, яна бир гап. Судья чиновниклари ва бошқа қонун ҳимоячилари орасида катта таъсир куҷига эга эканлигимни эшишиб, беҳад курсанд бўлдим. Қанийди ҳақиқатан ҳам шундай бўлса! Тўғри, баъзи ҳолларда бир оз гапим ўтади. Лекин ҳозир менинг гапимни олаётган одамлар қорадори ҳақида гап кетганда кар бўлиб олишлари мумкин. Бу заҳар билан савдо қилишга аралашиш, улар учун ўта кўркинчилидир. Бунинг устига улар қорадори билан савдо қилишни мутлақо маъқуллашмайди. Қиморхоналаримиз, тотализаторларимиз, тунги клубларимизнинг бемалол ишлаб туришига ёрдамлашаётган полициячилар ҳам қорадори келтирилишини маъкулламайдилар. Шунинг учун ҳам мендан бу ишда кимгadir ёрдам берилишини илтимос қилиш, ўзига ёмонлик қилинишини илтимос қилиш билан баробар... Шунга қарамасдан, агар сизлар шундай чора-тадбирни зарур деб хисобласангизлар, ҳозирги асосий масалани ҳал этиш мақсадида бу ишга киришаман.

У жим бўлди. Вазият бир оз юмшади: залда шивиршивир бошланди, кимдир стол устидан чўзилиб шериги билан секин гаплаша бошлади. Дон Корлеоне энг муҳим масалада ён босган эди. У уюшган тарзда қорадори билан савдо қилиш ҳимоясини таъминлайди. Бошқача айтганда, у агар мамлакатнинг ҳамма томонидан бу ёрга тўпланган кенгаш талаб қиласа, Солоццо бошидаёқ таклиф қилган ишни қилишга розилик берганди. Тижорат асосида ёки шериклик йўли билан доннинг ўзи бу ишда иштирок этмайди. У бор-йўғи суд органларига таъсир этиш йўли билан қорадори операциясини ҳимоя қиласи, холос. Лекин бу жуда катта ён босиш эди.

Биринчи бўлиб лос-анжелеслик дон Фрэнк Фалконе унинг гапларига фикр билдириди:

— Одамларимизни қорадори савдоси билан шуғулла-нишдан тұхтатиб қоладиган күч йўқ. Улар ҳозир якка-якка ўз ҳолига иш кўрмокдалар ва осонгина қўлга туш-мокдалар. Қорадори савдоси ўта фойдали иш — ундан четда туришнинг иложи йўқ. Айни пайтда, ундан четда туриш биз учун хавфли ҳамдир. Биз ҳеч бўлмаганда бу ишни яхши йўлга қўя оламиз, ҳимоя қила оламиз, эҳти-ёткорлик чора-тадбирларини кўра оламиз. Ниҳоят, биз-нинг вазифамиз уччалик ножӯя ҳам эмас — ҳар қандай ишда тартиб-интизом бўлиши, у иш пухта ташкил этилиши, пишик бўлиши керак. Ҳар ким хоҳлаган иши билан шуғулланаверишига йўл қўйиб бўлмайди.

Корлеоненинг энг ишончли тарафдорларидан бўлган Детройт дони ҳам кенгашда дўстининг позициясига қарши сўзлади, воқеаларга соғлом ақл-идрок билан қарашга даъват этди.

— Мен қорадорига қаршиман, — деди у. — Одамла-рим қорадорига ҷалғиб кетмасин, деб ийл сайин уларга қўшимча ҳақ тўлаб келяпман. Бунинг ҳаммаси бехуда бўлиб чиқди. Уринишларим фойда бермади. Тасавур қилиб кўринг, кимдир келади-да: «Менда қорадори ку-куни бор, уч-тўрт минг сўм қўшсанг, уни соттанимдан кейин эллик минг фойда кўрамиз», деб таклиф қиласди. Бунака мўмай фойдага ким лоқайд қараб тура олади? Аста-секин четдан пул топиб, қорадори гирдобига қўшилиб кета бошлайди, мен ҳақ тўлайдиган асосий иш эса зарар кўради. Чунки қорадори билан шуғулланиш фой-далирок. Унга бўлган эҳтиёж кундан кунга ортиб боряпти. Биз бунга қаршилик кўрсата олмаймиз, демак, биз-нинг вазифамиз ишни тартибга солишдан иборат. Қора-дорини мактабларга яқинлаштирмаслик, болаларга за-хар сотишга йўл қўймаслик керак. Бу infamita, шармандалик бўлади. Мен шахримда уни асосан қора танли ахолига сотишга ҳаракат қиласман. Улар энг яхши ми-жозлардир, кўнгилсизликлар камроқ бўлади, устига уст-так улар барибир ҳайвонлар-да! Қора танлига хотин, онла — ҳаммаси бир гўр, ўзини ҳам хурмат қилмайди. Шундай экан, бу заҳар билан ўзини заҳарлайберсинг... Лекин бу ишдан четда туриш, уни ўз ҳолатига ташлаб куйин мумкин эмас — бу бошимизга бало бўлади.

Детройт дони нутқини кучли маъқуллаш овозлари оғизда якунлади. У нишонга аник урган эди.

Хар ким ўз фикрини айтди. Хар бир одам қорадори савдоси ножүя иш эканлигига, охири яхшиликка олиб бормаслигига, аммо уни тұхтатиб ҳам бўлмаслигига қўшилди. Бу иш мўмай фойда келтиради, бу ишнинг хеч ким ва хеч нарса билан хисоблашмайдиган ашаддий, лекин нўноқ тарафдорлари ҳар доим ҳам топилади. Инсон табиати шунаقا.

Ниҳоят бир битимга келишилди. Қорадори савдосида иштирок этиш ман этилмади. Мамлакатнинг шарқий кисмida уни дон Корлеоне қонундан ҳимоя қиласидиган бўлди. Бу иш билан катта миқёсда асосан Барзини ва Татталъялар оиласи шуғулланадиган бўлди. Бу тўсиқни бартараф этгандан кейин кенгаш умумий масалаларни муҳокама қилишга ўтди. Кўп мураккаб масалалар тўпланиб қолган, уларни ҳал этиш керак эди. Лас-Вегас ва Майами тегараларини ҳар бир оила фаолият кўрсатиши учун очик деб келишиб олдилар. Бу шаҳарларнинг келажаги порлоқ деган фикрга келишилди. Кимнидир орадан олиб ташлаш зарур бўлган, лекин катта шов-шув кўтарилиши хавфи бўлган фавқулодда ҳолатларда, операцияни ушбу кенгаш маъкуллагандан кейин ўтказишга шартлашиб олдилар. Ўта зарурати бўлмаган ҳолларда оддий ижрочиларни куч ишлатиш ва шахсий қонли ўч олиш ҳолларига аралаштирмасликка келишилди. Шунингдек, талаб қилинганда оиласалар бир-бирларига ўзаро хизмат кўрсатиши — каллакесарлар беришга, масалан, қасамёд қилганларни оғдириб олиш каби ҳаётий масалаларда ёрдамлашиш юзасидан ҳам келишиб олдилар.

Кенгашнинг чўзилиб кетиш хавфи бор эди. Дон Барзини хулоса чиқаришни лозим деб топди.

— Шундай қилиб муҳокама қилинадиган масалалар тугади, — деди у. — Сулҳ тузилди, бунинг учун дон Корлеонега ташаккур. Ўзим ҳақимда гапирадиган бўлсам, мен жуда хурсандман. Эски саҳифани ёпиб қўйиб, янгишини очамиз.

Факат Филипп Татталъя бир мунча безовта ўтирганди. Уруш қайта бошланган тақдирда, Сонни Корлеоне ўлдирилганлиги учун у кўпроқ ўз ҳаётидан ташвиш қилишига тўғри келарди. Энди у биринчи марта батафсил фикр-мулоҳазалар билдири:

— Мен бу ерда билдирилган таклифларнинг ҳаммасига розиман. Бошимга тушган баҳтсизликни унтишга

тайёрман. Лекин мен баъзи бир масалаларда Корлеоне-дан жиддийроқ кафолат олишни хоҳлардим. Қани унинг қасос олишга ҳаракат қиласлигига кафолат? Вакт ўтиши билан ўз позициясини мустаҳкамлаб олгач, ҳозирги дўстона ваъдаларини унутмаслигига кафолат борми? Биз бу ердан ҳақиқий сулҳ билан, хотиржамлик билан, беташвиш кета оламиэми? Бунга дон Корлеоне сизларниг олдингизда худди мен каби кафолат бера оладими?

Шундан кейин дон Корлеоне одамларнинг хотирасида узоқ сақланиб қоладиган нутқ сўзлади. Бу нутқда у нақти келиб, Черчилль ўйлаб топган «темир парда» ифодасидек машхур бўлиб кетадиган ифодани кўллади. Тўғри, Черчиллнинг сўзи орадан ўн йил ўтгандан кейингина оммага маълум бўлган эди.

Бу сафар у тўплангандарга тик турган ҳолда мурожаат килди.

— Ақл-идрок деган нарсанинг биз учун сарик чақачалик қиммати бўлмаса, биз нима деган одам бўлдик? — деди у. — Унда вахший ҳайвондан нима фарқимиз бор? Йўқ, ақл-идрок бизга бекорга берилмаган. Биз биргалашиб, ёлғиз қолиб ўзимиз билан ўзимиз фикр юритиш кобилиятига эгамиз. Яна тартибсизликлар бўлишининг, ўрлиқ қилинишининг, ғалаён кўтарилишининг менга қиёса фойдаси бор? Ўғлим ҳалок бўлди, бошимга оғир кулфат тушди, бундан кейин ҳам шу кулфат билан яшайман. Лекин мутлақо айбдор бўлмаган одамларнинг турмушини заҳарлашдан менга нима фойда? Кафолат бериб айтаманки, ҳеч кимдан қасос олмайман.

Биз ҳаммамиз ҳар доим ва ҳамма нарсада ўз манфатларимизни кўзлаб ҳаракат қилишимиз кераклигини айтиб ўтишим лозим. Бу ерга хўрликни, юкори мансабда ўтиргандарнинг кўлида оддий югурдак бўлишни истамайдиган одамлар тўпланишган. Биз бу мамлакатда бахтии бўлдик, ҳозирнинг ўзидаёқ кўпларимизнинг ўғил-қизаримиз бизга қараганда яхши яшаляпти. Кўпларимизнинг фарзандларимиздан ўқитувчилар, олимлар, бастакорлар етишиб чиқди. Бу ота-оналарнинг бахти. Болагаримиз бизнинг изимиздан боришини ҳеч биримиз хоҳимас эдик. Чунки бизнекига ўхшаган ҳаёт бенихоя оғир. Мана, масалан, менинг ҳам невараларим бор. Невараларимининг болаларидан биронтаси губернатор ёки ҳатто

президент бўлмайди, деб ким айта олади. Бу ерда — Америкада имконияти йўқ нарсанинг ўзи йўқ. Фақат замонга ҳамоҳанг қадам ташлаш керак. Отишмалар, пи-чоқбозликлар даври ўтди. Корчалон одамлар эканмиз, ақл-заковат билан, зийраклик билан иш тутадиган пайтимиз келди. Бунинг ўзимизга ҳам, болаларимиз ва невараларимизга ҳам кўпроқ фойдаси тегади.

Қандай ишлар билан шуғуланишимизга келсак, қандай яшашимизни биз учун ҳал қилиб берәётган, бошликлардан, ўз бойликларини асраб уруш очаётган ва урушга бизни жўнатаётган анови pezzoponantelардан сўраб ўтирамиз. Ким бизни уларнинг ўз манфаатларини химоя қилиш ва бизга зарар келтириш юзасидан ўйлаб топган қонуиларига риоя қилишга мажбурмиз, деб айтди? Улар ким бўлишибдики, биз манфаатларимизни химоя қилсак аралашишади? Бу ўзимизнинг ишимиз. Sonna cosanosta-
га, — деди дон Карлеоне. — Бизнинг ишимиз, бизнинг ташвишимиз. Хонадонимизда бўлаётган ишларни ўзимиз уddyalaimiz, чунки бу бизнинг оламимиз, cosanostramiz. Биз уни бегоналар бурнини суқишдан асрashimiz учун ҳам бирга бўлишимиз керак. Акс ҳолда, бу мамлакатдаги неаполитанликлар ва бошқа италияликлар каби бурнидан ҳалқа ўтказиб олинган бузоққа ўхшаб қоламиш.

Шунинг учун ҳам умумий манфаатларимиз йўлида мен ўлдирилган ўғлим учун қасос олишдан воз кечаман. Қасам ичиб айтаманки, ҳозирча оила аъзоларимнинг хатти-ҳаракати учун мен жавоб берарканман, бу ерларда ўтирганларнинг ҳеч бирига жиддий сабабларсиз пашша чаққанчалик ҳам озор етмайди. Умумий манфаатларимиз йўлида мен шунингдек, оладиган фойдамдан ҳам воз кечишга тайёрман. Сўзим, обрў-эътиборим бунга кафил. Доим сўзимнинг устидан чиқиб келганлигимни одамлар билишади.

Бироқ бу масалада менинг шахсий манфаатим ҳам бор. Солоццо ва полиция капитанини менинг кенжা ўғлим ўлдириган, деган шубҳа пайдо бўлгач, у қочиб кетишига мажбур бўлди. Эндиликда менинг зиммамда ундан бу сохта айбни олиб ташлашларига ва у бемалол уйга қайта олишига эришишдек вазифа турипти. Бу менинг ташвишим ва бунинг уддасидан чиқа олсан керак, деб ўйлайман.

Аммо бу ерда бир нарсаны айтиб қўйишини хоҳлардим. Гарчи уят бўлса ҳам айтай, мен бидъатларга ишонадиган одамман. Шунака, лекин начора. Хўш, гап бундай. Агар тасодифан кенжা ўғлим билан бирор баҳтсиз ходиса юз берадиган бўлса, агар полиция офицери уни тасодифан отиб қўядиган бўлса, агар у қамокхонада ўзини ўзи осиб қўядиган бўлса, агар унга қарши кўрсатма берадиган гувоҳлар топилгудек бўлса, мен бидъатпарамстлигим туфайли, ўзим истамаган ҳолда, буни шу ерда ўтирганларнинг биронтасидан кўраман. Буниси хали ҳаммаси эмас. Агар ўғлимни яшин урадиган бўлса, унда ҳам шу ерда ўтирганлардан баъзи бирларини айбдор деб хисоблайман. Агар унинг самолёти денгизга қулақ тушса, агар кемаси чўкиб кетса, агар у шамоллаб ўлса, агар машинасини поезд уриб кетса, бидъатпарамстлигим туфайли, демак, шу ерда ўтирганлардан кимдир ҳамон менга ёмонлик киляпти, деб ўйлайман. Бундай машъум тақдирни, бундай фалокатни мен ҳеч қачон кечирмайман. Бошқа масалаларда эса, невараларим ҳаққи-хурмати қасам ичиб айтаманки, бугун тузилган сулҳ шартларини ҳар қандай шароитда ҳам бузмайман.

Шу сўзларни айтиб дон Корлеоне стол орқасидан чиқди-да, дон Филипп Татталья ўтирган томон юрди. Татталья ҳам ўрнидан туриб, унинг қаршисига чиқди — улар кучоклашиб, ўпишишди. Залдагилар қарсак чалдилар, бошқа донлар ўрниларидан туриб, бир-бирларининг кўлини қисдилар, дон Корлеоне ва дон Таттальяни дўстона муносабатларнинг бошланиши билан табриклидилар. Бу дунёдаги энг самимий дўстлик бўлмаслиги, булар Рождество байрамида бир-бирларига совға-саломлар юбормаслигини, лекин ҳар ҳолда бир-бирларини ўтириласликларини ҳар бир одам тушуниб турарди. Ҳар ҳолда буниси ҳам ёмон эмас, буни ҳам дўстлик деб атаса бўлади.

Дон Корлеоне, Том Хейген ва бугунги шахсий сокчи ҳайдовчи Рокко Лампоне Корлеоне қароргоҳи жойланган нарк зонасига кириб келишганда коронғи тушиб колганди. Уй томон боришаркан, дон Хейгенга:

Ҳайдовчимиз Лампонега кўз-кулօқ бўлиб юр. Менимча, тузукроқ ишга муносибга ўхшайди, — деди.

Мўъжиза, ўйлади Хейген. Бутун кун мобайнода Лампоне бир оғиз ҳам гап гапирмади, улар орқа ўринидикда

ўтиришганда бирор марта қайрилиб карамади. Демак, доннинг ўткир нигоҳи consigliогі эътиборидан четда қолган бирор нарсани кўрган.

Эшик олдида дон Хейгенга кечки овқатдан кейин Клеменца ва Тессио билан бирга келишини тайинлаб, рухсат берди. Дон уларни соат ўнда кутадиган бўлди. Унгача Хейген Клеменца ва Тессиони иш билан танишириши ва кенгаш қандай ўтганлигини уларга айтиб бериши керак.

Соат ўнда тўртовлон бурчакдаги хонада, дон иш хонасида тўпланишди.

— Шундай қилиб сулхни ҳам туздик, — деди дон Корлеоне. — Мен ор-номусимни ўртага қўйиб кафолат бердим, шунинг ўзи сизлар учун етарли, деб ўйлайман. Бироқ иттифоқчиларимиз уччалик ишончли одамлар эмас, шунинг учун ҳам илгаригидек эҳтиёткорлик билан хушёр бўлиб туришимиз керак, — Дон Хейген томон ўғирилди. — Анови гаровга олинган Боккиколарни жўнатиб юбордингми?

Хейген бош иргади.

— Ҳа, етиб келишимиз биланоқ дарҳол Клеменцага қўнфироқ қилганман.

Корлеоне семиз сароғегимега каради. У ҳам бош иргади.

Уруш тугади, энди бир оз дам олиш мумкин эди. Дон Корлеоне ўзи ҳар бирининг олдига бир стакандан коктейл қўйди. У эҳтиёткорлик билан лабини стаканга тегизди-да, сигарета туташтирди.

— Мен Соннининг ўлими ким томонидан ва қандай уюштирилганлиги билан ҳеч бирингиз шуғулланмаслигингизни истайман. Бу масала тамом, уни эсдан чиқаринглар. Мен бошқа оиласаларга, ҳатто уларнинг иштаҳалари очилиб, биз ўзимизга тегишли бўлган улушдан камрок оладиган бўлган тақдирда ҳам уларга ҳар томонла ма ёрдам бериб туришимизни истайман. Мен Майлкни уйга қайтаргунимизга қадар бизга бўладиган ҳар қандай хужумлар ҳам, ҳар қандай иғвогарликлар ҳам бу сулхни бузмаслигини истайман. Бу сизлар шуғулланишингиз керак бўлган масалаларнинг энг муҳими. Шуни унумангларки, менга Майлк қайтиб келгандан кейин унга ҳеч нарса ҳавф солмаслиги юзасидан юз фоизли кафолат керак. Бизни энг кам ташвишлантирадиган одамлар

ҳақиқий гувохлардир, уларнинг ҳаммаси бизга маълум. Бу гувохлар берадиган кўрсатмалардан қўрқмаса ҳам бўлади. Бошқа нарсадан — айғоқчилар капитан Мак-клюсини Корлеоне ўлдирган, деб яқдиллик билан тасдиқлашганлиги туфайли полициянинг ўзи сохта далил тўкиб чиқаришидан қўрқиш керак. Жуда соз! Демак, беш оила имкониятларини тўла ишга солиб, бу тўғри эмаслигига полицияни ишонтиришларини, уларнинг ҳамма айғоқчилари полицияга бошқа далил-исбот келтиришларини талаб қилиш керак. Бугунги нутқимдан кейин янги иттифоқчиларимиз бизнинг талабларимизни бажаришдан манфаатдор эканликларини тушунишади, деб ўйлайман. Лекин бу етарли эмас. Биз Майклни бутунлай оқлаш йўлини излашимиз керак. Акс ҳолда унинг бу ерга қайтиб келишидан фойда йўқ. Келинглар, шу масалада бош қотирайлик. Ҳозир бундан муҳимроқ иш йўқ.

Энди буёенини эшитинг. Инсон ҳаётида бир марта хатога йўл кўйиши мумкин. Мен бир марта хато килдим. Энди мен хатто бир мил наридан бўлса ҳам бирор кимса деразасидан боғимга кўз ташлай олмаслиги учун шарқ хиёбони айланасидаги ҳамма участкаларни ва бу участкалардаги уйларни сотиб олмоқчиман. Қўрғон атрофини тўсиб, ичкарида доимий, туну кун ишлайдиган сокчилик жорий қилмоқчиман. Дарвоза олдида ҳам ана шундай соқчилик ўрнатаман. Қисқа килиб айтганда, мен бугундан бошлаб қалъя ичida яшамоқчиман. Мени қисман ишдан узоқлашди, деб ҳисоблашларинг ҳам мумкин. Мени боғдорчилик қизиқтириб қолди. Узум пишганда ундан хонаки шароб тайёрламоқчиман. Мени уйдаги ўтроқ хаёт бағрига тортмоқда.

Ишни аста-секин тўла сизларга топшираман. Сантинонинг регітесинн тарқатиб юбораман, одамларини сизтарининг отрядларингизга кўшиб бераман. Бу билан янги дўстларимиз кўнглини тинчитган, мақсадларим сулхпарварликка қаратилганлигини исботлаган бўламиз. Том, сен, Лас-Вегасга борадиган гурухни танлайсан ва у ерда бўластган ҳамма ишлар ҳақида менга батафсил ҳисоб берасан. Шу билан бирга Фредди у ерда нима иш килаётганини тўғрисида ахборот олиб келасан. У таниб бўлмайдиган даражада ўзгариб кетган дейишяпти. Гўё пазандалик килаётганимиш, хотинлар билан керагидан ортиқча кўнгилчилик килаётганимиш. Умуман ҳаммасини аникла.

Хейген чүчи броқ сүради:

— Балки күёвингизни жүннатармиз? Карло хар ҳолда невадалик, ҳамма тешикларини билади.

Дон Корлеоне бош чайқади.

— Йўқ, олдида фарзандларимдан бири бўлмаса кампирим бу ерда зерикиб қолади. Констанция эри билан бу ердаги алоҳида уйлардан бирига кўчуб келишини холлайман. Карлога жиддийроқ иш бермоқчиман, эҳтимол унга нисбатан ҳаддан ортиқча қаттиққўллик қилгандирман, кейин... — дон Корлеоненинг пешонаси тиришди, — ёнимда ўғилларим йўқлиги билиниб қоляпти. Карлони киморхонадан олиб, касаба уюшмасига қўй. У ерда бавзи бир қофозлар билан шуғулланиши керак. Гап билан ҳам иш қиласа бўлади. Бу унинг кўлидан келади, — доннинг овозида нафратланишга ўхшаган оҳанг пайдо бўлди.

Хейген бошини иргади.

— Хоҳласангиз Фреддини бир неча кунга чақиртириб келаман.

Дон кескин:

— Нимага? — деди. — Кампирим ҳам мазали овқат тайёрлашни билади. У ўша ерда ўтираверсин.

Уч эркак нокулай вазиятда қолишиди. Улар отасининг Фреддидан шу даражада кўнгли қолганлигини билишмасди. Бунинг уларга номаълум сабаблари бўлиши мумкинлигини тушунишиди.

Дон Корлеоне нафасини ростлаб олди.

— Бу йил томорқада қалампир ва помидор кўп бўладиганга ўхшайди. Ҳаммасини ўзимиз еб тугата олмасак керак. Мендан капсан кутинглар. Қариган чоғимда тинчлик ва хотиржамликда бегалва яшамоқчиман. Сизларга айтмоқчи бўлган гапларим шулар. Коктейлдан куйиб ичинглар.

Бу гап тамом, дегани эди. Ҳамма ўрнидан турди. Хейген Клеменца ва Тессиони машинага кузатиб қўйди, улар билан қачон учрашишни шартлашиб олди. Кейин хонага қайтиб кирди. У дон кутаётганлигини биларди. Дон Корлеоне пиджак ва бўйинбоини ечиб қўйиб, күшеткада чўзилиб ётарди. Унинг жиддий қиёфасидан чарчаганлиги қўриниб турарди. Хейгенга стулни кўрсатиб, қўлинни аста силкиб қўйди.

— Хўш, consigliori, бугунги ишларим сенга маъкул бўлмаяптими?

Хейген дарров жавоб берга қолмади.

— Нега энди, — деди у. — Факат хатти-харакатларингизда изчиликни кўрмаяпман. Кейин, буларнинг ҳамаси сизнинг ишларингизга ўхшамаяпти. Сиз Сантино қандай шароитларда ҳалок бўлганлигини аниқлашни холамайман, дедингиз, қосос ҳам олмоқчи эмассиз. Мен бунга ишонмайман. Сиз сулҳни бузмасликка сўз бердингиз; демак, уни бузмайсиз, лекин мен душманларингиз гўёки бугун кўлга киритган ютуқларини саклаб қолишларига йўл қўйишингизга ишонмайман. Сиз мен ечолмайдиган жумбоқ айтдингиз. Шундай экан, сизнинг хатти-харакатларингизни қандай маъкуллай оламан ёки рад эта оламан?

Доннинг қиёфасида мамнунлик ифодаси пайдо бўлди.

— Ҳа, менинг қандай иш тутишимни мукаммал ўрганиб олгансан, ёмон эмас. Гарчи Сицилияда туғилмаган бўлсанг-да, ҳар холда сицилиялик қилиб тарбиялабман. Ҳаммасини тўғри айтдинг. Жумбоқнинг эса ечими бор, сен уни жумбоқ ечилишидан анча олдин билиб оласан, деб ўйлайман. Лекин, Том, энг муҳим ишнимиз Майклни имкони борича тезроқ уйга қайтариш. Бу бизнинг энг биринчи вазифамиз, ҳамма ўй-фикрингни, ишингни шунга қарат. Қанча пул кетишидан қатъий назар, ҳамма қонуний имкониятларни ўрганиб чиқ, Майкл қайтиб келгандан кейин худди кўз ёши сингари беғубор бўлиши керак. Энг кучли адвокат-криминалистлар билан гаплаш. Агар керак бўлса, сенга якка қабул киладиган судьяларни ҳам айтиб бераман. Ҳозирча эса ўта ҳушёр бўлиб туришимиз керак. Ҳар дақиқада сотқинлик бўлиши мумкин.

— Мени худди сиз каби ҳақиқий далиллар эмас, балки сохта далиллар ташвишлантирмоқда, — деди Хейген. — Агар Майклни қамоққа олишгудек бўлишса, қамоқхонадаги азамат дўстларимиз уни ўлдиришлари мумкин. Ё бир кишилик хонада ўзлари ўлдиришади ёки бу ишга қамоқда ётганлардан биронтасини ёллашади. Менинг фикримча, Майклни қамоққа олишга, ҳатто уни айблашга хеч қанақа баҳона бўлмаслиги керак.

Дон Корлеоне оғир хўрсинди.

— Биламан, биламан. Хамма гап шунда-да! Лекин бу ишни кейинга сурисиб ҳам бўлмайди. Сицилияда нотинчлик. Ёшлар катталарага қулоқ солишмаяпти. Бунинг устига Америкадан қайтариб жўнатилганлар орасида ҳам учига чиққан каллакесарлар бор. Маҳаллий донлар уларга бас келиша олмаяпти. Бири бўлмаса, бири Майклнинг изига тушиши мумкин. Мен баъзи бир чора-тадбирларни кўриб кўйганман, хозирча Майкл бирор тополмайдиган жойда. Лекин қачонгача тополмасликлари мумкин! Бугун сулҳ тузишга мажбур бўлганлигининг сабабларидан бири ана шу. Барзинини Сицилияда дўстлари бор, улар Майклнинг изига тушишган. Бу сенга биринчи жавоб. Ўғлимнинг хавфсизлигини таъминлаш учун сулҳ тузишдан бошқа иложим қолмаганди. Танлаш имкониятим йўқ эди.

— Таттальянинг одамлари билан майда-чуйда шартларни келишиб олаётганда улардан қорадори билан савдо килишга фақат тоза одамларни кўйишларини талаб қиласми? Аввал судланган одамга енгил жазо беришни судъядан талаб қилиш қийин бўлади.

Дон Корлеоне елка кисди.

— Буни ўзлари ҳал қилишлари керак. Эслатиб қўй, лекин талаб қилишнинг кераги йўқ. Бизга боғлиқ бўлган ишларнинг ҳаммасини қиласми, аммо улар бу ишга учига чиққан гиёхвандни кўйишса ва у қўлга тушиб қолса, биз қўлимизни совуқ сувга ҳам урмаймиз. Кучимиз етмайди, деймиз. Бироқ Барзинига ўргатишнинг кераги йўқ, ўзи яхши билади. Эътибор бердингми, бир оғиз сўз билан бўлса ҳам ўзини аралаштирумади. Сиртдан қаранди бу ишларга мутлақо дахли йўқдай кўринади. Доим сувдан қуруқ чиқади.

— Яъни бу ишларнинг бошиданоқ у Солоццо ва Таттальянинг паноҳида турган демоқчисизда-а? — сўради Хейген шошиб.

Дон Корлеоне хўрсинди.

— Татталья бор-йўғи сутенёр, холос. У ҳеч қачон Сантино устидан ғолиб чиқолмасди. Дарвоқе, биласанми, бу воқеа қандай юз берганлигини аниқлашнинг нима учун ҳам менга аҳамияти йўқ? Бу ерда Барзинининг кўли борлигини биласан, шунинг ўзи етарли.

Хейген доннинг гапларини тинглаб, мағзини чакарди. Дон қадам-бақадам уни жумбокнинг ечимиға бошлиб келди, лекин муҳим бир нарсани четлаб ўтди. У нималиги ни Хейген биларди, бу ҳақда сўраш унинг иши эмасли-

гини ҳам биларди. У дон билан хайрлашиб, эшик томон юрди. Дон унга яхши тилак билдири.

— Эсда тут, Том, энг асосий ишимииз Майклни қандай қилиб бўлса ҳам уйга қайтариши ўйлаш, — деди у. — Туну кун шуни ўйла. Яна бир гап. Телефон узелидаги оператор билан ҳар ойда Клеменца ва Тессионинг телефондаги сухбатларини, улар кимларга, кимлар уларга қўнғироқ қилганларини менга бериб туриши тўғрисида келишиб қўй. Мен улардан заррача ҳам шубҳаланаётганим йўқ. Улар ҳеч қачон менга хиёнат қилмасликларига ишончим комил. Бунга қасам ҳам ичаман. Лекин ҳар қандай арзимаган нарсани олдиндан билиб қўйиш зарар килмайди, эҳтимол керак бўлиб қолар.

Хейген бош ирғаб, эшиқдан чиқди. Қизиқ, дон уни ҳам текшириб туармикан?.. Бу шубҳадан ўзи уялиб кетди. Бироқ Чўқинтирган отанинг калласида, бу пастбаланд ва мураккаб чалкаш йўлларда узоққа мўлжалланган режалар пишиб етилаётганига, бугунги чекиниш шунчаки тактик йўл әканлигига унинг ишончи комил эди. Бунинг устига ҳеч ким қила олмаган, ўзи сўрашига журъят этолмаган, дон Корлеоне ҳам индамасдан четлаб ўтган вазият ноаниклигича қолди. Буларнинг ҳаммаси қасос олинадиган кунга тайёргарлик кўрилаётганигинг белгиси эди.

21-боб

Бироқ тақдир тақозоси билан дон Корлеоне ўғли Майклни Кўшма Штатларга қайтаришга эришгунча орадан яна деярли уч йил ўтди. Ана шу йиллар мобайнида оила аъзолари бунинг қулай йўлини топиш устида тинимсиз бош қотирдилар. Таклиф қилинган режаларнинг биронтаси ҳам донга маъқул бўлмасди.

Нихоят бу муаммони ҳал этишга Боккикъолар оиласида юз берган баҳтсизлик ёрдам берди. Жамоа аъзолари орасида Америкада туғилган, она табиат бу сафар одатига хилоф равишда яхши ишлайдиган калла ато қилган Феликс исмли йигит бор эди. Боккикъоларнинг асл касб-кори ахлат йигиштирувчилик эди. Феликс эса оила касби билан шуғулланишни рад этди, насл-насаби инглиз бўлган обрў-эътиборли оиласдан чиққан қизга уйланиб, қариндош-уруглари билан бўлган узилишни янада чукурлаштириб юборди. Юрист бўлишни мақсад қилиб

олган Феликс кечкурунлари ўқишига қатнади, кундузи почтада ишлади. Бу йиллар давомида уч болалик бўлди, бироқ хотини тежаб-тергаб оиласи бошқариб турди. Феликс диплом олгунга қадар хотинининг маоши хисобига яшадилар.

Шундай килиб, Феликс Боккикъо кўп одамлар ёшлигида ўйлаганидек, тер тўкиб, қийинчиликлар билан касби бўйича билим олганимдан кейин орзу-истакларим ўз-ўзидан рўёбга чиқади, мўмай-мўмай пул оқиб келаверади деб ўйлаганди. Ҳаёт бу ширин орзуларни пучга чиқарди. Ҳамон у мағрурлик килиб қариндошларининг хар қанақа ёрдамини қатъян рад этиб келаётганди.

Ёш, лекин таниш-билишлари бор, келгусида йирик адвокатлар идорасида хизмат қилишдан умидвор бўлиб юрган таниш юристларидан бири Феликсни унчалик катта бўлмаган бир ишга ёрдамлашиб юборишга кўндириди. Гап сиртдан қараганда тўла қонуний, аслида эса қалбаки бир синиш билан боғлиқ бўлган ўта мураккаб ва нозик иш хақида бораради. Бу фирибгарликнинг ошкор бўлиб қолиш эҳтимоллиги жуда кам бўлиб, миллиондан бир даражада эди. Феликс Боккикъо таваккалига иш тутишга журъат қилди. Бу орада профессионал маҳорат талаб қилинадиган вазият эса унинг кўз олдида бу фирибгарликнинг жиноий ёки ҳеч бўлмаганда ножӯя моҳиятини нима учундир ҳайрон қоладиган даражада камайтириб кўрсатган эди.

Нима бўлганда ҳам бу кўзбўямачилик фош бўлиб колди. Таниш юрист Феликсга ёрдам беришда кўлини совук сувга ҳам урмади, ҳатто кўнтироқ қилганда трубкани ҳам олмади. Бу ишнинг асосий иштирокчилари бўлган икки кекса ва учига чиққан ашаддий корчалон Феликс Боккикъони ишни чатоги чиқмайдиган қилиб удалай олмагани учун болахонадор қилиб сўкишиб, айбларини тан олиш ва терговга ёрдамлашишни лозим деб топдилар: улар Феликс Боккикъони бу кўзбўямачиликнинг ташаббускори деб айтишди ва гёй Феликс уларнинг корхонасига ўрнашиб олган ва уларни бўйсундириш максадида дўй-пўписа қилиб, бу фирибгарликка кўндириган деб кўрсатма беришди. Кўрсатмаларида Феликснинг тоғалари ва ўғай акалари ўтмишда жиноий иш қилганликларини, зўравонлик қилиб судланганликларини айтишди. Ана шу гувоҳликлар асосида Феликс судга берилди.

Иккала корчалон шартли жазо билан кутилиб қолди. Феликс Боккикъо эса беш йил қамоққа ҳукм қилинди. Унинг қариндош-уруглари ёрдам сўраб на дон Корлеонега, на бошқа оиласаларга мурожаат қилишди. Чунки Феликс доим уларнинг ёрдамини инкор қилиб келганди. Шунинг учун оиласдан бошқа ёрдам берадиган кимса йўқлигини, оиласий жамоа жамиятга қараганда садоқатлироқ ва ишончлироқ эканлигини унга ўргатиб қўймоқчи бўлишиди.

Нима бўлганда ҳам Феликс уч йил ўтиргандан кейин қамоқдан чикиб, уйига келди, хотини ва бола-чақаларини бағрига олди. Бир йил тинч, осуда яшади. Кейин Боккикъо деган исм-шарифни бекорга кўтариб юрмаганлигини исботлади. Қаерданdir тўппонча топиб, ўшатаниш юристни отиб ташлади. Кейин икки корчалоннинг йўлини пойлади. Улар газакхонадан чиқишганда икласининг калласини мўлжаллаб ўқ узди. Сўнгра уларнинг жасадларини четлаб ўтиб, газакхонага кирди-да, қаҳва ичиб, олиб кетишларини хотиржам кутиб ўтириди.

Тездаёқ суд бўлди, ҳукм шафқатсиз эди. Жиноятчилик дунёсининг учига чиққан каллакесари унинг қонуний қамалишига сабаб бўлган уч гувоҳни совуққонлик билан намойишкорона отиб ташлади. Бу жамиятнинг баъзи бир арбоб-арконлари, омма, матбуот, ҳатто кўнгилчан ва инсонпарварлик жонкуярлари ҳам яқдиллик билан Феликс Боккикъони электр стулга ўтқазиш тарафдорлари бўлиб чиқдилар. Табиийки, Боккикъолар жамоаси ҳукмни бекор қилиш учун юкори ташкилотларга пулни аяшмасди. Энди қариндош-уруглари Феликс билан фахрланадиган бўлиб колишибди. Қонунда кўзда тутилган, дарвое, анча вақтга чўзилиши мумкин бўлган қуруқ расмиятилардан кейин Феликс Боккикъони электр курсида ўлим кутаётганди.

Балки ёш йигитга ёрдам беришнинг бирон-бир йўли бордир, деган умид билан мурожаат қилган Боккикъолардан бирининг илтимосига кўра Хейген доннинг дикқат-эътиборини бу воқеага қаратди. Дон Корлеоне қисқа, қуруқ рад этиш билан жавоб берди. У сеҳргар эмас. Ундан имкони йўқ нарсани талаб қилишяпти. Лекин эртаси куни дон Хейгенни хонасига чақириб, бу ишни майдада икир-чикирларигача батафсил сўзлаб беришни сўра-

ди. Хейген хикоясини тугатганда дон Корлеоне музокара олиб бориш учун Лонг-Бичга Боккикъолар жамоаси бошлигини таклиф қилишни буюрди.

Боккикъони чақиришдан осон ва лўнда мақсад кўзда тутилган эди. Дон Корлеоне Феликс Боккикъонинг хотини ва бола-чақасини катта миқдорда нафака билан тарьминлашни зиммасига олади. Бу пул жамоа бошлиғига ҳозирнинг ўзидаёк берилади. Бунинг эвазига Феликс ўзини Солоццо ва полиция капитани Макклоскининг қотили деб атashi керак бўлади.

Бу масаланинг майдо-чуйдалари келишиб олинди. Жамоа бошлиғи пулни олди. Бундан хабардор қилиш ва талаб қилинган кўрсатма бериш учун Феликс билан алоқа боғланди. Ўйланган режа амалга ошди — икки марта қилинган қотиллик катта шов-шувга сабаб бўлди. Ҳаммаси ҳамирдан қил суғургандай осон кўчди. Шунга қарамасдан дон Корлеоне ўзига хос эҳтиёткорлик билан яна тўрт ой кутди. Ҳукм ижро этилгандан кейингина ниҳоят Майл Корлеонега уйга қайтиш тўғрисида кўрсатма берилди.

22-боб

Соннининг ўлимидан кейин Люси Манчини роса бир йил изтироб чекиб юрди: гарчи романлардаги маҳбубалардек бўлмаса ҳам, ҳар ҳолда мушкул ахволда қолсада, севгилисини соғинди, кўмсади. Мана, орадан бир неча ой ўтгандан кейин Неваданинг оромбахш офтобида роҳатланиб корайиб ётипти. Қадди-қомати келишган малласоч бир йигит унинг оёқ томонига ўтириб олиб, товонини қитиқлаб безор қилмоқда. Якшанба куни бўлишига, кеч кириб бораётганига қарамасдан ҳашаматли меҳмонхонага қарашли кўл атрофи одамлар билан тўла эди.

— Бас қил, Жул, — деди Люси. — Мен хеч қачон врачлар шилқим бўлмасалар керак, деб ўйлагандим.

Жул бошини кўтариб, тишларини кўрсатиб тиржайди.

— Лас-Вегасдаги врачлар шунаقا.
— Ростдан бас қил деялман сенга! — деди жахли чиққан Люси каттиқроқ овоз билан.

Жул дархол таслим бўлди.
— Хўп, митти қушчам, мана, бас қилдим.
Жул унинг юмшоқ болишдек тиззаларига бошини кўйди-да, аста чўзилди.

Люси бунга парво қилмасдан қий-чув қилиб чўмилаётганларни кузатиб ўтиради. Орадан икки йил ўтмасдан ҳётида шунаقا кескин ўзгаришлар бўлишини ҳёлига келтирганмикин? У Конни Корлеоненинг тўйида килган ўша «тентаклиги»га бирон марта ҳам афсусланмади. Кейин у ҳеч қаҷон ўша пайтидагидай лаззатланмади. Ўша саргузаштни қайта-қайта ҳёлидан ўтказди, кейин эса қайта-қайта амалда бошидан кечирди... Сонни энг камида ҳафтада бир марта уникуга келиб турарди, тез-тез келадиган холлар ҳам бўларди. Маянвий умумийлик уларнинг эҳтиросларига таъсир қилмас, Люси латофатли-ю гўзал бўлишга берилмасди, уларнинг севгиси шаҳвоний хислардан иборат энг кўпол, шиддатли, ибтидой севги эди. Сонни бораман, деб қўнғироқ килган куни у уйда ичкилик бор-йўқлигини, овқат эрталабки нонуштага ва кечқурунга етиш-етишмаслигини текширади, чунки Сонни тонг саҳаргача у билан бирга бўларди. Улар баҳтиёр эдилар.

Соннининг отасини кўчада отиб кетишганда Люси биринчи марта унинг жаэманига ҳам эҳтимол ўлим хавф солаётганлигини тушунди. Хонасида, тўрт девор ичида ёлғиз ўзи йифлагани йўқ, ёввойи хайвон сингари бор овози билан чўзиб-чўзиб улиди. Шундан кейин Сонни деярли уч ҳафта қорасини кўрсатмади. Люси тунларни уйку дори ичиб ўтказди. Кундузлари эса дард-аламини унтиш учун ичкиликка зўр берди. Унинг бутун танаси қақшаб оғририди. Нихоят Сонни келганда бир дақиқага бўлса-да узоклашишдан кўрқиб, унинг кўлларидан махкам ушлаб оларди. Шундан кейин ўлимига қадар у учрашувларнинг биронтасига ҳам келмай қўймади.

Соннининг ўлимини Люси газетадан ўқиб билди ва ўша оқшом ҳаддидан ортиқча уйку дори ичиб олди. Бирор ўшанда нега ўлмай қолганини ҳалигача тушунмайди. Лекин шунчалик қаттиқ захарландикси, хонадан чиқиб, зўрға лифтнинг эшиги олдигача етиб олди-ю, ийқилди. Уни шу ердан, лифт майдончасидан топишди. Унинг Сонни билан бўлган муносабатларини ҳеч ким пайқамаганди, шунинг учун ҳам бульвар газеталарида бу воқеага бир неча сатр жой ажратилди, холос.

Том Хейген ундан хабар олиш ва кўнгил сўраш ниятида касалхонага келди. Соннининг укаси Фредди Корлеоне бошлиқ қилаётган Лас-Вегас меҳмонхонасида

ишлашни унга Том Хейген таклиф қилди. Кўчиб бориш билан боғлик ҳамма ташвишларни у зиммасига олди. Лас-Вегасда Люсига олдиндан уй тайёrlab кўйиш тўғрисида келишиб олди. Том Хейген ўзи уни аэропортга етказиб кўйди ва йўлда агар ёлғиз қолиб зериска ёки бирор иш кўнгилдагидай бўлмаса, унга қўнғироқ қилишга сўз беришга Люсини кўндириди. Хейген унга ёрдам бериш учун ҳамма ишни қилишини айтди.

Самолётта йўловчилар чиқиши эълон қилинишидан олдин Люси иккиланиб сўради:

— Соннининг отаси хабардорми? Бу ишлар унинг кўрсатмаси билан қилинганими?

Хейген кулди.

— Айтайлик, ўз ихтиёrim билан, лекин унинг кўрсатмаларига асосан иш тутяпман. У бу ишларга эски қонун-коидаларга риоя қилувчи одам сифатида қарайди ва ҳеч қачон ўелининг қонуний хотинига қарши бормайди. Лекин иккинчи томондан сендан талаб қилишган нарсани ҳам тушунишади. Сен киз боласан, нима қилаётганини Сонни ўйлаши керак эди. Бирок уйқу дорига тўйиб олганинг, албатта, ҳаммани ваҳимага солди.

Кимнингдир калласига ўзини ўзи ўлдириш тўғрисидаги фикр келиши дон сингари одам учун мутлако ақл бовар қилмайдиган нарса эканлигини айтмай кўяқолди.

Энди Лас-Вегасга келганидан бери бир ярим йилга яқин вақт ўтганидан кейин, Люси деярли баҳтиёр эканлигини таажжубланиб тан олди. Ҳовузда сузар, Мид кўлида елканли қайикда сайр қиласар, бўш вақтларида чўлни айланар эди. Анча озди, бу унинг чиройини яна ҳам очиб юборди. У хизмат кўрсатиш бюросида ишлар ва иш юзасидан Фредди билан тўқнаш келмасди. Аммо дуч келиб қолган пайтларда Фредди тўхтаб, у билан ўёқ-бўёқдан лакиллашга қарши эмасди. Фредди бу ерда ўзини худди сувдаги балиқдай хис этарди. Худди киморхона бошқарувчиси бўлиб туғилгандай эди.

Орадан ярим йил ўтгач, Том Хейген Люсидан хабар олгани келди. Люси ой сайин белгиланган маошидан ташқари етти юз долларга чек қофози олиб турди. Хейген унга солиқ инспекциясига бу пулларни қаёқдан олаётганлиги ҳақида хисоб беришга тўғри келишини тушунтирди ва Люси унинг номига ишонч қофози ёзишни, у Люсига даромадининг қонуний манбасини расмийлашти-

риб беришини айтди. Расмий жиҳатдан қараганда Люси ўзи хизмат қиласаётган мөхмөнхонадаги қиморхонанинг беш пункти эгаси ҳисобланади. Бу масалани бегона одамлар билан муҳокама қилиш мутлақо мумкин эмас. Агар текширгани келиб қолишса, инспекторни ўзининг адвокати ҳузурига жўнатади. Шундан кейин Люсини тинч қўйишиади.

Люси рози бўлди. У коса тагида нимкоса борлигини тушунди, лекин ўзидан бошқа одам ўрнида фойдаланмоқчи бўлишашётганидан уялмади. Аслида шундай бўлиши ҳам керак — ахир бор товоғим, кел товоғим-да! Бироқ Хейген ундан атрофидаги воқеалардан хабардор бўлиб, Фредди ва унинг хўжайини, мөхмөнхона эгасини кузатиб юришни илтимос қилди. Люси ўзини тутолмади.

— Ферддининг орқасидан айғоқчилик қилишим керакми? Том, наҳотки бу шунчалик зарур бўлса?

Хейген кулимсиради.

— Отаси ташвишланяпти. Моу Грин билан жуда қалинлашиб кетди, бирор фалокатга дучор бўлмасин, деб назорат қилмоқчи.

Лас-Вегас чўлининг ўртасидаги бу мөхмөнхона қурилишига Дон факат ўғлига бошпанга учун эмас, энг муҳими янги тегараларни кўлга киритиш учун плацдарм тайёрлашга пул сарфлаётганини тушунтиришнинг фойдаси йўқ эди.

Шу сухбатдан кейин кўп вақт ўтмай мөхмөнхонага янги врач-дўхтир Жул Сегал ишга келди. Қамишдай озғин, чиройли, ёқимли Жул Люсига ўта ёш, врачликка фўрдек кўринди. Унинг олдига кўлида, тирсагидан юқориконда пайдо бўлган ўсимтани кўрсаттани келди. Вахима қилиб уч кун ўйланди, тўртинчи куни эрталаб эса мөхмөнхонадаги врач кабинети жойлашган қанотга келди. Ёқаси очиқ кўйлак, ёзлик енгил шим кийган дўхтир Сегал уни кутиб олди. Унинг мугуз кўзойнаги ва жиддийлиги, ўзини хотиржам тутиши Люсини бирмунча тинчлантириди, лекин барибир салобатли таассурот қолдирмади. Люсининг юраги тўрида салобатсизлик медицинага мос эмас, деган эскича эътиқод бор эдӣ.

Жул унинг кўлидаги ўсимтани кўздан кечирар экан, бу ўртача фиброма эканлигини, заарарсиз шишлар турига киришини, ташвишланишга ҳеч қандай асос йўқлиги-

ни шошилмасдан тушунтириди. Кейин стол устидан оғир медицина спроччнини қўлига олди.

— Қўлингизни олдинга чўзинг, — деди.

Люси чўчиб иккала қўлини олдинга чўэди. Шунда Жул биринчи марта кулимсиради.

— Ҳозир ўзимни хизмат ҳақидан маҳрум қиласман. Шу китоб билан қўлингизга ураман, қарабсизки, ўсимтадан асар ҳам қолмайди. Тўғри, хеч қачон қайта ўсиб чиқмайди, деб кафолат беролмайман. Лекин агар қўлингизни кесадиган бўлсан, бинтланган қўлингизни чўзиб, тиланчилик қилишингизга тўғри келади. Хўш, розими-сиз?

Люси енгил нафас олди. Нима учундир бу сўзлардан кейин унда дўхтирга нисбатан ишонч пайдо бўлди.

— Майли, — деди ва шу дақиқадаёқ чинкириб юборди: дўхтири оғир китоб билан унинг қўлига қаттиқ урган эди. Ўсимтадан деярли из қолмади.

— Наҳотки, қаттиқ оғриган бўлса? — сўради дўхтири.

— Э, йўқ. — У касаллик тарихи варакчасига қаради. — Энди кетаверсам бўладими?

Дўхтири ёзишда давом этаркан, унга қарамасдан босини иргади. Люси хонадан чиқди.

Бир ҳафтадан кейин улар буфетда учрашиб қолдилар. Дўхтири унинг ёнига бориб ўтириди.

— Хўш, қўл қалай?

Люси самимий кулимсиради.

— Яхши. Сиз рухсат берилмаган усуулларни қўллар-канисиз, лекин натижаси ҳаммани ҳайратга солди.

— Қандай қўллашим ҳақида сиз оддий тушунчага ҳам эга эмассиз, — деди у. — Сизнинг бой аёл эканлигингиз ҳақида мен ҳам тасаввурга эга эмасман. Маҳаллий «Сан» газетаси меҳмонхонамиздаги «пункт» эгаларининг рўйхатини босиб чиқарипти. Люси Манчини ихтиёрида ўнлаб пунктлар бор экан. Чакки эмас! Кани эди менга ҳам текин даромад келадиган шунақа жой бўлса!

Тўсатдан Хейгеннинг гаплари эсига тушдию, Люси хеч нарса демади. Унинг сухбатдоши «хм» деб қўйди.

— Қўркманг, ҳаммасидан хабарим бор. Сиз бор-йўғи никоб вазифасини ўтаяпсиз, холос. Бунақалар Вегасда ҳар қадамда тўлиб-тошиб ётипти... Бугун кечқурун мен билан бирга бўлолмайсизми — кабарега кирамиз, овқат-

ланамиз, рулетка* ўйнаймиз. Рулетка соққалари пулини эса мен тұлайман.

Люси иккиланар, у эса күндиришга уринарди.

— Мен мамнуният билан таклифингизни қабул қилардим, — деди нихоят Люси, — факат умидларингиз пучга чиқармикин, деб құрқяпман. Мен баъзи бир одамлар ўйлаётгандай «анақа»лардан эмасман, Вегасда эса кизларни ўзингиз биласиз...

— Шунинг учун хам сизни таклиф қиляпман-да, — деди дадиллашиб Жул.

— Бугун әрталабгача дам оламан, деб ахд килиб қўйганман.

Люси маъюс қулиб қўйди.

— Демак, дам олишингиз аник, шунақами?

Жул шошиб бошини иргади.

— Майли, овқатланамиз, лекин соққалар пулини ўзим тўлайман.

Кабареда овқатланиб ўтиришганда Жул бу ерда аёллар очиқ сийналари ва сонларини намойиш қилишаётганидан фойдаланиб, олимларнинг сийналар ва сонлар тўғрисидаги асарлари хақида гапириб, Люсини зериктирмай ўтиреди. Овқатдан кейин иккаласи шерик бўлиб рулетка ўйнашди, юз доллардан кўпроқ ютиб олишди. Кейин кўлга боришли ва ойдинда, Боулдер-Дэм тўғони устида ўпишишди. Люси уни итариб юборганди, Жул бунга одатдаги ҳол, деб эътибор бермади.

— Мен сенга айтгандим-ку, — деди Люси яrim таъна, яrim айбдор овоз билан.

— Ҳеч бўлмаганда уриниб кўрмасам, сен қаттиқ хафа бўлардинг-да, — деди Жул.

Люси беихтиёр пиқиллаб кулди, чунки у тўғрисини айтганди.

Улар бир неча ой ичида чинакамига дўстлашиб қолишли, лекин ораларида ишқий муносабатлар бўлмади. Люси ҳамон уни яқинлаштирмасди. Махкам турганигидан унинг гаранг бўлиб юрганини Люси кўриб турарди, лекин Жул хафа бўлмас, жаҳли чиқмасди. Унинг ўрнида бошқа одам бўлганида албатта шундай қилган бўларди. Бундан Люсининг унга бўлган ишончи тобора

* Рулетка — айланиб турувчи гардишга ракамлар терилган кимор ўйини.

ортиб борди. Жулнинг хирурглигини, бир пайтлар Нью-Йоркдаги машхур касалхонада ишлаганлигини у тасоди-фанды эшишиб қолди. Шундай экан, уни бу ерга, тупканинг тагига келишга нима мажбур қилганлигини тушуниб бўлмасди. Люси шу ҳақда сўраганида у тўсатдан:

— Кел, келишиб олайлик, сен менга сирингни очсан, мен эса сенга, — деди.

Люси қизариб кетди. Унинг аёлларга хос баъзи бир аъзолари дардга чалинган эди, лекин у ўлса ўлардики, буни Жулга айтмасди. Бироқ иш шу билан тугадики, Люси унга кўринишга рози бўлди. Жул яхши дўст эди, у билан дўстона муносабатда эди, уни қадрларди. Бу Люсининг уят ва хижолатпазлики янчидан ўтишига ёрдам берди. Уни яхшилаб текшириб чикқандан кейин Жул токчадан дарсликни олди ва худди Люсининг касалига ўхшаш воқеа баён қилинган ва даволаниш учун операция қилиш зарурлиги айтилган саҳифани очди. Люси қизиқиш билан ўқиб чиқди.

— Бошқа иложи йўқ, ётишга тўғри келади, — деди Жул. — Соғлиқ билан ўйнашиб бўлмайди... Шундай қилиб мен сирингни билиб олдим. Ўзимнинг сиримни ҳам айтаман. Газеталарда ёзишганидек, мамлакат шарқидаги энг истеъоддли ёш хирурглардан бири бўла туриб, бу ишратхонада нима қилиб юрганимни сўраяпсан. Гап шундаки, мен аборт қилиб, қўшимча пул топардим. Бу ҳеч нарса эмас эди, чунки бу иш билан врачларнинг ярми шуғулланади. Лекин менинг улардан фарқим кўлга тушиб қолганлигимда бўлди. Кора рўйхатга тушдим. Ўюшмадан ҳайдашди, касалхонадан кувишиди. Танишларимдан бири, дўхтири Кеннеди — у билан интернатурада бирга бўлганмиз — Корлеонелар оиласи орқали ёрдамлашишга ваъда берди. Мени бу ерга ўшалар жойлаштиришиди. Ёмон ҳақ тўлашмаяпти, керакли иш билан шуғулланяпман. Бу ергага қизларни даволаб улгурсанг, бас. Тўғрисини айтиш керак, ишим оғир эмас, факат вактида мурожаат қилишса бўлгани...

Икки ҳафтадан кейин Жул Сегал Лос-Анжелес касалхонасида дўсти дўхтири Фредерик Келнер Люси Манчинини операция қилаётганини кузатиб турарди. Бехуш қилувчи дори беришдан олдин Жул энгашиб, Люсининг кулоғига пичирлади:

— Сенга күз тикиб юрганлигимни айтиб, уни огохлантириб күйдим. Ишончинг комил бўлсинки, таъмирлаш ишлари аъло даражада ўтади.

Кутилмаганда Люсидаги кўркувдан асар ҳам қолмади.

Эртасига эрталаб Люсидан хабар олгани келган Жул палата гулларга кўмиб ташланганлигини, каравот олдида бегона икки эркак ўтирганини кўриб таажжубланди. Люси очилиб-сочилиб ёнбошлаб ётарди. Ўтирганлардан бирини Люси таниширишга улгурмасданок бир кўришда таниди. У машхур Жонни Фонтейн эди. Басавлат, кучли, сал сурбетрок ва доим кулиб турадиган иккинчиси Нино Валенти эди. Иккаласи ҳам Жул билан кўл бериб кўришишди-ю, дарҳол уни эсадан чиқаришди. Улар Люсига тегажаклик килишар, Нью-Йоркдаги эски маҳалласини, болаликдаги қандайдир воеаларни, қандайдир одамларни эслашарди. Бу гапларнинг Жулга ҳеч қанақа дахли йўқ эди.

— Кейин киравман, — деди у Люсига.

Лекин Жонни Фонтейн дарҳол одамшавандалигини намойиш қилди.

— Шошманг! Кетманг! Биз ҳозир чиқамиз. Буни яхшилаб даволанг, дўхтири.

Жул унинг овозидаги хириллашни сезиб қолди ва бирдан Жонни Фонтейн бир йилдан ортиқ вактдан бери кўшиқ айтмаётганлигини, «Оскар» мукофотини унга кўшиқчилиги учун эмас, кинода ўйнаган роли учун беришгани эсига тушди. Наҳотки роса етук ёшида овози бузилган бўлса-ю, бу ҳақда гезаталар, атрофдагилар ломмим дейишмаган бўлса? Жул пинхоний сирларни эшитишни жон-жонидан яхши кўрарди. У Фонтейннинг овози нима сабабдан ўзгарган бўлиши мумкинлигини аниқлаш мақсадида гапларига кулок сола бошлади. Балки шунчаки чарчаганидандир ёки эҳтимол, ортиқча ичганигидан, чекканлигидандир, ниҳоят, аёллар билан ортиқча ўралашиб қолганлигидандир. Унинг овози жуда дағал эшитиларди. Бундай овоз билан сахнага чиқишни ўйламаса ҳам бўларди.

— Сиз томографизни шамоллатиб олибсиз шекилли? — сўради у эҳтиёткорлик билан.

Фонтейн мулойимлик билан жавоб қайтарди.

— Агар гап менинг томоғим ҳақида бораётган бўлса, уни уринтириб олганман. Кечаке кечқурун қўшиқ айтишга уринниб кўрдим. Йиллар ўтиши билан овоз ҳам ейилиб боради деган оддий ҳақиқатни ўз вақтида тушуниб олишга курбим етмади шекилли. Қариллик, қочиб қутулолмайсан, — у бепарво кулди.

Жул эҳтиёткорлик билан:

— Врачларга кўринганмисиз? — деб сўради. — Балки даволаниш керакдир?

Фонтейндаги дилкашлик бирмунча сўнди. У Жулга анчагача совук тикилиб турди.

— Бундан икки йил олдин энг яхши мутахассисларга кўринганман. Шахсий врачим ҳам даволаган. Бу соҳада уни энг йирик мутахассис ҳисоблашади. Кўпроқ дам олишни, толикмасликни тавсия этишди. Ташибишланадиган жойи йўқ, бу ёшга боғлиқ нарса.

У ўгирилиб фақат Люсига мурожаат қилган холда ҳамма хотинларни ширин ҳазил-хузуллари билан ром этганидек, бўлиниб қолган сухбатни келган жойидан давом эттириб, унинг ҳам кўнглини олди. Жул унинг овозига яна дикқат-эътибор билан кулоқ солди. Овоз пайчаларида янги шиш пайдо бўлгандиги аник. Наҳотки мутахассислар буни найқамай қолишган бўлса? Эҳтимол хавфли ва операция қилиб бўлмайдиган шишдир. Унда бошқа йўл билан даволаш керак эди.

У Фонтейннинг гапини бўлди.

— Охирги марта врачга қачон кўрингансиз?

— Бундан бир ярим йил илгари. — Бу саволлар Фонтейннинг энсасини қотираётгани, у Люси ҳурмати учун ўзини тутиб турганлиги кўриниб турарди.

— Шахсий врачингиз-чи, у сизни тез-тез текшириб турса керак?

— Албатта, — деди Жонни Фонтейн ранжиб. — Доим текшириб туради. Сиз эҳтимол, ундан кўпроқ нарса биламан, демокчидирсиз?

— Врачингиз ким, исми-шарифи нима?

Фонтейн сал олифтагарчилик билан:

— Таккер, дўхтир Жеймс Таккер. Бу номдан сиз бирор маъно англасангиз керак? — деди.

Машҳур экран юлдузлари ва кишлоп фермасидаги ўта киммат соғломлаштириш маркази билан боғлиқ бўлган бу ном жуда кўп маъно англатарди.

— Бўлмасам-чи, уддабурон жаноб, — деди Жул истехзо билан кулиб.

Фонтейн энди жахли чиқиб сўради:

— Сиз ўзингизни ундан зўрроқман, деб хисоблайсизми?

Люси кўрпача остидан қўлинини чиқариб, Жулни ўзига якипроқ тортди.

— Сен буни сиртки кўринишидан енгилтак, мулоҳазасиз, деб ўйлама, — деди у. — Сенинг олдингда энг юкори тоифадаги тажрибали хирург турипти. Агар у дўхтири Таккердан зўрман, деса, демак ҳақиқатан ҳам шундай. Яхшиси унинг гапига кулок сол, Жонни.

Ҳамшира кириб вақт тугаганлигини айтди. Улар йўлакка чиқишиди. Нино Валенти Жулдан сўради:

— Люсининг касали жиддийми? Нега операция килишди?

Жул бош чайқади:

— Аёлларга хос оддий касаллик. Арзимаган нарса, менга ишонаверишингиз мумкин. Унинг соғлиги сизга нисбатан мени кўпроқ ташвишлантиради, чунки унга уйланмоқчиман.

Жул бу гап уларга маъқул бўлганлигини юзларидан сезди.

Йўлақдан боришаркан, у яна Фонтейнга мурожаат қилди:

— Бу касалхона ўзимнику бўлиб қолган, тез-тез бу ердагилардан консультация олиб тураман. Юринг, томоғингизни текшириб кўрайлик.

Фонтейн қўл силтади.

— Ҳозир вактим йўк.

Нино Валенти мийигида кулиб деди:

— Бу томоқнинг баҳоси миллион эканлигини билсанми? Тўғри келган ношуд врач уни кавлайверади, деб ўйлайсанми?

Жул дўстона жавоб қайтарди:

— Мен ношуд врач эмасман. Шуни айтиб қўйишим керакки, аборт туфайли кўлга тушиб қолгунимга қадар бутун Шарқий соҳилда энг кучли ёш хирург хисобланардим. Энг яхши диагност ҳам эдим.

Бу Жул кўзда тутганидек, Жон Фонтейн билан Нино Валентини унинг гапларига жиддийроқ қарашга мажбур килди. Ҳақиқий эътироф, шахсий профессионал қадри-

ятга юқори баҳо берадиганларга ҳам ишониш мумкин деган фикр уйғотади. Ҳозир ҳам шундай бўлди.

Фонтеин хавотирланаётганлигини яшира олмасдан сўради:

— Бунга қанча вакт керак бўлади?

— Ўн минут.

Бу ёлғон эди, бироқ Жул ёлғон-яшиқни ямламай ютарди. Даволаш жараёнида фақат хаддан ташқари ҳолатлардагина ҳақиқатни айтиш мумкин. Шунда ҳам ҳар доим эмас.

— Хўп, бўпти, — хавотирланганидан Фонтеиннинг овози хириллаганрок, зўриқканроқ эшитилди.

Жул навбатчи ҳамширининг ёрдами билан бўш хона топди. Хонада унга керак бўладиган асбоб-ускуналарнинг кўпи йўқ эди, лекин борлари ҳозирча етарди. Ўн минутдан кейин у овоз пайчаларида шиш борлигига аниқ ишонч хосил қилди. Буни аниқлаш қийин бўлмади. У ички телефон трубкасини кўтарди-да, лорингологни чакирди. Кейин қаддини тиклаб Нино Валентига қаради:

— Бу иш узокка чўзилади, деб кўрқаман. Сизнинг кутмаганлигиниз маъқул.

Фонтеин қулоқларига ишонмагандай унга қаради.

— Нима, сиз ҳали мени бу ерда олиб қолмоқчими-сиз? Бу сурбетни кўринг! Томогимни кавлаштиришга мени рухсат беради, деб ўйлајисизми?

Жул ўзи ҳам кутмаган журъят ва мамнунлик билан унинг қаншарига боплаб тушириди.

— Билганингизни қилинг. Лекин билиб қўйинг. Томогингизда, овоз пайчаларида шиш бор. Хоҳласангиз қолинг, бир неча соат ичиди у зааррлими ёки заарсизми аниқлаймиз. Бор-йўғи бир неча соат. Хоҳламасангиз кераги йўқ. Эҳтимол, бундан муҳимроқ ишларингиз бордир.

— Бир оз кутайлик, Жонни, қаёққа ҳам шошамиз. Мен пастга тушиб, студияга кўнғироқ қилиб қўяман, — деди Валенти.

Текшириш узок чўзилиб кетди, лекин фойдаси бўлди. Жулнинг фикрича рентген натижалари ва мазок* анализи натижаларига кўра лорингологнинг дастлабки диагно-

---

* *Мазок* — анализ учун касалланган жойдан олинадиган юпқа катлам.

зи тўла тасдиқланганди. Хонама-хона юрган пайтда йод суртилган оғзини тез-тез очиб нафас олган Жонни Фонтейн қочиб кетишга уриниб ҳам кўрди. Нино Валенти елкасидан кучоклаб ушлаб олди-да, креслога ўтқазиб қўйди. Ҳамма иш тугаганда Жул қувонганидан кўзлари йилтиллаб, Фонтейнга караб ўгирилди-да:

— Сўгал! — деди.

Фонтейн ҳеч нарса тушунмади. Жул такрорлади:

— Овоз пайчаларига сўгал чикипти. Бор-йўғи шу. Колбаса пўстлоғини олгандай осонгина олиб ташлаймиз. Икки ойдан кейин онадан янги туғилгандай бўлиб кетасиз!

Валенти «Ура!» деб бакирди, бироқ Жонни Фонтейн қовоғини солди.

— Овозимга қанақа таъсири бўлади? Кейин қўшиқ айта оламанми?

Жул Сегал елка қисди:

— Кафолат беролмайман. Бироқ сиз барибир қўшиқ айтмаяпсиз-ку, шундай бўлгач, нима фарки бор?

Фонтейн унга хушламай қаради.

— Сиз, азизим, сал ўйлаброқ гапирсангиз бўларди. Яхши гап айтиб хурсанд қилдим, деб ўйляяпсиз, шекили. Бу гапингиз мен энди қўшиқ айтолмаслигим мумкинлигидан далолат беради, шунаками ахир? Бошқа қўшиқ айтолмаслигим мумкинми?

Жулга энди таъсир қилди. Бу палидга мурувват кўрсатиб яхшилик қилсаю, у яна ноз ҳам қиласди.

— Қулоқ солинг, мистер Фонтейн, — деди Жул соувқонлик билан. — Биринчидан, мен сизга азизим эмасман. Мен медицина дўхтириман. Марҳамат қилиб, дўхтир деб атанг. Кейин, тўғри, мен сизга ҳақиқатан ҳам қувончили янгилик айтдим. Сизни бу ерга етаклаб келганимда овоз пайчаларида янги заарли шиш пайдо бўлганига ишончим комил эди. Агар шундай бўлганда ҳиқилдоғингизни бутунлай кесиб ташлашга тўғри келарди. Ўшанда ҳам агар кеч бўлмаса. Мен сизга «Сиз ўлган одамсиз» деб айтишдан ташвишлангандим. Сўгаллигини билиб, нега қувонганимга энди тушунгандирсиз? Агар Жонни Фонтейн бўлсангиз, нима, сизда рак касаллиги бўлиши мумкин эмас деб ўйлайсизми? Ёки операция қилиб бўлмайдиган мия шиши бўлиши мумкин эмасми? Ёки инфаркт бўлиши мумкин эмасми? Ҳеч қачон ўлмайман деб ўйлай-

сизми? Нима, дунёнинг ишлари фақат булбулларнинг чаҳ-чаҳидан иборат деб ўйлаганимидингиз? Сиз фам-ташвиш нималигини кўрмагансиз, ҳамма гал ана шунда. Мана шу касалхонани айланиб кўринг, сўгалдан бошқа касалингиз йўклигига худога минг қатла шукур қиласиз. Яхшиси, аҳмоқчиликни йиғиширинг-да, айтилган ишни қилинг. Шахсий врачингиз тажрибали хирург чақирсан, аммо ўзи операция қилмоқчи бўлса, сизга маслаҳатим шуки, менга суиқасд қиляпти, деб дарҳол полицияга хабар қилинг.

Жул кескин бурилди-да, эшик томон юрди. Валенти унинг орқасидан:

— Отангизга раҳмат, дўхтири, бопладингиз. Шундай қилиш керак эди, — деб қичқирди.

Жул унга қайрилиб каради:

— Айтинг-чи, сиз ҳар куни эрта тонгда турибок шунақа бақира бошлайсизми?

— Ҳа.

Нино шу қадар ёқимли жилмайдики, Жул ўйлаганидан юмшоқроқ қилиб:

— Эсингиэда бўлсин, агар шу ҳолда давом эттираверадиган бўлсангиз, узоғи билан беш йил яшайсиз.

Валенти бошини орқага ташлаб хаҳолаб кулди.

— Беш йил? — кулгидан бўғилиб қайта сўради у. — Азизларим, нега бунча кўп?

23-б о б

Майкл Корлеоне Сицилия заминида қувғинда яшаган беш ой мобайнида ниҳоят отасининг тақдири ва феъл-атвори түғрисидаги кўп нарсага тушуниб етди. Люка Бразига ёки сароғегиме Клеменцага ўхшаган одамлар қайдан пайдо бўлишини ва нима сабабдан онаси ўз вазифасини сабртоқат билан итоаткорона адо этиб келаётганлигини ҳам тушунди. Чунки қисматга қарши курашмасалар, улар қандай ачинарли аҳволга тушиб қолишлари мумкинлигини Сицилияда ўз кўзи билан кўрди. У дон нимага ҳар бир одамнинг факат ўзига хос, яккаю ягона тақдири бор дейишини яхши кўришини тушунди. Қонуний ҳокимиятга, хукуматга нисбатан хурматсизликнинг келиб чиқиши манбалари, сукут саклаш — омerta қасамини бузган ҳар қандай кимсага нисбатан нафрат сабаблари унга очик-ойдин бўлиб қолди.

Кийилавериб анча уринган кепка ва жулдир костюмда у Палермо сохилига тушди. Бу ердан уни орол ичкарисига, овлок провинциянинг марказига, мафия тўла ҳукмронлик қилаётган ва ўтмишдаги қандайдир муҳим хизмати учун дон Корлеоне олдида қарздор бўлиб қолган маҳалий саро-mafioso, мафия бошлиғи ҳузурига жўнатишиди. Корлеоне шаҳарчаси ана шу провинцияда эди. Майклнинг бир пайтлар Америкага қочиб кетган отаси ана шу шаҳарча номини ўзига янги исм-шариф қилиб олганди. Лекин бу срда доннинг биронта қариндош-уруғи колмаганди. Аёллар кексалик ёшига етишмасданоқ ўлиб кетишар, эркаклар эса қонли қасос курбони бўлишар ёки қадрдон гўшаларини ташлаб кетишга мажбур бўлишарди.

Майклни саро-mafiosonинг амакисиникига жойлаштиришди. Ёши етмишдан ошган, қари бўйдок амаки округ-

даги яккаю ягона врач эди. Исми-шарифи Томмазино бўлган эллик беш ёшлардаги доннинг ўзи сицилиялик машхур мулқорлардан бирига тегишли бўлган ерларга қараб туриш учун қўйилганди. Унга ўхшаганларнинг вазифаси бекор ётган ерларни камбағаллар эгаллаб, бир карич ерга хам ўзларига экин экиб олмасликларига, уларнинг яширинча овчилик қилишига йўл қўймасликка кўзкулоқ бўлиб туришдан иборат эди. Қисқа қилиб айтганда у бойларнинг мулкини йўқсил одамлар томонидан қилинадиган энг кичик, гарчи қонуний бўлса-да, тажовузлардан хам сақлаши керак эди. Агар камбағал дехқонлардан биронтасининг миясида ташландик ер участкасини қонуний асосда эгаллаш фикри туғилса, бундайларга дон Томмазино қасос олиш билан дағдага қиласди. Камбағал эса ниятидан воз кечишга мажбур бўларди.

Бундан ташқари дон Томмазино провинцияда сув таксимлаш билан шуғулланар ва Римдаги ҳукумат томонидан рухсат берилган тўғонлар қурилишига тўскинлик қиласди. Тўғонлар серфойда ишга — тегарада еrostи қудуқлари сувини сотишга халақит берган, бу жойларда асрлар мобайнида изчиллик билан жорий этилган сув таъминоти асосларини издан чиқарган бўларди. Унга ўхшаган одам ҳимоясида ҳеч нарсадан кўрқмасдан яшаш мумкин эди. Шунга қарамасдан Майклнинг кимлигини яшириш зарур деб топишиди. Унинг ерлари дўхтир Тазанинг мулки билан чегарадош эди.

Дўхтир Таза сицилияликлар учун хос бўлмаган дарражада новча, икки бети қип-қизил, соchlари оппок киши бўлиб, ўта китобпараст эди. У қўлига тушган китобни ўнг-терсига қарамай ўқийверар, сўнгра ўқиган китобларни кўшнилари, саводсиз дехқонлар, bemорлари, чўпонлар билан муҳокама килаверганлиги учун ҳамкишлока-ри орасида қуруқ одам деб ном таратганди. Ахир уларнинг китоб билан қанчалик иши бор?

Оқшом чоғлари дўхтир Таза, дон Томмазино ва Майкл учаласи бу оролдаги мўъжиза туфайли худди қора узум токлари билан ёнма-ён ўсиб чиққандай мармар ҳайкалчалар ўрнатилган катта боғда суҳбатлашиб ўтиргани чиқишаради. Дўхтир Таза мафия ҳакида, унинг асрлар дамомидаги фаолияти ҳакида сон-саноқсиз воқеаларни айтиб берар, Майкл Корлеоне берилиб тингларди. Баъзида дон Томмазино хам тунги муаттар ҳиддан ва хушбўй,

кучли винодан, бу сехрли боғнинг гўзаллиги ва тинчлигидан завқланиб, ҳаётида дуч келган воқеа-ходисаларни эслаб қоларди. Дўхтири тимсолида афсоналар, дон тимсолида эса бугунги ҳаёт мужассамлашган эди.

Бу қадимий боғда Майклнинг кўз олдидага отасига ўхшаган одамларни юзага чиқарган илдизлар намоён бўлди. У «мафия» сўзи дастлаб «пана жой» маъносини англатганини билиб олди. Кейин бу сўз мамлакатни ва унинг халқини юзлаб йиллар мобайнида эзиб келган ҳукмдорларга қарши курашиш учун пайдо бўлган яширин ташкилотнинг номига айланди. Тарихда бунчалик шафқатсиз зўравонликка дучор бўлган бошқа ўлка бўлмаган. Оролда шафқатсиз азоб-укубат ким камбағал, ким бойлигининг фарқига бормасдан худди қуюн сингари кезиб юрарди. Аслзода заминдорлар ва католик черковининг княzlари дехқонлар ва чўпонларнинг темир қўли билан ҳокимиятни мустаҳкам химоя қиласдилар. Полиция бу ҳокимиятнинг куроли бўлиб хизмат қиласдирди. Халқ полицияни ҳокимлар билан шу даражада тенг кўрар эдики, Сицилияда бирор одамни полициячи деб аташдан кучлироқ ҳақорат йўқ эди. Азоб-укубатдан қийналган одамлар якка ҳокимликнинг шафқатсиз истибоди остида соғ-саломат қолиш йўлларини излаб, нафрати ва ранжалатмини ҳеч қачон сиртига чиқармасликни ўрганиб олиши. Ҳеч қачон дўқ-пўписа қилмаслик керак, чунки дўқ-пўписа ижро этилгунга қадар унга жавобан жазоchorаси қўйланади. Жамият сенинг душманинг эканлигини, агар адолатсизлик учун ўч олмоқчи бўлсанг, яширин исёнчилар, мафия хузурига боришини унутмаслигинг керак. Бу мафия кучая бориб Сицилияда omertani — бир-бирини кўплаб-кувватлаш, сукут сақлаш қонунини жорий этди. Қишлоқ жойдан ўтиб бораётган одам энг яқин шаҳарчага олиб борадиган йўлни сўраса, айтишмайди. Мафия лъюсининг, масалан, унга ким ўқ узганлигини полицияга айтгип қўйиш энг катта жиноят хисобланади. Omerta қонуни одамлар учун ўзига хос динга айланниб қолди. Агар бирор аёлнинг эрини ўлдириб кетишган бўлса, у полицияга қотилнинг исмини айтмайди ёки боласини бадбинара қилиб калтаклаган, қизини зўрлаган одамни кўрсатиб бермайди. Ҳокимиятдан адолат кутиб бўлмаслигига тунунгай одамлар адолат излаб мафияга мурожаат қилалини бўлишди.

Хозирга қадар мафия маълум даражада бу вазифани адо этиб келмокда. Бирор кор-хол бўлса одамлар маҳаллий саро-mafiosoga мурожаат қилишади. У округ ахолиси учун ўзига хос ишбоши, химоячи — жамият ҳомийси эди — одамларни ишга жойлаштирас, уйида егани овқати йўқларга овқат берар эди.

Бироқ дўхтири Таза йиллар ўтиши билан Сицилияда мафия бойлар кўлидаги куролга ва маълум маънода мавжуд сиёсий тузумнинг яширин таянчига айланганлиги хақида оғиз очмади. Буни Майкл аста-секин ўзи билиб олди. У капитализмнинг ўсимтаси сифатида, қанчалик майда бўлишидан қатъий назар, корчалонликнинг ҳар кандай турига ўзича солиқ соладиган коммунизмга қарши, муросасозликка қарши ўсимта сифатида бунёд бўлди.

Майкл Корлеоне отаси тоифасидаги одамлар нима сабабдан қотил бўлишни қонунга итоат қиладиган тор фикрлайдиган одам бўлишдан устун қўйганлигини биринчи марта тушунди. Вахима, хукуксизлик, қашшоқлик ўта даҳшатли эди, мустақил одамлар жамият таклиф этган нарсани қабул қилишни рад этардилар. Уларнинг тасаввурнида қонуний ҳокимиятнинг шафқатсизлигини бартараф этиш мумкин эмасди. Америкада кўпинча уларнинг бу ишончи ўзгармай қоларди.

Майклнинг шошилинч тарзда Нью-Йоркдан чиқиб кетиши синган жағини жиддий даволашга имкон бермади. У ҳалигача капитан Макклоски эсадалигини кўтариб юради. Жаф суюкларининг нотўғри битишиб қолиши туфайли унинг киёфаси, айниқса, чап томондан қараганда бироз қароқчиларнинг киёфасига ўхшаб қолганди. Дўхтири Таза бир неча бор хизматини таклиф этди. Лекин Майкл рад килди. Ўтган ойлар мобайнида у Сицилияда Тазадан зўрроқ врач йўқлигига ишонч хосил қилиб улгурган эди. Сицилия мафияси бошлиқларидан энг каттасининг ёрдами туфайлигина у ўз вақтида имтиҳон топшириб, врачлик дипломига эга бўлиб олган эди. Бу жамиядада пайдо бўлган текинхўр ўсимта жамият учун қай даражада зарарли эканлигининг ёрқин намунаси эди. Одамнинг бирор ишга яроқлилиги ёки яроқсизлиги хисобга олинмасди. Истеъод, иштиёқ аҳамиятга эга эмасди. Мафиоза — Чўқинтирган ота совфа сифатида сенга мутакассислик ҳадя этарди...

Майклнинг мулоҳаза қилиш, кўп нарсаларнинг магзини чақишга вакти етарли эди. Кундузи доим дон Томмазино қўл остидаги шу ерлик икки чўпон ҳамроҳлигига шу атрофларни сайд қиласади. Мафия қўпинча маҳаллий чўпонлардан қотил ёлларди. Чўпонлар дархол ишга киришардилар. Чунки тирикчилик қилишнинг бошқа воситаси йўқ эди. Майл отаси уюштирган ташкилот ҳакида ўйларди. Агар бу ташкилот кейин ҳам хозиргидай муваффакиятли иш олиб борадиган бўлса, рак ўсимтасига ўхшаб каттайиб бориб, худди шу орол сингари мамлакатни ҳам вайрон қиласди. Сицилия соялар силтанатига айланниб қолганди. Эркаклар бир парча нон топиш ёки қонун йўл қўйган иктисадий ва сиёсий эркинликлардан фойдаланишга уриниб қўрганликлари учун ўч олинишидан кутилиш мақсадида дунёning турли томонларига кетиб колишганди.

Икки соқчи чўпон Майл билан сайдга чикқанда доим лупар олиб юришарди. Сицилия калта мілтифи мафиячиларнинг энг яхши қўрган қуроли эди. Оролни мафиядан тозаламоқчи бўлган Муссолини даврида лупар сақлаганлар ушланиб, лагерга жўнатиларди. Сицилия иттифоқчи қўшинлар томонидан озод қилингандан кейин америкалик ҳарбий амалдорлар фашистлар режимидаи зарар қўрган ҳар бир одамни демократия курашчиси деб хисоблаб, лагерга тушган мафиячини қўпинча провинция шаҳарчаси мэрлигига, ҳарбий комендатура ҳузурида таржимонлик қилишга тайинлашарди. Вокеаларининг бундай тус олиши мафияга сафларини тезда тиклаб олиш ва аввалгига қараганда янада даҳшатлироқ кучга айланиш имконини берди.

Узоқ сайд қилиб юриб, бир кося pasta -- гўштли макарон еб ва бир шиша қучли вино ичиди, тўйиб овқатни андан кейин гарчи тунлари жағи зиркираб оғриб чикса ҳам, Майл бироз ухлаб ором оларди. Дўхтир Гана тинимсиз унга пачоқланган жагини операция қилиш кераклигини айтиб, жонига тегарди. Бунинг устига вакт утган сари Майклнинг жаги кучлироқ азоб берар, у тезге Газадан оғрикни босадиган бирор дори сўрашга мажбур бўларди. Майл операция қилишни ўжарлик билан роҳларди. Нихоят дўхтир бунинг сабабини сўраганда, у көвонини солиб тиржайди:

— Ҳар ҳолда уйдан эсдалик.

Қишлоқдаги бу тинч ва осойишта ҳаёт етти ой давом этди. Кейин дон Томмазино нимадандир ташвишга тушиб қолди, виллада деярли кўринмасдан узок вақт ғойиб бўлиб қолди. Палермода «янги мафия» пайдо бўлди — ёшлар урушдан кейин авж олган қурилиш шовшувида катта пул ишлаб олишди ва замондан орқада қолаётган қишлоқ бошлиқларини дадил таъкиб эта бошладилар. Дон Томмазино ўзининг мол-мулкини ҳимоя қилиш билан овора эди.

Күёш чараклаб турган кунларнинг бирида, эрталаб Майл одатига кўра икки садоқатли шахсий соқчиси ҳамроҳлигидаги дала кезгани жўнади. Соқчилардан бирининг исми Кало бўлиб, у соддароқ, бадковок, индамас, худди хиндуларга ўхшаб қиёфаси совук, ҳозирча жир битмаган ҳақиқий сицилиялик каби пакана ва чайир эди. Иккинчиси ёшрок ва одамшавандаги бўлиб, ҳаётида анчамунча нарсани кўришга улгурганди. Урушда флотда денгизчи бўлиб хизмат қилганлиги учун асосан денгизни кўрганди. Инглизлар у хизмат килаётган кемани чўқтириб юборишиб, асирга тушгунга қадар баданига солиб улгурган жимжимадор расмлари шундан гувоҳлик берарди. Фабрицио — унинг исми шундай эди — кўкрагидаги расмлар билан ҳамқишлоқлари олдида ҳаддан ортиқча мақтанарди деб бўлмайди. Расмнинг мазмуни Сицилиядаги мавжуд бўлган «ор-номус» ҳақидаги тасаввурларга асосланган бўлиб, унда эр бегона эркак қўйнида ётган хотинига пичок ураётгани тасвирланганди.

Учаласи сертупроқ қишлоқ йўлидан ёркин ранглар билан безатилган эшак араваларни орқада қолдириб боришарди. Атроф гулга фарқ бўлганди — апельсин боғлари, бодомзорлар ва зайдунзорлар чаман-чаман бўлиб гуллаганди, яйловлар сергул гиламни эслатарди. Майл мутлақо бундай манзарага дуч келаман деб кутмаганди. Сицилияликларнинг қашшоқлиги тўғрисида қўп эшигидан Майл гиёҳ ўсмайдиган сахрони кўраман, деб ўйлаганди, жаннатга тушиб қолди. Шундай ўлкадан бадарға қилиш учун одам одамга нисбатан қанчалик ваҳший бўлиши керак...

Майл кечгача денгиз соҳилидаги Мадзара қишлоғига етиб бориб, Корлеонега автобусда қайтишни ўйлаган

эди. Йўлда тамадди қилиш учун чўпонлар елкасидаги халталарга нон ва пишлок солиб олишганди. Лекин денгиз соҳилига бориш унга шу куни насиб этмади. Ўн беш миль йўл босиб ўтишгандан кейин улар яшил, салқин апельсинлар соясида ўтириб дам олишди. Фабрицио қачонлардир Америкага ўтиб кетиш тўғрисида вайсаркан, халтасидан овқат ва вино олди. Овқатланиб бўлишгач, салқин жойга чўзилишди. Фабрицио кўйлаги тугмаларини ечиб, мускулларини қимирлатиб, кўкрагига чизилган расмни харакатга келтиради. Худди шу пайтда сицилияликлар тили билан айтганда Майклни яшинурди.

Апельсинзорларнинг нариги томонида виллага, мармар пешайвонли кичкина саройга қараб кетган йўл бор эди. Кутимаганда ўша томонда бир тўда қишлоқ қизлари пайдо бўлди. Қадим замонлардан бўён сақланиб келаётган феодал тобелик мажбуриятини адо этиб, мулкдорнинг уйини йиғишириб, тозалаб, унинг келишига тайёрлаб кўйишиб, энди хоналарни безатиш учун гул тергани чиқишган бўлсалар керак. Дараҳтлар тагида ётган эркакларни кўрмаган қизлар аста-секин яқинлашиб келавердилар. Бир пайт улардан учтаси дугонасини қувлашга тушди. Дугонаси эса чап кўлидаги шингил узумдан йирик-йирик қоп-қора доналарини узиб, қувлаётган қизларга отиб қоча бошлади. Унинг қалин соchlари узум доналари сингари қоп-қора эди.

Апельсинзорнинг чеккасига келганда, дугоналари қувлаётган қиз ўтлар орасида ётган эркаклар кўйлаги гулларини кўриб, қоккан қозикдай жойида туриб қолди — оёкларининг учида худди ҳозир қочиб қоладиган оху боласига ўхшаб, килт этмай турарди. Яқин масофадан эркаклар қизнинг чиройли чўзиқроқ таранг юзидағи ҳар бир белгини — қалин ва узун киприклар сояси остидаги сафсарга мойил катта-катта жигарранг кўзлари, оч буффойранг танаси, узум ранги ўрнашиб қолган қип-қизил нозик лабларини аниқ кўрдилар. Қиз шунчалик гўзал эдики, Фабрицио беихтиёр:

— Эй худо, осий бандангнинг рухини қабул эт, мен ўляпман, — деб юборди.

Унинг овозини эшитган қиз оёғининг учида орқасига қайрилди-да, дугоналари томон югуриб кетди. Уларнинг

олдига етиб бориб, орқасига қаради, қўли билан апельсинэзорни кўрсатди. Кейин қизлар қах-қаха отиб кулганларича келган томонларига югуриб кетдилар.

Майкл Корлеоне ўзига келганда тик турар, бутун вужудини енгил титрок босган, юраги гурс-гурс уарди. Оролдаги ҳамма ўсимликлар — гулга бурканиб ётган апельсинэзорлар ва лимонэзорларнинг муаттар, узумларнинг хушбўй хидларини шамол олиб келиб димоғига урган, у караҳт бўлиб қолганди. Бирдан у чўпонлар кулаётганини эшишиб қолди.

— Нима бўлди, юракдан урди шекилли, а? — сўради Фабрицио унинг елкасига уаркан.

Одатда гапга аралашмайдиган Кало ҳам ҳамдардлик билдириб, Майлнинг тирсагидан олди.

— Ҳечқиси йўқ, йигитча. Бу ҳеч нарса эмас, — деди худди Майлни машина уриб кетгану, у соғ-омон қолгандай.

— Нималар деб валдираяпсизлар, қўймиялар? — Майкл уларга дағдаға қилди.

Кечинмалари лоп этиб юзага чиқиб қолганидан қаттиқ хижолат бўлди. Лекин ҳозиргидаи ҳолат унинг хаётида биринчи марта юз бериши эди. Қувфинга учрагандан кейин, гарчи ҳамма йўллар берк бўлса ҳам, энди улар ҳатто бир-бирлари билан дўст ҳам бўла олмаслигини билса-да, доим Кей ҳакида ўйларди. Тўғрисини айтганда энди у котил, мафиячи эди. Бирок шу дакиқадан бошлаб Кей ҳакидаги ўй-фикрлари бир гала күшдай учди-кетди.

Фабрицио маънодор қилиб гарданини қашлаб қўйди.

— Қишлоқка бориб, кимнинг кизи эканлигини суриштирсакмикин?

Дўсти жиддий бош ирғади. Майкл лом-мим демасдан уларга эргащи.

Қишлоқ ўртасидаги фавворали майдончада кичкинагина арzon баҳо ошхона бор эди. Ташқарида, тор айвончага тифиз қилиб учта стол қўйилганди. Чўпонлар ана шу столлардан бирига бориб ўтириши. Майкл ҳам улар ёнидан жой олди. Яқин ўртада ҳеч ким йўқ эди. Нарида ёлғиз хўтиқ дайдиб юрар, қандайдир кичкина болалар тупроқ ўйнашарди.

Эшикдан ошхонанинг тўладан келган, пакана эгаси чиқиб келди. Стол устига косада нўхот қўйди, қўзада

ўзи тайёрлаган, конъяк сингари кучли, қип-қизил хона-
ки вино келтириди. Фабрицио уни гапга солди:

— Сиз бу ердагиларнинг ҳаммасини яхши танисангиз
керак. Йўлда шу қишлоқлик бир ажойиб гўзал қизни
урратиб қолдик. У мана бу дўстимизнинг юрагига бир
ховуч чўф ташлаб кетди.

Ошхона эгаси Майлкльга ачингандек қизиқиб қаради.

— Сочлари жингалак, буғдорянг, кўзлари қоп-кора,
катта-катта. Танийсизми? — деди Майлкль.

Ошхона эгаси киска қилиб:

— Танимайман, билмайман. Бунақа киз йўқ, — деди
ва ичкарига кириб кетди.

Учаласи шошмасдан майдалааб ўтириб кўзадаги вино-
ни тугатишиди. Яна вино сўраб ошхона эгасини чакириши-
ди. Ҳеч ким жавоб бермади. Мезбонни излаб у кириб
кетган хона томон борган Фабрицио бошини чайқаб
қайтиб келди.

— Шу одамнинг кизи экан. Ўзим ҳам шундай бўлса
керак, деб ўйлагандим. Ичкарида ғазаби қайнаб ўтирип-
ти. Менимча бирор кор-ҳол юз бермасдан, бу ердан
иззатимизнинг борида Корлеонега қараб жуфтакни рост-
лаб колганимиз маъқул. Бу алжираган чол икки забар-
даст ўғли борлигини, худо улардан куч-кувватни аяма-
ганлигини, бир хуштак чалса, этиб келишларини шама-
килди. Қани, биродарлар, кетдик.

Майлкль унга аччиқланиб қараб қўйди. Ҳозиргача улар
Майлкльни Сицилияда яшириниб юришга мажбур бўлган
экан, демак, чинакам эрқакларга хос ишлар қўлидан
келса-да ювош, юмшоқ гапирадиган ҳамма америкалик-
ларга хос ёш йигитлардан бири деб ўйлашарди. Чўпон-
лар соддалик қилиб, у ҳақда жўн фикрга келишиб
хато қилишганди. Майлкльнинг докадай оқариб кетган
юзидан ёғилган нафрат чўпонларнинг вужудини ўқ бўлиб
тешиб ўтди. Уларнинг юзидағи табассум бир зумда
сўнди. Ўзаро ошна-оғайниларча муносабатдан из ҳам
колмади.

— У одамини бу ерга чақириб келинг, — деди Майлкль.

Улар дарҳол итоат этишиди. Лупарларини елкасига
осишиб, қоронги ошхонага кириб кетишиди ва ярим ми-
нутдан кейин ошхона эгасини бошлаб келишди. Пакана
сицилияликнинг мутлақо қўрқмаганлиги яққол қўриниб

туарди. Унинг душманлик кайфиятига энди эҳтиёткорлик кўшилганди, холос.

Майл стул суюнчигиға суюнганча бир неча дақика индамасдан унга бошдан-оёқ кўз югуртириб чиқди. Кейин мудойимлик билан:

— Билишимча, қизингизни сўраб, сизни ҳақорат қилиб кўйибман шекилли. Узр сўрайман. Мен бу мамлакатда бегона одамман, урф-одатларингизни яхши билмайман. Фақат бир нарсани айтиб қўяй — мен сизни ҳам, қизингизни ҳам хафа кильмоқчи эмасдим.

Ошхона эгаси янада кўпроқ сергакланди. У олдида турган одам олис қишлоқдан келган тасодифий йўловчи эмаслигини тушунганди.

— Кимсиз, қаердан келгансиз, қизимда нима ишингиз бор?

Майл шошмасдан жавоб берди.

— Мен америкаликман. Бу жойларда полициямиздан яшириниб юрибман. Бориб айтишингиз мумкин, яхшигина пул тўлашади. Аммо айтиб қўяй, қизингиз отасидан жудо бўлади. Акс ҳолда эса куёвга чиқиб олиши мумкин. Нима бўлгандаям, сизнинг розилигингиз билан оила аъзоларингиз иштироқида қизингиз билан танишмоқчи-ман. Мен андишали, ҳалол одамман, заррача қизингизни бадном қиласман деган ниятим йўқ. У билан учрашиб гаплашиб кўраман — агар бир-биримизга ёқсан, қизингиз рози бўлса, тўй қиласиз. Агар рози бўлмаса, бу жойларда мени қайтиб кўрмайсиз.

Ошхона эгаси яна унга бошдан-оёқ кўз югуртириб чиқди: юзида чукур чандик изи, оёклари узун. Бунакалар яқин атрофда учрамайди. Милтиқларини кўз-кўз қиласётгандай кўтариб олган икки чўпонга кўз қири билан қараб қўиди. Ички бир ҳис-туйғу бу бегона одам билан яхшиси жанжаллашмаган маъқул, дерди. У ноилож:

— Якшанба куни кечга яқин келинг, — деб фўлдиради. — Менинг исмим Вителли, хув анови қишлоқ орқасидаги тепаликда яшайман. Сиз шу ерга келасиз, кейин биргаликда уйга чиқиб борамиз.

Энди соҳил бўйлаб қилинадиган сайдлар Майлни қизиктирмай кўйганди. Шу ердаги гаражда уларни келган жойига етказиб қўядиган машина топилди. Кечкурун боғда ўтириб Майл дон Томмазинога:

— Чўпонларингизга айтинг, якшанба куни менга коровуллик қилмасдан, қўйларини боқишин. Мен бир қизникига мәҳмонга бораман. Чўпонларингизнинг у ерда уралашиб юришининг кераги йўқ, — деди.

Дон Томмазино бош чайқади:

— Бекорларни айтибсан. Сен учун мен отанг олдида жавоб бераман. Яна бир гап. Сен ҳатто уйланмоқчи ҳам бўлаётганмиссан. Дон Корлеонега одам бориб, маслаҳатлашмагунча бунга рухсат беролмайман.

— Дон Томмазино, сиз отамни биласиз, — деди Майл Мэтиёткорлик билан сўз танлаб, — ҳар ҳолда унинг олдида обрў-эътиборли одам турарди-да, — унга «Йўқ» деб айтишса кар бўлиб колади ва «хўп» демагунларича хеч нарсани эшифтмайди. «Йўқ» деган сўзни отам мендан жуда кўп эшифтган. Қўриқчиларингизга-ку, хўп, майли дей. Агар сиз шу билан ўзингизни бехавотирроқ сезсангиз, майли. Лекин агар мен уйланмоқчи бўлган эканман — уйланаман. Шахсий ҳаётимга отамнинг аралашшига йўл қўймаганимдан кейин сизга йўл қўярмидим. Бу отамга нисбатан хурматсизлик бўлади.

Caro-mafioso хўрсинди.

— Иложим қанча, майли, сен айтганча бўлсин. Бироқ бу ерда юз берётган воқеалар хақида отангга хабар бераман. Бу менинг бурчим.

Якшанбагача Майл автобусда Палермога бориб совфа олиб келди. У қизнинг исми Аполлония эканлигини билиб олди. Ҳар куни қизнинг мафтункор чехрасини кўз олдига келтириб, жозибадор исмими такрор-такрор тилга олиб ухлаб қоларди. Каердандир анча уринган, лекин яхши юрадиган «Альфа-ромео» машинасини тошиди. Якшанба куни у бутун Сицилияда жаранглайдиган черков қўнғироқлари садолари остида қишлоқ майдончасига кириб борди ва ошхона олдида тўхтади. Орка ўриндиқда милтиқлари билан ўтирган Кало ва Фабрициога Вителли панжарага суюниб турган айвонда уни кутишларини тайинлади. Бу сафар Вителли улар билан кўл бериб сўрашди.

Майл машина ўринидигидан совфа солинган уч тугунни олди ва ошхона эгасининг орқасидан тепаликка, унинг уйи томон кўтарила бошлади. У оддий қишлоқ кулбасидан кенгроқ әди — қашшоқлик Вителлилар оила-сига ҳали чанг солиб улгурмаганди.

Эри сингари семиз, чаққон уй бекаси эгнида якшанба куни кийиладиган кора кўйлак билан уларни остоңада кутиб олди. Ичкарида қора кийим кийиб, башанг бўлиб олган савлатли икки йигит — уларнинг ўғиллари кутиб олишиди. Қиз хонада йўқ эди.

Майлал синъор ва синъора Вителлиларга олиб келган совғаларини топширди. Қизнинг отасига олтин портсигар, онасига Палермода сотиладиган бир ўрам энг яхши газлама совфа қилди. Учинчи тугун қизга аталган эди. Майлалга сиполик билан миннатдорчилик билдирилар. Отаси қўполроқ килиб эркакчасига деди:

— Бизни тўғри келган одамни биринчи учрашишдаёқ уйига таклиф қилишавераркан, деб ўйламанг. Сизга шахсан дон Томмазино ўзи кафолат берди. Саховатли бу одамга музофотмиизда ҳамма ишонади. Лекин қизим ҳакидаги ниятларингиз жиҳдий бўлса, ҳар ҳолда сиз ҳакингизда қўпроқ нарса билишимизга тўғри келади.

Майлал тавозе билан бош эгди.

— Хоҳлаган нарсангизнинг ҳаммасини хоҳлаган вактингизда сўраб билишингиз мумкин, — деди у ва тўсатдан хонага қизнинг ўзи кирганлигини сезиб қолди — унинг димоғига янги очилган гулларнинг муаттар хиди келиб урилди.

У кайрилиб қаради. Қиз уйнинг иккинчи ярмига олиб кирадиган қуббали эшик остонасида туарди, лекин қоп-кора соchlарида ҳам, кора кўйлаги ёқасида ҳам гул йўқ эди. У Майлалга бирров қараб олди, билинрабилинмас жилмайди ва онасининг ёнига бориб, ерга қараб ўтириди.

Иккинчи марта Майлалнинг нафаси ичига тушиб кетди, юраги гурсиллаб ура бошлади. У хозир қизга қўлининг учини тегизишга журъат этган, уни бу ердан олиб кетмоқчи бўлган ҳар кандай одамни бўғиб ўлдиришга тайёр эди. Қиз акасига қараб жилмайди. Майлал ўзи ҳам сезмаган ҳолда йигитга нафрат тўла кўзлари билан қаради. У қизга, унинг чўзинчоқ мафтункор чехрасига қаради, лекин исмини тилга олишга журъат этолмади.

— Яқинда сизни апельсинзор яқинида кўрдим. Аммо сиз дарров қочиб кетдингиз. Наҳотки мен сизни қўрқитиб юборган бўлсам?

Киз бир дақиқа бошини күтариб, унга қаради. Йўқ, деган маънода бошини қимирлатди. Онаси кулиб, қизини туртди:

— Аполлония, бирор нарса десанг-чи, ахир бу бечора сени кўраман, деб узоқ йўл босиб келган.

Майкл қизга тугунни узатди. Киз уни тиззасига қўйди.

— Тугунни оч, қизим, — деди отаси, лекин қизнинг буғдойранг қўллари тек тураверди.

Онаси энгашиб, олтинранг қофоз тугунни ечди, қипқизил барқут қутичани қандай очишни билмасдан қўлида айлантира бошлади. Тўсатдан қўли пружинага тегиб кетди ва қутича очилди.

Кутичада оғир тилла занжир бор эди. Аполлония совфага қўлини ҳам текизмади. Онаси тилла занжирни олиб, икки учидан ушлаб, қизининг бўйнига ўлчаб кўрди. Киз коп-кора оҳу кўзларини яна бирров Майклга тикди.

— Grazia.

Майкл биринчи марта қиз овозини эшилди.

Нихоят у ўрнидан турди; бошқалар ҳам туришди. Такаллуф билан хайрлашишди, кейин Вителли уни пастга, машина олдигача кузатиб тушди. Келгуси якшанба куни овқатланишга таклиф қилди. Майкл бир ҳафта чида буришга бардоши етмаслигини олдиндан билган холда миннатдорчиллик билдириди.

Эртаси куни у соқчиларсиз бир ўзи қишлоққа келди, ва синьюр Вителли унга ачиниб, хотини ва қизини пастга чақириб келишга одам юборгунга қадар ошхона айвонида у билан сухбатлашиб ўтираверди. Иккинчи учрашув анча кўнгилли ўтди. Аполлония ўзини эркинроқ тутар, унчалик тортина мас эди.

Учинчи куни яна шу хол такрорланди. Фарқи шунда бўлдики, Аполлония у совфа қилган тилла занжирини тақиб олганди. Бу розилик аломати эканлигини тушунган Майкл жилмайиб қўйди. У қизни тепаликка, уйигача кузатиб қўйди. Улардан бир қадам ҳам қолмасдан орқада қизнинг онаси борарди. Аполлония тик қияликда қокилиб кетди. Агар Майкл ушлаб қолмаганида йиқилиб тушарди. Майкл орқада қизнинг онаси қизининг қувлигидан яширинча кулаётганини кўргани йўқ — қизи тоғ эчкиси каби чаққон эди, тетапоя қилиб юра бошлагандан буён бу сўкмоқдан бирон марта ҳам қокилмаган

эди. Она ёш йигит то тўйга қадар қизига қўл текизишнинг бошқа йўлини топа олмаслигини билганидан куларди.

Икки хафта ана шундай ўтди. Майкл фақат қизга ёққанлиги туфайлигина эмас, шу билан бирга унинг бойлигидан қизни хабардор этишганлиги учун ҳам шошиларди. Яна ярим ойдан кейин, якшанба куни тўй бўлди. Оддий қишлоқча тўй бўлиб ўтди, қишлоқнинг ҳамма одамлари кўчага чиқиб, қариндош-урулари ва меҳмонлар ҳамроҳлигига черковдан қизнинг уйига қайтаётган ёшларнинг устига гуллар ташлашар, улар эса бунга жавобан оломон устига шакар аралаштириб қўфирилган бодом сочишарди. Зиёфат тун ярмигача давом этди, лекин келин билан куёв зиёфатнинг тугашини кутмасдан «Альфа-ромео»га ўтиришиб, дўхтири Тазанинг Корлеоне яқинидаги вилласига жўнаб кетишли.

Майкл Корлеоне қадимий анъаналарга риоя килинаётган жойларда оддий ҳалқ қиз бола бокиралигини нима сабабдан бунчалик қадрлашига ўша тунда ва кейинги хафталарда тушунди. Бу хис-туйфулардан тўла завқ-шавқ олиш, унга ишонч ҳам, мұҳаббат ҳам ҳамроҳ бўладиган, масъумлик иффат қобигини ёриб чиқадиган, айни етилиб пишган пайтида шоҳдан узиб олинган меванинг шириклигидан лаззатланадиган пайт эди.

Аполлония келгач, вилладаги зерикарли эркаклар ҳаёти жонланиб кетди. Дон Томмазино энди ҳар куни тушликка келадиган, у ер-бу ерда қандайдир кип-қизил гуллар шодаси билан ўралган ҳайкалчалар оқариб кўриниб турган боғда вино тўла стаканни қўлига олган дўхтири Таза тўлқинланиб, эски воқеалардан айтиб берадиган бўлиб қолиши. Оқшомлар ана шундай ўтарди, тунлари эса Аполлониянинг эҳтиоси Майклнинг эҳтиосидан қолиши мас, кўпинча дераза орқасида тонг оқара бошлаган пайтга бориб тин олишарди. Майкл пардани тортиб қўйиб, дераза токчасига ўтириб оларди-да, ухлаб ётган хотинининг яланғоч баданига узоқ тикиларди. Ухлаб ётганда унинг чехраси янада чиройли эди, — илгари у бундай чехраларни фақат итальян рассомларининг асарларидаги мадонналардагина кўрганди.

Тўйдан кейинги биринчи ҳафтадан сўнг келин-куёвлар ўзлари билан бирга егулик олишиб, сайрларга чи-

кишид ёки «Альфа-ромео» машинасида яқин жойларга саёхатлар қилишди. Лекин ажойиб кунларнинг бирида дон Томмазино Майклни бир четга чақириб, уйлангандан кейин унинг кимлиги ва қаердан келганлиги атрофдагиларнинг ҳаммасига маълум бўлиб қолганлиги, Корлеонелар оиласи душманларига эҳтиёткорлик чоралари ни кўриши зарурлиги, чунки уларнинг узун қўли бу ерга, узоқ овлоқка ҳам етиши мумкинлиги тўғрисида гапирди. Вилла атрофига қуролли соқчилар кўйишди, чўпонлар Кало ва Фабрициога уйда ва боғда туну кун соқчилик қилиш буюрилди. Шундан кейин Майкл хотини билан хеч ёкка бормади. У вақтни Аполлонияга инглизча ўқиш ва ёзиши, боғ ичиди машина хайдашни ўргатиш билан ўтказадиган бўлди.

Бир куни эрталаб Майкл дон Томмазинони Палермога шошилинч чақириб кетишганини эшитди. Кечқурунга яқин у қайтиб келиб, яна Майклни бир четга чақирди. Америкадан хабар олинди, деди у. Бу хабарни Майклга айтиш ўта қийин, Сантино Корлеоне ўлдирилган эди.

24-б о б

Сицилияning эрталабки қуёши ётоқхонани лимон рангидаги нур билан чулғаган эди. Ипакдай майин аёл танасининг елкасига тегиб кетганидан уйғонган Майкл Аполлония устига энгашиб, уни уйғотди. Аполлония кўрпадан турди. Бир неча дақиқадан кейин Майкл унинг йўлак охиридан, ванна томондан келаётган яланг оёқ юришидан чикқан шипиллаган овозни эшитди. Майкл ҳамон ўрнида ялонғоч танасини ёқимли қуёш нурига товлаб чўзилиб ётаркан, сигарета туташтирди. Бу виллада, бу уйда улар бугун охирги тонгни каршилашди. Дон Томмазино уни бошқа жойга – Сицилияning жанубий соҳиlidаги кичик бир шаҳарчага кўчираётганди. Бир ойлик хомиласи бор Аполлония бир-икки ҳафта ота-онасининг олдида туриб, кейин унинг олдига, янги бошпанага бормокчи бўлди.

Бир кун аввал кечқурун Аполлония ухлагани кириб кетганидан кейин дон Томмазино Майкл билан боғда узоқ ўтирди. У ташвишли ва чарчаган кўринарди. Майклнинг хавфсизлигидан ташвишланаётганини айтди.

— Тўй туфайли отнинг қашқасидай ҳаммага танилиб қолдинг, — деди у. — Қизик, нега отанг сенга бошқа бошпана топишни ўйламаганикин?

У чўпонлар Кало ва Фабрицио Майклни кўриқлаб машинада бирга боришиларини, ўзи эса эрталаб кузатгани келомаслигини, иш билан Палермога бориши зарурлигини, эрта тонгда жўнаб кетишини кўшиб кўйди. Бу ердан жўнаб кетганлигини дўхтири Тазага айтмаслик керак — бу фосиқ бугун вактичоғлик қилиш учун Палермога боради, бирор жойда тасодифан оғзидан гуллаб кўйиши мумкин.

Дон Томмазино безовталаниб юрганини Майклнинг ўзи ҳам сезганди. Кейинги пайтларда дон курол билан юрадиган, шахсий соқчисиз ҳеч жойга бормайдиган бўлиб қолди...

Эрталабки қуёш аямай куйдира бошлади. Майкл си гарета қолдигини ўчириб, жомакор иштон-кўйлагини кийди. Сицилияда эркакларнинг кўпчилиги кийиб юрадиган кепкасини бошига кўндириди. Яланг оёқ ётотхона деразаси олдига келиб, ташкарига қаради. Пастда тўқима стулга ястаниб олган Фабрицио қалин кора соchlарини эринчоқлик билан тараф ўтиради. Майкл хуштак чалди. Фабрицио бошини кўтарди.

— Машинани келтир, — деди унга Майкл. — Беш минутдан кейин жўнаймиз. Кало қани?

Фабрицио ўрнидан турди. Кўйлагининг тугмаси солинмаганидан кўқрагига чизилган расмнинг кўқ-қизил чизиклари кўзга ташланди. — Ошхонада қахва ичяпти, — деб жавоб берди у. — Рафиқангиз ҳам сиз билан бирга кетадими?

Майкл кўзларини қисди. Нима учундир Фабрицио кейинги пайтларда Аполлониядан кўзини узмайдиган бўлиб қолди. Дони дўстининг хотинига кўз олайтиришига журъят этолмайди — Сицилияда бундай ишни жонидан тўйган одамгина қилиши мумкин. Аммо ҳар ҳолда... Майкл совук жавоб берди.

— Йўқ, у бир-икки хафтага отасиникида қолади. — У Фабрицио «Альфа-ромео» машинаси учун гараж вазифасини ўтаётган тош коровулхона томон шошилиб юрганини кўрди. Кейин ювингани кириб кетди. Аполлония кўринмасди, унга нонушта тайёрлаш учун ошхонага тушган бўлса керак. Бирор у ошхонада ҳам йўқ эди.

Кало кирди.

— Машина тайёр. Жомадонларни олиб чиқаверайми?

— Йўқ, ўзим олиб чиқаман, — деди Майкл. — Аполлақани?

Калонинг совуқ юзида табассум пайдо бўлди.

— Машинада, рулда ўтирипти. Американи тушида ҳам кўрмаган-у, худди америкалик аёлларга ўхшаб қолди.

Сицилиялик дехкон аёлнинг автомашина рулига ўтириши ақл бовар қилмайдиган гап эди.

— Бор, Фабрицциони чақир ва мени машинада кутинглар...

У ошхонадан чиқди ва зинапоядан югуриб юкорига кўтарилди. Кечкурун тайёрлаб кўйилган жомадон ёткхонада турарди. Уни кўтаришдан олдин Майкл яна дезаздан қаради. Машинани олиб чиқишганди. Лекин у ошхона олдида эмас, пешайвон олдида, катта дарвоза ёнида турарди. Аполлония худди машинага чикиб ўйнаётган ёш қизчадай рулга қўлини кўйиб ўтиради. Кало орқа ўриндикقا йўлда тамадди килиш учун озиқ-овқат солинган қажавани кўйди. Шу пайт Майкл сўнгти дақиқада аллақандай нарса эсига тушган одамдай шошиб дарвоза орқасига ўтиб кетаётган Фабрицциони кўриб қолди. Нега шуни олдинроқ ўйламадийкин, лаънати? Фабриццио елкаси оша ўғринча қайрилиб қаради. Бу чўпонни сал тартибга чакириб кўйиш керак шекилли.

У жомадонни ошхона эшиги олдига кўтариб чиқди, эрталабки иссиққа қўшилиб лимон хидларининг муаттар хиди унинг димогига келиб урилди. Аполлония унга қўл силкитди. Майкл машинани Аполлониянинг ўзи эшик ёнига олиб келмоқчи бўлаётганини, ундан турган жойидан жилмасликни илтимос қиласётганини тушунди. Оралиқ ўн қадамча эди. Калта милтигини қўлига ушлаб олган Кало машина ёнида оғзининг таноби қочиб турарди. Фабриццио ҳамон йўқ эди. Шу дақиқада Майклнинг миясида бирор эътибор бермайдиган майда-чуйдалардан ярқ этган фикр туғилди.

— Шошма! — бақирди у Аполлонияга. — Тўхта!

Унинг овози кучли портлаш овозига қўшилиб йўқ бўлиб кетди: Аполлония машинани ўт олдирган эди. Ошхона эшиги парча-парча бўлди. Майклни аллақандай бир

куч уйнинг деворига олиб бориб урди. Устига томдан тупрок тўкилди, бошига тош тушди. Хушидан кетаркан, у «Альфа-ромео»дан тўртта филдирак ва филдирак ўқларидан бошқа ҳеч нарса колмаганини кўрди.

У хушига келган хона қороғи эди. Кимларнингдир бўғик овози эшитиларди, лекин у сўзларни бир-биридан фарқлай олмасди. Майкл ўзига келганини сездирмасликка уринди. Бирок овозлар тинди, каравоти олдида ўтирган одам унга энгашаркан:

— Хайрият, ўзига келди, — деди.

Чироқ ёнди, нурдан унинг кўзи қамашди. Майкл ўгирилиб олди. Чўяндай оғир боши зиркираб оғрирди. Каравот тепасидаги оқ доғ аста-секин тиниклашиб, дўхтир Таза қиёфаси тусини олди.

— Қани, зудлик билан бир кўриб қўяйчи, кейин чироқни ўчирамиз, — деди секин дўхтир. У фонарча билан Майклнинг кўзини ёритди. — Хўш, жойида, ҳаммаси яхши бўлиб кетади. — У қаддини тиклади-да, кимгadir мурожаат қилиб:

— Гаплашишингиз мумкин, — деди.

Каравот ёидаги стулда дон Томмазино ўтиради. Майкл уни энди аниқ кўрди.

— Майкл, Майкл, менинг гапимни эшитяпсанми? Сендан икки оғиз гап сўрасам бўладими?

Энг осони унга кўл кўтариш билан жавоб бериш эди. Майкл шундай килди.

— Машинани гараждан ким олиб чиққанди, Фабрициоми? — деб сўради дон Томмазино.

Майкл ўзи ҳам хис этмаган ҳолда саволга совук жилмайиш билан бош кимирлатиб жавоб берди. Дон Томмазино давом этди.

— Фабрицио ғойиб бўлди. Қулок сол, Майкл. Сен бир ҳафта беҳуш ётдинг. Тушуняпсанми? Ҳамма сени ўлди, деб ўйлаяпти, хавф-хатар четлаб ўтди, энди сени хеч ким таъкиб этмайди. Отангга хабар бердим, ундан кўрсатма келди. Сен Америкага қайтасан, бунга оз қолди. Ҳозирча шу ердан жилмай турасан. Тоғда бир хужрам бор, у ерда сени хеч ким тополмайди. Сенинг ўлганинг тўғрисида миш-миш тарқалгандан кейин Палермодаги душманларим менга сулҳ таклиф қилишди. Демак,

бошиданоқ уларга мен эмас, сен керак бўлгансан. Улар шунчаки чалғитиш учун хийла-найранг ишлатиб, аслида қотилликка тайёргарлик кўришган экан. Буни эсдан чиқарма. Бошқасини эса менга қўйиб бер, хеч нарсани ўйлама. Аста-секин соғаявер.

Энди Майл ҳамма нарсани эслади. У хотини тирик қолмаганлигини, Кало тирик эмаслигини биларди. Зўрға лабларини кимирлатди.

— Фабрицио. Чўпонларга айтиб қўйинг, кимки менга Фабрициони ушлаб берса, Сицилиядаги энг яхши яйловларга эга бўлади.

Тоға-жиян бир-бири билан кўз уриштириб олишди. Дўхтир Таза каравотга яқин келди ва ўйчан:

— Оғайни, энди сен бевасан. Сицилияда бу кам учрайдиган ҳодиса, — дея гўё уни юпатмоқчи бўлди.

Майл дон Томмазинони имлаб яқинроқ чақирди. Дон каравот ёнига ўтириб, унга энгашди.

— Отамга айтинг, мени уйга қайтариб олиб кетсин, — деди Майл. — Айтинг, унга чинакам ўғил бўлмоқчиман.

Лекин Майл бутунлай согайиб кетгунча яна икки ой, сўнгра эса хужжатларни тўғрилаб, у ўтадиган йўлларни аниқлагунча яна икки ой ўтди. Шундан кейин уни Палермодан самолётда Римга, Римдан эса Нью-Йоркка жўнатиб юборишиди. Бу вақт ичиди Фабрицио топилмади.

25-б о б

Кей Адамс дорилғунунни тутатғандан кейин қадрдон Нью-Гемпшир шаҳарчасидаги бошланғич мактабга ўқитувчи бўлиб ишга келди. Майлкл ғойиб бўлгандан кейин дастлабки ярим йил мобайнида, у ҳар хафтада Майлклининг онасига қўнғироқ килиб, суриштириб турди. Миссис Корлеоне унгә доим хушмуомалалик билан жавоб қайтарар ва доим сұхбатини шундай сўзлар билан якунларди:

— Сен яхши қизсан, жудаям яххисан. Энди Майлкни эсингдан чиқар, ўзингга яхши қуёв топ.

Кей бу дангал гапдан хафа бўлмас, аксинча, Майлклининг онаси яхшилик қилаётганини тушунарди.

Мактабда таътил кўнлари бошланганда у Нью-Йоркка боришга, бирор яхши кўйлак сотиб олишга, дорилғунунда бирга ўқиган дугоналари билан учрашишга аҳд қилди. Эрталабки поезд билан жўнаб кетди ва соат учларда ўзи тушадиган меҳмонхонага етиб борди. Йўлда чарчаб келганлиги учун магазинларга боргиси келмади. Лекин хонада ёлғиз ўтириш ҳам зерикарли эди. Майлкл иккаласи меҳмонхоналардан бирида бир-икки кун бирга бўладиган кунлар одат тусига кириб қолган пайтлар эсига тушаверди. Ана шу хотиралар уни трубкани кўтариб, Лонг-Бичга қўнғироқ килишга уннади.

Итальянча талаффуз аниқ сезилиб турадиган таниш овоз ким қўнғироқ қилаётганигини сўради. Нокулай вазиятга тушган Кей секин ўзини тутиб олди.

— Миссис Корлеоне, бу мен, агар эсингиизда бўлса Кей Адамсман, — деди. — Майлкдан бирор хабар борми, деб сўрамоқчийдим. Унинг ахволи қалай?

Трубка бироз жимиб қолди. Кейин дадил, аниқ-равшан овоз эшитилди.

— Майкл уйда. Нима, у сенга күнфирик қилмадими?
У билан учрашганинг йўқми?

Кейнинг ичидаги алланарса узилиб кетгандай бўлди,
томогига бир нарса тикилиб, ўзини қаттиқ ҳакоратлан-
гандай хис қилди. У ҳатто ўзига ҳам нотаниш бўлган
овоз билан сўради.

— Кўпдан бери уйдами?

— Ярим йил бўлди.

— Шунаками, — деди Кей. — Тушунарли.

Ха, ҳақиқатан ҳам ҳамма нарса тушунарли эди.
Майклнинг онаси ўғли учун унинг сарик чақачалик қад-
ри йўқ экан, деб ўйлашидан қаттиқ хижолат бўлди. Бу
хижолатпазлик бирдан нафратга айланди. Наҳотки уй-
ланмасликка қарор қилган тақдирда ҳам, унинг тақдирни
хеч бўлмаганда дўст сифатида Кейни бефарқ қолдир-
маслигини тушунмаса? У имконияти борича ўзини тутиб
гапиришга ҳаракат қилди.

— Ҳаммаси тушунарли, катта раҳмат. Майкл уйда-
лигидан, соғ-саломатлигидан бехад хурсанд бўлдим. Шуни
бilmоқчи эдим, холос. Сизни бошқа безовта қилмайман.

Миссис Корлеоне шошилиб, гёё Кейнинг гапларини
эшитмагандай:

— Майклни кўрмокчи бўлсанг бизникига кел, — деди. —
Унга кутилмаган совға бўлади. Таксига ўтириб кел. Мен
дарвоза олдиаги соқчиларга айтиб кўяман, такси пули-
ни тўлашади. Таксичига хисоблагич кўрсатганидан икки
баравар кўп тўлайман, деб айт. Акс ҳолда улар бундай
узоқ жойга келишмайди.

— Боролмайман, миссис Корлеоне, — деди совуқки-
на Кей. — Агар Майкл мени кўргиси келганда эди,
аллақачон кўнфирик қилган бўларди. Танишлигимиз да-
ном этишини хоҳламаса керак.

Миссис Корлеоне овозидаги бетоқатлик кучайди.

— Жуда ёқимтой қизсан, оёқларинг ҳам чиройли,
лекин ақлинг калтарор экан, — у пичинг билан пиқил-
таб кулди. — Сен Майклнинг олдига эмас, менинг ол-
димга келасан. Сенга айтадиган гапим бор. Дарров етиб
кел. Таксига пул тўлама. Кутаман. — Миссис Корлеоне
трубканни илиб қўйди.

Кей қайта кўнфирик қилиб, боролмаслигини айтиб
қўйиши мумкин эди. Бирор у Майкл билан учрашиши,

гаплашиши керак эди. Бу эски танишларнинг дўстона учрашуви бўлса ҳам майли. Майлкл уйда бўлса, ҳеч кимдан яширинмасдан юрган бўлса, демак, одам ўлдириш билан боғлик бўлган ўша воеа яхшилик билан тугапти. Майлкл аввалгидай бемалол яшай бошлапти. Кей шошиб ўрнидан турди-да, учрашувга тайёрлана бошлади. Аслида Майлкл олти ой мобайнида бирон марта ҳам қўнғироқ қилмагандан кейин ясан-тусаннинг ҳеч қанақа зарурати йўқ эди.

Бир соатдан кейин у Лонг-Бич шахри яқинидаги парк зонасига етиб келди. Бу ерда кўп нарсалар ўзгариб кетганди. Уларнинг атрофи чўян тўсиқлар билан ўраб олинганди. Кириш йўли чўян дарвоза билан тўсилганди. Оқ пиджак ва қизил кўйлак кийган киши дарвозани очди, машина ойнасидан бошини сукиб хисоблагичга қаради ва таксичига пул узатди. Таксичи мамнун бўлиб, томоқ қириб кўйди.

Эшикни миссис Корлеоне очди. У Кейга бошдан-оёқ тикилиб, кўз югуртириб чиқди-да, ҳеч қандай эътирозга ўрин қолдирмайдиган қилиб хулоса чиқарди.

— Чиройлисан, менинг ўғилларим ахмок. — У Кейни бир вақтлардагидек кўлидан тортиб уйга етаклади, овқат тайёр килиб кўйилган, қахва бикиллаб қайнаётган ошхонага олиб кирди.

— Ўтириб, Майлкл тез орада келиб қолади.

Миссис Корлеоненинг ўзи ўтириб, Кейни зўрлаб меҳмон қиласкан, туриш-турмуши ҳакида ипидан-игнасигача қизиқиб, сўрай бошлади. Ҳаяжонланган Кей саволларнинг баъзи бирларигагина жавоб берга олди, холос.

У деразадан Майлклини кўриб қолди. Уй олдига машина келиб тўхтади, ундан икки киши тушди. Кейин Майлкл тушди. Ошхонага ён томони билан турган Майлкл эркаклардан бирига нимадир деди. Ёноғининг пастроқ қисмидаги чандик бўлиб, худди ёш бола ўйнаб ўтириб цеплувоид кўғирчоғининг ёноғини пучайтириб қўйганга ўхшарди. Шуниси таажжубланаарли эдики, Кейнинг назаридаги мутлақо Майлклнинг хусни тароватини камсита олмасди, аксинча, шу дақиқадаёқ унинг кўзлари ёшга тўлди.

У эшик очилганини эшитди. Ошхонага кирадиган йўлакда Майлклнинг оёқ товушлари эшитилди. Хонага кирган Майлкл Кейни кўрди. Даастлабки дақиқада у тош қотгандай туриб қолди, кейин сезилмас жилмай-

ди, чап томонидаги чандық унинг кулишига халақит берарди. Оддийгина «Салом, мана учрашдик ҳам» деган жумлани юзлаб марта тақрорлаган Кей ўрнидан иргиб туриб, күз ёшларидан хўл бўлган юзини Майклнинг кўкрагига босиб, бўйнига осилди. Майкл унинг ёноғидан ўпди, ўзини босиб олгунча кутиб турди, кейин елкасидан кучоқлаб, уйдан машина ёнига етаклаб чиқди. Шахсий соқчини қолдириб, машина билан дарвозадан ташқарига чиқиши. Кей унинг ёнида ўтиаркан, рўмолчаси билан юзидағи бўялиб кетган пардозларини артарди.

— Мен бундай килмоқчи эмасдим, ўзимни тутолмай қолдим, — деди у. — Сенинг бунчалик ногирон бўлиб қолганингни менга ҳеч ким айтмаганди.

Майкл кулиб чандиғини силаб кўйди.

— Мана буни айтаяпсанми? Арзимаган нарса. Энди уйдаман, даволатишим керак.

— Тушундим. — Анча вақтгача улар жим боришди... — Нима бўлди, полициячини ким ўлдиргани аникландими? Сен шунинг учун қайтиб келгандирсан-да, а?

Майкл дарров жавоб бермади.

— Ҳа, аниқлашди. Наҳотки ўқимаган бўлсанг? Ҳамма Нью-Йорк газеталарида ёзишди.

Демак, ҳар ҳолда у қотил эмас! Кей хурсанд бўлиб кетди.

— Агар ўқиганимда онангта олдинрок қўнгирик қилган бўлардим. — У бирдан тутилиб қолди. — Кулгили, лекин ҳар гал у билан гаплашганимдан кейин сен қотиллик қилганингга деярли ишонгим келарди.

— Эҳтимол дастлаб онамнинг ўзи ҳам ишонгандир.

— Наҳотки? Ўзингнинг онанг-а?

Майкл маъноли кулиб кўйди.

— Оналар полициячиларга ўхшайди. Доим ёмон нарсага ишонишиади.

Нью-Йоркда машинани гаражга кўйди. Гараж эгаси билан эски қадрдонлардек сўраши. Улар бурчакдан ўтишгач, Майкл чўнтағидан калит олиб, бир пайтлар ҳашаматли бўлган, лекин шу ердаги бошқа ўз ҳолига ташлаб кўйилган биноларга ўхшаш эски уйнинг эшигини очди. Унинг ичи тозалиги, чиройли қилиб безатилганлиги билан Кейни ҳайратда қолдирди. Майкл зинапоядан кўтарилиб, Кейни кенг ошхона билан туташ катта, ёруғ хонага олиб кирди. Иккинчи ёпиқ эшик ётоқхонага олиб

кирса керак. Майкл бурчакдаги жавончадан бир шиша ичкилик олди. Ўзига ҳам, Кейга ҳам қуиб аралаштириди. Иккаласи диванда жим ўтиришиди.

— Бу ёққа нима дейсан, — Майкл имлаб ёпик эшикни кўрсатди. — Кирамизми?

Кей жилмайиб, ичкиликдан хўплади.

— Майли.

Кей учун ҳамма нарса аввалгидаи эди. Орадан учийил ўтиб кетди, лекин Майкл билан бирга кўрпада ётишдан табиийроқ ҳеч нарса йўқдай эди унга. Гўёки Майкл ҳеч қаёққа кетиб қолмагандай эди.

— Менга хат ёзишинг, ишонишинг мумкин эди, — деди Кей Майлгага маҳкам ёпишиб. — Мен Янги Англияда отмета жорий қилган бўлардим. Билсанг, янкилар ҳам сир сақлашни жуда яхши билишади.

Майкл коронфиликда секин кулиб қўйди.

— Ўша воқеалардан кейин мени кутишинг хаёлимга ҳам келмаган эди.

— Анови иккаласини сен ўлдирганингта мутлақо ишонмадим, — деди Кей тез-тез гапириб. — Баъзида онанг билан гаплашиб ўтириб, шубҳага борардим. Лекин қалбим тубида ишонмасдим. Сени жуда яхши биламан.

Кей унинг хўрсинганини эшиитди.

— Уларни мен ўлдирғанманни ёки бошқасими — бунинг аҳамияти йўқ. Сен бунақа нарсаларга кўнишишинг керак.

Кей бу гапнинг оҳангидан бирмунча шошиб қолди.

— Нима бўлганда ҳам менга очиғини айт, уларни сен ўлдирғанмисан ёки бошқаларми?

Майкл ёстикка суюниб ўтириб олди. Коронфиликда гугурт чақилди, у сигарета туташтириди.

— Менга турмушга чиқ. Ёки бунинг учун аввал саволларингга жавоб беришим керакми?

— Менга барибир, сени севаман, менга уларнинг аҳамияти йўқ, — деди Кей. — Лекин сен менга ҳақиқатни айтишдан кўркяпсан, демак, севмайсан. Ҳатто уйга қайтиб келганингдан кейин ҳам қўнгириқ қилганинг йўқ.

— Биласанми, — энди Майлнинг овозида паришонлик бор эди, — қайтиб келганимдан кейин, яна отонамни, Коннини, Томни кўришимни ўйлаб, унчалик се-

винганим йўқ. Албатта уйга қайтиш яхши эди, лекин аслида унча хурсанд бўлмадим. Аммо бугун ошхонамизда сени кўриб, юрак-юракдан кувониб кетдим. Нима деб ўйлайсан, бу севгимикин?

— Харҳолда шунга яқинроқ бир нарса бўлса керак.

— Йўқ, мен жиддий сўраяпман. Менга турмушга чик, хўпми? Бўлиб ўтган воқеалар ҳақида эса сенга хеч нарса айта олмайман. Ҳозир мен отамнинг ишини киляпман. Мени отамга ворис қилиб тайёрлашяпти. Биласан, оиламиз зайдун мойи келтириб сотиш билан шуғулланади. Бироқ оиламизниң ҳам, отамнинг ҳам душманлари йўқ эмас. Шундай бўлгач, ёш пайтингдаёқ бева қолишинг ҳам мумкин. Яна бир гап. Ишим ҳақида кеч-курунлари сен билан гаплашмайман. Сен менга ўртоқ эмас, хотин бўласан. Ҳа, фақат хотин бўласан. Чунки ҳамма нарсани мен билан тенг баҳам кўрадиган ўртоқ бўлолмайсан.

Кей тирсакларига суюниб кўтарилиди.

— Сен бошқача қилиб айтганда менга гангстерман демоқчисанда-а, шунаками? — деди Кей бепарво. — Сендан ҳеч нарсани сўрамасам, хеч нарса ҳақида ўйламасам... Бу қанақа хаёт бўлади? Болалар, уй ишлари — шуми? Агар бирор воқеа содир бўлса-чи? Ахир бу ишнинг охири қамоқ билан тугаши мумкин-ку!

— Йўқ, қамоқ билан эмас, ўлим билан тугаши мумкин.

Кей узок жим қолди.

— Харҳолда, шунча вактдан бери қўнгириқ қилиш хаёлингга келмасдан нега менга уйланмоқчисан?

— Бўлти, — деди Майл, — саволингга бир марта жавоб бераман. Сен мен суюниб қолган, мен учун қадроп бўлган ягона одамсан. Қўнгириқ қилмаганимнинг сабаби, яна такрорлайман, бўлиб ўтган воқеадан кейин ҳам мени унутмаганилгингни тасаввур қилолмаганилгимда. Бошқа ҳеч ким, хатто отанг ҳам билмаслиги шарти билан баъзи бир нарсаларни айтишим мумкин. Агар ҳамма нарса қўнгилдагидай бўлса, бирор беш йилдан кейин Корлеонелар оиласи бутунлай очиқ холатда иш олиб боришга ўтади. Бу маълум даражада куч-файрат талаб килади — худди шу масалада сенинг бева қолишингнинг хавф-хатари кўпроқ бўлади. Менга турмушга

чикишингни сўраётганимнинг сабабига келсак, сен менга кераксан. Оилали, бола-чақалик бўладиган вақтим ҳам келди. Бундан ташқари мен отамнинг таъсири остида яшаганимдек, болаларим менинг таъсирим остида яшашларини хоҳламайман. Майли, сенинг таъсиринг остида яшасин. Майли, риёкорлик нималигини билмайдиган чинакам америкаликлар бўлиб ўсишсин. Врач, ўқитувчи, бастакор бўлиб етишишсин. Мен уларни оиласвий бизнес замбараги ўқи ёмғири остида қолдирмайман. Ҳар қандай вазиятда ҳам улар ўсиб вояга етгунларича бу ишларни ташлайман. Сен билан овлоқроқ жойга, табиат бағрига кўчиб кетамиз, маҳаллий клублардан бирига аъзо бўлиб кирамиз, бундай ҳаётнинг нимаси ёмон? Содда ва жўн турмуш. Хўш, бунақа истиқбол сенга ёқадими?

— Фоят ажойиб истиқбол, — Кей бошини чайқади. — Лекин ҳаётингдаги асосий мақсадинг нимадан иборат эканлиги тўғрисида ҳатто хотинингга ҳам галиришни хоҳламасанг, уйланишни нима кераги борлигига тушунолмаяпман. Ишонмайдиган хотин билан қандай яшаш мумкин? Отанг онангта ишонади, биламан.

— Тўғри, — деди Майкл. — Лекин бу отам онамга ҳамма нарсани айтаверади деган маънони билдирмайди.

— Ўша жойда, улар билан бирга яшаймизми?

Майкл бош ирғади.

— Бунинг ёмон жойи йўқ. Уйимиз алоҳида, турмушимиз алоҳида бўлади. Ота-онамнинг бошқалар турмушига аралашадиган одатлари йўқ. Аммо ҳозирча, ҳамма нарса ўрнига тушгунга кадар мен парк зонасида яшаб туришим керак.

— Чунки бошқа жойда яшаш сен учун хавфли, — деди Кей.

Танишганларидан бўён Кей биринчи марта Майклнинг фазаб тўла важоҳатини кўрди.

— Отам ҳақида, Корлеонелар оиласи ҳақидаги тасаввурларинг нотўғри. Киноларда кўрган, газеталарда ўқиган ҳар хил бўлмағур нарсалар билан каллангни тўлдириб олибсан. Сўнгги марта тушунтираман, қулоғингга қуйиб ол, сўнгги марта. Менинг отам хотини, бола-чақалари ва бошига иш тушганда ёрдамини аямайдиган дўстларини кўллаб-куватлашга ҳаракат қилади-

ган одам. У қонун-коидаларга риоя қилмай яшайди, чунки биз яшаётган жамиятнинг қонун-коидалари отамга ўхшаган құдратли, исәнкор одамларни номақбул турмуш кечиришга мажбур қиласы. У бошқалар томонидан ўрнатылған, ҳар қадамда уни мағлубиятта дучор қиласынан қонун-коидаларга риоя қилиб яшашдан воз кечади. Унинг пировард мәксади барыбир шу жамиятта аъзо бўлиб киришдир. Лекин ўзига яраша күч-қудрат билан киришдир, чунки ҳимояси йўқ одамни жамият ҳимоя қила олмайди. Ҳозирча эса у қонунлаштирилған одобахлоқдан анча юқори бўлган одоб-ахлоқ ҳақидаги ўзинг шахсий тушунчаларига амал қилиб яшяпти.

Бу гаплардан ҳайратта тушган Кей коронфиликда унинг юзига тикилишгә ҳаракат қилди.

— Ахир бу ваҳшийлик-ку! Агар ҳар бир одам шундай фикр юритадиган бўлса нима бўлади? Жамият вайрон бўлади, форда яшаган даврларимизга қайтамиз-ку! Майлкл, сен ўзинг бунга ишонасанми?

Майлкл жилмайди.

— Мен отамнинг дунёқарашини баён килдим.

— Хўш, сен-чи, сен ўзинг нима дейсан? — секин сўради Кей.

Майлкл елка кисди.

— Мен сенга, иккаламиз курадиган оиласа ишонаман. Мен ҳам жамият бизни ҳимоя қилишига ишонмайман. Шунинг учун ҳам асосий мақсадим, турли ҳийланайранглар билан сайловларда кўп овоз олишдан иборат бўлган одамларга тақдиримни ишониб топширмоқчи эмасман. Бугунги кунда ҳар ҳолда вазият ана шундай. Лекин отамга ўхшаганларнинг даври ўтди. Хоҳлаймизми, хоҳламаймизми, Корлеонелар оиласи жамиятни тан олишга ва бу жамият таркибиға киришга мажбур. Аммо, мен айтганимдек, шахсий күч-қудратининг асосий қисмини, яъни бошқача қилиб айтганда пул ва бойликларини саклаган ҳолда кириши керак, ўз улушларини бўлишириб олгупларига қадар мен фарзандларимни имкони борича пухтароқ ҳимоя қилмоқчиман.

Менга қара, сен шу мамлакатни ҳимоя қилиш учун кўнгилли бўлиб жангга кирдинг, фронт қатнашчи-сисай, қаҳрамонсан-ку, — деди Кей. — Бунақа ўй-фикртар сенда қаёқдан пайдо бўлди?

— Эҳтимол, мен хам сенинг Янги Англияниг ўғлонлари сингари туб ўзгаришлар тарафдоридирман. Ўзими шахсан ўзим химоя қилишни афзал кўраман. Агар жиддийрок ўйлаб кўрсанг, хукумат ўз халки ҳакида жудаям ғамхўрлик қилаётгани йўқ. Лекин ҳозир масаланинг моҳияти бунда эмас. Факат бир нарсани айтишим мумкин — ҳозир мен отамга ёрдам беришга мажбурман. Сен мен томонда бўласанми, йўқми — ўзинг хал қил.

26-б о б

Мехмонхонанинг шинам хонаси деразасидан бу жойларга хос бўлмаган инсон қўли билан яратилган чироили манзара: танасини тўқ сарик тусда ёниб турган лампочкалар шодаси ўраган пальмалар, икки катта ҳовузнинг кўм-кўк сатҳи, сахро устида жилваланиб турган йирик-йирик юлдузлар кўзга ташланарди. Лас-Вегас охири уфқка туташиб кетган тепаликлар ва тош қояларга бориб тақаладиган чегарада неон чироқлари нурларига чулганиб ётарди. Жонни Фонтеин қўлини олди ва сержило жигарранг дераза пардаси оғир қатлари ёзилиб ёйилиб тушди. У дераза ёнидан нари кетди.

Нино Валенти қўлида виски тўла стакан билан күшеткада ёнбошлиб ётиб, қиморхонадаги одамлар қарта ўйнайдиган тақасимон столни йишишираётганини, юмшоқ стулларни ташқарига олиб чиқишаётганини томоша киларди.

— Жонни, уёққа қара, — деди у зўрға тили айланиб. — Мен билан шерик бўлиб, анови лаънатиларга қарши ўйнамасдан бекор қилдинг, афсус. Омадим чопганини кўрдингми?

Жонни күшетка қархисида турган ўтиргичга ўтирди.

— Биласан-ку, мен қимор ўйнамайман. Ўзинг қалайсан, тузукмисан?

— Зўрман, — Нино кинояли кулимсиради. — Ярим кечага бориб қизлар кела бошлашади, овқатланамиз. Тасаввур қила оласанми, беш бўлак ютиб олдим.

— Ха, тўғри, — деди Жонни. — Қизик, сендан кейин булярнинг ҳаммаси кимга қоларкин?

Нино бир сипқоришда стаканни бўшатди.

— Сен, Жонни, тунд, фосиқ одамсан, битта яхши томонинг шуки, ажойиб йигитсан. Кўнгилхушлик килиши хам ўрганиб қўйсанг ёмон бўлмайди.

Нино Валенти икки соатдан бери қимор ўйнаётганди. Бу энди таъсирини кўрсата бошлади. У жунжика бошлади. Унинг одатини яхши билган қиморхонадаги икки йигит ушлаб қолмаганди, гурсиллаб йиқилган бўларди. Уни қўшни хонага олиб чикиди. Учинчи йигит стол олдида қолди.

— Бунаقا хол тез-тез бўлиб турадими? — сўради Жонни.

Йигит елка кисди.

— Бугун одатдагидан эртароқ ўйиндан чиқди.
— Дарҳол врач топинглар, — буюрди Жонни Фонгейн, — керак бўлса қиморхонани остин-устин қилиб ташланг, лекин врач топиб келинг.

Ўн беш минутлардан кейин хонага Жул Сегал кириб келиди. У хамон врачга хос салобатга эга бўлмаганлиги Жоннига ёқмади. Дўхтирлар кўтариб юрадиган қора жомадончаси унинг кўлида файритабий бир нарсага ўхшарди. Жул Нино ётган хонага кириди.

Нима бўлти унга? — сўради Жонни.

Жул тез, чаққон харакатлар билан Нинони текшириб чиқди — юрак уришини эшитди, томирини ушлаб кўрди, кон босимини ўлчади. Кейин жомадончасидан ширин олди, Нинонинг билагига эҳтиёткорлик билан игна санчди. Унинг докадай оппоқ юзига жон кириб, ёноқлари кизара бошлади.

Арзимаган нарса, — жавоб берди Жул. — Бу ерда биринчи марта йиқилиб тушганда уни касалхонага каборгандим. У ерда яхшилаб текшириб кўришганди. Диагност. Енгил шакли — дори-дармон қўлса, парҳез тутса, ки инzl яшаса бўлади. Дўстингиз эса бунга мутлақо риоя килмаянти. Устига устак, тинимсиз ичяпти. Жигари деярни ишдан чиққан, навбат мияга келяпти. Ҳозир нима бу ташлигига келсак, бу енгил бехушлик ҳолати. Маслакатим шуки, касалхонага ётқизиш керак. Рухий беморлар касалхонасига. — У девор ёнидаги бар олдига кениб, ўзига ичкилик қўйди.

Жиннихонага? Сиз, нима, бизни масхара қиляпсанми? — деди Жонни. Шу пайт эшик тақиллаб қолди. Ҳифриб очди. Остонада Люси Манчини туардиди.

— Жонни! — Манчини уни ўпди. — Бехад хурсандман.

— Ҳа, анчадан бери кўришмадик. — Люси анча тўлишган, қадди-қомати келишган, дид билан кийиниши ўрганиб олган, сочини чиройли қилиб олдирган, аввалги Манчинига мутлақо ўхшамасди. Жонни унга шуларни айтмоқчи эди, шу пайт каравотдан:

— Йигитлар, қиттак-қиттак қилмаймизми? — деган овоз эшитилди.

Нино каравот устидаги кўрлада ўтиради. Таажжубланадиган жойи шундаки, энди у туппа-тузук бўлиб қолганди. У бармоқларини кисирлатди.

— Нега қараб турибсан, Жонни? Ҳали вақт эрта. Томофим тақиллаб кетяпти. Афсус, столни олиб кетиб колишди-да!

Жул стакандаги ичкиликдан катта бир хўплади.

— Сизга ичиш мумкин эмас. Дўхтир рухсат бермайди.

Нино қошларини чимириди.

— Тупурдим ўша дўхтиларига. Қани қуй, Жонни, бўлмаса ўзим тураман.

Жонни елка қисиб, бар томон юрди. Жул бепарвонлик билан:

— Мен мумкин эмас, дедим, — деди.

Жонни қўлида стакан билан каравот олдида тўхтади.

— Бир стакан ичса ўлиб қолмас, ахир?

— Йўқ, бир стакан ичса, ўлмайди, — деди у хотиржамлик билан. Нино стаканни қўлига олиб бир кўтаришда бўшатди. Жонни унга кулиб қараб қўйди. Дўхтир рухсат бермасмиш, шу ҳам гап бўлдию. Тошини терсин. Шу пайт Нинонинг нафаси ичига тушиб, юзлари кўкариб кетди. Сувдан чиқариб ташланган баликдай оғзи билан ютоқиб нафас ола бошлади. Қадди икки букилиб, кўзлари косачасидан чиқиб кетай деб қолди. Жул орқадан келиб, бир қўли билан уни сужида, иккинчи қўли билан нақ бўйнининг ёнига, елкасига игна санчди. Нино Жулнинг қўлида шалвираб, жим бўлиб қолди. Бир минутдан кейин ёстикқа сирғалиб тушди-да, ухлаб қолди.

Жонни, Люси ва Жул аста қўшни хонага чиқишиди. Қахва ичиладиган столга келиб ўтиришди.

— Бир култум виски шунаقا таъсир кўрсатишини билганимидингиз? — сўради Жонни.

Жул елка қисди.

— Умуман шундай бўлишини кутса бўларди.

— Жин урсин, нега унда мени огоҳлантириб қўймадингиз?

— Сизни огоҳлантиридим.

— Бунаقا огоҳлантиришмайди, — деди совуқконлик билан Фонтеин.

Жул пинагини бузмай жилмайди.

— Хўш, қандай қилиб огоҳлантиришади? Голливуддаги врачларга ўхшаб огоҳлантиришадими? Бунаقا шифокорлар қаёқдан пайдо бўлишаркин, хайронман. Уларнинг ё қиласиган бошқа иши йўқ, ё ҳеч балога ақли етмайди. Наҳотки, Нинонинг аҳволини тушунишмаса, билишмаса? Бир кун яшайдими, хисоб, деб унга хар хил нарсаларни беришаверади. Яшайдими, ўладими — уларга барибир. Менда эса, ўзингиз кўрдингиз, кичкина бир қизикиш бор. Тўғри, кечириб бўлмайдиган қизикиш. Одамларнинг ҳаётини сақлаб қолишга харакат қиласман. Сиз Нинога бир култум виски беришингизга қаршилик қилмадим. Чунки Нино билан хар куни, хар соатда юз бериши мумкин бўлган воқеани сизга кўрсатиб қўймоқчи бўлдим. — Жул олдинга энгашиб, ўша бепарво овоз билан давом этди. — Дўстингиздан деярли умид йўқ. Буни тушунасизми? Тўғри, мен уни жиннинхонага ётқизиш керак дедим. Чунки мажбурий тарэза даволанмаса, режимга, қатъий риоя қиласа, тамом деяверинг. Сиз ё дўстингизни руҳий беморлар касалхонасига ётқизасиз ва ҳаётини сақлаб қоласиз ёки бўлмаса у билан видолашаверишингиз мумкин.

Жул ўрнидан турди. Жонни Фонтеин уни одатдаги совуқконлик тарк этганини кўриб, мамнун бўлди.

— Бу гапларни ҳозиргига ўхшаш вазиятда биринчи марта айтапти, деб ўйлайсизми? Бу гапларни одамларга хар куни айтаман. «Кўп овқат еманг — ўласиз, кўп чекманг, кўп ичманг, кўп ишламанг — ўласиз» дейман. Ҳеч ким қулоқ солмайди. Биласизми, нега? Чунки мен «эртага» деб кўшиб кўяман. Шунаقا, сизга ишонч билан айтишим мумкинки, Нинонинг эртага ўлиши эхтимолдан узоқ эмас. Қанча-қанча маслаҳат бердим, битта-

сига ҳам риоя қилмади, ҳаммасини беэътибор қолдиришди.

— Мен беэътибор қолдирганим йўқ, — деди Жонни. — Ўйлаб кўряпман. — Уларнинг жим бўлиб қолганидан фойдаланган Люси сухбатни бошқа мавзуга бурди.

— Жонни, сен Вегасда нима қилиб юрибсан? Дам оляпсанми ёки бирор иш билан келдингми?

Жонни бош чайқади.

— Нима учундир Майкл Корлеонега керак бўлиб қолибман. Мени кўрмоқчи эмиш. Том Хейген иккаласи бугун учиб келишади. Том сен билан ҳам учрашишларни айтди. Нима гаплигидан хабаринг йўқми?

— Эртага кечкурун ҳаммамиз, шу жумладан, Фредди ҳам, бирга овқатланишимизни биламан. Менинча, уларнинг ташрифи меҳмонхона билан боғлиқ бўлса керак. Кейинги пайтларда, гарчи ҳеч қандай сабаб бўлмаса ҳам, қиморхонадан тушадиган даромад камайиб кетди. Дон эҳтимол Майкл бунинг сабабини текшириб кўришини истагандир.

— Майкл жағини операция қилдирганишми?

Люси кулди.

— Кей кўндириган бўлса керак. Уни пластик операция қилишганда Корлеонелар оиласи Жулни маслаҳатчи ва кузатувчи сифатида таклиф этганди.

Жул ўйланиб деди:

— Қизиқ, у ҳеч кимга ишонмасди. Менинг вазифам ҳамма иш тўғри бўлаётганиллигига хушёр бўлиб қараб туришдан иборат, деб огоҳлантиришиди. Бўлмаса, унчалик мураккаб бўлмаган, ўртacha ҳар қандай хирургнинг кўлидан келадиган операция эди.

Ётоқхона томондан овоз эшитилди. Нино яна уйғонганди. Жонни унинг ёнига бориб ўтириди. Люси ва Жул каравотнинг оёқ томонига ўтиришиди. Нино bemажол кулимсиради.

— Хўш, аслида мен кимнинг бошини қотиряпман. Ахволим чатоқ, биродарлар... Эсингдами, Жонни, бир йил олдин Пальм-Спрингсда бўлганимиз? Биз билан яна икки киз ҳам бор эди. Қасам ичиб айтаманки, ўшанда ҳасад қилмаганман. Аксинча, хурсанд бўлганман. Менга ишонасанми, Жонни?

Жонни уни тинчлантириб деди:

— Албатта ишонаман-да, қизиқмисан.

Жул Нинони яна бир марта текшириб кўрди.

— Тунда касалга караб турадиган хамишира жўната-ман. Бир-икки кун ётишига тўғри келади. Жиддий айт-япман.

Нино унга караб кўзини кисди.

— Хўп, айтганингизни сўёсиз бажо қиламиз, фақат хамиширанинг жудаям чиройлисини жўнатманг.

Жул телефонда хамишира чақиргандан сўнг Люси билан бирга кетди. Жонни хамиширани кутди. Нино қаттиқ азобланган қиёфада яна хушидан кетгандай бўлди. Жонни унинг каравоти ёнида ўтиаркан, дўстининг гапи хақида ўйларди. Нино унга хасад қилишини хаёлига ҳам келтирганди.

Бундан бир йил илгари Жонни Фонтеин ўзи бошлиқ килаётган кинокомпаниясининг юмшоқ амал курси-сида ўтириб, кийин кунларни бошидан кечираётганди. У ҳаётида бунақа қийинчиликларга дуч келмаганди. Агар ўзи бош ролда, Нино етакчи ролда ўйнаган биринчи картинаси катта муваффакият билан намойиш қилинаёт-ганлигини ва бехад катта даромад келтираётганлигини айтсан, бу қийинчилик ғайритабийдек туюларди. Ҳамма нарса кўнгилдагидай эди. Картинага энг кам маблағ сарфлашга эришилди. Фильмни яратишда иштирок этган ҳар бир одам катта пул олиши аниқ бўлиб қолганди. Жек Вольц киска вақт ичидা ўн ёш қариб кетди. Яна иккита картина суратга олиняпти. Уларнинг бирида бош ролни Жонни, иккинчисида эса Нино ўйнамоқда. Нино кино учун мухим бир топилма бўлди — ҳеч нарсадан қайтмайдигал, бир оз дилбар йигит чиқиб қолди. Чўкинтирган ота банк орқали даромаднинг тегишли қисмини муентазам олиб турар, бу Жоннини бехад хурсанд қиларди. У Чўкинтирган отанинг умидларини оқлаган, уни хижолат қилиб қўймаганди. Шундай экан, уни қийнаёт-ган нарса нима бўлдийкин?

Жонни нима қийнаётганини яхши биларди. Унинг томоги, танглайи ва бурни қичишарди. Фақат қўшиқ айтаётган пайтдагина тоқат қилиб бўлмайдиган қичитки бир оз тўхтарди, у бўлса ҳеч бўлмаганда битта қўшиқ айтишга ҳам қўрқарди. Овоз пайчаларидаги сўгални олиб

ташлагандай кейин у Жул Сегалга қўнғироқ қилиб, қачон қўшиқ айтиб ўзини синааб кўрса бўлишини сўради. Жул хоҳлаган пайтда, хатто ҳозир ҳам қўшиқ айтиш мумкинлигини айтди. Жонни у айтгандай килди — овози хириллаб, жуда хунук чиқди. Шундан кейин эртаси куни томоғи оғриб қолди, лекин операцияга қадар бўлганидан бошқачароқ, ундан ёмонроқ оғриди. Томоғини нимадир тирнар, куйдиради. Шундан бери у қўркиб қолди.

Қўшиқ айтолмайдиган бўлса, бошка нарсаларнинг унга нима кераги бор? Яшашдан мақсад — эстрадада қўшиқ айтиш эди. Бу унинг учун бугунги кундаги энг эзгу орзу эди. Буни Жонни фақат ҳозир тушуна бошлади. Ўтган йиллар мобайнида у энг зўр қўшиқчи бўлиб етишганди. Мана энди бугунга келиб, буларнинг ҳаммаси сариқ чақачалик фойдаси йўқ бехуда нарсалар бўлиб турипти.

Ҳафтанинг охири, жума куни эди. У трукбани олиб, Нинонинг рақамларини терди. У шанба ва якшанба кунларини Пальм-Спрингсда бирга ўтказиш тўғрисида келишиб олди. Унга икки таниш кизнинг телефонларини берди. Пальм-Спрингсдаги уйда Жонни бундай учрашувлар учун ҳамма нарсани таҳт қилиб қўярди.

Жуда ёш, ҳали учига чиқкан товламачиларга айланаб улгурмаган кизлар билан кўнгилхушлик қилишнинг гашти бошқача бўлади. Баъзи бир танишлар ҳам келишиб, кечкурунги овқатгача ҳовуз бўйида каттагина давра бўлиб ўтиришди. Кечки овқатдан олдин Нино кизлардан бирини олиб, хонасига кириб кетди. Иккинчи Тина исмлиmallаранг соч қиз ювиниб олиш учун душхонага кириб кетди. Жонни рояль турган ойнаванд хонага кирди. Рояль чалиб эски қўшиқларидан бирини аста куйлай бошлади.

Дастлабки ноталар бўғиқроқ, лекин тоза чиқди. Жонни ўгирилиб қаради. Тина ҳали чиқмаганди. Ойнаванд эшик ёпик, унинг қўшиқ айтаётганини эшитадиган одам йўқ эди. Нима учундир Жонни қўшиқ айтаётганини бошқалар эшитишини хоҳламасди. У яна қўшиқ бошлади — бу сафар ўзи яхши қўрадиган қадимий балладани куйлади. Бошланишиданоқ худди томошабинлар олдида тургандай, томоғи тирналиб, қичишиб, ачишганини ҳис эта

бошлайдиган пайтни кутиб, овозини баралла қўйиб юборди. Лекин томоғи ачишмади ҳам, қичишмади ҳам. У ўзи куйлаб, ўзи тинглай бошлади. Овозининг жарангига ўзиникига ўхшамас, лекин ўзига ёқадиган эди. Овозим пастрок, жаранглирок, теранрок бўлиб қолибди, деб ўйлади у. У овозини сал пасайтириб, қўшикни охиригача куйлаб тугатди ва ўйланиб ўтириб қолди.

Орқадан Нинонинг овози эшитилди:

— Ёмон эмас, дўстим, мутлако ёмон эмас.

Жонни ўтирган айлангич стулида кескин бурилди. Нино эшик олдидা турар, қизлар эса йўқ эди. Жоннининг кўнгли ўрнига тушди. Нинонинг йўриғи бошқа, у эшитса бўлаверади.

— Нима деб ўйлагандинг, — деди у. — Менга қара, қизларга жавоб бериб уйига жўнатвормайсанми?

— Ўзинг жўнатвор, — деди Нино. — Ёқимтой нарсалар экан. Нега уларни хафа килишим керак.

Э садқаи сар, ўйлади Жонни, қолишса қолишавермайдими, кимга ҳам халакит беришарди.

Кечки овқатдан кейин у ишга киришди. Нинонинг кўлига мандолина бериб ўтқазиб кўйди, қизларга аппаратурани қандай қилиб ишлатишни, қандай қилиб овоз ёзишини ўргатди. Кейин куйлай бошлади. У билган кўшикларининг ҳаммасини бирин-кетин куйлади. Томоғи мутлако оғримади. Жонни ўзини тинимсиз қўшиқ айта оладигандай хис этди. Қўшиқ айтольмай юрган кезларида у хаёлан бу қўшикларни бир неча бор ижро этган, ҳар бир сўзни тингловчига аникроқ, таъсирчанрок қилиб етказиш устида кўп ўйлаганди. Мана, ўша кунга етиб келди, орзуси рўёбга чиқди. Қўшиқ айта бошладим, овозим юришиб кетди, ўйлади у. Овози жарангдор эшитиляптими, йўқми текшириб ўтирамади, энди у бутун диккат-эътиборини ижрога қаратди. Бир оз куйга тушолмади. Зарари йўқ, хали қўникмаганлигидан. Ички сезгиси уни хеч қачон алдамаган, бир оз машқ қилса, ҳаммаси изга тушиб кетади.

Ниҳоят Жонни қўшикни тугатди. Тина кўзлари чараклаб унинг олдига келди-да, қаттиқ ўпиб олди.

— Ойим сен иштирок этган фильмларнинг биронтасини ҳам қолдирмасдан қўришининг сабабини энди тушундим.

— Моу Гринни кейинроққа қолдирайлик, майлими? — деди Майл Майлойимлик билан. — Овқатга Жонни Фонтеин билан Нинони чакир. Люси ҳам анови жазмани — врач йигит билан келсин. Бир йўла гаплашиб ҳам оламиз.

Тун ярмидан ўтганда ҳашаматли хонада овқатланишга ўтиришди. Овқатланиб бўлишгунча Майл хамманинг дикқат-эътиборида бўлди. Унинг қиликлари, гапириш одатлари донга ўхаши яққол кўзга ташланиб турарди. Хейгеннинг одатдагидай бор-йўклиги билинмасди. Янги шахсий соқчи Альберт Нерини эса ҳеч ким танимасди, у ҳам ўзини камтарона тутарди. Овқатлангиси йўклигини айтиб, эшик ёнидаги креслода ўтириб олди-да, маҳаллий газетани ўкишга киришди.

Тез орада официантларга жавоб бериб юбориши. Майл Жонни Фонтеинга қайрилди.

— Одамларнинг айтишларига қараганда аввалгидан ҳам зўррок қўшиқ айтаётганмиссан? Мухлисларинг ҳеч жойга сифмаётганмисш. Табриклайман.

— Раҳмат. — Жонни Майл нимага чакирганини илғаб олишга уринарди. Қанақа хизмат буюраркин?

Энди Майл ҳаммага мурожаат қилиб давом этди:

— Корлеонелар оиласи янги ерга — Вегасга кўчиб келмоқчи. «Женко пур» савдо компаниясини сотиб, шу ерга кўчиб келади. Бу масалани дон мен ва Хейген билан муҳокама қилди ва Невадада оиланинг келажакда тараккӣ этиш истиқболлари бор, деган хulosага келдик. Бунга бугун ёки эртага эришамиз демоқчи эмасман. Ҳамма ишга тайёргарлик кўриш, эпақага келтириш учун эҳтимол икки, уч, тўрт йил керак бўлар. Лекин шунака режаларимиз бор. Бу меҳмонхона ва ишратхонада дўстларимизнинг катта улуши бор. Шундан келиб чиқиб иш тутамиз. Моу Грин ўз акцияси улушкини бизга сотади, шундан кейин ҳамма иш оила одамлари қўлига ўтади.

Фредди Корлеоненинг лўппи юзларида ташвиш ифодаси пайдо бўлди.

— Майл, бунга ишончинг комилми? Моу Грин бу ҳақда ҳеч нарса демаганди. У меҳмонхонани бехад яхши кўради. Очинини айтганда бунга рози бўлади, деб ўйлайман.

— Мен шундай бир нарса таклиф қиласанки, у рад этолмайди, — деди Майл беларво.

Бу Чўқинтирган отанинг яхши кўрган ибораси эди. Ҳар куни эшитиб юрган бўлишларига қарамасдан бу гапдан дастурхон атрофида ўтирганларнинг вужуди жи-мирлаб кетди. Майл яна Жонни Фонтейнга ўгирилди:

— Дон дастлабига сени ёрдам беради, деб умид қиляпти. Мижозларни жалб этишнинг эстрададан яхши воситаси йўқ, деб айтишди. Сен билан йилига беш марта бу ерга келиб бир хафта мобайнида концерт қўйиб бериш юзасидан шартнома тузамиз. Кино оламидаги дўстларинг ҳам бу борада ёрдам берадилар, деб умид қиласиз. Сен уларнинг кўп ишини қилгансан. Энди уларга навбат келди.

— Бундан ташвишланмасанг ҳам бўлади, — деди Жонни. — Чўқинтирган ота учун қўлимдан келган ҳамма ишни қиласан. Бу сенга яхши маълум, Майл. — Унинг овозида шубҳа пайдо бўлди. — Лекин, биласанми, шундоккина ёнимизда яна ўнлаб меҳмонхона ва ишратхоналар куриляпти. Сизлар тайёргарлик кўргунга қадар бошқалар бу ерни эгаллаб олишади — рақобатда бой бериш мумкин.

Том Хейген биринчи марта сухбатга аралашди.

— Бу меҳмонхоналардан учтасининг қурилишини Кор-леонелар оиласининг дўстлари маблаг билан таъминлаяпти.

Жонни у нимага ишора қилаётганлигини тушунди. Бу учта меҳмонхона киморхоналари билан оиласа тегишли дегани эди. Яқин кишиларига дамлаб қўйилган бу ошдан каттагина луқма тегиши мумкин.

— Яхши, — деди у. — Мен ишга киришаман.

Майл Люси ва Жул Сегалга қаради.

— Сизлардан қарздорман, — деди у Жулга. — Менга яна ҳалол одамларни сўйишни орзу қилаётганлигини, лекин ўша қўнгилсиз аборт воқеасидан кейин сизни касалхонада операция столига яқин йўлатишмайтганини айтишди. Шахсан ўзингиздан эшитмоқчи эдим, чиндан ҳам орзу қиласизми?

Жул кулиб қўйди.

— Эҳтимол. Лекин сиз медицинадаги тартибини яхши билмайсиз. Қанчалик кучли бўлманг, бу медицинада иш

бермайди. Бу соҳада ёрдам беролмасангиз керак, деб қўрқаман.

Майлкл ўйчан бош қимирлатди.

— Тўғри айтасиз, сиз ҳақсиз. Аммо, биласизми, корчалонлар даврасида анча машхур яхшигина танишларим Лас-Вегасда катта касалхона куришмоқчи. Шаҳар тинимсиз ривожланиб кенгайиб боради, касалхона керак бўлади. Агар ақл билан иш тутиб, йўлини топсак, балки сизга жарроҳлик хонасига рухсат беришар. Саҳрога кўп малакали хирургларни қизиқтириб келтириб бўлармиди? Касалхонага ёрдам кўрсатамиз. Шундай экан, олислаб кетмасдан, шу атрофда юриб туринг. Люси билан турмуш қурмокчимишсизлар деб эшиитдим?

Жўл елка қисди.

— Агар келгусида ишларимиз юришиб кетса...

— Шунақа, Майлк, агар касалхона қурмасанг, мен қари киз бўлиб ўтаман, — деди Люси ғамгин. Ҳамма кулди.

Майлкл яна бош қимирлатди.

— Келишдик. Касалхона қурилгунча сиз тўртта меҳмонхонада медицина хизматига бошчилик қиласиз. Хизматчилар тўпланг. Люси, сенга ҳам бирон-бир масъулиятлироқ иш топширмоқчиман. Масалан, расталардаги ҳамма совга дўконлари, бозорлари ишини мувофиқлаштириш зарур. Ёки агар Жўл сенга уйланмаса, ҳеч бўлмаганда бадавлат қари киз бўлиб қолишинг учун ишратхонага қизлар ёллаш билан шуғулланишинг мумкин.

Бу пайтда Фредди жаҳли чиқиб, бурқситиб сигарета тортарди. Майлкл у томон қаради:

— Фредди, мен бор-йўғи доннинг вакилиман, холос, — деди юмшоқ қилиб. — Табиийки, сенга қанақа иш бермоқчилигини доннинг ўзи айтади. Қанақа ишлигини билмайман, лекин ишончим комилки, хурсанд бўласан. Бу ерда бошқарув ишларини моҳирлик билан олиб бораётганингни эшитиб турибмиз.

— Нега бўлмаса дон мендан хафа бўлади? — йиғлагудек бўлиб сўради Фредди. — Қиморхонанинг даромади камайиб кетганлиги учунми? Мен бу масала билан шуғулланмайман. Бу ишга Моу Грин жавоб беради. Чолга яна нима керак?

— Сен буларни кўнглингга олма. — Майкл яна Жонни Фонтейнга қаради.

— Менга қара, Нино қани? У билан кўришмокчийдим.

Жонни бирдан ғамгин бўлиб қолди.

— Нинонинг бутунлай мазаси қочиб қолди. Хонада ётилти, олдида ҳамшира бор. Тасаввур қилиб кўргин-а, дўхтири уни жиннихонага ётқизиш керак, деяпти. У ўзини ўзи адо қилаётганмиш. Тасаввур қила оласанми? Нино! Пул ўзи оқиб келаверади, иш дегани бошдан ошиб-тошиб ётипти, хохласанг қўшик айт, хохласанг кинода ўйна. Битта картинадан эллик минг пул ишлаб олиш мумкин. Энди буларнинг ҳаммаси бехуда. Шон-шуҳрат уни мутлақо қизиқтирмай қўйди. Ичкиликка муккасидан берилиб кетди, лаънати.

Жул бир нарса демоқчи эди, лекин шу пайт эшик тақиллаб қолди. Эшик олдидаги соқчи парво ҳам қилмаганлигини, газетасини ўқиб ўтиравергандигини кўриб, у таажжубланди. Эшикни Хейген очди. Шу пайт уни бир четга суриб, сал бўлмаса итариб ташлагудай бўлиб, катта-катта қадам ташлаб хонага Моу Грин, унинг орқасидан икки шахсий соқчи кирди.

Ўтмиши шубҳали бўлган, Бруклинда ёлланма қотиллик қилган давангирдай Моу Грин биринчи бўлиб Лас-Вегаснинг келажагини кўра билган биринчилар қаторида бу ерда меҳмонхона, киморхона курган одам эди. Ҳозир ҳам жаҳли чиқиб турганда унинг қўлига тушиб қолиш хавфли эди — меҳмонхонада ҳамма ундан кўркар ва ундан нарироқ юришга ҳаракат қиласди.

Ғазабланганидан хозир унинг чиройли қиёфаси кўкариб кетганди. У Майкл Корлеонега қараб:

— Қанча кутишим керак, Майк, — деди. — Эртага ишим бошимдан ошиб-тошиб ётипти. Шунинг учун ҳузурингга бугун киришга қарор қилдим. Ҳўш, гаплашиб оламиزمи?

Майкл Корлеоненинг юзида дўстона таажжубланиш пайдо бўлди.

— Мамнуният билан гаплашамиз. — У Хейгенга ишора қилди. — Мистер Гринга ичкиликдан қуй, Том.

Жул Альберт Нери Моу Гриндан кўз узмай дикқат билан уни кузатаётганлигини сезиб қолди. Моу Грин шахсий соқчиларига қараб:

— Бу ердагиларнинг ҳаммасига соққа беринг, казиномизни бориб кўришсин, — деди. — Мен меҳмон қиламан. — Бу гап Жулга, Люсига, Жонни Фонтейнга ва Майклнинг шахсий соқчиси Альберт Нерига тегишли эди.

Майкл Корлеоне бош ирғаб маъқуллади.

— Яхши фикр.

Бир неча минутдан кейин хонада Фредди, Том Хейген, Моу Грин ва Майкл қолдилар.

Грин стаканни стол устига кўйиб, ғазабини зўрға босиб, гап бошлади.

— Корлеонелар менинг улушимни сотиб олармиш деган гаплар юрипти. Бу қанақаси бўлди? Сиз эмас, мен сизнинг улушкингизни сотиб оламан.

Майкл оғир-босиқ жавоб берди:

— Мантиқан олиб қараганда қиморхонанг инқирозга учрайди. Ишингда қандайдир чалкашлик бор. Эҳтимол, биз ишни тўғри ташкил этишга эришармиз.

Грин қўчол ҳаҳолаб кулди.

— Бу қанақаси бўлди, а, сицилиялик тасқаралар? Бошингизга оғир кун тушганда Фреддига бошпана бериб яхшилик қилгандим. Энди мени даврадан суриб чиқармокчи бўляпсизларми? Бу сизларга ўнғай туюляпти, шекилли-да, а? Чирсанманлар, чиқаролмайсизлар, ёрдамга келадиган дўстларим топилиб қолади.

Майкл ўша оғир-босиқлик билан:

— Корлеонелар оиласи сенга меҳмонхонани пардозлаш ишларига пул бергани учун ҳам Фреддига бошпана бердинг. Қиморхона очишингга ҳам катта пул берган. Соҳилдаги Молинарилар оиласи эса Фреддининг ва сенинг қиморхонангнинг хавфсизлигини таъминлаш билан банд бўлган. Бизнинг оиласининг сен билан ораси очиқ. Ҳайронман, нега норози бўляпсан. Биз сотиб оладиган улушкинг учун оғзингга сиққанича пул тўлаймиз, бунинг нимаси ёмон? Бунинг нимаси адолатсизлик? Барибир қиморхонанг инқирозга учрайди. Биз сенга яхшилик қилмокчимиз.

Грин бош чайқади.

— Менга қара, кўй бу гапларни, Корлеонелар оиласининг энди аввалгидай куч-кудрати йўқ. Чўқинтирган ота касал. Сизларни Беш оила Нью-Йоркдан суриб чи-

қармокчи, шунинг учун бу ердан сердаромад жойни эгаллаб олиш фикрига тушиб қолгансизлар. Сенга маслахатим шуки, Майк, бу ишни хаёлингта хам келтирма.

— Шунинг учун хам сен одамлар ўртасида Фреддининг тишларини қоқиб кўлига берган экансан-да, а?

Фредди Корлеоне қизариб кетди.

— Бас қил, Майк... Моу баъзида жаҳли чиққанда шунақа бўлиб қолади, аслида умуман муносабатларимиз ёмон эмас. Тўғрими, Моу?

Грин дарҳол хушёр тортди.

— Ха, энди... бир-биримиз билан сал тортишиб колгандик, ақл киргизиб кўйишга тўғри келди.

Майкл акасига қаради.

— Қалай, ақл кирдими, Фредди?

Фредди ковоғини солиб, зимдан укасига қаради ва индамади. Моу Грин каби одамларга ўзини ҳақоратлашга йўл кўйиш Корлеонелар оиласини ҳақоратлаш билан баробар эди. Отаси Фреддини ёқтирмаслигининг сабаби тушунарли бўлиб қолди.

Майкл ўрнидан турди. Бу учрашув тамом деган маънени билдиради.

— Мен эртага Нью-Йоркка қайтишим керак, улусингнинг баҳоси ҳақида ўйлаб кўриб айтарсан.

Грин бакириб гапириди:

— Сен, ифлос, мени осонгина қўлга оламан, деб ўйладингми? Нью-Йоркка бориб доннинг ўзи билан гаплашаман.

Фредди ташвишланиб, Том Хейгенга қаради.

— Том, сен ахир *consigliorisan*-ку, дон билан гаплашиб кўр, унга тушунтири.

Шу пайт Майкл Корлеоненинг юзидан никоб кўтарилиб, ҳақиқий қиёфаси кўрингандай бўлди.

— Дон кисман ишдан четлашди, — деди у. — Оила-вий бизнесга асосан мен бошчилик қиласман. Томни эса мен *consigliori* лавозимидан бўшатдим. Энди у фақат хукукий масалалар билан шуғулланади. Икки ойдан кейин у оиласи билан кўчиб келади ва менинг Вегасдаги юридик маслахатчим бўлади, ишнинг юридик томонлари билан банд бўлади. Шунинг учун хам ҳар қанча гапингиз бўлса менга айтинг.

Хеч ким ҳеч нарса демади. Хейген келиб эшикни очди. Моу Грин ва Фредди билан хайрлашмасдан чикишди.

Эрталаб Майкл Корлеонега Моу Грин ўз акцияси улушкини ҳеч қанақа пулга сотмаслигини айтишди. Бу хабарни Фредди айтди. Майкл елка қисди.

— Мен кетгунимча Нино билан учрашмоқчиман, — деди у акасига.

Нинонинг хонасида улар күшеткада ўтириб нонушта қилаётган Жонни Фонтейнга дуч келишди. Ётоқхонага олиб кирадиган эшик пардаси очик эди. Врач Нинони кўраётганди. Нихоят парда орқасидан Жул Сегал чиқди.

Майкл Нинонинг кўринишидан ҳайратда қолди, унинг ахволи ночорлигини бир қарашаёқ билиш мумкин эди. У билан беш минутча ўёқ-буёқдан гаплашгандан кейин Майкл кетишига тараффудланди.

— Донга айтадиган гапинг йўқми, Нино? У доим сени сўраб-суринтириб туради.

Нино бир дақиқа худди аввалги ҳолатига келиб, заҳарханда қилди.

— Мени ўляпти деб айтиб қўй. Яна шуни ҳам айтиб қўйки, шоу-бизнес ҳавфли нарса. Четдан зайдун мойи келтириб сотишдан ҳавфлироқ.

Фредди укасини ва унинг одамларини аэропортга етказиб қўйди. Том Хейген билан самолётга ўтиаркан, Майкл шахсий соқчисига ўтирилди:

— Хўш, Аль, Моу Гринни суратга туширдингми?

Альберт Нери бармоғи билан пешонасини чертди.

— Суратни тайёрлаб, эртага чиқаётган сонга бервордим.

28-б о б

Нью-Йоркка учиб кетаётган самолёт креслосида ўтирган Майкл Корлеоне ҳордик чиқаришга, ухлашга харат қилди. Лекин харакатлари зое кетди. Унинг ҳаётидаги энг қўрқинчли, балки ҳалокатга олиб борадиган кунлар яқинлашиб келарди. Бундай вакътлар келишини тўхтаби колишнинг иложи йўқ эди. Ҳамма тайёргарлик ишлари тугалланган, ҳамма нарса кўзда тутилган, ҳамма

эҳтиёткорлик чоралари кўрилганди. Бунга икки йил вақт сарфланди. Кечиктиришнинг фойдаси йўқ эди. Ўтган хафтада дон сарогегимес ва оиласидан жамоанинг бошқа аъзолари иштирокида расмий тарзда ишдан четлашаётганини эълон қилганди, отаси нима демоқчи бўлганлигини Майлр билган эди. Вақт етиб келган эди.

Майлр уйга қайтиб келганидан буён деярли уч йил, Кейга уйланганидан буён эса икки йилдан ортиқ вақт ўтди. Оиласидан ишларга киришишга уч йил тайёргарлик кўрди. У Том Хейген билан, дон билан узок-узок ўтириб сухбатлашар, иш билан танишарди. Майлр Корлеонелар оиласи бойлигининг кўплигидан, куч-кудратининг катталигидан хайратга тушди. Оила Нью-Йорк марказида беҳисоб мол-мулкка — бутун бир кварталнинг ярмини эгаллаб ётган осмонўпар маъмурий биноларга эга эди. Уолл-Стритдаги икки брокерлик фирмасида бошқа кишилар воситачилигида пайчи сифатида иштирок этар, Лонг-Айленд банк корпорацияларида, тикувчилик фирмаларида акцияларга эга эди. Норасмий киморхоналарнинг кенг тармоғи булардан мустасно эди.

Оиласидан корчалонлик операциялари тарихи билан танишаркан, Майлр Корлеоне ўзига хос қизиқ ихтирога дуч келди. Бир пайтлар, урушдан кейин тез орада оила қалбаки грампластиналар тайёрлаш ва сотиш билан шуғулланган фирибгарлар тўдасини ҳомийликка олиб, катта пул ишлаганди. Фирибгарлар машхур қўшиқчиларнинг пластинкаларидан нусха кўчиришар ва жуда усталик билан тайёрланган фирма кутичаларига солиб сотишарди. Улар бирон марта ҳам кўлга тушишмаганди. Табиийки, бундай грампластиналарнинг сотилишидан бастакорларнинг ўзларига сариқ чака ҳам тегмасди. Жонни Фонтейн бундай қаллобликлардан катта зарар кўрганини Майлр Корлеоне сезиб колди. Чунки худди ўша пайтларда, у овоздан маҳрум бўлишидан сал олдин, Жоннининг пластинкаларига муҳлислар орасида эҳтиёж катта эди.

Қандай килиб дон бу фирибгарларга чўқинтирган ўғлини талон-тарож қилишларига йўл қўйди экан? Майлр Том Хейгендан сўради. Том елка қисиши билан жавоб берди. Бизнес бизнес-да! Бу биринчиси. Иккинчиси, ёшлигидан бирга ўсан хотини билан ажрашиб, Марго Эш-

тонга уйланиб олган Жоннининг қилмишидан дон қаттиқ ғазабда эди.

— Кейин нега бу қаллобликлар тўхтаб қолди? Фирибгарлар кўлга тушиб қолишими?

Хайген бош чайқади.

— Коннининг тўйидан кейин дон уларга ҳомийлик қилишдан воз кечди.

Майл бунга ўхшаган схемага кейин хам бир неча бор — дон одамларни қисман ўзи дучор этган фалокатлардан кутқариб қолган ҳолларда дуч келди...

Кей уни қутиб олгани аэропортга чиқди. Майл сафардан қайтганда у ҳар гал бежад курсанд бўлади. Майл хам. Лекин у бу сафар курсанд бўлмайди. Чунки бу галги сафарнинг хотимаси у уч йил мукаммал тайёргарлик кўрган режанинг муқаддимаси бўлади. Уни дон кутади. Сарорегителар кутадилар. Ва у, Майл Корлеоне, ўзининг тақдирни бутун оиланинг тақдирни билан боғлиқ бўлган қарор қабул қилиши, кўрсатма бериши зарур бўлади.

Ҳар куни эрталаб боласини эмизгани турган Кей Адамс-Корлеоне қайноасининг машинага ўтирганини ва шахсий соқчилардан бири уни қаёққадир олиб кетганини, бир соатдан кейин қайтариб олиб келганини кўради. Тез орада у ҳар куни эрталаб қайноаси қаерга боришини билиб олди, черковга бораркан. Қайтиб келганда кўпинча қаҳва ичгани Кейнинг олдига кирав ва кенжа неварасини суйиб-эркаларди. Кунлардан бирида Кей қулай пайтни пойлаб, католикларнинг ҳар қандай вазиятда ҳар куни эрталаб черковга бориши шартми, деб сўраб қолди.

— Нега энди, шарт эмас. Баъзи бир католиклар Пасха ва Рождестводан бошқа пайтларда черковга оёқ босишимайди. Ҳар кимнинг хохиши.

Кей кулди.

— Ундей бўлса, нега сиз бир кун хам колдирмай ҳар куни борасиз?

Она Корлеоне кундалик одатдаги нарса ҳақида гап бораётгандай хотиржам жавоб берди.

— Мен чолим мана бу ерга — у бармоғи билан полни кўрсатди — тушиб қолмасин, деб бораман. Ҳар

куни унинг рухи анови ерда — у тепани кўрсатди — бўлсин, деб дуо қиламан.

Бу гаплар қандайdir йўл билан эрининг хохиш-иродасига аниқ қарши бораётгандай қувлик, киноя билан, одатдагидай у йўқлигига гўё доннинг қудратини менси-маслик маъносида айтилди.

Бир оздан кейин энг чеккадаги уйдан лақиљлашиб ўтириш учун икки боласини етаклаб Конни Корлеоне келиб қолди. Кей қайнисинглисими чакконлиги, дадиллиги, акасига меҳрибонлиги учун яхши кўрарди. Бугун ҳам одатига кўра у Кейдан Майклнинг эри Карлога нисбатан муносабати қандайлигини сўраб билишга киришиди.

Хар сафар Корлеонелар оиласининг Карлога муносабати юзасидан гап борганда, Конни қандайdir интиқлик билан эри ҳақида яхши гаплар айтилишини кутишини Кей анчадан бери сезиб юрарди. Карло Майклга ёкишёқмаслигини Конни аллақаңдай ташвиш, деярли кўркиш билан сўраб-суриштиришини Кей кўриб билиб турарди. Буни кўрмаслик учун кўр бўлиш керак эди. Кунлардан бирида кечқурун Кей шу ҳақда эри билан сұхбатлашаркан, нима учун оиласда хеч ким — хар ҳолда Конни бор пайтида — Соннининг ҳатто исмини ҳам тилга олмаслигини тушунмаслигини сўради.

Майкл Сонни ўлдирилган куни кечқурун бўлиб ўтган воқеаларни, Карло хотинини калтаклаганини, у отасини кига қўнғироқ килганини, трубкани Сонни олганини, ғазабидан ўзини тутолмаган Сонни синглисими ҳимоя қилишга жўнаганини истаб-истамай айтиб берди. Шунинг учун ҳам табиийки, Конни ва Карлони оиласда Соннининг ўлимида айборд деб ўйлашмасмикин, деган савол ташвишлантириб келади. Лекин уларни хеч ким айборд деб ҳисобламаслигини айтди. Уларнинг бу ерга, доннинг олдига кўчириб келтирилганлиги, Карлога касаба уюшмаси аппара'ида мухим лавозим ишониб топширилганлиги — бунинг далилидир. Оила унинг ишидан ва кейинги икки йил мобайнида ўзини тутишидан хурсанд.

— Шундай экан, уларни бирор куни кечқурун меҳмонга чақириб, синглингнинг кўнглини тинчтиб кўймайсанми? Ахир у бечора кийналиб кетди, — деди Кей. — Ё сенинг гапларингни унга ўзим айтиб кўяйми?

Қизиқ, осонгина бу саволга у узок ўйланиб, кейин жавоб берди:

— Менимча кераги йўқ, Кей. Бу ёрдам бермаса кепрак. Қандай иш қилишинг, қандай гап айтишингдан қатъи назар, у барибир ташвишланаверида.

— Бироқ Соннини ўлдириб кетишгани учун сен уни ҳақиқатан ҳам айбдор деб ҳисоблайсанми?

Майл օғир хўрсинди.

— Йўқ, албатта. У менинг синглим, ҳам яхши кўраман, ҳам унга ачинаман. Карло, гарчи қейинги вактларда ўнгланиб қолган бўлса ҳам, унга лойик эр эмас. Кел, яххиси бу ҳақда бошқа гаплашмайлик.

Майл Лас-Вегасдан қайтиб келадиган куни Рокко Лампоне Кейни эрини қутиб олгани аэропортга олиб бориши учун қароргоҳ дарвозаси олдига лимузинини олиб келди.

Кей Том Хейген ва янги шахсий соқчиси Альберто Нери билан самолёт трапидан тушиб келаётган Майлнни кўрди. Янги соқчи нимаси биландир Люка Бразига ўхшагани учун Кей уни ёқтирмасди. Соқчи одамлар орасида турган Кейни биринчи бўлиб кўриб қолди ва шу томонни кўрсатиб, Майлнинг елкасидан туртди.

Кей эрининг олдига югуриб борди, уни қучоқлаб олди. Майл хотинини тезда ўпди-да, нари туртди. Майл, Хейген ва Кей учаласи лимузинга ўтиришди. Нери ичida иккита одам бор бошқа машинага ўтирганини Кей сезмай қолди. Бу машина лимузинни Лонг-Бичгача, то дарвоза олдигача кузатиб борди.

Кей эридан ҳеч қачон сафар қандай ўтганлигини сўрамасди. Ҳатто сийқаси чиққан ана шундай савол ҳам ман этилган соҳага тажовуз қилиш, турмушда хотинлар билиши шарт бўлмаган нарсалар борлигини эслатиш бўлиб туюларди. Кей ана шундай савол берганданда ҳам хушмуомалалик билан дарҳол сийқаси чиққан жавоб оларди. Бу Кейни ташвишлантирмасди, у кўнишиб қолганди. Лекин Майл бутун оқшом отасининг олдида сафар ҳакида ҳисобот бериш билан банд бўлишини айтганда, у беихтиёр қошларини чимирди.

— Бугун энди маъзур тутасан, — кўшиб қўйди Майл. — Аммо эртага бирга сайд қиласиз, кечкурун

театрга борамиз. Нью-Йоркда овқатланамиз. — У хотининг қорнига енгилгина уриб-уриб кўйди. Хотинининг етти ойлик ҳомиласи бор эди. — Акс ҳолда тукканингдан кейин яна уйда болага боғланиб қоласан. Худди ҳақиқий итальян хотинларига ўхшайсан — икки йилда иккита бола. Яна янки эмиш.

Кей ҳам бўш келмади, дарҳол киноя билан жавоб берди.

— Сен эса америкалик корчалон эркакларнинг ўзисан. Сафардан келасану. дарҳол ишга ўйнгиб кетасан. Яна итальян эмиш. — У эрига кулиб қараб қўйди. — Унча кеч қолмасдан эртарок қайтарсан?

— Ўн иккигача қайтмайман. Ётгинг келса, мени кутмай ухлайвер.

— Кутаман, — деди Кей.

Кечқурун дон Корлеоненинг уйида, бурчакдаги хонада доннинг ўзи, Майл, Том Хейген, Карло Рицци ҳамда икки сарогегиме — Клеменца ва Тессио маслаҳатга тўпландилар. Бу кенгашдаги муҳит аввалги қунлардагига мутлақо ўхшамасди, илгариги, деярли қариндош-урулардай бирлик сезилмасди. Дон Корлеоне оила бошлиғи вазифасини қисман зиммасидан сокит қилишини ва бу вазифани Майлга топширишини эълон қилган кунда пайдо бўлган танглик ҳамон сезилиб турарди. Оилавий синдикатларда бошчиликнинг отадан ўғилга ўтишига ҳар доим ҳам риоя қилинавермасди. Бошқа ҳар қандай оилада Клеменца ва Тессио каби сарогегимеларнинг ўзи доннинг ўрнини эгаллашга даъвогарлик қилиши ёки ҳеч бўлмаганда бўлинниб чиқиб, ўзининг оилавий синдикатини ташкил этишини талаб қилиши мумкин эди.

Дон Корлеоненинг ташаббуси асосида Беш оила билан тузилган тинчлик шартномасидан кейин оиланинг куч-кудратига бирмунча путур етгани ҳам таъсир қилди. Эндиликда Барзини Таттальялар билан биргаликда Нью-Йоркдаги энг қудратли оилага айланди. Улар илгари Корлеонелар эгаллаб турган мавқега кўтарилиб олган эдилар. Устига-устак улар Корлеонелар оиласини қадам-бақадам киморхоналар жойлашган тегаралардан сурини чиқариб, оиланинг куч-кудратига аста-секин зарба беришни давом эттиришарди. Корлеонега қарашли теграга ўзининг букмекерини жойлаштиришар, кейин кутиб

туришар, деярли ҳеч қандай қаршилик бўлмаганини кўриб, иккинчисини жойлаштиришарди.

Дон Корлеоненинг ишдан четлашиши Барзини ва Таттальялар учун байрам эди. Майлкл қобилиятини намоииш киладиган пайтлар ҳам келади, лекин отасидай узоқни кўра билиш ва обрў-эътиборга эга бўлиши учун ҳали камида ўн йил бор. Корлеонелар оиласи тушкунлик кунларини бошидан кечираётганди. Бунга ҳеч қандай шакшубҳа йўқ эди.

Оила қатор жиддий омадсизликларга учради. Фредди жуда зўр бўлганда меҳмонхона сохиби бўлишга яраши маълум бўлиб қолди. Соннининг ўлими оила бошига тушган чинакам кулфат бўлди. Сонни ҳамма ҳисоблашадиган даҳшатли куч эди. Consigliori лавозимига ирландияликни ўтказиб кўйиш дондек ақлли одам томонидан йўл кўйилган хато эди. Ирландиялик маккорликда, айёрликда сицилияликка тенглашиб бўпти... Бошка оиласи тахминан шундай деб ўйлашадиган ва Корлеонеларга нисбатан Барзини-Татталья иттифокини кўпроқ хурмат киладиган бўлиб қолдилар. Майлкл ҳақида эса ақлидрок жиҳатидан Соннидан устун бўлса ҳам, лекин кучли шахс сифатида Соннига, ақл-идрок жиҳатидан отасига тенглаша олмайди, деган фикрда эдилар. Бир сўз билан айтганда уларнинг наздида Майлкл ўртамиёна қобилиятли одам эди. Ундан хавфсирашга ҳеч қандай асос йўқ эди.

Бундан ташқари, ҳатто доннинг тинчликка эришишга ёрдам берган дипломатлик санъатига қойил қолсада, Сонни учун ўч олмаганлиги одамларнинг уига нисбатан хурмат-эътиборини сусайтириб юборганди. Кўпчиликнинг эътироф этишига қараганда, ҳозирги вазиятда дипломатлик санъати ожизлик белгиси эди.

Буларнинг ҳаммаси дон Корлеоненинг бурчакдаги хонасида ўтирганларга маълум эди, улар орасида бундай фикр тарафдорлари ҳам йўқ эмасди. Карло Рицци Майлклга нисбатан дўстона муносабатда бўлса-да, лекин унинг олдида бир пайтлар Соннининг олдида турганидай зириллаб турмасди. Клеменца ҳам Турк ва полиция капитани билан ўтказган операция учун Майлклини хурмат қиласа-да, қалбининг тубида Майлклдан дон чиқмайди деб ҳисобларди. Клеменца Корлеоне оиласидан бўлиниб чи-

киш ва ўзининг империясини тузиш имконияти берилади деб умид киларди. Лекин дон унинг орзу-умидлари бе-худа эканлигига ишора қилиб ўтди ва Клеменца хурмат юзасидан вакти-соати келгунча унга тобе бўлиб туришга мажбур бўлди.

Тессио Майкл ҳакида яхшироқ фикрда эди. У Майклдаги пухта яширин кучни, нимага қодирлигини бошқалардан яшира олиш маҳоратини хис қиласарди. Доннинг дўст яхши хислатларингни етарли баҳоламаганлиги, душман эса камчиликларингни ошириб сўзлагани яхши, деган маслаҳати эсга тушарди.

Доннинг ўзи ва Том Хейген, албатта, Майклнинг чинакам қадр-кимматини яхши билишарди. Агар дон ўзининг Корлеонелар оиласининг аввалиги шон-шухратини тиклай олиш қобилиятига ишонмаса, хеч қачон вазифасини зиммасидан соқит қилиш тўғрисида ўйламаган бўларди. Хейген эса унга беҳуда мураббийлик килмаганди – Майкл оиласи иш сирларини жуда осон ўзлаштириб олаётганлигини кўриб, у ҳайрон қоларди. Майкл ҳақиқий ота ўғли эди.

Клеменца ва Тессио Майкл уларнинг regimesi сонини қисқартириб юборганидан ва Сонни regimesi ўрнига янгисини ташкил этишни лозим топмаганлигидан норози эдилар. Корлеонелар оиласи энди амалда бор-йўғи иккита, шунда ҳам заифлашган жанговар бирликка эга эди, холос. Сарогегимелар, айникса, Барзини ва Таттальялар уларнинг мулкига тажовуз килаётганликларини хисобга олиб, бундай лоқайдликни ўзини ўзи ўлдириш деб хисоблардилар. Улар дон худди ана шу камчиликни бартараф этиш учун фавқулодда кенгаш чақирган, деб ўйлагандилар.

Майкл гапни Вегаста қилган сафари ҳакида ахборот беришдан ва Моу Гриннинг курорт қурилишидаги улушини сотиш тўғрисидаги таклифни рад этганлигидан бошлади.

– Лекин биз шундай бир таклиф киритамизки, у рад этолмайди, – деб қўшимча қилди Майкл. – Сизларга маълумки, Корлеонелар оиласи ўзининг корчалонлик операцияларини Фарбга кўчиришни режалаштирумокда. Оиласиий бизнес асосини худуддаги тўртта меҳмонхона-казино ташкил этади. Аммо бу бирданига рўй бермайди. Вақт

керак бўлади. — У Клеменцага қараб қўйди. — Пит, Тессио, сиз ҳам йил давомида ҳеч қанақа сўёсиз, эътиrozсиз мен билан бирга бўлишинглар керак. Кейин Корлеонелар оиласидан бўлиниб чикишинглар ва мустақил оила ташкил этишинглар мумкин. Табиийки, ўшанда ҳам ўртамиздаги дўстлик сақланиб қолади. Лекин бир сизлар менинг қарамоғимда бўлишинглар зарур. Ҳеч нарсадан ташвишланманглар. Сизлар ҳал этилмайди, деб ўйлаган муаммолар ҳал бўлади — ана шу мақсадда музокаралар олиб бориляпти. Ҳозирча тишни тишга қўйиб турасизлар.

— Моу Грин отанг билан учрашмоқчи бўлса, нега сен қарши чиқдинг? Дон ҳар қандай одамни кўндириши мумкин эди, — деди Тессио.

Унга дархол доннинг ўзи жавоб берди:

— Бунақа масалаларни энди мен ҳал қилмайман. Агар мен бу ишга аралашсам, бошқаларнинг Майкл тўғрисидаги фикрига таъсир қилган бўламан. Бундан ташкари, Моу Грин мен ади-бади айтишиб ўтирадиган одамлардан эмас.

Тессио бу гапни Моу Грин оқшомлардан бирида Лас-Вегас меҳмонхонасида, ҳамманинг олдиди Фредди Корлеонени калтаклагани тўғрисидаги мишишлар билан таққослаб кўрди. Тушунарли. Тессио кресло суячигига ўзини ташлади. Моу Гринни аллақачон гумдон бўлган одам деб ўйлаш мумкин эди. Корлеонелар оиласи уни кўндириб ўтириш тўғрисида бош оғритмайди.

Энди Карло Рицци савол берди:

— Демак, Корлеонелар оиласи Нью-Йоркдаги ҳамма корчалонлик операцияларини тугатади, шундайми?

Майкл бош иргади.

— Зайтун мойи келтириш билан шуғулланадиган компанияни сотамиз. Қолганларининг ҳаммаси имкони борича Тессио ва Клеменцага ўтади. Лекин, сен, Карло, ташвишланмасанг ҳам бўлади, беиш қолмайсан. Сен Невадада ўсгансан, штатни ҳам, одамларни ҳам яхши билсан. У ерга кўчиб борганимиздан кейин менинг ўнг қўлим бўласан, деб умид қиласан.

Карло хурсанд бўлганидан қизариб кетди. Мана, ниҳоят унга ҳам навбат келди, у ҳам ҳамма ҳокимиятни

күлига түплас бир түп сара одамлар даврасига кириди.

Майкл давом этди.

— Том Хейген бугундан бошлаб consigliorликдан озод килинади. У хуқукий масалалар бўйича бизнинг Вегасдаги маслаҳатчимиз бўлади. Икки ойдан кейин хотини, бола-чақаси билан доимий яшаш учун у ерга кўчиб боради. Энди у фақат юрист, холос. Шу дакиқадан бошлаб бошқа масалалар билан унга хеч ким мурожаат қилмайди. Бу сизларда хеч қандай шубҳа уйғотмасин. Мен шундай қарорга келдим. Агар мен маслаҳатга муҳтоҷ бўлиб қолсам, отамдан кучлироқ consigliori тополмасам керак, деб ўйлайман.

Ҳамма кулди. Бирок бу ҳазил вазиятни юмшатмади. Том ўйиндан чиқкан, хокимиятдан маҳрум этилганди. Ҳамма ер остидан Хейгенга қараб қўиди. Ўтирганларни унинг бу ишга қандай қарashi қизиктиради, Хейген эса пинагини бузмасдан ўтиради.

Тессио хотиржам деди:

— Сен regimесга одамлар олишга рухсат беришинг керак, деб ўйлайман. Бу палид Барзинилар кун сайин ерларимдан озгина-озгинадан қўшиб олишяпти. Менимча, уларнинг таъзирини бериб қўйсак ёмон бўлмасди.

— Йўқ, — деди Майкл. — Бунақаси кетмайди. Ҳозирча индамасдан, жимгина ўтирасизлар. Невадага кўчиб кетишдан олдин ҳаммасининг ҳисоб-китобини қилалими.

Кўринишидан бундай жавоб Тессиони қаноатлантирилмади. Ўзига нисбатан Майклнинг қаҳрини келтиришдан чўчимасдан, унинг боши оша дон Корлеонега мурожаат килди.

— Узок йиллик дўстлигимиз хурмати мени кечиринг, Чўқинтирган ота. Менимча, Майкл иккалангиз катта ха-тога йўл қўймоқдасизлар, деб ўйлайман. Ичкарида, яъни бу ерда куч тўпламасдан туриб, қандай килиб Невадада бирор нарсага эришиш мумкин? Биринчисиз иккинчисининг бўлиши мумкин эмас. Кейин, сизлар бу ердан кетганларингиздан кейин Пит иккаламиз Барзини ва Таттальяларга қарши туролмаймиз, улар бехад кучли. Бизни эртами-кечми мажақлаб ташлашади. Бу Барзини дегани эса менга мутлако ёқмайди. Корлеонелар оиласи

бундай ишга ожизлигини кўрсатиш учун эмас, куч-кудратини намойиш қилиш жиҳатидан кўл уриши керак, деб ўйлайман. Биз регимеларимизни мустаҳкамлашимиз ва улар тортиб олган ерларимизни, ҳеч бўлмагандан Статен-Айленддаги ерларимизни қайтариб олишимиз керак.

Дон бош чайқади.

— Мен сулҳ тузганимни эсингдан чиқарибсан. Берган сўзимдан қайтолмайман.

Шу билан кенгаш тугади. Энг муҳим янгилик шу бўлдики, яқин келажакда Клеменца ва Тессиога ўз регимелари асосида хусусий оиласвий синдикатларини ташкил этишга рухсат берилди. Тессиога қиморхоналар ва Бруклиндаги кемалар тузатадиган корхоналар ўтадиган бўлди. Клеменцага эса Манхэттендаги қиморхоналар ва Корлеонелар оиласининг Лонг-Айленд ипподроми тотализаторидаги улуши тегадиган бўлди.

Хар икки сарогимес унча кўнгли тўлмаган ҳолда, қалбининг бир бурчагида шубҳа билан хонадан чиқди. Карло Рицци нихоят хотинининг қариндош-уруғлари даврасида уни ўзларининг одами деб тан олишларига умид қилиб, бирмунча ушланиб қолди. Лекин Майленинг бунга хоҳиш-истаги йўқлигини тездаёқ тушуниб олди. Альберт Нери уни эшиккача кузатиб чиқди. Прожекторлар ёритиб турган майдончадаги қатор уйларнинг энг чеккасидаги уй томон йўл оларкан, Карло Нери айвонда туриб, уни кузатаётганлигини сезиб қолди.

Дон, Том Хейген ва Майл ёлғиз қолишгач, хонадаги вазият дарҳол юмшади. Бу учаласи узок йиллар бир том остида яшашганлигининг натижаси эди.

Сукунатни биринчи бўлиб Том Хейген бузди.

— Майл, нега мени майдондан четлаштиряпсан?

Майл таажҷублангандай бўлди.

— Ахир Вегасда сен менинг энг биринчи одамим бўласан. Биз тўла қонуний очиқ ҳолатга ўтамиз. Сен эса бизнинг қонунчимиз бўласан. Бундан юқорироқ мансаб бўлмаса керак.

Хейген фамгин жилмайди.

— Мен буни айтиётганим йўқ. Рокко Лампоне менинг рухсатимсиз яширин тарэда региме тўплаётганини айтипман. Нери билан мен орқали эмас, бевосита алоқа қилишни маъқул кўраётганингни айтипман. Дарвоқе, шуни

айтиб қўйишим керакки, Лампонени танлаб хато қилмабсан. Жуда яхши ишляяпти.

Майклнинг пешонаси тиришди.

— Агар сен унинг ишларидан хабардор бўлиб юрган бўлсанг, демак, унчалик яхши ишламаяпти. Уни мен танламаганман. Дон танлаган.

— Бунинг аҳамияти йўқ, — деди Том. — Хўш, нега мени майдондан четлаштирдинг?

Майкл унинг қўзига тик қаради.

— Том, уруш пайтида сен *consiglior*ликка ярамайсан. Вазият кескинлашиши ва биз уруш олиб боришга мажбур бўлишимиз эҳтимолдан узоқ эмас. Булардан ташカリ, энг муҳими, сени олов чизифидан нарироқ олиб кетмоқчиман.

Хейген қизарди.

— Бўпти, майли. Энди бошқа бир гап айтмоқчиман. Мен Тессионинг фикрига қўшиламан. Сен куч-қудратингни намойиш қилиш позициясидан туриб эмас, ожизлик позициясидан иш кўряпсан. Бу эса хунук оқибатларга олиб келади. Барзини қашқир. У сени нимталаи бошлаганда бошқа оиласлардан хеч бири Корлеонеларга ёрдамга келмайди.

Энди дон гап бошлади.

— Том, бу қарорга Майкл бир ўзи келгани йўқ. Унга мен шундай маслаҳат бердим. Эҳтимол биз ҳар қандай вазиятда мен айтмаслигим керак бўлган чоратадбирларни қўллашга мажбур бўлармиз. Бу менинг хоҳиширодам, Майклники эмас. Мен сени хеч қачон ёмон *consigliori* деб хисобламаганман, сен хафа бўлма. Майклга тўла ишонганим каби сенга ҳам тўла ишонаман. Мен айтолмайдиган сабабларга кўра сен бу ерда юз бериши мумкин бўлган воқеаларда катнашмаслигинг керак. Дарвоке, Лампоненинг яширин *regimesi* сенинг эътиборингдан четда қолмаслигини Майклга айтгандим. Бу менинг сенга ишонишимнинг далили.

Хейген бу гаплар кўнглини кўтариш учун айтилаётганлигини тушунарди.

— Эҳтимол бирор ёрдамим тегиб қолармиди, — деди у.

Майкл қатъян бош чайқади.

— Сен ўйиндан чиқасан, Том.

Том Хейген стаканини бўшатди.

— Тилёғламалик қиляпти, деб ўйламагину, Майк, сен деярли хеч нарсада отангдан қолишмайсан. Лекин яна бир нарсани ундан яхшилаб ўрганиб олишинг керак.

— Нима экан у? — мулойимлик билан сўради Майкл.

— Одамларга қандай қилиб «йўқ» дейишни ўрганишинг зарур.

Майкл жиддий бош ирғади.

— Сен ҳаксан. Буни хисобга оламан.

Хейген кетгандан кейин Майкл ҳазил аралаш отасига деди:

— Мана, менга ҳамма нарсани ўргатибсиз. Энди одамларга улар хафа бўлмайдиган қилиб рад жавоби беришни ўргатаркансиз.

Дон нарироққа, катта ёзув столи олдига бориб ўтириди.

— Яхши кўрадиган одамларингга «йўқ» демаслик керак, ҳар ҳолда тез-тез бундай демаслик керак. Ҳамма сир мана шунда. Агар мабодо «йўқ» дейишга тўғри келса, шундай айтиш керакки, сенинг бу сўзингни «майли» дегандай эшитсин. Ё бўлмаса одамларнинг ўзлари «йўқ» дейишларига эриш. Э, нималар деб бошингни котиряпсан, сен замонавий одамсан, мен эскича фикрлайдиган одамман.

Майкл кулди.

— Аммо сиз Томнинг бу ишларга аралашмаслиги кераклигига розимисиз?

Дон бош ирғади.

— Тўғри, у бир четда туриши керақ.

Майкл овозини пасайтирди.

— Мен бу ишга фақат Аполлония ва Соннининг қасосини олиш учунгина қўл урмаётганлигимни айтадиган пайт келди шекилли. Шундай қилиш зарур. Тессио ва Том Барзини ҳакида тўғри гапларини айтишяпти.

Дон Корлеоне яна ўйчан бош кимирлатди.

— Қасос шундай таомки, совиган сари ширин бўлаверади, — деди у. — Агар бошқача йўл тутсам сенинг тирик қайтмаслигингни билмаганимда, улар билан сулҳ тузмасдим. Ҳар ҳолда, қизик, шунга қарамасдан Барзини сени гумдон қилишга яна бир марта уриниб кўрди.

— Бу уринишни дон Томмазинога сүиқасд никоби остида амалга оширмокчи бўлди. Жуда пухта ўйланган эди бу иш, хатто сиз ҳам сезмай қолаверардингиз. Бир нарса-да уларнинг омади юришмади — мен тирик қолдим.

— Чўпон топилдими? — сўради дон.

— Бир йил олдин ўзим излаб топдим, — деди Майл. — Буффалода пиццерия очиб олипти. Бошқа исм, қалбаки паспорт — ҳаммаси пухта. Чўпон Фабрицио жуда яхши жойга ўрнашиб олибди.

Дон бошини эгди.

— Демак, энди кутишдан фойда йўқ. Қачон бошламоқчисан?

— Ҳар эҳтимолга қарши Кей кўз ёргунча кутиб турмокчиман. Шунингдек, Том Вегасда мустаҳкам ўрнашиб олиб, ҳамма ишлар босди-босди бўлгунча кутаман. Бир йилдан кейин бошламоқчиман.

— Ҳамма нарсани пухта ўйладингми? — дон бошини кўттармасдан гапиришда давом этди.

Майлнинг овозида илиқлик пайдо бўлди.

— Сизнинг бу ишларга даҳлингиз йўқ. Ҳаммасини мен зиммамга оламан. Ҳаммасига ўзим жавоб бераман.

Дон узоқ жим қолди. Кейин нафасини ростлаб:

— Начора, сен айтгандай бўла қолсин, — деди. — Балки мен шунинг учун ҳам ишдан четлашгандирман, шунинг учун ҳам тизгинни сенинг кўлингга тутқазгандирман. Мен ҳаётимда қилишим керак бўлган ишларни килиб бўлдим, бошқасига кўнгил чопмайди. Гоҳо бурч тақозоси энг мустаҳкам кўргонни ҳам вайрон қиласди. Майли, сен айтгандай бўлсин.

Орадан бир йил ўтгунча Кей Адамс-Корлеоне иккинчи ўғилни туғиб берди.

Туғуруқхонадан келганда, уни боғдаги кароргоҳда ма-ликалардай кутиб олишди.

Ўтган йили Нино Валенти миясига қон қўйилиб ва-фот этди. Унинг ўлимидан бир неча ҳафта олдин Жонни Фонтейн Нино бош ролни ўйнаган картинани экранларга чиқарган ва мисли кўрилмаган ютуқ Нинони тез орадаёқ жаҳон кино юлдузлари қаторига чиқариб қўйганди. Шунинг учун ҳам Нинонинг ўлеми ҳақидаги хабар бульвар матбуотининг биринчӣ сахифаларида босилди. Матбуотда босилган сұхбатлардан бирида Жонни Фон-

тейн дүстини касалхонага зўрлаб ётқизмаганидан афсусланиб, унинг ўлимида ўзини қаттиқ айблади. Бу гапларни хеч ким жиддий қабул қилмади. Ахир Нино Валентини кино юлдузи даражасига кўтарган Фонтеин эмасмиди? Садоқатли дўстликка бундан бошқа яна қанақа далил керак?

Нино Валентини дафн этиш маросимига Корлеонелар оиласидан расмий вакил сифатида Альберт Нери келди. Дон ўзи Калифорнияга бормоқчи эди, лекин юрак хуружи билан ётиб қолди ва бир ой касалхонада даволанди.

Нино дафн этилгандан кейин икки кун ўтгач, Моу Гринни ўйнаши, Голливуднинг машхур актрисаси уйида отиб кетишиди. Альберт Нери Голливуддан Кариб денгизига отпускага жўнаб кетди. Орадан уч ҳафта ўтгач, қуёшда қуйиб, корайиб Нью-Йоркка қайтиб келди ва вазифасини адо этишга киришиди. Майкл Корлеоне уни кулиб, ортичча мактамасдан кутиб олди. Лекин бу камтарона мақтов сўзлари орасида энди Альберт Нерига маошибдан ташқари оиласа тегишли бўлган Ист-Сайддаги энг кўп фойда келтирадиган букмекерлик дўконидан кўшимча ҳак тўланиши тўғрисидаги хабар ҳам ўрин олганди. Нери унинг олдидан хурсанд бўлиб, ўз ишини ҳалол адо этётган одам хизматларига яраша тақдирланаидиган дунёда яшаётганлигидан мамнунлик ҳис-туйфуси билан чикди.

29-б о б

Майкл Корлеоне ҳамма нарсани майда-чуйдаларигача кўзда тутган, ипидан-игнасигача ҳисоблаб чиққан, ҳамма эҳтиёткорлик чораларини кўрган эди. Тайёргарлик ишларини бир йил мобайнода тўла тугаллашга умид боғлаган эди. Лекин тақдир Майкл орзу килган бир йилни унга раво кўрмади. Мутлако кўзда тутилмаган бир вазиятда омад ундан юз ўғирди. Бошқа бирор эмас, Чўкинтирган отанинг ўзи, қудратли доннинг ўзи Майкл Корлеонега панд бериб қўйди.

Эрталаб куёш чараклаб турарди. Хотинлар черковга кетишганди. Дон Вито Корлеоне жомакорлари – эски

жигарранг иштони, ранги ўчган кўк кўйлаги ва ишак тасмаси эзилган корамтири шляпасини кийиб томорқасига чикди. Кейинги йилларда дон ортиқча семириб кетганди, ҳаммага соғлигининг ташвишида помидор етишириш билан шуғулланяпман дерди. Лекин бунинг тўғри эмаслигини ҳамма ҳам билавермасди.

Тўғриси шу эдики, у эрталаб туриб, эгатлардаги помидор кўчкатларни парвариш қилишни яхши кўрарди, меваларини кўриб севинарди. Бу экинлар унга Сицилияни, отасининг ўлимидан илгариги, ҳали вахима ва фам-алам нималигини билмаган бокира болалигини эсга соларди. Ловиянинг учини оппок гуллар безаган, кўк пиёзнинг найзадай учлари ер бетини бир текис қоплаганди. Сабзавот учун ишлатиладиган ўғит — мол гўнгидан тайёрланган шарбат суви тўла бочка томорқанинг бир четида қоровулдай қакқайиб турарди. Дон ўз кўли билан тахтадан ясаган сўқичакларга бўй чўзган помидор кўчкатлари йўғон оқ чилвир билан боғлаб кўйилганди.

Дон шошиларди. Қуёш найзага келиб, помидорнинг япроғини худди қофоз сингари куйдира бошлагунга қадар экинни суғориб бўлиши керак эди.

У мўлжалланган вактида улгурди. Қуёш беаёв куйдира бошлади. Дон «бўлди, бугунга етар» деб хаёлан ўзини кўндириди. Уч-тўрт жойга суюнчиқ қозик қоқиши қолган эди. Дон яна энгашди. Шу охирги эгатнинг бошига чикса, тугатади.

Тўсатдан қуёш думалаб кетиб, худди доннинг боши устида муаллақ осилиб қолгандай бўлди. Ҳавода тилла чивинлар пайдо бўлди. Доннинг кўзига невараси — Майленинг катта ўғли кўринди, у эгат бўйлаб дон тиззалаб ўтириб қолган жойга югуриб кела бошлади. Бирдан кўзни оладиган сарик алангана болани тўсиб қолди. Аммо донни лакиллатиб бўлмасди, унинг бошидан кўп иш ўтганди. Сарик алангана пардаси ортида яшириниб олган ажал сакрашга тайёр бўлиб турарди. Дон кўли билан болани нари сурди. Яна бир дакиқадан сўнг кеч қолган бўларди. Унинг кўксига бирор босқон билан ургандай бўлди. Дон юзтубан йикилди.

Майл Корлеоне ва соқчилардан бир неча киши етиб келганда, дон тупроқ чангллаб, юзтубан бўлиб ётарди.

Уни кўтариб тош тўшалган ховличадаги салқин жойга олиб боришиди. Майкл отасининг қўлларидан ушлаб, унинг ёнида тиззалаб ўтириди, бошқалар врач ва «Тез ёрдам» чақиришга югуришиди.

Дон ўғлини яна бир марта кўриш учун зўрға кўзини очди. Кучли инфарктдан унинг қуёшда куйган қип-қизил юзи кўкариб кетганди. Дон хаётининг сўнгги дақиқалари етиб келганди. У эгатлардаги экинларнинг хушбўй хидидан тўйиб нафас олди. Сариқ аланга пардаси кўзларини силаб ўтгандай бўлди.

— Ҳаёт шунақаям гўзалки, — аста пичирлади у.

Такдир уни аёллар кўз ёшини кўришдан халос қилди. У аёллар черковдан қайтишидан, врач ва «Тез ёрдам» машинаси етиб келишидан олдин, атрофини эркаклар ўраб олганда, суюкли ўғлининг қўлларини маҳкам чанглаб жон берди.

Донни шоҳона хурмат-эҳтиром билан дафн этдилар. Беш оиласи синдикатнинг ҳаммаси — Тессио ва Клеменцалар оиласи ҳақида гапирмаса ҳам бўлади — дафи маросимида дон ва сарогегимелари билан қатнашдилар. Майклнинг маслаҳатига кўнмасдан Жонни Фонтейн ҳам келди. Газеталар бу ҳақда дарҳол бутун мамлакатга жар солдилар.

Видолашув маросими эски урф-одат бўйича мархумнинг уйида ўтди. Тобут олдига келган ҳар бир одам буюк дон қиёфасидан салобат ва улуфорликни олиб кетишга ҳатто ўлим ҳам ожизлик қилганлигини ҳис этарди. Буни эшигтан Америго Бонасеранинг фуурурдан, касбининг қудратидан кўкраги тоғдай кўтарилди. Ажал бу қиёфада қандай қўрқинч излар қолдирганлиги бир унгагина маълум эди.

Дафн маросимига доннинг ҳамма қадрдан дўстлари, яқин кишилари келишиди. Назорин хотини билан, унинг қизи эри ва болалари билан келди. Лас-Вегасдан Люси Манчини ва Фредди, Том Хейген оиласи билан учеб келди. Сан-Франциско ва Лос-Анжелесдан, Бостон ва Кливленддан донлар келишиди. Уйларнинг ичи ҳам, таши ҳам анвойи гуллардан ясалган гулчамбарлар билан тўлиб кетди.

Дарвоза орқасида газетачилар, суратчилар уёқдан

буёкка югуриб юришар, сал нарироқда эса пикап* устида кинокамера билан ФБР айғоқчилари бу тарихий во-кеани тасмага туширишга шошилишарди. Гохи-гоҳида газетачилардан биронтаси түсиқдан ўтишга уриниб кўрар, лекин шу дакиқада унинг олдида соқчи пайдо бўлар, таклифномасини кўрсатишни талаб қиласарди. Бошқалар эса дарвозадан ташқарига чикқанларни гапга солишга уринишар, лекин уларнинг тошдай қотган юзини, оғзиға талкон солиб олганлигини кўриб, орқага қайтишарди.

Майл Корлеоне Кей, Том Хейген ва Фредди билан анча вақтгача бурчакдаги хонада бирга бўлди. Бу хонага унга ҳамдардлик билдириш истагида келганларни навбати билан киритишарди. Майл ҳар бир одамни, ҳатто унга мурожаат қиласарди, «Чўқинтирган ота» ёки «дон Майл» деб гап бошлаганларни ҳам фоят ҳурмат-эхтиром билан қабул қилди. Бу гаплардан норози бўлиб, лабларини буриштирганини фақат Кейгина сезди, холос.

Бир оздан кейин улар сафиға Клеменца ва Тессио кўшилди. Майл ўзи уларга ичимлик куйиб узатди. Иш ҳакида гаплашишди. Майл парк зонасидаги участкани ҳамма уйлар билан бирга курилиш фирмаси жуда катта пулга сотиб олаётганлигини айтди. Доннинг ўлими Корлеонелар империясининг Farbga кўчишини тезлаштиришини ҳамма тушунарди.

Қабристонга йўл олиш, улуг донни дафн этиш пайти яқинлашди. Майл Кейнинг қўлтиғидан ушлаб, у билан бирга бир вақтлар Чўқинтирган отанинг меҳр-муҳаббатидан баҳраманд бўлган сон-саноқсиз одамлар тўплangan ҳовлига чиқди. У ер-бу ерда доннинг душманлари ҳам кўзга ташланиб қоларди – улар ҳам донни сўнгти йўлга кузатгани келишганди.

Майл мамнун бўлиб, жилмайиб кузатарди бу манзарани. Унинг тасаввурода бу манзаранинг ҳеч қандай аҳамияти йўқ эди. У бошқа нарсани ўйларди. «Ҳаёт шунақаям гўзалки» деган сўзларни айтиб ўлсанг, бошқа ҳамма нарсанинг аҳамияти қолмаскан. Одамларда отаси каби ишонч қозона олса, қолган бошқа ҳамма нарса эътиборсиз бўлиб қоларкан. У отасининг изидан боради. Болалари, оиласи ҳакида, улар яшаши лозим бўлган

---

* П и к а н – юқ автомобилининг бир тури.

дунё ҳакида ғамхўрлик қилишни ўз зиммасига олади. Лекин унинг фарзандлари ҳозиргидек дунёда яшамайдилар. У фарзандларининг бошқача тартибдаги, бошқача миқёсдаги хамжамиятга, инсоний оиласига қўшилиб кетиши тўғрисида ғамхўрлик қилади. Уларнинг қудратли ва эҳтиёткор отаси эса ҳар эҳтимолга қарши бу оиласига ҳам ҳушёр бўлиб кузатиб туради.

Эртаси куни эрталаб Корлеонелар оиласининг ҳамма катталари парқдаги қароргоҳга тўпландилар. Тушга яқин доннинг бўшаб колган уйига киришди. Уларни Майкл Корлеоне қабул килди.

Бирин-кетин икки сарогегиме — Клеменца ва Тессио, оғир-вазмин, ишибилармон Рокко Лампоне, ўта ювош, ўз ўрнини биладиган Карло Рицци, юз берган жиддий вазият туфайли ҳозирча юридик вазифаларидан четлашишга мажбур бўлган Том Хейген бурчақдаги хонага тўпланишди. Янги дон ортидан соядек эргашиб юрган Альберт Нери гоҳ Майклга зажигалка тутар, гоҳ унинг стаканига ичкилик қуярди.

Тўғри мулоҳаза юритилса, доннинг ўлими оила учун фожиа эди. Бу ўлим туфайли оила куч-ғайратининг ярмини ва Барзини-Татталья иттифоки билан бўлган музо-каралардаги ҳамма устунликларни бой берганди. Тўплангандарнинг ҳар бири буни яхши биларди ва ҳамма Майклнинг оғзини пойлаб турарди. Улар учун Майкл ҳозирча янги дон эмасди, ҳали бу лавозимга ҳам, бу унвонга ҳам эришолмаганди. Агар дон Корлеоне узоқроқ яшаганда эҳтимол ўғлини ўрнига колдириб кетган бўларди. Ҳозир эса бу лавозим ҳам, унвон ҳам ўртада талашга ўхшарди.

Нери ҳаммага қадаҳ тутиб чиккунча Майкл кутиб турди. Кейин секин сўз бошлади:

— Мен ҳаммангиэга ҳозирги ҳолатингизни яхши тушунишимни айтиб қўймокчиман. Сизлар ҳаммангииз отами хурмат қилганлигингиизни биламан, бироқ ҳаммани энди у ва унинг якинлари нима бўлади, деган ўй-фикр ташвишлантирмокда. Қўғчилигингииз ўзингизга бошимиизга тушган бу кулфатлар истиқболимизга, мен сизларга берган ваъдаларга қандай таъсир қиласкин, деган саволни бергансиз, деб ўйлайман. Бу саволга жавоб шундай —

хеч қанақа ўзгариш бўлмайди. Ҳаммаси аввалгида қолади.

Клеменца катта паҳмок бошини кўтарди:

— Барзини ва Таттальялар энди устимизга ёпирилишади, Майк. Биз ё ўзимизни ҳимоя килишимиз керак, ёки таслим бўлганлигимиши тан олишимиз керак.

Клеменца Майлни дон деб аташ тугул ҳатто исмини тўла айтишни ҳам лозим топмагани тўпланганларнинг эътиборидан четда қолмади.

— Кутамиз, нима бўлишини кўрамиз, — жавоб берди Майл. — Майли, аввал улар сулҳ тўғрисидаги музокара шартларини бузиб кўришсинг.

Тессионинг мулоим овози эшитилди:

— Майк, улар шартномани аллақачон бузишди. Бугун эрталаб Бруклинда икки букмекерлик дўкони очишиди. Буни полиция бўлими учун дахлсизлар рўйхатини тузадиган капитандан эшитдим. Шундай кетаверса, икки ойдан кейин Бруклинда мен шляпамни иладиган жой ҳам қолмайди.

Майл унга ўйчан қаради:

— Бунга жавобан бирор чора кўрдингми?

Тессио кичкинагина калласини чайқаш билан жавоб берди.

— Йўқ, ахволни мураккаблаштиришни хоҳламадим.

— Тўғри қилибсан, — деди Майл. — Ҳозирча тишингни тишингга қўйиб кутиб туравер. Бу гап бошқаларга ҳам тегишли. Ҳозирча бардош бериб туринглар. Извогарликларга учманглар. Менга ўёқ-буёғимга қараб олишимга, ҳар биримизга кўпроқ фойдаси тегадиган йўлни аниқлаб олишга бир неча ҳафта мухлат беринглар. Шундан кейин яна тўпланамиз ва узил-кесил бир карорга келамиз.

Майл тўпланганларнинг юзида пайдо бўлган ҳайратланишга эътибор бермай ишора килди ва Альберт Нери ҳаммани хушмуомалалик билан кузатиб қўйди.

— Том, сен бир дақиқага қол, — деди Майл.

Хейген дарвоза томонга қараб турган дераза олдига келди. Нери соқчилар олдидан сарогегимелар ва Рокко Лампонени кузатиб ўтаётгани кўриниб турарди. У Майл томон қайрилди.

— Ҳамма сиёсий алокаларимиз жойидами?

Майкл афсусланиб бош чайқади.

— Ҳаммаси эмас. Яна тўрт ой вақт бўлганда эди... Дон билан худди шу масала устида шуғулланаётгандик. Тўғри, судьяларнинг ҳаммаси жойида, ишни ўшалардан бошлагандик. Конгрессдаги сўзи ўтадиган обрў-эътиборли одамлардан баъзи бирлари ҳам биз томонда. Бу ергаги, Нью-Йоркдаги партия бошчилари ҳам албатта биз томонда — улар билан тил топишиш осон бўлди. Корлеонелар оиласи тасаввур килинганидан қурдатлироқ экан, лекин мен бу оилани мағлуб қилиб бўлмайдиган кўрғонга айлантиришга улгураман, деб умид қилгандим. — У Хейгенга қараб кулиб кўйди. — Сен ҳаммасининг хисоб-китобини қилиб улгурган бўлсанг керак деб ўйлайман.

Хейген бош иргади.

— Бу кийин эмасди. Фақат бир нарсани тушунолмагандим — мени майдондан четлатиш сенга нима учун керак бўлиб колди. Лекин ифодали қилиб айтганда, бошимдан сицилияча қалпокни олиб кўйиб, калламни ишлатиб кўриб, охири бунинг сабабини ҳам тушундим.

Майкл кулди.

— Чол шундай бўлишини олдиндан айтганди. Лекин сенга яна бунақа имконият беролмайман. Сен менга шу ерда, ҳеч бўлмаганда яқин ҳафталарда кераксан. Вегасга қўнғироқ қилиб, хотинингни огохлантириб кўй. Унга факат бир неча ҳафтага қолишингни айт.

Хейген ўйланиб қолди.

— Сенингча, душманларинг қайси томондан ҳужум бошлашади?

Майкл оғир хўрсинди.

— Дон буни аниқ баён қилиб берган. Улар ичимиздаги одамлардан биронтаси орқали зарба уришади. Барзини мени имкони борича ҳар кандай шак-шубҳадан холи бўлган бирор одам орқали гумдон қилишга уринади.

Хейген кулиб унга қаради.

— Менга ўҳшаган одам орқали демоқчисан-да, а?

Майкл ҳам унга кулиб жавоб берди:

— Сен ирландияликсан, улар сенга ишонишмайди.

— Агар бу томонини суриштирадиган бўлсанг, яrim немисман. Умуман олганда эса америкаликман.

— Улар учун бу сен ирландияликсан деган гап, — деди Майл. — Сенга ишонишмайди. Нерига хам ишонишмайди, чунки у полицияда хизмат килган. Бундан ташкари сизлар оиласизга ўта яқин кишиларсизлар, улар бунчаликка боришга журъат этишолмайди. Рокко Лампоне эса унчалик яқин эмас. Йўқ, улар қўлга оладиган одам ё Клеменца бўлди, ё Тессио. Ёки Карло Рицци бўлди.

Хейген секин:

— Менинг фикримча Карло, — деди.
— Кўрамиз, — деди Майл. — Кимлиги тездаёқ маълум бўлди.

Соткиннинг кимлиги эртасига эрталаб, Хейген Майл билан нонушта қилиб ўтирганда маълум бўлди. Майл жирингләётган телефон трубкасини олиш учун хонасига кириб кетди.

— Мана, ҳаммаси маълум бўлди, — деди емакхонага қайтиб кираркан. — Роса бир хафтадан кейин мен доннинг ўлимидан кейин тузиладиган янги сулҳ шартномаси шартларини мухокама қилиш учун Барзини билан учрашаман. — У кулиб кўйди.

— Ким қўнғироқ қилди, воситачи қилиб кимни танлашибди? — сўради Хейген.

Корлеонелар оиласининг алока боғлашга воситачилик қиладиган аъзоси сотқин эканлигини иккаласи хам биларди.

Майл унга ғамгин кулиб қаради.

— Тессио, — деди у.

Улар жим ўтиришиб нонушта қилишди. Хейген қаҳвасини ичиб тугатаркан, бош чайқади.

— Мен сотқин Карло деб ишонгандим. Ҳеч бўлмаганда Клеменца деб ўйлагандим. Тессио сотқинлик қилишини мутлақо хаёлимга келтирмагандим. Энг ишончли одам эди.

— У энг ақлли хам эди, — деди Майл. — Тессио энг тўғри ўйлни танлаган. Мени Барзинига ушлаб бериб, Корлеонелар оиласига меросхўрлик қилишни ўйлаган. Мен билан қолса уни мажаклаб ташлашади деб ўйлаган. Чунки, унинг фикрича, мен душманларга бас келолмайман.

Хейген бир оз жим туриб, хоҳламайгина сўради:

— Унинг хисоб-китоблари қай даражада тўғри?

Майлкл елка қисди.

— Четдан қараган ҳар бир одам ишимиз расво экан-лигига ишонади. Лекин сиёсат оламидаги алоқалар ва обрў-эътибор ўнлаб гегітедан қудратлироқ эканлигини ҳамма ҳам тушуна олмайди — буни факат отам тушунарди. Гарчи ўзимдан бошқа ҳеч кимга маълум бўлмасада, мен ҳозир асосан ана шундай кучга эгаман, деб ўйлайман. — У Хейгенга қараб мамнун қулиб қўйди. — Хечқиси йўқ, ҳали улар мени дон деб аташга мажбур бўлишади... Лекин Тесссио кўнгилни фаш қилиб қўйди.

— Барзини билан учрашишга розилик бердингми?

— Бўлмасамчи. Бир хафтадан кейин Бруклинда Тессио тегарасида, менга паشا ҳам озор беролмайдиган жойда учрашадиган бўлдик. — У яна кулди.

— Ўша кунгача эҳтиётроқ бўлишинг керак, — деди Хейген.

Биринчи марта Майлкл Хейгенга совуқ қаради.

— Бундақа маслаҳатлар учун менга consigliori керак бўлмайди, — деди у.

Барзинилар оиласи билан бўладиган сулҳ музокаралига қадар қолган бир ҳафта мобайнница Майлкл эҳтиёт-корлик қанақа бўлишини Хейгенга кўрсатиб қўйди. У бирор марта мулки тегарасидан ташқарига чиқмади, бирон марта бирон одамни шахсий соқчисиз қабул қилмади. Агар бирмунча афсуслантирадиган бир иш бўлмаганда, ҳаммаси кўнгилдагидай кетаётганди. Католик черкови урф-одатларига кўра Конни ва Карлонинг катта ўғлини конфирмация* қилиш керак бўлиб қолди. Кей Майлдан бу маросимда Чўқинтирган ота бўлиб беришни илтимос қилди. Майлкл рад этди.

— Ҳар доим ҳам сендан илтимос қилавермайманку, — деди Кей. — Илтимос, мен учун йўқ дема. Конни ҳам, Карло ҳам сен Чўқинтирган ота бўлиб беришишнги жуда-жуда орзу қилишяпти. Илтимос, Майлкл.

Кей унинг қаттиқ туриб илтимос қилаётганлиги Майлнинг жаҳлини чиқараётганлигини кўриб турарди.

* Конфирмация — болаларни ёки бошқа диндаги кишиларни черков ахли қаторига кўшиш, диндор қилиш маросими.

У Майлнинг яна рад этишини кутганди. Лекин Майл уни ҳайратда қолдириб:

— Майли, хўп, — деди. — Лекин мен уйдан чиқишим мумкин эмас. Уларга айт, конфирмацияни шу ерда ўтказишсин. Ҳамма ҳаражатларни мен зиммамга оламан. Агар черков бошликлари ҳархаша қиласиган бўлишса, улар билан Хейген гаплашади.

Мана, Барзинилар оиласи билан учрашувга бир кун қолганда, Майл Корлеоне Карло ва Конни Риццилар ўғлиниң конфирмация қилиш маросимида Чўқинтирган ота сифатида иштирок этди. У болага олтин тасмали қимматбаҳо кўл соати совфа қилди. Кейин бу воеа Карлонинг уйда нишонланди. Унга сарогегителар, Хейген, Лампоне, парк зонасида истиқомат қилувчиларнинг ҳаммаси, албатта, доннинг беваси ҳам таклиф этилди. Беҳад хурсанд бўлган Конни маросим бошидан охиригача акаси билан келинойисини тинимсиз ўпиб, кучокларди. Ҳатто Карло Рицци ҳам таъсирланиб кўнгли эриб, Майлнинг кўлини қисар, ҳар бир қулай вазиятдан фойдаланиб, эскича урф-одатга кўра уни Чўқинтирган ота деб атарди. Конни тўлқинланиб кетиб Кейнинг қулогига пичирлади:

— Менимча энди Карло Майл билан дўстлашиб кетса керак. Бундай маросимлар доим одамларни яқинлаштиради.

— Қандай ажойиб иш бўларди, — деди Кей қайнинглисининг тирсагидан ушлаб.

30-б о б

Альберт Нери Бронксдаги уйида ўтириб олиб, эски полициячи кийимини чүтка билан зўр бериб тозаларди. Ялтиратиб тозалаш осон бўлиши учун нишонларни ажратиб стол устига кўйди. Тўппонча ва никобли камар стул суюнчигига осиғлик туради. Одат тусига кириб қолган, хафса-ла билан қиладиган бу иш унга хузур бағишларди. Кейинги икки йил мобайнида, хотини кетиб қолганидан бери, у камдан-кам ҳоллардагина бундай берилиб иш килганди.

Дастлабки пайтларда Рита Нери эрини жуда яхши кўради. Эри ақл бовар қилмайдиган даражада бақувват эди. Одамлар жисмоний қувватидагина эмас, шунингдек, нима яхшию, нима ёмон деган тушунчага қаттиқ садоқати туфайли ҳам ундан кўрқишлиарини хотини биларди. У камдан-кам ҳолларда хушмуомала бўларди. Ҳеч қачон бирон одам билан шунчаки хушмуомалалик юзасидан муроса қилмасди. Устига-устак чинакам сицилия-ликларга хос характерга эга эди, жаҳли чиққандা атродифидагилар зириллаб қолишарди.

Нью-Йорк полициясидаги беш йиллик хизмати мобайнида у шаҳарда ҳамма зир титраб турадиган тартиб соқчиларидан бирига айланиб қолган эди. Шунингдек, халол полициячи сифатида ҳам ном чиқарганди. Бироқ тартибини сақлашни у ўзига хос усулда назорат қиласиди. Тартибини бузувчилардан худди ўзининг шахсий душманлари каби нафратланарди, кечкурунлари безорилар тўдаси бирон-бир бурчакда ўткинчиларга шилкимлик килаётганлигига кўзи тушиб қолса, тез ва кескин чора кўради. Кучидан фойдаланиб, безориларга нисбатан жисмоний таъсир чораларини кўлларди.

Бундай тўқнашувларда у шундай эпчиллик ва чақонлик билан иш кўрарди, хеч ким ўртага тушишга улгурмай қоларди. У хеч қачон одам тўпламасди. Ишни яшин тезлигига тугатарди, патрул машинасининг эшигини тарақлатиб ёпарди, унинг машинада ўтирган шериги газни босарди. Албатта қайсар, қаршилик кўрсатишга уринадиган ёки ҳатто пичок кўтарадиган безорилар ҳам учраб қоларди. Бундайларга фақат ачинарди одам. Нери бундайларни дархол шафқатсизлик билан қонга бўяб калтаклар ва патрул машинасига улоқтиради. Бундай безорини қамоқقا ташлашар ва у ҳокимият вакилига қўл кўтаришда айбланаарди. Тўғри, кўпинча бундай безорининг касалхонадан согайиб чиқишини кутишга тўғри келарди.

Вакти келиб Нерини Бирлашган Миллатлар Ташкилоти биноси жойлашган участкага ўтказиши. БМТ ходимлари дипломатик дахлсизликларидан фойдаланиб, полиция томонидан белгилаб кўйилган қоидаларга риоя қилишмас, яқин-атрофдаги ҳамма кўчаларни лимузинлари билан тўсиб кўйишарди. Нери бошлиқларига шикоят қилиб кўрди, лекин улар бу ишга эътибор бермасликни ва шов-шув кўтарилмасликни маслаҳат бериши. Бир куни кечкурун нотўғри кўйилган машиналар туфайли бутун бир кўчада харакат тўхтаб қолди. Ярим тундан кейин, Нери патрул машинасидан оғир чўнтак фонари ни олди-да, ҳамма машиналарнинг пешойнасини синдириб чиқди. Энг юкори лавозимдаги дипломат бўлса ҳам пешойна кўйгунча энг камида бир неча кун ўтади. Полиция участкасига шикоятлар ёғилди ва автомашиналарнинг эгаларини бундай жоҳилликдан ҳимоя қилиш талаб этилди. Участкадагилар аста-секин бу ишнинг тагига етгунча яна бир хафта мобайнида машиналарнинг пешойналари чилпарчин бўлиб турди. Кейин Альберт Нерини Гарлемга ўтказиши.

Шундан кейин икки ой ўтгач, тунги сменадан қайтган Аль Нери уйига келиб, хотини майда-чуйдаларини олиб, отасиникига кетиб қолганлигини кўрди. Қайнотаси қизи ундан қўрқаётганлигини, бундай жаҳли тез одам билан яшаш қўрқинчли эканлигини айтди. Аль эсанкираб қолди. У хотинига бирон марта қўл кўтартмаган, хеч қачон унга дўй-пўписа килмаган, энг нозик ҳис-туйғуларни из-

хор қилишдан бошқа ҳеч бир ножўя иш қилмаганди. Хотинининг хатти-ҳаракатидан шу қадар довдираб қолдикি, ўзига келгунча бир неча кун кутиб туришга, шундан кейингина масалани ойдинлаштиришга қарор қилди.

Лекин эртаси куни худди ўчакишигандай, унинг сменасида кўнгилсизлик рўй берди. У участкасини айланиб юрган пайтда Гарлем кўчаларидан биридан чакириқ келди — аллаким аллакимни пичоқлаб кўйганмиш. Одатига кўра Нери юриб кетаётган патрул машинасининг тўхташини кутмасдан ундан сакради. Вакт алламахал бўлиб қолган, ўша пайтда ҳам оғир чўнтақ фонари унинг қўлида эди. Вокеа содир бўлган жойни аниқлаш кийин бўлмади — уйлардан бирининг йўлагида одамлар тўпланишиб турарди. Қандайдир негр хотин унга:

— Анови ерда бир болани ўлдиришяпти, — деди.

Нери ичкари кирди. Очик эшиклардан йўлакнинг охирига ёруғ нур тушиб турар, инграган овоз эшитиларди. Қўлига фонарини махкам ушлаб, ўша томон юрди, оstonадан ҳатлаб ўтиши билан ерда чўзилиб ётган одамга қоқилиб кетди. Йигирма беш ёшлардаги қора танли аёл билан ёнма-ён ўн икки ёшлардаги кизча ётарди. Иккаласи ҳам қонга беланганди. Мехмонхонада Нери жиноятчига дуч келди. У Нерининг эски таниши, учига чиққан сутенёр, қорадори сотадиган, пичноқбоз негр Вэкс Бейнз эди. У қорадори истеъмол қилганидан шишадай совуқ йилтиллаб турган кўзларини Нерига тикиди, унинг қалтираётган кўлларида қонга бўялган устара бор эди.

Тартиб-интизомнинг бу даражада оёқости қилинишини кўрган Нери ғазабланиб кетди. Устара билан сўйилган боланинг қиёфаси уни қутуртириб юборди. Нери ўзича Бейнзни участкага олиб бориб ўтирмасдан, шу ернинг ўзидаёқ унинг масаласини ҳал этишга қарор қилди.

Лекин орқада гувоҳлар, шу уйда яшайдиган одамлар тўпланиб қолишиган эди. Нерининг патрул машинасида ўтирган шериги ҳам етиб келди.

— Устарани ташла, сен камоққа олиндинг! — буйрук берди Нери.

Бейнз ҳаҳолаб кулди.

— Осонгина ўзимни қўлингга топширайми, а? Тушингни бувингга айт, — деди у ва устара билан дўлайди. — Мана, сенга!

Шериги тўппончасини кинидан чиқаришга улгурмаслиги учун Нери жуда тез ҳаракат қилди. Чап қўли билан у Бейнзнинг устара ушлаган қўлини ушлаб қолди. Чўнтак фонарини маҳкам ушлаб турган ўнг қўли шиддат билан бир айланди, кучли зарба Бейнзнинг чаккасига келиб тушди. Худди маст одамдай негрнинг тиззалири букилди, устара кўлидан тушди. У бутунлай ночор ахволга тушиб қолди. Шунинг учун ҳам гувоҳларнинг ва Нерининг патруль шериги суд жараёнида берган қўрсатмаларида тасдиқлашганидек, иккинчи зарбага зарурат қолмаганди. Иккинчи зарба Бейнзнинг бош суюгини синдириди. Икки кундан кейин негр Гарлем касалхонасида ўлди.

Одам ўлдиришда айблашиб, Нерини судга беришиди. Қасддан ўлдирмаганлиги учун суд уни бир йилдан ўн йилгача муддатга қамок жазосига ҳукм қилди. Нери ҳукмни ҳайрат ва ғазаб аралаш аллақандай туйфу билан тинглади. Бу дакиқаларда ўзи яшаган жамиятдан шу қадар норози бўлиб кетдики, энди унга барибир эди. Уни жиноятчи деб ҳисоблашга журъат этишди! Анови кора маҳлукни, ваҳший золимни, сутенёрни йўқ қилганлиги учун қамашга журъат этишди! Анови хотин ва қизча бир умр ногирон бўлиб қолганлиги, ҳалигача касалхонада ётишганлиги билан ҳеч кимнинг сарик чакачалик иши бўлмади...

Нери қамоқдан қўрқмасди. Собиқ полициячи бўлганлиги, айниқса, нима учун қамоққа тушганлигини билишгандан кейин унга нисбатан яхши муомала қилишларига Нерининг ишончи комил эди. Собиқ ҳамкасб ўртоқларидан баъзи бирлари керакли одамлар билан гаплашиб қўришга тайёр эканлигини айтдилар. Фақат ишбилармон итальян, Бронксдаги балиқ дўконининг эгаси ва эскича йўл тутадиган одам бўлган қайнотасигина Альберт Нерининг бир йилдан кейин озодликка чиқиш имконияти жуда камлигини тушунарди. Уни ё камерадошларидан биронтаси ўлдиради, ёки, тўғрироғи, у биронта маҳбусни ўлдириб қўяди. Аёлларга хос калтафаҳмлиги туфайли яхши эрни ташлаб келган қизининг айборлигини хис этган Нерининг қайнотаси Корлеонелар оиласи би-

лан бўлган алоқасидан фойдаланиб (ҳомийлик қилганини учун ҳақ тўлашдан ташқари у бу оиласига аъло нав балиқлар совға қилиб турарди) улардан ёрдам сўради.

Альберт Нери Корлеонелар оиласига яхши таниш эди. У тартиб сақлашнинг ашаддий курашчисига, ўзига хос афсонавий шахсга айланган, ҳазиллашиш хавфли, фақат форма кийиб, қурол тақиб юрганлиги учунгина эмас, қўркинчли кўриниши билан ҳам ваҳима уйғотадиган одам сифатида ном чиқарганди. Бундай одамлар Корлеонелар оиласини ҳамма вакт қизиктириб келарди. Унинг полицияда ишлаганлигининг унчалик аҳамияти йўқ эди. Кўп одамлар ёшлиқда тақдир пешонасига ёзиб қўйган йўлни топиб олгунча адашиб, довдираб юришади, бироқ одатда вакт ва тасодиф уларни тўғри йўлга солиб қўяди.

Кисқа қилиб айтганда, Альберт Нерини Нью-Йорк камоқхонасидан у жазони ўтайдиган жойга кўчириб ултуришгани йўқ эдики, янги ашёвий далиллар, шунингдек, полиция идорасининг юкори бошлиғи кўрсатмаларига биноан суд унинг ишини қайта кўриб чиқсанлигини хабар килишибди. Илгариги хукм шартли хукм билан алмаштирилганлигини, Нери хоҳлаган томонига кетавериши мумкинлигини айтишибди.

Альберт Нери аҳмок бўлмаганидек, унинг қайнотаси ҳам бекорга офтобга чиқадиганлардан эмасди. Ҳамма гапни сўраб-суриштириб билган Нери қайнотасидан қарздор бўлиб қолмади. Рита билан ажрашди. Сўнгра у валинеъматларига миннатдорчилик билдириш учун Лонг-Бичга жўнади. Табиийки, бу ҳақда олдиндан келишиб олинган эди. Майл уни бурчакдаги хонада қабул килди.

Нери миннатдорчилигини тантанавор сўзлардан бошлади ва Майл уни сўзларни самимий қабул қилганидан мамнун бўлди.

— Эҳ, аттанг, мен сицилиялик юртдошимга нисбатан сурбетларча муомала қилинишига йўл қўймаслигим кепрак эди, — деди Майл. — Сизни жазолаш эмас, мукофотга тавсия этиш керак эди. Менга қаранг, агар сиз ҳакингизда тўла маълумот тўплаб, сизга нисбатан адолатсизлик бўлаётганига ишонмаганимда, бу ишга мутлақо аралашмаган бўлардим. Қайнотангиз сизни кўклар-

га күтариб мақтади. Бунақаси камдан-кам бўлади. — У одоб юзасидан Нерини хотини ташлаб кетгани ҳакида индамади.

Улар сухбатга берилиб кетдилар. Нери эсини таниганидан бўён ҳеч қачон сўзамол бўлмаганди. Лекин Майкл Корлеоне билан очикчасига сухбатлашишди.

— Сизни кейин ўз ҳолингизга ташлаб қўйиш учун қамоқдан чиқариб олишнинг ҳеч қандай зарурати йўқ эди, — деди сухбат охирида Майкл. — Ишга жойлашишга ёрдамлашаман. Лас-Вегас киморхонасида улушим бор — сиздай тажрибали одамга хавфсизлик хизматида доим ўрин топилади. Ёки ўзингиз ўйлаб юрган бирон бир иш бўлиб, банкдан карз олиш керак бўлса, шипшишиб қўйишим мумкин.

Миннатдор бўлган ва айни пайтда хижолат бўлган Нери бу таклифни мағруона рад этди. Кейин гарчи шартли бўлса-да, бўйнида қарзи борлигини, барибир назорат остида эканлигини қўшиб кўйди.

Майкл жиддий эътиroz билдириди.

— Э, буларнинг ҳаммаси майдагчуда гаплар-ку. Агар банкда таржима ҳолингиз туфайли эътиroz билдирадиган бўлишса, буни ҳал қилиш осон.

Нери полицияда узоқ хизмат қилган ва кўп иш кўрган эди. Шунинг учун унинг гапларига шубҳа қилмади. Факат Майкл уни деб ана шундай ташвишларни зиммасига олаётгани Нерини ўта ҳайратлантириди.

— Агар ёрдамингиз керак бўлиб қолса, айтаман, — деди у.

— Шундай қилинг, — дея Майкл соатига қаради.

Нери буни ўзича тушунди-да, кетишига тайёрланиб ўрнидан турди. Бироқ Майкл уни яна ҳайратда қолдирди.

— Тушлик вакти бўити, — деди у. — Оилавий шаротида чинакам сицилияча таомлардан тамадди қилиб кўришни хоҳламайсизми? Отам сиз билан танишмоқчи эканлигини айтганди. Маъқулми?

Альберт Нери бир қарорга келиши учун уч кун ҳам вакт керак бўлмади. У мулозамат қилишаётганини тушунарди. Лекин айни пайтда баъзи бир бошқа нарсаларни ҳам — жамият қамоқча ҳукм қилиб, жазо берган хатти-харакатларини Корлеонелар оиласи маъқуллаётганини

ҳам тушунарди. Корлеонелар оиласи уни қадрлади, жамият эса қадрламади. У ҳозиргача яшаб келган оламга нисбатан Корлеонелар яратган оламда яхшироқ яшашини тушунди. Шунингдек у Корлеонелар ўзлари яратган олам тегарасида куч-кудрат жихатидан жамиятдан устунлик қилишини ҳам тушунди.

У Майкл билан яна бир марта учрашди ва бор гапни тўкиб солди. Вегасдаги жой унга манзур бўлмаганилигини, аммо оиласа Нью-Йоркда хизмат қилишга рози эканлигини айтди. Улар келишиб олдилар. Бироқ Майкл Нерини олдин Майамига бориб, дам олиб келишга, кўнгилхушлик учун қилинадиган харажатлардан қийналиб қолмаслик учун ойлик маошини олдиндан олган холда оиласа қарашли мәжмонхонада бепул яшашга кўндириди.

Альберт Нери Майамида биринчи марта тўкин-сочин ҳаёт қанақа бўлишини кўришга мусассар бўлди. Майкл Корлеоненинг дўсти сифатида унга алоҳида шароит яратиб беришди. Қашшок қариндош сифатида иккинчи даражали расво хонага тикиштириб кўйишмади, балки унга ҳамма қуляйликлари бор дангиллама кошона ажратиб беришди. Тунги клуб бошқарувчиси уни чиройли кизлар билан таништириб кўйди. Нери Нью-Йоркка қайтиб келгандан ҳаётга бошқача кўз билан қарайдиган бўлиб қолганди.

Уни Клеменца *regime*сига олишди. Саралаш ва рекрутларга таълим беришнинг tengi йўқ бу устаси уни минг чиғириқдан ўтказиб синади. Бундай эҳтиёткорлик чораси зарурат талаби эди, чунки Нери ҳар ҳолда ўтмишда полициячи бўлганди. Орадан бир йил ўтмасдан, унинг хизмат рўйхатида одам ўлдириш билан боғлиқ бўлган жиноят пайдо бўлди. Энди бир умр орқага қайтишга ўйл йўқ эди.

Клеменца уни кўкларга қўтариб мактарди: Нери бафоят зўр, янги Люка Брази. Клеменца, шунингдек, тездаёқ Нери саро*regime* кўл остида қоладиган одам эмаслигини ҳам тушунди. Ваҳоланки, унинг саро*regime*шеси ўзи эди. Нерини Майкл Корлеоне ва Том Хейген ўртасидаги қалқон сифатида бевосита Майкл ихтиёрига ўтказишиди. У Майкл Корлеонени беҳад ҳурмат қилиши яққол сезилиб турарди. Том Хейген бир куни Майклга мурожаат киларкан, ҳазиллашди:

— Мана, сен ҳам ўзингга шахсий Люка топиб олдинг.

Майкл маъқуллаб бош ирғади. Ҳақиқатан ҳам шундай бўлганди. Альберт Нери то кора ерга киргунча бутун бош-пойчаси билан уники эди. Албатта у бу хийланайрангни ҳам отасидан ўрганганди. Дон унга оилавий ҳунар сирларини ўргатган кунларнинг бирида Майкл ундан:

— Кўлга ўргатиб бўлмайдиган хайвондан фарқ қилмайдиган Люка Бразини қандай қилиб йўлга соглансиз? — деб сўраганди.

— Дунёда шундай одамлар бўладики, — деб тушунтирганди ўшанда дон унга, — ўзларини ўлдиришни илтимос қилишади, ҳатто талаб ҳам қилишади. Буни ўзинг ҳам пайқаган бўлсанг керак. Бундай одамлар стадионда жанжал чиқаришади, машинасининг қанотини бехосдан чизиб кўйсанг, мушт кўтариб сенга ташланишади, нимага кобил эканлиги тўғрисида бош котириб ўтиришмасдан дуч келган одамни ҳақорат қилишади. Улар ер тепиб: «Мана мен! Ўлдиринглар!» деб бақиришади. Одатда, уларни ўлдирувчилар оз бўлмайди. Буни газеталардан ҳар куни ўқияпмиз. Табиийки, бу тоифадаги одамлар бошқаларга кўп зарар келтиришади. Люка Брази ана шундай одамлар тоифасидан эди. Лекин бошқалардан фарки шунда эдики, уни жуда узок вақтгача хеч ким ўлдира олмади. Бундай одамларнинг кўпчилиги билан боғланишнинг фойдаси йўқ, бироқ Люка Бразига ўхшаган шахслар ишбилармон одамлар қўлида даҳшатли қуролга айланиши мумкин. Агар у ўлимдан кўркмаса, устига-устак ўзи ўлим истаса, дунёда у қўлида ўлишни хоҳламайдиган ягона одам бўла олиш керак. Шундай бўлиш керакки, у ўлимдан кўркмасин, сен ўлдиришингдан кўрксин. Шунга эриша олсанг, у одам чизган чизингдан чиқмайди. Ҳамма гап мана шунда, тушундингми?

Бу у дондан ўрганган энг кимматли тажрибалардан бири эди. Майкл Альберт Нерини шахсий Люка Бразига айлантириш учун ана шу тажрибадан фойдаланди.

Мана, ниҳоят Альберт Нери Бронксдаги уйида ўтириб, яна полиция формасини кийишга тайёрланяпти. У кийимларини ҳафсала билан тозаларди. Кейин тўппонча

қинини ялтиратиб тозалаши керак. Кейин айвони хиралашиб, қўринишини йўқотган фуражка билан шуғулланиши лозим. Кора ботинкаларини ялтиратиб мойлаш зарур. Нери ҳафсала билан ишлади. У хаётда ўрнини топиб олганди. Майкл Корлеоне унга ишонч билдири. У бу ишончга лойиқ эканлигини бугун кўрсатади.

31-б о б

Ўша куни Лонг-Бич шахри яқинидаги қароргоҳ дарвозасидан икки лимузин машина кириб келди. Бесўнай машиналардан бирни Конни Корлеонени онаси, эри ва икки боласи билан аэропортга етказиб қўйиши керак эди. Лас-Вегасга доимий яшаш учун кўчиб кетишига тайёргарлик кўраётган Карло Рицци оиласи ҳозирча у ерга дам олгани кетаётганди. Майлдан Карло олган кўрсатма шундай эди. Майкл Барзинилар оиласи билан бўладиган учрашувга қадар барча қариндош-уругларини узокроқ жойга кўчириб туришга қарор қилганлигини тушунириб ўтиради. Устига устак бўлғуси музокараларнинг ўзи қаттиқ сир сакланадиган эди. Оила аъзоларидан сародсан бошқа ҳеч ким бу учрашув тўғрисида ҳеч нарса билмасди.

Иккинчи лимузин болалари билан Нью-Гемпширга, бобоси билан бувисиникига меҳмон бўлиб кетаётган Кейни кутиб турарди.

Бир кун олдин кечқурун Майкл Карло Риццига уни бир неча кун ушлаб туришга мажбур бўлиб қолганлигини, хафтанинг охирида хотини ва болалари олдига кетишига рухсат беришини айтди. Конни қаттиқ ғазабланди. У Майлга кўнғироқ килишга уриниб кўрди, Майкл шахарга кетган, деб жавоб беришди. У ҳозир ҳам атрофга кўз югуртириб Майлни излади. Майкл эса Том Хейген билан хонасида кенгашаётганди. Ҳеч ким халақит бермасин, деб тайнинлаб қўйганди. Конни эри билан ўпишиб хайрлашди ва лимузинга ўтириди.

— Икки кун кутаман. Бормасанг, учинчи куни етиб келаман, — деб дўйк-пўписа қилди. Кейин ташвишланиб қовоғини солганди, хунук ва қари кўриниб кетди. Шу ҳолда ойнадан бошини чиқариб: — Майлга нимага керак экансан, айтмадими? — деб сўради.

Карло елка кисди.

— Кўпдан бери юқори лавозимга кўтаришга ваъда бериб келяпти. Балки шу хақда сухбатлашар.

Коннининг чехраси ёришиб кетди.

— Ростданми, Карло?

У Коннининг кўнглини кўтариш учун бош ирғади. Лимузин оҳиста жойидан кўзғалиб, дарвозадан чиқди.

Машина кўздан узоклашгандан кейингина, Майкл Кей ва болалари билан хайрлашгани чиқди. Карло уларнинг олдига келиб, Кейга оқ йўл тилади. Нихоят, тўсиқ ортида иккинчи машина ҳам кўздан фойиб бўлди.

— Кечирасан, Карло, шунаقا бўлиб қолди. Икки кунгина, кўп эмас, — деди Майкл.

— Э, кўйсангчи, нималар деяпсан, — деди шошилиб Карло.

— Жуда соз. Телефон олдида кутиб ўтири, кўнғироқ киламан. Олдин баъзи бир нарсаларни ҳал килиб олишим керак. Келишдикми?

— Яхши, келишдик, Майк.

У узоқ кутди. Кундузи соат бирга бориб дарвоза олдига машиналар кела бошлади. Карло машиналардан биридан Клеменца тушганини кўрди, орадан бир оз ўтиб Тессио келди. Шахсий сокчи иккаласини ҳам Майклнинг уйига киритиб юборди. Икки соатлардан кейин Клеменца кетди, Тессио бошқа кўринмади.

Карло бир оз тоза ҳавода айланиб келиш учун чиқди. Парк зонасида сокчиликда турганларнинг ҳаммаси унга таниш, баъзилар ҳатто оғайни ҳам эди. Карло бекорчиликдан улар билан ўёқ-буёқдан гаплашиб қайтаман, деб ўйлаганди. Лекин таажжуб, бугун навбатчилик қилаётгандарни у танимади. Ҳаммаси янги эди. Энг қизиги шунда эдики, дарвозани Рокко Лампоне кўриклиарди. Рокко оиласда жуда юқори мансабдалигини, фавқулодда ҳолатлардан ташқари пайтларда бундай қора иш унинг мансабига мос эмаслиги Карлога маълум эди.

Рокко у билан дўстона кулиб кўришди. Карло сергакланиб уни кузатди.

— Ҳа, сен дам олгани жўнаётгандинг, шекилли? — деди Рокко.

Карло кўлларини икки томонга ёэди.

— Майкл икки кун кетмай туришимни айтди. Нима учундир унга керакмишман.

— Шунақа дегин, — деди Рокко Лампоне. — Менга ҳам кераксан деганди. Билсам, дарвоза қўриқлашга керак эканман. Майли, нима ҳам дердик. Ҳўжайнинг амри вожиб.

Карло унинг фикрига қўшилмади.

— Майк нима қилишни яхши билади.

Рокко бу таънани ичига ютди.

— Ҳўп, саломат бўл! — деб Карло орқага, уйига қайтди.

Бирор воқеа юз бергани аниқ. Лекин кўринишидан Рокко бехабар қолганга ўхшайди.

Майкл меҳмонхона деразасидан пастда ўёқдан-буёққа бориб келаётган Карло Риццини кузатиб турарди. Хейген орқадан келиб унга конъяк тўла рюмка узатди, Майкл мамнун бўлиб, рюмкани олди. Хейген ўта юмшок овоз билан:

— Майк, бошлаш керак. Вақт бўлди, — деди.

Майкл оғир хўрсинди.

— Кошкийди вақт бунчалик тез ўтмаса. Кошкийди чол яна бир оз яшаб турса.

— Ҳечқиси йўқ. Ҳаммаси кўнгилдагидек бўлади.

Майкл деразадан юзини ўгирди.

— Жуда кўп нарсаларни доннинг ўзи режалаштирган. Унгача мен доннинг бунчалик миялик одам эканлигини тассаввур ҳам қилолмагандим. Айтгандай, сен буларнинг ҳаммасидан хабардорсан-ку!

— Донга ўхшаган одам бошқа йўқ ва бўлмайди ҳам, — деди Хейген. — Дарвоқе, сен ҳам дондай бўлишинг мумкин.

— Ҳаёт кўрсатади, — деди Майкл. — Клеменца билан Тессио шу ердами?

Хейген бош ирғади. Майкл бир кўтаришда рюмкани бўшатди.

— Клеменцани менинг олдимга киритиб юбор. Унга шахсан ўзим кўрсатма бераман. Тессио билан эса умуман гаплашмоқчи эмасман. Сен унга шунчаки айтиб кўясан, тахминан яrim соатлардан кейин Барзини билан музокара олиб боришга жўнаймиз. Бошқа ишлар ҳакида Клеменцанинг йигитлари бош қотиришади.

Хейген қандайдир маъносиз овоз билан сўради:

— Тессиони сиртмоқдан кутқариб қолишнинг мутлақо иложи йўқми?

— Йўқ, — деди Майкл қатыйи.

Буффало шаҳридаги ён кўчалардан бирига жойлашган кичкина пиццахонага тушлик пайтида одамлар кўплигидан кириб бўлмайди. Аста-секин одамлар тарқалди. Сотувчи сотилмай қолган пицца бўлаклари солинган тунука товоқни пештахтадан олиб, катта фиштин печканинг токчасига кўйди. Кейин ташқарига савдо киладиган дарча томон ўгирилди. Дарча олдида ёш, кўринишидан анча сурбет йигитча туради.

— Менга бир порция пицца беринг, — деди у.

Сотувчи ёғоч калгир билан тунукадан совиб қолган бўлакни чиқарди ва иситиш учун печкага кўйди. Йигитча столга ўтириб овқатланмоқчи бўлди шекилли, бўшаб қолган залга кирди. Сотувчи печкага эгилиб, иссиқ бўлакни олди — пишлокнинг чеккалари бўртиб чиқа бошлаган эди — ва қофоз ликопчага солди. Мижоз пул узатиш ўрнига нима учундир унга бақрайиб тикилиб қараб туради.

— Амаки, кўкрагингга чиройли сурат солинган деб эшитдим. Ана, сал-пал кўриниб ҳам турипти. Очиб кўрсатмайсанми?

Сотувчи турган жойида тошдай қотиб қолди.

— Қани, тугмаларингни еч-чи!

— Чиройли сурат менда эмас, кечкурун ишлайдиган шеригимда, — деб фўлдиради сотувчи инглизча сўзларни бузиб.

Харидор қаттиқ, хунук кулди.

— Қани бўл, тугмаларни еч. Кўрамиз.

Сотувчи печка чеккасидан, ёрдамчи хужрага олиб чиқадиган эшик томон тисарилди. Лекин йигит аллақачон тўппонча ушлаган қўлини пештахта устида кўтариб туради. У ўқ узди. Сотувчининг кўкрагига теккан ўқ уни печка томон суриб ташлади, у полга сирғалиб туша бошлади. Харидор пештахта ортига ўтиб, унинг устига энгашди ва кўйлагини шундай тортдики, тугмалари тўкилиб тушди. Сотувчининг конга бўялган кўкрагида бирбирини маҳкам бағрига босиб ётган ўйнашлар ва хиёнат

қилган хотинига пичоқ ураётган эркак сурати аник кўри-ниб турарди. Сотувчи йигитнинг нигоҳидан паналанмоқчи бўлгандай кўлини зўрга кўтарди.

— Фабрицио, — деди қотил. — Майкл Корлеоне сенга салом айтди.

У тўппонча учини сотувчининг бошига деярли теккизib туриб, тепкини босди. Сўнгра эшиги очик машина кутиб турган кўчага югуриб чиқди. Ўриндикка чўқди, рулда ўтирган киши газни тўла босди.

Рокко Лампоне чўян дарвоза кесакисида осиғлик турган телефонга келиб, трубкани олди.

— Сенга керакли мол тахт қилиб қўйилди, — деди кимнингдир овози.

Трубка шилқ этиб жимиб қолди.

Рокко машинага ўтириб, уни Жоунз-Бич тўғони устидан ўтган, Сонни Корлеонени ўлдириб кетишган йўл томон ҳайдаб кетди. У ердан парк тош йўли орқали Уонта темир йўл станциясига чиқди ва вокзал майдонига келиб тўхтади. Ён томондаги бошқа машинада уни икки киши кутиб турарди. Ўн минутлардан кейин учаласи Тонг автомобиль йўлидаги меҳмонхона олдига келишибди ва ховли томон бурилишди. Рокко Лампоне шерикларини машинада қолдириб, швейцарияча услубда қурилган кичкина коттежлардан бирига яқинлашди. Қаттиқ тепкидан эшик илгагидан чиқиб, очилиб кетди. Рокко хонага бостириб кириб борди.

Етмиш ёшли Филипп Татталъя қип-яланғоч ҳолда ҳали мутлақо ёш қизча ётган каравот олдида турарди. Рокко унга қараб тўртга ўқ узди. Тўртала ўқ ҳам қорнига тегди. Сўнгра Рокко орқага, шерикларининг олдига қараб юуруди. Уни Уонта станциясида тушириб қолдиришди. Рокко яна ўз машинасига ўтириб, аввалги йўл билан орқага қайтди. Етиб келгач, бир неча дақиқага Майкл Корлеоне олдига кириб чиқди ва яна дарвоза олдида соқчиликда турди.

Альберт Нери Бронксдаги квартирасида полиция формасини тартибга келтиришни тугатди ва шошмасдан кийина бошлади. Шим ва кўйлагини кийди, бўйинбогини боғлади, мундирини кийди. Стулдан тўппонча филофи боғланган камарни олди. Ишдан бўшатишаётганда қуролни олиб қолишганди, лекин кимнингдир бепарволиги

билин полиция нишонларини талаб қилиб олишмаганди.

Нери полициячи фурражкасини қофоз сумкага жойлади, мундир устидан фукароча плашчини ташлаб олди, соатини текширди. Ўн беш минутдан кейин пастга машина келади. Ана шу ўн беш минут ичида у кўзгуга қараб, кийим-бошини синчковлик билан текшириб чиқди. Ҳеч қандай шак-шубҳа қолмади. У чинакам полициячи қиёфасига кирган эди.

Машинанинг олдинги ўриндиғида Рокко Лампоненинг икки одами кутиб ўтиради. Нери орқага ўтириди. Унга қарашли тегарадан чиқишгандан кейин Нери елкасини силкиди, фукароча плашчи сирғалиб ерга тушди. Плашчи кўтариб олмади. У қофоз сумкачани йиртиб, кўнишка харакат билан фурражкасини бошига кўндириди.

Эллик бешинчи кўча ва Бешинчи авеню бурчагида машина йўлакка яқин келиб тўхтади. Нери тушди. Фаройиб хис-туйфулар билан у Бешинчи авеню бўйлаб паст томонга қараб юрди — навбатчилик пайтида устидаги кийим билан кўчаларни жуда кўп марта айланиб чиқкан эди... Одам кўп эди. У уч квартални босиб ўтиб, Рокфеллер маркази олдидан, Муқадлас Петрик бутхонаси рўпарасидан чиқди. У излаган лимузин машина шу томонда, «Тўхташ ман этилади» ва «Машина кўйиш ман этилади» сўзлари ёзилган қатор кўрсаткичлар тизмаси остида, ҳамманинг кўзига ташланиб ёлғиз турарди. Нери қадамини секинлатди: сал эртароқ эди. У тўхтаб хизмат дафтарчасига нималарнидир ёзгандай бўлди. Кейин олдинга қараб юрди. Лимузин олдига бориб, кўлидаги таёқ билан машина қанотини тақиллатди. Ҳайдовчи таажжубланиб, унга қаради. Нери таёқча билан «Тўхташ ман этилади» сўзлари ёзилган тахтачани кўрсатди ва ҳайдовчига қани, жўна дегандай ишора килди. Ҳайдовчи диккати ошиб ўгирилиб олди.

Нери йўлакдан тушиб, машинани айланиб ўтдида, ҳайдовчи ўтирган томондаги очиқ ойна олдидага тўхтади.

Худди ҳақорат қилинган одамдай:

— Ўй, сўлтамат, бу ердан жўнаб қоласанми ёки кетингга чақирув қофози ёпиширийми? — деди.

Ҳайдовчи бепарво жавоб берди:

— Бўлимингиздан сўраб-суриштиринг, тушунтириб беришади. Ҳа, майли, бунчалик тикилинч килиб қолдингиз, талонни чўзинг.

— Дарров жўнаб кол, — деди Нери. — Акс холда, аравангдан тортиб тушириб, каллангни узиб оламан.

Ҳайдовчининг кўлида ўн долларлик қофоз пайдо бўлди, ўша кўли билан у пулни тўртбурчак қилиб буклади ва Нерининг чўнтағига солишга уринди. Нери яна йўлакка чиқди ва бармоғи билан ҳайдовчини имлаб чакирди. Ҳайдовчи машинадан тушди.

— Гувоҳнома билан техпаспортни кўрсат.

Нери кўзининг кири билан «Плаза» зинапояларидан уч пакана семиз одам тушиб келаётганлигини, улар Бешинчи авеню томон юришганини кўриб турарди. Улар Барзини ва унинг икки шахсий соқчиси бўлиб, Майл Корлеоне билан учрашувга кетишаётганди. Нери уларни таниб улгурмасдан шахсий соқчилардан бири Барзини машинаси олдида нима бўлаётганлигини билиш учун тўпдан ажралиб чиқиб, олдинга юрди.

— Нима гап? — сўради у ҳайдовчидан.

— Хеч гап йўқ. Жарима тўладим. Янгисига дуч келиб қолибман, — деди ҳайдовчи бўлиб-бўлиб.

Шу пайт иккинчи шахсий соқчиси билан Барзини етиб келди.

— Яна нималар бўляпти бу ерда? — гудранди у норози оҳангда.

Нери хизмат дафтарчасига машинанинг номерини ёзиб олди ва гувоҳнома билан техпаспортни ҳайдовчига қайтариб берди. Дафтарчани ён чўнтағига солди ва қўlinи чиқараётганда филофдан тўппончасини олди.

У Бразинининг бочкасимон кўкрагига учта ўқ кадади. Ҳайдовчи ва иккала шахсий соқчи ўзига келиб пана жой излаб, жуфтакни ростлаб қолгач, Нери ўзини одамлар орасига урди, ва бурчакдан ўтиб, уни кутиб турган машинага югарди. Машина Тўққизинчи авенюга ўқдай отилиб чиқди ва чапга бурилди. Фуражкасини улоқтириб, қайта кийиниб улгурган Нери Чесли-паркка етмасдан бошқа машинага ўтирди. Тўппонча ва полиция кийими ўриндиқда қолаверди. Уларни гумдан қилиш бошқаларга топширилганлигини у биларди. Бир соатдан кейин Альберт Нери шаҳар ташқарисидаги уйга соғ-

саломат етиб олган ва Майкл Корлеонега хисоб берәёт-
ганди.

Тессио мархум доннинг уйида, ошхонада қахва ичиб,
вакт ўтказаётгаңди. Том Хейген кирди.

— Майкл тайёр, — деди у. — Барзинига кўнғирок
килиш керак, йўлга чиқаверсин.

Тессио ўрнидан туриб, телефонга келди. Барзини-
нинг Нью-Йоркдаги идораси рақамларини терди.

— Бруклинга жўнаյпмиз, — деди у қисқа қилиб.
Кейин трубканни илиб, Хейгенга жилмайиб қаради. —
Бугун Майкл бизга ғалаба олиб келади, деб умид қила-
миз.

— Бунга менинг ишончим комил, — деди жиддий
Хейген.

У Тессиони ошхонадан айвонга қузатиб чиқди ва улар
Майкл уйи томон юришиди. Эшик олдида уларни шахсий
сокчилардан бири тўхтатди.

— Хўжайн алоҳида машинада бораман деди. Сиз-
лар иккалангиз олдинда кетаркансизлар.

Тессио хўмрайиб Хейгенга қаради.

— Менга қара, бунақа бўлиши мумкин эмас. Куриб
кетсан, ҳамма режаларим остин-устин бўлиб кетади-ку.

Шу пайт уларнинг олдида яна уч шахсий сокчи пай-
до бўлди.

— Тессио, маъзур тутасиз, мен ҳам сиз билан бирга
кетолмайман, — дейди Хейген мулойимлик билан.

Юзи чўзинчоқ сарогегите бир сонияда ҳамма нарса-
га тушунди ва юз берган воқеани мағрур қабул қилди.
Бир сония мажолсизланиб, тиззалари қалтиради. Бу бир
сония давом этди, холос. Кейин у дарҳол ўзини тутиб
олди.

— Майклга айтиб қўй, бу ажойиб амалий тадбир
бўлди. У доим менга ёқарди.

Хейген бош иргади.

— Буни у яхши билади.

Тессио бир дақиқа тутилиб қолди, кейин секин сўра-
ди:

— Том, эски дўстлигимиз ҳакки, мени сиртмоқдан
кутқариб қололмайсанми?

Хейген бош чайқаб:

— Иложим йўқ, — деди.

У шахсий соқчилар Тессиони ўраб, машинага олиб кетишаётганини кўриб турди. Бутун вужуди зирқираб кетди. Тессио Корлеонелар оиласидаги энг яхши аскар эди — Люка Бразини хисобга олмаганда, донундан бошқа ҳеч кимга ишонмасди. Афсуски, шундай ақлли, идрокли одам ёши бир жойга етганда катта хатога йўл кўйиб ўтирипти.

Майл ваъда қилган учрашувни кутаётган Карло Рицци тинимсиз келиб-кетаётган машиналарни кузатаркан, асабийлаша бошлади. Бирон бир муҳим воқеа содир бўлганлиги аник эди, демак, уни яна четга чиқариб қўйишибди. У сабри чидамасдан Майлга қўнфироқ қилди. Ички соқчилардан кимdir жавоб бериб, Майлни телефонга чакиргани кетди ва қайтиб келиб, Карло хавотирланмасдан кутиши кераклигини, Майл тез орада бўшашини айтди.

Карло ўйнашига қўнфироқ қилди, уни кечки овқатга олиб боришга, кейин уницида тунаб қолишга келишиб олди. Майл узок ушлаб турмаслигини айтдин, иш юзасидан бўладиган сухбат эса ҳар қандай ҳолда ҳам икки соатдан кам бўлмайди. Кейин вақт кетказмаслик учун, у хозир кийиниб олмоқчи бўлди. Янги қўйлакни энди кийиб улгурган ҳам эдики, эшик тақиллади. Карло эшикни очдию, мудхиш даҳшатдан тиззалари қалтираб, мажолисизланиб қолди. Остонада Майл Корлеоне турарди, унинг қиёфасида Карло Рицци тушларига кириб чиқадиган ўлим шарпаси мужассам эди.

Майнинг орқасида ички ҳиссиётларини зўр бериб енгиб, дўстига совуқ хабар айтишга мажбур бўлган одамлардай жиҳдий ҳолатда Хейген ва Рокко Лампоне турардилар. Улар уйга киришли. Карло Рицци уларни меҳмонхонага етаклади. Дастлабки руҳий зарбадан ўзига келгач, асаблар ишдан чиқяпти, деб ўйлади у. Майлнинг сўзлари тўсатдан урилган кучли жисмоний зарба бўлди, унинг кўнгли бехузур бўлиб кетди.

— Сантино учун жавоб берадиган пайт келди, — деди Майл.

Карло индамади, унинг гапини эшитмаганга олди. Хейген ва Лампоне иккига бўлинниб, ўнг ва чап томонда-

ги девор ёнига бориб туришди. Майкл Карло билан юзма-юз келди.

— Сен Соннини Барзинининг одамларига тутиб бергансан, — деди бўғиқ овоз билан Майкл. — Синглимга кичкинагина томоша кўрсатгансану... Барзинига ишонгансан, Корлеонеларни лақиллатиш мумкин, деб ўйлансан, шунақами?

Тасаввур қилиб бўлмайдиган кўрқувдан ҳар қандай фууррни, ҳар қандай қадр-қимматни унутган Карло Рицци:

— Қасам ичиб айтаман, мен айбдор эмасман. Болаларим ҳаёти ҳаққи қасам ичаман, менинг хеч қанақа гуноҳим йўқ. Майк, кераги йўқ, илтимос қиласман, бундай қиласман, Майк, — деди.

— Барзини ўлди, Филипп Татталъя ҳам ўлди, — деди Майкл хотиржам. — Мен бугун бир йўла оиласиз ҳамма аъзоларининг қарзини хисоб-китоб қилмоқчиман. Шунинг учун айбдор эмасман, дема. Яххиси, бўйнингга ол.

Карло жим эди.

Майкл деярли самимилик билан давом этди.

— Хўш, нимадан қўрқасан? Наҳотки, мен бир қориндан тушган синглимнинг бева қолишини истасам? Наҳотки, жиянларимнинг отасиз етим бўлиб қолишини хохласам? Ахир мен улардан бирига Чўқинтирган ота бўламан. Йўқ, сенга бошқача жазо бериш керак. Сен энди бу ерда ишламайсан. Ҳозир сени самолётга чиқариб кўйишади, Вегасга, хотининг ва болаларинг олдига жўнайсан. Ўша ердан бир қадам ҳам жилмайсан. Мен Коннига пул жўнатиб тураман. Бор гап шу. Лекин айбдор эмасман, дема, мени ахмок қиласман, ғазабимни қўзғама. Қайси бири билан гаплашгансан — Татталъя биланми ёки Барзини биланми?

Ўлдирмасликларини эшишиб, енгил нафас олган Карло Рицци тирик қолиш умидида фудранди:

— Барзини билан.

— Шунақа дегин, — деди Майкл секин. У Карлони ўнг қўли билан имлаб чакирди. — Энди жўна, сени аэропортга етказиб кўйишади.

Карло эшиқдан биринчи бўлиб чиқди, бошқалар дарҳол унга эргашишди. Коронги тушиб қолганди, лекин

парк одатдагидай пројектор нурларидан чароғон эди. Машина келди – бу унинг машинаси эди, Карло таниди. У ҳайдовчини танимади. Орқадаги ўриндиқда бурчакка кисилиб яна аллаким ўтиради. Лампоне эшикни очди, Карло олдинги ўриндиққа ўтирди. Тердан устидағи шойи кўйлаги жикқа ҳўл бўлиб кетганди.

Машина тезликни ошириб, дарвоза томон юрди. Карло Рицци орқада ким ўтирганини кўриш учун бошини ўгириб каради, шу пайт Клеменца чакқон, эпчил ҳаракат билан унинг бўйнига чилвир солди. Карло сапчиб ўрнидан турмоқчи бўлганди, ингичка силлиқ чилвир терисини кесиб кетди, қаттиқроқ тортилиб, томогига чукурроқ ботди. Клеменца чилвирни бир неча дақиқа ушлаб турди, кейин бўшатди. Карло Риццининг оғир танаси машина эшигига суюниб қолди. Клеменца ўриндиққа қулайроқ жойлашиб олди-да, чилвирни қайта чўнтағига солди.

Корлеонелар оиласи ғалаба нашидасини суришлари мумкин эди. Ўша кунлари Клеменца ва Лампоненинг занжирдан бўшатиб юборилган regimelари Корлеонелар мулки тегарасига кириб олган ҳар бир одамдан шафқатсиз ўч олдилар. Нери Тессио regimесини бошқаришга жўнатилди. Барзини букмекерларининг дўконлари яксон килиб ташланди. Унинг энг тажрибали икки жаллоди Мольбери-стритдаги итальян ресторанида тушлик қилиб, тишини кавлаб, бемалол чикиб келишा�ётганда отиб ташланди. Барзинилар оиласи билан маъмурлар ўртасидаги машхур воситачи, спорт тотализаторининг қўриқловчи фариштаси муваффақиятли ўтган кечадан кейин ипподромдан уйига қайтаётганда отиб ўлдирилди. Порт кварталларидаги энг йирик икки судхўр изсиз йўқолди. Бир неча ойдан кейин улар жасадларининг колдиклари Нью-Жерси ботқоқликларидан топилди.

Қақшатгич бир зарба билан Майл Корлеонелар оиласининг Нью-Йорқдаги жиноятчи синдикатлар ўртасидаги етакчи мавкеини тиқлаб олди.

Агар синглиси Коннининг ножёя хатти-ҳаракатлари бўлмаганда, Майл Корлеоне бемалол ғалаба тантанасини нишонлаши мумкин эди.

Конни болаларини Вегасда қолдириб, онаси билан учиб келди. Лимузин парк зонасига кириб келгунча ўзи-

ни ушлаб турди. Лекин машина парк зонасига кириши биланоқ, онасининг ҳой-хуйига қарамасдан тош ётқизилган кўприкдан ўтиб, Майкл Корлеоне уйи томон юргурди. Майкл хотини билан меҳмонхонада эди. Конни хонага отилиб кирган пайтда Кей кучоклаб, ҳамдардлик билдириб, кўнгил сўраш учун у томон юрди, бироқ Конни акасининг бошига ёғдирган таъна-дашномлар, қаршишлардан довдираф, тўхтаб қолди.

— Разил, абллаҳ! — кулокни қоматга келтириб бақиради у. — Эримни сен ўлдиргансан! Отамнинг ўлимини кутдинг, сенга тўғаноқ бўладиган ҳеч ким қолмагач, эримни ўлдирдинг. Соннининг қасосини олдинг. Доим қўйнингда тош олиб юрардинг. Сизлар ҳаммангиз уни ёмон қўрардингиз. Лекин мени заррача ўйладингми? Балони ўйлайсанми, ўйлаб бўпсан! Энди нима қиласман? — У хўнграб йиғлаб юборди.

Икки шахсий соқчи нима қиласман деган маънода Майклга қараб, орқадан Коннининг ёнига келди. Лекин Майкл жим турагар ва синглиси ҳамма гапини айтиб бўлишини кутарди.

Кей изтироб тўла овоз билан:

— Конни, ўзингни бос, нималар деяпсан? — деди.

Лекин Конни жазаваси тўхтаган, ўзини босиб олганди. Унинг овози адоват, хусумат билан тўла эди.

— Нега эринг доим менга нисбатан совуқ муносабатда бўлишини ўйлаб кўрганимидинг? Карлони нега бу ерда ушлаб турганини ўйлаб кўрганимидинг? Эримни ўлдиришни у бошиданоқ кўнглига туғиб юрган. Отам тириклиги учун журъят этолмай юрарди. Отам бунга йўл қўймасди. Эринг буни биларди, шунинг учун ҳам кутиб турган. Кейин эса бизни шубҳага қўймаслик учун ўғлимиизга Чўқинтирган ота бўлди. Тошбагир, ҳайвон! Сен эрингнинг кимлигини биламан, деб ўйлаб юрибсанми? У Карлога қўшиб яна қанча одамларнинг ёстигини қуритганини биласанми? Газеталарни ўқи. Барзини, Татталья, бошқалар. Ҳаммасини менинг мана шу акажонгинам ўлдирган!

У Майклнинг юзига тупурмокчи бўлди, бироқ қуруқшаб колган оғзидан тупуги чикмади.

— Уйига олиб бориб, врач чакиринглар, — деди Майкл.

Орқадаги икки шахсий соқчи дарров Коннининг кўлтиғидан олишди-да, судраб кетишиди.

Кей изтироб тўла бўғик овоз билан сўради:

— Майл, бу гапларни у қаёқдан олди, унинг қанақа асоси бор бунақа дейишига?

Майл елка қисди.

— Бу унинг одатдаги жазаваси.

Кей унинг кўзига тик қаради.

— Майл, ахир бу гапларнинг ҳаммаси нотўғри-ку, илтимос қиласман, нотўғри де.

Майл ҳорғин бош иргади.

— Албатта, нотўғри. Менга ишон. Сенга менинг ишларим тўғрисида савол беришга биринчи ва охирги марта рухсат этаман ва жавоб бераман. Буларнинг ҳаммаси ёлғон.

У ҳеч қачон бунчалик ишонч билан гапирмаганди. У Кейнинг кўзларига тик қаради. Кей унга ишониш учун бирга яшай бошлаганидан тортиб, ҳозиргача тўпланган бир-бирига бўлган ишончга таянди. Кей унга ишонди. У тавба-тазарру қилгандай кулимсиради ва ўпиш учун Майлга ёногини тутди.

— Иккаламиз бир қултум-бир қултумдан оладиган пайт бўлди-да, — деди Кей.

У муз олиб чиқиши учун ошхонага кириб кетди ва ўша ерда туриб катта эшик очилганини эшилди. Кей меҳмонхонага мўралади.

Шахсий соқчилари кузатувида Клеменца, Нери ва Рокко Лампоне киришган эди. Майл Кейга орқасини ўгириб турарди. Кей эрининг қиёфасини ён томондан кўриш учун олдинга юрди. Шу пайт Клеменца унинг эрига мурожаат киларкан, тантанавор руҳда:

— Дон Майл! — деди.

Майл қай йўсунда уларнинг хурмат-эҳтиромини қабул килаётганилиги Кейга кўриниб турарди. Майл бир кўлини белига тираб, бир оёғини олдинга босиб, совуккон, кек-кайган ҳолда турарди. Ён томондан кўриниб турган қиёфасида совуқконлик ва хукмрон куч мавжуд эди. Сарорегимелар унинг олдида хурмат бажо келтириб тик туришарди. Шу чоғда Кей Конни Майлга қўйган айбларнинг ҳаммаси тўғри эканлигини тушуниб колди. У қайтиб ошхонага кирди-ю, кўз ёшига эрк берди.

32-б о б

Америкадаги оиласиңнегінде синдикатлар бошлиқларининг энг құдратлиси мавқеини мустаҳкам әгаллаш ва ниҳоят оиласининг ғалабасини шу билан яқунлаш учун Майл Корлеонега бир йил мобайнида нозик дипломатик абырлық күрсатышга түфри келди. Үн иккى ойни у Лонг-Бич шахри яқинидаги штаб-квартираси ва Лас-Вегасдағи янги уйи оралиғида үтказды. Йил тугашига яқин қолғанда Нью-Йоркдаги ҳамма ишларни бир йўла тугаллашга ва мол-мұлкими сотишга қарор қилди. У иш билан банд бўлган пайтларда Кей юкларни жойлаштириш ва жўнатиш билан шуғулланиш учун уйдагиларни охирги марта Лонг-Бичга олиб келди. Кўчиш билан боғлик бўлган майда-чуйда ишлар тўлиб-тошиб ётарди.

Корлеонелар оиласининг устунлиги мустаҳкам бўлиб қолғандан кейин Клеменца ундан оиласи билан ажралиб чиқди. Рокко Лампоне сарогегиме лавозимида қолди. Альберт Нери оила томонидан назорат қилинадиган ҳамма меҳмонхона-киморхоналарда хавфсизлик хизматини бошқарадиган бўлди. Хейген ҳам Майл бошчилик қилаётган фарбий синдикатда ишлай бошлади.

Вакт эски жароҳатларни даволади. Конни Корлеоне акаси билан ярашиб олди — орадан бир ҳафта ўтмасдан у акасининг олдига бош эгиб келди ва жаҳл устида анчамунча бемаъни гапларни айтгани учун узр сўради. Орадан бир йил ўтмасдан иккинчи марта эрга тегди.

Кей Адамс-Корлеоне католиклар мазҳабига ўтиб, эрининг қариндош-уруғларини беҳад хурсанд қилди. Үзи ҳам кутмаган холда у Невадада яшашига кўнишиб кетди. Бу жойларнинг тўқ кизил тош кояларини, дараларини жазира мақомларини, кўлларини, тўсатдан пайдо бўла-

диган салқин шаббодаларини, ҳатто иссигини ҳам севиб қолди. Ўфиллари пони^{*}ларни миниб олиб, сайр килишарди, уйда шахсий соқчилар эмас, оддий хизматкор аёллар хизмат қилишарди. Майл ҳам бу ерда беташвишроқ яшай бошлади. Курилиш компаниясининг соҳиби сифатида корчалонлик клублари ва жамоатчилик комитетларига аъзо бўлиб кирганди. Гарчи ўзи очиқ-ойдин аралашмаса ҳам маҳаллий сиёсатда юз берәётган воқеаларга катта кизикиш билан қаарарди. Турмуш яхши эди. Нью-Йоркдан бутунлай кўчиб кетишганидан ва Лас-Вегас улар доимий яшайдиган жой бўлиб қолишидан Кей беҳад хурсанд эди. Бемор узок ётгандан кейин касалхонадан чиқишини қанчалик сабрсизлик билан кутса, Кей ҳам янги жойга кўчиб кетишни шу қадар сабрсизлик билан кутарди.

Бугун охирги кун. Кей Адамс-Корлеоне эрта тонгда уйғонди. Ташқарида уйлардаги мебеллар юкланадиган автофургонлар моторларни гуриллатиб турганлиги эшитилиб туарди. Кечкурунга бориб оиласнинг ҳамма аъзолари, шу жумладан, дон Корлеоненинг беваси ҳам, Лас-Вегасга учеб кетишади.

Кей ваниндан чиққанда Майл ёстикка суюниб ётиб, сигарета чекарди.

— Бу қанақаси, черковга жуда серқатнов бўлиб қолдинг. Бозор кунлари борсанг, майли, эътиrozим йўқ, лекин ҳар куни эрталаб боришга бало борми? Ё қайнонангдан орқада қолмоқчи эмасмисан?

Кей каравотнинг чеккасига ўтириб, пайпоини кийди.

— Католикларнинг бу мазҳабга янги кирганларга қандай муносабатда бўлишини ўзинг яхши биласан-ку! Бу борада улардан талабчанроқ одам йўқ.

Майл унга кинояли жилмайиш билан қараб кўиди.

— Бу қанақаси бўлди, садоқатли католик, болаларни ўз ҳолига ташлаб қўйибсан, улар черковдан кочиб юришипти?

Кей ҳушёр тортди. Майлнинг карашидан у ўзини йўқотиб кўиди. Бундай қараашга у ўзича «донча қарааш» деб ном қўйиб олганди.

— Улгуришади, — деди у. — Янги уйга кўчиб борганимиздан кейин астойдил киришаман.

---

* Пони — кичик пастак от.

У күчага чиқди. Шарқ томонда ёз қүёши улкан алвон коптоқдай күтарила бошлаган, ҳаво анча исиб қолган эди. Кей машинаси турган дарвоза томон юрди. У ерда беваларга хос бошдан-оёк қора кийим кийган она Корлеоне Кейни кутиб турарди. Хар бир кунни эрталабки ибодатга бирга боришдан бошлаш қайнона-келин учун одат бўлиб қолганди.

Кичкинагина черков эрта тонгда ғариб ва ҳароба бўлиб кўринарди. Витраж-ойналар ичкарига иссик ўтказмасди: Ичкарида салқинда улар ором оладилар. Кей қайнонасини оқ тош ётқизилган зинапоядан кўтарилишига ёрдам берди, уни олдинга ўтказиб юборди. Кейин ўзи салқин ярим қоронфилик бағрига кирди. Авлиё-анбиёлар олдида, бутдаги Христ олдида ёкиб қўйилган шамларнинг тиллари мажолсиз милтиллаб ёниб турарди.

Фақат шу ерда, черков шифтларининг фира-шира қоронфилиги остида у эри яшаётган бошқа сирли оламга, бундан бир йил олдин Майкл эр-хотиннинг бир-бирига бўлган ишонч ва муҳаббатидан атайин уни алдаш, синглисининг эрини у ўлдирмаганлигига Кейни ишонтириш учун фойдаланган машъум ўша оқшомга хаёлан қайта оларди.

Конни билан юз берган можаронинг эртаси куни эрталаб у болаларни олиб ҳеч кимга ҳеч нарса демасдан, бундан кейин қандай яشاши тўғрисида ўйлаб ҳам кўрмасдан Нью-Гемпширга, отасиникига жўнаб кетворди. Майкл дарров ҳамма нарсани тушунди. Биринчи куни унга кўнфи-рок қилди, кейин тинч қўйди. Орадан бир хафта ўтди. Ана шундагина Адамслар уйи олдида Нью-Йорк шахри номерига эга бўлган лимузин келиб тўхтади. Том Хейген келган эди.

Ўша оқшомда унинг Том Хейген билан бирга ўтказган соатлари узоққа чўзилди. Бу Кей ҳәётидаги энг даҳшатли соатлар эди. Иккаласи Кейнинг қадрдон шаҳарчаси четидаги ўрмонга сайр қилиб боришиди. Хейген уни аяб ўтирамади.

— Майкл сени бу ерга мени дўқ-пўписа килиб қўркитгани жўнатдими? — сўради у енгилтаклик билан. — Тўғрисини айтсам, машинадан автомат кўтарган «йигитлар» тушишини кутгандим.

У биринчи марта Хейгеннинг жаҳли чиққанини кўрди.

— Болаларча бемаңнилик бу, — деди Хейген кескин килиб. — Шу ҳам гап бўлдими. Уялмаганингни қара.

— Бўйти, билмабман, кечир.

Улар тинч, яшил йўлакка чиқишиди. Хейген мулодимлик билан сўради:

— Нега қочиб кетдинг?

— Чунки Майл мени аллади, — деди у. — Чунки у Коннинг ўғлини конфирмация килишда Чўқинтирган ота бўлишга розилик бериб, мени ахмоқ қилди. У менга сотқинлик қилди. Мен ундақа одамни сева олмайман. Мен бундай яшай олмайман. Ундай одам болаларимнинг отаси бўлишини хоҳламайман.

— Нималар деяпсан, тушунолмаяпман, — деди Хейген.

Кейнинг жаҳли чиқиб кетди.

— У синглисининг эрини ўлдириди, деяпман! Буни тушунасанми? — Бир дақиқа унинг нафаси ичига тушиб кетди. — Мени эса аллади.

Кейин улар узок жим юришиди. Нихоят Хейген гап бошлиди.

— Ҳақиқатан шундай бўлганми ёки йўқми, буни сен билмайсан, билолмайсан ҳам. Энди кел, бир дақиқа ҳақиқатан ҳам шундай бўлган, деб тасаввур қиласайлик. Лекин яхшилаб уқиб ол, тасаввур қиласайлик, деяпман, шундай бўлган демаяпман. Агар мен бундай хатти-ҳараратни маълум даражада оқлайдиган, тўғрироғи, оклашим мумкин бўлган далиллар келтирсам, нима дейсан?..

Кей унга нафрлатланиб қаради.

— Биринчи марта сени оқловчи вазифасида кўрояпман. Бу сенга ярашмас экан, Том.

Хейген кулимсиради.

— Бунинг аҳамияти йўқ. Сен ҳар ҳолда қулоқ сол. Агар ўшанда Карло Коннини шунчаки калтакламасдан, илгаридан белгилаб кўйилган режага биноан, Соннини яшириниб ётган жойидан чиқишига мажбур килиш ниятида калтаклаган бўлса-чи? Агар Соннини ўлдиришга ёрдамлашиш учун Карлони сотиб олишган бўлишса-чи? Унда қандай бўлади?

Кей жавоб бермади. Хейген давом этди.

— Агар ўта кўнгилчан одам бўлган дон ўз қизининг эрини ўлдириб, ўғли учун қасос олишга журъят этолма-

ган бўлса-чи? Агар, нихоят у ноилож қолиб, Майклни ўзининг ўринбосари қилиб тайнлаган, ҳамма айбни ўз зиммасига олиб, Майкл у қиломаган ишнинг уддасидан чиқишига ишонган бўлса-чи?

— Лекин бу ишларнинг хаммаси қолиб кетди-ку? — Кейнинг кўзлари ёшланди. — Қанча вактлар ўтиб кетди. Нега Карлони кечириш мумкин эмас? Нега бўлиб ўтган воқеаларни кавлаштирмасдан яшаш мумкин эмас?

Кей Хейгенни сўқмоқ орқали кузги мажнунтол новдлари осилиб турган ариқ бўйига олиб чиқди. Хейген қалин майсалар устига чўкиб ўтиаркан, нафасини ростлаб деди:

— Сен айтган нарсаларни шу ерда, шу оламда қилиш мумкин эди.

— Майкл мен унга теккан пайтдаги одам эмас, — деди Кей.

Хейген жилмайди.

— Агар ўша пайтдаги одам бўлганида ҳозир гўрда ётган бўларди. Сен эса бугун бева бўлиб ўтиардинг. Бошқа ҳеч қанақа гап бўлмасди.

Бирдан Кейнинг жаҳли чиқди.

— Бу нима деган гап, тушунтириброк ганирсанг-чи! Ҳаётингда бирор марта одам тушунадиган қилиб гапира оласанми? Биламан, Майкл гапира олмайди, лекин сенчи? Ахир сен сицилиялик эмассан-ку, Том! Аёл киши билан очик-ойдин гаплаша оласанми, уни ўзинг билан тенг билиб, муомала қила оласанми?

Яна орага узоқ жимлик чўқди. Хейген бош чайкади.

— Сен Майкл ҳақида нотўри фикрдасан. Мени алдади деб аччиқланяпсан. Ахир унинг ишлари ҳақида ҳеч қачон сўраб-сuriштирмайсан, деб сени огоҳлантирганди-ку! Коннининг ўғлини конфирмация қилишганда Чўқинтирган ота бўлганди, деб аччиқланяпсан. Ахир бунга уни сен мажбур қилгандинг-ку? Шу аснода эса мантиқ юзасидан, худди ана шундай йўл тутиш керак эди. Бу душманни чалғитиш учун танланган энг тўғри йўл эди. — Хейген Кейга хўмрайган ҳолда кулиб қаради. — Хўш, қалай, мамнунмисан? Тушунадиган қилиб гапирияпманми? — Кей бошини қуий солиб жим турарди. — Яхши, яна ҳам тушунарлироқ қилиб гапираман. Дон вафот этгандан кейин Майклни гумдон қилишмоқ-

чи бўлишди. Ким сотқинлик қилганини биласанми? Тессио. Демак, Тессиони ўлдириш керак эди, Карлони ўлдириш керак эди. Чунки сотқинликни кечириб бўлмайди. Айтайлик, Майл кечириши мумкин эди, бироқ одамлар ўзларини ўзлари кечиришмайди, уларнинг ҳар бири хавфли бўлиб қоларди. Майл Тессиога қаттиқ суюни қолган эди. У синглисини яхши қўради. Лекин агар у Тессио ва Карлони тирик қолдирганда сенинг, болаларингнинг, ўз оиласининг, менинг ва оиласининг тақдирiga нисбатан бепарволик қилган бўларди.. Тессио ва Карло биз учун ҳар доим, ҳар куни хавфли бўлиб қолишарди.

Кей унинг гапларини юзини кўз ёшлари ювган ҳолда тингларди.

— Майл сени шу гапларнч менга айтиш учун жўнатдими?

Хейген унга таажжубданиб қаради.

— Э, йўқ. У агар ооналарга яхши қарасанг, хоҳлаган нарсангга эриштишнинг, хоҳлаган жынгни қилишинг мумкинлигини сенга айтиб қўйицмни тайинлади.

Кей Хейгеннинг елкасиға қўдини қўйди.

— Демак, сен айтган гапларни айтишни тайинламаган?

Хейген бор ҳақиқатни оҳиригача айтсамми, айтмасамми, деб ўзидан ўзи сўрагандай иккиланиб туриб қолди.

— Сен барибир ҳеч нарсани тушунмабсан, — деди у. — Агар сенга айтиб берган нарсаларимни Майл эшитиб қолса, мени тамом бўлди деявер. — У яна жимиб қолди. — Дунёда у қўл теккизишга ҳадди сифтайдиган факат уч одам бор — улар сен ва болаларинг.

Сўнгти йўқдай туюлган беш минут ҳам ўтди. Кейин Кей ўтирган жойидан турди ва улар аста-секин орқага қайтишди. Уйга деярли етиб қолишганда Кей сўради:

— Кечки овқатдан кейин машинангда мени болаларим билан Нью-Йоркка етказиб қўя олмайсанми?

— Мен шунинг учун келганман-да бу ерга, — деди Хейген.

Орадан бир ҳафта ўтгач, Кей рухоний олдига бориб, католик мазҳабига ўтмоқчи эканлигини айтди.

Тавба-тазарру килишга даъват этиб, ибодатхона пештоқида кўнғироқ садолари янгради. Кей ўзи, болалари ҳакидаги ҳар қандай ёмон ўй-фикрларни, ҳамма нафрат ва адоватни, ҳамма саволларни ўзидан қувлади. Астойдил ва эзгу орзу-ният билан эътиқод килиб, нидоси худога этиб боришига ишониб покланаркан, худди кечагидек, ҳар кунгидек, Майкл Корлеоненинг жон-танини омон сақлашни илтижо килиб, дуо ўқиди.

МАРИО ПЬЮЗО

ЧЎҚИНТИРГАН ОТА ЁКИ МАФИЯ САРДОРИ

P o m a n

«Шарқ» нашриёт-матбаа
акциядорлик компанияси
Бош таҳририяти
Тошкент — 2006

Мухаррир З. *Мирзаҳакимова*
Бадиий мухаррир А. *Мусахўжаев*
Техник мухаррир Л. *Хижова*
Мусаххих Н. *Ўролова*
Саҳифаловчи Л. *Бацева*

Теришга берилди: 10.10.2005. Босишига руҳсат этилди: 24.03.2006.
Бичими 84x108¹/₃₂. «Петербург» гарнитураси. Оффсет босма. Шартли
босма тобоги 21,84. Нашриёт-хисоб тобоги 23,03. Адади 5000 нұсха.
Буюртма № 1901. Баҳоси келишилган нархда.

**«Шарқ» нашриёт-матбаа
акциядорлик компанияси босмахонаси,
700083, Тошкент шаҳри, Буюк Турон кўчаси, 41.**